Ebû Cafer
Muhammed b. Cerir
et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

TERCÜME
KERİM AYTEKİN
HASAN KARAKAYA

HİSAR YAYINEVİ

بسم الله الرحمن الرحيم

TABERÎ TEFSÎRİ

Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî

TABERÎ TEFSÎRİ

CİLT 8

Tercüme

Hasan Karakaya
Ezher Üniversitesi
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

Kerim Aytekin
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
ve
İst. Ü. Hukuk Fakültesi mezunu

HİSAR YAYINEVİ
Beyazsaray 15 — Beyazıt - İst.
Tel: 518 26 29 - 518 26 13

Hisar Neşriyat: 86
Taberî Tefsîri: 8

Dizgi - İçdüzen: SARAY AJANS Tel: 526 33 18
Baskı:
Cilt:
İstanbul: 1996

TUR SURESİ

Tur Suresi Mekke'de nâzil olmuştur ve kırk dokuz âyettir.

Allah teala, bu sure-i celileye, Tur'a, açılmış sayfalar üzerine yazılmış kitaba, Kâbe'nin tam üzerinde olup gökte bulunan Beytül Mamura, tavan gibi yükseltilmiş semaya ve kabarıp taşan denize yemin ederek başlamaktadır.

Allah teala bütün bunlara yemin etmektedir ki, dinin emir ve yasaklarına uymayanlara mutlaka ceza verilecektir.

Sure-i celilede beyan edilmektedir ki, Allahın cezasına karşı koyacak hiçbir kimse yoktur. Kıyamette çok dehşetli olaylar meydana gelecektir. Ve o gün, dini yalanlayanlar, mutlaka cehenneme sürüleceklerdir. Müttakiler ise cennetler ve nimetler içerisinde bulunacaklardır. Orada kendilerine genç hizmetçiler hizmet edeceklerdir.

Sure-i celilede bundan sonra, müşriklerin, Resulullah(s.a.v.)e attıkları iftiralara temas edilmekte ve Resulullah, o iftiralara karşı teselli edilmektedir.

"Kur'anı Muhammed uydurdu" iftirasında bulunanlara "Onun benzeri bir söz meydana getirsinler." diye meydan okunmakta ve bu gibi çirkin iftiraları ileri sürenlerin, cahil kimseler oldukları beyan edilmektedir.

Bu mübarek surede, Resulullahdan, dine inanmayan müşriklere, çarpılacakları güne kadar mühlet vermesi istenmekte, âhirette bu gibi kimselerin, kurdukları tuzağa kendilerinin düşeceği haber verilmekte ve Sure-i celile: "Ey Muhammed, sen, rabbinin hükmüne sabret. Şüphesiz sen, bizim himayemiz altındasın. Kalktığın zaman rabbini hamd ile tesbih et." "Gecenin bir bölümünde de, yıldızların batışında da onu tesbih et." [1] âyetleriyle sona ermektedir.

1- Tur Suresi, âyet: 48-49

SURENİN FAZİLETİ

Ümmü Seleme ve Mut'im b. Adiy, Resulullahın, Tur suresini akşam namazında okuduğunu rivayet etmişlerdir. Ümmü Seleme diyor ki:

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ شَكَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) أَنِّي أَشْتَكِي فَقَالَ طُوفِي مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللهِ (ﷺ) يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ يَقْرَأُ بِالطُّورِ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ.

"Ben, (Kâbe'yi tavaf etmeden önce) Resulullaha, hastalığımdan şikayette bulundum. O da bana: "Sen, insanların arkasından, binmiş olarak tavaf et." dedi. Ben de o şekilde tavaf ettim. O sırada Resulullah, Kâbe'nin yanında namaz kılıyor ve Tur suresini okuyordu." (2)

Cübeyr b. Mut'im diyor ki:

عن محمد بن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ فَلَمَّا بَلَغَ هَذِهِ الآيَةَ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بَلْ لاَ يُوقِنُونَ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُسَيْطِرُونَ كَادَ قَلْبِي أَنْ يَطِيرَ».

"Ben, Resulullahın, akşam namazında, Tur suresini okuduğunu işittim. Resulullah, Tur suresinin otuz beş ve otuz yedinci âyetlerine varınca neredeyse kalbim uçacaktı." (3)

2- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure:52, bab: 1

3- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure:52, bab: 1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

وَالطُّورِ ﴿١﴾

وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾

فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾

مَا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴿٨﴾

1- Tur dağına,

2-3- Açılmış sayfalar üzerine yazılmış kitaba,

4- Beytül-Mamura,

5- Tavan gibi yükseltilmiş semaya,

6-7- Kabarıp taşan denize yemin olsun ki, rabbinin azabı mutlaka gerçekleşecektir.

8- Ona karşı koyacak hiçbir kuvvet yoktur.

*Âyette adı geçen Tûr dağından maksat, aslında üzerinde ağaç bulunan her dağdır. Allah tealanın, üzerinde Hz. Musa ile konuştuğu dağ da ağaçlı oldu-

ğu için ona da "Tûr" dağı denmiştir. "Açılmış sayfalar üzerine yazılmış kitap"tan maksat ise "Levh-i Mahfuz" veya "Allahın indirdiği kitap"tır. "Beytül Ma'mur"dan maksat, Kâbe'nin tam üstüne denk gelen ve gökte bulunan bir mabettir. Ona hergün yetmiş bin melek girerek ibadet ettiği ve her girenin bir daha girmediği rivayet edilmektedir.

Enes b. Mâlik, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله (ﷺ) البيت المعمور في السماء السابعة يدخله كل يوم سبعون ألف ملك ثم لا يعودون اليه.

"Beytül Ma'mur yedinci göktedir. Her gün ona yetmiş bin melek girer (ve çıkıp gittikten sonra) bir daha ona geri dönmezler." (4)

Mâlik b. Sa'saa (r.a.) Resulullahın, Miraca çıktığını beyan eden hadis-i şerifi rivayet etmiştir. Bu hadis-i şerifin bir bölüünde şu ifadeler zikredilmektedir:

فَأَتَيْنَا السَّمَاءَ السَّابِعَةَ قِيلَ مَنْ هَذَا قِيلَ جِبْرِيلُ قِيلَ مَنْ مَعَكَ قِيلَ مُحَمَّدٌ قِيلَ وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ مَرْحَبًا بِهِ وَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ فَأَتَيْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فَسَلَّمْتُ فَقَالَ مَرْحَبًا بِكَ مِنِ ابْنٍ وَنَبِيٍّ فَرُفِعَ لِي الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ فَسَأَلْتُ جِبْرِيلَ فَقَالَ هَذَا الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ يُصَلِّي فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ إِذَا خَرَجُوا لَمْ يَعُودُوا إِلَيْهِ آخِرَ مَا عَلَيْهِمْ

"Biz, yedinci kat göğe vardık. "Bu kimdir?" diye soruldu. "Cebrail'dir." denildi. "Onunla beraber kim var?" diye soruldu. "Muhammed var." denildi. "Ona peygamberlik verildi mi?" diye soruldu ve "Merhaba hoş geldin." denildi. Ben, İbrahim'in yanına vardım ona selam verdim. İbrahim bana: "Merhaba ey

4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.153

oğul, merhaba ey peygamber," dedi. Beytül Ma'mur önüme getirildi. Ben, Cebraile onun ne olduğunu sordum. Cebrail: "Bu, Beytül Ma'murdur. Bunun içinde hergün yetmiş bin melek namaz kılar. Onlar oradan çıktıktan sonra bir daha oraya dönmezler, onların oradan son çıkışları olur." (5) dedi.

Hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi Beytül Ma'mur, yedinci kat gök sakinlerinin Kâbe'sidir. Hz. İbrahim, yeryüzündeki Kâbeyi yaptı. Yedinci kat gökte de aynen Kâbe'ye tekabül eden bu Beytül Mamur bulunmaktadır.

Beytül Ma'murun gökte bir mabed olduğu görüşü, Hz. Ali'den, Abdullah b. Abbas'tan, İkrime'den, Mücahid'den, Katade'den ve İbn-i Zeyd'den nakledilmiştir.

Âyette göğe "Tavan gibi yükseltilmiş" denmesi, onun, yeryüzüne göre bir tavan gibi olmasındandır.

"Kabarıp taşan deniz." diye tercüme edilen "Bahrul Mescur" ifadesi farklı şekillerde izah edilmiştir:

Hz. Ali ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre "Bahrul Mescur"dan maksat "Kaynatılmış deniz." demektir. Said b. el-Müseyyeb diyor ki: "Bir gün Ali (r.a.) bir Yahudiye "Cehennem nerededir?" diye sordu. Yahudi: "O, denizdir." dedi. Bunun üzerine Ali (r.a.) "Ben bunun doğru söylediğini sanıyorum. Zira âyetlerde "Bahrul Mescur" (kaynatılmış deniz) "Ve izel Biharu Succiret" (denizler kaynatıldığı zaman) ifadeleri geçmektedir." demiştir.

Katade'ye göre ise "Bahrul Mescur"dan maksat, "Suyu taşan deniz" demektir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir. Zira şu anda dünyada kaynatılmış bir denizin bulunmadığı, bu sebeple "Suyu taşan deniz" demenin daha doğru olacağı söylenmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre ise "Bahrul Mescur" "Taşmasına engel olunan deniz" demektir. Bu hususta Hz. Ömer'in Resulullah'dan şu hadis-i şerifi rivayet ettiği nakledilmektedir. Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

حدثنا عمر بن الخطاب رضى الله عنه عن رسول الله (ﷺ) أنه قال ليس من ليلة الا والبحر يشرف فيها ثلاث مرات على الأرض يستأذن الله في أن ينضح عليهم فيكفه الله عز وجل

5- Buhari, K.Bed'ül-Halk, bab: 6 / Müslim, K.el-İman, bab: 364, Hadis no: 164

"Deniz her gece üç defa yeryüzüne hakim duruma gelir ve her defasında Allahtan, yeryüzündeki varlıkların üzerine taşmak için izin ister. Fakat Allah teala ona engel olur." (6)

Hz. Ali, Abdullah b. Amr ve ebu Salih'ten rivayet edilen başka bir görüşe göre ise "Bahrul Mescur"dan maksat, gökte arş'ın altında bulunan bir denizdir. Enes b. Rebi', Allah tealanın, kıyamet gününde insanları diriltmeyi istediği zaman bu denizden onların üzerine yağmur yağdırarak onları, otların bittiği gibi bitireceğini ve kabirlerinden diriltip kaldıracağını söylenmiştir.

Âyette zikredilen ve mutlaka gerçekleşeceği bildirilen azaptan maksat, "Kıyamet gününün azabıdır."

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾

فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾

يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾

هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

9- O gün gök, şiddetle sarsılıp çalkalanır.

10- Dağlar sür'atle yürür.

11-12- Evet işte o gün, batılla oyalanan yalanlayanların vay haline,

13- O gün onlar, cehennem ateşine sürülüp itilecekterdir.

14- O gün onlara şöyle denecektir: "Dünyada yalanladığınız cehennem ateşi işte budur."

6- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.43

Ey Muhammed, rabbinin azabı, göğün şiddetle çalkalandığı ve dağların yerlerinden kopup yürütüldükleri gün, kâfirleri yakalayacaktır.

Kıyamet gününde, Allahın azabının gerçekleşeceğini yalanlayanlara, cehenemliklerin kan ve irinlerinin aktığı veyl deresi vardır. zira o yalanlayanlar, fitne ve fesada dalmış, gaflet içinde oyalanıp dururlar. İşte o gün, hakkı yalanlayan bu insanlar, sürüklenerek cehennem ateşine atılırlar. Ve orada kendilerine şöyle denir: "İşte sizin dünyada inkar ettiğiniz ve içine girmeyi yalanladığınız ateş budur."

أَفَسِحْرٌ هَٰذَآ أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾

ٱصْلَوْهَا فَٱصْبِرُوٓا۟ أَوْ لَا تَصْبِرُوا۟ ۖ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

15- Bu bir sihir midir? Yoksa hâlâ görmüyor musunuz?

16- Girin cehenneme, sabredin veya emeyin. Sizin için değişen bir şey olmayacaktır. Siz, sadece yaptıklarınızın cezasını göreceksiniz.

Dünyada iken kendilerine gönderilen mucizelerin ve dinlerin sihir olduğunu iddia edenler, âhirette cehennem azabına atılınca kendilerine şöyle denecektir: "Bakın bakalım bu da bir sihir mi? Yoksa sizler onu bizzat gözlerinizle görmüyor musunuz? Girin cehennem ateşine, ister sabredin isterseniz sabretmeyin. Sabredip etmemeniz sizin için bir şey değiştirmeyecektir. Sizler ancak yaptıklarınızın karşılığı olarak cezalandırılıyorsunuz ve işlediğiniz günahların cezasını çekiyorsunuz?

إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾

فَٰكِهِينَ بِمَآ ءَاتَىٰهُمْ رَبُّهُمْ ۖ وَوَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٨﴾

كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَٰهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾

17- Şüphesiz müttakiler, cennetler ve nimetler içindedirler.

18- Onlar, rablerinin kendilerine verdiği nimetler içinde safa sürerler, Rableri onları cehennem azabından korur.

19-20- Onlara: "Dünyada yaptıklarınızın karşılığı olarak sıra sıra tahtlara yaslanarak afiyetle yeyin için." denilir. Biz onları,iri gözlü hurilerle evlendiririz.

*Allah teala, bundan önceki âyetlerde, âhirette cehennemliklerin durumunu belirttikten sonra bu âyetlerde de, emirlerini tutup yasaklarından kaçınan takva sahiplerinin erişeceği cennet ve nimetlerden bahsetmektedir. Bu insanlar cennetlere konulacaklar, kendilerine çeşitli nimetler ikram edilecek, rablerinin kendilerine verdiği nimetlerle zevk ve safa içinde yaşayacaklar, rableri onları cehennem azabından koruyacak, ayrıca onlara cennette "Dünyada yaptığınız salih amellerin karşılığı olarak yeyip için, âfiyet olsun." denecektir. Onlar, sıra sıra dizilmiş tahtlar üzerine oturacaklardır ve Allah onları hurilerle evlendirecektir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ
مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾

21- İman edip arkalarından zürriyetleri de iman ederek kendilerine tabi olanları, âhirette zürriyetlerine kavuştururuz. Amellerinden de hiçbir şey eksiltmeyiz. Herkes kazandığının karşılığında rehindir.

*Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas'ın bu âyeti şu şekilde izah ettiğini söylemiştir: Müminlerin çocukları da iman etmişlerse, Allah teala, âhirette, müminlerle iman eden çocuklarını bir arada bulunduracak, çocukların amelleri babalarının derecesine erişecek kadar olmasa dahi bu hal, iman eden müminlere bir ikram olacaktır. Müminlerin çocuklarının, babalarının derecesine eriştirilmesi, babalarının derecesinden de bir şey eksiltmeyecektir. Taberi de bu görüştedir.

Abdullah b. Abbas ve Dehhak'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: "Biz, âhirette, müminlerin iman eden çocuklarını kendi mertebelerine eriştireceğimiz gibi henüz iman etme çağına varmadan ölen küçük çocuklarını da onların derecelerine ulaştıracak ve böylece onları sevindire-

ceğiz. Bu da atalarının amellerinden bir şey eksiltmemize sebep olmayacaktır.

İbn-i Zeyd ise bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Müminlerin iman eden çocuklarının derecesine, küçükken ölen çocuklarını da yükselteceğiz ve biz bundan dolayı büyük çocukların amellerinden de bir şey eksiltmeyeceğiz."

Âmir ve Said b. Cübeyr'den nakledilen bir görüşe göre de âyetin manası şöyledir: "Müminlerin çocukları iman ederek babalarına tabi oldukları takdirde babalarının amellerinin sayesinde çocuklarını da cennete koyacağız ve bu, bizim, onların babalarının amellerinden bir şey eksiltmemize sebep olmayacaktır."

İbrahim en-Nehaî, Rebi' b. Enes ve Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: "İman edenlerin çocukları, iman ederek kendilerine tabi oldukları takdirde babalarına verdiğimiz sevap kadar çocuklarına da sevap veririz. Çocuklarına sevap vermemiz, babalarının sevaplarını eksiltmemize sebep olmaz."

Âyet-i kerimenin sonunda: "Herkes kazandığının karşılığında rehindir." buyurulmaktadır. Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi hiçbir kimse başkasının günahından dolayı hesaba çekilmeyecek herkes yaptığının karşılığını görecektir.

وَأَمْدَدْنَاهُم بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾

22- Cennette onların canlarının istediği meyve ve etlerden bol bol veririz.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾

23- Onlar cennette birbirlerinden kadeh kapışırlar. O kadehlerin içinde ne bir saçma söz söyletecek şey ne de günaha sokacak bir şey bulunur.

Allaha ve Resulüne iman eden ve soyları da iman ederek kendilerine tabi olan müminlere cennette, canlarının istediği çeşitli meyveler ve etler veri-

riz.Orada cennetlikler neşelerinden dolayı birbirlerinden kadeh kapışacaklar. Artık cennette ne boş bir söz vardır ne de bir günah işleme. Zira orada içecekleri kadehin içinde ne bir saçma söz söyletecek şey ne de günaha sokacak bir şey bulunur.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾

24- Onların etrafında, sadefteki inciler gibi genç hizmetçiler dolaşır.

Cennette müminlere kaselerle meşrubat getiren hizmetçiler, sadefin içindeki inciler gibidirler.

*Katade diyor ki: "Rivayet edildiğine göre Resulullaha denmiş ki: "Ey Allahın Resulü, hizmet edenler inciler gibiyse hizmet edilenler nasıldır?" Resulullah şöyle cevap vermiş: "Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki, onların ikisinin arasındaki fark, on dördündeki ay ile diğer yıldızlar arasındaki fark gibidir."

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾

25- Cennettekiler birbirlerine dönüp hasbihal ederler.

Müminler cennette birbirlerine yönelir ve birbirlerine soru sorar, sohbet ederler. Dünyada iken âhiretteki azaptan nasıl korktuklarını söyleyerek şöyle derler:

قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾

فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

26- Birbirlerine şöyle derler: "Bizler dünyada ailemizin arasında bulunurken Allahın azabından korkardık.

27- Allah da bize lutfetti ve bizi vücudun gözeneklerinden işleyen güçlü bir ateş azabından korudu.

28- Biz, dünyada iken Allaha yalvarıyorduk. Çünkü ihsanda bulunan merhamet eden sadece O'dur."

Biz, dünyada ailemizin içinde iken rabbimizin azabından ve cezalandırmasından korkuyorduk. Fakat o bize lütufta bulundu. Bizi, korktuğumuz dehşetli azaptan korudu. Biz, dünyada iken sadece ona kulluk ediyorduk o da kulluğumuzu kabul etti ve bize dilediğimizi verdi. Şüphesiz ki o, kullarına karşı çok lütufkâr ve yaratıklarına karşı çok merhametlidir. Onlara, tevbe etmeleri halinde azabetmez.

فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

29- Ey Muhammed, sen hatırlat ve öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne bir kahin ne de bir delisin.

Ey Muhammed, sen, peygamber olarak gönderildiğin insanlara hakkı hatırlat ve Allahın, kendilerine verdiği nimetleri onlara bildir. Sen, Allahın sana verdiği peygamberlik nimeti sayesinde ne gaipten haber veren bir kahinsin ne de hayalleri gerçek sanan bir delisin. Fakat sen, Allahın peygamberisin. Allah seni sahipsiz bırakmayacak ve sana mutlaka yardım edecektir.

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِۦ رَيْبَ ٱلْمَنُونِ ﴿٣٠﴾

30- Yoksa onlar, senin için: "O bir şairdir. Onun, zamanın felaketine uğramasını bekliyoruz" mu diyorlar?

Ey Muhammed, yoksa müşrikler sana: "O bir şairdir. Onun başına bir bela gelmesini, böylece ölüp gitmesini bekliyoruz" mu diyorlar?

*Mücahid, Abdullah b. Abbas'tan şu rivayeti nakletmektedir: "Kureyşli-

ler Resulullahın aleyhinde Darunnedvede toplandıkları zaman içlerinden biri onlara şöyle demişti: "Siz onun elini kolunu bağlayarak hapsedin. Sonra onun helak olmasını bekleyin. Bundan önceki Züheyr ve Nabiga gibi şairler helak oldukları gibi bu da helak oluversin. Zira bu da onlar gibi biridir." Bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirdi.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

31- Ey Muhammed, sen onlara: "Bekleyin bakalım, sizinle beraber ben de bekleyenlerdenim." de.

Ey Muhammed, sana, "Sen bir şairsin, senin bir felakete uğramanı bekliyoruz." diyen müşriklere de ki: "Benim başıma bir felaket geleceğini bekleyin. Ben de Allahın, sizin hakkınızdaki emri gelinceye kadar size ne olacağını bekleyeceğim."

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾

32- Akılları mı bunu onlara emrediyor? Yoksa onlar, haddi aşan azgın bir kavim midir?

Bu müşriklere, akılları mı "Muhammed bir şairdir, getirdiği de bir şiirdir." demeyi emrediyor da onlar bunu söylüyorlar? Yoksa onlar, Allahın, kendilerine koyduğu sınırları aşan azgın bir topluluk oldukları için mi sana böyle diyorlar? Elbette ki onlara, akılları böyle bir şey emretmiyor. Onlar sırf azgınlıklarından dolayı bu sözü söylüyorlar.

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾

33- Yoksa "Muhammed Kur'anı kendisi uydurdu" mu diyorlar? Hayır, onlar asla inanmıyorlar.

34- Eğer iddialarında doğru iseler Kur'anın benzeri bir söz meydana getirsinler.

Yoksa müşrikler: "Muhammed Kur'anı kendisi uydurdu" mu diyorlar? Doğrusu onlar, rableri katından kendilerine gelen hakka iman etmeyen insanlardır. Müşriklerden: "Kur'anı Muhammed uydurdu." diyenler eğer bu iddialarında sadık iseler onun benzeri bir Kur'an getirsinler. Zira onlar da Muhammed gibi iyi konuşan kişilerdir. Muhammed'in yaptığını yapsalar ya.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾

أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾

35- Onlar, hiçbir şey olmaksızın mı yaratıldılar? Yoksa yaratıcılar kendileri midir?

36- Yoksa onlar, gökleri ve yeri mi yarattı? Hayır, onlar, kesin bir bilgiye sahip değillerdir.

Bu müşrikler, ana baba gibi herhangi bir sebep ve vasıta olmaksızın mı yaratıldılar da Allahın delillerini düşünüp ibret alamayacak cansız varlıklar gibi oldular? Yoksa onlar bu yaratılanları kendileri yarattılar da gerçek yaratıcı olan Allahın emir ve yasaklarına boyun eğmiyorlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar da yaratıcıymış gibi davranıyorlar? Hayır, bunların hiçbiri olmamıştır. Böyle davranmaları sadece onları, Allahın, kâfirler için beyan ettiği cezayı idrak edememelerindendir.

أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾

37- Yoksa onların yanında rabbinin hazineleri mi var? Yoksa onlar herşeye hakim midir?

Ey Muhammed, yoksa Allahın âyetlerini yalanlayan bu müşriklerin ellerinde Allahın hazineleri mi bulunuyor da kendilerini herhangi birşeye muhtaç

hissetmiyor ve rablerinin âyetlerinden yüzçeviriyorlar? Yoksa onlar, herşeyi tasarrufları altında bulunduran zorbalar ve mütekebbirler midir?

*Âyet-i kerimede "Herşeye hakim" diye tercüme edilen "Musaytır" kelimesinden neyin kasdedildiği, farklı şekillerde izah edilmiştir. Ali b. Ebi Talha, Abdullah b. Abbas'ın "Musaytır" kelimesini "Musallat" manasında yorulmadığını zikretmiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Musaytır" kelimesinin manası, "Rızıkları indirenler" demektir. Buna göre ayetin manası şöyle olur: "Ey Muhammed, âyetleri yalanlayan bu müşriklerin yanında rabbinin hazineleri mi bulunmaktadır? Yoksa onlar bu hazineleri indirenler midir?"

أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

38- Yoksa onların, üzerine çıkıp vahyi dinledikleri merdivenleri mi var? Öyleyse vahyi dinleyenler (iddialarını ispatlayan) açık delil getirsinler.

Yoksa seni yalanlayan bu müşriklerin merdivenleri mi var? Onu göğe doğru dikip üzerine çıkıyor ve orada Allahın vahyettiği şeyleri dinliyorlar? Ve bu dinledikleri şeyler, kendilerinin doğru olduğunu mu gösteriyor? Böyle olduğu için mi onlar bulundukları bu durumda devam ediyorlar? Eğer durum iddia ettikleri gibi ise, Muhammed'in, Hak peygamber olduğuna dair delil getirdiği gibi onlar da iddialarının doğru olduğuna dair apaçık deliller getirsinler.

أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾

39- Yoksa kızlar Allahın da oğlanlar sizin mi?

Ey müşrikler, yoksa kızlar rabbinize ait de oğlanlar sizin mi? Bu yaptığınız ne kötü bir taksimdir. Kendinize layık görmediğiniz şeyleri nasıl oluyor da Allaha isnad ediyorsunuz? Meleklerin, Allahın kızları olduklarını söylüyorsunuz?

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾

40- Ey Muhammed, yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar ağır borç altında mı kalıyorlar?

Ey Muhammed, yoksa sen, seni yalanlayan bu müşriklerden, onları imana davet etmen karşılığında, kendilerini zor durumda bırakacak bir ücret mi istiyorsun da onlar da ağır bir borç altında kalıyor ve dolayısıyla sana iman etmiyorlar ve İslama girmiyorlar?

أَمْ عِندَهُمُ ٱلْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾

41- Yoksa gaybın ilmi yanlarında da istediklerini oradan mı alıp yazıyorlar?

Yoksa bu müşriklerin yanında, gayba ait bilgiler var da onlar onu yazıp insanlara dilediklerini bildiriyorlar mı? Elbette durum böyle değildir. Zira göklerin ve yerin gaybını ancak Allah bilir.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ هُمُ ٱلْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾

42- Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Tuzağa düşecek olanlar ancak kâfirlerdir.

Yoksa Allaha ortak koşan bu müşrikler, sana ve Allahın dinine karşı tuzak mı kurmak istiyorlar? Şunu iyi bilsinler ki, tuzağa düşecek olan sen değilsin, tuzağa düşecek olan onlardır. Sen Allaha güven ve Allahın sana emrettiğine devam et.

أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

43- Yoksa onların, Allahtan başka bir ilahı mı var? Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

Yoksa onların, Allahtan başka ibadete layık olan başka bir ilahları mı var da ona ibadet ediyorlar? Elbette onların Allahtan başka hiçbir ilahları yoktur. Allah, onların ortak koştukları ilahlardan, taptıkları putlardan uzaktır, beridir. Onların, Allah ile hiçbir ortaklıkları yoktur.

وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

44- (Üzerlerine azap olarak) gökten bir parça düşer görseler "Üst üste yığılmış buluttur." derler.

*Kureyş müşrikleri, Resulullahtan bir kısım mucizeler istemişlerdir. İstedikleri bu mucizelerden biri de gökten üzerlerine bir parçanın düşürülmesidir. İstedikleri bu mucizeler şu âyet-i kerimelerde zikredilmiştir: "Kâfirler şöyle dediler "Bizim için; yerden suyu kesilmeyen bir kaynak çıkarmadıkça sana iman etmeyeceğiz." "Veya içinde hurma ve üzüm bulunan bir bahçen olsun, ortasından harıl harıl ırmaklar akıt." "Yahut sandığın gibi göğü başımıza parça parça düşür veya Allahı ve melekleri karşımıza getir." "Yahut altın'dan bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın. Allahtan, peygamber olduğunu yazan, okuyabileceğimiz bir kitap getirmedikçe göğe çıktığına da inanmayız." Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Rabbimi tenzih ederim. Nihayet ben de peygamber olan insandan başka bir şey değilim." (7)

Allah teala, bu isteklerde bulunan müşriklere cevap veriyor ve buyuruyor ki: "Şayet Allah bunların isteklerini kabul ederek gökten parçalar da düşürse bunlar yine iman etmezler. Gökten düşen o parçalara: "Bunlar üstüste yığılmış parçalardır." derler.

7- İsra Suresi, âyet: 90-93

فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾

45- Ey Muhammed, sen onları, çarpılacakları güne erişmelerine kadar kendi hallerine bırak.

Ey Muhammed, sen bu müşrikleri, birinci sur'a üflenerek helâk olacakları güne kadar aynı hallerinde bırak.

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾

46- O gün onlara, kurdukları tuzaklar hiçbir fayda vermez. Onlar yardım da görmezler.

Çarpılacakları tuzaklar o günde müşriklere hiçbir fayda sağlamayacak ve Allahın azabını kendilerinden uzaklaştırmayacaktır. Onlara yardım edecek ve Allahın azabına karşılık verecek herhangi bir yardımcıları da bulunmayacaktır.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47- Zulmedenlere bundan başka bir azap daha vardır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

*Âyet-i kerimede, zulmedenlere, âhiretteki azaptan başka bir azabın verileceği zikredilmiştir.

Bera b. Âzib'e, Abdullah b. Abbas'a ve Katade'ye göre bu başka azaptan maksat, kabir azabıdır. Mücahid'e göre ise dünyadaki açlıktır. İbn-i Zeyd'e göre ise, dünyada kâfirlerin başların gelen çeşitli bela ve musibetlerdir. Bu tür bela ve musibetler, müminlerin Allah katındaki sevabını artırırken kâfirlerin cezalarının bir kısmı acele verilmiş olur. Taberi, âyet-i kerimenin, bu zikredilen görüşlerin hepsini kapsadığını söylemiştir.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾

48- Ey Muhammed, sen rabbinin hükmüne sabret. Şüphesiz sen bizim himayemiz altındasın. Kalktığın zaman rabbini hamd ile tesbih et.

Ey Muhammed, sen rabbinin, senin hakkında verdiği hükme sabret. Peygamberliğini tebliğ et, rabbinin emir ve yasaklarına uy. Çünkü sen bizim gözümüzün önündesin. Seni de yaptığın amellerini de görmekteyiz. Müşriklerden sana kötülük yapmak isteyen herhangi bir kimse sana zarar veremeyecektir.

*Âyet-i kerimenin "Kalktığın zaman rabbini hamd ile tesbih et." bölümü çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Avf b. Mâlik ve İbn-i Zeyd'e göre "Kalkığın zaman rabbini tesbih et." ifadesinden maksat, "Uykundan kalktığın zaman rabbini tesbih et ve namaz kıl." demektir. Taberi bu görüşü tercih etmiş ve buradaki "Uyku"dan maksadın öğle vaktinde uyunan "Kaylûle uykusu" olduğunu, bu uykudan sonra yapılması istenen tesbihin de "Öğle namazı" olduğunu söylemiştir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, sen öğle uykusundan kalktıktan sonra öğle namazını kıl." Taberi bu görüşü tercih etmesine gerekçe olarak şunları zikretmiştir: Âyet-i kerime bir emir ifade etmektedir. Onu namazdan önce herhangi bir tesbihe yorumlamak o tesbihin farz olmasını gerektirir. Böyle farz olan bir tesbih olmadığına göre bundan maksat, uykudan sonra namaz kılmaktır. Uykudan sonra farz olan namaz, sabah namazıdır. Sabah namazını kılmayı da bundan sonra gelen ve "Yıldızların batışında rabbini tesbih et." diyen âyet emretmektedir. Bu nedenle uykudan sonra kılınacak olan farz namaz ancak öğle uykusundan sonraki öğle namazı olabilir.

Dehhak, Rebi' b. Enes, Abdurahman b. Zeyd vb. âlimlere göre "Kalktığın zaman rabbini hamd ile tesbih et." ifadesinden maksat, farz namaza başlamadan önce: "Sübhaneke Allahümme ve bi hamdike vetebarekesmük ve teala ceddük ve celle senaüke ve lailahe ğayrük." duasını okumaktır.

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat, kişinin, oturduğu her meclisten kalktığında "Sübhaneke Allahümme ve bi hamdike" demesidir.

Bu hususta Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَغَطُهُ فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ إِلاَّ غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ.

"Kim bir mecliste oturur da orada çokça gürültü yapar ve oradan kalkmadan önce "Sübhaneke Allahümme ve bi hamdik." "Eşhedü en lailahe illa ente estağfiruke ve etubu ileyke." Ey Allahım seni tesbih eder ve sana hamdederim. Senden başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ederim. Senden af diler ve sana tevbe ederim." diyecek olursa o mecliste yaptığı günahlar affedilir." (8)

وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَٰرَ ٱلنُّجُومِ ﴿٤٩﴾

49- Gecinin bir bölümünde de, yıldızların batışında da onu tesbih et.

Gecenin bir bölümünde rabbini tesbih et." demek, İbn-i Zeyd'e göre "Yatsı namazını kılmayı emirdir." Taberi bu ifadeyi "Ey Muhammed, gecenin bir bölümünde namaz kılarak ve ibadet ederek rabbini'ulula." şeklinde izah etmiş, namazdan maksadın da akşam ve yatsı namazı olduğunu söylemiştir.

"Yıldızların batışında da onu tesbih et." ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Katade, Hz. Ali, Ata b. Ebi Rebah ve Hasan-ı Basrî'ye göre sabah namazından önce kılınan iki rek'at sünnettir. Bu sünnetin fazileti hakkında Resulullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فِي شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَسْرَعَ مِنْهُ إِلَى الرَّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ.

8- Tirmizî, K.ed-Dâvât, bab: 38, Hadis no: 3433

"Sabah namazının iki rekat (sünneti) dünyadan ve onun içinde bulunan şeylerden daha hayırlıdır." (9)

Diğer bir rivayete göre ise:

عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) ؛ أَنَّهُ قَالَ، فِي شَأْنِ الرَّكْعَتَيْنِ عِنْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ «لَهُمَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا جَمِيعاً».

"Bu iki rekat bana bütün dünyadan da sevimlidir." (10) buyurduğu beyan edilmektedir.

Dehhak ve İbn-i Zeyd'e göre ise "Yıldızların batışında da onu tesbih et." ifadesinden maksat, sabah namazının iki rekat farzını kılmaktır. Taberi bu görüşü tercih etmiş ve gerekçe olarak ta "Âyet emir ifade emektedir. Emir ise o işin farz olmasını gerektirir. Sünnetler farz olmadığına göre buradaki "Tesbih"ten maksat, sabah namazının farzıdır." Taberi sözlerine devamla diyor ki: "Allahın bütün emirleri, öncelikle farziyet ifade eder. Bunların farz olmayıp da mendup olduklarını ifade eden herhangi bir delil bulunduğunda bunlar mendup olarak yorumlanır. Bu âyette böyle bir delil olmadığına göre bu emrin mendup ifade ettiği söylenemez."

9- Müslim, K.el-Müsafirin, ab: 96, Hadis no: 725
10-Müslim, K.el-Müsafirin, bab: 97, Hadis no: 725

NECM SURESİ

Necm suresi altmış iki âyettir. Otuz ikinci âyeti Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu mübarek sure de diğer Mekki sureler gibi esas olarak inanç mevzuunu, vahiy meselesini, Allahın birliği ve âhiret konusunu işlemektedir.İslam inancının sağlamlığı, Resulullaha gelen vahyin, hiç şüphesiz olarak Allahtan geldiği ve şirkin sakatlığı, temelsiz ve dayanaksız olduğu beyan edilmektedir.

Bu sure-i celilede, Resulullah (s.a.v.)in, vahyi, Cebrail (a.s.)ı görerek ondan aldığı beyan edilmekte ve buyurulmaktadır ki: "Şimdi siz onun gözleriyle gördüğü şey hakkında münakaşa mı ediyorsunuz?" "Muhakkak ki Muhammed onu (Cebraili) bir kere daha Sidretül Münteha denilen yerde gördü." (1)

Sure-i celilede, daha sonra, müşriklerin uydurdukları tanrılarının bir vehim ve hayal eseri olduğu beyan edilmekte ve meleklerin, Allahın kızları olduğu şeklendeki sakat inançları reddedilmektedir.

Sure-i celilede devamla, bu dünyada sapık bir inanca sahip olan kimselerin, âhirette hesap verecekleri haber verilmektedir.

Sure-i celilede, daha önce geçmiş olup Allahı inkar eden kavimlerin uğradıkları felaketlere dikkat çekilmekte ve "Kıyamet yaklaştı." "Kıyameti Allahtan başka kimse açığa çıkaramaz." "Siz bu kelama şaşıyor musunuz?" "Gülüyor da ağlamıyor musunuz?" "Gaflet içinde oyalanıyor musunuz?" "Artık Allaha secde edin ve sadece ona kulluk yapın." (2) âyetleriyle sure-i celile sona ermektedir.

1- Necm Suresi, âyet: 12-14

2- Necm Suresi, âyet: 57-62

SURE-İ CELİLENİN FAZİLETİ

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ اَوَّلُ سُورَةٍ اُنْزِلَتْ فِيهَا سَجْدَةٌ وَالنَّجْمِ قَالَ فَسَجَدَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَسَجَدَ مَنْ خَلْفَهُ اِلاَّ رَجُلاً رَأَيْتُهُ اَخَذَ كَفّاً مِنْ تُرَابٍ فَسَجَدَ عَلَيْهِ فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قُتِلَ كَافِراً وَهُوَ اُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ.

"İçinde secde âyeti bulunan ilk indirilen sure Necm suresidir. Resulullah bunu okuyup secde etti. Onunla birlikte arkasında bulunan herkes secde etti. Ancak bir kimse secde etmedi. Bu kişi yerden bir avuç toprak alıp alnına koydu ve böylece secde etmiş oldu. Ben, daha sonra bu kişinin kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm. Bu kişi, Ümeyye b. Halef idi." (3)

Diğer bir rivayette bu kişinin, Utbe b. Rebia olduğu zikredilmektedir.

3- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, bab: 4

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾

1-2- Battığı zaman yıldıza yemin olsun ki, arkadaşınız (Muhammed) ne sapmış ne de azmıştır.

*Şâ'bî diyor ki: "Yaratıcı olan Allah, yarattığı şeylerden dilediğine yemin eder. Fakat yaratılan kul, yaratıcı olan Allahtan başkasna yemin edemez."

Âyet-i kerimede geçen "Batmakta olan yıldıza yemin olsun ki" ifadesi, "Akıp gitmekte olan yıldıza yemin olsun ki." şeklinde de izah edilmiştir.

Mücahid, Süfyan es-Sevrî ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre burada zikredilen "Yıldız"dan maksat, "Süreyya yıldızı"dır. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Batıp kaybolduğu vakitte Süreyya yıldızına yemin olsun ki." Taberi de "Necm" kelimesinden ilk anlaşılan mananın "Yıldız" olduğu gerekçesiyle bu görüşü tercih etmiştir.

A'meş'in Mücahid'den naklettiği diğer bir görüşe göre ise âyetteki "Necm" kelimesinden maksat "Kur'an" heva kelimesinden maksat ise Kur'anın inmesidir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "İndiği zaman Kur'ana yemin olsun ki."

Katade diyor ki: "Battığı zaman yıldıza yemin olsun ki arkadaşınız ne sapmış ne de azmıştır." âyeti indikten sonra Ebu Leheb'in oğlu Utbe: "Ben, yıldızın rabbini inkar ediyorum." dedi. Bunun üzerine Resulullah: "Seni, Allahın bir köpeğinin yemesinden korkmuyor musun?" dedi. Bundan sonra Utbe ticaret için Yemen'e gitti. Yolda bir yerde konakladıklarında bir arslan kükremesi işitti ve arkadaşlarına: "Bu beni mutlaka yiyecek." dedi. Arkadaşları onu ortalarına aldılar fakat biraz sonra onları bir uyku bastı ve uyudular. Arslan gelip Utbe'yi

kaptı götürdü. Diğerleri ancak arkadaşları Utbe'nin feryadına uyanabildiler. Böylece Resulullahın, Utbe hakkındaki duası tahakkuk etti ve Utbe arslan tarafından yendi.

Âyet-i kerimede "Arkadaşınız ne sapmış ne de azmıştır." buyurulmaktadır. Allah teala bizlere, Hz. Muhammed (s.a.v.)in haktan ayrılmadığını, doğru yolda olduğunu, azgınlığa sapmayıp itidalini muhafaza ettiğini beyan etmektedir.

وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٣﴾

إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾

3- O, kendi arzu ve hevasından konuşmaz.

4- Onun her konuştuğu, Allah tarafından vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.

Muhammed bu Kur'anı kendi heva ve hevesinden söylemez. Bu Kur'an ancak ona Allahın gönderdiği bir vahiydir.

*Abdullah b. amr diyor ki:

عن عبد الله بن عمرو، قال: كنت أكتب كل شئ أسمعه من رسول الله (ﷺ) أريد حفظه، فنهتني قريش وقالوا: أتكتب كل شئ [تسمعه] ورسول الله (ﷺ) بَشَرٌ يَتكلم في الغضب والرضا، فأمسكت عن الكتاب، فذكرت [ذاك] لرسول الله (ﷺ)، فأومأ بأصبعه إلى فيه، فقال: «اكتُبْ فو الذى نفسى بيده ما يخرج منه إلا حقٌّ».

"Ben, Resulullahtan duyduğum herşeyi ezberlemek maksadıyla yazıyordum. Kureyşliler bunu bana yasakladılar ve dediler ki: "Sen, duyduğun herşeyi neden yazıyorsun? Resulullah da bir beşerdir. Kızgınlık zamanında da konuşur sakin zamanında da konuşur." Bunun üzerine ben yazmaktan vazgeçtim ve meseleyi Resulullaha anlattım. Resulullah parmağıyla ağzını işaret ederek şöyle buyurdu: "Yaz, nefsim kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki buradan haktan başka bir şey çıkmaz." (4) .

Hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi Resulullahın peygamber olarak onuştukları vahiyden başka bir şey değildir. Bunlar, Allahın gönderdiği Kur'an-ı Kerim veya ona vahyettiği hadis-i şeriflerdir.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ﴿٥﴾

ذُو مِرَّةٍ ۖ فَاسْتَوَىٰ ﴿٦﴾

وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ﴿٧﴾

5-7- Ona bu vahyi son derece kuvvetli ve üstün akıla sahip bir melek öğretti. O melek yüksek ufukta iken doğrulup (asıl suretine girdi)

Vahyedilen bu Kur'anı Muhammed'e, çok kuvvetli olan Cebrail öğretti. O Cebrail güçlü bir akıla sahiptir."

Bu ifade "O Cebrail, güzel bir yaratılışa, sıhhatli bir vücuda sahiptir." şeklinde de izah edilmiştir. O Cebrail yüksek ufuklarda iken doğrulmuştur.

Taberi diyor ki: "Resulullah Miraca çıktığında Cebrail ile birlikte güneşin doğduğu yüksek yerde doğruldular. Yani yukarı doğru yükseldiler ve dik bir şekilde gittiler.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ﴿٨﴾

4- Ebu Davud, K.el-İlm, bab: 3, Hadis no: 3646 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.162.

8- Sonra yaklaştı ve yere sarktı.

*Hasan-ı Basri ve Katade bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: "Cebrail Muhammed'e yaklaştı ve yeryüzüne doğru sarktı."

Abdullah b. Abbas ve Enes b. Malik ise bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: "Allah, Muhammed'e yaklaştı ve ona doğru meyletti." Enes b. Malik bu hususta Resulullahın İsra ve Miracını bildiren uzun bir hadisini rivayet etmektedir. Bu hadisin bir bölümünde de şöyle buyurulmaktadır:

وَمُوسىٰ فِي السَّابِعَةِ بِتَفْضِيلِ كَلاَمِ اللهِ فَقَالَ مُوسىٰ رَبِّ لَمْ اَظُنَّ اَنْ يُرْفَعَ عَلَيَّ اَحَدٌ ثُمَّ عَلاَ بِهِ فَوْقَ ذٰلِكَ بِمَا لاَ يَعْلَمُهُ اِلاَّ اللهُ حَتّٰى جَاءَ سِدْرَةَ الْمُنْتَهٰى وَدَنَا الْجَبَّارُ رَبُّ الْعِزَّةِ فَتَدَلّٰى حَتّٰى كَانَ مِنْهُ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى.

"Allah ile konuşmasından dolayı üstün kılınan Musa, yedinci gökte idi. Musa şöyle dedi: "Ey rabbim, kimsenin benim üzerime çıkacağını sanmıyordum." Sonra Resulullah, Musa'dan yukarıya, Allahtan başka kimsenin bilemeyeceği yerlere çıkarıldı. Nihayet Sidretül Münteha'ya vardı. İzzet sahibi olan Cebbar rab ona yaklaştı ve ona meyletti. Öyle ki onların arası iki yay mesafesi kadar veya daha yakın bir mesafe kaldı..." (5)

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴿٩﴾

9- Derken araları iki yay aralığı kadar kısaldı veya daha az...

*Burada "Aralarında iki yay aralığı kadar bir mesafe kaldı." ifadesinden maksat, bir yayın iki ucunun birbirine uzaklığı kadar bir mesafe kalmasıdır. Veya iki arşın kadar bir mesafe kalmasıdır yahut, yay ile kirişi arasındaki mesafe kadar bir mesafe demektir.

5- Buhari, Kıt-Tevhid, bab: 37

Bu âyette, birbirlerine iyice yaklaştıkları ifade edilenlerden maksat, Abdullah b. Mes'ud ve Hz. Aişe'ye göre Cebrail ile Hz. Muhammed'dir.

Zir b. Hubeyş, Abdullah b.. Mes'ud'un bu âyet-i kerimeyi izah ederken şöyle dediğini rivayet etmektedir:

سَمِعْتُ زِرًّا عَنْ عَبْدِ اللهِ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى فَأَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ مَا اَوْحٰى قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ مَسْعُوْدٍ اَنَّهُ رَاَى جِبْرِيْلَ لَهُ سِتُّمِائَةِ جَنَاحٍ.

"Muhammed (s.a.v.) Cebrail'i gördü ve Cebrail'in altı yüz kanadı vardı." (6)

Hz. Aişe (r.anh.) da bu âyet-i kerimeyi izah ederken Resulullahın Cebrail'i bizzat kendi şekliyle gördüğünü ve bu yüzden insanların arasına saklanıp tekrar ortaya çıktığını, çıkınca da onu tekrar gördüğünü, bu halin üç kere tekrar ettiğini rivayet etmiştir. Ebu Zer el-Ğifari ve Ebu Hureyre, Resulullaha yaklaşanın Cebrail olduğunu söylemişlerdir.

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise, aralarında iki yayın uzaklığı kadar bir mesafe kalanlardan maksat, Allah teala ile Cebraildir.

Muhammed b. Kâ'b el-Kurezi ve Enes b. Malik'e göre burada, aralarında çok yakın bir mesafe kalanlardan maksat, Allah teala ile Hz. Muhammed'dir.

فَأَوْحٰى إِلٰى عَبْدِهٖ مَا أَوْحٰى ﴿١٠﴾

10- Allah, kulu Muhammed'e vahyedeceğini vahyetti.

*Katade, İkrime ve İbn-i Abbas, bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: "Allah, kulu Muhammed'e vahyedeceği şeyi vahyetti. Yani namazın farz olduğunu bildirdi.

6- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, bab: 1

Hasan-ı Basrî, Reb'i b. Enes ve İbn-i Zeyd ise bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmişlerdir: "Cebrail, Allahın kulu Muhammed'e, Allahın vahyettiği emirleri bildirdi."

Taberi, âyet-i kerimenin, Cebrail'den bahsetmesi sebebiyle bu görüşün tercihe şayan olduğunu söylemiştir.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ﴿١١﴾

11- Onun gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı.

*İkrime, İbn-i Abbas, Ebu Salih ve Reb'i b. Enes bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: "Muhammed'in kalbi gördüğünü yalanlamadı. Yani, Muhammed rabbini bizzat gözüyle görmedi. Allah onun kalbine nur verdi o da kalbinin nuruyla rabbini gördü.

Abdullah b. Mes'ud ve Katade'ye göre ise bu âyet-i kerime, Resulullahın, Cebraili kalbiyle gördüğünü beyan etmektedir. Abdullah b. Mes'ud bu âyeti izah ederken şöyle demiştir:

عن عَبْدِ اللهِ (مَا كَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى) قَالَ رَأَى رَسُولُ اللهِ (ﷺ) جِبْرِيلَ فِي حُلَّةٍ مِنْ رَفْرَفٍ قَدْ مَلأَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ.

"Resulullah Cebraili ipekten bir elbise içinde gördü. O, gökle yer arasını doldurmuştu." (7)

Allah tealanın, gözle görüleceği hususunda üç görüş zikredilmektedir:

Birinci görüşe göre: Allah tealayı gözler dünyada görmeyecek âhirette görecektir. Daha sonra da zikredileceği gibi Hz. Aişe: "Gözler onu göremez o ise bütün gözleri görür." (En'am 103) âyetini delil göstererek bu görüşü beyan etmiştir. Mesruk diyor ki:

7- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, Hadis no: 3283

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا يَا أُمَّتَاهْ هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ (ﷺ) رَبَّهُ فَقَالَتْ لَقَدْ قَفَّ شَعْرِي مِمَّا قُلْتَ أَيْنَ أَنْتَ مِنْ ثَلَاثٍ مَنْ حَدَّثَكَهُنَّ فَقَدْ كَذَبَ مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّداً (ﷺ) رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ ثُمَّ قَرَأَتْ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ إِلَّا وَحْياً أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَدْ كَذَبَ ثُمَّ قَرَأَتْ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَداً وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ كَتَمَ فَقَدْ كَذَبَ ثُمَّ قَرَأَتْ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْآيَةَ وَلٰكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي صُورَتِهِ مَرَّتَيْنِ.

"Ben, Aişe (r.anh)aya dedim ki: "Ey anneciğim, Muhammed (s.a.v.) rabbini gördü mü?" Aişe şöyle dedi: "Söylediğin söz tüylerimi ürpertti. Sen şu üç şeyi bilmez misin ki, kim bunların meydana geldiğini sana söylerse yalan söylemiştir. Kim sana "Muhammed (s.a.v.) rabbini gördü." derse şüphesiz ki o yalan söylemiştir." Hz. Aişe bu sözlerden sonra şu âyetleri okudu. "Gözler onu görmez o ise bütün gözleri görür." (8) "Allah bir insanla ancak vahiyle veya perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderir de izniyle ona dilediğini vahyedir." (9) Hz. Aişe sözlerine devamla şöyle buyurdu: "Yine kim sana yarın ne olacağını bildiğini söylerse şüphesiz ki o yalan söylemiş olur." Sonra şu âyeti okudu: "Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez." (10) Yine kim sana: "Resulullah bir şey gizledi." derse şüphesiz ki o yalan söylemiştir." demiş ve şu âyeti okumuştur: "Ey Peygamber, rabbinden sana idirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan Allahın peygamberliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz ki Allah, kâfiler toluluğunu hidayete erdimez. (11) Hz. Aişe sözlerine devamla şöyle demiştir: "Resulullah rabbini görmedi. Fakat o, Cebrail (a.s.)ı kendi asli suretinde iki kere gördü." (12)

8- En'am Suresi, âyet: 103
9- Şuara Suresi, âyet: 51
10- Lokman Suresi, âyet: 34
11- Maide Suresi, âyet: 67
12- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an sure 53, bab: 1

İkinci görüşe göre: Allah teala hem dünyada hem de âhirette görülecektir. Allah tealayı dünyada görme Hz. Muhammed (s.a.v.) için gerçekleşmiştir. Ancak Resulullahın, Allah tealayı görmesi bizzat gözüyle mi yoksa kalbiyle mi gerçekleştiği meselesi ihtilaf konusu olmuşsa da kalbiyle bir veya iki defa gördüğü görüşü tercih edilmiştir. Abdullah b. Abbas, Ebu Salih, Süddi, İkrime bu görüştedirler.

İkrime diyor ki:

عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ قُلْتُ: أَلَيْسَ اللهُ يَقُولُ (لاَ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ) قَالَ: وَيْحَكَ ذَاكَ إِذَا تَجَلَّى بِنُورِهِ الَّذِي هُوَ نُورُهُ وَقَالَ أُرِيَهُ مَرَّتَيْنِ.

"Abdullah b. Abbas dedi ki: "Muhammed rabbini gördü ben de ona dedim ki: "Allah "Gözler onu göremez o ise bütün gözleri görür." (13) buyurmamış mıdır? Abdullah b. Abbas ise şöyle cevap verdi: "Vay senin haline, bu durum, Allahın, nuruyla göründüğü zamandır. Görülen onun nurudur. Allahın nuru Muhammed'e iki kere gösterildi." (14)

Abdullah b. Şekik diyor ki:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ «نُورٌ أَنَّى أَرَاهُ».

"Ben, Ebu Zer'e dedim ki: "Şayet Resululahın zamanına yetişmiş olsaydım ben ona bir şey sorardım." Ebu Zer: "Ondan neyi sorardın?" dedi. Abdullah da: "Ey Allahın Resulü, sen rabbini gördün mü?" diye sorardım." dedi. Ebu Zer dedi ki: "Ben onu sordum o da: "Ben nur olarak gördüm." dedi. (15) Diğer bir rivayette:

13- En'am Suresi, âyet: 103
14- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, bab: 7, Hadis no: 3279.
15- Müslim, K.el-İman, bab: 292, Hadis no: 178

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ. قَالَ قُلْتُ لأَبِي ذَرٍّ: لَوْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) لَسَأَلْتُهُ. فَقَالَ: عَنْ أَيِّ شَيْءٍ كُنْتَ تَسْأَلُهُ؟ قَالَ: كُنْتُ أَسْأَلُهُ هَلْ رَأَيْتَ رَبَّكَ؟ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: قَدْ سَأَلْتُ فَقَالَ «رَأَيْتُ نُوراً».

"O nurdur o bana nasıl gösterilecek? (16) diye cevap verdiği bildirilmektedir. Yani, benim, onun zatını görmeme nuru engel oldu.

Görüldüğü gibi bu rivayetler, Resulullahın dünyada iken Allahı kalb gözüyle gördüğünü beyan etmektedirler.

Şa'bî diyor ki:

عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: لَقِيَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَعْباً بِعَرَفَةَ فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَكَبَّرَ حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ، فَقَالَ كَعْبٌ: إِنَّ اللهَ قَسَمَ رُؤْيَتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى، فَكَلَّمَ مُوسَى مَرَّتَيْنِ، وَرَآهُ مُحَمَّدٌ مَرَّتَيْنِ.

"Abdullah b. Abbas Arafat'ta Kâ'b ile karşılaştı ve ondan bazı şeyler sordu. Bunun üzerine Kâ'b "Allahu Ekber" diye seslendi. Öyle ki yankısı dağlardan geldi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas dedi ki: "Biz, Haşimoğullarıyız." Kâ'b ise "Allah, görünmesiyle konuşmasını Muhammed ile Musa arasında taksim etti. Musa ile iki kere konuştu. Muhammed de onu iki kere gördü." (17) dedi.

Üçüncü görüşe göre ise: Allah teala ne dünyada ne de âhirette görülecektir. Bu görüş Mutezile'ye aittir. Allah tealanın âhirette görüleceğini beyen eden sağlam nasslara ters düşmaktedir. Bu sebeple nazar-ı itibara alınacak bir görüş değildir. Allah tealanın âhirette görüleceğini beyan eden âyetlerden bazıları şunlardır: "O gün rablerine bakan pırıl pırıl parlayan yüzler de vardır." (18) "Hayır, o gün yalancıların önüne, rablerine karşı perde çekilmiştir." (19)

16- Müslim, K.el-İman, bab: 292, Hadis no: 178 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, Hadis no: 3282

17 Tirmizi, K. Tefsir el-kKur'an sure 53 Hadis No 3278

18- Kıyamet suresi ayet, 22-23

19- Mutaffifin suresi, ayet- 15

Şu sahabiler de Allah tealanın, âhirette görüleceğini beyan eden sahih hadisler rivayet etmişlerdir. Bunlar Ebu Said el-Hudrî, Ebu Hureyre, Enas b. Mâlik, Süheyb-i Rûmî ve Bilal-i Habeşî (r.anhüm)dür.

أَفَتُمَارُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾

12- Şimdi siz, onun, gözleriyle gördüğü şey hakkında münakaşa mı ediyorsunuz?

Ey müşrikler, şimdi siz, Allahın, Muhammed'e gösterdiği şeyler hakkında onunla münakaşaya mı girişiyorsunuz?

*Müşrikler, Resulullahın, İsra ve Mirac esnasında Allahın ona gösterdiği şeylere inanmamışlar ve bu hususta Resulullah ile tartışmaya girişmişlerdir. İşte bu âyet-i kerime, müşriklere cevap vermekte ve onları, Resulullahın gördüğünü söylediği şeylere inanmaya davet etmektedir.

وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾

عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾

13-14- Muhakkak ki Muhammed onu (Cebraili) bir kere daha "Sidretül Münteha") denilen yerde gördü.

*Hz. Aişe, Abdullah b. Mes'ud, Mücahid ve Rebi' b. Enes bu âyeti, mealde zikredildiği gibi yorumlamışlar, Hz. Muhammed'in, Cebraili asıl şeklinde ve Sidretül Münteha denilen yerde bir defa daha gördüğünü bildirdiğini söylemişlerdir. Bu hususta Mesruk diyor ki:

عَنْ مَسْرُوقٍ ؛ قَالَ كُنْتُ مُتَّكِئاً عِنْدَ عَائِشَةَ. فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَائِشَةَ! ثَلاَثٌ مَنْ تَكَلَّمَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللهِ الْفِرْيَةَ. قُلْتُ: مَا هُنَّ؟ قَالَتْ: مَنْ زَعَمَ أَنَّ مُحَمَّداً (ﷺ) رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللهِ الْفِرْيَةَ. قَالَ وَكُنْتُ مُتَّكِئاً فَجَلَسْتُ . فَقُلْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَنْظِرِنِي وَلاَ تَعْجَلِينِي أَلَمْ يَقُلِ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَلَقَدْ رَآهُ بِالأُفُقِ الْمُبِينِ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ فَقَالَتْ: أَنَا أَوَّلُ هَذِهِ الأُمَّةِ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ «إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيلُ . لَمْ أَرَهُ عَلَى صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ عَلَيْهَا غَيْرَ هَاتَيْنِ الْمَرَّتَيْنِ رَأَيْتُهُ مُنْهَبِطاً مِنَ السَّمَاءِ سَادّاً عِظَمُ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ». فَقَالَتْ : أَوَلَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللهَ يَقُولُ: لاَ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ أَوَ لَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللهَ يَقُولُ. وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللهُ إِلاَّ وَحْياً أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِأَذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ قَالَتْ: وَمَنْ زَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) كَتَمَ شَيْئاً مِنْ كِتَابِ اللهِ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللهِ الْفِرْيَةَ. وَاللهُ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ قَالَتْ: وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُخْبِرُ بِمَا يَكُونُ فِي غَدٍ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللهِ الْفِرْيَةَ. وَاللهُ يَقُولُ: قُلْ لاَ يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاَّ اللهُ.

"Ben, Aişe'nin yanında bir şeye yaslanmış oturuyordum. Aişe bana (Kızının ismini bana nisbet ederek) Ey Aişe'nin babası, kim üç şey hakkında konuşacak olursa o, Allaha karşı büyük bir iftirada bulunmuş olur." dedi. Ben, yas-

landığım yerden doğruldum ve dedim ki: "Ey müminlerin annesi, bana fırsat ver, acele etme. Aziz ve celil olan Allah: "Yemin olsun ki Muhammed onu apaçık gördü." (20)

"Muhakkak ki Muhammed onu bir kere daha Sidretül Münteha denilen yerde gördü." buyurmuyor mu? Aişe şöyle dedi: "Ben bu ümmetin, Resulullahtan bu âyetin manasını soran ilk kişisiyim. Resulullah buyurmuştu ki: "O görülen Cebraildi. Ben Cebraili bu iki kerenin dışında, yaratıldığı asıl şekliyle görmedim. Ben onun gökten indiğini gördüm. Öyle ki onun azametli yaratılışı gökle yer arasını doldurdu." Aişe sözlerine devamla şöyle dedi: "Sen Allahın: "Gözler onu görmez o ise bütün gözleri görür. O, herşeyin inceliklerini bilendir, her şeyden haberdardır." (21) buyurduğunu işitmedin mi? Yine sen, Allah tealanın: "Allah bir insanla ancak vahiyle veya perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderir de izniyle, ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz o, yüceler yücesidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (22) buyurduğunu işitmedin mi? Yine kim, Resulullahın, Allahın kitabından bir şeyi gizlediğini zannedecek olursa şüphesiz ki o, Allaha karşı büyük bir iftirada bulunmuş olur. Zira Allah: "Ey Peygamber, rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan Allahın peygamberliğini tebliğ etmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz ki Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." (23) buyurmuştur." Keza kim, yarın olacak bir şeyi bilip haber vereceğini zannedecek olursa o da Allaha karşı iftirada bulunmuş olur. Zira Allah teala: "Ey Muhammed, de ki: "Göklerde ve yerde gaybı Allahtan başka kimse bilmez. Onlar, ne zaman diriltileceklerini de bilmezler." (24) buyurmaktadır. (25)

Abdullah b. Abbas ve İkrime ise bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir. "Şüphesiz ki Muhammed, rabbini "Sidretül Münteha" denilen yerde kalb gözüyle görmüştür. Âyet-i kerimede geçen "Sidretül Münteha" ifadesi "Sidre" ve "Münteha" kelimelerinden meydana gelmektedir. "Sidre" bir ağaç adıdır. "Münteha" ise "Son noktada bulunan" demektir. Resulullah (s.a.v.) miraca çıktığında yedinci kat gökten sonra "Sidre" denilen ağacın bulunduğu bu son noktaya varmış ve orada Allahtan emirler almıştır. Sidre ağacının bulunduğu bu yere "Son nokta" denilmesinin sebebi hakkında çeşitli görüşler zikredilmiştir.

Kâ'bül Ahbar: "Bu yere bu ismin verilmesinin sebebi, yaratıkların bilgilerinin burada sona ermesidir. Bu noktadan sonra gayb âlemi ve ona ait bilgiler başlamaktadır." demiştir.

20- Tekvir Suresi, âyet: 23
21- En'am Suresi, âyet: 103
22- Şûrâ Suresi, âyet: 51
23- Maide Suresi, âyet: 67
24- Neml Suresi, âyet: 5
25- Müslim, K.el-İman, bab: 287, Hadis no: 177

Abdullah b. Mes'ud ise: "Buraya son nokta denilmesinin sebebi, Resulullahın sünnetine bağlı olanların varacakları son nokta olmasıdır." demiştir.

Taberi, âyet-i kerimenin bu noktaya "Son nokta" dediğini, bunun sebebini ise belirtmediğini bu itibarla zikredilen bu sebeplerden herhangi birisinin söz konusu olabileceği gibi hepsinin de söz konusu olabileceğini söylemiştir.

Sidre ağacının şekli hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Mâlik b. Sâ'saa, Resulullahın, miraca çıktığını anlatan hadisini rivayet ederken bu hadisin bir bölümünde, Resulullahın, yedinci göğe çıkıp Hz. İbrahim ile görüştükten sonra şunları söylediğini rivayet etmiştir.

ثُمَّ رُفِعَتْ لِي سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى فَإِذَا نَبِقُهَا مِثْلُ قِلاَلِ هَجَرَ وَإِذَا وَرَقُهَا مِثْلُ آذَانِ الْفِيلَةِ قَالَ هَذِهِ سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى وَإِذَا أَرْبَعَةُ أَنْهَارٍ نَهْرَانِ بَاطِنَانِ وَنَهْرَانِ ظَاهِرَانِ فَقُلْتُ مَا هَذَانِ يَا جِبْرِيلُ قَالَ أَمَّا الْبَاطِنَانِ فَنَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ وَأَمَّا الظَّاهِرَانِ فَالنِّيلُ وَالْفُرَاتُ.

"... Sonra önüme son noktada bulunan sidre ağacı dikildi. Onun "Nebk" isimli meyveleri "Hecer" bölgesinin testileri gibiydiler. Onun yaprakları ise filin kulakları kadardı. Cebrail: "İşte bu, son noktada bulunan sidre ağaçdır. "Sidretül müntehadır." dedi. Onun kökünden dört nehir akmaktaydı. İki nehir içeriye doğru ikisi de dışarıya doğru akıyordu. Dedim ki: "Ey Cebrail, bu nehirler nedir? Cebrail: "İçeriye akan bu iki nehir, cennete ait nehirlerdir. Dışarıya akan ikisi ise Nil ile Fırat'tır.." [26] dedi.

Bu hadis-i şerifin başka bir rivayette devamı şöyledir:

قال قال رسول الله (ﷺ) انتهيت الى السدرة فاذا نبقها مثل الجرار واذا ورقها مثل آذان الفيلة فلما غشيها من أمر الله ما غشيها تحوّلت ياقوتا أو زمردا أو نحو ذلك

26- Buhari, K.Menakıbül Ensar, bab: 42

Allahın emriyle o ağacı kaplayan şeyler kaplayınca o ağaç, yakut veya zümrüte dönüştü." (27)

عِندَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ﴿١٥﴾

15- Cennetül Me'va da Sidretül Müntcha'nın yanındadır.

* Abdullah b. Abbas: "Cennetül Me'va, arş'ın sağında bulunmaktadır ve şehitlerin menzilidir." demiştir. Katade de aynı görüştedir.

إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾

16- O zaman Sidreyi neler kaplamıştı neler.

*Müntehada bulunan sidre ağacını nelerin kapladığı hakkında farklı görüşler beyan edilmiştir:

Abdullah b. Mes'ud, Mesruk, Dehhak, İbn-i Abbas, Mücahid, İbrahim en-Nehaî, İbn-i Zeyd, Sidreyi kaplayan şeylerin, altından kelebekler olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Rebi' b. Enes ve Ebul Âliye'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise Sidre ağacını, Allahın nuru ve melekler kaplamıştır.

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾

17- Muhammed'in gözü ne kaydı ne de sınırını aştı.

27- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.128

Muhammed'in gözü o gördüğü şeylerden ne sağa kaydı ne de sola. Ne de onun görme alanı olarak sınırlanan noktaları aştı.

لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ﴿١٨﴾

18- Şüphesiz Muhammed, orada, rabbinin delillerinden en büyüğünü gördü.

*Resulullahın görmüş olduğu Allahın en büyük delillerinden maksat,

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ قَالَ رَأَى رَفْرَفاً أَخْضَرَ قَدْ سَدَّ الأُفُقَ.

Abdullah b. Mes'ud'a göre, ufukları kaplayan yeşil bir cennet perdesidir. (28)

İbn-i Zeyd'e göre ise bu en büyük delil, Cebrailin asıl şeklidir. Resulullah orada Cebraili asıl şekliyle görmüştür.

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾

وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٢٠﴾

أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ﴿٢١﴾

28- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, bab: 1

19-20- Şimdi siz ilah olarak Lat'ı, Uzza'yı ve diğer üçüncüleri olan Menat'ı mı görüyorsunuz?

21- Erkekler sizin de kızlar Allahın mı?

Ey müşrikler, sizler, Lat, Uzza ve onların üçüncüsü olan Menat'ın, Allahın kızları ve ilahlarınız olduklarını mı sanıyorsunuz? Sizler kendiniz için erkek evlatlar seçiyor, Allaha da sevmediğiniz kızları mı isnad ediyorsunuz? Sizin bu taksimatınız haksız bir taksimattır."

*Bu âyetlerin izahında "Ğaranik" hadisesinden bahsedilmektedir. Gerçekte aslı olmayan bu hadisenin izahı için Hac suresinin 52. âyetinin açıklamalarına bakınız.

Taberi, Lat kelimesinin "Allah" lafzının müennesi "Uzza" kelimesinin de Allah tealanın "Aziz" sıfatının müennesi olduğunu ve müşriklerin, putlarına, Allahın isimleriyle isim takmaya çalıştıklarını söylemiştir.

Katade'ye göre "Lat putu" Taif bölgesinde bulunan bir puttur. İbn-i Zeyd'e göre ise "Nahle" bölgesinde bulunan ve Kureyş tarafından kendisine ibadet edilen "Ev"şeklinde bir puttur.

Abdullah b. Abbas, Mücahid ve Ebu Salih, "Lat"ın, aslında, Hacılara un çorbası yapan bir kişinin adı olduğunu ve o kimse öldükten sonra müşriklerin, onun kabrini putlaştırdıklarını söylemişlerdir.

"Uzza" putu ise Mücahid'e göre küçük ağaçlardan ibarettir. Said b. Cübeyr'e göre, Sakiyf kabilesinin yaptığı ve Taif'te bulunan bir evdir. Katade'ye göre ise "Batn-ı Lane" de bulunan bir puttur.

"Menat" putu "Müşellel" denen bir yerin "Kudeyt" diye adlandırılan bir bölümünde bulunmaktaydı. Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

فَقَالَتْ اِنَّمَا كَانَ مَنْ اَهَلَّ بِمَنَاةَ الطَّاغِيَةِ الَّتِى بِالْمُشَلَّلِ لاَ يَطُوفُونَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ فَطَافَ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) وَالْمُسْلِمُونَ.

"Hacca gidenler "Müşellel'de bulunan "Menat" putundan itibaren tehlil okumaya başlayınca ortak Safa ile Merve arasında sa'y yapmazlardı. Bunun

üzerine Allah teala: "Şüphesiz ki Safa ile Merve, Allahın alametlerindendir. Kim,Hac için Kâbeyi ziyaret eder veya Umre yaparsa Safa ile Merve'yi tavaf etmesine bir mahzur yoktur. Bir kimse kendi isteğiyle fazladan hayır yaparsa, muhakkak ki Allah, şükrün karşılığını veren ve herşeyi bilendir." (29) âyetini indirdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) ve müslümanlar Safa ile Merve arasında sa'y yapmaya başladılar." (30)

Diğer bir rivayette Hz. Aişe (r.anh.) şöyle diyor:

عَنْ عَائِشَةَ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الأَنْصَارِ مِمَّنْ كَانَ يُهِلُّ لِمَنَاةَ وَمَنَاةُ صَنَمٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ قَالُوا يَا نَبِيَّ اللهِ كُنَّا لاَ نَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ تَعْظِيماً لِمَنَاةَ نَحْوَهُ.

"Ensar'dan, Menat putunun olduğu yerden itibaren tehlil'e başlayan bazı adamlar: "Ey Allahın Resulü, biz Menat'a saygıda bulunmak için Safa ile Merve arasında sa'y etmiyorduk."dediler. Menat, Mekke ile Medine arasında bulunan bir putun adıdır. (31)

Lat, Menat ve Uzza putlarının, taştan yapıldıkları, Kâbenin içine konularak orada kendilerine tapıldıkları da rivayet edilmektedir.

تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ﴿٢٢﴾

22- Öylcysc bu, insafsızca bir taksimdir.

*Mücahid bu âyet-i kerimeyi: "Bu, sakat bir taksimdir." şeklinde, Katade: "İnsafsız bir taksimdir." şeklinde,Süfyan es-Sevrî "Eksik bir taksimdir." şeklinde izah etmişler, İbn-i Zeyd ise "Bu, gerçeğe ters bir taksimdir." şeklinde izah etmiş ve şöyle demiştir: "Müşrikler, Allah tealaya kızlar isnad etmişlerdir. Meleklerin, Allahın kızları olduklarını söylemişler ve onlara tapmışlardır." İbn-i

29- Bakara Suresi, âyet: 158
30- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, bab: 3
31- Buhari, K?Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, bab: 3

Zeyd ise bu âyetleri okumuştur: "Yoksa Allah, yarattığı varlıklardan kızları kendisine aldı da size de oğulları mı seçip verdi?" (32) "Onlar Allaha kızlar isnad ederler. Allah bundan münezzehtir. Kendilerine ise sevdiklerini (erkek çocukları) isnad ederler." (33)

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ ﴿٢٣﴾

23- Taptığınız bu putlar, sizin ve atalarımızın uydurduğu boş isimlerden başka bir şey değildir. Allah onların hak olduğu hususunda hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna, nefislerinin arzularına uyarlar. Oysa onlara rablerinden şüphesiz bir hidayet rehberi gelmiştir.

Sizin, "Lat", "Menat", "Uzza" diye taktığınız bu adlar, sizin ve atalarınızın takmış olduğu adlardır. Allah bu adları takmanıza dair size bir müsaade vermemiş ve buna dair herhangi bir delil indirmemiştir. Müşrikler putlara bu adları takarken ne Allah tarafından gönderilen bir vahye dayanmışla ne de peygamberin bildirdiği bir habere. Onlar sadece zanlarına, heva ve heveslerine uyarak bu adları vremişlerdir. Halbuki Allahtan onlara, bu taptıkları putların gerçek mahiyeti hakkında açık bilgi gelmiştir. Bu putların, ibadete layık olmadıkları, Muhammed'e gönderilen vahiy ile bildirilmiştir.

أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾

فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾

32- Zuhruf Suresi, âyet: 16
33- Nahl Suresi, âyet: 57

24- Yoksa insanın her temenni ettiği yerine gelecek midir?

25- Âhiret de dünya da Allahındır.

Yoksa Muhammed bir insan olarak peygamber olmayı temenni etmiş de Allah da ona peygamberlik mi vermiştir? Peygamberliği elde etmek temenni ile olmaz. Âhiret yurdunda olan şeyler de sadece Allaha aittir. O, onlardan, yarattıklarından dilediğine dilediği kadarını verir ve dilediğini de mahrum eder.

وَكَمْ مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ
لِمَن يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ ﴿٢٦﴾

26-Göklerde nice melekler vardır ki, Allah, dilediğine ve razı olduğuna izin vermedikçe şefaatleri hiçbir fayda vermez.

*Allah teala bu âyet-i kerime ile, puta tapanları ve "Biz bunlara sadece bizi Allaha yaklaştırsınlar diye tapıyoruz." diyen müşrikleri kınamaktadır. Kendisine çok yakın olan meleklerin dahi, izni olmadan şefaatçi olamayacaklarını, bu itibarla ona ortak koşulan putların, kendilerine tapanlara herhangi bir fayda sağlayamayacaklarını beyan etmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَىٰ ﴿٢٧﴾
وَمَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾
فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾

27- Âhirete iman etmeyenler, melekleri dişi olarak isimlendirirler.

28- Oysa onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece zanna uyarlar. Halbuki kuru zan ise hak'tan hiçbir şey ifade etmez.

29- Ey Muhammed, zikrimiz Kur'andan yüzçeviren ve dünya hayatından başka hiçbir şey istemeyen kimseden sen de yüzçevir.

Öldükten sonra dirileceklerine iman etmeyen kâfir ve müşrikler, Allahın kızları olduklarını iddia ederek onlar, dişilerin isimlerini verirler. Halbuki onların, melekleri bu şekilde adlandırmalarına dair kesinlik ifade eden hiçbir bilgileri yoktur. Onlar bu sözlerini sadece tahminlere dayanarak söylerler. Tahminler de gerçek adına hiçbir şey ifade etmezler ve gerçeğin yerini almazlar. O halde ey Muhammed sen, bizi anmaktan yüzçeviren, bize iman edip bizi birlemeyen bizden sadece dünya hayatını isteyen, âhirete dair hiçbir şey yapmayan kimseleri bırak, onlardan uzak dur.

ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾

30- İşte onların bilgileri ancak bu kadardır. Rabbin, yolundan sapanları daha iyi bilir. O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.

İşte meleklerin, Allahın kızları olduklarını, iddia ederek onları, dişilerin isimleriyle isimlendirenlerin bilgileri bu kadardır. İlim zannettikleri bu kuruntularıyla Allaha ortak koşar ve onu inkar etme durumuna düşerler. Ey Muhammed, şüphesiz ki senin rabbin, ezeli ilmi ile, kimin sapıklığa düşeceğini çok iyi bilir. Kimin de doğru yola erip İslam nimetine kavuşacağını da çok iyi bilir.

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَىٰ ﴿٣١﴾

31- Göklerde ve yerde bulunan herşey Allahındır. O, kötü amellerde bulunanları cezalandıracak, iyi amellerde bulunanları da daha güzeliyle mükafaatlandıracaktır.

Göklerde ve yerde bulunan herşeyin mülkiyeti ancak Allaha aittir. O, yolundan sapanı da çok iyi bilmektedir, hidayette olanı da. Böylece kötülük yapanları, yaptıklarıyla cezalandırır. İyilik yapanları da en güzel amelleriyle mükâfaatlandırır. Kendisine isyan edenleri cehennem ateşine koyar. İman edip itaat edenleri ise cennetiyle mükâfaatlandırır.

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۚ هُوَ
أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ فَلَا تُزَكُّوا
أَنفُسَكُمْ ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ ﴿٣٢﴾

32- O iyi amellerde bulunanlar, küçük kusurları hariç, büyük günahlardan ve hayasızlıklardan kaçınırlar. Şüphesiz rabbin, bağışlaması bol olandır. Sizi topraktan yarattığı zaman ve sizler annelerinizin karnında bir cenin iken sizin ne durumda olduğunuzu o çok iyi bilir. Kendinizi temize çıkarmayın. Kimin takva üzere olduğunu da o çok iyi bilir.

İyilikte bulunanlar o kimselerdir ki, küçük kusurları hariç, Allahın haram kıldığı, ona ortak koşma gibi büyük günahlardan ve zina gibi hayasızlıklardan kaçınırlar. Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, büyük günah işlemeyen ve hayasızlık yapmayan günahkârların kusurlarını çokça affedendir. O, sizin atanız Âdem'i topraktan yaratırken ve onun soyundan gelen sizlerin de annenizin rahminde cenin halinde bulunurken çok iyi bilendir. Siz, kendinizi temize çıkarmayın. Zira Allah, kendi cezalandırmasından korkarak emirlerini tutup yasaklarından kaçınan takva sahiplerini de çok iyi bilendir.

*Âyet-i kerimede, iyilikte bulunanların sıfatları beyan ediliyor. Bunların, büyük günah işlemekten ve hayasızlıktan kaçınanlar fakat "Lemem" diye adlandırılan küçük günahları işleyebilen kimseler olduklarını beyan ediyor.

Burada zikredilen "Büyük günahlar"dan maksat, Allaha ortak koşmak, anaya babaya kötü davranmak, Allahın, öldürülmesini haram kıldığı bir insanı

öldürmek, yalan söylemek (yalan yere şahitlik yapmak da buna dahildir) namuslu kadınlara zina iftirasında bulunmak, yalan yere yemin etmek, sihir yapmak, savaştan kaçmak ve komşusunun hanımıyla zina etmek gibi günahlardır. Bu hususta daha geniş bilgi için Nisa suresinin otuz birinci âyetinin izahına bakılabilir.

Burada zikredilen "Hayasızlık"tan maksat ise, Allahın, onu işleyenlere dünyevi cezalar tayin ettiği zina ve benzeri haramlardır.

"Lemem" ise farklı şekilerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Abdurahman b. Zeyd ve Zeyd b. Eslem'e göre âyette zikredilen "Lemem"den maksat, kâfirlerin, müslüman olmadan evvel işledikleri büyük günahlar ve hayasızlıklardır. Bunlar müslüman olduktan sonra Allah bunların geçmişteki bu tür günahlarını affetmiş olur.

Bu izah tarzına göre bu âyet-i kerimeden, insanların, herhangi bir küçük günah işlemlerine ruhsat verildiği manası çıkmaktadır.

Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Mesruk ve Şa'bî'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Lemem"den maksat, küçük günahlardır. Bu hususta Ebu Hureyre (r.a.)nin, Lemem'in ne demek olduğunu açıklarken şunları söylediği rivayet edilmektedir. "Lemem, öpmek, sıkmak, bakmak ve dokunmaktır. Sünnet yerleri birbirine dokununca gusletmek gerekir. İşte bu da zinadır." Yine bu hususta Abdullah b. Abbas, Lemem'i izah ederken şöyle demiştir. "Ebu Hureyre'nin Resulullahtan rivayet ettiği şu hadisin beyân ettiği şeyden "Lemem"e daha çok benzeyen bir şey görmedim. Resulullah (s.a.v.) buyuruyor ki:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) اِنَّ اللّٰهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا اَدْرَكَ ذٰلِكَ لاَ مُحَالَةَ فَزِنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزِنَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَمَنَّى وَتَشْتَهِى وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذٰلِكَ كُلَّهُ وَيُكَذِّبُهُ

"Allah, Âdemoğluna zinadan payını yazmıştır. Âdemoğlu o payına mutlaka ulaşır. Gözün zinası bakmaktır, dilin zinası konuşmaktır. İnsanın nefsi ise zina etmeyi temenni eder ve arzular. İnsanın edep yeri de bütün bunları ya doğrular veya yalanlar." (34)

34- Buhari, K.el-İsti'zan, bab: 12 / Müslim, K.el-Kader, bab: 20, Hadis no: 2657

Görüldüğü gibi Abdullah b. Abbas, gözle namahreme bakmayı, dil ile edebe aykırı laflar söylemeyi ve nefsin, hayasızlık yapmayı arzulamasını "Lemem" olarak izah etmiş ve bunları küçük günahlardan saymıştır. Zinayı ise bunların dışında, büyük günahlardan kabul etmiştir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Ebu Hureyre, Hasan-ı Basri ve Ebu Salih'ten nakledilen diğer bir görüşe göre, âyette zikredilen "Lemem"den maksat, zina, hırsızlık ve içki içme gibi günahları işledikten sonra onlardan tevbe etmektir. Bu izaha göre "Lemem" içine düştükten sonra tevbe edilen günahlardır.

Bu hususta Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): إِنْ تَغْفِرِ اللَّهُمَّ تَغْفِرْ جَمًّا وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لاَ أَلَمًّا.

"Ey Allahım, eğer sen günahlarımızı affedersen çokça affedersin. Senin hangi kulun günaha düşmemiştir ki?" (35)

Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Abbas, İkrime, Katade ve Dehhak'tan nakledilen başka bir görüşe göre ise "Lemem"den maksat, dünya ve âhirette cezalandırılmaları beyan edilen günahlardan daha hafif olan günahlardır.

Taberi bu görüşü tercih etmiş ve şu âyet-i kerimenin bunu izah ettiğini söylemiştir. "Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız kusurlarınızı örter sizi güzel bir makama koyarız." (36)

أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾

وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾

33-34- Ey Muhammed, haktan yüzçevireni, malından Allah yolunda biraz harcayıp daha sonra harcamamakta direneni gördün mü?

35- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 53, Hadis no: 3284
36- Nisa Suresi, âyet: 31

Ey Muhammed, Allaha iman etmekten yüzçeviren, onun dinine sırtını dönen, arkadaşına malından bir kısmını verip daha sonra onu kesen kişiyi gördün mü?

*Mücahid, bu âyet-i kerimenin, Velid b. Muğire hakkında nâzil olduğunu söylemiştir. Velid b. Muğire müslüman olup Resulullaha tabi olmuş bunun üzerine bir kısım müşrikler ona, atalarının dinini terkettiği için ayıplamışlar o da onlara, Allahın azabından korkarak iman ettiğini söylemiştir. Bunun üzerine Velid'i kınayanlardan biri, Velid'in, dinden çıkarak malından kendisine birşeyler vermesi halinde âhirette göreceği azab yükleneceğini ona garanti etmiştir. Bunun üzerine Velid, vermeyi taahhüt ettiği malından bir kısmını vermiş daha sonra cimrileşerek diğer kısmını vermemiştir. İşte âyet-i kerime, dininden dönen ve kendisine, göreceği azabı yüklenmeyi garanti eden arkadaşına az bir şey veren daha sonra da vermeyi taahhüt ettiği malları vermeyen Velid b. Muğire'yi anlatmaktadır.

أَعِندَهُۥ عِلْمُ ٱلْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰٓ ﴿٣٥﴾

35- O kimse gaybın ilmine sahip de gerçeği mi görüyor?

Şahsen göreceği azabı, bir kısım mallar vererek başkasına yüklemeyi garanti eden bu kişinin yanında gayb'dan bir bilgi mi var da kendi günahlarının azabını yüklenmeyi garanti eden kişinin âhirette bunu yapabileceğini görüyor?

أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

36- Yoksa Musa'nın sahifelerinde olanlar bildirilmedi mi?

Yoksa, günahlarından dolayı âhirette göreceği azabı başkasına yüklemeyi garanti eden o kimseye, İmran oğlu Musa'nın sahifelerindeki bilgiler indirilmedi mi?

وَإِبْرَٰهِيمَ ٱلَّذِى وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾

37- Yine vazifesini yerine getiren İbrahim'in sahifelerinde olanlar bildirilmedi mi?

Yine ona, vazifesini hakkıyla ifa eden İbrahim'in sahifelerinde olan bilgiler bildirilmedi mi?

*Âyet-i kerimede, Hz. İbrahim'in, kendisine yüklenen vazifeyi ifa eden vefakar bir kimse olduğu zikredilmektedir.

Hz. İbrahim'in hangi vazifesini ifa ettiğinden dolayı böyle isimlendirildiği, farklı şekillerde izah edilmiştir:

Abdullah b. Abbas, Hz. İbrahim'in,"Hiçbir günahkâr kimse bir başkasının günahını yüklenmez." âyetini tebliğ ettiği için böyle sıfatlandırıldığını söylemiştir. Zira Hz. İbrahim gelmeden önce, birbirlerine yakın olan insanlar birbirlerinin suçlarından dolayı cezalandırılırlarmış. Hz. İbrahim gelince, hiçbir kimsenin, bir başkasının suçundan dolayı cezalandırılamayacağı emrini tebliğ etmiştir.

İkrime ise Hz.İbrahim'in, bu âyetten itibaren on âyetin hükmünü ümmetine tebliğ ettiği için kendisine bu sıfatın verildiğini söylemiştir.

Katade, Said b. Cübeyr, Süfyan es-Sevrî, İbrahim en-Nehaî ve İbn-i Zeyd'e göre ise Hz. İbrahim'e böyle bir sıfatın verilmesinin sebebi, Allaha itaatını tam olarak yerine getirmesinden ve gönderdiği hükümleri yarattıklarına tam olarak tebliğ etmesindendir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre ise Hz. İbrahim'e "Vefakâr" denilmesinin sebebi, rüyasında oğlunu boğazlamasının emredildiğini görünce o emri yerine getirmeye karar verip işe girişmesindendir.

Abdullah b. Abbas ve Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre ise Hz. İbrahim'e "Vefakâr ve vazifelerini yerine getiren" denilmesinin sebebi, rabbine karşı İslam şeriatının bütün hükümlerini yerine getirmesindendir. Bu hususta Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "İslam otuz kısımdan ibarettir. Bu din uğrunda imtihan edilip onu tam olarak ayakta tutabilen sadece İbrahim olmuştur. Bu sebeple Allah teala onun için: "Vefakâr ve vazifesini yerine getiren İbrahim." ifadesini kullanmıştır. Ve Allah teala, onun, cehennemden beri olduğunu beyan etmiştir.

Ebu Ümame el-Bahilî'ye göre ise Hz. İbrahim'e böyle denilmesinin sebebi, günlük amellerini hakkıyla yerine getirmesi ve gündüzleri dört rekat namaz kılmasıdır.

Enes b. Mâlik ise Hz. İbrahim'e bu sıfatın verilmesinin sebebinin, Hz. İbrahim'in, sabah akşam şu âyeti okuması olduğunu söylemiştir. "O halde akşama

girerken de sabaha ererken de Allahı tenzih edin. (Namaz kılın)" (37)

Taberi, bu görüşlerden tercihe şayan olanının, Hz. İbrahim'in, bütün İslami hükümleri ve Allahın kendisine emrettiği şeyleri yerine getirdiği için kendisine "Vefakâr" denildiği şeklindeki görüş olduğunu beyan etmiştir. Zira ona göre âyet genel mana ifade etmektir. Bu sebeple belli bir olaya tahsis edilmesi doğru olmaz.

أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾

38- Hiçbir günahkar kimse bir başkasının günahını yüklenmez.

Musa ve İbrahim'in kitabındaki bilgilerden bir kısmı da şudur: "Hiçbir günahkar kimse bir başkasının günahını yüklenmez. Her günahkar kendi günahının cezasını çeker.

*Velid b. Muğire gibileri, günahlarını başkalarına yükleyeceklerini sanmasınlar.

وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾

39- İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.

Yine bildirilmemiş midir ki, kişi ancak kendi çalıştığının karşılığını görür. Hayır işlemişse mükafaatını, şer işlemişse cezasını görecektir.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾

40- İnsanın yaptığı amelin karşılığı mutlaka görülür.

Her amel işleyen, kıyamet gününde, yaptığı amelin karşılığını mutlaka görür. Yaptığı amel hayır ise sevabını, şer ise cezasını bulur. Kimse kimsenin günahından dolayı cezalandırılmaz.

37- Rum Suresi, âyet: 17

ثُمَّ يُجْزٰىهُ الْجَزَآءَ الْاَوْفٰى ﴿٤١﴾

وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾

وَاَنَّهٗ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰى ﴿٤٣﴾

وَاَنَّهٗ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ﴿٤٤﴾

41- Sonra yaptıklarının karşılığı ona tamamen verilecektir.

42- Sonunda mutlaka rabbine varılacaktır.

43- Şüphesiz ki güldüren de ağlatan da O'dur.

44- Öldüren de dirilten de O'dur.

Allah, âhirette, kullarına vaadettiği mükafaatı tam olarak verir. Ey Muhammed, bütün yaratıkların varacakları son merci rabbindir.Onların amellerinin karşılığını verecek olan da O'dur. Cennetlikleri cennette güldürecek olan da, cehennemlikleri cehennemde ağlatacak olan da O'dur. Yarattıktan sonra canlıları öldüren de O'dur. Nutfeye hayat vererek onu canlı hale getiren, insanları, öldükten sonra tekrar diriltecek olan da O'dur.

وَاَنَّهٗ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٤٥﴾

مِنْ نُّطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾

وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ﴿٤٧﴾

45-46- Rahme dökülen meniden iki çifti, erkeği ve dişiyi yaratan O'dur.

47- Öldükten sonra dirilten de O'dur.

Varlıkları erkekli dişili olarak, rahme dökülen meniden çift çift yaratan da O'dur. Bunlar öldükten sonra tekrar diriltecek olan da O'dur.

وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿٤٨﴾

48- Zengin eden de O'dur. İnsanlara, muhtaç oldukları şeyleri veren de O'dur.

*Bu âyet-i kerimeyi müfessirler çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.

Ebu Salih: "Zengin eden de O'dur küle veren de O'dur." şeklinde izah etmiş, Mücahid, Hasan-ı Basrî ve Katade ise; "Zengin eden de O'dur, hizmet ettiren de." şeklinde izah etmişlerdir.

Abdullah b. Abbas ve Mücahid: "Zengin eden de O'dur, razı eden de." şeklinde açıklamışlar, Mutemir'in babası Süleyman da: "Zengin kılan da O'dur, yaratıkları kendisine muhtaç kılan da O'dur." diye izah etmiş İbn-i Zeyd ise: "Yaratıklarından dilediğini zengin eden de O'dur, dilediğini fakir kılan da O'dur." şeklinde açıklamış ve şu âyeti okumuştur. "Göklerin ve yerin anahtarları onundur. O, dilediğinin rızkını genişletir dilediğinin rızkını daraltır. Şüphesiz ki o, herşeyi çok iyi bilendir." (38)

وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعْرَىٰ ﴿٤٩﴾

49- "Şi'râ" yıldızının rabbi de O'dur.

*Araplar, "Sirius" diye adlandırılan bu parlak yıldıza tapıyorlardı. Bu sebeple âyet-i kerime; Şi'ra'nın rabbinin de Allah teala olduğunu açıklamakta ve onu bırakıp Allah tealaya kulluk etmelerini emretmektedir.

38- Şura Suresi, âyet: 12

وَأَنَّهُۥٓ أَهْلَكَ عَادًا ٱلْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾

50- İlk Âd'ı helak eden de O'dur.

*Âyette zikredilen "ilk Âd"dan maksat, İrem oğlu Âd'dır. Allah teala bunları, uğultu çıkararak esen ve herşeyi kasıp kavuran bir rüzgarla helak etmiştir. Diğer âyetlerde de bu hususta şöyle buyurulmaktadır: "Âd kavmi ise, uğultu çıkaran çok soğuk ve azgın bir rüzgarla helak edildi." "Allah (onların köklerini kesmek için) o kasırgayı yedi gece sekiz gün aralıksız estirdi. Eğer orada olsaydın onların, kökünden sökülmüş kof hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün." "Sen onlardan hiç kurtulup kalanı gördün mü?"[39]

İrem'in soyundan gelen Âd kavmine "Birinci Âd" denmesinin sebebi, ilk azaba uğrayanların bunlardan olmasındandır. Bunlar helak edildiği zaman ikinci Âd kavmi Mekke civarında yaşıyordu. Bunlar da birbirlerine zulmettiler ve birbirlerini öldürerek helak oldular.

وَثَمُودَا۟ فَمَآ أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾

51- Semud'u yok edip geride hiçbir kimse bırakmayan da O'dur.

52- Âd ve Semud kavimlerinden önce Nuh kavmini helak eden de O'dur. Onlar daha zalim ve daha azgın idiler.

Semud kavmini helak eden de Allahtır. O onları öyle helak etmiştir ki geride hiçbir kimse bırakmamıştır. Onların üzerine bir çığlık göndermiş ve onları, ağılcının ağılını çevirdiği kuru çalı çırpı gibi kırıp mahvetmiştir. Bu iki kavimden önce Nuh kavmini helak eden de Allahtır. Onlar, kendilerine daha fazla zulmeden ve rablerini daha fazla inkar eden kimselerdi. Zira Nuh onları dokuzyüz elli sene hak dine çağırmış fakat onlar inkarcılıklarında ısrar etmişlerdi.

39- Hakka Suresi, âyet: 6-8

وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾

53- Lut kavminin, altı üstüne gelen memleketini yere gömen de O'dur.

Lut kavminin ülkesi olan Sodom'un da üstünü altına getirerek yerin dibine sokan Allahtır.

*Allah tealanın, Cebraile emrederek bu ülkeyi göklere doğru kaldırttığı sonra da ters yüz ettirerek yere bıraktırdığı rivayet edilmiştir.

فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾

54- Onları o kuşatan azap kuşatmıştı.

*O ülkeyi öyle kızgın taşlarla kapladı ki o taşları onların üzerine yağmur gibi yağdırdı. Bu husus başka âyetlerde de şöyle beyan edilmektedir. "Azap emrimiz gelince yaşadıkları ülkenin üstünü altına çevirdik. Üzerine, rabbin tarafından işaretlenmiş kızgın taşları sağanak halinde yağdırdık. Bu azap, zalimlerden hiçbir zaman uzak değildir." (40)

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾

55- O halde ey insan, rabbinin hangi nimetlerinden şüphe edebilirsin?

O halde ey Âdemoğlu, rabbinin sana lutfettiği nimetlerden hangisi hakkında şek ve şüphe edebilir ve tartışmaya girişirsin?

هَٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْأُولَىٰ ﴿٥٦﴾

40- Hud Suresi, âyet: 82-83

56- Bu peygamber de önceki uyarıcılardan biridir.

*Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bu izahlardan biri, Katade ve Ebu Cafer'den nakledilen izah şeklidir. Meal buna göre hazırlanmıştır. Ebu Mâlik'ten nakledilen diğer bir izah şekline göre ise âyetin manası şöyledir: "Ey insanlar, sizleri uyardığım bu tür hadiseler sizden önceki ümmetleri de uyardığım hadiselerdir. İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de aynı uyarılar mevcuttur.

Taberi âyetin bu şekilde izahını tercih etmiştir. Zira işaret zamiri daha önceki âyetlerde zikredilen olayları göstermektedir.

أَزِفَتِ الْآزِفَةُ ﴿٥٧﴾

لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

57- Kıyamet yaklaştı.

58- Kıyameti Allahtan başka kimse açığa çıkaramaz.

Ey insanlar, kıyametin kopması artık yaklaşmıştır. Fakat onu Allahtan başka ortaya çıkaracak hiçbir güç ve kuvvet yoktur. Onun kopma zamanını Allahtan başka hiçbir kimse bilemez.

أَفَمِنْ هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾

وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾

59- Siz bu kelama şaşıyor musunuz?

60- Gülüyor da ağlamıyorsunuz?

Ey insanlar, siz bu Kur'anın, Muhammed'in üzerine inmesine şaşıyor musunuz? Onu alaya alarak gülüp eğleniyorsunuz. Onun, isyankarları tehdit eden cezalarından dolayı ağlamıyorsunuz.

وَأَنتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾

61- Gaflet içinde oyalanıyorsunuz.

*Abdullah b. Abbas bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Sizler, Kur'an okunurken şarkı söyleyip eğleniyorsunuz."

Mücahid ise: "Sizler Kur'anı dinlerken yüzünüzü asıyorsunuz." şeklinde izah etmiştir.

فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

62- Artık Allaha secde edin ve sadece ona kulluk yapın.

Ey insanlar, namazlarınızda sadece Allaha secde edin ve yalnızca ona kulluk edin. Zira kulluk yapılmaya layık olan sadece O'dur.

*Abdullah (r.a.) diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ أَوَّلُ سُورَةٍ أُنْزِلَتْ فِيهَا سَجْدَةٌ وَالنَّجْمِ قَالَ فَسَجَدَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَسَجَدَ مَنْ خَلْفَهُ إِلاَّ رَجُلاً رَأَيْتُهُ أَخَذَ كَفّاً مِنْ تُرَابٍ فَسَجَدَ عَلَيْهِ فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قُتِلَ كَافِراً وَهُوَ أُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ

"Kendisinde secde âyeti bulunarak indirilen ilk sure Necm suresidir. Resulullah bu sure inince secdeye vardı. Bir kişi hariç onun arkasında bulunan herkes secdeye vardı. O kişi ise bir avuç toprak alıp alnına koydu. (Bu şekilde secde etti) Daha sonra ben onun kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm. O kişi, Ümeyye b. Halef idi." (41)

41- Buhari, K Tefsir el- Kur'an Sure 53, bab: 4

Diğer bir rivayette ise Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ سَجَدَ النَّبِيُّ (ﷺ) بِالنَّجْمِ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالإِنْسُ.

"Necm suresini okuyunca Resulullah secde etti. Onunla birlikte bulunan müslümanlar, müşrikler, cinler ve bütün insanlar secde ettiler."

KAMER SURESİ

Kamer Suresi, elli beş âyettir. 44, 45 ve 46. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu Sure-i celile de diğer Mekki surelerin beyan ettiği hususlara temas etmekte ve giriş kısmında kıyamet sahnelerinden bir sahne yer almaktadır. Arkasından, Nuh (a.s.)ın kavminin başına gelenler, Âd ve Semud kavimlerinin uğradıkları felaketler, Lut (a.s.)ın kavminin durumu, Firavun ve adamlarının halleri beyan edilmektedir.

Bu konular diğer Mekki surelerde de geçmektedir. Fakat burada yepyeni bir şekil içerisinde verilmekte, sahneler bütün şiddet ve dehşetiyle kıyame ve onun hallerini beyan etmektedir.

Sure-i celile suçluların, âhirette yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılacaklarını, Allahın emir ve yasaklarına uyan müttakilerin ise cennetlerde ırmakların başlarında olacaklarını, Allah katında razı olunacak meslislerde oturacaklarını beyan ederek sona ermektedir.

SURENİN FAZİLETİ

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ سَأَلَ أَبَا وَاقِدٍ اللَّيْثِيَّ: مَا كَانَ يَقْرَأُ بِهِ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) فِي الأَضْحَى وَالْفِطْرِ؟ فَقَالَ: كَانَ يَقْرَأُ فِيهِمَا بِقَ، وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ، وَاقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ.

Hz. Ömer (r.a.) Ebu Vâkid el-Leysî'ye, Resulullahın, kurban ve Ramazan bayramı namazlarında ne okuduğunu sormuş Ebu Vâkid de Resuiullahın bu iki bayramda (ق والقرآن المجيد) "Kaf vel Kur'anil Mecid" ile "İkterebetüssâatü Ven şakkal Kamer" surelerini okuduğunu söylemiştir.[1]

1- Müslim, K, es- Salatül Iydeyn, bab: 14 Hadis No: 891

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾

1- Kıyamet yaklaştı, ay yarıldı.

*Allah teala bu âyette "Kıyamet yaklaştı." ifadesiyle, geçici olan dünyanın sonunun yaklaştığını kullarına bildiriyor ve onları, kıyamet gününün dehşetine karşı hazırlık yapmaya, ondan gafil olmamaya davet ediyor.

Peygamber efendimizin, kıyametin yaklaştığını beyan ederek şöyle buyurduğu rivayet ediliyor: "Abdullah b. Ömer diyor ki:

عن ابن عمر قال كنا جلوسا عند النبى (ﷺ) والشمس على قَعَيْقَعَانِ بعد العصر فقال ما أعماركم في أعمار من مضى الا كما بقى من النهار فيما مضى منه.

"Bir gün biz, ikindiden sonra, güneş dağların başına yaklaştığı bir sırada Resulullahın yanında oturuyorduk. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Geçmiş ümmetlerin ömürlerine nisbetle sizlerin ömürleri bu günün geçmiş bölümüne nisbetle geriye kalanı kadardır."(2)

Sehl b. Sa'd (r.a.) Resulullahın, şehadet parmağıyla orta parmağını göstererek:

عَنْ سَهْلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ هَكَذَا وَيُشِيرُ بِإِصْبَعَيْهِ فَيَمُدُّ بِهِمَا

2- Ahmed b. Hanbel Müsned, C.2, S.116

"Ben peygamber olarak gönderildiğimde kıyamet işte şunlar gibi yakındır."(3) buyurduğunu rivayet etmiştir.

Âyet-i kerimede "Ay yarıldı" buyurulmaktadır. Âlimlerin ittifakına göre, peygamber efendimizin açık bir mucizesi olarak ayın yarıldığı, Hicretten önce Mekke'de görülmüştür. Ayın yarıldığı, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Mes'ud, Huzeyfetül Yeman, Cübeyr b. Mut'im, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Mücahid, Katade Dehhak ve İbrahim en-Nehaî'den nakledilmiştir.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَىٰ عَهْدِ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فِرْقَتَيْنِ فِرْقَةً فَوْقَ الْجَبَلِ وَفِرْقَةً دُونَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) اشْهَدُوا.

"Resulullahın döneminde ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası dağın üzerinde kaldı, diğer parçası aşağı indi ve Resulullah "Şahit olun" buyurdu" (4) Diğer bir rivayette Abdullah b. Mes'ud şöyle demiştir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فَصَارَ فِرْقَتَيْنِ فَقَالَ لَنَا اشْهَدُوا اشْهَدُوا

"Biz, Resulullah ile beraber bulunurken ay yarıldı iki parça oldu. Resulullah bize "Şahit olun, şahit olun." dedi. (5)

3- Buhari, K. er-Rikak, bab: 39
4-Buhari, K? Tefsir el- Kur'an sure 54 bab: 1
5-Buhari, K? Tefsir el- Kur'an sure 54 bab: 1

Enes b. Mâlik de diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلَ اَهْلُ مَكَّةَ اَنْ يُرِيهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ

"Mekkeliler Resulullahtan, kendilerine bir mucize göstermesini istediler. Resulullah da onlara ayın yarılmasını gösterdi." (6) Başka bir rivayette Enes:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ فِرْقَتَيْنِ

"Ay iki parçaya ayrıldı." demiştir." (7)

Katade'den nakledilen diğer bir rivayete göre Enes şöyle demiştir:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: سَأَلَ أَهْلُ مَكَّةَ النَّبِيَّ (ﷺ) آيَةً فَانْشَقَّ الْقَمَرُ بِمَكَّةَ مَرَّتَيْنِ، فَنَزَلَتِ (اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ) إِلَى قَوْلِهِ (سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ) يَقُولُ: ذَاهِبٌ

"Mekkeliler Resulullahtan, kendilerine bir mucize göstermesini istemişlerdir. Bunun üzerine ay Mekke'de iki defa yarılmıştır. Ve "Kıyamet yaklaştı ay yarıldı." suresi de "Bu, devam edegelen bir sihirdir." derler." ifadesine kadar nâzil olmuştur. (8)

Cübeyr b. Mut'im diyor ki:

عن محمد بن جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (ﷺ) حَتَّى صَارَ فِرْقَتَيْنِ: عَلَى هَذَا الْجَبَلِ، وَعَلَى هَذَا الْجَبَلِ، فَقَالُوا: سَحَرَنَا مُحَمَّدٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَئِنْ كَانَ سَحَرَنَا مَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ.

6- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 54, bab: 1
7- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 54, bab: 1
8- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure:54, bab: 2, Hadis no: 3286

"Resulullahın döneminde ay yarıldı. Öyle ki iki parça oldu. Bir parçası şu dağın diğer parçası şu dağın üzerine vardı. Müşrikler: "Muhammed bizi büyüledi." dediler. Onlardan bir kısmı ise: "Allaha yemin olsun ki şayet o bizi büyüledi ise bütün insanlrı büyüemeye de gücü yetmez ya." (9) dediler.

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ انْشَقَّ الْقَمَرُ فِي زَمَانِ النَّبِيِّ (ﷺ).

"Resulullahın zamanında ay yarıldı." (10)

Abdullah b. Ömer diyor ki:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: انْفَلَقَ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): اشْهَدُوا

"Resulullahın döneminde ay yarıldı. Ve Resulullah: "Şahit olun." dedi. (11)

Mesruk, Abdullah b. Mes'ud'un şöyle dediğini rivayet ediyor: "Resulullahın zamanında ay yarıldı. Kureyşliler: "Bu, İbn-i Ebi Kebşe'nin (Resulullahın) bir sihiridir. O, sizleri sihirledi. Siz onu yolculara sorun." dediler. Yolculara sordular. Yolcular da "Evet biz onun yarıldığını gördük." dediler. Bunun üzerine Allah teala (اقتربت الساعة وانشق القمر) "İkterebetissâatü vensakkal Kamer" âyetini indirdi.." (12)

وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾

9- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 54, bab: 5, Hadis no: 3289
10- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 54, bab: 1
11- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 54, bab: 4, Hadis no: 3288
12- Bkz. Taberi, C.27, S.50. İbn-i Kesir bu hadisi, Ebu Davud et-Teyâlisî'nin de rivayet ettiğini söylemiştir.

2- Kâfirler, bir mucize görünce yüz çevirirler. "Bu, devam edegelen bir sihirdir." derler.

Müşrikler, Muhammed'in hak peygamber olduğunu, rabbinden getirdiklerinin doğru olduğunu gösteren bir delil, bir mucize gördükleri zaman yüzçevirirler. Onun, devam eden bir sihir olduğunu söylerler.

*Âyetteki "Devam eden" diye tercüme edilen "Müstemir" kelimesi, Mücahid ve Katade'ye göre: "Gelip geçen, yok olmaya mahkum olan" manasına gelmektedir. Bu görüş, müşriklerin tavırlarına daha müsaittir. Buhari de bu görüşü zikretmiştir. Diğer bir kısım âlimler ise "Buradaki "Müstemirin manası, "Şiddetli ve dehşetli." demektir." diye izah etmişlerdir. Bu ve mealde zikredilen izah şekli, âyetin beyan etmek istediği maksata daha uygundur. Zira bu izah tarzına göre müşrikler, kendileriyle çelişkiye düşmüşler, gelip geçici olan sihire "Devam edegelen bir sihir" demişlerdir. Böylece farkına varmadan ay'ın yarılmasının sihir olmadığını ifade etmişlerdir.

وَكَذَّبُوا۟ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُمْ ۚ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾

3- Onlar yalanladılar. Heva ve heveslerine uydular. Her iş sonunda istikrara kavuşur.

Kureyş müşrikleri ay'ın yarıldığını görerek, Allahın âyetlerinin hak olduğunu anlamalarına rağmen yine de onları yalanladılar. Hakka değil heva ve heveslerine uymayı tercih ettiler. Her iş sonunda yerini bulacaktır. Hayır, onu işleyen hayır ehline, şer de onu işleyen şer ehline varacaktır. Böylece cennetlikler iyiliklerle cennette kalacaklar, cehennemlikler de kötülüklerle cehennemde kalacaklardır.

وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّنَ ٱلْأَنۢبَآءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾

4- Şüphesiz ki kâfirlere, kendilerini fenalıklardan alıkoyacak kadar haberler gelmiştir.

Şüphesiz ki, Allahın âyetlerini yalanlayan ve kendi heva ve heveslerine uyan bu Kureyş müşriklerine, onlar için ibret olacak ve onları bu hallerinden

vazgeçirecek, geçmiş ümmetlere ait nice haberler gelmiştir. Onlar da bunlar gibi yalanlamışlar sonunda da cezalandırılmışlardır.

حِكْمَةٌۢ بَٰلِغَةٌ فَمَا تُغْنِ ٱلنُّذُرُ ۝٥

5- Bu haberlerin herbirinde büyük hikmetler vardır. Ne var ki yapılan uyarılamalar hiçbir fayda sağlamıyor.

Geçmiş ümmetlere ait olan haberleri bildiren Kur'an, son derece hikmetlidir. Fakat müşriklere yapılan uyarılar onlara hiçbir fayda sağlamıyor. Zira onlar uyarılardan yüzçevirip inkâr ediyorlar.

*Bu âyet-i kerimenin son bölünü şu şekilde izah edilmiştir: "O müşriklere uyarılar ne fayda verecek ki? Çünkü onlar uyarılardan ibret almak istemezler.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ ۘ يَوْمَ يَدْعُ ٱلدَّاعِ إِلَىٰ شَىْءٍ نُّكُرٍ ۝٦
خُشَّعًا أَبْصَٰرُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ ٱلْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ۝٧
مُّهْطِعِينَ إِلَى ٱلدَّاعِ ۖ يَقُولُ ٱلْكَٰفِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ۝٨

6- Ey Muhammed, sen o kâfirlerden yüzçevir. Bir davetçinin insanları, nefret ettikleri kıyamete çağırdığı günü bekle.

7- O gün insanlar, gözleri baygın bir halde kabirlerinden çıkarlar. Tıpkı etrafa yayılmış çekirgeler gibi.

8- O gün onlar, davetçinin sesine koşarak çıkarlar. Kâfirler: "Bu, zor bir gündür." derler.

Ey Muhammed, bir mucize gördüklerinde yüzçeviren ve: "Bu, gelip geçici bir sihirdir." diyen kavminden yüzçevir. Zira onlar, Allahın davetçisi tarafından, sevmedikleri kıyamet gününe çağırıldıkları zaman gözleri baygın bir halde, çevreye yayılmış çekirgeler gibi kabirlerinden çıkacaklar, Allahın davetçisine koşarak gideceklerdir. İşte o gün kâfirler: "Bu ne çetin bir günmüş?" diyecekler-

dir. Böylece neyin ne olduğunu anlamış olacaklardır.

*Âyet-i kerimede, kâfirlerin kabirden çıkarken gözlerinin baygın ve zelil olacaklarını bildirmektedir. Aslında onların bütün vücutları baygın ve zelildir. Fakat insanların zelil veya diri oldukları öncelikle gözlerinden belli olduğu için bu ifade kullanılmıştır.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

9- Bu kâfirlerden önce Nuh kavmi de yalanlamıştı.Kulumuz Nuh'u yalanlayarak "Deli" demişlerdi. Nuh'a engel olunmuştu.

Ey Muhammed, seni yalanlayan bu kavminden önce de Nuh kavmi, kendilerine peygamber olarak gönderdiğimiz kulumuz Nuh'u yalanladılar. Ona "delidir" dediler. Ona engel olmaya giriştiler.

*Mücahid, Nuh kavminin Hz. Nuh'a "Bunu cinler çarptı. Bu delirdi." diyerek engel olduklarını söylemiş İbn-i Zeyd ise "Onu tehdit ederek "Yemin olsun ki eğer davetinden vazgeçmezsen sen mutlaka taşlanarak kovulanlardan olacaksın" diyerek onun tebliğine engel olmaya kalkıştıklarını söylemiştir.

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾

10- Nuh'a rabbine "Mağlup oldum bana yardım et" diye dua etmişti.

Bunun üzerine Nuh da şöyle yalvardı: "Şüphesiz ki kavmim bana galip geldi. İnkarlarında ısrar edip inat ettiler. Benim onlara gücüm yetmiyor. Sen onların inkarlarına karşı kendilerini cezalandırarak bana yardım et.

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾

11- Biz de boşanan sularla gök kapılarını açıverdik.

Nuh'un duası üzerine biz, kavmine karşı üstten şarıl şarıl dökülen sular için göğün kapılarını açtık.

وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾

12- Yeri de yarıp kaynaklar fışkırttık. Böylece takdir edilen bir iş için yerle göğün suları birleşiverdi.

Yeryüzünün pınarlarının suyunu da salıverdik. Böylece göklerin suyu ile yerin suyu, Allahın takdir ettiği bir iş için birleşti.

وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾

13- Biz de Nuh'u, tahta ve çivilerden yapılmış bir gemiye bindirdik.

Biz de Nuh'u, gökle yerin suları birleşip yeryüzünü kaplayınca tahta ve çivilerden yapılmış bir gemiye bindirdik ve onu tufandan kurtardık.

*Âyette geçen ve "Çivi" diye tercüme edilen "Düsür" kelimesi, Katade., İbn-i Zeyd ve Abdullah b. Abbas tarafından bu şekilde izah edilmiştir.

Hasan-ı Basri ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Düsür" kelimesi, "Geminin göğsü" anlamına gelmektedir.

Mücahid'e göre "Düsür"den maksat "Geminin kenarı"dır. Dehhak'a göre "Geminin iki tarafı"dır. Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre bu kelimeden maksat, geminin omurgasıdır.

تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً لِّمَن كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾

14- İnkar edilen Nuh'a bir mükafaat olarak o gemi, nezaretimizde akıp gidiyordu.

Nuh'u içine bindirdiğimiz bu gemi, denetimimiz altında seyredip gidiyordu. Bu işin böyle olması, Allahı inkar edenler için bir ceza ve Allaha davet etti-

ğinden dolayı inkar edilen Nuh'a da bir mükafaat olması içindi.

*İbn-i Zeyd bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: Gemi nezaretimiz altında akıp gidiyordu. Nuh kavmi boğulmuştu. Bu, Allahın onlara vermiş olduğu nimetlere nankörlük etmelerinin bir cezasıydı.

وَلَقَد تَّرَكْنَٰهَآ ءَايَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٥﴾

15- Biz bu hadiseyi bir ibret olarak bıraktık. Hiç düşünen var mı?

Biz, Nuh'u ve onunla birlikte olanları içinde taşıttığımız gemiyi, Nuh kavminden sonra gelenlere bir öğüt ve ibret olarak bıraktık ki onunla ibret alsınlar. İnkar ve yalanlamada Nuh kavminin yolunu tutup onların düştükleri âkıbete düşmesinler. Hiç rabbini inkar eden ve rabbinin gönderdiği peygamberi Nuh'u yalanlayan bu kavme yaptığımız muameleyi düşünen ve ondan öğüt alan biri var mı?

*Katade diyor ki: "Allah teala Nuh'un gemisini Cûudi dağının üzerinde durdurmuş, önceki insanlar da onu görmüşlerdir. Bu sebeple ondan ibret alınmalıdır.

Allah teala bu âyet-i kerime ile, Resulullahtan sonra gelen insanları uyarmakta, onların inkarlarından ve Hz. Muhammed'i yalanlamalarından vazgeçip Allaha yönelmelerini istemektedir. Aksi takdirde Nuh kavminin başına gelenlerin onların da başına geleceğini ifade etmektedir.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٦﴾

16- Azabım ve uyarılarım nasılmış gördünüz mü?

Nuh kavminden, rablerini inkâr eden ve peygamberi Nuh'u yalanlayan insanları cezalandırmam ve onların benzerlerini uyarmam nasılmış bir bakın.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

17- Muhakkak biz bu Kur'anı, düşünülüp ibret alınsın diye kolaylaştırdık. Hiç düşünen var mı?

Şüphesiz ki biz Kur'anı, düşünüp ondan öğüt almak isteyen kimse için kolaylaştırdık. Onu, açık seçik âyetler olarak zikrettik ve ondaki hükümleri genişçe açıkladık. Hiç bunu düşünüp öğüt alan var mı? Bunu okuyup öğrenmek isteyen bulunur mu? Onu okuyup öğrenmek isteyene Allah yardım edecektir.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾

18- Âd kavmi de peygamberleri Hud'u yalanlamıştı. Kâfirlere azabım ve uyarılarım nasılmış gördünüz mü?

Geçmişte Nuh kavmi, kendilerine gönderilen Peygamberleri Nuh'u yalanladığı, siz Kureyşlilerin de size gönderilen Muhammed'i yalanladığınız gibi Âd kavmi de kendilerine peygamber olarak gönderilen Hud'u yalanlamıştı. Ey, Allahı inkar eden Kureyş kâfirleri, sizin gibi rablerini inkar eden Hud kavmini cezalandırmam ve onlar gibi davrananları aynı felakete uğratacağımla uyarmam nasılmış bir bakın.

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

19- Biz onların üzerine, uğursuzluğu devam eden bir günde, uğultu çıkaran soğuk bir rüzgar gönderdik.

20- Şüphesiz o rüzgar insanları, yerinden sökülmüş kof hurma kütükleri gibi yere seriyordu.

Şüphesiz ki biz, azgınlığında ve inkarında ısrar eden Âd kavminin üzerine, uğursuzluğu, cehenneme ulaşmalarına kadar devam edecek olan bir günde, şiddetle esen soğuk bir rüzgar gönderdik. O rüzgar, insanları havaya kaldırıyor ve tepelerinin üzerine bırakıyor, boyunlarını kırıyor, beyinlerini parçalıyordu. Âd kavmi sanki içi çürümüş hurma kütükleri gibi yere seriliyorlardı.

*Âd kavminin helak olduğu güne "Uğursuz ve uğursuzluğu devam eden bir gün" denmiştir. Çünkü Âd kavmi, helak oldukları o günün uğursuzluğunu

cehennem azabına girinceye kadar tatmaya devam edecektir. Âd kavminin, içleri kof hurma kütüklerine benzetiliş sebebi ise, yukarı kaldırılıp oradan yere düşürülmeleri neticesinde boyunlarının kopup vücutlarından ayrılması ve vücudun geri kalan kısmının için çürümüş kütükler gibi görünmüş olmasındandır.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾

21- Azabım ve uyarılarım nasılmış gördünüz mü?

Ey Kureyş kâfirleri topluluğu, rablerini inkar eden ve peygamberlerini yalanlayan Âd kavmini cezalandırmam ve bu tür azaplarla diğer insanları uyarmam nasılmış bir bakın.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

22- Muhakkak biz, bu Kur'anı, düşünülüp ibret alınsın diye kolaylaştırdık. Hiç düşünen var mı?

Şüphesiz biz bu Kur'anı, düşünüp ibret alanlar için, hem okunmasını hem de manasını kolaylaştırdık. Bunu düşünen ve onun âyetlerinden öğüt alan var mı? Artık bu Kur'anı öğrenmek isteyen bulunmaz mı? ki kendisine Allah tarafından yardım edilmiş olsun.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

فَقَالُوا أَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا لَّفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾

ءَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾

23- Semud kavmi de uyarıları yalanlamıştı.

24- Onlar şöyle demişlerdi "İçimizden bir beşere mi uyacağız? O za-

man biz sapıklığa düşmüş ve delilik yapmış oluruz.

25- Vahiy aramızdan ona mı indirilmiş? Doğrusu o, çok yalancı küstahın biridir."

Salih'in kavmi Semud da, Allah katından gelen uyarıları yalanlamıştı. Onlar, kendilerine peygamber olarak gönderilen Salih'i yalanlayarak "Biz, içimizden çıkan bir beşere mi tabi olacağız? "Halbuki biz, büyük ber toplululğuz o ise tek bir kişidir. Böyle iken biz ona uyarsak bu takdirde şüphesiz ki bizler yoldan sapmış ve sıkıntıya düşmüş oluruz. Aramızdan vahiy ona mı gönderilmiş? O, böbürlenen bir yalancıdır.

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٢٦﴾

26-Onlar yarın kimin çok yalancı ve küstah olduğunu bileceklerdir.

Semud kavmi yarın kıyamet gününde kimin yalancı ve küstah olduğunu çok iyi bilecekler. O yalancı küstahlar onlar mı yoksa Salih mi? Bunu çok iyi anlamış olacaklardır.

إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

27- Salih'e şunu vahyetmiştik "Biz onları denemek için dişi deveyi bir imtihan vasıtası olarak göndereceğiz. Sen şimdi onların yaptıklarını gözetle ve sabret.

Ey Salih, biz, Semud kavmine, senden bir dağın içinden çıkmasını istedikleri deveyi, kendileri için bir imtihan, senin için de bir mucize olmak üzere göndereceğiz. Sen onların, deveye ne yapacaklarını gözetle. O deveye yapacakları şeye sabret, acele etme.

وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾

28- Onlara, suyun aralarında taksim olunduğunu haber ver. Her içecek olan nöbetinde hazır bulunsun.

*Bu âyet-i kerime şu şekilde izah edilmiştir: Ey Salih, Semud kavmine bildir ki, onlar, devenin su içmeye gelmediği gün suyu aralarında taksim edebilirler. Hem kendilerinin hem de devenin içtiği gün suyun başında hazır olacaklardır. Sıra kendilerinde olduğu gün, su almak için sıranın devede olduğu gün de onun sütünü sağmak için orada hazır bulunacaklardır.

Diğer bir izah şekli de şöyledir: "Ey Salih, Semud kavmine bildir ki su, kendileriyle deve arasında taksim edilmiştir. Birgün onlar içecek bir gün deve içecektir. Her su içen, nöbeti geldiği gün suyun başında hazır bulunacaktır." Şu âyet-i kerime bu ikinci izah şeklinin daha kuvvetli olduğunu göstermekteir. "Salih şöyle dedi:İşte mucize bu dişi devedir. Onun belli bir gün su içme hakkı vardır. Sizin de belli bir gün su içme hakkınız vardır." (13)

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾

29- Derken aralarından birini çağırdılar. O da kılıcını alıp deveyi kesiverdi.

30- Azabım ve uyarılarım nasılmış bir bak.

Semud kavmi, içlerinde en zalim ve en insafsız olan arkadaşları Kudar b. Sâlif'i, deveyi kesmesi için çağırdılar. O da deveyi yakaladı ve kesti. Ey Kureyş topluluğu, benim onlara nasıl azabettiğime ve onlara yaptığım azapla benzerlerini nasıl uyardığıma bir bakın.

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾

13- Şuara Suresi, 26/155

31- Biz onların üzerine bir çığlık gönderdik de, ağılcının ağılını çevirdiği kuru çalı çırpı gibi kırılıp döküldüler.

Biz de Semud kavminin üzerine bir çığlık gönderdik de o çığlık onları helak etti. Öyle ki onlar, kendisiyle ağıl yapılan kırık dökük çalı çırpı haline geldiler.

*Âyetin son kısmı çeşitli şekillerde izah edilmiştir: Abdullah b. Abbas ve Katade'ye göre bu kısmın izahı şöyledir: Semud kavmi, yanık kemikler haline geldiler."

Said b. Cübeyr'e göre ise bu kısmın izahı şöyledir: Semud kavmi, duvardan saçılan toz toprak gibi oldular." Dehhak'a göre ise: Bu kısmın izahı şöyledir: Semud kavmi, ağılın etrafını çeviren çalı çırpı gibi oldular."

Mücahid'e göre ise bu kısmın izahı şöyledir: "Semud kavmi, çadırın, kırılıp dökülen odunları haline geldiler."

Süfyan es-Sevri'ye göre ise bu ifadeden maksat, "Semud kavmi, ağaçların dallarından sağa sola dökülen yapraklar haline geldiler." demektir.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

32- Muhakkak biz bu Kur'anı düşünülüp ibret alınsın diye kolaylaştırdık. Hiç düşünen var mı?

Şüphesiz ki biz bu Kur'anı, onu düşünüp öğüt alan kimse için kolaylaştırdık.Ondan öğüt alacak ve yaptığı kötülüklerden vaz geçecek bir kimse var mı?

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُم بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾

نِّعْمَةً مِّنْ عِندِنَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَن شَكَرَ ﴿٣٥﴾

33- Lut kavmi de uyarıları yalanlamıştı.

34-35- Biz de üzerlerine taşlar yağdıran korkunç bir fırtına gönderdik. Ancak Lut'un taraftarlarını, nezdimizden bir nimet olarak seher vakti ve o dehşetli azaptan kurtardık. Nimetlerimize şükredeni işte biz böyle mükafaatlandırırız.

Lut kavmi de Allahın, kendilerini uyaran âyet ve mucizelerini yalanladılar. Biz de onların üzerine taş yağdırdık da helak olup gittiler. Lut ailesi hariç. Zira biz, Lut'un ailesini, kavmine verdiğimiz bu azaptan bir lütuf olarak seher vakti kurtardık. Biz, nasıl ki Lut kavminden, iman edenleri azaptan kurtardık, nimetlerimize karşı şükredenleri de öylece kurtarırız.

وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

36- Şüphesiz ki Lut, kavmine, kendilerini şiddetli bir azap ile yakalayacağımızı haber vermişti de onlar, uyarıları şüphe ile karşılamışlardı.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, daha önce kimsenin yapmadığı hayasızlığı yapan Lut kavmini, kendilerine peygamber olarak gönderilen Hz. Lut'un uyardığını ve onların bu hayasızlıktan vazgeçmelerini istediğini fakat kavminin, Lut'un uyarılarını ciddiye almadığını, haber verdiği azapların geleceğinden şüphe ettiklerini beyan ediyor. Bundan sonra gelen âyetlerde ise azgınlıklarının had bir safhasını haber veriyor.

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَن ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾

37- Şüphesiz onlar Lut'tan misafirlerini (melekleri, cinsi arzularını tatmin etmek için) kendilerine takdim etmesini istediler. Biz de onların gözlerini silme kör ettik. "Haydi azabımı ve uyarılarımı dinlememenin cezasını tadın." dedik.

Kavmi, Lut'tan onların helak olma haberlerini getiren meleklerin cinsi arzularını tatmin etmek için kendilerine vermesini istediler. Biz de onların gözlerini silme kör ettik de o melekleri göremez hale geldiler. Ve onlara dedik ki:"Azabımı ve uyarmanın neticesini tadın."

*Abdullah b. Abbas diyor ki: "Melekler Lut'un yanına girerken Allah, kavminden, o ahlaksızlık yapmak isteyenlerin gözlerini kör etti."

Katade diyor ki: "Bize rivayet edildiğine göre, melekler Lut'a geldikleri gece Lut'un kavmi bunu haber almış ve kapısının önüne birikmişler, içeri girmek için kapıyı zorlamışlar, bunun üzerine Cebrail rabbinden bunları cezalanadırmasını talep etmiş ve kanatlarını onların yüzlerine çarparak gözlerinii silme kör etmiştir."

İbn-i Zeyd diyor ki: "Hz. Lut, kavmini, işledikleri o çirkin işten vazgeçirmek için çalışıyor fakat onlar: "Biz bu işten vazgeçmeyiz. Sakın kimseyi misafir edeyim deme zira biz onu boş bırakmayız, işimizden vazgeçmeyiz." diyorlardı.

Melekler Lut (a.s.)a elçi olarak gelince, kendisine iman etmemiş olan hanımı, oradan sıvışarak kavminin yanına gitti ve onlara, Lut'a çok yakışıklı, güzel kıyafetli gençlerin geldiğini haber verdi. Bunun üzerine kavmi koşarak Lut'un evine geldiler. Lut onlara: "Bunlar benim misafirlerimdir. Alahtan korkun, misafirlerim hakkında beni rezil etmeyin." dedi. Kavmi ise: "Biz seni bu çeşit davranışlardan yasaklamamış mıydık? daha önce sana bunları anlatmamış mıydık?" dediler. Lut onlara: "İşte kadınlar. Onlar benim kızlarım yerindedir. Onlar sizin için daha temizdir." diye cevap verdi. O meleklerden Cebrail (a.s.) da Lut'a "Sen bunların nesinden korkuyorsun?" dedi. Lut: "Ne istediklerini görmüyor musun?" diye cevap verdi. Cebrail: "Biz senin rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamayacaklardır. Sakın korkma ve üzülme. Şüphesiz ki biz seni de aileni de kurtaracağız. Ancak hanımın hariç. Çünkü gizli olarak bu işi yaptığından dolayı o da cezasını çekecektir." Sonra Cebrail kanatlarından birisini açtı ve orada toplananların yüzlerine çarptı. Gözlerini silme kör etti. Onlar içeri girmeye çalışırken birbirlerine toslamaya başladılar.

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾

فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾

38- Şüphesiz bir sabah onları devamlı azap yakalayıverdi.

39- "Haydi azabımı ve uyarılarımı dinlememenin cezasını tadın." dedik.

Lut kavmini sabahleyin erkenden, kıyamete kadar acısını çekecekleri devamlı azap yakalayıverdi. Üzerinde yaşadıkları toprakların üstü altına geldi.

Sonra da üzerlerine kızgın taşlar yağdırıldı. Biz onlara dedik ki:"Ey Lut kavmi, sizler, Allahı inkarınız ve peygmberini yalanlamanız yüzünden hak etmiş olduğunuz azabımı ve sizleri sizden sonra gelenler için bir ibret yapma cezasını tadın."

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

40- Muhakkak biz bu Kur'anı, düşünülüp ibret alınsın diye kolaylaştırdık. Hiç düşünenn var mı?

Muhakkak ki biz, Kur'anı, ondan öğüt almak isteyen kimseler için kolaylaştırdık. Şimdi onu düşünüp ibret almak isteyen var mı?

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

41- Şüphesiz Firavun kavmine de uyarılar gelmişti.

42- Fakat onlar, mucizelerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları, hiç mağlup olmaz güçlü ve kuvvetlinin yakalayışı ile yakalayıverdik.

Şüphesiz ki Firavuna tabi olanlara ve kavmine, bizi inkar etmeleri ve peygamberimiz Musa'yı yalanlamaları yüzünden kendilerini azaba uğratacağımıza dair uyarılarımız gelmişti. Fakat Firavun ailesi, kendilerine gelen ve Alahtan başka hiçbir ilah olmadığını bildiren delillerimizin tümünü yalanladılar. Bunun üzerine biz onları, hiç mağlup olmayan ve dilediğine kadir olanın yakalaması ile yakalayıverdik.

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُم بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾

43- Sizin kâfirleriniz şu geçmiş kâfirlerden daha mı üstündür? Yoksa inen semavi kitaplarda azaba uğramayacağınıza dair bir beraat vesikanız mı var?

Ey bir mucize gördüklerinde yüzçeviren ve "Bu, gelip geçici bir sihirdir." diyen Kureyş müşrikleri, sizin kâfirleriniz sizden önce bana isyan ettikleri için helak ettiğim Nuh, Âd, Semud, Lut ve Firavun kavimlerinin kâfirlerinden daha mı üstündür? Sizler de Allahı inkar etmeniz ve peygamberi yalanlamanızda bu kavimlerin durumuna düşmektesiniz. Sizler de Allahın cezasını hak etmiş oluyorsunuz.Ey Kureyş topluluğu, yoksa sizlerin, Allah tarafından cezalandırılmayacağınıza dair Allahın indirdiği kitaplarda bir beraat belgeniz mi var?

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرٌ ﴿٤٤﴾

44- Yoksa onlar: "Biz intikam alacak bir topluluğuz" mu diyorlar?

Yoksa bu Kureyş kâfirleri: "Biz hepimiz, bize kötülük edenlerden ve bize karşı savaş açanlardan intikam alan insanlarız mı diyorlar?

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾

45- Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.

Yakında Kureyş kâfirleri mağlup olacaklar, arkalarını müminlere dönerek kaçmaya mecbur kalacaklardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimesiyle, Kureyş müşriklerinin yakın bir gelecekte mağlup olacaklarını bildirdikten sonra onları Bedir savaşında mağlup etmiş ve vaadini gerçekleştirmiştir.

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ﷺ) قَالَ وَهُوَ فِي قُبَّةٍ يَوْمَ بَدْرٍ اَللّٰهُمَّ اِنِّي اَنْشُدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ اَللّٰهُمَّ اِنْ تَشَأْ لاَ تُعْبَدْ بَعْدَ الْيَوْمِ فَأَخَذَ اَبُو

بَكْرٍ بِيَدِهِ فَقَالَ حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللهِ أَلْحَحْتَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَهُوَ يَثِبُ فِي الدِّرْعِ فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ.

"Resulullah Bedir gününde kubbenin içinde (kendisi için kurulmuş olan çadırın içinde) şöyle dua etti: "Ey Allahım, ben senin ahdini ve vaadini anıyorum. Ey Allahım eğer dilersen bugünden sonra kendine kulluk ettirmezsin. (Bu küçük topluluk yok olacak olursa sana kulluk edecek kimse kalmaz)" Bunun üzerine Ebubekir, Resulullahın elinden tutup: "Ey Allahın Resulü, rabbine karşı yalvarman yeter." dedi. Resulullah, sırtında zırhı olduğu halde kalktı dışarı çıktı ve: "Yakında o topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır." âyetini okudu."[14]

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾

46- Daha doğrusu onlara vaadedilen asıl azap vakti, kıyamettir. O ne korkunç ne acı bir gündür.

Durum "Öldükten sonra dirilme yoktur" diyen müşriklerin zannettikleri gibi değildir. Bilakis onların dirilme ve cezalandırılma zamanı kıyamettir. Kıyamet onların, Bedir gününde gördükleri cezadan daha dehşetli ve daha acıdır.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾

يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

47- Muhakkak suçlular, sapıklık ve delilik içindedirler.

48- O gün onlar cehennemin ateşine yüzüstü sürüklenirler ve onlara "Tadın cehennem ateşinin dokunuşunu" denir.

Şüphesiz ki mücrimler haktan uzaklaşmışlar, sapıklık içine düşmüşlerdir. Batılın içine düştükleri için zorluk ve sıkıntıların çilesinden dolayı yanmaktadır-

14- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, sure 54, bab: 6

lar. Kıyamet gününde onlar, yüzükoyun cehenem ateşine çekilecekler ve nereye gittiklerini bilemeyeceklerdir.Ve onlara: "Haydi cehennemin ateşinin dokunmasını tadın." denilecektir.

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

49- Şüphesiz biz, herşeyi bir kaderle yaratmışızdır.

*Bu ve bundan önceki âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: جَاءَ مُشْرِكُو قُرَيْشٍ يُخَاصِمُونَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فِي الْقَدَرِ، فَنَزَلَتْ: يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ* إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ.

"Kureyş müşrikleri gelip Resulullah ile kader hakkında tartıştılar. Bunun üzerine: "O gün onlar cehennemin ateşine yüzüstü sürüklenirler ve onlara "Tadın cehennem ateşinin dokunuşunu denir. Şüphesiz biz herşeyi bir kaderle yaratmışızdır." âyetleri nâzil oldu. (15)

Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir:"Ben, Allahın kitabında, kaderi inkar ettiklerinden dolayı "Yüzüstü ateşe sürüklenecek ve kendilerine "Tadın cehennem ateşinin dokunuşunu" denilecek bir kavim buluyorum. Ben şu anda onları göremiyorum. Bilmiyorum ki bunlar, bizden önce geçen insanlar arasında mı var idiler yoksa daha sonra gelecek olanlar içinden mi çıkacaklar?"

Abdullah b. Abbas bu âyet-i kerimeyi izah ederken şöyle demiştir: "Allah teala bütün yaratıkları bir kaderle yaratmıştır. Onların işleyecekleri hayır ve şerri de kadere göre yaratmıştır. Hayırların en hayırlısı mes'ud olmaktır. (Cennetlik olmaktır) Şerlerin en şerlisi de bedbahtlıktır. (Cehennemlik olmaktır.)

15- Müslim, K.el-Kader, bab:19, Hadis no: 2656 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure:54, bab: 6, Hadis no: 3290

Ehl-i sünnet, kaderin varlığını ve ona iman etmenin zaruri olduğunu söylemiş ve delil olarak bu âyet-i kerimeyi ve buna benzeyen şu âyetleri ayrıca Resulullahtan rivayet edilen şu sahih hadisleri delil göstermişlerdir. "O Allah ki göklerin ve yerin mülkü ancak onundur. O hiçbir çocuk edinmemiştir. Mülkünde hiçbir ortağı yoktur. O, herşeyi yaratıp belli bir nizama koymuş, geçmişini geleceğini takdir etmiştir." (16) "O, herşeyi bir ölçüye göre takdir etti. Doğru yolu gösterdi." (17)

Abdullah b. Ömer, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ. حَتَّى الْعَجْزُ وَالْكَيْسُ أَوِ الْكَيْسُ وَالْعَجْزُ».

"Herşey kadere göredir. Hatta âcizlik ve zindelik te." (18)

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ، كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) يَوْماً، فَقَالَ: يَا غُلَامُ إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ: احْفَظِ اللهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللهُ لَكَ وَلَوِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللهُ عَلَيْكَ رُفِعَتِ الأَقْلاَمُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ.

16- Furkan Suresi, 25/2
17- A'lâ Suresi, 87/3
18- Müslim, K.el-Kader, bab: 18, Hadis no:2655

"Bir gün ben Resulullahın arkasında bulunuyordum. Resulullah bana: "Ey genç ben sana birkaç kelime öğreteceğim: Sen Allahı koru o da seni koru 18- Sen Allahı koru onu yanında bulursun. Birşey istediğinde Allahtan iste. Yardımına çağırdığında Allahı çağır. İyi bil ki bütün ümmet sana bir fayda sağlamak için bir araya gelecek olsa, Allahın senin için yazdığının dışında hiçbir fayda sağlayamazlar.. Yine bütün ümmet sana zarar vermek için bir araya gelecek olsa Allahın, senin aleyhine yazdığı zarar dışında sana hiçbir zarar veremezler. Kalemler kaldırılmış, sahifeler kurulmuştur." (19)

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْـرَةَ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْـرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلٍّ خَيْـرٌ. احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَلاَ تَعْـجَزْ وَإِنْ أَصَـابَكَ شَيْءٌ فَلاَ تَقُلْ: لَوْ أَنِّـي فَعَلْتُ كَـانَ كَذَا وَكَـذَا وَلَكِنْ قُلْ: قَدَرُ اللهِ. وَمَا شَاءَ فَعَلَ فَـإِنْ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْـطَانِ.

"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:"Kuvvetli mümin daha hayırlı ve Allaha zayıf müminde daha sevimlidir. Hepsinde de hayır vardır. Sen, sana fayda verecek şeyleri şiddetle iste. Allahtan yardım dile. Âcizliğe düşme. Sana birşey isabet ettiğinde:"Eğer ben şöyle yapsaydım bu iş böyle olurdu." deme. Fakat: "Bu Allahın kaderidir. O neyi dilerse onu yapar." de. Zira "Eğer şöyle olsaydı.3 sözü, şeytanın vesvesesine yol açar. (20)

Abdullah b. Ömer, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن ابن عمـر ، عن النبى (ﷺ) قَال: القَدْرِيَّة مَـجوس هذه الأُمة: إِنْ مَـرِضُوا فَلاَ تَعُودُوهُمْ، وَإِنْ مَاتوا فلا تشهدوهم.

19- Tirmizî, K.el-Kıyame, bab: 59, Hadis no: 2516 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.293
20-Muslim, K el-Kader, bab: 34 Hadis No: 2664/ İbn-i Mace, K- ez,Zühd, bab: 14 Hadis No 4168

"Kaderi inka redenler bu ümmetin mecusileridir. Hasta olduklarında onları ziyaret etmeyin. Öldüklerinde cenazelerinde bulunmayın." (21)

Huzeyfetül Yeman da Resulullahın şöyle buyurduğunu söylüyor:

عن حذيفة ، قال: قال رسول الله (ﷺ) : «لِكُلِّ أُمَّةٍ مَجُوسٌ، ومَجُوسُ هذه الأُمَّةِ الَّذِينَ يَقُولُونَ لا قدر، مَنْ مَاتَ منهم فلا تشهدوا جنازته، ومن مرض منهم فلا تعودوهم، وهم شيعة الدجال، وحَقٌّ عَلَى اللهِ أن يلحقهم بالدجال».

"Her ümmetin mecusisi vardır. Bu ümmetin mecusileri de "Kader yoktur." diyenlerdir. Onlardan kim ölürse cenazesinde bulunmayın. Kim hasta olursa ziyaret etmeyin. Onlar, Deccal'ın taraftarlarıdır. Allahın, bunları Deccal'a kavuşturması haktır." (22)

عن عمر ابن الخطاب، عن النبى (ﷺ) قال: «لا تجالسوا أهلَ القدرِ، ولا تفاتحوهم».

Ömer b. el-Hattab, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

"Siz, kaderi inkar edenlerle oturup kalkmayın ve onlara söz açmayın." (23)

Abdullah b. Ömer diyor ki:

ثُمَّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ

21- Ebu Davud, K.es-Sünne, bab: 14, Hadis no: 4691
22- Ebu Davud, K.es-Sünne, bab: 14, Hadis no: 4692
23- Ebu Davud, K.es-Sünne, bab: 14, Hadis no: 4710

الشَّعْرِ، لاَ يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ وَلاَ يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْنِي عَنِ الإِسْلاَمِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «الإِسْلاَمُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلاً» قَالَ صَدَقْتَ. قَالَ فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ. قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الإِيمَانِ قَالَ «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ وَمَلاَئِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ» قَالَ صَدَقْتَ

"Babam Ömer b. el-Hattab dedi ki: "Bir gün biz Resulullahın yanında iken, elbisesi çok beyaz, saçları simsiyah bir adam çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri yoktu. Aramızda onu tanıyan da yoktu. Gelip Resulullahın önüne oturdu. Dizlerini onun dizlerine dayadı ve ellerini de (kendi) dizlerinin üzerine koydu ve şöyle dedi:

"-Ey Muhammed, söyle bana İslam nedir?

-İslam, Allahtan başka hiçbir ilah olmadığna ve Muhammed'in, onun peygamberi olduğuna şehadet etmen, namazı kılman, zekatı vermen, Ramazanda oruç tutman, oraya gitmeye gücün yetiyorsa Kâbe'yi Hac etmendir.

-Doğru söyledin." dedi. Hz. Ömer diyor ki: "Biz ona hayret ettik. Zira o hem soruyor hem de tasdik ediyordu. (Sorularına devamla şöyle dedi):

-Söyle bana iman nedir?

-İman, Allaha, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe ve hayırı ve şerri ile kadere iman etmendir.

-Doğru söyledin.[24]

Hz. Ali (r.a.) diyor ki:

24- Müslim, K.el-iman, bab: 1, Hadis no: 8

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : لاَ يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِأَرْبَعٍ : يَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنِّى مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ بَعَثَنِى بِالْحَقِّ ، وَيُؤْمِنُ بِالْمَوْتِ وَبِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَيُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ.

"Resulllah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bir kul şu dört şeye iman etmedikçe mümin olamaz: Allahtan başka ilah olmadığına, ben Muhammed'in, Allahın peygamberi olduğuna ve beni hak olarak gönderdiğine şehadet getirerek iman etmesi, ölüme ve ölümden sonra dirilmeye iman etmesi, bir de kadere iman etmesidir.(25)

وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِٱلْبَصَرِ ﴿٥٠﴾

50- Bizim emrimiz sadece bir defadır ve göz kırpması gibidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, herhangi bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece bir defa emir vereceğini ve emrinin, göz kırpması kadar kısa bir zamanda yerine geleceğini beyan etmektedir.

Allah teala, yaratıkları hakkında kendi takdirinin geçerli olduğunu beyan ettikten sonra bu âyette de sadece kendi emrinin geçerli olduğunu bildirmektedir.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾

51- Şüphesiz biz, geçmişte sizin benzerlerinizi helak ettik. Hiç düşünen var mı?

Ey Kureyş müşrikleri, biz,geçmiş ümmetlerden sizin gibi, Allahı inkar eden ve peygamberlerini yalanlayan benzerlerinizi helak ettik. Hiç ondan öğüt alıp yaptıklarından vazgeçen biri var mı?

25- Tirmizî, K.el-Kader, bab: 10, Hadis no: 2145

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

52- Dünyada yaptıkları herşey amel defterlerinde kayıtlıdır.

Sizden önce geçen benzeriniz kâfirlerin işledikleri her amel, onları yazan melekler tarafından yazılmşı ve amel defterlerinde tesbit edilmiştir.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

53- Küçük büyük hepsi satır satır yazılmıştır.

Büyük küçük herşey satırlarda yazılmış ve muhafaza edilmiştir.

*Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Yeryüzünde hiçbir canlı varlık yoktur ki, rızkı Allaha ait olmasın. Allah, her canlının, hayattayken yerleştiği, ölümden sonra da konulduğu yeri bilir. Herşey apaçık bir kitapta kayıtlıdır." (26) "Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı varlık ve iki kanadıyla uçan bir kuş yoktur ki sizin gibi birer topluluk olmasınlar. Biz, kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra onlar, hesap için rablerinin huzurunda toplanacaklardır." (27)

Peygamber efendimiz, büyük küçük bütün günahların amel defterlerinde tesbit edildiği hususunda buyuruyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «يَا عَائِشَةُ! إِيَّاكَ وَمُحَقِّرَاتِ الأَعْمَالِ . فَإِنَّ لَهَا مِنَ اللهِ طَالِباً.

"Ey Aişe sakın sen, küçük günahlardan sayılan amelleri işleme. Zira onları Allah tarafından izleyenler vardır." (28)

26- Hud Suresi, âyet: 11/6
27- En am suresi, 6/38
28- İbn- i Mace, K. es, Zühd, bab: 29 Hadis No 4243

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾

54- Şüphesiz müttakiler, cennetlerde, ırmakların başındadırlar.

Şüphesiz ki Allahın emrini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkan takva sahipleri, kıyamet gününde cennetlerde ve nehirlerin başlarında yaşayacaklardır.

*Bu âyet-i kerimeyi: "Şüphesiz ki takva sahipleri kıyamet gününde bolluk ve aydınlık içinde yaşayacaklardır." şeklinde izah edenler de vardır.

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

55- Mutlak kudret sahibi hükümdarın katında, razı olunacak bir mecliste otururlar.

Takva sahipleri, kıyamet gününde, mülkün sahibi ve mutlak kudrete malik olan Allahın nezdinde, razı edilecekleri ciddi bir mecliste oturacaklardır.

RAHMAN SURESİ

Rahman suresi Mekke'de nâzil olmuştur, yetmiş sekiz âyettir.

Bu mübarek sure de diğer Mekki sureler gibi hikmetlerle doludur. Sure-i celile, Rahman olan Allah tealanın insanı yaratıp ona Kur'anı ve beyanı öğrettiğini açıklayarak başlıyor. Kainatın düzen ve ahvalinden haber veren, onun tam bir ahenk içerisinde var edildiğini beyan eden âyet-i kerimeler, insanların da ölçü ve tartıda adaletli olmalarını emretmektedir.

Doğunun ve batının, yani bütün âlemlerini rabbi olan Allahın, sayılamayacak kadar çok olan nimetlerinden bir kısmı zikredilmekte ve insanların, bu nimetlerin Allah tarafından var edildiğinin şuuru içinde olmaları istenerek zaman zaman "O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?" diye sorulmaktadır.

Böylece Allahın, namütenahi olan nimetlerine dikkat çekilmekte ve bu nimetleri insanlara bahşeden azamet ve ikram sahibi olan Allah tealanın yüceliği beyan edilmekte ve sure-i celile bu âyetlerle sona ermektedir.

SURENİN FAZİLETİ

Cabir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ سُورَةَ الرَّحْمٰنِ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا فَسَكَتُوا ، فَقَالَ: لَقَدْ قَرَأْتُهَا عَلَى الْجِنِّ

لَيْلَةَ الْجِنِّ فَكَانُوا أَحْسَنَ مَرْدُوداً مِنْكُمْ كُنْتُ كُلَّمَا أَتَيْتُ عَلَى قَوْلِهِ (فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ) قَالُوا: لاَ بِشَيْءٍ مِنْ نِعَمِكَ رَبَّنَا نُكَذِّبُ فَلَكَ الْحَمْدُ.

"Resulullah birgün çıkıp sahabilerinin yanına gitti. Onlara, Rahman suresini başından sonuna kadar okudu. Onlar hiç ses çıkarmadılar. Bunun üzerine Resulullah: "Cinlerle karşılaştığım gece bu sureyi onlara okumuştum. Onlar sizden daha iyi karşılık veriyorlardı. Ben, her "O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?" âyetini okuduğumda onlar "Rabbimiz, biz senin nimetlerinden hiçbirini yalanlamıyoruz, sana hamdolsun." diyorlardı." buyurdu.[1]

1- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 55, bab: 1, Hadis no: 3291

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adıyla.

الرَّحْمَٰنُ ﴿١﴾

عَلَّمَ الْقُرْآنَ ﴿٢﴾

خَلَقَ الْإِنسَانَ ﴿٣﴾

عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

1-4- Rahman olan Allah, Kur'anı öğretti. İnsanı yarattı ve ona beyanı öğretti.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, yaratıklarına olan lütuf ve ihsanını beyan ediyor. Bu lütuflardan birinin de, insanlara Kur'anı öğretmesi ve onlara, din ve dünyaları için gerekli olan açıklamaları yapması olduğunu haber vermektedir.

Âyette geçen "İnsan" kelimesinden maksat, Katade'ye göre Hz. Âdem'dir. Zira insanların babası O'dur. Diğer bazı âlimlere göre ise maksat, bütün insanlıktır. Burada kelime tekil olarak zikredilmişse de maksat, bütün insanlardır.

Âyet-i kerimede Allah tealanın, insanlara beyanı öğrettiği zikredilmektedir. Katade'ye göre bu ifadeden maksat, dünya ve âhiretin, helal ve haramın öğretilmesidir. Allah teala bunları kullarına öğretmiştir ki âhirette onları bu öğrettiklerinen dolayı hesaba çeksin.

İbn-i Zeyd'e göre ise buradaki "Beyan"dan maksat, "Konuşmak"tır. Allah, insanlara, bütün düşünce ve ihtiyaçlarını arzetmeleri için konuşmayı öğretmiştir. Bu, insanlar için büyük bir lütuftur.

Taberi, âyet-i kerimenin genel ifadesine bakarak buradaki "Beyan"dan maksadın, helal, haram, geçim ve konuşma gibi insanın ihtiyacı olan bütün şeyleri açıklamak olduğunu söylemiştir. Buna göre Allah teala, insana, açıklanması zaruri olan bütün şeyleri açıklamış ve öğretmiştir.

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ۝٥

5- Güneş de ay da bir hesaba göre hareket ederler.

*Abdullah b. Abbas, Katade ve Ebu Mâlik bu âyet-i kerimeyi mealde verildiği şekilde izah ederlerken İbn-i Zeyd şöyle izah etmiştir: "Zamanların hesabı, ay ve güneş vasıtası ile yapılır. Şayet gece ve gündüz olmasaydı insanlar, zamanı nasıl hesaplayacaklarını bilemezlerdi."

Dehhak ise: "Ay ve güneş kadere göre hareket ederler." şeklinde izah etmiş Mücahid de: "Ay ve güneş, değirmenin "İğ"i gibi belli bir eksen etrafında dönerler." diye izah etmiştir.

Taberi: "Güneş ve ay, belli bir hesaba ve konaklara göre hareket ederler." şeklindeki izahı tercih etmiştir.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝٦

6- Sapsız bitkiler de, ağaçlar da hep secde ederler.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Sapsız bitkiler" diye tercüme edilen (نَجْم) kelimesi, Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Süddi ve Süfyan es-Sevri tarafından bu şekilde izah edilmiştir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Mücahid, Katade ve Hasan-ı Basri'ye göre ise buradaki (نَجْم) kelimesinden maksat "Yıldızlar"dır. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Yıldızlar ve ağaçlar Allaha secde ederler."

Taberi: "Göklerde ve yerde olanlar, ister istemez Allaha secde ederler. Gölgeleri de sabah akşam (Allaha secde ederler)" [2] âyetine dayanarak ot ve ağaçların secde etmelerinden maksadın, gölgelerinin secde etmesi olduğunu söylemiştir.

2- Ra'd Suresi, 13/15

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾

7- Göğü o yükseltti, ölçüyü o koydu.

Göğü, yeryüzünden, rahman olan Allah yükseltti ve yeryüzünde yarattıkları için hak ve adalet sistemini koydu.

أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾

8- Tartıda sınırı aşmayın.

Bir şeyler ölçüp tartarken kimseye zulmetmeyin, ölçüp tarttığınız şeyleri eksik yapmayın.

*Abdullah b. Abbas, Medine'nin çarşısında gezer oradaki tüccarlara şöyle derdi: "Ey azatlı köleler topluluğu, sizin emrinize iki şey verilmiştir ki, sizden öncekiler bu iki şey yüzünden helak edilmişlerdir. Bunlar, ölçü ve tartılardır."

وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾

9- Tartmayı adaletle yapın. Tartıda noksanlık yapmayın.

Eşyayı tartarken doğru tartın. Tarttığınız şeyleri eksilterek insanların haklarını yemeyin.

وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ﴿١٠﴾

10- Allah, yeryüzünü ise canlı varlıklar için yaratmıştır.

Allah, gökleri yükselttiği gibi yeri de canlı varlıklar için aşağıda yarattı.

*"Canlı varlıklar." diye tercüme edilen (الْأَنَامِ) kelimesi, abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre "Mahlukat" demektir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre ise (الْأَنَامِ) "Ruh sahibi varlıklar" anlamına gelmektedir. Hasan-ı Basrî'ye göre ise kelimenin manası, "Yaratıklardan cin ve insan" demektir.

فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ﴿١١﴾

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾

11-12- Orada meyveler, salkımlı hurma ağaçları, kabuklu taneler ve güzel kokulu bitkiler vardır.

Yeryüzünde çeşitli meyveler, ağacının üzerinde lif, kabuk ve kapçıklar ve tomurcuklarla muhafaza edilmiş hurmalar, kabuklu ve kapçıklı taneler ve güzel kokulu bitkiler vardır.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Salkımlı" diye tercüme edilen (الْأَكْمَامِ) kelimesi (كِمٌّ) kelimesinin çoğuludur. Bu kelimenin anlamı "Tomurcuğu, çiçeği ve hurmayı örten kabuk" demektir. Bu nedenle müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.

Hasan-ı Basrî ve Katade'ye göre bu kelimenin manası "Lifleriyle örtünen hurmalar" demektir. Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bunun manası "Kabuklarla kurumuş hurma" demektir. İbn-i Zeyd'e göre ise bundan maksat, "Kapçığında kurumuş hurma" demektir.

Taberi âyetin geneline bakarak, hurmanın lifli ve kapçıklı olduğunu, bunların herbiriyle hurmanın örtünüp korunduğunu söylemenin daha doğru olacağını izah etmiştir.

Âyet-i kerimede,tanelerin kabuklu olduğu beyan edilmektedir. "Kabuklu" diye tercüme edilen (ذُو الْعَصْفِ) ifadesi de çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Katade ve Dehhak'tan nakledilen bir görüşe göre (عَصْفٌ) kelimesinden maksat "Saman" "Kabuk" ve "Kuru yaprak"tır. Mücahid ise bundan maksadın "Yaprak" olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre bu kelimenin anlamı "Ekin" demektir. Dehhak'tan nakledilen bir başka görüşe göre ise bu keli-

menin manası "Arpa ve buğday" demektir. Said b. Cübeyr ise bu kelimeden maksadın, "Yaş otlar" demek olduğunu söylemiştir.

Âyette geçen ve "Güzel kokulu bitkiler" diye tercüme edilen (الرَّيْحَانُ) kelimesi de çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid ve Dehhak'tan nakledilen birg örüşe göre (رَيْحَانُ)dan maksat, "Rızık ve yiyecek"tir. İkrime, Abdullah b. Abbas'ın "Kur'anda bulunan her (رَيْحَانُ) kelimesinden maksat rızıktır." dediğini nakletmiştir.

Hasan-ı Basrî ve İbn-i Zeyd'e göre ve Abdullah b. Abbas ve Dehhak'tan nakledilen diğer bir görüşe göre (رَيْحَانُ) kelimesinden maksat "Yeşil ekin" demektir.

Said b. Cübeyr'e göre ise (رَيْحَانُ) kelimesinden maksat, "Sapı bulunan otlar"dır.

Taberi (رَيْحَانُ) kelimesinden maksadın "Rızık" olduğunu, "Rızık"tan maksadın da "Yenilen taneler" olduğunu söylemenin daha doğru olacağını izah etmiştir. "Zira âyetin başında, kabuklu tanelerden bahsedilmiştir. Sonunda gelen (رَيْحَانُ) kelimesini de, yenilmeye müsait olan ve bize rızık olarak verilen taneler şeklinde izah etmek, âyetin baş tarafına daha uygun düşmektedir." demiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

13- O halde (ey insanlar ve cinler) rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

*Abdullah b. Abbas, "O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? âyetini okuduğu zaman şöyle derdi: "Ey rabbimiz, hiçbirini yalanlamıyoruz."

Hasan-ı Basrî, Abdullah b. Abbas ve Katade, âyetteki (آلَاءِ) kelimesini "Nimetler" manasına yorumlamışlardır. İbn-i Zeyd ise (آلَاءِ) kelimesinden maksadın "Kudret" olduğunu söylemiştir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey insanlar ve cinler, sizi şöyle ve şöyle yaratan rabbinizin kudretinin hangisini yalanlarsınız?"

خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾

14- Allah insanı, vurulduğunda testi gibi ses çıkaran kuru bir balçıktan yarattı.

Allah, insanlığın atası olan Âdem'i, pişirilmiş ve vurulduğunda ses çıkaran kuru balçıktan yarattı. İnsan, pişirilmediği halde vurulduğunda ses çıkaran kuru bir balçıktan yaratılmıştır. Bu itibarla pişirilmiş testilere benzetilmiştir.

*Dehhak bu hususta Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir. "Allah, Âdem'i, kokmuş, siyah bir çamur olduktan sonra özlü bir hale gelen bir balçıktan yaratılmıştır. Daha önce toprak iken sonra kokmuş bir çamur haline getirilmişti. Allah Âdem'i balçıktan bizzat kendisi yarattı. Âdem kırk gün, bir ceset olarak yaratıldığı yerde kaldı. İblis onun yanına geliyor, ona ayağıyla vuruyordu. Âdem'in vücudu ise ses çıkarıyordu. İşte Allah tealanın "Testi gibi" buyurmasından maksat budur. Yani, vurulduğunda ses çıkaran içi boş bir cisimdi.

وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ ﴿١٥﴾

15- Cinleri de dumansı saf ateşten yarattı.

Allah, cinleri de, çeşitli renkler çıkararak yanan dumansız halis ateşten yarattı.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Dumansız saf ateş" diye tercüme edilen (مَارِج) kelimesinin aslı, "Birbirine karışık şeyler" demektir. Burada birbirine karışanlardan maksat, ateşin alevinde görülen çeşitli renklerdir. Dumansız alevlerde bu gibi renkler görülür.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ ، وَخُلِقَ

الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ، وَخُلِقَ آدَمُ مِمَّا وُصِفَ لَكُمْ».

"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Melekler nurdan yaratılmışlardır. Cinler ise dumansız renkli alevden. Âdem de, rabbinizin size anlattığı şekilde yaratılmıştır.." (3)

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

16- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Ey cinler ve insanlar, rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? İnsanın atası Âdem'i topraktan yaratıp yeryüzünde halife kılmasını mı? Yoksa insanların gözüne görünmeyen cinleri, halis ateşten yaratmasını mı?

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾

17- O, iki doğunun ve iki batının rabbidir.

*Âyette zikredilen iki doğu'dan maksat, güneşin yaz ve kış mevsimlerindeki doğuş ve batış yerleridir. Zira bu iki mevsimde güneşin hem doğuş yeri hem de batış yeri birbirinden farklıdır.

Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd bu âyeti bu şekilde izah etmişlerdir. Abdullah b. Ebza, güneşin, yılın her gününde farklı bir yerden doğup farklı bir yerden battığını söylemiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾

3- Müslim, K.ez-Zühd, bab: 60, Hadis no: 2996 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.153

18- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, güneşi sizlere hem yazın hem de kışın hizmetçi kılan ve güneş vasıtası ile dünyevi işlerinizi gördüren rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾

بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾

19-20- Allah, birbiriyle karşılaşan iki denizi salıverdi. Aralarında engel olduğu için birbirlerine karışmazlar.

*Abdullah b. Ebza, Said b. Cübeyr ve Abdullah b. Abbas'a göre, âyette zikredilen iki denizden maksat, göklerdeki denizle yerdeki denizdir. Bunlar, her yıl bir kere karşılaşırlar.

Taberi bu görüşü tercih etmiş ve şunları söylemiştir: "Allah teala: "O iki denizden inci ve mercan çıkar" buyurmuştur. İnci ve mercanın, yeryüzündeki denizlerden çıkarılan sedeflerin içinde bulunduğu, bu sedeflerin de gökten düşen yağmur taneleriyle oluştuğu bilinmektedir. Bu itibarla burada ifade edilen, birbiriyle karşılaşan denizler, gökteki denizle yerdeki denizdir."

Hasan-ı Basri ve Katade'ye göre ise burada zikredilen "iki deniz"den maksat, Akdenizle Basra Körfezidir.

Allah teala âyette, denizler için: "Aralarında engel vardır, birbirlerine karışmazlar." buyurmaktadır. Burada zikredilen "Engel"den maksat, adalar,kara, yeryüzü ve iki şeyin birbirine karışmasını önleyen herhangi bir engeldir. "Birbirlerine karışmazlar" ifadesinden maksat ise, Abdullah b. Ebza, Mücahid ve Katade'ye göre "Bunlardan herhangi birinin taşıp diğerine karışmamasıdır." Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise, bunlardan herbirinin, taşarak karayı basmamalarıdır. İbn-i Zeyd'e göre ise, bunlardan herhangi birinin, Allahın koyduğu sınırı aşarak diğeri ile karışmamasıdır. Taberi, âyetin, umum ifadesinin bu izahların kapsadığını söylemiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾

21- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Ey insanlar ve cinler, iki denizi birbirine salıverip onların birbiriyle karışmasını engelleyen rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾

22- O iki denizden inci ve mercan çıkar.

*Müfessirler, "İnci" ve "Mercan" diye tercüme edilen (اللُّؤْلُؤُ) ve (المرجان) kelimelerini farklı şekillerde izah etmişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Katade, Dehhak ve İbn-i Zeyd'den nakledilen bir görüşe göre (اللُّؤْلُؤُ) "Büyük inci" (المرجان) ise küçük incilerdir.

Mürre, Mücahid ve İbn-i Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu izahın aksini beyan etmektedir. Yani, (اللُّؤْلُؤُ) "Küçük inci" (المرجان) ise büyük incidir.

Mürre'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise (المرجان) incilerin güzel olanlarıdır.

Abdullah b. Mes'ud (المرجان)nın taş olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Abbas, incilerin oluşumu hakkında şunları söylemiştir: "Gökten yağmur inerken sedefler ağızlarını açarlar, içlerine giren yağmur tanelerinden inci meydana gelir."

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾

23- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, içinden çeşitli süs eşyaları çıkardığınız denizleri sizin hizmetinize sunan rabbinizin nimetlerindenhangisini yalanlarsınız?

وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

24- Denizde dağlar gibi yükselip seyreden gemiler onundur.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, beldeden beldeye, bölgeden bölgeye ve kıtadan kıtaya seyredip giden, içlerinde insanları ve onların muhtaç oldukları çeşitli şeyleri taşıyan gemilerin, ancak kendi emriyle seyrettiklerini ve bunların, insanların hizmetine sunulan nimetlerden olduklarını bildirmektedir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

25- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin hizmetinize verdiği dağlar misali gemiler gibi nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

26-27- Yeryüzünde bulunan herşey fanidir. Baki olan sadece "Azamet" ve "İkram" sahibi rabbindir.

28- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Yeryüzünde bulunan insan ve cin gibi ne varsa hepsi yok olacak, Ey Muhammed, geriye sadece azamet ve ikram sahibi olan rabbinin zatı kalacaktır. O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin nimetlerinden hangisini inkar edersiniz?

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾

29- Göklerde ve yerde bulunan herkes, ihtiyacını ondan ister. O her gün bir iştedir.

Göklerde ve yerde bulunan melekler, insanlar, cinler ve diğer bütün varlıklar, muhtaç oldukları şeyleri Allahtan isterler. Onların hiçbiri Allaha muhtaç olmaktan beri olamaz. Allah, yarattıklarını her an sevk ve idare etmekte ve onlar üzerinde tasarrufta bulunmaktadır. Cansızlara hayat verir, onları öldürür. Küçükleri büyütür, büyükleri ihtiyarlatır.

*Ebudderda, âyetin "O her gün bir iştedir." bölümünü şu şekilde izah etmiştir:

وَقَالَ اَبُو الدَّرْدَاءِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ يَغْفِرُ ذَنْباً وَيَكْشِفُ كَرْباً وَيَرْفَعُ قَوْماً وَيَضَعُ آخَرِينَ.

Allah, günahları affeder, sıkıntıları giderir, bir topluluğu yükseltip başka bir topluluğu alçaltır."[4]

Taberi, Ebudderda'nın söylediği bu sözü, Abdullah b. Ezdi'nin, Resulullahtan rivayet ettiğini söylemiştir.

Ubeyd b. Umeyr ve Mücahid, âyetin bu bölümünü şu şekilde izah etmişlerdir; Allah, dua edenlerin duasını kabul eder, isteyenlere verir. Sıkıntıda olanların sıkıntılarını giderir, hastalara şifa verir, tevbe edenleri affeder. İşte onun her gün bir işte olmasından maksat budur."

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾

30- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, Allahın, sizin işlerinizi sevk ve idare etmesi ve yaratılanların üzerinde devamlı olarak tasarrufta bulunması nimetlerinden hangisini inkar edersiniz?

4- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 55, bab: 1

سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾

31- Ey, günah ağırlığı taşıyan insanlar ve cinler, size de bir vakit ayıracağız. (Yakında sizin hesabınızı görceğiz.)

*Bu âyet-i kerime, kulları tehdit etmektedir. Manası: Ey insanlar ve cinler, yakında sizi hesaba çekeceğiz. Günah işleyenleri cezalandırılıp itaat edenleri mükafaatlandıracağız." demektir.

Abdullah b. Abbas bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Bu ifade, Allahın, kullarını tehdidi mahiyetindedir. Zira Allahın hiçbir zaman meşguliyeti yoktur ki, o meşguliyetleri bir tarafa bırakarak kullarını hesaba çekmeye de vakit ayırsın. O, kullarını her zaman hesaba çekebilir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾

32- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, Allahın, sizlerden isyan edenleri cezalandırma ve itaatkârları da mükafaatlandırma nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾

33- Ey cinler ve insanlar topluluğu, göklerin ve yerin çevresinden çıkabilirseniz çıkın. Siz buradan çıkamazsınız. Ancak büyük bir kuvvetle çıkabilirsiniz.

*Müfessirler, bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir:

Bazılarına göre bu âyetin ifade ettiği hususlar, cin ve insanlara, kıyamet gününde söylenecek ve onlara şöyle denecektir: "Ey cinler ve insanlar topluluğu, eğer sizler rabbinizi âciz bırakarak göklerin ve yerin çevresinden çıkıp gidebiliyorsanız çıkıp gidin.Fakat sizler buradan çıkıp gidemezsiniz. Ancak rabbiniz tarafından size verilecek bir güç ve kuvvetle gidebilirsiniz."

Bazılarına göre ise: Âyet-i kerimenin ifade ettiği manadan maksat, "Ölümden kaçabilirseniz kaçın" demektir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey cinler ve insanlar topluluğu,, eğer göklerin ve yerin etrafından kaçarak ölümden kurtulabiliyorsanız kaçıp kurtulun. Fakat sizler hiçbir zaman ölümden kaçıp kurtulamazsınız. O sizi mutlaka yakalayacaktır. Sizler, göklerin ve yerin etrafından çıkıp kaçsanız bile, Allahın mülkünün dışına çıkamazsınız. Ölüm sizi orada yakalar."

Abdullah b. Abbas'ın bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah ettiği zikredilmektedir: "Ey cinler ve insanlar topluluğu, eğer sizlerin, göklerde ve yerde olanları bilmeye gücünüz yeterse onları bilin. Sizler onları bilemezsiniz, ancak Allah tarafından bir açıklama ile bilebilirsiniz."

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir izah şeklideşöyledir: "Ey cinler ve insanlar topluluğu, şayet sizler, göklerin ve yerin etrafından çıkıp gidebiliyorsanız çıkıp gidin. Fakat siz, benim mülkümden çıkıp başka bir yere gidemezsiniz. Nereye gitseniz orası benim mülkümdür."

Âyet-i kerimede geçen ve "Büyük bir kuvvet" diye tercüme edilen (سلطان) kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas'a göre "Açıklama" Mücahid ve İkrime'ye göre "Delil" Katade'ye göre ise "Mülk"tür. Taberi bu kelimenin "Delil" ve "Açıklama" manasına daha uygun düştüğünü söylemiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾

34- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Ey cinler ve insanlar topluluğu, rabbinizin, sizleri kudreti önünde boyun eğdirme bakımından eşit bir şekilde yaratması ve bazı işleri yapabilmeniz için gerekli gücü vermesi nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾

35- Ey insanlar ve cinler topluluğu, üzerinize ateşten bir alev ve duman gönderilir de kendinizi kurtaramazsınız.

*Âyette geçen ve "alev" diye tercüme edilen (شُوَاظٌ) kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas'a göre "Alev" Mücahid'e göre "Ateşten kopan yeşil alev" Dehhak'a göre ise "Ateşten çıkan duman"dır.

Âyette geçen ve "Duman" diye tercüme edilen (نُحَاسٌ) kelimesinin manası, Abdullah b. Abbas ve Said b. Cübeyr'e göre de "Duman" demektir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Mücahid, Katade ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise (نُحَاسٌ) kelimesinden masat, "Tunç"tur. Bu madde, kıyamet gününde eritilerek azap görenlerin başına dökülür.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

36- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey cinler ve insanlar, rabbinizin, sizden suçlu olanları cezalandırması, suçsuz olanları da cezalandırmaması nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾

37- Gök yarılıp gül gibi kızardığı, yağ gibi eridiği zaman,

38- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Kıyamet gününde göğün yarıldığı ve yeşil rengi değişerek kıpkırmızı bir gül rengine döndüğü zaman, ey insanlar ve cinler topluluğu, işte o zaman rabbinizin nimet ve kudretinden hangisini yalanlarsınız?

*Allah teala bu âyette, kıyamet gününde göğün yarılacağını ve renginin değişip kızaracağını ve adeta bir boya veya deri haline geleceğini beyan etmektedir.

Abdullah b. Abbas, Ebu Said, Dehhak ve Katade, "Gül gibi kızardı" diye tercüme edilen (وردة) ifadesini, "Kırmızı at gibi" şeklinde izah etmişlerdir. "Yağ gibi eridiği" ifadesinden maksat ise Mücahid ve Dehhak'a göre "Parlak kırmızı yağ renginde" demektir. Diğer bir kısım âlimlere göre ise "Kırmızı deri gibi olur" demektir.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَن ذَنۢبِهِۦٓ إِنسٌ وَلَا جَآنٌّ ﴿٣٩﴾

39- İşte o gün insanlara da cinlere de günahları sorulmayacaktır.

*Kıyamet gününde melekler, suçlulara günahlarının ne olduğunu sormayacaklardır. Onların bir kısmından da diğerlerinin günahlarının ne olduğu sorulmayacaktır. Zira Allah onların günahlarını amel defterlerinde tesbit ettirip muhafaza etmiştir. Bu hususta diğer âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: "Ey Muhammed, doğrusu biz seni, bir müjdeci ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Sen, cehennemliklerden sorumlu tutulmayacaksın."(5)

"Karun: "Bu servet bana ancak bende bulunan bir ilim sayesinde verilmiştir." dedi. O, Allahın daha önce gelmiş geçmiş nesiller içerisinde kendinden daha güçlü ve daha fazla mal biriktiren kimseleri helak ettiğini bilmez mi? Suçlulara günahları sorulmaz."(6)

Mücahid bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Melekler, suçluların günahlarının ne olduğunu sormayacaklardır. Zira onlar, günahkarların günahlarının ne olduğunu yüzlerinden anlayacaklardır.

5- Bakara Suresi, 2/119
6- Kasas Suresi, 28/78

Katade ise: "Kendileriyle ahitleştiğiniz ümmetten sayıca daha üstün olan diğer bir ümmetle iyi geçinmek için,yeminlerinizi aldatma vasıtası yaparak, ipliğini sağlam eğirip de sonra onu söküp bozan şaşkın kadın gibi olmayın. Allah sizi bununla imtihan eder. Şüphesiz ki o, kıyamet gününde ihtilaf ettiğiniz şeylerin gerçek yüzünü size açıklayacaktır." "Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat Allah, dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola sevkeder. Şüphesiz ki kıyamet gününde yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz." (7) âyetlerini gözönünde bulundurarak bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmiştir: "İnsanlara ve cinlere kıyamette önce günahları sorulacak sonra dilleri mühürlenecek konuşturulmayacaklardır. Onların elleri ve ayakları yaptıklarını itiraf edecektir."

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٠﴾

40- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, Allahın,herkesin yaptığı işi amel defterinde tesbit ettirmesi ve ona göre adaletle muamele ederek insanları cezalandırması veya mükafaatlandırması nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿١١﴾

41- Suçlular simalarından tanınacak, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanacak.

Kıyamet gününde melekler suçluları, yüzlerinin siyahlığı ve gözlerinin maviliğinden tanıyacaklar ve onları perçemlerinden ve ayaklarından yakalayıp cehenneme atacaklardır.

*Kıyamet gününde müminler, abdest azalarının parlaklığı ile tanındıkları gibi kâfirler de yüzlerinin siyahlığı ve gözlerinin maviliği ile tanınacaklardır. Cehennem zebanileri, suçluları perçemlerinden ve ayaklarından yakalayacaklardır.

7- Hicr Suresi, 16/92-93

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Onlar bu şekilde yakalandıktan sonra tandıra konulan odunlar gibi kırılıp cehenneme atılacaklardır.

Dehhak ise diyor ki: "Onların ayakları zincirlerle perçemlerine bağlanacaktır.

Süddi de diyor ki: "Kâfirlerin perçemleriyle ayakları birleştirilip bağlanacak ve bellerinden ip gibi bükülüceklerdir."

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾

42- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, Allahın, meleklerine, kâfir ve müminleri simalarından tanıtması gibi nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾

43- İşte bu, mücrimlerin yalanladıkları cehennemdir.

Kıyamet gününde simalarından tanınan mücrimlere şöyle denecektir: "İşte mücrimlerin yalanladığı cehennem budur." Bu söz kâfirlere, kınamak ve hakir düşürmek için söylenecektir.

يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾

44- O mücrimler, cehennem ateşiyle kaynar su arasında dolaşır dururlar.

Simalarından tanınıp perçem ve ayaklarından yakalanarak cehenneme atılan suçlular, cehennemin tabakaları ve son derece kaynar suları arasında dolaşır dururlar.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

45- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin, kâfirleri cezalandırması, iman ehline ise ikramda bulunması nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾

46- Rabbinin huzurunda durmaktan korkanlar için iki cennet vardır.

Allahın kullarından kim ondan korkar, huzurunda hesaba çekileceğinden sakınır da emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınacak olursa ona iki cennet verilecektir.

*Abdullah b. Abbas, "Rabbinin huzurunda durmaktan korkma"nın, Allaha itaat edip ona karşı çıkmayı terketmekle olacağını söylemiştir.

Mücahid ise: Allahın huzuruna çıkmaktan korkmanın, günah işlemeyi kasdettikten sonra Allahın huzuruna çıkacağını hatırlayarak onu terketmekle olacağını söylemiştir.

Katade ise: Mümin kulun, Allahın huzuruna çıkarılıp hesap vermekten korkmasının, o gün için amel işlemesi ve gece gündüz kulluk etmesiyle olacağını söylemiştir.

Ebudderda diyor ki:

عن أبى الدرداء انه سمع النبى (ﷺ) وهو يقص على المنبر ولمن خاف مقام ربه جنتان فقلت وان زنى وان سرق يا رسول الله فقال رسول الله (ﷺ) الثانية ولمن خاف مقام ربه جنتان فقلت الثانية وان زنى وان سرق يا رسول الله

فقال النبى (ﷺ) الثالثة ولمن خاف مقام ربه جنتان فقلت الثالثة وان زنى وان سرق يا رسول الله قال نعم وان رغم أنف أبى الدرداء.

"Bir gün Resulullah: "Rabbinin huzurunda durmaktan korkanlar için iki cennet vardır." âyetini okudu. Bunun üzerine dedim ki: "Ey Allahın Resulü, böyle bir insan zina etse, hırsızlık yapsa da mı?" Resulullah: "Rabbinin huzurunda durmaktan korkanlar için iki cennet vardır." dedi. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, zina etse, hırsızlık yapsa da mı? "Resulullah yine: "Rabbinin huzurunda durmaktan korkanlar için iki cennet vardır." dedi. Ben de: "Ey Allahın Resulü, o kişi zina etse hırsızlık yapsa da mı?" dedim. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Evet, zina etse hırsızlık yapsa da." (Onun için iki cennet vardır) Ebud-derda'nın burnu yere sürünse de." (8)

İbn-i Zeyd, Allahın huzurunda durmaktan maksadın, kıyamet gününde kulların hesap vermek üzere Allahın huzurunda durmaları olduğunu söylemiştir.

Ebu Musa el-Eş'ari, "İki cennet" hakkında Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ جَنَّتَانِ مِنْ فِضَّةٍ آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ اَنْ يَنْظُرُوا اِلَى رَبِّهِمْ اِلاَّ رِدَاءُ الْكِبْرِ عَلَى وَجْهِهِ فِى جَنَّةِ عَدْنٍ

"İki cennet gümüştendir. Kapları ve içlerinde bulunan herşeyleriyle. İki cennet de altındandır. Kapları ve içlerinde bulunan herşeyleriyle. İnsanların Adn cennetlerinde rablerini bizzat görmelerini sadece yüzündeki azamet perdesi gölgeler." (9)

Ebu Musa el-Eş'ari,altından olan iki cennetin Allaha yaklaşan kişilere verileceğini, gümüşten olan iki cennetin ise amel defterleri sağdan verilenlere tahsis edileceğini rivayet etmiştir.

8- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.357
9- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 55, bab: 1

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾

47- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler rabbinizin size âhirette vereceği bu cennet nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾

48- Bu iki cennet, rengarenk şeylerle doludur.

*İkrime, âyette zikredilen bu rengarenk şeylerin, ağaç dallarından duvarlar üzerindeki gölgeleri olduğunu, Dehhak bunların çeşitli renklerde meyveler olduğunu, Mücahid bunlardan maksadın, ağaçların dalları olduğunu, Abdullah b. Abbas, bunların, ağaçların dallarının uçları olduğunu, Katade ise bu ifadeden maksadın, bu iki cennetin üstünlüğü ve diğerlerinden genişliği manasına geldiğini söylemişlerdir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾

49- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin sizlerden itaat edecek olanlara verecek olduğu bu nimetlerden hangisini yalanlayabilirsiniz.

فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾

50- Bu iki cennette de akıp giden iki pınar vardır.

Bu iki cennette de, oradaki ağaç ve bitkileri sulayan ve diğer ihtiyaçları karşılayan ve akıp giden iki pınar vardır.

*Hasan-ı Basrî, bu pınarlardan birine "Tesnim" diğerine ise "Selsebil" dendiğini rivayet etmiştir. Tesnim pınarı, Mutaffifin suresinin yirmi yedinci âyetinde, "Selsebil pınarı" ise İnsan suresini on sekizinci âyetinde zikredilmiştir.

Atıyye de bu pınarlardan birinin, bozulmayan sudan oluşan, diğerinin ise içenlere lezzet verenmeşrubattan oluşan sular olduklarını söylemiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾

51- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin, size ihsan edeceği bu iki pınar nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

فِيهِمَا مِن كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾

52- Bu iki cennette her türlü meyveden çift çift vardır.

Bu iki cennette, bildiğiniz ve bilmediğiniz her meyveden çift çift ve çeşit çeşit vardır. Orada gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve bir beşerin hatırına gelmeyen daha nice nimetler vardır.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾

53- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin size cennette verecek olduğu çeşitli nimetlerin hangisini yalanlarsınız?

مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ فُرُشٍۭ بَطَآئِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ۚ وَجَنَى ٱلْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾

54- Allahtan korkanlar orada, astarları kalın ipekten yataklara yaslanırlar. Her iki cennetin de meyveleri onlara yakındır.

*Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Sizlere o cennetteki yatakların astarlarının nasıl olduğu bildirilmiştir. Onların bir de yüzlerinin nasıl olduğu bildirilecek olsaydı kim bilir nasıl bulurdunuz?"

Said b. Cübeyr'e: "O döşeklerin astarları kalın ipektendir. Acaba onların yüzleri nedendir?" diye sorulunca o: "Bunlar, Allah tealanın."Hiç kimse onlar için dünyada yaptıklarının karşılığı olarak, saklanmış, sevindirici şeylerin neler olduğunu bilemez." [10] âyetinde bildirdiklerindendir." demiştir.

Her iki cennetin meyveleri de onları toplayanlar için pek yakındır. Ağaçlara tırmanma zahmetine katlanmazlar. Meyveleri oturdukları yerden dahi toplayabilirler.

Katade bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Meyveye el uzatanın elini ne uzaklık boş çevirir ne de diken."

فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾

55- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin size cennette ikram edeceği bu kıymetli yastıklar ve istediğiniz meyveler gibi nimetlerin hangisini yalanlarsınız?

فِيهِنَّ قَـٰصِرَٰتُ ٱلطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾

10- Secde Suresi. 32/1

56- Oralarda gözlerini kocalarından başka kimseye çevirmeyen, kocalarından önce insanlardan ve cinlerden kimsenin kendileriyle münasebette bulunmadığı hanımlar vardır.

Astarları kalın ipekten yapılmış olan o döşeklerde, gözlerini çevirip kocasından başkasına bakmayan, insanlardan ve cinlerden daha önce hiç kimsenin, kendileriyle cinsi münasebette bulunmadığı kadınlar vardır.

*Bir kısım âlimler bu âyet-i kerimeye dayanarak cinlerin müminlerinin de cennete gireceğini söylemişlerdir.

Damre b. Hudeyb'den "Cinler cennete girecekler midir?" diye sorulmuş o da: "Evet, girecekler ve evleneceklerdir. Cinler cinlerle insanlar da insanlarla evleneceklerdir." diye cevap vermiştir.

"Kendileriyle kimsenin münasebette bulunmadığı" diye tercüme edilen (لَمْ يَطْمِثْهُنَّ) ifadesinden maksat, "Bekar kadınlarla cinsi münasebette bulunmaktır." Buna göre âyetin izahı şöyledir: "O döşeklerde bulunan kadınların bakireliğini ne bir insan ne de bir cin gidermiştir."

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾

57- O halde rabinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, Allahın, sizlerden kendisine itaat edenlere verecek olduğu, bu şekilde kimsenin dokunmadığı eş nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾

58- Sanki o kadınlar birer yakut ve mercandır.

Gözlerini kocalarından başkalarına çevirmeyen o kadınlar, sanki birer yakut ve mercandırlar.Onlar, vücutlarının berraklığı yönünden yakutlara ve beyazlıkları yönünden de mercanlara benzemektedirler.

*Abdullah b. Mes'ud, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: إِنَّ الْمَرْأَةَ مِنْ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ لَيُرَى بَيَاضُ سَاقِهَا مِنْ وَرَاءِ سَبْعِينَ حُلَّةً حَتَّى يُرَى مُخُّهَا ، وَذَلِكَ بِأَنَّ اللهَ يَقُولُ: كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ، فَأَمَّا الْيَاقُوتُ فَإِنَّهُ حَجَرٌ لَوْ أَدْخَلْتَ فِيهِ سِلْكًا ثُمَّ اسْتَصْفَيْتَهُ لَأُرِيَتْهُ مِنْ وَرَائِهِ.

"Cennet ehlinden bir kadının bacağının beyazlığı, yetmiş kat elbisesinin altından görünecektir. Öyle ki bacağının içindeki iliği dahi görünecektir." Ravi diyor ki: "Bu hususta Allah teala şöyle buyuruyor: "Sanki o kadınlar birer yakut ve mercandır." Yakut, içine ipliği soktuğunuz ve onu parlattığınız takdirde içinde ipliğin göründüğü parlak bir taştır."(11)

Ebu Said el-Hudri de bu hususta Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ زُمْرَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ضَوْءُ وُجُوهِهِمْ عَلَى مِثْلِ ضَوْءِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، وَالزُّمْرَةُ الثَّانِيَةُ عَلَى مِثْلِ أَحْسَنِ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ فِي السَّمَاءِ لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ عَلَى كُلِّ زَوْجَةٍ سَبْعُونَ حُلَّةً يُرَى مُخُّ سَاقِهَا مِنْ وَرَائِهَا.

"Kıyamet gününde cennete girecek ilk cemaatin yüzleri, ayın on dördündeki parlaklığı gibi parlak olacaktır. İkinci cemaatin yüzleri ise gökteki en par-

lak yıldızın güzelliği gibi olacaktır.Cennete giren her erkeğe iki hanım verilecek, her hanımın üzerinde de yetmiş kat elbise olacaktır. Kadının bacağının iliği o elbisenin dışından görünecektir."(12)

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾

59- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, inci ve yakuta benzeyen eşler gibi nimetleri size veren rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

60- İyiliğin mükafaatı iyilikten başka nedir?

Allahın huzuruna çıkacağından korkarak dünyadayken güzel amel işleyenin âhiretteki mükafaatı, güzellikten başka bir şey değildir.

*Katade bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Onlar, hayır işledikleri için hayırla mükafaatlandırılacaklardır."

Muhammed b. el-Münkedir ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Kendisine İslam nimeti verdiğim kimseyi ancak cennetle mükafaatlandıracağım."

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

61- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler, rabbinizin, iyilikte bulunanı iyilikle mükafaatlandırması nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

12- Tirmizi, K. el- Enne bab: 5 Hadis No: 2535

وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾

62- Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır.

Allahın huzuruna çıkmaktan korkanlara verilecek olan iki cennetin dışında iki cennet daha vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kendi huzuruna çıkacağı günden korkan müminlere dört cennet verileceğini beyan etmektedir.

Peygamber efendimiz bu dört cennetten ikisinin içinde bulunan herşeyiyle gümüşten, ikisinin ise içinde bulunan herşeyiyle altından olduğunu beyan etmiştir." (13)

Ebu Musa el-Eş'ari bu cennetlerden "Altın"dan olanın Allaha yakın olan kullara verileceğini, gümüşten olanın ise amel defterleri sağ taraflarından verilen diğer müminlere verileceğini, gümüşten olanın ise amel defterleri sağ taraflarından verilen diğer müminlere verileceğini söylemiştir.

Abdullah b. Abbas ise burada zikredilen iki cennetin, daha önce zikredilen iki cennetten alt katta olduğunu söylemiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾

63- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, size bu gibi cennet nimetlerini veren rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?

مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾

13- Bkz. Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 55, bab: 1

64- Onlar, koyu yeşil cennetlerdir.

O iki cennet, çok yeşil olduklarından adeta siyah gibi görünmektedirler.

*Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Atiyye, Ebu Salih ve Katade o iki cennetin, çokça sulandıklarından dolayı yemyeşil olduklarını söylemişler, Hasan-ı Basri ise yumuşak otlar olduklarını, Mücahid de siyah göründüklerini söylemiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾

65- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, rabbinizin size verdiği bu gibi yeşil cennet nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾

66- O cennetlerde hiç kesilmeden fışkıran iki pınar vardır.

*Bu iki cennette de fışkıran iki pınar vardır. Âyette geçen ve "Fışkıran" diye tercüme edilen (نَضَّاخَتَانِ) kelimesi, İkrime, İbn- i Zeyd ve İbn-i Abbas tarafından "Su fışkıran" diye izah edilmiş Dehhak ise "Su ile dolup taşan, suyu kesilmeyen" şeklinde izah etmiş Said b. Cübeyr de "Su ve meyve fışkıran" diye izah etmiş, Abdullah b. Abbas başka bir görüşte de "Hayır fışkıran" diye izah etmiştir. Taberi birinci görüşün "Pınar" kelimesine daha uygun olması dolayısıyla o görüşü tercih etmiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾

67- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, rabbinizin size âhirette verecek olduğu, içinden sular fışkıran cennet nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

فِيهِمَا فَٰكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾

68- O cennetlerde meyveler, hurma ve nar vardır.

*Âyet-i kerimede, cennette meyvelerin bulunduğu zikredildikten sonra hurma ve nar da ayrıca zikredilmektedir.

Bir kısım müfessirlere göre bunun sebebi, hurma ve narın, meyveden sayılmayışıdır. Diğerlerine göre ise bunlar meyveden sayılmalarına rağmen önemlerine binaen ayrıca zikredilmişlerdir.

Said b. Cübeyr, cennetteki hurma ağaçlarını anlatırken şöyle demiştir: "Oradaki hurma ağaçlarının kökleri ve dalları altından, dallarının destekleri zümrüttendir. Onların yapraklarından cennetliklere elbiseler yapılacak, meyveleri kovalar gibi olacak, sütten daha beyaz, kaymaktan daha yumuşak, baldan daha tatlı olacak, o meyvelerde herhangi bir leke bulunmayacaktır."

Vehb. b. Zimarî ise şöyle demiştir: "Bize ulaştığına göre cennette öyle hurma ağaçları vardır ki, kökleri altından, dallarının destekleri altından, yaprakları dökülmüş olan dalları da altındandır. Yaprakları cennetliklerin elbisesidir. Bu elbiseler insanların hiç görmedikleri en güzel elbiseler olacaklardır. Salkımları altından, gövdeleri altından, hurma kapçıkları da altından olacaktır. Hurmaları tesbihler gibi olacak, süt ve gümüşten daha beyaz, bal ve şekerden daha tatlı, kaymak ve yağdan daha yumuşak olacaktır.

Ebu Said el-Hudri, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Ben cennete baktım bir de ne göreyim oranın bir narı, sırtına semer vurulmuş bir deve gibidir."

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾

69- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Ey insanlar ve cinler topluluğu, rabbinizin size vereceği bu gibi hurma, nar ve diğer meyve nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾

70- O cennetlerde iyi ahlaklı güzel kadınlar vardır.

Zikredilen bu dört cennette, ahlakları iyi ve güzel kadınlar vardır.

*İbn-i Zeyd, bu kadınların, huriler olduklarını söylemiş Abdullah b. Mes'ud ise bunların, kendilerine mahsus çadırlara yerleştirilmiş kadınlar olduklarını söylemiştir. Nitekim daha sonra gelecek olan bir âyette de bu husus izah edilmektedir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾

71- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, rabbinizin size lutfedeceği saliha ve güzel kadın nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾

72- Onlar, çadırlardan ayrılmayan iri gözlü hurilerdir.

O kadınlar, kendilerine ait olan evlerinden çıkmayan ve gözlerini kocalarından ayırmayan güzel gözlü hurilerdir.

Âyette geçen ve "İri gözlü" diye tercüme edilen (حُورٌ) kelimesinden maksat, Mücahid'e göre "Beyaz", Dehhak'a göre "Gözleri güzel", Süfyan es-Sevri'ye göre ise "Gözünün beyazı çok beyaz, siyahı da çok siyah olan" demektir.

Âyette zikredilen ve "Çadırlardan ayrılmayan" diye tercüme edilen (مَقْصُورَاتٌ) kelimesinden maksat ise Mücahid ve Rebi'e göre, "Gözlerini kocalarından ayırmayan" demektir. Ebul Âliye, İbn-i Abbas, Muhammed b. Kâ'b, Dehhak ve Hasan-ı Basri'ye göre "Bulundukları çadırlardan ayrılmayan, yollarda gezip dolaşmayan" demektir.

Taberi, âyetin genel ifadesinin her iki görüşü de kapsar mahiyette olduğunu söylemiştir.

Âyette zikredilen "Çadırlar"dan maksat, evlerdir. Ancak buradaki evler, içi oyulmuş inci'den yapıldığından çadırlar şeklindedir. Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ «فِي الْجَنَّةِ خَيْمَةٌ مِنْ لُؤْلُؤٍ مُجَوَّفَةٍ عَرْضُهَا سِتُّونَ مِيلاً. فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا أَهْلٌ مَا يَرَوْنَ الآخَرِينَ يَطُوفُ عَلَيْهِمُ الْمُؤْمِنُ».

"Müminin, cennette, içi oyulmuş bir inciden çadırı vardır. Boyu altmış mildir. Her köşesinde müminin aile efradı bulunmaktadır. Bunlar birbirlerini görmezler. Mümin bunları ziyaret eder."(14)

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٢﴾

73- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanar ve cinler topluluğu, sizlerden sevap kazananlara bu tür nimetleri ikram eden rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾

14- Müslim, Kıtl-Cenne, bab: 23, 24, 25, Hadis no: 2838 / Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 55, bab: 2

74- Onlarla daha önce insanlardan ve cinlerden kimse münasebette bulunmamıştır.

75- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

Bu hurilerle daha önce ne insanlar evlenmiştir ne de cinler. Bunlar bakire olarak ilk defa cennetliklerle evleneceklerdir. O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, rabbinizin size vereceği bu nimetlerden hangisini yalanlarsınız?

مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾

76- Cennetlikler orada yeşil yastıklara ve son derece güzel işlenmiş duvar halılarına yaslanırlar.

*Âyette zikredilen ve "Yastıklar" diye tercüme edilen (رَفْرَف) kelimesinden maksat, Abdulah b. Abbas, Katade, Dehhak ve İbn-i Zeyd'e göre "Yatakların üzerine serilen divan örtüleridir."

Hasan-ı Basrî'ye göre ise bu, Medine halkının kullandığı bir halı çeşididir.

Said b. Cübeyr'e göre "Cennet bahçeleri" demektir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise (رَفْرَف) divan örtülerinin ve halıların sarkan kısımlarıdır. Katade'nin Hasan-ı Basri'den naklettiği diğer bir görüşe göre ise (رَفْرَف) divan yastığı demektir.

Âyette zikredilen ve "işlenmiş duvar halısı" diye tercüme edilen (عَبْقَرِيّ) kelimesi ise çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas Katade, Dehhak ve Süddi'ye göre (عَبْقَرِيّ) minder veya koltuk demektir. Mücahid'e göre ise (عَبْقَرِيّ) "İpek kumaş" demektir. Bu kelime Hasan-ı Basrî'ye sorulmuş o da bunun, cennet ehlinin halıları olduğunu söylemiştir. Diğer bir rivayette Hasan-ı Basrî ( )nin "Yastık" olduğunu söylemiştir. (عَبْقَرِيّ)nin, cennetliklerin elbisesi olduğunu söyleyenler de vardır.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾

77- O halde rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

O halde ey insanlar ve cinler topluluğu, size cennete çeşitli yastık ve sergileri lutfedecek olan rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?

تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

78- Azamet ve ikram sahibi rabbinin ismi ne yücedir.

Ey Muhammed, yücelik ve ikram sahibi olan rabbinin adını anmak ne kadar büyük bir şeydir.

Resulullah (s.a.v.) namazı bitirip selam verdikten sonra bu âyeti de içine alan şu duayı okurdu: Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki: Resulullah namazı bitirip selam verince şunu söyleyecek kadar zamandan fazla oturmazdı:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ وَتَبَارَكْتَ يَاذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَام "Ey Allahım, sen selamsın (Güven sağlayansın) Selam senden beklenir. Ey azamet ve ikram sahibi, sen, yüceler yücesisin."

VAKIA SURESİ

Vakıa suresinin 81. ve 82. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur ve doksan altı âyettir.

Bu mübarek sure, gerçekleşmesi mutlak olan bir vakıayı haber vererek başlıyor. Gerçekleşecek olan o büyük olay, kıyamet olayıdır. Sure-i Celile, kıyametin nasıl meydana geleceğini, bir kısım insanların dünyada işlemiş oldukları salih amellerle yüksek derecelere ereceklerini, bir kısım insanların da,işledikleri günahlar sebebiyle alçaltılacaklarını haber vermektedir. Amel defterleri sağ taraflarından verilenlerin mutlu insanlar, sol taraflarından verilenlerin de bedbaht insanlar olacakları beyan edilmektedir.

Sure-i celilede, dünyadaki salih amelleri sebebiyle âhirette nimetlere erişecek olanların mutlu hayatları ve görülmedik nimetlerle taltif edilecekleri uzun uzun anlatılmakta ve yine, dünyada kötü amel işleyenlerin işledikleri günahları sebebiyle cezaya müstahak olacakları ve çok kötü muameleye tabi tutalarak azap çekecekleri beyan edilmektedir. Onların, cehennemde karınlarını zakkum ağacından yiyerek dolduracakları haber verilmektedir.

Sure-i celilede devamla, mahlukatın var edilişi, bitki ve insanların türeyip üremelerinin hep Allahın takdiriyle meydana geldiği beyan edilmekte, insanların bu dünyada faydalandıkları bütün nimetlerin yine Allahın bir lütfu olarak biz kullara sunulduğu haber verilmektedir.

Sure-i celilenin son kısmında, Allah teala, yıldızların mevkilerine yemin ederek, Kur'an-ı Kerimi kendisinin indirdiğini ve onun Levh-i Mahfuzda korunmuş olduğunu ve ona, tertemiz olanlardan başkasının el süremeyeceğini beyan etmektedir.

Sure-i celile, inkarcıların ahvalinin ne olacağını, bu kötü durumdan kurtulmanın tek çaresinin de Allaha teslim olmak olduğunu beyan eden şu âyetlerle sona ermektedir. "Eğer ölen kimse, Allahın rahmetine yaklaştırılanlardan ise,

onun için huzur, güzel rızık ve naim cennetleri vardır." "Eğer amel defteri sağ tarafından verilenlerden ise ona "Selam olsun sana, sen, amel defteri sağ tarafından verilenlerdensin." denir." "Eğer yalanlayan sapıklardan ise onun için kaynar su ile ağırlanmak ve cehenneme atılmak vardır." "İşte kesin gerçek budur." "Öyle ise yüce rabbinin ismini tesbih et." (1)

VAKIA SURESİNİN FAZİLETİ

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ شِبْتَ قَالَ: شَيَّبَتْنِي هُودٌ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَ (عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ) وَ (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ).

"Birgün Ebubekir (r.a.) "Ey Allahın Resulü, başına ak düştü." (İhtiyarladın) dedi. Resulullah (s.a.v.) "Beni, Hud, Vâkı,a Mürselat, Amme Yetesâelûn ve İzeşşemsu Kuvviret ihtiyarlattı." buyurdu. (2)

Cabir b. Semüre şöyle demiştir:

سمع جابر بن سمرة يقول كان رسول الله (ﷺ) يصلي الصلوات كنحو من صلاتكم التي تصلون اليوم ولكنه كان يخفف كانت صلاته أخف من صلاتكم وكان يقرأ في الفجر الواقعة ونحوها من السور.

"Resulullah namazlarını, bugün sizin kılmış olduğunuz şekilde kılıyor fakat o, hafifletiyordu. Onun namazı sizin namazlarınızdan daha hafifti. O, sabah namazında Vâkıa ve benzeri sureleri okuyordu." (3)

2- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 56, bab: 6, Hadis no: 3297
3- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.104

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾

لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾

1- Mutlaka kopacak olan kıyamet gerçekleştiği zaman.

2- Onun gerçekleşmesini yalanlayacak hiçbir kimse yoktur.

Sur'a üflendiği zaman kıyamet kopunca artık onu geri çevirecek hiçbir kimse yoktur. Onu gören herkes onun meydana geldiğine inanmak zorunda kalacak ve onu yalanlama imkanı bulamayacaktır.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾

3- O, bir kısım insanları alçaltacak bir kısım insanları da yükseltecektir.

Kıyametin kopması, dünyada üstünlük taslayanlara boyun eğdirip cehennem ateşine sevkedecek ve orada ezilenleri ise yükseltip Allahın rahmetine ve cennetine sevkedecektir.

*Bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah edenler de olmuştur: "Kıyametin kopması sesini alçaltacak ve koptuğunu yakında bulunanlara duyuracak, sesini yükseltecek ve koptuğunu uzakta olanlara duyuracaktır. Böylece kıyametin kopmasını duyma bakımından yakında ve uzakta olanlar arasında fark kalmayacaktır.

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾
وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾
فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾

4- Yer, şiddetle sarsıldığı zaman,

5-6- Dağlar ufalanıp uçuşan tozlar haline geldiği zaman.

*Bu âyet-i kerimeler, kıyametin ahvalini bildirmekte ve dağların adeta un haline getirilip savurulacaklarını haber vermektedir.

Âyet-i kerimede "Tozlar" diye tercüme edilen (هَبَاءً) kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr ve Mücahid'e göre "Bir delikten oda içine giren güneş ışınları içerisinde görülen zerreciklerdir." Hz. Ali'ye göre bu, hayvanların yürürken çıkardıkları toz demektir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre bu, "Kıvılcım" demektir. Katade'ye göre ise "Çer çöp" demektir. Bu izahlara göre kıyamet gününde dağlar, güneş ışınları içindeki zerreler veya yükselen tozlar yahut çıkan kıvılcımlar ya da rüzgarın sağa sola savurduğu çer çöp gibi olacaklardır.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾

7- Ve siz/er üç sınıfa ayrıldığınız zaman.

*Allah teala, bu âyet-i kerimede insanların kıyamette üç sınıfa ayrılacaklarını beyan etmektedir. Gelecek âyetlerde de belirtileceği gibi bunlardan birincisi, amel defterleri sağlarından verilenlerdir. Bunlar cennetliklerdir. İkincisi ise amel defterleri sollarından verilenlerdir. Bunlar da cehennemliklerdir. Üçüncü sınıf ise Allahın en öne geçirdiği bir guruptur. Bunlar, amel defterleri sağlarından verilenlerden daha üstündürler. Bunların içinde peygamberler, sıddıyklar ve şehitler bulunacaktır.

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾

8- Amel defterleri sağlarından verilenler. Ne mutlu insanlardır amel defterleri sağlarından verilenler.

Amel defterleri sağ taraflarından verilen bu topluluk, sağ taraftan cennete götürüleceklerdir.

وَأَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ ﴿٩﴾

9- Amel defterleri sollarından verilenler. Ne bedbaht insanlardır amel defterleri sollarından verilenler.

Amel defterleri sol taraflarından verilen bu zümre de sol taraftan cehennem ateşine götürüleceklerdir.

*Muaz b. Cebel diyor ki:

عن معاذ بن جبل ان رسول الله (ﷺ) تلا هذه الآية أصحاب اليمين وأصحاب الشمال فقبض بيديه قبضتين فقال هذه في الجنة ولا أبالى وهذ في النار ولا أبالى.

"Resulullah bu iki âyeti okudu ve iki avucuna bir şeyler doldurdu ve sağ elini göstererek şöyle buyurdu: "İşte bunlar cennettedir. Artık endişem yoktur." Sonra (sol elini göstererek) işte bunlar da cehennemliktir. Artık endişem yoktur." buyurdu. (4)

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾

10- (Dünyada) hayır için önde gidenler (âhirette de) öndedirler.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Önde gidenler"den maksat, İbn-i Sîrîn'e göre, iki kıbleye karşı (Önce Kudüs'e karşı, kıble değiştirildikten sonra da Mekke'ye karşı) namaz kılanlardır.

Osman b. Ebi Sevda'ya göre ise "Önde gidenler"den maksat, camilere önce gidenler ve Allah yolunda cihada önce koşanlardır.

Muhammed b. Kâ'b ve Yakub b. Mücahid'e göre ise "Önde gidenler"den maksat, peygamberlerdir. Süddi'ye göre ise "A'lâ-i İlliyyîn"e yükseltilecek olanlardır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre ise bunlar, Hz. Musa'ya iman etmeye koşan, Yûşâ b. Nûn, Hz. İsa'ya iman etmeye koşan Âl-i Yâsîn, Hz. Muhammed'e iman etmeye koşan Hz. Ali'dir.

Hasan-ı Basrî ve Katade ise âyette zikredilen "Önde gidenler" den maksat, her ümmetin hayıra önce koşanlarıdır.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عن عائشة عن رسول (ﷺ) انه قال أتدرون من السابقون الى ظل الله عز وجل يوم القيامة قالوا الله ورسوله أعلم قال الذين اذا أعطوا الحق قبلوه واذا سئلوه بذلوه وحكموا للناس كحكمهم لأنفسهم.

"Resulullah şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde Allahın var ettiği gölgeye koşacak olanlar kimlerdir biliyor musunuz?" Sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Onlar, kendilerine hak verildiğinde kabul ederler. Kendileinden hak istendiğinde onu da verirler. İnsanlara kendi haklarında verdikleri karar gibi hüküm verirler." (5)

أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾

11- İşte onlar, Allaha yaklaştırılanlardır.

12- Onlar, naim cennetlerindedirler.

Allah, işte bu hayırda yarışanları kıyamet gününde nimetlerle dolu cennetine koyarak kendisine yaklaştıracaktır.

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾

13-14- Onların çoğu evvelkilerden birazı da sonrakilerdendir.

Hayır için önde giden bu kimseler, öncekilerden büyük bir topluluktan, sonrakilerden de az bir cemaatten oluşacaktır.

*Âyette zikredilen "Evvelkiler" ve "Sonrakiler" ifadelerinden kimlerin kastedildiği hususunda farklı görüşler zikredilmiştir.

Mücahid ve Hasan-ı Basrî'ye göre "Evvelkiler"den maksat, "Geçmiş ümmetler" "Sonrakiler"den maksat ise "Hz. Muhammed (s.a.v.)in ümmetidir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Buna göre hayıra koşuşan ve bu sebeple Allaha yaklaştırılıp naim cennetlerine konacak insanların çoğu, geçmiş ümmetlerden, azı ise Muhammed ümmetinden olacaktır.

İbn-i Sîrîn'e ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen ikinci bir görüşe göre burada zikredilen "Evvelkiler" ve "Sonrakiler"den maksat, Muhammed ümmetinin önce geçenleriyle sonra gelenleridir.

عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾

مُّتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

15-16- Onlar, kıymetli şeylerle işlenmiş tahtlara karşılıklı yaslanırlar.

*"Kıymetli şeylerle işlenmiş" diye tercüme edilen (مَوْضُونَةٌ) kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Mücahid, İkrime, Said b. Cübeyr, Zeyd b. Eslem, Katade ve Dehhak'a göre "Altın ve benzeri mücevheratla örülmüş" demektir.

Süddi de "Altın ve İnci ile örülmüş" demek olduğunu, İkrime ise "İnci ve yakutlarla örülü" demek olduğunu söylemişlerdir. Bu izaha göre, hayırda önde gidenler âhirette altın ve çeşitli mücevheratlardan örülmüş tahtlar üzerinde karşı karşıya oturacaklardır.

Ali b. Ebi Talha'nın Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise (مَوْضُونَةٌ)den maksat "Sıra sıra dizilmiş" demektir.

Bu izaha göre ise hayırda önde gidenler, âhirette sıra sıra dizilmiş tahtlar üzerinde karşı karşıya oturacaklardır.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿١٨﴾

لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾

17-21- Ölümsüz gençler onların etrafında, bardaklar, ibrikler, baş ağrısı yapmayan ve aklı gidermeyen, cennette akan şaraplardan doldurulmuş kaseler, beğendikleri meyveler ve arzuladıkları kuş etleriyle dolaşırlar.

*Allah teala bu âyetlerde, naim cennetlerinde kendisine yaklaştırdığı hayıra koşan insanlara cennette nasıl ikramlarda bulunacağını beyan ediyor, onların tatlı sular içeceklerini, sevdikleri meyveleri yiyeceklerini ve arzuladıkları kuş etleri yiyeceklerini ve bunları kendilerine sunacak özel hizmetçiler bulunacağını beyan ediyor.

Âyet-i kerimede geçen ve "Ölümsüz gençler" diye tercüme edilen (مُخَلَّدُونَ) kelimesinden maksat, Mücahid'e göre aynı yaşta olan, hiç değişmeyen ve ölmeyen gençler demektir. Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

Diğer bir kısım âlimlere göre ise bu ifadeden maksat, "Kulakları küpeli, kolları bilezikli gençler" demektir.

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾

كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

22-24- Ayrıca onlar için cennette, işledikleri amellerin mükâfaatı olarak sedef içinde (el değmemiş) inciler misali iri gözlü huriler vardır..

Cennette, bu dünyadayken hayıra koşanlara, gözlerinin beyazı çok beyaz, siyahi da çok siyah olan güzel gözlü huriler vardır. Bu huriler, tenlerinin beyazlığı ve güzelliği bakımından sedefin içindeki inciye benzerler. Bu nimetler onlara, dünyada yaptıkları amellerin karşılığı olarak verilmiştir.

*Âyette zikredilen "Huri" kelimesi, bazı müfessirlere göre, gözünün siyahı çok siyah, beyazı da çok beyaz ve büyük gözlü olan manasınadır.

Bazı müfessirlere göre ise huri kelimesi, "Dünyada yaşamış olan saliha kadınlardır."

Mücahid, "Hurilerin" "Zağferan" denen kokulu ottan yaratıldıklarını söylemiştir. Yine Mücahid, hurilere bu adın verilmesinin sebebinin, kendilerine bakanları hayrete düşürüp şaşkına çevirmeleri olduğunu söylemiştir.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾

إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

25-26- Onlar orada ne boş bir söz ne de insanı günaha sokacak bir şey işitirler. İşittikleri, söz sadece, karşılıklı "Selam" "Selam"dır.

Dünyadayken hayıra koşanlar, cennette ne boş ne de çirkin bir söz işitirler. Onlar orada sadece birbirlerini selamlama sözlerini işitirler.

*Allah teala bundan önceki âyetlerde, hayır işlemeye koşuşanlara âhirette ne tür nimetler vereceğini beyan etmiş bundan sonra gelen âyetlerde ise amel defterleri sağlarından verilenlere âhirette verilecek nimetleri zikretmiştir.

وَأَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ مَآ أَصْحَٰبُ ٱلْيَمِينِ ﴿٢٧﴾

فِى سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾

وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾

وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾

وَمَآءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾

وَفَٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾

لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾

وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾

27- Amel defterleri sağlarından verilenler, ne mutlu insanlardır amel defterleri sağlarından verilenler.

28- Onlar, dikensiz sedir ağaçları,

29- Meyveleri birbiri üzerine yığılmış muz ağaçları,

30- Uzanmış gölgeler,

31- Çağlayan sular,

32-34- Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan çok çeşitli meyveler içinde ve kabartılmış yüksek döşekler üzerindedirler.

*"Amel defterleri sağlarından verilenler" diye tercüme edilen (أَصْحَابُ الْيَمِينِ)den maksat, bazı âlimlere göre mealde zikredildiği gibidir. Bazılarına göre ise sağ taraftan cennete götürülenlerdir.

Hz. Ali'den nakledilen bir görüşe göre ise bunlar, müminlerin çocuklarıdır.

Âyette zikredilen ve "Dikensiz" diye tercüme edilen (مَخْضُودٍ) kelimesinden maksat, İkrime, Katade, Ebu el-Ahves ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre "Dikeni koparılmış" demektir. Mücahid, Dehhak ve Said b. Cübeyr'e göre ise: "Meyvelerinin büyüklüğünden dalları eğilmiş" demektir.

Âyet-i kerimede, cennetteki gölgelerin uzun olacağı zikredilmektedir. Ebu Hureyre (r.a.) Resulullahın bu hususta şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ اِنَّ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لاَ يَقْطَعُهَا وَاقْرَؤُا اِنْ شِئْتُمْ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ.

"Cennette öyle ağaçlar vardır ki, binekli bir insan onun gölgesinde yüz yıl gider de onu bitiremez." Resulllah bu sözlerinden sonra: "Eğer dilerseniz (وظِلٍّ مَمْدُودٍ) "Uzanmış gölgeler" âyetini okuyun." buyurdu.[6] Bu hadis, Enes b. Mâlik'ten de rivayet edilmiştir.[7] Âyet-i kerimelerde, cennette bitip tükenmeyen ve engellenmeyen meyvelerin bulunduğu zikredilmektedir. Cennetteki meyveler, dünyadaki meyvelerde olduğu gibi bitip tükenmeyecekler, yaz ve kış meyveleri devamlı olarak bulunacaktır. Meyvelerin toplanmasında da, diken, uzaklık vb. engeller bulunmayacaktır.

Âyet-i kerimede, "Ashabul Yemine"e yüksek döşekler serileceği zikredilmektedir. Ebu Said el-Hudri, Resulullahın bu âyet hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي قَوْلِهِ: (وَفُرُشٍ

6- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 56, bab: 1
7- Bkz. Tirmizi. K.Tefsir el-Kur'an. Sure: 56. bab: 2. Hadis no: 3293

مَرْفُوعَةٍ) قَالَ ارْتِفَاعُهَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ، وَمَسِيرَةُ مَا بَيْنَهُمَا خَمْسُمِائَةِ عَامٍ

"Döşeklerin yüksekliği yerle gök arası kadardır. Gökle yer arasıdaki mesafe ise beş yüz yıllık mesafe kadardır." (8)

إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿٣٥﴾
فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾
عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾
لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾

35- Biz, cennetteki kadınları yeniden yarattık.

36-38- Ve onları, amel defterleri sağlarından verilenler için bakireler, kocalarına sevimliler ve birbirlerinin akranları kıldık.

*Âyet-i kerimede, cennetteki kadınların yeniden yaratıldıkları zikredilmektedir.

Ebu Ubeyde bu kadınların, daha önce zikredilen huriler olduklarını söylemiş Ahfeş ise bunların, daha önce zikredilen huriler olmadıklarını söylemiştir.

Allah teala bu âyet-i kerimede, kadınları yeniden yaratacağını bildirmektedir. Resulullahın, bu âyet-i kerimenin izahında şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) (إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً) قَالَ: إِنَّ مِنَ الْمُنْشَآتِ الَّتِي كُنَّ فِي الدُّنْيَا عَجَائِزَ عُمْشًا رُمْصًا.

8- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 56, bab: 3, Hadis no: 3294

"Allahın yeniden yaratacağı bu kadınlardan bazıları da dünyada iken gözleri zayıflamış ve çapaklanmış ihtiyar kadınlardır." (9) Bu kadınların, aynı zamanda bakire olacakları da bildirilmektedir.

Ümmü Seleme'nin: "Biz, cennetteki kadınları yeniden yarattık ve onları, amel defterleri sağlarından verilenler için bakireler, kocalarına sevimliler ve birbirlerinin akranları kıldık." âyetlerinin izahını Resulullahtan sorduğu, Resulullahın da ona şu cevabı verdiği rivayet edilmektedir. "Bunlar, dünyada iken gözleri çapaklanmış, saçları ağarmış ihtiyar kadınlardır. Allah bunları, dünyada yaşlandıkları halde âhirette bakire kızlar olarak yaratacaktır."

Âyet-i kerimede, cennetteki kadınların, kocalarına sevimli oldukları zikredilmektedir. Bu sıfat (عُرُبًا) kelimesi ile ifade edilmektedir. Abdullah b. Abbas, Mücahid, Dehhak ve Ümmü Seleme'den, bu kelimeyi bu şekilde izah ettikleri rivayet edilmiştir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre bu kelimenin manası "Kocalarına âşık olan, onları arzulayan, onlara yumuşak davranan." demektir. İkrime'ye göre bu kelimenin manası "Kocalarına naz ve cilve yapan" Zeyd b. Eslem ve oğluna göre ise "Tatlı dilli olan" Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basrî ve Abdullah b. Ubeydullah'a göre ise bunun manası "Kocalarına karşı istekli kadınlar" demektir. Temim b. Hazlem'e göre ise bu kelimenin manası "Kocalarına iyi kadınlık yapan ve itaatkâr olan iyi kadınlar" demektir.

Âyet-i kerimede, cennetteki kadınların aynı yaşta olacakları zikredilmektedir. Abdullah b. Abbas, cennetteki kadınların yaşlarının otuz üç olacağını söylemiştir.

Hz. Ali (r.a.) Resulullahın, cennetteki huriler hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.

عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَمُجْتَمَعاً لِلْحُورِ الْعِينِ يُرَفِّعْنَ بِأَصْوَاتٍ لَمْ يَسْمَعِ الْخَلَائِقُ مِثْلَهَا، قَالَ: يَقُلْنَ : نَحْنُ الْخَالِدَاتُ فَلَا نَبِيدُ وَنَحْنُ النَّاعِمَاتُ فَلَا نَبْؤُسُ، وَنَحْنُ الرَّاضِيَاتُ فَلَا نَسْخَطُ طُوبَى لِمَنْ كَانَ لَنَا وَكُنَّا لَهُ.

9- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 56, bab: 5, Hadis no: 3296

"Cennette hurilerin toplandıkları bir yer vardır. Onlar seslerini yükseltirler. Yaratıklar, onların sesi gibi bir ses işitmemiştir. Onlar şöyle derler: "Biz, ebedi kalanlarız, yok olmayacağız. Biz, yumuşağız, sert olmayız. Biz, razı olanlarız, kızmayız. Ne mutlu o kimselere ki onlar bizim içindir biz de onlar içiniz. (11)

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾

وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿٤٠﴾

39-40- Amel defterleri sağlarından verilenlerin bir kısmı evvelkilerden bir kısmı da sonrakilerdendir.

Kendilerine zikredilen bu nimetlerin verileceği insanlar, öncekilerden bir topluluk ve sonra gelenlerden bir topluluktur.

*Hasan-ı Basrî buradaki, evvelkilerden maksadın, geçmiş ümmetler olduğunu, "Sonrakilerden" maksadın ise Muhammed ümmeti olduğunu söylemiş, Abdullah b. Abbas ise buradaki evvelkilerin de sonrakilerin her ikisinin de Muhammed ümmetinden olacağını rivayet etmiştir.

Peygamber efendimiz, Muhammed ümmetinin, cennet ehlinin en kalabalık ümmeti olacağını beyan eden hadis-i şerifler irad buyurmuştur.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ ، خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ) فَأَسْنَدَ ظَهْرَهُ إِلَى قُبَّةِ أَدَمٍ . فَقَالَ «أَلاَ . لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلاَّ نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ . اَللَّهُمَّ! هَلْ بَلَّغْتُ؟ اَللَّهُمَّ! اشْهَدْ! أَتُحِبُّونَ أَنَّكُمْ رُبُعُ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ فَقُلْنَا: نَعَمْ. يَا رَسُولَ اللهِ! فَقَالَ: «أَتُحِبُّونَ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟» قَالُوا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «إِنِّي

11- Tirmizî, K.el-Cennet, bab: 24, Hadis no: 2564

لأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا شَطْرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ . مَا أَنْتُمْ فِي سِوَاكُمْ مِنَ الأُمَمِ إِلاَّ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي الثَّوْرِ الأَبْيَضِ. أَوْ كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي الثَّوْرِ الأَسْوَدِ».

"Bir gün Resulllah bize bir hutbe okudu. O, sırtını deriden yapılma bir çadıra yaslamıştı. Şöyle buyurdu: "Dikkat edin. Cennete ancak müsüman olan bir kişi girebilir. Ey Alllahım, tebliğ ettim mi? Ey Allahım sen şahit ol. Sizler cennetliklerin dörtte biri olmayı ister misiniz?" diye sordu. Yine "Evet ya Resulullah" dedik. Resulullah tekrar: "Ben umarım ki sizler, cennetliklerin yarısı olursunuz. Geçmiş ümmetlere göre sizler, beyaz bir öküzün tüyleri içinde beyaz bir tüy gibisiniz."[12] buyurdu.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عن ابن مسعود قال أكثرنا الحديث عند رسول الله (ﷺ) ذات ليلة ثم غدونا اليه فقال عرضت على الأنبياء الليلة بامـمها فجعل النبى يمر ومعه الثلاثة والنبى ومعه العـصابة والى ومعه النفر والنبى ليس مـعه أحد حتى مر على مـوسى معه كبكبة من بنى اسرائيل فأعجبونى فقلت من هؤلاء فقيل لى هذا أخوك موسى مـعه بنوا اسـرائيل قـال قلت فـأين أمتى فـقـيل لى انظر عن يمينك فنظرت فـاذا الظراب قد سـد بوجوه الرجـال ثم قيل لي انظر عن يسـارك فنظرت فاذا الأفق قد سد بوجـوه الرجال فقيل لى أرضيت فـقلت رضيت يا رب رضيت يا رب قال فـقيل لى ان مع هؤلاء سبـعين ألفا يدخلون الجنة بغيـر حساب فـقال النبى (ﷺ) فدا لكم أبى وأمى ان اسـتطعتم أن تكونوا من السبعين الألف فـافعلوا فان قصـرتم فكونوا من أهل الظراب فان قصرتم فكونوا مـن أهل الأفق فانى قد

12- Müslim, K. el-İman, bab: 378, Hadis No: 221

رأيت ثم ناساً يتهاوشون فقام عكاشة بن محصن فقال ادع الله لى يا رسول الله أن يجعلنى من السبعين فدعا له فقام رجل آخر فقال ادع الله يا رسول الله أن يجعلنى منهم فقال قد سبقك بها عكاشة قال ثم تحدثنا فقلنا من ترون هؤلاء السبعون الألف قوم ولدوا في الاسلام لم يشركوا بالله شيئاً حتى ماتوا فبلغ ذلك النبى (ﷺ) فقال هم الذين لا يكتوون ولا يسترقون ولا يتطيرون وعلى ربهم يتوكلون.

"Bir gece Resulullahın yanında uzunca konuştuk. Sabahleyin tekrar ona gittik. Sonra o bize şöyle buyurdu: "Bu gece peygamberler ümmetleriyle birlikte bana gösterildi. Bazı peygamberler yanlarında üç kişi ilē bazıları bir topluluk-la bazıları tek bir kişiyle bazıları da yanlarında hiçbir kimse olmadığı halde gelip geçtiler. Nihayet yanımdan Musa geçti. Onunla birlikte, İsrailoğullarından birbirlerine kenetlenmiş bir topluluk vardı. Onlar benim hoşuma gitti. "Bunlar kimdir?" diye sordum. Bana: "Bu kardeşin Musa'dır, yanındakiler de İsrailoğulları." dediler. Dedim ki: "Benim ümmetim nerede?" Bana: "Sağ tarafına bak." denildi. Bir de baktım ne göreyim, insanların yüzlerinden tepeler görünmez olmuş. Sonra bana "Sol tarafına bak." denildi. Soluma baktım bir de ne göreyim insanların yüzleri ufukları kaplamış. Sonra bana: "Memnun oldun mu?" denildi. Ben de: "Memnun oldum rabbim, memnun oldum ey rabbim." dedim. Sonra bana: "Bu adamlarla birlikte yetmiş bin kişi hesap sorulmadan cennete girecektir." denildi. Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Resulullah devamla şöyle buyurdu: "Babam anam size feda olsun. Bu yetmiş bin kişinin içinde olabilirseniz olun. Bunlar erişemezseniz tepelerin adamlarından olun. (Bu tepeleri dolduranadamlara olun) Bunlara da yetişemezseniz ufukların adamlarından olun. Zira ben bunların dışında, birbirine giren insanlar gördüm." Bunun üzerine Ukkaşe b. Mihsan ayağa kalktı ve "Ey Allahın Resulü, Allaha dua et beni de onlardan eylesin." dedi. Bunun üzerine Resulullah: "Bu hususta Ukkaşe seni geçti." buyurdu.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Sonra biz kendi aramızda konuştuk ve "Acaba bu yetmiş bin kişi kimler olabilir?" dedik. Ve biz, bunların, İslam geldikten sonra doğan ve hiçbir şeyi Allaha ortak koşmadan ölenlerdir." dedik. Böyle söylediğimiz Resulullah aulaşmış. Resulullah şöyle buyurdu: "Onlar, (hayvanları) dağlama yapmayan, muska yapılmasını istemeyenler, bazı şeylerden uğur beklemeyen ve sadece rablerine tevekkül edenlerdir." (13)

وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ ۙ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾

41- Amel defterleri ollarından verilenler, ne bedbaht insanlardır, amel defterleri sollarından verilenler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, peygamberi Hz. Muhammed'e sol taraftan alınıp cehennem ateşine sevkedilecek olan ashab-ı şimalin haline şaşılacağını bildiriyor. Bundan sonra gelen âyet-i kerimede ise onlara ne türlü azaplar yapılacağını beyan ediyor.

فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾

وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾

لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾

42- Onlar, vücudun delikciklerinden işleyen alevli bir ateş ve kaynar bir su içindedirler.

43- Kapkara bir dumanın gölgesi altındadırlar.

13- Ahmed b. Nahbel, C.1, S.401-420. Bu hadis-i şerifler, Buhari ve Müslim'de daha kısa bir şekilde, Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilmişlerdir. Bkz. Buhari, K.et-Tıb, bab: 17

44- O gölge onlara ne bir serinlik verir, ne de bir fayda...

Evet, cehennemin gölgesi, dünyadaki diğer eşyaların gölgesi gibi insanlara serinlik vermez. Bilakis iyice yakar. Zira o gölge, cehennemin ateşinden çıkan siyah dumanın gölgesidir. O gölgeden hiçbir fayda yoktur. Çünkü o, altında gölgelenecek olanlara eziyet verecektir.

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾

وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾

45- Çünkü dünyada onlar, refah içinde yüzerlerdi.

46- Büyük günahı işlemede ısrar ediyorlardı.

Çünkü, sol taraftan cehenneme sevkedilecek olan bu insanlar, dünyada iken kendilerine bol nimetler verilen kimselerdi. Buna rağmen onlar, en büyük günah olan, Alaha ortak koşma günahını işlemeye devam ediyorlardı. O günahtan ne vaz geçiyor ne de tevbe ediyorlardı.

وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾

أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾

لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

47- "Ölüp toprak ve kemik olduğumuz bir zaman mı, biz mi tekrar dirileceğiz?" derlerdi.

48- Önceki atalarımız da mı?"

49-50- Ey Peygamber, sen onlara şöyle de: "Şüphesiz ki öncekiler de sonrakiler de belli bir günün, belli bir vaktinde mutlaka toplanacaklardır."

Amel defterleri sol taraflarından verilecek olan bu insanlar dünyada iken, öldükten sonra dirilmeyi inkar ederek şöyle derlerdi: "Bizler ölüp toprak ve kemik olduktan sonra mı? Bizler mi diriltilecek mişiz? Bizim önceki atalarımız ne olacak? Ey Muhammed, sen, amel defterleri sol taraflarından verilecek olan bu insanlara de ki: "Sizden önce gelen atalarımız da onlardan sonra gelen sizler de belli bir günde belli bir alana toplanacaksınız. İşte o gün, kıyamet günüdür.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾

لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾

فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾

فَشَٰرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾

فَشَٰرِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾

هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾

51- Sonra siz, ey doğru yoldan sapan ve hakkı yalanlayanlar.

52- Siz, cehennemde mutlaka "Zakkum" ağacından yiyeceksiniz.

53- Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.

54-55- Üzerine de susuz devenin içişi gibi kaynar su içeceksiniz.

56- İşte hesap günü onlara verilecek ziyafet budur.

Sonra sizler, ey hidayetten sapan, Allahın beyan ettiği ceza ve vaadleri yalanlayan sapıklar, sizler, cehennemde zakkum ağacından yiyecek, karınlarınızı onunla dolduracaksınız. Bundan dolayı da şiddetli bir susuzluk hissedeceksiniz. Üzerine kaynar suları, susuzluk hastalığına yakalanan devenin içmesi gibi

içeceksiniz. İşte bu gibi insanların cezalandırılma günü olan kıyamet günündeki ağırlanmaları böyle olacaktır.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Susuz deve" diye tercüme edilen (الهيم) kelimesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, bu kelimeden maksadın mealde verildiği gibi "Susuz deve" olduğunu söylemiş, İkrime, Dehhak ve Katade ise bundan maksadın "Susuzluk hastalığına yakalanmış, bu sebeple suya kanmayan deve" olduğunu söylemişlerdir.

Süfyan es-Sevri, bundan maksadın, "İshale yakalanan deve" olduğunu söylemiştir. Diğer bir kısım âlimler ise bu kelimenin "kum" manasına geldiğini söylemişlerdir. Bunlara göre âyetin manası şöyledir: "Hakkı yalanlayan sapıklar, cehennemdeki zakkum ağacından yeyip onunla karınlarını doldurduktan sonra, üzerine kaynar suları kumların içmesi gibi içeceklerdir."

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾

57- Sizi biz yarattık, hala inanmıyor musunuz?

Ey Kureyş kafirleri, ey öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlar, sizleri hiç yokken yaratan biziz. Sizi böylece yaratanın, sizi öldükten sonra tekrar diriltebileceğini bildirmesini tasdik etmez misiniz?

أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾

ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلْخَٰلِقُونَ ﴿٥٩﴾

58-59- Söyleyin bakalım, rahimlere döktüğünüz meniyi siz mi yaratıp insan haline getiriyorsunuz? Yoksa yaratan biz miyiz?

Ey öldükten sonra Allahın sizi tekrar diriltme kudretini yalanlayan kafirler, söyleyin bakalım, hanımlarınızın rahmine döktüğünüz menileri siz mi yaratıp insan haline getiriyorsunuz? Yoksa onları yaratanlar biz miyiz? Onları siz yaratmadığınıza göre bizim kudretimizi nasıl inkara kalkışırsınız?

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾

عَلَىٰ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

60-61- Aranızda ölümü tayin ve takdir eden biziz. Sizi benzerlerinizle değiştirsek ve bilmediğiniz bir şekilde tekrar yaratsak önümüze hiçbir kuvvet geçemez.

Ey insanlar, sizin hakkınızda ölümü takdir eden, bazınızı erken öldürüp diğerlerinizi belli bir süreye kadar bekleten biziz. Sizleri helak edip yerinize benzerlerini getirmemiz ve sizleri, bu şeklinizden çıkarıp bilemeyeceğiniz başka bir şekilde yaratmamız halinde hiç kimse bizim önümüze geçerek bizi âciz bırakamaz ve bizim elimizden kaçıp kurtulamaz.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62- İlk yaratılışınızı şüphesiz çok iyi biliyorsunuz. O halde tekrar dirilmeyi düşünseniz.

*Âyette geçen "ilk yaratılışınız." ifadesinden maksat, Mücahid'e göre, insanın daha önce hiç ortada yokken var edilmesidir.

Allah teala insanı yokken var etmiş sonra ona görecek gözler, işitecek kulaklar, düşünecek akıl vermiştir. İnsan, önceki halini düşünerek, öldükten sonra tekrar diriltileceğini de kabul etmelidir.

Katade'ye göre ilk yaratılışdan maksat, Hz. Âdem'in yaratılışıdır. Allah, Hz. Âdem'i topraktan yarattığını insanlara bildirmiştir. Bunu bilen insanların diriltilerek topraktan çıkarılacaklarını idrak etmeleri gerekir.

أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾

ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلزَّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾

63-64- Söyleyin bakalım, ektiğinizi siz mi bitiriyorsunuz? Yoksa bitiren biz miyiz?

Ey insanlar, söyleyin bakalım, yere ektiğiniz şeyleri bitirip meydana çıkaran siz misiniz? Yoksa onları bitiren biz miyiz? Onları bitiren kudretimizin, sizi de tekrar dirilteceğini niçin kabul etmezsiniz?

*Ebu Hureyre, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: Sizden biriniz (Ektiği ve diktiği şeyler için) "Yetiştirdim" demesin. "Onu ektim" desin. Ebu Hureyre bu hadis-i şerifi rivayet ettikten sonra "Söyleyin bakalım, ektiğinizi siz mi bitiriyorsunuz yoksa bitiren biz miyiz?" âyetini duymadınız mı?" demiştir.[14]

لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾

65- İstersek biz onu, daha olgunlaşmadan çer çöp haline getiriveririz de hayrette kalarak şöyle dersiniz:

Eğer biz dilersek, bitirmiş olduğunuz o ekinleri kırıp dökeriz de sizler aranızda onları konuşup durursunuz.

*Âyette geçen ve "şaşar kalırsınız" diye tercüme edilen (فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ) ifadesi Abdullah b. Abbas ve Mücahid tarafından "Ekinlerinizin başına gelen felaketten dolayı şaşar kalırsınız." şeklinde izah edilmiştir. Taberi de bu görüşü tercih emiştir. İkrime ise bunu, "Birbirinizi kınamaya devam ederdiniz." şeklinde izah etmiştir. Hasan-ı Basri ve Katade, "Birbirinizi kınamaya devam ederseniz." şeklinde izah etmişlerdir. Onlara göre âyetin manası şöyledir: "Sizler, Allaha karşı isyan etmeniz yüzünden onun cezasını hak etmeniz ve

14- Taberi, C.27, S.114

bu sebeple ekinlerinizin zarara uğratılması nedeniyle, yaptıklarınıza pişman olmaya devam edip durursunuz.

İbn-i Zeyd'e göre ise bu ifade şu manaya gelmektedir. "Ekinlerinizin uğratıldığı bu felaketi yadırgarsınız ve bunu kendi aranızda konuşup durursunuz."

إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

66-67- "Borçlu duruma düştük. Daha doğrusu mahrum kaldık."

Sizler kendi kendinize şöyle dersiniz. "Bizler, cezalandırıldık. Daha doğrusu bizler şanssız kişileriz."

*Birinci âyetin mealinde "Şüphesiz ki biz, borçlu duruma düştük" diye tercüm edilen (إِنَّا لَمُغْرَمُونَ) cümlesinin manası, İkrime ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre şöyledir: "Şüphesiz ki bizler, kandırılmış kimselermişiz, bizi çok şımartmışlar." Veya, "Bize zarar vermek için üzerimize çok gelinmiş kimselermişiz."

Katade'ye göre ise bu ifadenin manası şudur: "Şüphesiz ki bizler azaba uğratılanlarız." Taberi bu görüşü tercih etmiştir. Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre de bu âyetin manası şöyledir: "Şüphesiz ki bizler şere sürüklenmişleriz."

İkinci âyette geçen (بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ) ifadesinden maksat, "Bizim ekinlerimizin yok olmasının sebebi, bizim azaba uğratılmamız değil şanssız oluşumuzdandır." demektir.

Mücahid ve Katade ise bu ifadeyi şöyle izah etmişlerdir: "Bizim ekinlerimizin helak oluş sebebi, bizim azaba uğratılmamız değil şanssız oluşumuzdandır." demektir.

Mücahid ve Katade ise bu ifadeyi şöyle izah etmişlerdir: "Bizim ekinlerimizin helak oluş sebebi, bizim azaba uğratılmamız değil, yaptıklarımızın karşılığını aynen görmemizdir."

أَفَرَءَيْتُمُ ٱلْمَآءَ ٱلَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾

ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾

لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

68-69- Söyleyin bakalım, içtiğiniz suyu buluttan siz mi indirdiniz yoksa indiren biz miyiz?

70- İstesaydik onu acı ve tuzlu yapardık. Hâlâ şükretmez misiniz?

Ey insanlar söyleyin bakalım, içmiş olduğunuz suyu, üzerinizdeki bulutlardan yeryüzüne indiren siz misiniz? Yoksa onu biz mi indiriyoruz? Eğer dilersek buluttan size indirmiş olduğumuz o suyu çok tuzlu hale getiririz de ondan hiçbir şekilde faydalanamaz olursunuz. Ne yemenize içmenize ne de mahsullerinize faydalı olur. Size tatlı su veren rabbinizin bu nimetine karşı artık ona şükretmez misiniz?

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿٧١﴾

ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنشِئُونَ ﴿٧٢﴾

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِّلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾

71-72- Söyleyin bakalım, tutuşturduğunuz ateşin ağacını siz mi var ettiniz yoksa var eden biz miyiz?

73- Biz o ateşi hatırlatıcı ve yolcular için bir menfaat kaynağı kıldık.

*Allah teala, son âyette, dünyada yaktığımız ateşin bizler için hatırlatıcı olduğunu beyan etmektedir.

Mücahid ve Katade'ye göre bu ifadeden maksat, dünyadaki bu ateşin, âhiretteki cehennem ateşini hatırlatmasıdır Bu hususta Ebu Hureyre, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir.

عن أبي هريرة عن النبي (ﷺ) وعمرو وعن يحيى بن جعدة ان ناركم هذه جزء من سبعين جزأً من نار جهنم وضربت بالبحر مرتين ولولا ذلك ما جعل الله فيها منفعة لاحد.

"Şüphesiz ki sizin bu ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş derece hafifletilmişidir. Cehennem ateşi iki kere denize sokulduktan sonra bu hale getirilmiştir. Şayet böyle olmayacak olsaydı Allah o ateşten hiç kimseyi faydalandırmazdı." (15) Diğer bir rivayette de peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur:

اَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ نَارُكُمْ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْأً مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ اِنْ كَانَتْ لَكَافِيَةً قَالَ فُضِّلَتْ عَلَيْهِنَّ بِتِسْعَةٍ وَسِتِّينَ جُزْأً كُلُّهُنَّ مِثْلُ حَرِّهَا

"Sizin bu ateşiniz, cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır." Denildi ki: "Ey Allahın Resulü, bu ateş yeterlidir." Resulullah: "Cehennem ateşi dünya ateşinden altmış dokuz derece üstün kılınmıştır. Onun herbir derecesi dünya ateşinin sıcaklığı kadardır." buyurdu (16)

Âyette geçen ve "Yolcular" diye tercüme edilen (المُقْوِينَ) kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Katade ve Dehhak'a göre "Yolcular" demektir. Mücahid ve diğer bazı âlimlere göre ise bu ifadeden maksat, "Faydalananlar" demektir. İbn-i Zeyd'e göre ise bu ifadeden maksat, "Aç olanlar" demektir. Taberi birinci görüşü tercih etmiştir.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

15- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.244
16- Buhari, K.Bed'ül-Halk, bab: 10 / Müslim, K.el-Cennet, bab: 30, Hadis no: 2843

74- Öyleyse yüce rabbinin ismini tenzih et.

Ey Muhammed, o halde yüce rabbinin ismini an. Onu, kendisine layık olmayan şeylerden tenzih et.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَٰقِعِ ٱلنُّجُومِ ﴿٧٥﴾

75- Yıldızların mevkiine yemin ederim ki,

*Said b. Cübeyr bu âyetin başında bulunan (لا) lâ harfinin pekiştirme edatı olarak zaid olduğunu söylemiş ve âyetin manasının, "Yıldızların mevkiine yemin olsun ki" şeklinde olduğunu zikretmiştir. Diğer bir kısım âlimler ise bu (لا)nın zaid olmadığını söylemişler ve âyetin manasının "Hayır, durum sizin söylediğiniz gibi değildir." Yıldızların mevkilerine yemin olsun ki "şeklinde olduğunu söylemişlerdir.

"Yıldızlar" diye tercüme edilen (النُّجُومُ) kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Mücahid ve İkrime'ye göre, Kur'andır. Bunlara göre âyetin manası şöyledir: "Kısım kısım indirilen Kur'anın indirildiği yerlere yemin olsun ki" Kur'an Kadir gecesinde yüce göklerden dünya semasına toptan indirilmiş daha sonra ise parça parça yeryüzüne indirilmiştir. Abdullah b. Abbas bu sözünden sonra bu âyeti okumuştur.

Katade ve Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu ifadeden maksat; "Yıldızların akıp gittiği yerlerdir." Yine Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "Yıldızların, yörüngelerinde devam ederken geçtikleri noktalardır."

Hasan-ı Basrî'ye göre ise bu ifadeden maksat, "Kıyamet gününde yıldızların dağılıp gittikleri yerlerdir." Taberi "Yıldızların akıp gittikleri ve kayboldukları yerlerdir." diyen görüşü tercih etmiştir.

وَإِنَّهُۥ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾

76- Eğer bilirseniz bu büyük bir yemindir.

Şüphesiz ki benim yaptığım bu yemin, büyük bir yemindir. Siz bunun büyüklüğünü bir idrak edebilseniz.

إِنَّهُۥ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾

فِى كِتَٰبٍ مَّكْنُونٍ ﴿٧٨﴾

لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾

تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾

77- Muhakkak ki indirdiğimiz bu kitap Kur'an-ı Kerimdir.

78- O, Levh-i Mahfuzda korunmuştur.

79- Ona, tertemiz olanlardan başkası el süremez.

80- O, âlemlerin rabbi olan Allah tarafından indirilmiştir.

Yıldızların mevkilerine yemin olsun ki bu indirdiğimiz, yüce Kur'andır. O, Allahın katında bulunan ve hiçbir şeyin dokunmadığı bir kitapta korunmuştur.Ona ancak, Allahın, maddi ve manevi murdarlıklardan arındırdığı kimseler dokunabilir. Bu Kur'an, âlemlerin rabbi tarafından korunmuş olan kitaptan alınarak yeryüzüne indirilmiştir.

*Âyet-i kerimede "Ona, tertemiz olanlardan başkası el süremez" buyurulmaktadır. Abdullah b. Abbas, Mücahid, Dehhak ve Cabir b. Zeyd'e göre âyette zikredilen "O" zamirinden maksat, Allah katında korunmuş olan kitaptır. Yani Levh-i Mahfuz'dur. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Levh-i Mahfuza, tertemiz olan yaratıklar dışında hiçbir şey dokunamaz. Öyle ki ona toz dahi konamaz. Bu hususta Dehhak diyor ki: "Kâfirler, Kur'anı Hz. Muhammed'e şeytanın indirdiğini zannetmişlerdir. Bunun üzerine Allah teala, Kur'anı Hz. Muhammed'e şeytanların indiremeyeceklerini, onların buna layık olmadıklarını ve onların, Kur'anın indiği Levh-i Mahfuzdan uzak olduklarını bildirmiştir." Dehhak daha sonra şu âyetleri okumuştur. "Kur'anı şeytanlar indirmedi." "Bu onlara yaraşmaz,zaten güç de yetiremezler." "Hem de onlar, vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır." (17)

Bu izaha göre "Tertemiz varlıklar"dan kimlerin kastedildiği hakkında çeşitli görüşler zikredilmiştir.

17- Şuara Suresi, 210-212

Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Cabir b. Zeyd, İkrime, Mücahid ve Ebul Âliye'ye göre burada ifade edilen "Tertemiz olanlar"dan maksat meleklerdir. Bu hususta Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah teala kitap indirmeyi dilediğinde onu, elçileri olan melekler kopya ederler. Onun indireceği kitaba, tertemiz olanlardan yani meleklerden başkası dokunamaz.

İkrime'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Tertemiz olanlar" ifadesinden maksat, Tevrat'ı ve İncil'i taşıyanlardır."

Ebul Âliye ve İbn-i Zeyd'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bunlar, peygamberler ve melekler gibi günahlardan arınmış kimselerdir. Bu âyetin tefsirinde İbn-i Zeyd diyor ki: "Tertemiz olanlar, melekler ve peygamberlerdir. Zira Kur'anı Allah katından indiren melekler tertemiz ve kendilerine kitap indirilen peygamberler de tertemizdir. Mesela Kur'anı indiren Cebrail de tertemizdir. Kur'an kendisine gelen Hz. Muhammed ve diğer peygamberler de tertemizdir. İbn-i Zeyd bu izahtan sonra şu âyetleri okumuştur. "Kur'an çok şerefli,yüceltilmiş, tertemiz sahifelerdedir." "Şerefli, itaatkâr elçi meleklerin elleriyle yazılmıştır." (18)

Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyetin manası şöyledir: "Kur'ana, O, Allah katındayken ancak tertemiz olanlar dokunur. Yani yeryüzüne indikten sonra, necis olan müşrikler, mecusiler ve münafıklar da dokunur."

Taberi âyet-i kerimenin, korunan kitaba, tertemiz olanların dışında hiçbir kimsenin dokunamayacağını bildirdiğini söylemiş ve bu tertemiz olanların genel bir ifade ile bildirilmeleri sebebiyle, melekler, peygamberler ve günahlardan arınmış olan herkesi kapsayacağını söylemiştir.

Ferra bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Kur'anın tadını ve zevkini ancak ona iman edenler alır ve ondan ancak bunlar faydalanabilir."

Diğer bir kısım âlimler: "Ona tertemiz olanlardan başka el süremez." âyetinde zikredilen, "O" zamirinden maksadın, Levh-i Mahfuz olmayıp Kur'an-ı Kerim olduğunu, buna göre de âyetin manasının şöyle olduğunu söylemişlerdir. "Kur'ana ancak cünüplükten, abdestsizlik gibi manevi pisliklerden temizlenmiş olanlar el sürebilir." Bu hususta Abdullah b. Ömer diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ.

18- Abese Suresi, 80/ 13, 16

"Resulullah (s.a.v.) düşmanın, Kur'ana bir kötülük yapacağından korkulduğu için onunla düşman memleketlerine gitmeyi yasaklamıştır. (19)

أَنَّ فِي الْكِتَابِ الَّذِي كَتَبَهُ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ : «أَنْ لاَ يَمَسَّ الْقُرْآنَ إِلاَّ طَاهِرٌ».

Resulullah, Amr b. Hazme yazdığı bir mektupta şöyle buyurmuştur:

"Kur'ana, temiz olanlardan başkası dokunmasın. (20)

أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾

81- Şimdi siz bu sözü hor mu görüyorsunuz?

*Abdullah b. Abbas ve Dehhak bu âyet-i kerimeyi şöyle izah etmişlerdir: Ey insanlar, şimdi bu Kur'anı sizler yalanlıyor musunuz?"

Mücahid ise şöyle izah etmiştir: "Şimdi sizler Kur'anı yalanlayanlara karşı yumuşak mı davranıyorsunuz? Onlara yağcılık mı yapıyorsunuz?

وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

82- Kur'anı yalanlamakla rızkınızın şükrünü mü eda ediyorsunuz?

*Bu âyet-i kerime, "Yıldızlar sayesinde bize yağmur yağdırıldı." diyen müşriklere cevap vermekte, onlara: "Size yağmur yağdıran Allaa şükretmeniz yerine o yağmurun Allah tarafından yağdırıldığını yalanlamaya mı kalkışıyorsunuz?" diye sormaktır.

19- Müslim, K.el-İmara, bab: 92-93, Hadis no: 1869
20- Muvatta, K.el-Kur'an, bab: 1

Hz. Ali (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in bu âyeti okuduktan sonra şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن علي قال قال رسول الله (ﷺ) وتجعلون رزقكم يقول شكركم انكم تكذبون تقولون مطرنا بنوء كذا وكذا بنجم كذا وكذا.

"Sizler şükrünüzün yerine yalanlamada mı bulunuyorsunuz? Şu ve şu gezegen şu ve şu yıldız sayesinde bize yağmur yağdı." diyorsunuz." (21)

Zeyd b. Halidel-Cüheni (r.a.) diyor ki:

عن ابْنِ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِّي أَنَّهُ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ) صَلاَةَ الصُّبْحِ بِالْحُدَيْبِيَّةِ عَلَىٰ اثْرِ سَمَاءٍ كَانَتْ مِنَ اللَّيْلَةِ فَلَمَّا انْصَرَفَ اَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ هَلْ تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا اللهُ وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ قَالَ اَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ فَاَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَاَمَّا مَنْ قَالَ بِنَوْءِ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ.

"Resulullah, Hudeybiye musalahası sırasında gece yağan bir yağmurdan sonra bize sabah namazı kıldırdı. Namazı bitirince cemaate döndü ve şöyle buyurdu: "Rabbinizin ne dediğini biliyor musunuz?" İnsanlar: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: "Rabbiniz şöyle dedi: "Kullarımdan bazıları bana iman etmiş olarak bazıları da kâfir olarak sabahladılar. "Bize, Allahın lütfu ve rahmetiyle yağmur yağdı." diyenler bana iman etmiş olan ve yağmuru yıldızların yağdırdığını inkar edenlerdir. "Şu ve şu yıldız sebebiyle bize yağmur yağdı." diyenler ise beni inkar eden ve yıldızlara iman edenlerdir." (22)

Ebu Hureyre ve Abdullah b. Abbas da bunlara benzer hadis-i şerifler rivayet etmişlerdir.

21- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.108

22- Buhari, K.el-Îzan, bab: 156 / Müslim, K.el-İman, bab: 125, Hadis no: 71

فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾

وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾

83- Can boğaza gelip dayandığı zaman,

84- Ki o zaman, siz can çekişen kimseye bakar durursunuz.

85- Biz ona, sizden daha yakınızdır. Fakat siz, göremezsiniz.

Ey insanlar, ruhlarınız bedenlerinizden çıkarken gelip boğazınıza dayandığı zaman, ölmekte olan kişinin yanında bulunan sizler, o kişiye bakar durursunuz. O anda kişinin canını almakla görevlendirdiğimiz meleklerimiz o kimseye sizden daha yakındır. Fakat sizler bunu göremezsiniz. Sizler, ölmemek için direte-biliyorsanız, çıkmakta olan o canı geri çevirsenize.. İşte bunu asla yapamazsınız.

فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾

تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾

86-87- Eğer cezalandırılmayacaksanız ve şayet sözünüzde sadıksanız, o çıkmak üzere olan canı geri çevirsenize.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Cezalandırılmayacaksanız" diye tercüme edilen (غير مدينين) ifadesi Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd tarafından "Eğer hesaba çekilmeyecekseniz." şeklinde izah edilmiş, Hasan-ı Basrî tarafından "Kıyamet gününde diriltilmeyeceksiniz." Diğer bir kısım âlimler tarafından ise "Yaptığınız ameller sebebiyle cezalandırılmayacaksanız." şeklinde izah edilmiştir

Taberi ise bu ifadenin "Hesaba çekilmeyecek ve amellerinize göre cezalandırılmayacaksınız." şeklindeki izah ıtercih etmiştir.

فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾

فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾

88-89- Eğer ölen kimse Allahın rahmetine yaklaştırılanlardan ise, onun için huzur, güzel rızık ve Naim cenneti vardır.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Huzur" olarak tercüme edilen (رَوْحٌ) kelimesi bazı kıraat âlimleri tarafından (رُوحٌ) şeklinde de okunmuştur. Bu kelimeye her iki kıraata göre değişik manalar verildiği gibi bundan sonra zikredilen ve "Güzel rızık" diye tercüme edilen (رَيْحَانٌ) kelimesine de çeşitli manalar verilmiştir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür.

Abdullah b. Abbas'a göre (رَوْحٌ) kelimesinden maksat, "Rahat etmek" (رَيْحَانٌ) kelimesinden maksat ise "İstirahat etmek"tir.

Mücahid'e göre (رَوْحٌ) kelimesinden maksat "Rahat etmek" (رَيْحَانٌ) kelimesinden makat ise "Rızık"tır. Katade'ye göre (رَوْحٌ) kelimesinden maksat " Rahmet" (رَيْحَانٌ) kelimesinden maksat ise meşhur "Reyhan" otudur. Dehhak'a göre (رَوْحٌ) kelimesinden maksat "Af ve merhamet"tir. (رَيْحَانٌ) kelimesinden maksat ise "İstirahat"tır.

Hasan-ı Basrî ve Ebul Âliye'ye göre bu kelime ötreli olarak (رُوحٌ) şeklinde okunduğu zaman "İnsanın ruhu" manasına gelir (رَيْحَانٌ) kelimesi de "Bilinen kokulu ot" manasına gelir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Şayet can vermekte olan kişi, Allaha yaklaştırılan müslümanlardan ise onun ruhu reyhan otunun kendisine koklatılmasıyla vücudundan ayrılır. Bu (رَيْحَانٌ) kelimesini "Reyhan otu" diye izah edenler bunun, o anda cennetten geleceğini söylemişlerdir.

Ebu Hureyre (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ إِذَا حُضِرَ الْمُؤْمِنُ أَتَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ بِحَرِيرَةٍ بَيْضَاءَ فَيَقُولُونَ اخْرُجِي رَاضِيَةً مَرْضِيّاً عَنْكِ إِلَى رَوْحِ اللهِ وَرَيْحَانٍ وَرَبٍّ غَيْرِ غَضْبَانَ فَتَخْرُجُ كَأَطْيَبِ رِيحِ الْمِسْكِ حَتَّى أَنَّهُ لَيُنَاوِلُهُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ بَابَ السَّمَاءِ فَيَقُولُونَ مَا أَطْيَبَ هَذِهِ الرِّيحَ الَّتِي جَاءَتْكُمْ مِنَ الأَرْضِ فَيَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ فَلَهُمْ أَشَدُّ فَرَحاً بِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ بِغَائِبِهِ يَقْدَمُ عَلَيْهِ فَيَسْأَلُونَهُ مَاذَا فَعَلَ فُلَانٌ مَاذَا فَعَلَ فُلَانٌ فَيَقُولُونَ دَعُوهُ فَإِنَّهُ كَانَ فِي غَمِّ الدُّنْيَا فَإِذَا قَالَ أَمَا أَتَاكُمْ قَالُوا ذُهِبَ بِهِ إِلَى أُمِّهِ الْهَاوِيَةِ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا احْتُضِرَ أَتَتْهُ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ بِمِسْحٍ فَيَقُولُونَ اخْرُجِي سَاخِطَةً مَسْخُوطاً عَلَيْكِ إِلَى عَذَابِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ فَتَخْرُجُ كَأَنْتَنِ رِيحِ جِيفَةٍ حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ بَابَ الأَرْضِ فَيَقُولُونَ مَا أَنْتَنَ هَذِهِ الرِّيحَ حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْكُفَّارِ.

"Mümin can verirken rahmet melekleri ona beyaz bir ipekle gelirler ve onun ruhuna "Sen razı olarak senden de razı olunmuş olarak Allahın rahmetine, güzel kokuya ve gazaplı olmayan rabbinin huzuran çık." derler. Bunun üzerine müminin ruhu, misk'in en güzel kokusu gibi kokar vaziyette bedenden ayrılır. Öyle ki melekler, onu birbirlerine verirler. Nihayet onu göğün kapısına getirirler ve (Orada bulunanlara) "Yeryüzünden size gelen bu koku ne güzeldir." derler. Onu, müminlerin ruhlarının arasına götürürler. Müminlerin ruhlarının onu karşılamalarından dolayı sevinmeleri, sizden birinizin, kaybettiği bir adamını bulduğu zamanki sevincinden daha fazladır. Mümilerin ruhları o gelen ruha "Falan ne yaptı?" diye sorarlar. Yine onlar "Bırakın bunu, çünkü bu, dünyanın üzüntüleri çindeydi. Eğer gelen ruh, dünyada kalan ve kendilerinden ahvali sorulan kişi için "O buraya gelmedi mi?" diyecek olursa, onlar o ruh için "O, sığınacağı anası olan uçuruma götürülmüştür." derler.

Kâfir can verirken ise, onun yanına, azap melekleri, bir paçavra ile gelirler ve onun ruhuna "Sen kızgın bir şekilde ve sana da kızılmış olarak Aziz ve

Celil olan Allahın azabına çık." derler. Onun ruhu, en pis kokan leş gibi kokar vaziyette bedenden ayrılır. Azap melekleri o ruhu alır, yeryüzünün kapılarına kadar götürürler ve "Bu koku ne kötü bir kokudur." derler ve onu kafirlerin ruhlarının içine koyarlar." (23)

وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾

فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩١﴾

90-91- Eğer amel defteri sağ tarafından verilenlerden ise, amel defteri sağ tarafından verilenlerden "Selam sana" diye müjdelenir.

Eğer can vermekte olan kişi, amel defteri sağ tarafından verilen ve sağ taraftan cennete götürülecek kişilerden ise melekler ona "Sana selam olsun. Haydi geçmiş olsun. Sen, amel defteri sağından verilenlerdensin.." diyerek müjdeleyeceklerdir.

*Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Rabbimiz Allahtır" deyip sonra doğru yolda devam edenlere melekler inerler ve şöyle derler: "Korkmayın üzülmeyin vaadolunduğunuz cennetle müjdelenin. Biz, dünya hayatında da, âhirette de sizin dostunuzuz. Âhirette sizin için affeden ve merhamet eden Allah tarafından bir ikram olarak, canınızın çektiği herşey vardır. Orada istediğiniz herşeyi bulursunuz.(24)

İkrime bu âyeti mealde verildiği şekilde izah etmiştir.

Katade ve İbn-i Zeyd de bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: "Sen, Allahın azabından kurtul, selamete kavuş. Allahın meleklerinden sana selam olsun."

Buhari bu ayet-i kerimeyi şöyle izah etmiştir: "Senin, amel defteri sağdan verilenlerden olduğun artık kesindir.

Taberi ise bu âyeti "Sen, Allahın azabından ve hoşlanmayacağın şeylerden kurtulmuş oldun. Çünkü sen, amel defteri sağdan verilenlerdensin." şeklinde izah eden görüşün tercihe şayan olduğunu söylemiştir.

23- Nesei, K.el-Cenaiz, bab: 9
24- Fussilet Sunesi. 41/30-32

وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾

فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾

وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾

92-94- Eğer yalanlayan sapıklardan ise, onun için kaynar su ile ağırlanmak ve cehenneme atılmak vardır.

Eğer can vermekte olan kişi Allahın âyetlerini yalanlayan ve hak yoldan sapanlardan ise o, kaynar sularla ağırlanacak, içeceği ondan ibaret olacaktır ve cehenneme konacaktır.

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾

95- İşte kesin gerçek budur.

İşte Allaha yaklaştırılanlara, amel defterleri sağ taraflarından verilenlere ve hakkı yalanlayan sapıklara ait olan bütün bu haberler, kesin bir gerçektir.

Katade diyor ki: "Müminler bu haberlerin kesin birer gerçek olduğunu dünyada anlarken kafirler bunu âhirette anlayacaklardır. Böylece Allah teala, yaratıklarından hiçbirini kesin bilgiye sahip kılmadan bırakmayacaktır.

فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

96- Öyle ise, yüce rabbinin ismini tesbih et.

*Ukbe b. Âmir diyor ki:

عن عقبة بن عامر ، قال: لما نزلت (فسبح باسم ربك العظيم) قال رسول الله (ﷺ) «اجعلوها في ركوعكم» فلما نزلت (سبح اسم ربك الأعلى) قال: «اجعلوها في سجودكم».

"Öyleyse yüce rabbinin ismini tesbih et." âyeti nazil olunca Resulullah: "Siz bunu rükuunuza koyun. (Yani, (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ) deyin." Buyurdu. Yüceler yücesi rabbinin ismini tesbih et." [25] âyeti inince de "Siz bunu secdenize koyun. Yani (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَىٰ) deyin. [26] buyurdu.

Buhari, kitabının en son hadisi olarak şu hadis-i şerifi zikretmiştir: "Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمٰنِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيمِ.

"İki kelime vardır ki bunlar, rahmana, sevimli dile hafif ve terazide ağır gelirler. Bunlar (سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيمِ)dir. "Allaha hamdederek onu tesbih ederim. Yüce olan Allahı tenzih ederim." kelimeleridir. [27]

25- A'la Suresi, 87/1
26- Ebu Davud, K.es-Salah, bab: 151, Hadis no: 869 / İbn-i Mâce, K.es-Salah, bab: 20, Hadis no: 887
27- Buhari, K.et-Tevhid, bab: 58

HADİD SURESİ

Hadid Suresi, yirmi dokuz âyettir ve Medine'de nâzil olmuştur. Bu sure-i celile, Allah teala'nın kainattaki bütün varlıkların sahibi ve maliki olduğunu, herşeyin tasarrufunun onun elinde bulunduğunu ve her şeyin Allahı, layık olmadığı sıfatlardan tenzih etmekte olduğunu beyan ederek başlamaktadır.

Devamla, âhiret hayatında insanların, amellerine göre muameleye tabi tutulacakları, müminlerin orada nurlu bir hayat içinde olacakları, münafık ve kafirlerin ise karanlıklar ve sıkıntılar içinde olacakları beyan ediliyor.

Peygamberlerin, birbiri ardınca mucizelerle gönderildikleri haber verilmekte ve ehl-i kitabın, Hz. Muhammed (s.a.v.)e iman etmeleri ve onun getirdiği İslam dinini kabul etmeleri gerektiği beyan edilmektedir.

HADİD SURESİNİN FAZİLETİ

İrbad b. Sariye diyor ki:

عن عرباض بن سارية أن رسول الله (ﷺ) كان يقرأ المُسَبِّحَاتِ قَبْلَ أَنْ يَرْقُدَ ، وَقَالَ: «إِنَّ فِيهِنَّ آيَةً أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ آية».

"Resulullah uyumadan önce Müsebbihat [1] surelerini okurdu. Resulullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurdu. "Bu müsebbihat sureleri içinde öyle bir âyet vardır ki [2] bin âyetten efdaldir." [3]

1- Müsebbihat, Allahı tesbih ve tenzih ederek başlayan surelerdir. Bunlar, İsra, Hadid, Haşr, Saf, Cuma, Teğabün ve A'lâ sureleridir.
2- Bu âyetin, Hadid suresinin üçüncü âyeti olduğu bazı müfessirler tarafından beyan edilmiştir.
3- Ebu Davud, K.elEdeb, bab: 98, Hadis no: 5057 / Timii K.Fadail el-Kur'an, bab: 21, Hadis no: 2921

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1- Göklerde ve yerde bulunan herşey, Allahı, layık olmadığı şeylerden tenzih eder. O, herşeye galiptir hüküm ve hikmet sahibidir.

Allahın göklerde ve yerde yarattığı bütün varlıklar, ona ta'zimde bulunmak, onun rablığını dil ile ikrar etmek ve ona boyun eğdiklerini ifade etmek için onu tesbih ve tenzih ederler. Onu, kendisine yakışmayan sıfatlardan arındırırlar. Allah, göklerde ve yerde bulunan yaratıklarından, kendisine isyan edenleri cezalandırmada herşeye galiptir, onları dilediği gibi sevk ve idare etmede hikmet sahibidir.

*Bütün yaratıkların Allahı tesbih ettiği hususunda başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Yedi gök, yer ve onlarda bulunan varlıklar, Allahı tesbih ve tenzih ederler. Aslında hiçbir şey yoktur ki hamd ile Allahı tesbih etmesin. Ne var ki siz onların tesbih etmesini anlamazsınız. Şüphesiz ki Allah, yarattıklarına çok yumuşak davranandır ve çok affedendir." (4)

لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾

2- Göklerin ve yerin mülkü onundur. O, diriltir, o öldürür. O, herşeye kadirdir.

Göklerin ve yerin ve onlarda bulunanların mülkiyeti Allaha aittir. Onlar, Allahı sevk ve idaresinin dışına çıkamazlar. Onlar hakkında sadece Allahın de-

4- İsra Suresi, 14/44

diği olur. O, dilediğini, dilediği şekilde diri kılar. Bir damla suya ana rahminde hayat vererek canlı varlık haline getirir. Dilediğini de canlı iken öldürür. Allah, herşeye kadirdir. Dilediğini diriltip dilediğini öldürmek, dilediğini zelil dilediğini aziz kılmak onun için zor değildir.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾

3- O, herşeyden önce vardır. Herşey yok olduktan sonra kalacak O'dur. Varlığı apaçıktır. Zatı gizlidir. O, herşeyi bilendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede kendisinin ezeli ve ebedi olduğunu kuvvet ve kudretinin apaçık görüldüğünü, zatının ise idrak edilemeyeceğini beyan etmektedir.

Müfessirler, Allah tealanın, âyette zikredilen "Zahir" ve "Bâtın" sıfatlarını çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.

"Zahir"ın manasının, Allahın, ilmiyle herşeyin dışını kuşatması, "Bâtın"ın manasının ise yine Allah tealanın, ilmiyle herşeyin iç yüzünü bilmesi olduğu söylenmiştir. (5)

Diğer bir kısım âlimlere göre, buradaki "Zahir" ifadesinden maksat, Allahın, herşeyin üstünde ve herşeye galip olmasıdır. "Bâtın" ifadesinden maksat ise, Allah tealanın herşeyin en üst noktasında bulunduğu gibi en alt noktasında da bulunmasıdır. O, herşeye şah damarından daha yakındır.

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ: «اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَرَبَّ الأَرْضِ وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى مُنْزِلَ التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ؛ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ

الأَوَّلُ فَلَيسَ قبلك شيء، وأنت الآخر فليس بعدك شيء، وأنت الظاهر فليس فوقك شيء، وأنت الباطن فليس دونك شيء» زاد وهب في حديثه «اقضِ عَنِّي الدينَ وأغنني من الفقر».

"Resulullah (s.a.v.) yatağına yerleşince şöyle dua ederdi: "Ey, göklerin rabbi, yerin rabbi ve herşeyin rabbi olan, taneyi ve çekirdiği yaratan, Tevratı, İncili ve Kur'anı indiren Allahım, ben senin, perçeminden yakalayacağın her şer sahibinin şerrinden sana sığınırım. Sen evvelsin, senden önce hiçbir şey yoktu. Sen sonsun. Senden sonra da hiçbir şey kalmayacaktır. Sen zahirsin, senin üstünde hiçbir şey yoktur. Sen bâtınsın, senin altında hiçbir şey yoktur. Sen, benim borcumu öde, fakirliğimi gider. (6)

Taberi bu hususta şu hadis-i şerifi rivayet etmektedir: "Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: بَيْنَمَا نَبِيُّ اللهِ (ﷺ) جَالِسٌ وَأَصْحَابُهُ إِذْ أَتَى عَلَيْهِمْ سَحَابٌ، فَقَالَ نَبِيُّ اللهِ (ﷺ): هَلْ تَدْرُونَ مَا هَذَا؟ فَقَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ: هَذَا الْعَنَانُ، هَذِهِ زَوَايَا الأَرْضِ يَسُوقُهُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى قَوْمٍ لاَ يَشْكُرُونَهُ وَلاَ يَدْعُونَهُ. قَالَ هَلْ: تَدْرُونَ مَا فَوْقَكُمْ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّهَا الرَّقِيعُ، سَقْفٌ مَحْفُوظٌ، وَمَوْجٌ مَكْفُوفٌ، ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ كَمْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا مَسِيرَةُ خَمْسمِائَةِ سَنَةٍ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ سَمَاءَيْنِ، مَا بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسمِائَةِ سَنَةٍ حَتَّى عَدَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ، مَا بَيْنَ كُلِّ سَمَاءَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا فَوْقَ

6- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 98, Hadis no: 505 / Müslim, K.ed-Dua, bab: 61, Hadis no: 2713 / Tirmizî, K.el-Da'vât bab: 19, Hadis no: 3400

ذَلِكَ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ : فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ الْعَرْشَ وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ بُعْدُ مِثْلِ مَا بَيْنَ السَّمَاءَيْنِ . ثُمَّ قَالَ : هَلْ تَدْرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَكُمْ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ : فَإِنَّهَا الأَرْضُ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ: فَإِنَّ تَحْتَهَا الأَرْضَ الأُخْرَى بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ، حَتَّى عَدَّ سَبْعَ أَرَضِينَ، بَيْنَ كُلِّ أَرْضَيْنِ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ. ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّكُمْ دَلَّيْتُمْ رَجُلاً بِحَبْلٍ إِلَى الأَرْضِ السُّفْلَى لَهَبَطَ عَلَى اللهِ. ثُمَّ قَرَأَ: (هُوَ الأَوَّلُ وَالآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ).

"Bir gün Resulullah sahabileriyle birlikte otururken üzerlerine bir bulut gelmiş, bunun üzerine Resulullah "Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş, sahabiler "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler Resulullah da buyurmuş ki "Bu buluttur. Şunlar da yeryüzünün köşeleridir. Allah tebareke ve teala bu bulutu, kendisine şükretmeyen ve kendisine dua etmeyen bir kavme gönderiyor." Resulullah (s.a.v.) sözlerine devamla şöyle demiştir: "Üzerinizde ne olduğunu biliyor musunuz?" Onlar da: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler. Resulullah: "Üzerinizde bulunan göktür. O, muhafaza edilmiş bir tavan ve akması önlenmiş bir dalgasıdır." buyurmuştur. Resulullah (s.a.v.) daha sonra "Sizinle gök arasında ne kadar mesafe vardır?" diye sormuş onlar da "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler. Resulullah ise: "Sizinle onun arasında beş yüz yıllık bir mesafe bulunmaktadır." buyurmuştur. Daha sonra da "Bu göğün üzerinde ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş, sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler. Resulullah da buyurmuştur ki: "Bunun üzerinde iki gök daha vardır. Bunlardan her biri arasında yeryüzü ile dünya seması arasındaki mesafe kadar bir uzaklık bulunan yedi göğü saymıştır. Sonra "Onun üzerinde ne var?" diye sormuş Sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" diye cevap vermişler, Resulullah ise: "Onun üzerinde Arş bulunmaktadır.Onunla yedi gök arasıdaki mesafe iki gök katının arasındaki mesafe kadardır." buyurmuştur. Resulullah daha sonra "Altınızda ne bulunduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş, sahabiler de: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." diye cevap vermişler. Resulullah: O, yeryüzüdür." buyurmuştur. Sonra Resulullah "Yeryüzünün altında ne bulunduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş, sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bi-

lir." diye cevap vermişler, Resulullah da: "Onun altında başka bir yer daha vardır. Onların aralarındaki mesafe beş yüz yıllık bir mesafedir." buyurmuştur.Sonra Resulullah: Onların her ikisinin arasında beş yüz yıllık bir mesafe bulunan yedi kat yeri saymıştır. Sonra Resulullah şöyle buyurmuştur: "Muhammed'in hayatı kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki, şayet sizler bir adamı ip ile en altta olan yer tabakasından aşağı sarkıtacak olsanız o, Allaha (Onu kudret ve ilmine) ulaşır." Resulullah daha sonra da: "Herşeyden önce var olan O'dur. Herşeyden sonra kalacak olan da O'dur. Zahir olan da (Üstte olan da) O'dur. Bâtın olan da (Altta olan da) O'dur. O, herşeyi bilendir." âyetini okumuştur.[7]

Allah teala, bu âyet-i kerimede,herşeyi bildiğini, hiçbir şeyin, onun bilgisi dışında kalmadığını beyan etmektedir. Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Ey Muhammed, her ne durumda olursan ol, Kur'andan ne okursan oku sen ve ümmetin her ne iş yaparsanız yapın, onu yapmaya giriştiğinizde biz ona mutlaka şahit oluruz. Gerek yerde gerek gökte zerre kadar bir şey dahi rabbinden gizli değildir. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki, apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın." [8]

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ
فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۚ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾

4- Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arşa hükmeden O'dur. O, yere gireni ve çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı bilir. Nerede olursanız olun, o sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir.

Yedi kat gökleri, yerleri ve oralarda bulunanları yaratan sonra Arşa hükmeden O'dur. Allah, yaratıklarından, yerin içine girenleri de ondan dışarı çıkanları da, gökten yeryüzüne inenleri de, yeryüzünden göklere yükselenleri de bilir. O, sizin yaptıklarınızı görmekte, nasıl hareket ettiğinizi bilmektedir. O, yaptıklarınızı zaptettirmektedir. Herkese amelinin karşılığını verecektir.

7- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 57, bab: 1, Hadis no: 3298

8- Yunus Suresi, 10/61

لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ ﴿٥﴾

5- Göklerin ve yerin mülkü onundur. Bütün işler Allaha döner.

Göklerin ve yerin mülkü sadece Allaha aittir. Göklerde, yerde ve oralarda yaşayanlara Allahın sözü geçecektir. Bütün yaratıklarının işleri Allaha döner. O, aralarında adaletle hüküm verecektir.

يُولِجُ ٱلَّيْلَ فِى ٱلنَّهَارِ وَيُولِجُ ٱلنَّهَارَ فِى ٱلَّيْلِ ۖ وَهُوَ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٦﴾

6- Allah, geceyi gündüze katar. Gündüzü geceye katar. O, kalblerin gizliliklerini çok iyi bilir.

Allah, gecenin bir kısmını gündüze katarak gündüzü uzatır. Bazan da gündüzün bir kısmını geceye katarak geceyi uzatır. O, kullarının kalblerinin neye karar verdiğini, içlerinden hayırı mı yoksa şerri mi işlemek istediklerini çok iyi bilendir. Hiçbir şey ona gizli kalmaz.

ءَامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَأَنفِقُوا۟ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ فَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَأَنفَقُوا۟ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾

7- Ey insanlar, Allaha ve peygamberine iman edin ve sizleri vekili kıldığı mallarından Allah yolunda harcayın. Sizlerden iman edip Allah yolunda mallarını harcayanlar için büyük bir mükafaat vardır.

Ey insanlar, Allaha iman edin, onun birliğini kabul edin ve peygamberi Muhammed'i, Allah katında size getirmiş olduğu şeyler hususunda tasdik edip

ona uyun. Allahın, geçmiş ümmetlerden size miras bırakmış olduğu malları onun yolunda harcayın. Zira, sizden Allaha ve Resulüne iman eden ve Allahın size kalmasını nasibettiği mallardan harcayanlar için büyük bir mükafaat vardır.

*Âyet-i kerimede, yaşayan insanların ellerinde bulunan malların, kendilerinden önce ölen insanlardan miras kalan mallar olduğu beyan ediliyor ve bu mallara sahib olanların da bunları bir gün başkalarına bırakacağına işaret ediliyor. Böylece kişiler, hayatta iken mallarını Allah yolunda harcamaya teşvik edilmiş oluyor.

Peygamber efendimiz, insanların, mallarını çok sevdiklerini fakat sonunda hepsini bırakıp gitmeye mecbur olacaklarını şu hadisinde beyan etmektedir:

Abdullah b. eş-Şihhîr diyor ki:

عَنْ أَبِيهِ عبيد الله بن شخير ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) وَهُوَ يَقْرَأُ : أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ قَالَ « يَقُولُ ابْنُ آدَمَ: مَالِي مَالِي (قَالَ) وَهَلْ لَكَ، يَا ابْنَ آدَمَ مِنْ مَالِكَ إِلاَّ ما أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ ، أَوْ لَبِسْتَ فَأَبْلَيْتَ، أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ؟ ».

"Ben, Resulullahın yanına vardım. O, (أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ) suresini okuyordu. Şöyle buyurdu: "Âdemoğlu, malım, malım der durur. Ey Âdemoğlu, sana, malından yeyip tükettiğin veya giyip eskittiğin yahut sadaka verip önden gönderdiğin dışında senin için ne var ki?" (9)

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8- Peygamber sizi, rabbinize iman etmeye davet edip dururken size ne oluyor da Allaha iman etmiyorsunuz? Halbuki Allah, daha önce sizden iman edeceğinize dair söz almıştı. Eğer iman ediyorsanız bu yeter.

Ey insanlar, Allahın peygamberi Muhammed, sizi, Allahın varlığına ve birliğine iman etmeye davet ederken ve davetinin hak olduğuna dair size, mazeret göstermeye imkan vermeyecek kesin deliller getirmiş olduğu halde sizler, Allahın birliğine iman etmiyorsunuz. Halbuki sizler atanız Âdem'in sulbünde iken, Allaha iman edeceğinize dair kesin söz almıştı. Şayet sizler herhangi bir zamanda Allaha iman etmek istiyorsanız, iman etmeniz için en uygun vakit şu andır. Zira peygamberin getirdiği deliller ard arda gelmekte ve o peygamber sizleri, daha önce verdiğiniz söze davet etmektedir.

*Bir kısım müfessirlere göre burada zikredilen "Verilen söz"den maksadın insanların iman edecekleri hususunda Resulllaha biat etmeleridir.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ
بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾

9- Sizi, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e apaçık âyetler indiren Allahtır. Şüphesiz ki Allah, sizlere çok şefkatli ve merhametlidir.

Sizi, inkarın ve sapıklığın karanlığından, iman ve hidayetin nuruna çıkarması için kulu Muhammed'e apaçık âyet ve deliller indiren ancak Allahtır. Allah bunları kulu Muhammed'e indirmekle size çok şefkatli ve merhametli davranmıştır.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا يَسْتَوِي
مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن
بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

10- Göklerin ve yerin mirası Allaha ait olduğu halde size ne oluyor da Allah yolunda mallarınızı harcamıyorsunuz? Sizden, Mekke'nin fethinden önce Allah yolunda malını harcayıp savaşanlarla daha sonra infakta bulunup savaşanlar bir değildir. Onların dereceleri sonradan infak edip savaşanlardan daha büyüktür. Allah onların hepsine de iyi akıbet vaadetmiştir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Ey insanlar, size ne oluyor da, Allahı size rızık olarak verdiği mallardan Allahın yolunda harcamıyorsunuz? Halbuki ölümünüzden sonra bu mallarınız tekrar Allaha dönecektir. Zira göklerin ve yerin mirası sadeceAllaha aitti. İçinizden, fetihten önce, mallarını Allah yolunda harcayıp savaşanlarla fetihten sonra mallarını harcayıp savaşanlar aynı derecede değildirler. Fetihten önce mallarını harcayıp savaşanların dereceleri fetihten sonra mallarını harcayıp savaşanların derecelerinden daha üstündür. Fakat Allah bunların herbirine de, güzel bir mükafaat olan cenneti vaadetmiştir. Zira onlar mallarını Allah yolunda harcamışlar ve Allahın düşmanlarına karşı savaşmışlardır. Allah, mallarınızı harcama ve düşmanlarına karşı savaşma gibi amellerinizi bilir. Kıyamet gününde onların karşılığını verecektir.

*Mücahid'e göre âyette zikredilen "Fetih"ten maksat, Mekke'nin fethidir. Harcamaktan maksat, iman etmek, savaştan maksat ise hicret etmektir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Mekke'nin fethinden önce iman edip hicret edenle fetihten sonra iman eden ve hicret etmeyenler bir değildir."

Katade ve İbn-i Zeyd'e göre âyette zikredilen fetihten maksat Mekke'nin fethi, harcamaktan maksat, mallarını Allah yolunda harcamak, savaştan maksat ise kâfirlere karşı harbetmektir. Meal bu izaha göre hazırlanmıştır.

Ebu Said el-Hudri, Şa'bî ve diğer bir kısım âlimlere göre ise, âyette zikredilen fetihten maksat, Hudeybiye musalahasıdır. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Ey insanlar, Hudeybiye musalasından önce malını Allah yolunda harcayıp Allah yolunda savaşanlarla Hudeybiye musalahasından sonra malını Allah yolunda harcayıp savaşanlar bir değildir."

Taberi bu hususta Ebu Said el-Hudri'den bir de hadis rivayet ederek bu son görüşü tercih etmiştir. Ebu Said el-Hudri diyor ki: "Resulullah bize, Hudeybiye musalahasının yapıldığı yılda şöyle buyurdu: "Yakında bir kavim gelecek. Siz onların amellerine karşılık, yaptığınız amelleri küçümseyeceksiniz." Dedik ki: "Ey Allahın Resulü, onlar kimlerdir? Onlar Kureyşliler midir?" Resulullah buyurdu ki: "Hayır değildir. Onlar, gönülleri daha hassas, kalbleri daha yumuşak olan Yemen halkıdır. Dedik ki: "Ey Allahın Resulü, onlar bizden daha mı hayırlıdır?" Resuullah buyurdu ki: "Onlardan herhangi birinin altından bir dağı olacak olsa ve onu da Allah yolunda harcasa, sizden birinizin harcadığı ne bir müd miktarına ne de onun yarsına ulaşabilir. Dikkat edin, insanlarla bizi birbiri-

mizden ayıran sınır şu âyettir: "Sizden, fetihten önce Allah yolunda malını harcayıp savaşanlarla daha sonra infakta bulunup savaşanlar bir değildir."

مَّن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

11- Kim Allah için güzel bir ödünç takdiminde bulunursa, Allah onun karşılığını kat kat verir. Onun için âhirette de güzel bir mükafaat vardır.

*Âyette zikredilen "Ödünç takdim etmek"ten maksat, karşılığını âhirette Allahtan bekleyerek malını dünyada onun yolunda harcamaktır. Böyle yapan insanlar için Allah, harcadıklarının karşılığını kat kat artırır. Bire yedi yüz veya daha fazla verebilir. Bu kimseler için ayrıca Allah katında güzel bir mükafaat vardır ki o da cennettir.

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

12- O gün, mümin erkeklerin ve kadınların nurlarının önlerinde ve sağlarında koştuğunu görürsün. Melekler onlara: "Bu gün sizin müjdeniz, altından ırmaklar akan cennetlerdir. Orada ebediyyen kalacaksınız. İşte büyük kurtuluş budur." derler.

*Âyet-i kerimede, müminlerin nurlarının, önlerinde ve yanlarında koşacağı beyan ediliyor. Katade "Nurların koşmasından" maksadın, iman edenlerin derecelerine göre önlerinin ve çevrelerinin aydınlatılması olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. mes'ud diyor ki: "Müminlere nurları, amelleri miktarınca verilecektir. Bazılarına bir hurma ağacı boyunda nur verilecek bazılarına, ayakta duran bir adam boyu kadar nur verilecektir. Kendisine en az nur verilen kimsenin de baş parmağının üzerinde bir ışık bulunacak o ışık bazan yanacak bazan sönecektir.

Dehhak ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Kıyamet gününde mümin erkek ve kadınların iman ve hidayetleri önlerinde koşacak, sağ taraflarından ise amel defterleri verilecektir. Bu ifadeye göre Nur kelimesinden maksat, iman ve hidayettir. Taberi, "Koşma" fiilinin nur ve aydınlatma ile bir münasebetinin bulunmaması sebebiyle "Nur"dan maksatın iman ve hidayet olduğunu söyleyen bu son görüşü tercih etmiştir.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ
ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ
وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾

13- O gün, münafık erkek ve kadınlar, müminlere: "Bize bakın da nurunuzdan istifade edelim." derler. Onlara "Arkanıza dönün de nur isteyin." denilir. Müminlerle münafıklar arasına kapısı olan bir set çekilir.Onun içinde rahmet, dış tarafında da azap vardır.

Kıyamet gününde, münafık erkekler ve münafık kadınlar, Allahın, müminlere vermiş olduğu nurlardan paylarını alamadıklarından müminlere "Bizi bekleyin size kavuşalım, nurunudan istifade edilim." diyecekler müminler de onlara "Siz arkanızda kalan, nurların taksim edildiği yere dönün. Orada Allah, insanlara nur taksim ediyor." diyecekler, bunun üzerine münafıklar geri dönüp nur ararlarken kendileriyle müminlerin arasına, cennet ile cehennem arasına çekilecek olan sur çekilmiş olacak. O surun, müminler tarafındaki dış yüzü insanlar için bir rahmettir.Zira orası cennet olacaktır. Münafıkların tarafındaki iç yüzü ise onlar için bir azaptır. Zira orası cehennem olacaktır.

*Âyette zikredilen ve "Bize bakın" diye tercüme edilen (انْظُرُونَا) kelimesi Taberi tarafından "Bizi bekleyin" diye izah edilmiştir. "Biza zaman tanıyın da size kavuşalım." şeklinde izah edenler de vardır. Âyette zikredilen ve müinlerle münafıklar arasına çekileceği bildirilen "Sur"dan maksat, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre, âheritte cennetliklerle cehennemlikler arasın açekilecek olan perdedir. Bu husus diğer bir âyette açıkça beyen edilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "Cennetliklerle cehennemlikler arasında bir perde vardır." (10)

10- A'raf Suresi, 7/46

Abdullah b. Abbas, Übade b. es-Samit, Abdullah b. Amr b. el-As ve Kâ'bul Ahbar'dan nakledilen bir görüşe göre burada zikredien "Sur"dan maksat, Kudüs'ün doğusunda bulunan "Sur"dur. Bunun iç tarafında "Beytül Makdis" dış tarafında ise "Cehennem deresi" diye adlandırılan vadi bulunmaktadır.

Müfessirler, âyette zikredilen bu "Sur"u Kudüs'te bulunan sur olarak izah edenlerin maksadının, açıklama ve benzetme olduğunu, yoksa surun burası olduğunu kasdetmediklerini söylemişlerdir.

يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ

وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾

14- Münafıklar müminlere: "Dünyada biz sizinle beraber değil miydik? diye çağırırlar. Müminler de: "Evet,fakat siz kendinizi fitneye kaptırdınız, müminlerin bir belaya uğramasını beklediniz. Din hususunda şüpheye düştünüz. Allahın emri gelinceye kadar boş ameller sizi aldatı. Sizi, Allaha karşı aldatıcı şeytan aldattı." derler.

Âhirette müminlerle münafıkların arasına perde çekilince, müminleri göremeyen münafıklar bu defa onlara seslenirler ve şöyle derler: "Biz, dünyada iken sizinle beraber değil miydik? Beraber namaz kılıyor, beraber oruç tutuyor ve birbirimizle veleniyor ve birbirimize mirasçı olmuyor muyduk? Müminler onlara "Evet öyleydiniz fakat sizler kendisizi fitneye düşürdünüz, münafık oldunuz. Allah ve Resulüne iman etmeyip beklediniz. Allahın sizi öldürme emri gelinceye kadar nefsinizin size hoş gösterdiği boş ameller sizi aldattı, Allahın yolunda sizi alıkoydu ve sizi ona karşı şeytan aldattı." derler.

*Âyette zikredilen "Kendinizi fitneye kaptırdınız." ifadesinden maksat, "Münafık oldunuz." demektir. "Beklediniz" ifadesinden maksat ise İbn-i Zeyd'e göre "Allahın Resulüne iman etmeyi ertelediniz." Katade'ye göre ise "Hak edenlerin başına bir şey gelmesini beklediniz." demektir. "Şüpheye düştünüz." ifadesinden maksat, "Allah hakkında şüpheye düştünüz." demektir. "Allahın emri gelinceye kadar." ifadesinden maksat ise "Allahın öldürme emri gelinceye kadar demektir. Âyette zikredilen "Aldatıcı"dan maksat ise "Şeytan"dır.

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ

الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

15- Bu gün ne sizden, ne de kâfirlerden, kurtulmanız için hiçbir fidye kabul edilmeyecektir. Yeriniz cehennemdir. Dostunuz da O'dur. O ne kötü bir yerdir.

*Allah teala, kıyamette, müminleri münafıklardan ayırdıktan sonra münafıklara şöyle diyecektir: "Bu gün sizden, azaptan kurtulmanıza karşılık herhangi bir fidye alınmayacaktır. Bu fidye kâfirlerden de alınmayacaktır. Sizin karargâhınız cehennem ateşidir. Size layık olan O'dur. O ne kötü bir varılacak yerdir.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا

كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ

وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾

16- İman edenlerin, Allahın zikrine ve indirilen hakka karşı kalblerinin huşu içinde olması ve daha önce kendilerine kitap verilip üzerlerinden uzun zaman geçince, kalbleri katılaşan kimseler gibi olmamaları zamanı gelmedi mi? Onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

Allah ve peygamberini tasdik edenlerin, Allahı anmaya karşı ve inen hak kitap Kur'ana karşı kalblerinin huşu içinde olma zamanı hala gelmedi mi? Yine bunların, daha önce kendilerine kitap verilen ve kendileriyle Musa arasında uzun bir zaman geçtiği için kalbleri katılaşan İsrailoğulları gibi olmama zamanları hâlâ gelmedi mi? Muhammed'den önce kendilerine kitap gönderilen ümmetlerden çoğu, hak yoldan ayrılan fasıklardır.

*Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ: مَا كَانَ بَيْنَ إِسْلاَمِنَا وَبَيْنَ أَنْ عَاتَبَنَا اللهُ بِهَذِهِ الآيَةِ: أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ إِلاَّ أَرْبَعُ سِنِينَ».

"Bizim müslüman oluşumuzla Allah tealanın bize bu âyetle sitem etmesi arasında sadece dört yıl geçmiştir. (11)

Âyet-i kerimede, müminlerin kalblerinin, Allahın anılmasına ve Kur'an-ı Kerim'e karşı huşu içinde olması isteniyor, müminlerin, peygamberleriyle aralarında uzun bir zaman geçtiği için kalbleri katılaşan Yahudi ve Hristiyanlar gibi olmamaları emrediliyor.

Katade diyor ki: "Şeddad b. Evs şöyle derdi: "İnsanlardan ilk anılacak şey huşudur.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "İsrailoğulları ile peygamberleri Hz.Musa arasında uzun bir zaman geçince onların kalbler katılaştı. Onlar, nefislerinin hoş gördüğü, dillerinin tatlı karşıladığı bir kitap uydurdular. "Biz bunu İsrailoğullarına teklif edelim, kim buna iman ederse onu serbest bırakırız. Kim de inkar ederse onu öldürürüz." dediler ve dediklerini yapmaya başladılar.

اِعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يُحْىِ ٱلْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

17- Bilin ki, ölümünden sonra toprağı dirilten Allahtır. Biz bu âyetleri size düşünesiniz diye açıkladık.

Ey insanlar, yeryüzü kuruyup ölü hale geldikten sonra ona hayat verip çeşitli bitkileri bitiren ancak Allahtır. Biz, sapıklıkta olan ve bu halleriyle ölülere benzeyen insanlara da hidayet nurunu verir ve onları imanla diriltiriz. Biz size, âyet ve delilleri açıkladık ki akıl edesiniz.

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

18- Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara, Allaha güzel bir ödünç takdiminde bulunanlara, karşılıkları kat kat verilir. Onlar için kıyamet gününde büyük bir mükafaat vardır.

Mallarını Allah yolunda harcayan erkeklere, kadınlara ve Allaha güzel bir ödünç takdiminde bulunanlara, Allah mükafaatlarını ka kat verecektir. Ayrıca onlar için sadaka vermeleri ve Allah rızası için ödünç vermelerinden dolayı âhirette değerli bir mükafaat vardır ki o da cennettir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِندَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

19- Allaha ve peygamberlerine iman edenler,işte onlar, gerçekten doğru olanlar ve şehitlerdir. Bunların, rableri katında mükafaatları ve nurları vardır. İnkar edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennemliklerdir.

*Bu âyet-i kerime, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Abdullah b. Abbas, Ebu ed-Duha, Mesruk, Dehhak ve Mukatil bu âyeti, mealde verildiği gibi izah etmişlerdir. Bu izaha göre âyet-i kerimede iki sınıf insandan bahsedilmektedir. Biri, Allaha ve peygamberlerine iman eden Sıddıklar, diğeri ise Allah yolunda öldürülen şehitlerdir. Âyette özellikle şehitlerin mükafaatları zikredilmiştir.

Taberi de bu âyet-i kerimeyi bu şekilde izah etmiştir. Zira, "Allaha ve peygambere iman edenler" denince hatıra gelenler Sıddıklardır. Bunların şehid olmaları gerekli değildir. Bu itibarla şehitlerin Allah yolunda öldürülmüş ayrı

bir sınıf sayılmaları daha uygundur.

Mücahid ve Berâ b. Azib'den nakledilen diğer bir görüşe göre âyetin izahı şöyledir: "Allaha ve peygamberlerine iman edenler, işte onlar, rableri katında doğru olanlar ve şehitlerdir. Onlar için mükafaatları ve nurları vardır." Bu izah tarzına göre Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere "Sıddıklar" dendiği gibi "Şehitler" de denmektedir.

Bir kısım müfessirler ise: "Şehitler" diye tercüme edilen (الشُّهَدَاءُ) kelimenin, "Allah'ın huzurunda ümmetlerine karşı şahitlik edecek peygmaberler" anlamına geldiğini söylemişlerdir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Allaha ve peygamberlerine iman edenler, işte onlar, gerçekten doğru olanlardır. Rableri katında ümmetlerine karşı şahitlik edecek peygamberlere gelince onlar da mükafaatları ve nurları vardır."

Âyet-i kerimenin son bölümünde, Allahı ve peygamberini inkar eden ve âyetlerini yalanlayanların cehennemlik oldukları bildirilmektedir.

اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِيْنَةٌ وَّتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ
وَالْاَوْلَادِ ۭ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَكُوْنُ حُطَامًا ۭ وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۙ وَّمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ ۭ
وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ۝٢٠

Bilin ki dünya hayatı sadece bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme vesilesi, mal ve evlatların çoğalmasından ibarettir. Bu, bir yağmura benzer ki, bitirdiği bitki, çiftçilerin hoşuna gider, sonra o bitki kurumaya yüz tutar, bir de bakarsın ki, sapsarı kesilmiş. Daha sonra da çer çöp haline gelir. Ahirette ise şiddetli bir azap, Allahın bağışlaması ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.

Ey insanlar bilin ki, size verilen dünya hayatı, düzenlediğiniz bir eğlence, yaptığınız bir oyun, kendinizi süslediğiniz bir süs, birbirinize karşı öğünve mal ve evlatlarınızın çoğalmasından başka bir şey değildir. Dünya hayatı şu yağmura benzer ki, bitirdiği otlar çiftçilerin hoşuna gider. Fakat o otlar aynı hallerini koruyamazlar. Zamanla kururlar. Yeşil iken sapsarı kesilirler. Daha sonra da köklerinden kopup çer çöp haline dönüşürler İşte dünya hayatı da böyledir. İn-

san önce filizlenmiş otlar gibi anasından doğar, gençlik çağına ulaşır. Daha sonra otların sararıp solduğu gibi ihtiyarlar. Sonunda da ölür ve toprağa dönmeye mahkum olur. Dünyada bu safhaları yaşayan insan, ahirette de başıboş bırakılmaz. Zira orada, inkarcılar için şiddetli bir azap, iman ehli için de Allahın affı ve rızasına erişme vardır. Dünya hayatı ise aldatıcı bir kısım varlıklardan başka bir şey değildir. Halbuki cennetin küçük bir yeri bütün dünyayı değer.

*Peygamber efendimiz, dünyanın değeri hakkında şöyle buyuruyor:

وموضع سوط أحدكم من الجنة خير من الدنيا وما عليها.

"Cennette sizden birinizin kamçısının kapladığı kadar yer, dünyadan ve onun üzerinde bulunanlardan daha hayırlıdır." (12)

سَابِقُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ
ٱلْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

21- Ey insanlar, rabbinizin bağışlamasına, Allaha ve peygamberlerine iman edenler için hazırlanmış genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşun. Bu, Allahın bir lütfudur. Dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

Ey insanlar, size rabbinizin affını ve genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cenneti kazandıracak olan ameli işlemeye koşuşun. Bu cennet, Allahın birliğine ve peygamberlerine iman edenler için hazırlanmıştır. Bu cennet, Allahın bir lütfudur. Onu, yaratıklarından dilediğine verir. Allah, kullarına karşı büyük lütuf sahibidir. Onlara dünyada bol rızıklar vermiş, verdiği rızıklara karşı kendisine nasıl şükredeceklerini öğretmiş, âhirette de itaatlarına karşılık onları mükafaatlandırmıştır.

12- Buhari, K.el-Cihad, bab: 73

مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَٰبٍ مِّن قَبْلِ أَن
نَّبْرَأَهَآ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾

22- Yeryüzüne ve kendinize inen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yapmadan önce levh-i mahfuzda yazılmış olmasın. Şüphesiz ki bu, Allah için çok kolaydır.

Ey insanlar, yeryüzüne inen âfet ve kıtlıklar gibi size erişen açlık, hastalık gibi hiçbir musibet yoktur ki biz, yarattığımız şeyleri yaratmadan önce onlar levh-i mahfuzda tesbit edilmiş olmasın. Şüphesiz ki size ve yeryüzüne gelecek olan musibetleri, yaratıkları var etmeden önce levh-i mahfuzda tesbit etmek Allah için pek kolaydır.

*Katade diyor ki: "Yeryüzüne inen musibetler, kıtlıklardır. İnsanlara isabet eden musibetler ise acılar ve hastalıklardır." Katade sözlerine devamla şöyle diyor: "Bize ulaştığına göre hiçbir kimsenin yüzünü bir çalı yırtmaz, ayağı sürçmez, damarı seğirmez ki işlenen bir günah yüzünden meydana gelmiş olmasın. Allah, işlenen günahların bir çoğunu da affeder.

Bu âyet-i kerime, kaderi inkar edenlere karşı en büyük delildir.

لِّكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَآ ءَاتَىٰكُمْ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ
مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾

23- Bu, geçene üzülmemeniz ve Allahın verdiği nimetlere sevinip şımarmamanız içindir. Allah, kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi sevmez.

Mallarınıza ve canlarınıza gelen musibetleri, sizleri yaratmadan önce levh-i mahfuzda tesbit etmemiz, sizin, dünyada iken elde edemediğiniz şeylerden dolayı üzülmemeniz ve Allahın size dünyada bahşettiği nimetlerden dolayı da şımarmamanız içindir. Zira herşeyi veren de alan da O'dur. Allah kendisine verilen nimetlerden dolayı kibirlenen ve bu nimetlerle başkalarına karşı övünenleri sevmez

bir kimse yoktur. Ancak, mümine bela geldiğinde ona sabreder, nimetler verildiğinde de ona şükrederse bu âyetin emrine uymuş olur.

Bu âyet-i kerime, kaderin insanlar için büyük bir teselli kaynağı olduğunu, aynı zamanda şımarmasına imkan vermeyen bir engel olduğunu beyan ediyor. Zira, başına gelen felaketlerin, Allahın takdiri ile olduğuna inanan insan, Allahın takdiri ve lütfuyla ulaştığına inandığı için şımarmaz, başkalarına karşı böbürlenmez.

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

24- Onlar, cimrilik ederler ve insanlara da cimriliği emrederler. Kim Allahın emrinden yüzçevirirse, şüphesiz ki Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye layıktır.

Allahın sevmediği bu kibirli ve övünen insanlar, Allahın kendilerine vermiş olduğu mallarda cimrilik ederler. Allahın farz kıldığı malî yükümlülüklerini yerine getirmezler. Bu kimseler ayrıca başkalarına da bu şekilde cimri olmalarını emrederler. Kim, Allahın emirlerinden yüz çevirir, infak etme buyruğuna uymazsa bilsin ki Allahın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Onun harcayacağı mal Allaha hiçbir fayda sağlamaz. Yine o kimse iyi bilsin ki Allah, yaratıklarına vermiş olduğu nimetlere karşılık övülmeye layıktır.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

25- Muhakkak ki biz, peygamberlerimizi apaçık mucizelerle gönderdik. İnsanlar, aralarında adaleti hakim kılsınlar diye o peygamberlere, kitap ve ölçü indirdik. Ayrıca kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlar için birçok menfaatler bulunan demiri verdik. Bu, görmediği halde Allahın dinine ve peygamberlerine yardım eden kimseyi, Allahın ortaya çıkarması içindir. Şüphesiz Allah, herşeyden kuvvetlidir ve herşeye galiptir.

Şüphesiz ki biz, peygamberlerimizi apaçık delillerle ve mucizelerle gönderdik. Biz onlara şer'î hükümleri ihtiva eden kitaplar ve adaleti sağlayan ölçü gönderdik ki insanlar aralarında adaletli davransınlar. Ayrıca biz, demiri de verdik. Demirde büyük bir kuvvet ve insanlar için pek çok menfaatler vardır. Biz bunları, insanların aralarında adaleti sağlamaları, bir de Allahın kendi peygamberine ve dinine, gözüyle görmediği halde yardım edenleri ortaya çıkarması için yaptık.Allah, kendisine düşmanlık yapanlara karşı pek kuvvetli, emrine karşı gelenleri cezalandırmada herşeye galiptir. Kimse ondan intikam almaya girişemez.

*Allah teala âyet-i kerimede, insanlara peygamberler gönderdiğini, bu peygamberlerle birlikte kitap ve ölçü gönderdiğini, kitap ve ölçüye uymayanlara karşı onları hizaya getirme aracı olarak da demiri verdiğini beyan etmektedir.

Katade, âyette zikredilen "Ölçü"den maksadın "Adalet" olduğunu söylemiştir. İbn-i Zeyd ise "Ölçü"den maksadın insanların dünya hayatlarında yaşarken çeşitli muamelelerinde kullandıkları ölçü aletleri olduğunu, insanların bu ölçüler vasıtasıyla alıp verdiklerini tesbit ettiklerini söylemiştir. İnsanlar, Allahın gönderdiği kitap ile dinlerini öğrenmişler, ölçüler ile de hak ve hukuklarını kavramışlardır.

Âyet-i kerime, insanlara "Demir"in verildiğini beyan etmektedir. Abdullah b. Abbas diyor ki: "Hz. Âdem ile birlikte üç şey indirilmiştir. Bunlar, örs, kerpeten bir de çekiçtir. Âyet-i kerimede, demirde büyük bir kuvvet bulunduğu zikredilmektedir. İbn-i Zeyd, demirdeki o büyük kuvvetten maksadın, onun insanlara karşı kılıç ve diğer silahlar şeklinde kullanılması olduğunu söylemiştir. Demirin insanlar için faydalı oluşu ise, insanların onu çeşitli şekillerde kullanmalarıdır.

Peygamber efendimiz, demirin, kâfirlere karşı silah olarak nasıl kullandığını beyan ederek buyuruyor ki:

قال رسول الله (ﷺ) بعثت بالسيف حتى يعبد الله لا شريك له وجعل رزقى

تحت ظل رمحي وجعل الذلة والصغار على من خالف أمري ومن تشبه بقوم فهو منهم.

"Ben, kıyamet kopmadan önce, sadece Allaha kulluk edilmesi ve herhangi bir şeyin ona ortak koşulmaması için kılıç ile gönderildim. Rızkım, mızrağımın gölgesinde kılındı. Zillet ve aşağılık ise emrime karşı gelene verilmiştir. Kim bir kavme benzerse o onlardandır. (13)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

26- Muhakkak ki biz, Nuh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. Her ikisinin de nesline peygamberlik ve kitap verdik. Onların bir kısmı doğru yolu bulmuş, çokları da doğru yoldan çıkmıştır.

Ey insanlar, şüphesiz ki biz, Nuh'u ve İbrahim'i, insanlara peygamber olarak gönderdik. Onların soyundan gelen insanlara da peygamberilk verdik. Kitap indirdik. Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an bunların sonyundan gelen peygamberlere verilmiştir. Bu iki peygamberin soyundan gelen bazı insanlar, doğru yolu bulmuş, onların çokları da Allaha itaatten ayrılmış ve fâsık kimseler olmuşlardır.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا

13- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.50 / Buhari, K.el-Cihad, bab: 88

عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا
مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

27- Sonra onların arkasından peygamberlerimizi ard arda gönderdik. Nihayet arkalarından da Meryemoğlu İsa'yı gönderdik. Ona İncil'i verdik. Ona uyanların kalbine şefkat ve merhamet koyduk. Kendileri de bizim farz kılmadığımız ruhbanlığı icad ederek onunla Allahın rızasına kavuşmak istediler. Fakat ona da hakkıyla riayet etmediler. Biz de içlerinden iman edenlere mükafaatlarını verdik. Onlardan bir çoğu doğru yoldan çıkmış kimselerdi.

*Âyet-i kerimede, Alllah tealanın, insanlığın ikinci atası olan Hz. Nuh ve peygamberler atası olan Hz.İbrahim'den sonra insanara doğru yolu göstermek için ard arda peygamberler gönderdiği, bu peygambererden birinin de Meryemoğlu İsa olduğu beyan ediliyor. Allah teala, Hz. İsa'ya İncili verdiğini, ona iman eden müminlerin kalblerine şefkat ve merhameti koyduğunu ve bu müminlerin, sırf Allahın rızasını kazanmak için insanlardan uzaklaşmayı gerektiren ruhbanlığı icadettiklerini fakat sonunda icadettikleri bu ruhbanlığın icabını gereği gibi yapmadıklarını beyan etmektedir. Bu ruhbanlığa riayet etmeyenlerin kimler oldukları hakkında iki görüş zikredilmektedir.

Birinci görüşe göre ruhbanlığa riayet etmeyen bu kimseler, bizzat onu icadeden kimselerdir. Katade, Abdurrahman b. Zeyd, Dehhak ve Ebu Ümame el-Bâhili bu görüştedirler.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Ruhbanlığı icadeden ehl-i kitap, ruhbanlık hususunda Allaha itaat etmemişler ve ruhbanlığı yaşarken Allaha isyan sayılan sözler söylemişlerdir. Zira Allah teala, Muhammed (a.s.)ı peyamber olarak göndermeden önce bunlara savaşmalarını farz kılmıştır. Sayıları çok azalmış olan iman ehli, kâfirlerden ayrılıp peygamberler gittikten sonra müşrikler çoğalarak duruma hakim olunca bu müminler, mağaralarda inzivaya çekilmişlerdir. Onlar oralarda yaşarlarken içlerinden bir fırka kâfir olarak Allahın emrini ve dinini bırakmış, bidaflara sapmış, Hristiyanlık, Yahudilik gibi bâtıl dinler icadetmişlerdir. Böylece ruhbanlığa hakkıyla riayet etmemişlerdir. Bunlardan diğer bir gurup ise kendilerine apaçık deliller gelinceye kadar Hz. İsa'nın gerçek dini üzere devam etmişlerdir. Alllah teala nihayet Hz. Muhammed'i göndermiş, onlar ise bu gerçek din üzere devam ediyorlarmış. Alah teala, şu âyet-i kerimeyle bunlara hitabetmiştir. "Ey iman eden kitap ehli, Allahtan korkun ve peygmaberine iman edin ki Allah da size, merhametinden iki misli versin."

İkinci görüşe göre ise, ruhbanlığa riayet etmeyenler, bizzat onu icadedenler değil onlardan sonra gelen insanlardır. Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas'dan bu hususta şunları rivayet etmektedir. Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَتْ مُلُوكٌ بَعْدَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ بَدَّلُوا التَّوْرَاةَ وَالإِنْجِيلَ وَكَانَ فِيهِمْ مُؤْمِنُونَ يَقْرَؤُونَ التَّوْرَاةَ قِيلَ لِمُلُوكِهِمْ مَا نَجِدُ شَتْماً أَشَدَّ مِنْ شَتْمٍ يَشْتِمُونَا هٰؤُلاَءِ أَنَّهُمْ يَقْرَؤُونَ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ وَهٰؤُلاَءِ الآيَاتِ مَعَ مَا يَعِيبُونَا بِهِ فِي أَعْمَالِنَا فِي قِرَاءَتِهِمْ فَأُدْعُهُمْ فَلْيَقْرَؤُا كَمَا نَقْرَأُ وَلْيُؤْمِنُوا كَمَا آمَنَّا فَدَعَاهُمْ فَجَمَعَهُمْ وَعَرَضَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلَ أَوْ يَتْرُكُوا قِرَاءَةَ التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ إِلاَّ مَا بَدَّلُوا مِنْهَا فَقَالُوا مَا تُرِيدُونَ إِلَى ذٰلِكَ دَعُونَا فَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمُ ابْنُوا لَنَا أُسْطُوَانَةً ثُمَّ ارْقَوْنَا إِلَيْهَا ثُمَّ اعْطُونَا شَيْئاً نَرْفَعُ بِهِ طَعَامَنَا وَشَرَابَنَا فَلاَ نَرِدُ عَلَيْكُمْ وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ دَعُونَا نَسِيحُ فِي الأَرْضِ وَنَهِيمُ وَنَشْرَبُ كَمَا يَشْرَبُ الْوَحْشُ فَإِنْ قَدَرْتُمْ عَلَيْنَا فِي أَرْضِكُمْ فَاقْتُلُونَا وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمُ ابْنُوا لَنَا دُوراً فِي الْفَيَافِي وَنَحْتَفِرُ الآبَارَ وَنَحْتَرِثُ الْبُقُولَ فَلاَ نَرِدُ عَلَيْكُمْ وَلاَ نَمُرُّ بِكُمْ وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الْقَبَائِلِ إِلاَّ وَلَهُ حَمِيمٌ فِيهِمْ قَالَ فَفَعَلُوا ذٰلِكَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلاَّ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا وَالآخَرُونَ قَالُوا نَتَعَبَّدُ كَمَا تَعَبَّدَ فُلاَنٌ وَنَسِيحُ كَمَا سَاحَ فُلاَنٌ وَنَتَّخِذُ دُوراً كَمَا اتَّخَذَ فُلاَنٌ وَهُمْ عَلَى شِرْكِهِمْ لاَ عِلْمَ لَهُمْ بِإِيمَانِ الَّذِينَ اقْتَدَوْا بِهِ فَلَمَّا بَعَثَ اللهُ النَّبِيَّ (ﷺ) وَلَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ إِلاَّ قَلِيلٌ انْحَطَّ رَجُلٌ مِنْ صَوْمَعَتِهِ وَجَاءَ

سَائِحٌ مِنْ سِيَاحَتِهِ وَصَاحِبُ الدَّيْرِ مِنْ دَيْرِهِ فَآمَنُوا بِهِ وَصَدَّقُوهُ فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ.

"Meryemoğlu İsa (a.s.)dan sonra gelen krallar, Tevrat'ı ve İncil'i değiştirdiler. O zamanki insanların içinde, Tevratı okuyan müminler de bulunuyordu. Bir kısım insanlar bu krallara, müminlerin aleyhine şöyle dediler: "Şunların bize sövmelerinden daha şiddetli bir sövme göremiyoruz." Zira onlar, "Allahın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir." diye âyet okuyorlar. İşte bizim için en şiddetli sövme bunlardır. Onlar, okudukları şeylerle bizi, yaptığımız işlerden dolayı ayıplıyorlar. Sen onları çağır bizim okudumuğumuz şekilde okusunlar, bizim iman ettiğimiz gibi iman etsinler." Bunun üzerine kral onların hepsini çağırdı. Onlara ya öldürüleceklerini veya Tevratı ve İncili değiştirilmiş şekliyle okumalarını teklif etti. Onlar da "Bizden ne istiyorsunuz? Bırakın bizi."dediler. Müminlerden bir kısmı "Bize yüksekte bir kule yapın. Bizi oraya çıkarın sonra bizlere, yiyeceğimizi ve içeceğimizi yukarıya taşıyabileceğimiz bir şey verin. Biz de sizin aranıza gelmeyelim." dediler. Müminlerden diğer bir gurup ise "Bırakın bizi yeryüzünde serbestçe dolaşalım, rastgele gidelim. Sulardan, vahşi hayvanların içtikleri gibi içelim. Şayet bizi topraklarınızda bulursanız öldürün." Müminlerden başka bir gurup da şöyle dediler: "Bize çöllerde evler yapın biz oralarda kuyular kazar, hububat ekeriz. Ne size geliriz ne de yanınızdan geçeriz." Bunları söyleyen gurupların herbirinde, Tevratı ve İncili değiştiren müşriklerin yakın akrabaları da bulunuyordu (Bu sebeple) müminlerin bu teklifi kabûl edildi. İstenenler yerine getirildi. İşte bunlar hakkında Allah teala "İsa'ya uyanlar, bizim farz kılmadığımız ruhbanlığı yalnız Allahın rızasına erişmek için icadettiler. Fakat ona da hakkıyla riayet etmediler." âyetinde bunları beyan etmektedir.

Diğer insanlar ise şöyle dediler: "Biz de falanın ibadet ettiği gibi ibadet edelim. Biz de filanın yeryüzünde dolaştığı gibi dolaşalım. Biz de filanların çöllerde yaptıkları gibi ev yapalım." Fakat bu sözleri söyleyenler müşrik idiler. Kendilerine uydukları kimselerin imanlarının ne olduğunu bilmiyorlardı.

Allah teala, Hz. Muhammed (s.a.v.)i gönderdiğinde bunlardan pek az kimse kalmıştı. Bunlardan, Manastırında bulunan kişi oradan, gezip dolaşmakta olan kişi seyahatından, kilisesinde bulunan kimse oradan çıkıp geldiler. Peygambere iman ettiler. Allah teala, bunlar hakkında şöyle buyurdu: "Ey iman eden ehl-i kitap, Allahtan korkun ve peygamberine iman edin ki Allah da size

rahmetinden iki misli versin." (14)

Taberi diyor ki: "Ruhbanlığa riayet etmeyenlerin bir kısmı, bizzat onu icadedenlerdir. Diğer bir kısmı ise, onu icadedenlere uyanlardır. Buna mukabil, ruhbanlığı icadedenlerden diğer bir kısmı ona hakkıyla riayet etmiştir. Bu itibarla Allah onlara, Hz. Muhammed'e de iman ettikleri takdirde iki kat mükafaat vereceğini vaadetmiştir. Ancak İslam geldikten sonra artık ruhbanlık bitmiştir. Bu hususta Urve b. Zübeyr diyor ki:

عن عروة قال دخلت امرأة عثمان بن مظعون أحسب اسمها خولة بنت حكيم على عائشة وهى باذة الهيئة فسألتها ما شأنك فقالت زوجى يقوم الليل ويصوم النهار فدخل النبى (ﷺ) فذكرت عائشة ذلك له فلقى رسول الله (ﷺ) عثمان فقال يا عثمان ان الرهبانية لن تكتب علينا أفما لك فىّ اسوة فوالله انى أخشاكم لله واحفظكم لحدوده.

"Bir gün Osman b. Mez'un'un hanımı üstü başı dağınık bir vaziyette Hz. Aişe'nin yanına varmış, Hz. Aişe ona: "Neyin var?" diye sormuş. Osman'ın hanımı ona şu cevabı vermiştir: "Kocam geceleri namazla, gündüzleri de oruçla geçiriyor." Bu sırada Resulullah içeri girmiş, Hz. Aişe de bu meseleyi ona anlatmıştır. Resulullah, Osman b. Mez'un ile karşılaştığında ona şunu söylemiştir: "Ey Osman, bize ruhbanlık farz kılınmamıştır. Ben sana örnek değil miyim? Allaha yemin olsun ki ben sizin, Allahtan en çok korkanınız ve onun koyduğu sınırları en çok koruyanınızım." (15)

Yine bu hususta enes b. Malik, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عن أنس بن مالك عن النبى (ﷺ) قال لكل نبى رهبانية ورهبانية هذه الامة الجهاد في سبيل الله عز وجل.

14- Nesei, K.el-Kudât, bab: 12
15- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.6, S.226

"Her peygamberin bir ruhbanlığı vardır. Bu ümmetin ruhbanlığı da Aziz ve Celil olan Allahın yolunda cihaddır." (16)

Bir adam, Ebu Said el-Hudri'ye gelmişv e ona:

عن أبى سعيد الخدرى أن رجلا جاء فقال أوصنى فقال سألت عما سألت عنه رسول الله (ﷺ) من قبلك أوصيك بتقوى الله فانه رأس كل شيء وعليك بالجهاد فانه رهبانية الاسلام وعليك بذكر الله وتلاوة القرآن فانه روحك في السماء وذكرك في الارض.

"Bana bir şeyler tavsiye etmez misin?" demiş. Ebu Said el-Hudri de: "Sen benden, benim daha önce Resulullahtan sorduğum bir şeyi sordun. Ben sana, Allahtan korkmayı tavsiye ederim. Çünkü herşeyin başı O'dur. Cihada devam et. Zira İslamda ruhbanlık yoktur. Allahı zikretmekten ve Kur'an okumaktan ayrılma. Zira o, gökte senin ruhun ve yeryüzünde senin zikrindir." (17) demiştir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَءَامِنُوا۟ بِرَسُولِهِۦ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِۦ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِۦ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- Ey iman eden kitap ehli, Allahtan korkun ve peygamberine iman edin ki Allah da size, rahmetinden iki misli versin. Kendisiyle aydınlık içinde yürüyeceğiniz bir nur bahşetsin ve sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Ey Allaha ve peygamberine iman eden ehl-i kitap, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkun. Onun peygamberi Muhammed'e de iman edin ki Allah size, rahmetinden iki kat mükfaat versin. Birisi İsa'ya ve on-

16- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.266
17- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C. 35 S. 82

dan önceki peygamberlere iman etmenizden dolayıdır. Muhammed'e iman etmeniz halinde Allah size iki kat mükfaat vereceği gibi size, yürüdüğünüzde önünüzü aydınlatan bir nur ve bir hidayet de verecektir ve günahlarınızı bağışlayacaktır. Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir.

*Âyet-i kerimede zikredilen "İman edenler"den maksat, Abdullah b. Abbas, Dehhak ve Utbe b. Hakime göre ehl-i kitabın iman edenleridir. Bunlar hem kendi kitaplarına hem de Kur'ana iman ettikleri için iki kat mükafaat almayı hak etmişlerdir.

Taberi de âyetin bu şekildeki izahını tercih etmiştir. Şu hadis-i şerif de bu izah şeklini desteklemektedir. Ebu Musa el-Eş'ari Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir.

سَمِعَ اَبَاهُ (ابا موسى الاشعرى) عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ ثَلاثَةٌ يُؤْتَونَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ الرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الاَمَةُ فَيُعَلِّمُهَا فَيُحْسِنُ تَعْلِيمَهَا وَيُؤَدِّبُهَا فَليحسن ادبها ثُمَّ يُعْتِقُهَا فَيَتَزَوَّجُهَا فَلَهُ اَجْرَانِ وَمُؤْمِنُ اَهْلِ الْكِتَابِ الَّذِي كَانَ مُؤْمِناً ثُمَّ آمَنَ بِالنَّبِيِّ (ﷺ) فَلَهُ اَجْرَانِ وَالْعَبْدُ الَّذِى يُؤَدِّى حَقَّ اللهِ وَيَنْصَحُ بِسَيِّدِهِ لَهُ اَجْرَانِ.

"Üç sınıf insan vardır ki, bunlara iki mükafaat verilecektir. Bunlardan birisi şu kişidir. Bir cariyesi vardır. Onu eğitir, eğitimini güzel yapar. Onu terbiye eder, terbiyesini de güzel yapar. Sonra onu azadeder ve onunla evlenir. İşte bunun için iki mükafaatı vardır. Bunlardan bir diğeri de ehl-i kitabın iman edenidir. Bu kişi daha önce mümin iken sonra da peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.)e iman eder. İşte bunun için de iki mükafaat vardır. Bunlardan bir başkası da, hem Allahın hakkını yerine getiren hem de efendisi için samimi olan köledir. İşte bunun için de iki mükafaat vardır. (18)

Said b. Cübeyr bu âyetin, Muhammed ümmeti hakkında indiğini söylemiş, bunun sebebinin de, kendilerine iki kat mükafaat verileceği vaadedilen ehl-i kitabın, Muhammed ümmetine karşı iftihar etmeleri olduğunu sylemiştir. Said b. Cübeyr, bu hususta özetle şunları anlatmaktadır. "Resulullah, Cafer b. Ebi Talib'i, yetmiş iki kişi ile birlikte Habeşistan'a gönderip Necaşi'yi imana davet edince Necaşi bu daveti kabul edip iman etmiştir. Cafer b. Ebi Talib Habeşistan'dan ayrılınca, orada iman etmiş olan kırk kişi Necaşi'ye gelip "Bize izin

ver de bunlarla beraber gidip o peygamberi görelim. Bunlara denizde de yardımcı oluruz. Zira bizler, denizciliği onlardan daha iyi biliyoruz." demişlerdir. İzin alınca Cafer b. Ebu Talib ile birlikte Medine'ye gelmişler, o sırada Resulullah'ın, Uhut savaşı için hazırlık yaptığını görmüşlerdir. Bunlar, müslümanların ihtiyaç ve sıkıntı içinde olduklarını görünce Resulullaha: "Ey Allahın Resulü, biz mali imkanları olan kimseleriz. Müslümanların nasıl bir sıkıntı içinde olduklarını gördük.Bize izin verir misin? Gidip mallarımızı getirerek müslüman kardeşlerimize yardımcı olalım." demişler Resulullah da onlara izin vermiştir. Onlar da gidip mallarını getirerek yardımcı olmuşlardır. Bunun üzerine Allah teala, onların hakkında "Bundan önce kendilerine kitap verdiklerimiz, buna da iman ederler." "Kendilerine Kur'an okunduğu zaman: "Biz ona iman ettik. Şüphesiz o, rabbimizden indirilmiş bir haktır. Doğrusu biz, ondan önce de müslümandık." derler. "İşte onlara, sabırlarından dolayı mükâfaatları iki kat verilir. Onlar, kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda infak ederler." (19)

Âyetlerini indirmiştir. İman etmeyen ehl-i kitap, âyetin "İşte onlara sabırlarından dolayı mükafaatları iki kat verilir." ifadesini işitince müslümanlara karşı böbürlenmişler ve şöyle demişlerdir: "Ey müslümanlar topluluğu, bizden, hem bizim hem de sizin kitabınıza iman edene iki kat mükafaat veriliyor. Sizin kitabınıza iman etmeyene ise, sizin mükafaatınız kadar mükafaat veriliyor. O halde sizin bizden ne üstünlüğünüz var?" İşte bunun üzerine Allah teala, Muhammed ümmeti hakkında bu âyeti indirdi ve buyurdu ki: "Ey iman edenler, Allahtan korkun ve peygamberine iman edin ki Allah da size rahmetinden iki misli versin. Allah teala bu âyetle Muhammed ümmetine de, iman eden ehl-i kitaba verdiği gibi iki kat ücret verdiğini, ayrıca onlara fazladan bir nur ve af da verdiğini beyan etmiştir. Sonra da "Kitap ehli bilsin ki Allahın lütfundan bir şeye kadir olamazlar." buyurmuştur.

Abdullah b. Ömer ve Ebu Musa el-Eş'ari'nin rivayet ettikleri şu iki hadisi şerif de bu görüşü desteklemektedir.

Ebu Musa el-Eş'ari, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِي مُوسىٰ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ مَثَلُ الْمُسْلِمِينَ وَالْيَهُودِ وَالنَّصَارَىٰ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ قَوْماً يَعْمَلُونَ لَهُ عَمَلاً يَوْماً إِلَى اللَّيْلِ عَلَى أَجْرٍ

19- Kasas Suresi, 28/52-54

مَعْلُومٍ فَعَمِلُوا لَهُ اِلَى نِصْفِ النَّهَارِ فَقَالُوا لاَ حَاجَةَ لَنَا اِلَى اَجْرِكَ الَّذِى شَرَطْتَ لَنَا وَمَا عَمِلْنَا بَاطِلٌ فَقَالَ لَهُمْ لاَ تَفْعَلُوا اَكْمِلُوا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمْ وَخُذُوا اَجْرَكُمْ كَامِلاً فَاَبَوْا وَتَرَكُوا وَاسْتَاْجَرَ آخَرِينَ بَعْدَهُمْ فَقَالَ اَكْمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَلَكُمُ الَّذِى شَرَطْتُ لَهُمْ مِنَ الاَجْرِ فَعَمِلُوا حَتَّى اِذَا كَانَ حِينَ صَلاَةِ الْعَصْرِ قَالُوا لَكَ مَا عَمِلْنَا بَاطِلٌ وَلَكَ الاَجْرُ الَّذِى جَعَلْتَ لَنَا فِيهِ فَقَالَ لَهُمْ اَكْمِلُوا بَقِيَّةَ عَمَلِكُمْ فَاِنَّ مَا بَقِىَ مِنَ النَّهَارِ شَىْءٌ يَسِيرٌ فَاَبَوْا وَاسْتَاْجَرَ قَوْماً اَنْ يَعْمَلُوا لَهُ بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ فَعَمِلُوا بَقِيَّةَ يَوْمِهِمْ حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ وَاسْتَكْمَلُوا اَجْرَ الْفَرِيقَيْنِ كِلَيْهِمَا فَذَلِكَ مَثَلُهُمْ وَمَثَلُ مَا قَبِلُوا مِنْ هَذَا النُّورِ.

"Müslümanlarla Yahudi ve Hristiyanların durumu (bir günde üç gurup insan çalıştıran) şu adamın durumuna benzer. Bu adam, bir gün akşama kadar kendisine belli bir işi yapmaları için belli bir ücret karşılığında bir toplulukla anlaşmıştır. Bunlar, o adam için günün yarısına kadar çalışınca "Senin bize takdir ettiğin ücrete ihtiyacımız yok. Çalıştıklarımıza da bir şey istemiyoruz." demişlerdir. Adam onlara "Bunu yapmayın, işinizi tamamlayın ve ücretinizi tam olarak alın." demiştir. Fakat onlar diretmiş ve işi bırakmış gitmişlerdir. Bunun üzerine adam başka bir grupla anlaşmşı ve onlara "Günün geriye kalan bölümünü tamamlayın, sizden önceki gruba takdir ettiğim ücreti siz alın." demiştir. Onlar, teklifi kabul edip çalışmaya başlamışlar. Fakat ikindi namazı vakti olunca "Yaptığımız iş sana olsun. Bize takdir ettiğin ücret de senin olsun." demişlerdir. Adam onlara da "İşinizini geriye kalanını bitirin. Gündüzden az bir zaman kaldı." demiş fakat onlar çalışmamakta diretmişlerdir. Bunun üzerine adam, günün geriye akalan kısmında çalışmak üzere başka bir toplulukla anlaşmış, onlar, günün geriye kalan kısmında güneş batıncaya kadar çalışmışlar ve iki grubun da ücretini tam olarak almışlardır. İşte bu, onların durumuyla bu nuru (Muhammed'in nurunu) kabul edenlerin misalidir. (20)

Abdullah b. Ömer de bu hususta Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

20- Buhari, K.el-İcare, bab: 11

عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ إِنَّمَا بَقَاؤُكُمْ فِيمَا سَلَفَ قَبْلَكُمْ مِنَ الأُمَمِ كَمَا بَيْنَ صَلاَةِ الْعَصْرِ إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ أُوتِيَ أَهْلُ التَّوْرَاةِ التَّوْرَاةَ فَعَمِلُوا حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ النَّهَارُ عَجَزُوا فَأُعْطُوا قِيرَاطاً قِيرَاطاً ثُمَّ أُوتِيَ أَهْلُ الإِنْجِيلِ الإِنْجِيلَ فَعَمِلُوا إِلَى صَلاَةِ الْعَصْرِ ثُمَّ عَجَزُوا فَأُعْطُوا قِيرَاطاً قِيرَاطاً ثُمَّ أُوتِينَا الْقُرْآنَ فَعَمِلْنَا إِلَى غُرُوبِ الشَّمْسِ فَأُعْطِينَا قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ فَقَالَ أَهْلُ الْكِتَابَيْنِ أَيْ رَبَّنَا أَعْطَيْتَ هَؤُلاَءِ قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ وَأَعْطَيْتَنَا قِيرَاطاً قِيرَاطاً وَنَحْنُ كُنَّا أَكْثَرَ عَمَلاً قَالَ اللهُ هَلْ ظَلَمْتُكُمْ مِنْ أَجْرِكُمْ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لاَ قَالَ فَهُوَ فَضْلِي أُوتِيهِ مَنْ أَشَاءُ.

"Sizin, geçmiş ümmetlere göre devamınız, ikindi namazıyla güneşin batma vakti arasındaki zaman kadardır. Tevrat ehline Tevrat verildi. Onlar onunla günün yarısına kadar amel ettiler. Ondan sonra, acze düştüler. Bu sebeple onların her birine birer kırat (birer ölçü) mükafaat verildi. Onlardan sonra İncil ehline İncil verildi. Onlar da onunla ikindi vaktine kadar amel ettiler. Sonra onlar da acze düştüler. Bu yüzden onlara da birer kırat (birer ölçü) mükafaat verildi. Bize de Kur'an verildi. Biz onunla güneşin batmasına kadar amel ettik. Bize de ikişer kırat (İkişer ölçü) mükafaat verildi. Bunun üzerine, önce geçen iki ehl-i kitap "Ey rabbimiz,sen şunlara ikişer kırat bize ise birer kırat verdin. Halbuki biz onlarda daha çok amel işlemiştik." dediler. Bunun üzerine Allah, "Ben sizin ücretinizden bir şey eksilttim mi?" dedi. Onlar da "Hayır." dediler. Allah teala "Bu benim lütfumdur. Onu dilediğime veririm." buyurdu.[21]

Âyet-i kerimede zikredilen "Nur" kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas'a göre Kur'an-ı Kerimdir ve Resulullaha tabi olmaktır. Mücahid'e göre ise hidayettir. Taberi de âyetin her iki görüşü de kapsadığını söylemiştir. Zira, Kur'ana iman edip Resululahı tasdik eden kimse hem nurla aydınlanmış olur hem de hidayete kavuşmuş olur.

21- Buhari, K.Mevakıt es-Salah, bab: 17

لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّن فَضْلِ اللَّهِ
وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29-Böylece kitap ehli bilsin ki, Allahın lütfundan bir şeye kadir olamazlar. Lütuf, şüphesiz Allahın kudret elindedir. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

*Âyet-i kerimede, kitap ehlinin, Allahın lütfundan herhangi bir şeye sahip olmadıkları beyan edilmektedir.

Katade bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Bundan önceki âyet-i kerime nazil olup, Muhammed ümmetine iki kat mükafaat verileceği beyan edilince kitap ehli, müslümanları kıskanmışlar ve kendilerinin bütün yaratıklardan üstün olduklarını zannetmeye başlamışlardır. Bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirmiş ve lütfuna kimsenin sahip olmadığını, onu kullarından dilediğine vereceğini beyan etmiştir.

Âyet-i kerimenin başında (لِئَلَّا يَعْلَمَ) ifadesi bulunmakta cümlenin içinde de (لا) harfi yer almaktadır. Bu harf, başında veya sonunda açık olmayan bir olumsuzluk bulunan cümlelerde, pekiştirme edatı vazifesi görür ve kendi olumsuzluğunun manası yok sayılır. Bu âyet-i kerime (لا) nın olumsuzluğuna itibar edilmeksizin izah edilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bunun bir çok benzeri vardır. (قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ) Sana emrettiğimde seni secde etmekten alıkoyan neydi?" [22] âyetindeki (لا) harfi bu türdendir. Yine (وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ) Mucizeler onlara geldiğinde iman edeceklerini nereden biliyorsunuz?" [23] âyetindeki (لا) harfi de böyledir. Yine (حَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ) Helak ettiğimiz bir ülke halkının dünyaya dönmesi imkansızdır." [24] âyeindeki (لا) da bu cinstendir.

22- A'raf Suresi, 7/12
23- En'am Suresi, 6/109
24- Enbiya Suresi, 21/95

MÜCADELE SURESİ

Mücadele suresi, yirmi iki âyettir ve Medine'de nâzil olmuştur. Bu sure-i celilede de bazı hukuki meseleler beyan edilmekte ve cahiliye dönemindeyaşanan bazı âdetler kaldırılmaktadır.

Hanımına zıhar yapan, yani "Sen bana anamın sırtı gibisin." şeklinde bazı ifadeler kullanarak onu kendisine haram kılan kişinin bu davranışı yasaklanmaktadır. Böyle yapan bir kişiye de ceza uygulanacağı beyan edilmektedir. Bu ceza, hanımına böyle yapan kişinin bir köle azad etmesi veya iki ay oruç tutması, bunlara gücü yetmiyorsa altmış fakiri doyurması cezasıdır.

Sure-i celilede devamla, Allah ve Resulüne karşı gelenlerin, daha önce böyle yapan kişilerin olduğu gibi rezil olacakları beyan edilmektedir.

Ayrıca Resulullah ile konuşmanın adabı beyan edilmekte ve onunla gizlice konuşmadan önce, yapılacak hatalar için sahabenin sadaka vermesi gerektiği açıklanmaktadır.

Allaha ve âhiret gününe iman eden hiçbir kavmin, babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabları dahi olsa, Allaha ve Peygamberine düşman olanlara sevgi besleyemeyeceği beyan edilmekte ve Allah tealanın bunları kendi katından bir ruh ile destekleyeceği açıklanmaktadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾

1- Ey Muhammed, Allah, kocası hakkında seninle mücadele eden ve Allaha şikayette bulunan o kadının sözünü işitmiştir. Zaten Allah, İkinizin arasında geçen münakaşayı işitiyordu. Şüphesiz ki Allah, herşeyi işitendir, görendir.

*Bu ve bundan sonra gelen âyet-i kerimeler, İslam hukukunda "Zıhar" diye adlandırılan bir meseleyi izah etmektedir. Cahiliye döneminde bir erkek, hanımına, "Sen bana anamın sırtı gibisin." derse hanımı kendisine haram olmuş sayılırdı. İslam gelince kadının böyle bir sebeple erkeğe haram olmasını reddetti. Ancak bunu yapan kişilere de aşağıda sırasıyla zikredilen cezaları koydu.

İslam geldikten sonra ilk zıhar yapan ve hanımına "Sen bana anamın sırtı gibisin." diyen şahıs Evs b. Samit'tir. Hanımı ise, tercih edilen görüşe göre Havle Bint-i Sa'labe'dir. Bu hanımın adının Huveyle Bint,i Sa'lebe veya Huveyle Bint-i Huveylid yahut Huveyle Bint-i ed-Düleyc yahut Huveyle Bint-i es-Samit olduğunu söyleyen rivayetler de vardır. Bu âyetlerin nüzul sebebi hakkında işte bu olay zikredilmiş ve bu hususu beyan eden çeşitli hadisler rivayet edilmiştir.

Urve b. Zübeyr, Hz. Aişe (r.anh.)nın şöyle dediğini rivayet ediyor:

عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَسِعَ سَمْعُهُ الأَصْوَاتَ. لَقَدْ جَاءَتِ الْمُجَادِلَةُ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ)، وَأَنَا فِي نَاحِيَةِ الْبَيْتِ،

تَشْكُو زَوْجَهَا، وَمَا أَسْمَعُ مَا تَقُولُ، فَأَنْزَلَ اللهُ: قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا.

"Bütün sesleri duyan Allaha hamdolsun. Kocası hakkında tartışma yapan o kadın, peygambere gelmişti. Ben, evin bir tarafında bulunuyordum. O, kocasından şikayet ediyordu. Ben onun ne söylediğini anlayamıyordum. Onun bu şikayeti üzerine Allah teala: "Ey Muhammed, Allah, kocası hakkında seninle mücadele eden ve Allaha şikayette bulunan o kadının sözünü işitmiştir.." âyetini indirdi. (1)

Havle Bint-i Sa'lebe (r.anh.) diyor ki:

عن خولة بنت ثعلبة قالت والله فيّ وفى أوس بن صامت أنزل الله عز وجل صدر سورة المجادلة قالت كنت عنده وكان شيخا كبيرا قد ساء خلقه وضجر قالت فدخل على يوما فراجعته بشئ فغضب فقال أنت عليّ كظهر أمى قالت ثم خرج فجلس في نادى قومه ساعة ثم دخل عليّ فاذا هو يريدنى على نفسى قالت فقلت كلا والذى نفس خويلة بيده لاتخلص إلّى وقد قُلْتَ مَا قُلْتَ حَتّى يَحْكُمَ اللهُ وَرَسُولُهُ فِينَا بِحُكْمِهِ قَالَتْ فَوَاثَبَنِي وَامْتَنَعْتُ مِنْهُ فَغَلَبْتُهُ بِمَا تَغْلَبُ بِهِ الْمَرْأَةُ الشَّيْخَ الضَّعِيفَ فَالقيته عنى قالت ثم خرجت الى بعض جاراتى فاستعرت منها ثيابها ثم خرجت حتى جئت رسول الله (ﷺ) فجلست بين يديه فذكرت له ما لقيت منه فجعلت اشكو اليه (ﷺ) ما ألقى من سوء خلقه قالت فجعل رسول الله (ﷺ) يقول يا خويلة ابن عمك شيخ كبير فاتقى الله فيه قالت فو الله ما برحت حتى نزل فيّ القرآن فتغشى رسول الله (ﷺ) ما كان يتغشاه ثم سرى عنه فقال لى يا خويلة قد أنزل الله فيك وفى صاحبك ثم قرأ على قد سمع الله قول التى تجادلك في زوجها

1- İbn-i Mace, K.el-Mukaddime, bab: 13, Hadis no: 188 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.6, S.4

وتشتكى الى الله والله يسمع تحاوركما ان الله سميع بصير الى قوله وللكافرين عذاب أليم فقال لى رسول الله (ﷺ) مريه فليعتق رقبة قالت فقلت والله يا رسول الله ما عنده ما يعتق قال فليصم شهرين متتابعين قالت فقلت والله يا رسول الله انه شيخ كبير ما به من صيام قال فليطعم ستين مسكينا وسقا من تمر قالت قلت والله يا رسول الله ما ذلك عنده قالت فقال رسول الله (ﷺ) فأنا سنعينه بعرق من تمر قالت فقلت وأنا يا رسول الله ساعينه بعرق آخر قال قد أصبت وأحسنت فاذهبى فتصدقى عنه ثم استوصى بابن عمك خيرا قالت فعلت.

."Vallahi, Allah, Mücadele suresinin ilk kısmını benim ve Evs b. Sabit'in hakkında indirdi. Ben onun evindeydim (onunla evliydim) O, yaşlanmış ve ahlakı titizlenmiş ve hırçınlaşmıştı. Bir gün yanıma geldi. Bir hususta ona itiraz ettim. Bunun üzerine öfkelendi ve "Sen bana anamın sırtı gibisin." dedi. Ondan sonra çıkıp gitti. Kavmine ait olan toplantı yerine gidip bir müddet oturdu. Sonra çıkıp tekrar yanıma geldi. Baktım ki o, yatağıma girmek arzusunda. Dedim ki: "Havle'nin canı, kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki söylediğin sözleri söylemenden sonra, Allah ve Resulü, hakkımızda Allahın hükmünü verinceye kadar benimle başbaşa kalamazsın." Fakat o buna rağmen üzerime atıldı. Ben ise ona karşı direndim ve bir kadının, yaşlı ve zayıf bir erkeğe galip gelmesi şeklinde ona gelip geldim. Onu üzerimden uzaklaştırdım. Sonra bazı komşularıma gittim. Onlardan emanet bir elbise aldım. Sonra çıkıp Resulullahın yanına gittim. Önüne oturdum. Evs b. Samit'ten gördüklerimi ona anlattım. Onun kötü ahlakından çektiklerimi Resululaha şikayet ettim. Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Ey Huveyle, amcan oğlu yaşlı biridir. Onun hakkında Allahtan kork."

Havle diyor ki: "Allaha yemin olsun ki hakkımda âyet ininceye kadar oradan ayrılmadım. O anda Resulullahı, vahyin gelişindeki hal kapladı. Sonra bu hal ondan gitti ve Resulullah bana: "Ey Huveyle, Allah senin ve adamın hakkında âyet indirdi." buyurdu ve (قَدْ سَمِعَ اللهُ) "Allah işitti." suresini (عَذَابٌ أَلِيمٌ) "Can yakıcı bir azap vardır." kısmına kadar okudu. Ve bana dedi ki: "Kocana söyle de bir köle azad etsin." Dedim ki: "Ey Alllahın Resulü, Allaha yemin olsun ki, onun azadedeceği bir kölesi yoktur." Resulullah buyurdu ki: "O halde iki ay peşpeşe oruç tutsun." Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, Allaha

yemin olsun ki o yaşlı biri, oruç tutmaya gücü yoktur." Resulullah: "O halde altmış yoksula bir vesk (ölçü) hurma yedirsin." dedi. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, Allaha yemin olsun ki onda bu da yoktur." Resululah buyurdu ki: "Biz ona bir zenbil hurma yardımında bulunuruz." Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, ben de ona bir zenbil hurma yardımında bulunurum." Resulullah buyurdu ki: "İsabet oldu iyi ettin. Git onun yerine hurmaları tasadduk et ve amcanın oğluna iyi davran." Havle diyor ki: "Ben onların yerine getirdim." (2)

Taberi bu olayı "Farklı rivayetlerle, Ebu Âliye, Katade, Abdullah b. Abbas, Muhammed b. Ka'b el-Kurezi, İkrime, Mücahid ve Urve b. Zübeyr'den rivayet etmiştir.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ : تَبَارَكَ الَّذِى وَسِعَ سَمْعُهُ كُلَّ شَيْءٍ إِنِّى لأَسْمَعُ كَلاَمَ خَوْلَةَ بِنْتِ ثَعْلَبَةَ ، وَيَخْفَى عَلَىَّ بَعْضُهُ، وَهِىَ تَشْتَكِى زَوْجَهَا إِلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ). وَهِىَ تَقُولُ : يَا رَسُولَ اللهِ! أَكَلَ شَبَابِى وَنَثَرْتُ لَهُ بَطْنِى حَتَّى إِذَا كَبِرَتْ سِنِّى، وَانْقَطَعَ وَلَدِى، ظَاهَرَ مِنِّى. اَللَّهُمَّ إِنِّى اشْكُوا إِلَيْكَ فَمَا بَرِحَتْ حَتَّى نَزَلَ جِبْرَائِيلُ بِهٰؤُلاَءِ الآيَاتِ: قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِى إِلَى اللهِ.

"Herşeyi işiten Allah teala yüceler yücesidir. Şüphesiz ki ben, Sa'lebe'nin kızı Havle'nin konuştuklarını duyuyor fakat bir kısmını anlayamıyordum. O, kocasını Resulullaha şikayet ediyor ve şöyle diyordu: "Ey Allahın Resulü, o benim gençliğimi tüketti. Ben ona çok çocuk verdim. Yaşım ilerleyip çocuktan kesilince bana zıhar yaptı. "Ey Allahım, şikayetimi sana yapıyorum."

Hz. Aişe diyor ki: "Kadın bu halde devam etti. Nihayet Cebrail şu âyeti indirdi. "Ey Muhammed, Allah, kocası hakkında seninle mücadele eden ve Allaha şikayette bulunan o kadının sözünü işitmiştir..." (3)

Sahabilerden, karısına zıhar yapıp da bundan dönmek için keffaret olarak verecek bir şey bulamayan ve Resulullaha gelen sahabilerden birisi de Seleme

2- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.6, S.410, 411 / Ebu Davud, K.et-Talak, bab: 17, Hadis no: 2214

b. es-Sahr el-Ensari'dir. Selem diyo ki:

عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صخرِ الأَنْصَارِيِّ قَالَ: كُنْتُ رَجُلاً قَدْ أُوتِيتُ مِنْ جِمَاعِ النِّسَاءِ مَا لَمْ يُؤْتَ غَيْرِي، فَلَمَّا دَخَلَ رَمَضَانُ تَظَاهَرْتُ مِنَ امْرَأَتِي حَتَّى يَنْسَلِخَ رَمَضَانُ فَرَقاً مِنْ أَنْ أُصِيبَ مِنْهَا فِي لَيْلَتِي فَاتَتَابِعُ فِي ذَلِكَ إِلَىٰ أَنْ يُدْرِكَنِي النَّهَارُ وَأَنَا لاَ أَقْدِرُ أَنْ أَنْزِعَ ، فَبَيْنَمَا هِيَ تَخْدُمُنِي ذَاتَ لَيْلَةٍ إِذْ تَكَشَّفَ لِي مِنْهَا شَيْءٌ فَوَثَبْتُ عَلَيْهَا، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ غَدَوْتُ عَلَى قَوْمِي فَأَخْبَرْتُهُمْ خَبَرِي فَقُلْتُ: انطَلِقُوا مَعِي إِلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَأُخْبِرَهُ بِأَمْرِي، فَقَالُوا: لاَ وَاللهِ لاَ نَفْعَلُ، نَتَخَوَّفُ أَنْ يَنْزِلَ فِينَا قُرْآنٌ أَوْ يَقُولَ فِينَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ) مَقَالَةً يَبْقَى عَلَيْنَا عَارُهَا، وَلَكِنْ اذْهَبْ أَنْتَ فَاصْنَعْ مَا بَدَا لَكَ.

قَالَ: فَخَرَجْتُ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فَأَخْبَرْتُهُ خَبَرِي فَقَالَ: أَنْتَ بِذَاكَ؟ قُلْتُ بِذَاكَ. قَالَ أَنْتَ بِذَاكَ؟ قُلْتُ انا بِذَاكَ. قَالَ أَنْتَ بِذَاكَ؟ قُلْتُ أَنَا بِذَاكَ، وَهَا انا ذَا فَأَمْضِ فِيَّ حُكْمَ اللهِ فَأَنِّي صَابِرٌ لِذَلِكَ. قَالَ أَعْتِقْ رَقَبَةً. قَالَ: فَضَرَبْتُ صَفْحَةَ عُنُقِي بِيَدِي، فَقُلْتُ: لاَ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لاَ أَمْلِكُ غَيْرَهَا. قَالَ: صُمْ شَهْرَيْنِ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ وَهَلْ أَصَابَنِي مَا أَصَابَنِي إِلاَّ فِي الصِّيَامِ. قَالَ فَأَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِيناً. قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ بِتْنَا لَيْلَتَنَا هَذِهِ وَحُشَّاً مَا لَنَا عَشَاءٌ. قَالَ: اذْهَبْ إِلَى صَاحِبِ صَدَقَةِ بَنِي زُرَيْقٍ، فَقُلْ لَهُ فَلْيَدْفَعْهَا إِلَيْكَ فَأَطْعِمْ عَنْكَ مِنْهَا وَاسْقَ سِتِّينَ مِسْكِيناً ، ثُمَّ اسْتَعِنْ بِسَائِرِهِ عَلَيْكَ وَعَلَى عِيَالِكَ. قَالَ: فَرَجَعْتُ إِلَى قَوْمِي، فَقُلْتُ: وَجَدْتُ عِنْدَكُمُ الضِّيقَ وَسُوءَ الرَّأْيِ، وَوَجَدْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) السَّعَةَ وَالْبَرَكَةَ أَمَرَ لِي بِصَدَقَتِكُمْ فَادْفَعُوهَا إِلَيَّ فَدَفَعُوهَا إِلَيَّ .

"Ben, kadılarla münasebet bakımından başka erkeklerde bulunmayan bir güce sahiptim. Ramazan ayı gelince geceleyin hanımıma yaklaşırım, kedimi ondan çekip alamam da bu işi gündüze kadar devam ettiririm korkusuyla Ramazanın sonuna kadar karıma zıhar yaptım. Bir gece karım bana hizmet ederken onun vücudunun bir yeri açıldı. Ben de gördüm. Bunun üzerine kendimi tutamadım ve işi bitirdim. Sabah olunca kavmime gittim ve onlara durumu anlattım ve dedim ki: "Beni Resulullaha götürün ona durumumu anlatayım." Onlar da "Hayır vallahi biz bu işi yapmayız. Hakkımızda âyet ineceğinden veya Resulullahın bize, utancı bizden sonra da devam edecek bir söz söyleyeceğinden korkarız. Fakat sen git neyi uygun görüyorsan onu yap." dediler. Bunun üzerine çıkıp Resulullaha gittim ve durumu anlattım. Resulullah bana: "Bunu sen yaptın ha?" dedi. Ben de: "Evet ben yaptım." Resulullah tekrar: " Bunu sen yaptın ha?" dedi bende: " Evet ben yaptım" İşte buradayım hakkımda Allahın ükmünü icra et. Ben ona sabredeceğim." dedim. Resulullah: "Bir köle azad et." dedi. Ben elimi enseme vurdum ve dedim ki: "Seni hak ile gönderen Allaha yemin olsun ki o köleden başka bir şeyim yok." Bunun üzerine Resulullah: "İki ay oruç tut." dedi. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, benim başıma gelen ancak oruçluyken geldi." Resulullah: "Altmış yoksul doyur." dedi. Dedim ki: "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki bu geceyi aç olarak geçirdik. Akşam yemeğimiz yoktu." Bunun üzerine Resulullah, "Züreyk oğullarının zekat işine bakan memura git ve ona söyle sana bunu versin. Sen de ondan bir vesk (yaklaşık 200 kg.) kadarını fakirlere yedir. Geri kalanından da sen ve ailen faydalanın." buyurdu. Bundan sonra kavmime döndüm ve onlara dedim ki: "Sizde sıkıntı ve hoş olmayan düşünceler gördüm. Resulullahtan ise bolluk ve bereket gördüm. Zekatınızı bana vermenizi emretti. Onu verin bana." Onlar da zekatlarını bana verdiler." (4)

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ
لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾

2- Ey iman edenler, sizden karılarını annelerine benzetip "Zıhar" yapanlar bilsinler ki, karıları onların anneleri değildir. Onların anneleri

4- Tirmizi, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 58, bab: 1, Hadis no: 3299 / Ebu Davud, K.et-Talak, bab: 17,

ancak kendilerini doğuranlardır. Muhakkak ki zıhar yapanlar, asılsız ve çirkin bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Alah çok affedendir, bağışlayandır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede "Zıhar" yapmakla, kadınların kocalarına haram olmayacaklarını beyan ediyor. Bir erkeğin karısına, "Sen bana, anamın sırtı gibisin." demekle karısının, kendisine anne olamayacağını bildiriyor. Ayrıca bu tür sözlerin çirkin ve uydurma sözler olduğunu, bu itibarla böyle sözlerin söylenmemesi gerektiğini bizlere öğretiyor.

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ذَٰلِكُمْ
تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾

3- Karılarına "Zıhar" yapıp sonra söylediklerinden dönenlerin, karılarıyla temasta bulunmadan evvel bir köle azad etmeleri gerekir. İşte böylece size bu hususta öğüt verilmektedir. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Hanımlarına "Sen bana anamın sırtı gibisin." diyerek zıhar yapan sonra da sözünden dönüp hanımıyla evliliğini devam ettirmek isteyenlerin, hanımlarına dönmeden önce bir köle azad etmeleri gerekir. İşte sizlere böylece öğüt verilir ki Allahın koyduğu sınırları koruyasınız, zıhar yapmaktan ve batıl sözler söylemekten kaçınasınız. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır ve sizlere yaptıklarınızın karşılığını verecektir.

*Âyet-i kerimede zikredilen ve "Söylediklerinden dönenler." diye tercüme edilen (ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا) ifadesi, âlimler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Katade, bu ifadeden maksadın, hanımını kendisine "Zıhar" ile haram yapanın, onunla cima etmek istemesi manasına geldiğini söylemiştir. Buna göre zıhar yapan bir erkek, hanımıyla cinsi münasebette bulunmadan önce, âyette zikredilen keffareti yerine getirmek zorundadır.

EbuÂliyye'ye göre ise bu ifadeden maksat, erkeğin, zıhar yaptığı karısını nikahı altında tutması ve ondan ayrılmamak istemesidir. Cima teşebbüsünde bulunup bulunmaması önemli değildir.

İmam Şafii'ye göre bu ifadeden maksat, zıhar yapan kişinin, zıhar yaptıktan sonra karısın boşayabileceği kadar yanında bulundurduğu halde onu boşamamasıdır. Onu bosamaması ise ona dönmesi demektir.

İmam Ahmed'e göre, zıhar yapanın, söylediğinden dönmesi demek, zıhar yaptığı hanımıyla cima yapması veya cima yapmaya teşebbüs etmesi demektir. Bunu yapan erkeğin keffaret ödemeden karısı kendisine helal olmaz.

İmam Malik'e göre ise, zıhar yapanın söylediğinden dönmesinden maksat, cima etme teşebbüsünde bulunması veya hanımını nikahı altında tutması veya fiilen cimada bulunmasıdır.

Bu Hanife'ye göre ise bu ifadeden maksat, İslam'ın, cahiliye âdeti olan zıharı kaldırmasından sonra kocaların tekrar cahiliye dönemindeki bu adete dönmeleri ve zıhar yapmalarıdır. Buna göre bir kişi hanımına "Sen bana anamın sırtı gibisin." diyerek zıhar yaparsa karısı kendisine haram olur. Bu haram olma halini o kişiden ancak âyetlerde belirtilen keffareti ödemesi kaldırır.

فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ۖ فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ
سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۗ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

4- Azad edecek köle bulamayanın ise karısıyla temasta bulunmadan önce aralıksız iki ay oruç tutması gerekir. Buna gücü yetmeyenin, altmış yoksulu doyurması gerekir. Bu açıklama, Allaha ve Resulüne hakkıyla iman etmeniz içindir. İşte bunlar Allahın koyduğu sınırlardır. İnkar edenler için can yakıcı bir azap vardır.

*Bu âyet-i kerimede, zıhar yapan erkeğin, hanımını tekrar kendisine helal kılınası için yerine getirmesi istenen keffaretten ikinci ve üçüncü olarak yerine getirmesi gereken şeyler zikrediliyor. Zıhar yapan kişinin, köle azadetmesi icabeder. Şayet köle azadedemezse peşpeşe iki ay oruç tutması gerekir. Buna da gücü yetmezse altmış fakiri doyurur. Böylece zıharın keffaretini ödemiş olur. Zıhar için keffaret olacak iki aylık orucun, ara vermeden peşpeşe tutulması gerekir. Şayet zıhar yapan kişi bu oruca özürsüz olarak ara verecek olursa yeni baştan tutması gerekir. Ancak özürden dolayı orucuna ara verecek olursa, bir kısım âlimlere göre, geride kalan orucunu tamamlar, yeni baştan başlamaz. Said b. el-Müseyyeb, Ata ve Şa'bi bu görüştedirler. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. İbrahim en-Nehai ise, özürlü veya özürsüz olarak bu keffaret orucuna ara veren kimsenin, orucu tekrar yeni baştan tutması gerektiğini söylemiştir.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنزَلْنَا
آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۚ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥﴾

5- Allaha ve Resulüne karşı gelmekte ısrar edenler, kendilerden öncekiler nasıl rezil olduysa,öyle rezil oldular. Şüphesiz biz, apaçık âyetler indirdik. Kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.

Allahın koyduğu sınırları aşarak ve onun farz kıldığı hükümlere uymayarak Allaha ve Resulüne karş gelenler, kendilerinden önceki ümmetlerin böyle yapanları rezil edildiği gibi rezil edilirler. Şüphesiz ki biz, Allahın koyduğu sınırların hak ve gerçek olduğunu açıklayan âyet ve deliller gönderdik. Bu âyetleri inkar eden kâfirler için hor ve hakir kılıcı bir azap vardır ki o da cehennemdir.

*Bazı âlimlere göre bu âyette ifade edilen rezil ve rüsvay edilme cezası, Resulullaha karşı gelen müşrikler için Hendek savaşında gerçekleşmiştir.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۖ أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدٌ ﴿٦﴾

6- Allah onların hepsini dirilttiği gün, dünyada yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah, onların yaptıklarını sayıp tesbit etmiştir. Onlar ise, bunu unutmuşlardır. Allah herşeye şahittir.

Allah, kıyamet gününde, önceki ümmetlerden ve bu ümmetten olan kâfirleri diriltip bir araya toplayacak, onların, dünyadayken yaptıklar ıamellerini kendilerine gösterecektir. Zira Allah, onların yaptıkları amelleri tesbit ettirmiştir. Onlar ise yaptıkları amelleri unutmuşlardır. Allah herşeye şahittir. Hiçbir şey onun kontrolünden çıkamaz.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ

وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ۖ
ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾

7- Allahın, göklerde ve yerde olan herşeyi bildiğini görmez misin? Üç kişi aralarında fısıltı ile konuşurken dördüncüleri mutlaka Allahtır. Beş kişi olsalar altıncıları mutlaka O'dur. Bunlardan az olsunlar veya çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar, Allah mutlaka onlarla beraberdir. Sonra yaptıklarını kıyamet günü kendilerine haber verecektir. Şüphesiz Allah, herşeyi çok iyi bilendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimesinde, kullarını denetlediğini, her türlü konuşmalarını işittiğini ve bulundukları yerleri gördüğünü beyan ederek, kulun devamlı olarak murakaba altında bulunduğunu bildirmektedir. Böylece kul, rabbinden gafil olmasın.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ ۖ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ ۙ
وَيَقُولُونَ فِي أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا ۖ
فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾

8- Aralarında fısıltı ile konuşmaları yasaklanmış olanları görmez misin? Ki onlar, tekrar yasaklandıkları şeye dönüyorlar. Günah işlemek düşmanlık etmek, peygambere karşı gelmek hususunda fısıltı halinde konuşuyorlar. Sana geldikleri zaman, seni Allahın selamlamadığı bir şeyle selamlıyorlar. İçlerinden de "Bu söylediklerimizden ötürü Allah bizi azaplandırsa ya. diyorlar. Onlara cehennem yeter. Onlar oraya girecekler dir. O ne kötü bir dönüş yeridir.

Ey Muhammed, aralarında fısıltı halinde konuşmaları yasaklanan Yahudi ve münafıkları görmez misin? Bunlar, yasaklandıkları işe tekrar dönüyorlar. Allahın onlara yasakladığı hayasız sözleri, düşmanlıkla ilgili kelimeleri, peygambere karşı gelmeyi ifade eden sözleri fısıldaşırlar. Sana geldiklerinde de, Allahın seni selamladığı "Selamün aleyküm" sözü yerine "Essamü aleyke" "Ölüm üzerine olsun" sözü ile selam verirler. İçlerinden de "Eğer bu hak peygamberse ima ile söylediğimiz sözden dolayı Allah bizi cezalandırsa ya." derler. Ey Muhammed, bu sözleri söyleyenler için cehennem yeterlidir. Onlar oraya gireceklerdir. Orası ne kötü varılacak bir yerdir.

*Âyet-i kerimede, çeşitli günahları fısıldaşarak konuşanlardan ve Resulullaha selam verirken ima ile konuşup hakaret edenlerden haber verilmektedir.

Mücahid, Katade, İbn-i Zeyd ve Mukatil'e göre bunlar, Yahudilerdir. Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

اَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَتْ دَخَلَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَقَالُوا السَّامُ عَلَيْكُمْ قالتْ عائشةُ فَفَهِمْتُهَا فَقُلْتُ وَعَلَيْكُمُ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) مَهْلاً يَا عَائِشَةُ انَّ اللهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الأَمْرِ كُلِّهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ وَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) قَدْ قُلْتُ وَعَلَيْكُمْ.

"Yahudilerden bir topluluk Resulullahın yanına geldi ve "Essamü Aleyküm" "Ölüm üzerinize olsun." dediler. Ben de ne demek istediklerini anladım ve onlara. (وَعَلَيْكُمُ السام اللَّعْنَةَ) "Ve aleykümüssamü ve Lanetü" "Ölüm ve lanet de sizin üzerinize olsun." dedim. Bunun üzerine Resulullah "Yavaş ol ey Aişe, Allah herşeyde yumuşak davranmayı sever." dedi. Dedim ki "Ey Allahın Resulü, söylediklerini işitmedin mi?" Resulullah buyurdu ki: "Ben de onlara (وَعَلَيْكُمْ) "Sizin üzerinize de olsun" diye cevap verdim." (5)

Hz. Aişe (r.anh.) diğer bir rivayette şöyle buyuruyor: "Yahudiler Resulullah (s.a.v.)e geldiler ve ona (اَلسَّامُ عَلَيْكُمْ) "Essamü aleyküm" "Ölüm üzerinize olsun" dediler. Ben de onlara "Sizin üzerinize olsun, Allah size

lanet etsin ve gazabına uğratsın." dedim. Bunun üzerine Resulullah "Yavaş ol ya Aişe, yumuşak davran, sert çıkmak ve kaba konuşmaktan kaçın." dedi. Ben de dedim ki: "Ne söylediklerini işitmedin mi?" Resulullah da: "Sen de benim onlara ne karşılık verdiğimi işitmedin mi? Benim onlar hakkındaki isteğim kabul edilir. Fakat onların, benim üzerimdeki istekleri kabul edilmez." dedi.

A'meş'den gelen rivayette bu âyet-i kerimenin nüzul sebebinin bu hadise olduğu zikredilmiştir. (6)

Enes b. Malik diyor ki:

سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ مَرَّ يَهُودِيٌّ بِرَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ السَّامُ عَلَيْكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَعَلَيْكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَتَدْرُونَ مَا يَقُولُ قَالَ السَّامُ عَلَيْكَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ أَلاَ نَقْتُلُهُ قَالاَ لاَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا وَعَلَيْكُمْ

"Bir Yahudi, Resulullahın yanından geçti ve ona: " (اَلسَّامُ عَلَيْكَ) "Ölüm üzerine (وَعَلَيْكَ) "Ve aleyke" "Senin üzerine olsun." buyurdu ve sonra dedi ki: "Bunun ne dediğini anladınız mı? Bu, "Ölüm üzerine olsun." dedi. Dedik ki: "Ey Allahın Resulü, bunu öldürmeyelim mi?" Resulullah: "Hayır, ehl-i kitaptan birisi size selam verdiğinde siz de onlara (وَعَلَيْكُمْ) "Sizin üzerinize olsun" deyin." buyurdu. (7)

Abdullah b. Abbas, âyet-i kerimede zikredilen insanların, münafıklar olduklarını söylemiştir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا تَنَٰجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلنَّجْوَىٰ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ لِيَحْزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْـًٔا إِلَّا

6- Bkz. Müslim, K.es-Selam, bab: 11, Hadis no: 2165

بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

9- Ey iman edenler, aranızda fısıltı ile konuştuğunuz zaman, günah işlemeyi, düşmanlık yapmayı ve peygambere karşı gelmeyi fısıldaşmayın. İyilik ve takva hakkında fısıldaşın. Huzurunda toplanacağınız Allahtan korkun.

10- Fısıltı ile konuşmak, müminlerin üzülmesi için ancak şeytanın bir vesvesesidir. Allahın izni olmadan o müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler sadece Allaha güvensinler.

*Müfessirler, âyet-i kerimede, şeytandan olduğu belirtilen fısıldamanın nasıl bir fısıldama olduğu hususunda çeşitli izahlar yapmışlardır.

Katade'ye göre buradaki fısıldaşmadan maksat, münafıkların birbirleriyle yaptıkları fısıldaşmalardır. Zira münafıklar, birbirleriyle fısıldaşıyorlar bu da müminleri öfkelendiriyor ve onların ağrına gidiyordu. Bunun üzerine Allah teala bu ayet-i kerimeyi indirdi. Münafıkları bu huylarından dolayı kınadı. Taberi de bundan önceki âyetle bağlantı kurarak bu görüşü tercih etmiştir.

İbn-i Zeyd'e göre ise, buradaki fısıldaşmadan maksat, herhangi bir insanın, Resulullahtan bir ihtiyacını gizlice istemesidir. Bazı insanlar gelip, Resulullahtan, bir ihtiyacının giderilmesini gizlice istiyordu. Resulullah bu hususu kimseye yasaklamamıştı. O gün bütün insanlar, Medine'ye karşı savaş halindeydiler. Resulullaha böyle bir fısıltı yapıldığını gören müslümanlara, şeytan, Medine'ye saldırı yapılacağına dair vesvese veriyordu. Bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirdi ve şeytanın vesveselerine karşı dikkatleri çekti.

Atiyye'ye göre ise, burada zikredilen şeytanın vesvesesi olan fısıltıdan maksat, kişiyi üzen rüyalarıdır.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) fısıldaşma hakkında şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) «إِذَا كُنْتُمْ ثَلاَثَةً فَلاَ يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ صَاحِبِهِمَا فَإِنَّ ذَلِكَ يُحْزِنُهُ».

"İnsanlar üç kişi olduklarında üçüncüyü bırakıp ikisi birbirleriyle fısıldaşmasınlar. Zira bu, o tek bırakılan kişiyi üzer." (8)

Ancak insanların üç kişiden fazla olmaları halinde fısıldaşmalarının caiz olduğu şu hadis-i şeriften anlaşılmaktadır: Resulullah (s.a.v.) buyurmuştur ki:

قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) اِذَا كُنْتُمْ ثَلاَثَةً فَلاَ يَتَنَاجىٰ رَجُلاَنِ دُونَ الآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ اَجْلَ اَنْ يُحْزِنَهُ

"Sizler üç kişi olduğunuz zaman diğer insanlar yanınıza gelip de kalabalıklaşıncaya kadar iki kişi diğerinin dışında fısıldaşmasınlar. Zira bu durumun o kişiyi üzeceğinden korkulur. (9)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا۟ فِى ٱلْمَجَٰلِسِ فَٱفْسَحُوا۟ يَفْسَحِ ٱللَّهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُوا۟ فَٱنشُزُوا۟ يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ دَرَجَٰتٍ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- Ey iman edenler, toplantı yerlerinde size "Yer açın" denince yer açın ki Allah da size genişlik versin "Kalkın" denince de hemen kalkın ki, Allah sizden, samimiyetle iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yüceltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Ey, Allah ve peygamberini tasdik eden müminler, sizlere, bulunduğunuz sohbet meclislerinde veya savaş için saf olduğunuz meclislerde "Gelenlere yer verin" denildiği zaman onlara yer verin ki Allah da cennette sizin yerinizi genişletsin. Sizlere, düşmanla savaşmak veya namaz kılmak yahut hayırlı bir amel işlemek için "Kalkın bu işe grişin" dendiği zaman yahut "Kalkın Resulullahın yanına gidin" dendiği zaman kalkın ve söyleneni yapın. Böylece Allah sizden

iman edenlerin derecelerini ve ilim verilenlerin derecelerini yükseltir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Toplantı yerleri"nden maksat, Mücahid, Katade, Dehhak ve İbn-i Zeyd'e göre özellikle Resulullahın bulunduğu meclislerdir. Zira sahabiler Resulullaha çok yakın olmayı arzuladıklarından, sonradan meclise gelenlere yer verme hususundan cimri davranıyorlardı. Bunun üzerine âyet-i kerime nâzil oldu ve meclise gelenlere yer verilmesini ve oradan kalkarak başkalarına yer vermeleri istenenlerin bu emri yerine getirmelerini emretti.

Abdullah b. Abbas ve Hasan-ı Basrî'den nakledilen diğer bir görüşe göre âyette zikredilen "Toplantı yerleri"nden maksat, savaş alanlarındaki ictima yerleridir.

Âyet-i kerimede, toplanan müminlerin diğer kardeşlerine yer vermeleri ve bunlara "Kalkıp savaşa gidin." dendiğinde kalkıp gitmemeleri emredilmektedir. Taberi âyet-i kerimenin genel ifadesinin, zikredilen her iki tür meclisi de kapsar mahiyette olduğunu söylemiştir. "Kalkın" ifadesinden de, "Düşmanla savaşmaya kalkın" veya "Namaz kılmaya kalkın" yahut "Hayırlı bir iş işlemeye kalkın" ya da "Resulullahın yanından kalkıp gidin." şeklindeki bütün izahlara uygun olduğunu söylemiştir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) : لاَ يُقِمْ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ.

"Sizden biriniz, kardeşini oturduğu yerden kaldırıp da onun yerine oturmasın." (10) buyurmuştur.

Abdullah b. Ömer diyor ki:

سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ نَهَى النَّبِيُّ (ﷺ) اَنْ يُقِيمَ الرَّجُلُ اَخَاهُ مِنْ مَقْعَدِهِ وَيَجْلِسَ فِيهِ.

"Resulullah (s.a.v.) kişinin, kardeşini oturduğu yerden kaldırıp da oraya oturmasını yasakladı." İbn-i Cüreyc diyor ki: "Ben, hadisi rivayet eden Nafia dedim ki: "Bu, Cuma günü müdür?" Nafi dedi ki: "Cuma da böyledir Cumanın dışında da böyledir." (11)

Diğer bir rivayette şöyle buyurulmuştur:

عن ابن عمر قال قال رسول الله (ﷺ) لا يقيم الرجل الرجل من مجلسه فيجلس فيه ولكن تفسحوا وتوسعوا

"Bir kimse başka birini kaldırıp da onun yerine oturmasın. Fakat birbirinize yer verin. Gelenlere yer açın." (12)

Meclise sonradan gelen bir kişi için ayağa kalkma hususunda üç görüş zikredilmektedir. Bir kısım âlimler bunun caiz olduğunu söylemişler ve delil olarak şu hadis-i şerifi zikretmişlerdir. Ebu Said el-Hudri diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَنَّ اَهْلَ قُرَيْظَةَ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ (ﷺ) اِلَيْهِ فَجَاءَ فَقَالَ قُومُوا اِلَى سَيِّدِكُمْ اَوْ قَالَ خَيْرِكُمْ فَقَعَدَ عِنْدَ النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ هٰؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ قَالَ فَاِنِّي اَحْكُمُ اَنْ تُقْتَلَ مُقَاتِلَتُهُمْ وَتُسْبَىٰ ذَرَارِيُّهُمْ فَقَالَ لَقَدْ حَكَمْتَ بِمَا حَكَمَ بِهِ الْمَلَكُ

"Yahudilerden (Hendek savaşında müşriklerle anlaşarak Resulullaha ihanet eden) Kureyza oğulları (aynı savaşta yaralanmış olan) Sa'd b. Muaz'ın hakemliğini kabul ettiler. Bunun üzerine Resulullah Sa'd b. Muaz'a bir kimse gönderip çağırdı. Sa'd (Bir merkebe binmiş olarak) geldi. Sa'd, Resulullahın mescidine yaklaşınca Resulullah Ensar'a "Efendinize veya hayırlınızı ayağa kalkın." buyurdu. Sa'd Resulullahın yanına oturdu. Resulullah ona "Şunlar senin hakemliğini kabul ettiler." dedi.Sa'd "Ben onların, seninle savaşanlarını öldürmene, ai-

11- Buhari, K.el-Cuma, bab: 20
12- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.17

le ve çocuklarını da esir etmene hükmediyorum." dedi. Bunun üzerine Resulullah: "Sen, Allahın hükmüyle hüküm verdin." dedi. (13)

Diğer bir kısım âlimler ise dışarıdan meclise gelen bir kişiye karşı ayağa kalkmanın caiz olmadığını söylemişler ve bu hususta şu hadis-i şerifleri rivayet etmişlerdir: "Peygamber efendimiz buyurmaktadır ki:

فإني سمعت رسول الله (ﷺ) يقول « مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَمْثُلَ له الرجال قياما فيتبوأ مقعده من النار ».

"Kim, insanların kendi önünden kalkıp dikilmelerini sevecek olursa cehennem ateşinde yerini hazırlasın." (14)

Ebu Ümame el-Bahili diyor ki:

عن أبى أمامة قال : خرج علينا رسول الله (ﷺ) متوكئاً على عصا، فقمنا إليه، فقال: « لاَ تَقُومُوا كمَا تَقومُ الأعاجم، يعظم بعضها بعضا ».

"Bir gün Resulullah, âsâsına basarak yanımıza geldi. Biz ona ayağa kalktık ve o bize şöyle buyurdu: "Acemlerin birbirlerine tazim etmek için ayağa kalktıkları gibi ayağa kalkmayın." (15)

Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) قَالَ: وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَتِه لِذَلِكَ.

13- Buhari, K.el-İstizan, bab: 26 / Müslim, K.el-Cihad ve Siyer, bab: 46, Hadis no: 1768, Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 13, Hadis no: 2755

14- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 165, Hadis no: 5229 / Tirmizî, K.el-Edeb, bab: 13, Hadis no: 2755

15- Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 165, Hadis no: 5230 / İbn-i Mace, K.ed-Duab. 2. Hadis no: 3836

"Sahabilere, Resulullahtan daha sevimli hiçbir kimse yoktu. Onlar Resulullahı gördüklerinde ayağa kalkmıyorlardı. Çünkü onlar, Resulullahın bundan hoşlanmadığını biliyorlardı." (16)

Diğer bir kısım âlimler ise yolculuktan gelen kimse için veya hüküm vereceği yerde hakim için ayağa kalkmanın caiz olduğunu söylemişler Sa'd b. Muaz olayını da buna örnek vermişlerdir. Buna mukabil her gelene ayağa kalkmanin Acemlerin âdetlerinden olduğunu söylemişler ve son olarak zikredilen hadis-i şerifi de buna delil göstermişlerdir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا نَٰجَيْتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُوا۟ بَيْنَ يَدَىْ نَجْوَىٰكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ ۚ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- Ey iman edenler, peygamberle gizli konuşmak istediğiniz zaman konuşmadan önce sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer sadaka verecek bir şey bulamazsanız şüphesiz ki Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede mümin kullarına, Resulullah ile gizli bir şey konuşmak istemeleri halinde böyle bir konuşmaya layık olmaları için daha önceden bir sadaka verip kendilerni arındırmalarını emretmiştir. Buna gücü yetmeyen fakirlerden ise bu yükümlülüğü kaldırmıştır. Ancak bu âyet-i kerime nâzil olmuş ve müminlerin, Resulullah ile gizli konuşmadan evvel sadaka verme mecburiyetini kaldırmıştır. Böylece ikinci âyet birinci âyeti neshetmiştir. Bu âyet neshedilmeden önce Resulullah ile fısıldaşarak konuşmak için önce sadaka verenin, sadece Hz. Ali olduğu rivayet edimiştir.

Mücahid diyor ki: "Ali (r.a.) şöyle dedi: "Allahın kitabında öyle bir âyet vardır ki onunla, benden önce hiç kimse amel etmedi. Benden sonra da amel etmeyecektir. Benim yanımda bir dinar vardı onu on dirheme bozdurdum. Resulullah ile her gizli konuştuğumda bir dirhem sadaka veriyordum. O sırada bu âyet neshedildi. Böylece bu âyetle ne benden önce amel eden oldu ne de benden sonra amel eden olacaktır.

Katade bu âyetin izahında diyor ki: "İnsanlar Resulullaha durmadan soru sordular. Öyle ki onun etrafını sorularla kuşattılar. Bunun üzerine Allah teala müminlere bu âyetle öğüt verdi. Fakat insanların, Resulullahtan bir şey istemeye ihtiyaçları oluyordu. Bu âyetin hükmüne göre de sadaka vermeden, Resulullahtan ihtiyaçlarını isteyemiyorlardı. Bu durum onlara ağır geldi. Bunun üzerine Allah teala, "Eğer sadaka verecek bir şey bulamazsanız, Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir." ruhsatını indirdi."

Ali b. Alkame, Ali b. Ebi Talib'in şunları söylediğini rivayet ediyor:

عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَلْقَمَةَ الأَنْمَارِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ : « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ». قَالَ لِي النَّبِيُّ (ﷺ) : مَا تَرَى دِينَاراً؟ قَالَ: لاَ يُطِيقُونَهُ، قَالَ: فَنِصْفُ دِينَارٍ؟ قُلْتُ: لاَ يُطِيقُونَهُ. قَالَ: فَكَمْ؟ قُلْتُ: شَعِيرَةٌ. قَالَ: إِنَّكَ لَزَهِيدٌ. قَالَ: فَنَزَلَتْ (أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ) الآية. قَالَ: فَبِي خَفَّفَ اللهُ عَنْ هَذِهِ الأُمَّةِ.

"Ey iman edenler, peygamberle gizli konuşmak istediğiniz zaman konuşmazdan önce sadaka verin..." âyeti inince Resulullah (s.a.v.) bana dedi ki: "Bu sadakanın bir dinar olmasına ne dersin" Dedim ki: "İnsanların buna gücü yetmez." Dedi ki: "O halde ne kadar olmalı?" Dedim ki: "Bir arpa ağırlığı kadar altın olsun." Resulullah buyurdu ki: "Şüphesiz ki sen, mali bakımdan mütevazi bir kimsesin." Hz. Ali diyor ki: "Bunun üzerine bundan sonra gelen âyet nâzil oldu ve Allah benim sebebimle bu ümmetten yükü hafifletti." (17)

ءَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَىٰكُمْ صَدَقَٰتٍ ۚ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا الزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

13- Peygamberle gizli konuşmadan önce sadaka vermekten mi çekindiniz? Bunu yapmadığınız halde Alla sizi affetti. Öyle ise namazınızı kılın, zekatınızı verin, Allaha ve Resulüne itaat edin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Ey müminler, Allahın peygamberiyle gizlice konuşmadan önce sadakalar verdiğiniz takdirde fakirleşeceğinizden mi korktunuz? Madem ki siz bunu yapmadınız buna rağmen Allah sizin tevbelerinizi kabul etmek lütfunda bulundu. O halde Alllahın, sizin üzerinizden hiç düşürmediği namazı kılın ve zekatı verin. Emir ve yasaklarda Allaha ve Resulüne itaat edin. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

17- Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure:58, bab: 2, Hadis no: 3300

*Daha önce de belirtildiği gibi, İkrime, Hasan-ı Basrî, Katade, Mukatil b. Hayyan, Mücahid ve diğer âlimler, bu âyetin, bundan önceki âyeti neshettiğini söylemişlerdir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

14- Allahın gazap ettiği kimseleri kendilerine dost edinenleri görmez misin? Onlar ne sizden ne de onlardandır. Onlar, bile bile yalan yere yemin ederler.

Ey Muhammed, Allahın, gazabına uğrattığı Yahudi kavmini kendilerine dost edinen münafıkları görmez misin? Bu münafıklar ne sizin dininizden ne de Yahudilerin dinindendir. Bunlar ortada sağa sola yalpa yapan kimselerdir. Bunlar, "Biz şehadet ederiz ki sen muhakkak Allahın Resulüsün." sözlerinde bile bile yalan söylerler.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٦﴾

15- Allah, onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Onların yaptıkları ne kötü şeydir.

16- Onlar yeminlerini kendilerine siper yaptılar. İnsanları Allahın yolundan uzaklaştırdılar. Onlar için alçaltıcı bir azap vardı.

Allah, Yahudileri dost edinen münafıklar için âhirette şiddetli bir azap hazırlamıştır. Münafıkların, müslümanları aldatıp Yahudilere karşı, samimi olmaları ne kötü bir iştir. Münafıklar müslümanlara karşı mümin olduklarına dair yemin eder ve bu yeminlerini kendilerine siper edinirler. Canlarını ve mallarını kurtarırlar. Böylece haklarında Allahın hükmünün icra edilmesine engel olur ve müminleri bunu yapmaktan alıkoymuş olurlar. Fakat âhirette bunu yapamayacaklardır. Onlar için hor ve hakir düşüren bir azap vardır.

*Münafıklar, müslüman olduklarını ortaya koyan bir tavır takındıkları zaman müslümanlar tarafından sıkıştırılıyorlardı. Bunun için müslüman olduklarına dair çeşitli yeminler ediyorlardı. Böylece islamın, kâfirler hakkındaki hükümlerinin kendilerine uygulanmasına engel oluyorlardı. İslamın, ehl-i kitap olmayan kâfirler hakkındaki hükmü ölümdür. Kitap ehli olanlar için ise halifenin kararına göre öldürülmeleri veya cizye vererek müslümanların himayesinde yaşamalarıdır. İşte münafıklar, iman ettiklerine dair yeminler ederek bu tür cezalardan kurtulmuş oluyorlardı.

لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17- Onların malları ve evlatları Allah katında kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır. Onlar cehennemliktirler. Orada ebediyyen kalacaklardır.

Kıyamet gününde, Yahudileri dost edinen münafıkların, Allahın azabına karşı ne malları kendilerine fayda verecektir ne de evlatları. Onlar mallarını fidye olarak verip kendilerini azaptan kurtaramayacaklar, evlatları da kendilerine herhangi bir yardımda bulunamayacaklardır. İşte onlar cehennemliktirler. Orada devamlı olarak kalacaklardır.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ
أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾

18- Allah onların hepsini tekrar dirilttiği gün dünyada size yemin ettikleri gibi ona da yemin edecekler ve kendilerine bir fayda getireceğini sanacaklardır. İyi bilinmelidir ki onlar yalancıların ta kendileridir.

Allahın, bu münafıkların hepsini dirilttiği gün de, dünyada iken mümin olduklarına dair size yemin ettikleri gibi âhirette de Allaha yemin edip kendile-

rini mazur göstermeye çalışacaklardır. Onlar yalan yeminleriyle ve inanmış gibi görünmeleriyle hak üzere olduklarını sanırlar. İyi bilin ki onlar yeminlerinde yalancıların ta kendileridir.

*Abdullah b. Abbas diyor ki:

ان ابن عباس حدثه قال كان رسول الله (ﷺ) في ظل حجرة من حجره وعنده نفر من المسلمين قد كاد يقلص عنهم الظل قال فقال انه سأتيكم انسان ينظر اليكم بعيني شيطان فاذا أتاكم فلا تكلموه قال فجاء رجل أزرق فقعداه رسول الله (ﷺ) فكلمه قال علام تشتمني أنت وفلان وفلان نفر دعاهم باسمائهم قال فذهب الرجل فدعاهم فحلفوا بالله واعتذروا اليه قال فانزل الله عز وجل يحلفون له كما يحلفون لكم ويحسبون الآية.

"Resulullah bir gün müslümanlardan bir kaç kişiyle beraber evlerinden birinin gölgesinde oturuyordu. Gölge çekilmek üzereydi. O sırada şöyle buyurdu: "Şimdi size, şeytan gözüyle bakan bir adam gelecektir. Onunla konuşmayın." Çok geçmeden adam çıkageldi. Rasulullah ona baktı. Bir de ne gösün mavi gözlü birisi Resulullah adama: "Sen, falan ve filan, neden bana sövüyorsunuz?" dedi. Adam oradan ayrılıp gitti, arkadaşlarını alarak tekrar geri geldi. Resulullahın huzurunda böyle bir şey yapmadıklarına dair yemin ettiler ve Resulullahtan özür dilediler. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil oldu." (18)

اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسٰهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ ۚ أُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ۚ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

18- Ahmed b. Hanbel. Müsned. C.1. S.267. 350

19- Şeytan onları kaplamış ve Allahı anmayı unutturmuştur. İşte onlar, şeytanın taraftarlarıdır. İyi bilinmelidir ki şeytanın taraftarları mutlaka hüsrandadırlar.

Şeytan bu münafıklara galip gelmiş ve onlar kaplamıştır. Onlara Allahı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın askerleridir. İyi bilin ki şeytanın askerleri hüsrana uğrayacaklardır.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾

كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

20- Allaha ve peygamberine karşı gelenler, işte onlar, en alçak kimselerle beraberdirler.

21- Allah: "Ben ve peygamberim, mutlaka üstün geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah, herşeyden kuvvetli ve herşeye galiptir.

Şüphesiz ki Allahın koyduğu sınırlarda ve farz kıldığı emirlerde Allaha ve Resulüne karşı gelenler, işte onlar, en zelil olanlarla beraberdirler. Zira Allah, levh-i mahfuzda: "Ben ve peygamberim, bize karşı genlere mutlaka galip geleceğiz." diye yazmıştır. Şüphesiz ki Allah, emirlerine uymayanlara karşı çok kuvvetlidir ve galiptir. Onun cezalandırmasına karşı kimse kimseye yardımcı olamaz.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا

آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ

بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

وَرَضُوا عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

22- Allaha ve ahiret gününe iman eden hiçbir kavmin, babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları da olsa, Allaha ve peygamberine düşman olanlara sevgi beslediğini göremezsin. İşte Allah, bunların kalblerine imanı yerleştirmiş ve onları katından bir ruh ile desteklemiştir. Allah onları, altından ırmaklar akan cennetlere koyacak ve onlar orada ebediyyen kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş onlar da Allahtan razı olmuşlardır. İşte onlar, Allahın taraftarlarıdırlar. İyi bilinmelidir ki kurtuluşa erenler ancak Allahın taraftarı olanlardır.

*Bu âyet-i kerime, İslamda dostluğun ve kardeşliğin dini esaslar üzere kurulduğunu, bu itibarla İslama ters düşen kişinin dostluk ve kardeşlik bağını kopardığını , bu itibarla kişinin öz babası, oğlu, kardeşi ve akrabası da olsa artık onlara karşı sevgi besleyemeyeceğini beyan etmektedir. Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Ey müminler, eğer inkarı imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi dostlar edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse işte onlar zalimlerin ta kendileridir." "Ey Muhammed de ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz akrabalarınız, elde ettiğiniz mallar, durgunluğundan korktuğunuz ticaret ve hoşlandığınız evler, Allahtan, peygamberinden ve Allah yolunda cihad etmekten sizin için daha fazla sevgili ise Allahın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah, fasıklar güruhunu hidayete erdirmez.[19]

Bu âyet-i kerimenin, Bedir savaşında babası Abdullah b. el-Cerrah'ı öldüren Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, kardeşi Ubeyd b. Umeyr'i öldüren Mus'ab b. Umeyr, Ubte'yi öldüren Hamza, Şeybe'yi öldüren Ali, Velid b. Utbe'yi öldüren Ubeyde b. el-Haris ve yakın bir akrabasını öldüren Hz. Ömer ve oğlu Abdurrahman'ı öldürmeye kalkan Hz. Ebubekir hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir.

Görüldüğü gibi sahabe-i kiram, dinlerine karşı çıkan kimseleri, akrabaları dahi olsa affetmiyor gerektiğinde onları öldürebiliyorlardı. Zira iman ve İslam her türlü değerin üzerindeydi. Kıyamete kadar da öyle olmaya devam edecektir.

HAŞR SURESİ

Haşr suresi, Medine'de nâzil olmuştur ve yirmi dört âyettir.

Bu sure-i celile, göklerde ve yerde bulunan herşeyin, Allah tealayı tesbih ettiğini beyan ederek başlıyor.

Allah tealanın, Hendek savaşı sırasında, müminlere ihanet eden Yahudileri, bu yaptıklarının cezası olarak yurtlarından çıkardığı açıklanıyor. Fethedilen memleketlerden alınan ganimet mallarının kimlere taksim edileceği beyan ediliyor.

Münafıkların iki yüzlülükleri, onların kalblerine müminlerin korkusunun salındığı, müstahkem kalelere çekilmiş olmalarının onlara bir fayda sağlamayacağı ifade buyuruluyor.

Sure-i celilenin sonunda, cennet ehli ile cehennem ehlinin eşit olmayacağı, cennet ehlinin mutlaka kurtuluşa ermiş olacağı haber veriliyor ve sure "O, yaratan, yoktan var eden, yarattıklarını şekillendiren Allahtır. En güzel isimler onundur. Göklerde ve yerde bulunan herşey onu tenzih ve tesbih eder. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir." âyetiyle sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allahın adiyla.

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1- Göklerde ve yerde bulunan herşey Allahı tesbih eder. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, göklerde ve yerde bulunan bütün varlıkların, kendisini layık olmayan şeylerden arındırdıklarını ve kendisini, layık olan sıfatlarla sıfatlandırdıklarını beyan etmektedir.

Taberi, âyette geçen "Tesbih etme" ifadesini "Namaz kılmak ve secde etmek." olarak izah etmiştir.

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا ۖ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾

2- Kitap ehlinden inkar edenleri ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Oysa siz, onların çıkacaklarını sanmıyordunuz. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allahın azabından koruyacağını sanmışlardı. Ama hiç beklemedikleri bir yerden Allahın azabı onları yakalayıverdi. Allah onların kalblerine şiddetli bir korku saldı da evlerini bizzat kendi elleriyle ve müminlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey basiret sahipleri bundan ibret alın.

*Mücahid, Katade, Zühri ve İbn-i Zeyd vb.âlimler bu âyet-i kerimede zikredilen ehl-i kitabın, Resulullaha suikast teşebbüslerinden dolayı, onun tarafından Medine'den sürgün edilen ve gidip Hayber ve Şam'a yerleşen Nadr oğulları Yahudileri olduğunu söylemişlerdir.

Bu olayın şöyle cerayan ettiği rivayet edilmektedir: "Bi'r-i Maûne gazvesinde sahabe-i kiramdan yetmiş kişi şehid edilmiş, bunlardan sadece Amr b. Ümeyye ed-Damrî kaçıp kurtulmuştur. Amr Medine'ye dönerken yolda kendisiyle karşılaşan Âmir oğullarından iki kişiyi öldürmüştür. Öldürülen bu iki kişinin, kendilerine dokunulmayacağına dair Resulullah ile bir antlaşmaları varmış. Amr ise bu antlaşmayı bilmiyormuş. Medine'ye gelince bu durumu Resulullaha bildirmiş O da: "Sen bu iki kişiyi öldürdün ben onların diyetlerini mutlaka ödeyeceğim." demiştir. Resulullah ile antlaşma yapmış olan Âmiroğulları, Nadr oğulları Yahudileriyle de daha önce antlaşma yapmışlarmış. Nadr oğulları Medine'nin doğusunda bir kaç mil uzakta yaşıyorlarmış. Resulullah bunlara giderek, Âmiroğullarından öldürülen iki kişinin diyeti hususunde kendisine yardımcı olmalarını istemiştir. Zira Resulullah ile Nadr oğulları arasında bu tür hadiselerde birbirlerine yardım etmek üzere bir antlaşma bulunuyormuş. Nadr oğulları Peygamberimize: "Ey Ebu Kasım, bizden istediğin yardım hususunda sana istediğini vereceğiz." dediler. Bu sırada Resulullah onların evlerinden birinin duvarının dibinde oturuyordu. Nadr oğulları bir suikast düzenleyerek birbirlerine şöyle demişlerdir: "Siz bu adamı bir daha bu şekilde bulamazsınız. Kim şu evin üzerine çıkıp ta onun üzerine taş düşürerek bizi ondan kurtarır?" Bu teklifi içlerinden Amr b. Cehhaş b. Ka'b kabul etmiş ve "Bu işe ben varım." demişti. Resulullah da içlerinde Hz. Ebubekir, Ömer ve Ali'nin de bulunduğu sahabilerden bir toplulukla orada otururken Amr taşı düşürmek üzere oraya çıkmış, o sırada Resulullaha bu suikast planı hakkında vahiy gelmiştir. Bunun üzerine Resulullah oradan kalkıp hissettirmeden ayrılmış ve Medine'ye dönmüştür. Resulullah tekrar duvarın dibine geri dönmeyince sahabiler onu aramaya başlamışlar ve Medine'den gelen birine onu sormuşlar o da Resulullah, Medine'ye girerken gördüğünü söylemiştir. Sahabiler oradan ayrılıp Medine'ye gelmişler. Resulullah onlara Yahudilerin hıyanetini bildirmiş ve bu Yahudilerle savaş yapmak için hazırlanmalarını emretmiştir. Sonra Resulullah Nadr oğulları üzerine yürümüş onlar da kalelerine sığınarak orada yaşamaya başlamışlardır. Resulullah onların hurmalarını kesmeyi ve yakmayı emretmiştir. Nadr oğulları, bulundukları kalelerden: "Ey Muhammed, sen yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayı yasaklıyor ve bunu ayıplıyordun. Hurmaların kesilmesi ve yakılması nedir?" diye sesleniyorlardı.

Avf oğullarından Abdullah b. Übey b. Selul, Vedia b. Malik, Süveyd ve Dâis, Nadr oğullarına bir kişi göndererek: "Yerinizden ayrılmayın, kendinizi koruyun. Zira biz sizleri asla yalnız bırakmayız ve onlara teslim etmeyiz. Savaşırsanız sizinle beraber savaşırız. Çıkıp giderseniz sizinle beraber gideriz." de-

diler. Nadr oğulları bu münafıklardan yardım beklediler fakat hiçbir yardım göremediler. İçlerine korku düştü. Bunun üzerine onlar Resulullaha, silahlarını bırakarak, develerinin taşıyabileceği kadar eşyalarını beraberlerinde alıp götürmeleri ve can güvenliklerinin sağlanması şartıyla Medine'den çıkıp gitmeyi teklif ettiler. Resulullah onların bu tekliflerini kabul etti. Bunun üzerine Nadr oğulları, develerinin taşıyabileceği kadar eşya alarak Medine'den ayrıldılar. Giderken evlerini kendi elleriyle yıkıyorlar, develerini yyükleyebilecekleriniyükleyip götürüyorlardı. Onların bir kısmı Hayber'e, diğer bir kısmı da Şam'a gitmiştir. Geride bıraktıkları gayr-i menkuller, savaşmadan elde edildiği için, Allah tealanın emriyle Resulullaha intikal etti. Resulullah bu malları dilediği kimselere vermekte serbestti. Nadr oğullarından sadece iki kişi müslüman olmuştu. Bunlardan biri, Resulullaha suikast yapacak olan Amr'ın amcası Yâmin b. Amr, diğeri ise Ebu Said b. Vehb idi. Bunlar müslüman oldular ve kendi mallarının başında kaldılar.

İşte bu sure-i celile, bu kabile ve bu olay hakkında nazil olmuştur.

وَلَوْلَآ أَن كَتَبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمُ ٱلْجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابُ ٱلنَّارِ ﴿٣﴾

3- Eğer Allah onları sürüp çıkarmayı yazmamış olsaydı onlara dünyadayken azap ederdi. Onlar için âhirette cehennem azabı vardır.

Eğer Allah, levh-i mahfuzda, Nadr oğulları Yahudilerinin, Medine'den sürülüp çıkarılmalarını takdir etmemiş olsaydı onları dünyada iken müminlerin elleriyle öldürtür ve esir düşürürdü. Böylece daha dünyadayken onlara azabı tattırmış olurdu. Fakat Allah onların asıl azabını âhirete bıraktı ki, o da cehennem ateşidir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۖ وَمَن يُشَآقِّ ٱللَّهَ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤﴾

4- Bunun sebebi, Allaha ve Resulüne karşı gelmeleridir. Kim Allaha karşı gelirse, şüphesiz ki Allah, cezası çok şiddetli olandır.

Allahın, Yahudileri böyle sürgün ettirmesi ve âhirette de cehennem azabına koymasının sebebi, onların, Allahın ve Resulünün emirlerine karşı gelmeleridir. Kim, Allahın emirlerine karş gelirse bilsin ki Allah, cezalandırması çetin olandır.

مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِىَ ٱلْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾

5- (Ey müminler) kitap ehlinden inkar edenlerin yurtlarındaki hurma ağaçlarını kesmeniz veya kökleri üzerinde dikili bırakmanız, Allahın izniyledir. Ve Allahın emrinden çıkanları rezil etmesi içindir.

Ey müminler, Medine'den sürgün edilen Nadr oğulları Yahudilerinin hurmalarından kestikleriniz veya kökleri üzerinde dikili bıraktıklarınız, Allahın emriyledir. Bunu yapmanızdan dolayı üzerinize bir sorumluluk yoktur. Allah bunu, emrine karşı gelen Yahudileri rezil etmek için yaptırmıştır.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Hurma ağacı" diye tercüme edilen (لِينَة) kelimesi, İkrime, Yezid b. Ruman, Katade, Zühri ve Abdullah b. Abbas'a göre, "Acve" diye adlandırılan hurma ağaçlarının dışındaki bütün hurma ağaçları için kullanılır.

Mücahid, Amr b. Meymun ve İbn-i Zeyd'e göre ise (لِينَة) kelimesi bütün hurma ağaçları için kullanılır ve Acve de buna dahildir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre (لِينَة) özel bir renkte bulunan hurma ağaçlarıdır.

Süfyan es-Sevri ise (لِينَة) kelimesinin, hurma ağaçlarının en güzeli için kulanıldığını söylemiştir.

Yezid b. Ruman diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) Nadr oğullarının hurma ağaçlarını kestirip yaktırınca onlar: "Ey Muhammed, sen, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayı yasaklıyor ve ayıplıyordun. Şimdi sana ne oldu da hurmalarımızı kestirip yaktırıyorsun?" demişler, bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirerek Resulullahın, bu işi Allahın izniyle yaptığını bildirmiştir.

Katade ve Mücahid ise diyorlar ki: "Müslümanların bir kısmı Nadr oğul-

larının hurma ağaçlarını keserken diğerleri, bu işin bir fesat çıkarma olacağını düşünerek ağaçları kesmenin veya kesmeyip bırakmanın Allâhın izniyle olduğunu bildirmiştir.

Abdullah b. Ömer diyor ki:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ﷺ) حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ وَهِيَ الْبُوَيْرَةُ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى اُصُولِهَا فَاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ.

"Resulullah, Nadr oğullarının "Buveyre" denen yerdeki hurmalarını kestirip yaktırınca Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirmiştir. (1)

وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝٦

6-Allahın, Resulüne ganimet olarak verdiği, kâfirlerden geri kalan mallar için, siz ne at ne deve koşturdunuz. Fakat Allah peygamberlerini Kullarından dilediğine galip getirir. Allah herşeye kadirdir.

Allahın peygamberine, Nadr oğullarının mallarından bıraktığı ganimetleri elde etmekte sizler yorulmadınız. Onlar için ne at koşturdunuz ne de deve. Bu itibarla bu mallar, Allahın Resulüne aittir. Allah, peygamberini, dilediğine galip getirir ve onların mallarını da ganimet olarak peygamberine bırakır, Allah herşeye kadirdir.

مَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى

1- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 59, bab: 2 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 59, bab: 1, Hadis no: 3302

وَالْمَسَٰكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنكُمْ ۚ وَمَا آتَاكُمُ
الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

7- Allahın, (fethedilen) şehir halkından ganimet olarak peygamberine verdiği mallar, Allaha, Peygambere yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlar içindir. Böylece mallar, içinizdeki zenginler arasında dönüp dolaşan bir şey olmasın Peygamber size ne verdiyse onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan kaçının. Allahtan korkun. Şüphesiz ki Allah, cezası pek şiddetli olandır.

*Bu âyette, fethedilen şehirden, Allahın Resulüne verdiği ganimetten bahsedilmektedir. Âlimler, bu ganimetten neyin kasdedildiği hakkında çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

Bir kısım âlimler, âyette geçen ve "Ganimet" diye tercüme edilen "Fey" kelimesinden maksadın "Cizye ve haraç" olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta Malik b. Evs b. el-Hadesan diyor ki: "Ömer b. el-Hattab (r.a.) şu âyeti okudu. "Zekat, Allahtan bir farz olarak ancak fakirlere, yoksullara, zekatı toplayan memurlara, kalbleri İslama ısındırılmak istenenlere, kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihad edenlere ve yolda kalanlara verilir. Şüphesiz Allah, herşeyi çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." [2] ve dedi ki: "İşte zekat bunlar içindir. Hz. Ömer daha sonra: "Eğer Allaha ve hak ile batılın ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı o gün, kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz âyetlere iman ediyorsanız, bilin ki savaştan ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri, mutlaka Allahın, peygamberin ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır. Allah herşeye kadirdir." [3] âyetini okudu ve "Bu âyette bunların hakkını bildirmektedir." dedi. Daha sonra bu surenin sekiz, dokuz ve onuncu âyetlerini okudu ve sonra şöyle dedi: "Bu âyet-i kerime bütün müslümanları kapsamaktadır. Burada zikredilen ganimette payı olmayan hiçbir kimse yoktur. Yemin olsun ki eğer yaşayacak olursam bu ganimeti elde etmek için alnı terlemeyen çobana dahi, develerini sürerken payı kendisine ulaşacaktır." Ma'mer de bu görüştedir.

Diğer bir kısım âlimler ise âyette zikredilen "Fey" kelimesinden maksadın, müslümanların savaşarak fethettikleri ülkelerden elde ettikleri harp ganimeti olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş, Yezid b. Rûman'dan nakledilmiştir.

2- Tevbe Suresi, 9/60
3- Enfal Suresi, 8/41

Bazı âlimler de bu âyette zikredilen "Fey" kelimesinden maksadın, müslümanların at ve deve koşturarak savaş yoluyla aldıkları ganimet malları olduğunu söylemişler ve bunu izah ederken de şöyle demişlerdir: "Önceleri ganimet, bu ve bundan sonraki âyetlerde zikredilen kimselere aitti. Savaşa girenlere ondan bir pay veriliyordu. Sonra bu hüküm Enfal suresinin kırk ikinci âyetiyle neshedildi. Ganimetlerin sadece beşte birinin, burada zikredilen âyetlerde belirtilen kimselere verileceği, geriye kalan beşte dördünün ise bizzat savaşanlara taksim edileceği bildirildi. Böylece düşmandan zorla elde edilen ganimet beş kısma ayrılır oldu. Beşte dördü bizzat savaşanlara taksim ediliyor, geriye kalan beşte biri de beş kısma taksim ediliyordu. Biri Allaha ve Resulüne, biri, Resulullah hayattayken mevcut olan akrabalarına, biri yetimlere, biri miskinlere, biri de yolda kalmışlara taksim ediliyordu. Resulullah (s.a.v.) vefat edince Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer (r.a.) Resulullah ile akrabalarına ait olan iki payı, Allah yolunda, Resulullahın sadakası olarak ayırmışlardır.

Başka bir kısım âlimler ise âyette zikredilen "Fey" kelimesinden maksadın, müslümanlarla sulh yapan düşmanın, vermeyi taahhüt ettiği mal olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre bu âyet-i kerime bundan önceki âyette zikredilen ganimetin nasıl taksim edileceğini göstermektedir.

Taberi de diyor ki: "Bu âyette zikredilen ganimet, bundan önceki âyette zikredilen ganimetten farklı bir ganimettir. Zira bundan önceki âyette zikredilen ganimetler, Allahın, sadece peygmaberine tahsis ettiği ganimetlerdir.

Bu hususta Malik b. Evs bu Hadesan, Ömer b. el-Hattab'dan şu hadiseyi nakletmektedir. Malik b. Evs diyor ki:

أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَوْسِ بْنِ الْحَدَثَانِ النَّصْرِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ عَنْهُ دَعَاهُ إِذْ جَاءَهُ حَاجِبُهُ يَرْفَا فَقَالَ لَهُ هَلْ لَكَ فِي عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمٰنِ وَالزُّبَيْرِ وَسَعْدٍ يَسْتَأْذِنُونَ فَقَالَ نَعَمْ فَأَدْخَلَهُمْ فَلَبِثَ قَلِيلاً ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ هَلْ لَكَ فِي عَبَّاسٍ وَعَلِيٍّ يَسْتَأْذِنَانِ قَالَ نَعَمْ فَلَمَّا دَخَلاَ قَالَ عَبَّاسٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِي وَبَيْنَ هَذَا وَهُمَا يَخْتَصِمَانِ فِي الَّذِي أَفَاءَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ (ﷺ) مِنْ مَالِ بَنِي النَّضِيرِ فَاسْتَبَّ عَلِيٌّ وَعَبَّاسٌ فَقَالَ الرَّهْطُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنَهُمَا وَأَرِحْ أَحَدَهُمَا مِنَ الآخَرِ فَقَالَ عُمَرُ اتَّئِدُوا أَنْشُدُكُمْ بِاللّٰهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالأَرْضُ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ﷺ) قَالَ لاَ نُورَثُ مَا تَرَكْنَا

اَنْشُدُكُمَا بِاللّٰهِ هَلْ تَعْلَمَانِ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ﷺ) قَدْ قَالَ ذٰلِكَ قَالاَ نَعَمْ قَالَ فَاِنِّي اُحَدِّثُكُمْ عَنْ هٰذَا الاَمْرِ اِنَّ اللّٰهَ سُبْحَانَهُ كَانَ خَصَّ رَسُولَهُ (ﷺ) فِي هٰذَا الْفَيْءِ بِشَيْءٍ لَمْ يُعْطِهِ اَحَدًا غَيْرَهُ فَقَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ وَمَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلاَ رِكَابٍ اِلَى قَوْلِهِ قَدِيرٌ فَكَانَتْ هٰذِهِ خَالِصَةً لِرَسُولِ اللّٰهِ (ﷺ) ثُمَّ وَاللّٰهِ مَا اَحْتَازَهَا دُونَكُمْ وَلاَ اسْتَأْثَرَهَا عَلَيْكُمْ لَقَدْ اَعْطَاكُمُوهَا وَقَسَمَهَا فِيكُمْ حَتَّى بَقِيَ هٰذَا الْمَالُ مِنْهَا فَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) يُنْفِقُ عَلَى اَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ مِنْ هٰذَا الْمَالِ ثُمَّ يَأْخُذُ مَا بَقِيَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلَ مَالِ اللّٰهِ فَعَمِلَ ذٰلِكَ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) حَيَاتَهُ ثُمَّ تُوُفِّيَ النَّبِيُّ (ﷺ) فَقَالَ اَبُو بَكْرٍ فَاَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللّٰهِ (ﷺ) فَقَبَضَهُ اَبُو بَكْرٍ فَعَمِلَ فِيهِ بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ فَاَقْبَلَ عَلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ وَقَالَ تَذْكُرَانِ اَنَّ اَبَا بَكْرٍ فِيهِ كَمَا تَقُولاَنِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُ فِيهِ لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ تُوُفِّيَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ اَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ اَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللّٰهِ (ﷺ) وَاَبِي بَكْرٍ فَقَبَضْتُهُ سَنَتَيْنِ مِنْ اِمَارَتِي اَعْمَلُ فِيهِ بِمَا عَمِلَ فِيهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) وَاَبُو بَكْرٍ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَنِّي فِيهِ صَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ جِئْتُمَانِي كِلاَكُمَا وَكَلِمَتُكُمَا وَاحِدَةٌ وَاَمْرُكُمَا جَمِيعٌ فَجِئْتَنِي يَعْنِي عَبَّاسًا فَقُلْتُ لَكُمَا اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ (ﷺ) قَالَ لاَ نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ فَلَمَّا بَدَا لِي اَنْ اَدْفَعَهُ اِلَيْكُمَا قُلْتُ اِنْ شِئْتُمَا دَفَعْتُهُ اِلَيْكُمَا عَلَى اَنَّ عَلَيْكُمَا عَهْدَ اللّٰهِ وَمِيثَاقَهُ لَتَعْمَلاَنِّ فِيهِ بِمَا عَمِلَ فِيهِ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) وَاَبُو بَكْرٍ وَمَا عَمِلْتُ فِيهِ مُذْ وَلِيتُ وَاِلاَّ فَلاَ تُكَلِّمَانِي فَقُلْتُمَا ادْفَعْهُ اِلَيْنَا بِذٰلِكَ فَدَفَعْتُهُ اِلَيْكُمَا اَفَتَلْتَمِسَانِي مِنِّي قَضَاءً غَيْرَ ذٰلِكَ فَوَ اللّٰهِ الَّذِي بِاِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالاَرْضُ وَلاَ اَقْضِي فِيهِ بِقَضَاءٍ غَيْرِ ذٰلِكَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ فَاِنْ عَجَزْتُمَا عَنْهُ فَادْفَعَا اِلَيَّ فَاَنَا اَكْفِيكُمَاهُ

"Ömer b. el-Hattab (r.a.) beni çağırmıştı. O anda içeriye kapıcısı Yerfâ girdi ve dedi ki: "Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf, Zübeyr b. Avvam ve Sa'd b. Ebi Vakkas içeri girmek için izin istiyorlar ne dersiniz?" Ömer: "Evet içeri al." dedi. Biraz sonra Yerfâ tekrar geldi ve: "Abbas ve Ali de içeri girmek için izin istiyorlar ne dersiniz?" dedi. Ömer (r.a.) "Onlar da girsinler." dedi. Bunlar da içeri girince Abbas şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri, benimle şunun (Ali'nin) arasında hüküm ver." Bunlar, Nadr oğullarının mallarından, Allahın, Resulüne ganimet olarak vermiş olduğu mal hakkında kavga etmişlerdi. Ali ve Abbas birbirlerine ağır sözler söylediler. Orada bulunanlar: "Ey müminlerin emiri sen bunların arasında hüküm ver ve birbirlerinden kurtar." dediler. Hz. Ömer: "Sakin olun. Sizi, gökler ve yer izniyle ayakta duran Allah hakkı için şahitliğe çağırıyorum. Sizler, Resulullah (s.a.v.)in, bizzat kendisini kastederek: "Biz peygamberler, miras bırakan olmayız. Bizim bıraktığımız şeyler sadakadır."buyurduğunu biliyor musunuz? diye sordu. Onlar da "Evet böyle söyledi." dediler. Bunun üzerine Ömer, Ali ve Abbas'a yönelerek: "Allah hakkı için söyleyin bana, Resulullah (s.a.v.)in böyle söylediğini siz de biliyor musunuz?" dedi. Onlar da "Evet." dediler. Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Şimdi ben bu meseleyi size anlatayım. Allah teala bu ganimette Resulullahı, hiçbir kimseye vermediği bir hakka sahip kıldı. Zikri yüce olan Allah şöyle buyurdu: "Allahın, Resulüne ganimet olarak verdiği (kafirlerden geri kalan) mallar için siz ne at ne de deve koşturdunuz. Fakat Allah, peygamberini, kullarından dilediğine galip getirir. Allah, herşeye kadirdir." (4) Evet bu ganimet sadece Resulullaha aitti. Allaha yemin olsun ki o bu malı, siz olmadan elinde bulundurmalı ve bunu sizden ayrı olarak sadece kendisi kullanmadı. Bilakis onu size verdi ve aranızda bölüştürdü. Nihayet o mallardan bunlar kaldı. Resulullah bu maldan ailesinin yıllık nafakasını harcıyor, geriye kalanını, Allahın malının konduğu yere (Beytülmala) koyuyordu. Resulullah hayatı boyunca böyle yaptı. Sonra vefat etti. Ebubekir gelince:"Ben Resulullahın Halifesiyim." dedi ve bu malı o aldı. O malı, Resulullahın kullandığı gibi kullandı." Ömer, Ali ve Abbas'a dönerek: "Sizler o zaman Ebubekir'in bu mal hakkında sizin söylediğiniz gibi olduğunu anlatıyordunuz. Allah biliyor ki o, bu mal hakkında doğru söylemişti. İyilikte bulunmuştu, olgun davranmıştı ve hakka uymuştu. Sonra Aziz ve Celil olan Allah, Ebubekir'i vefat ettirdi. Dedim ki: "Ben Resulullahın ve Ebubekir'in Halifesiyim. Emirliğimin ilk iki yılında bu mallar hususunda Resulullahın ve Ebubekir'in davrandığı gibi davrandım. Allah da biliyor ki benim bu mallar hakkındaki sözüm haktı. İyilikte bulundum, olgun davrandım, hakka uydum. Sonra siz ikiniz, sözünüz bir, işiniz bir olarak bana geldiniz. Önce Abbas sen geldin. Ben sana dedim ki: "Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Biz peygamberler miras bırakan olmayız. Bizim bıraktığımız şeyler sadakadır." Sonra kanaatim değişti. Bu malı size vermek istedim ve dedim ki: "Dilerseniz bu malı size verebilirim. Ancak şu şartla ki, bu mal hakkında Allahın Resulünün, Ebubekir'in ve halife olduktan sonra benim dav-

randığım gibi davranacağınıza dair Allaha ahd edip söz vereceksiniz. Aksi takdirde bu hususta bana bir şey söylemeyin. Siz bana demiştiniz ki: "Bu şartla o malı bize ver." Ben de onu size vermiştim. Şimdi sizler benden bunun dışında başka bir hüküm mü istiyorsunuz? Gökler ve yer, izniyle ayakta duran Allaha yemin olsun ki kıyamet kopuncaya kadar ben bu mal hakkındabundan başka bir hüküm vermem. Eğer siz o malı idare etmekten âciz iseniz onu bana verin, ben onu idare ederim." (5)

Bu hadis-i şerif göstermektedir ki, âyette zikredilen mal, bundan önce zikredilen maldan başka bir maldır. Zira önceki âyette zikredilen mal, sadece Resulullaha aittir. Burada zikredilen mal ise çeşitli zümrelere ait olan maldır.

Âyette zikredilen "Akrabalar"dan maksat, Resulullahın, Haşimoğullarından ve Muttalib oğullarından olan akrabalarıdır. "Yetimler"den maksat, müslümanların, yetim kalan ve malları olmayan çocuklarıdır. "Yolda kalan"dan maksat, Allaha isyan etme dışında herhangi bir yolculuk için yola çıkıp ve yolda malı tükenen kimsedir.

Âyet-i kerimede "Peygamber size neyi verdiyse onu alın. Neyi de yasakladıysa ondan kaçının." buyurulmaktadır. Taberi âyetin bu kısmını şöyle izah etmektedir: "Peygamber size, Allahın kendisine, fethedilen yerlerden verdiği ganimetlerden neyi verirse onu alın. Ganimetlerden bir şeyi saklama gibi bir şeyi de yasaklarsa ondan kaçının."

Abdullah b. Mes'ud bu âyet-i kerimeyi genel bir şekilde izah etmiş ve Resulullahın emrettiği herşeye bağlı kalınmasını, yasakladığı her şeyden de kaçınılmasını ifade ettiğini şu olayı anlatarak beyan etmiştir. Alkame diyor ki:

عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ لَعَنَ اللهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُوتَشِمَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللهِ فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالُ لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ فَجَاءَتْ فَقَالَتْ أَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّكَ لَعَنْتَ كَيْتَ وَكَيْتَ فَقَالَ وَمَالِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) وَمَنْ هُوَ فِي كِتَابِ اللهِ فَقَالَتْ لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ اللَّوْحَتَيْنِ فَمَا وَجَدْتُ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَالَ لَئِنْ كُنْتِ قَرَأْتِيهِ لَقَدْ وَجَدْتِيهِ أَمَا قَرَأْتِ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا قَالَتْ بَلَىٰ قَالَ فَإِنَّهُ قَدْ نَهَىٰ عَنْهُ قَالَتْ فَإِنِّي أَرَىٰ أَهْلَكَ يَفْعَلُونَهُ قَالَ فَاذْهَبِي فَانْظُرِي فَذَهَبَتْ فَنَظَرَتْ فَلَمْ تَرَ مِنْ حَاجَتِهَا شَيْئًا فَقَالَ لَوْ كَانَتْ كَذَلِكَ مَا جَامَعَتْنَا

"Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: "Allah, vücutlara "Ben" yapan ve yaptıran, vücutlarından tüy alan kadınlara, güzelleştirmek için dişlerini törpületen ve Allahın yarattığı vücudunu değiştiren kadınlara lanet eder." İbn-i Mes'ud'un bu sözü Esedoğullarından, Ümm-i Yakup denen bir kadına ulaştı. Kadın gelip İbn-i Mes'ud'a şöyle dedi: "Bana şu ve şu şekilde olanlara lanet okuduğun haberi geldi." İbn-i Mes'ud: "Allahın Resulü (s.a.v.)in lanetlediği ve Allahın kitabında lanetlediği mevcut olan kimseleri niçin lanetlemiyeyim ki?" dedi. Kadın "Ben Kur'anın iki kapağı arasını okudum. Senin söylediğini orada bulamadım." dedi. İbn-i Mes'ud, "Allaha yemin olsun ki sen onu iyi okumuş olsaydın bunu bulmuş olacaktın. Sen "... Peygamber size ne verdiyse onu alın. Size neyi de yasakladıysa ondan da kaçının..." âyetini okumadın mı?" dedi. Kadın: "Evet okudum." dedi. İbn-i Mes'ud "İşte Resulullah bunları yasakladı. " dedi. Kadın: "Ben senin ailenin, bunları yaptığını görüyorum." dedi. İbn-i Mes'ud: "Git de bak." dedi. Kadın gidip baktı. Aradıklarından bir şey bulamadı. İbn-i Mes'ud bunun üzerine şöyle dedi: "Eğer benim ailem öyle olsaydı, bizleri nikah birleştirmezdi." (6)

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ

وَرِضْوَانًا وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

8- Bu ganimet mallarında, bilhassa yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış, Allahın lütuf ve rızasını isteyen, Allaha ve Resulüne yardım eden fakir muhacirlerin hakkı vardır. İşte samimi olanlar onlardır.

Allahın, Resulüne ganimet olarak verdiği mallar, sadece zenginlerin ellerinde dönüp dolaşan bir maddi varlık olmasın diye, hicret edenlerin fakirleri için de verilir. Bu fakirler, Allahın lütfunu ve rızasını kazanma, Allaha ve Resulüne yardım etme uğrunda yurtlarından çıkarıldılar. Mal ve mülklerinden uzaklaştırıldılar. İşte verdiği sözlerde doğru olanlar bunlardır.

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا

يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ
بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

9- Daha önceden Medine'yi yurt edinip imanı kalblerine yerleştirenler, hicret edip kendilerine gelen müminleri severler. Onlara verilen ganimet mallarından dolayı içlerinde hiçbir çekemezlik duymazlar. İhtiyaç içinde olsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Nefsinin cimriliğinden korunmuş kimseler, işte onlar, kurtuluşa erenlerdir.

*Âyet-i kerime, Mekke'den ve diğer yerlerden hicret ederek kendilerine gelen müslümanları himaye eden Medineli Ensar'ı övmektedir. Ensar, gerek ganimet mallarının muhacirlere verilmesi hususunda gerekse kendi öz mallarından onlara vermeleri hususunda son derece cömert davranmışlar ve nefislerinin cimriliğini yenmişler, böylece Allah tealanın övgüsüne mazhar olmuşlardır.

Âyet-i kerimede, Medine'de bulunan Ensar'ın, hicret edip kendilerine gelen müslümanları sevdikleri ifade edilmektedir. Hicret eden sahabiler, kendilerine yardım eden Ensar'ın bu halini Resulullaha şöyle bildirmişlerdir:

Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ (ﷺ) الْمَدِينَةَ أَتَاهُ الْمُهَاجِرُونَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ: مَا رَأَيْنَا قَوْماً أَبْذَلَ مِنْ كَثِيرٍ وَلاَ أَحْسَنَ مُوَاسَاةً مِنْ قَلِيلٍ مِنْ قَوْمٍ نَزَلْنَا بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ لَقَدْ كَفَوْنَا الْمُؤْنَةَ وَأَشْرَكُونَا فِي الْمَهْنَاءِ حَتَّى لَقَدْ خِفْنَا أَنْ يَذْهَبُوا بِالأَجْرِ كُلِّهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ): لاَ مَا دَعَوْتُمُ اللهَ لَهُمْ وَأَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِمْ.

"Resulullah (s.a.v.) Medine'ye gelince diğer muhacirler onun yanına gelip şöyle dediler: "Ey Allahın Resulü, biz, gelip yanlarına yerleştiğimiz bu kavimden, çok olan malından daha çok harcayan ve az olan malından daha güzel yardım eden bir kavim görmedik. Bunlar bizim masraflarımızı üstlendiler. Kolayca

elde ettikleri mallara bizi ortak ettiler. Öyle ki bizler, onların, bütün sevapları tek başlarına alacaklarından korkar olduk." Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Onlar için Allaha dua ettiğiniz ve onları övdüğünüz müddetçe bundan (Size sevap kalmayacağından) korkmayın. (7)

Âyet-i kerimede, Medineli Ensar'ın, Mekke ve diğer yerlerden hicret eden müminlere ganimet ve zekat mallarından verilmesinden dolayı içlerinde herhangi bir burukluk hissetmedikleri beyan edilmektedir. Peygamber efendimiz, Nadr oğulları Yahudilerini sürgün ettikten sonra kendisine kalan ganimet malı arazilerini tamamen muhacirlere taksim etmiş, Ensar'dan ise sadece fakir olduklarını söyleyen iki kişiye vermiştir. Bunlar da Sehl b. Huneyf ve Ebu Dücane'dir.

Âyet-i kerimede, Ensar'ın şiddetli ihtiyaçlarına rağmen muhacir kardeşlerini kendilerine tercih ettikleri beyan edilmektedir. Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَصَابَنِي الْجَهْدُ فَأَرْسَلَ إِلَى نِسَائِهِ فَلَمْ يَجِدْ عِنْدَهُنَّ شَيْئاً فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) أَلاَ رَجُلٌ يُضَيِّفُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ يَرْحَمُهُ اللهُ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ فَقَالَ أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ فَذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ فَقَالَ لاِمْرَأَتِهِ ضَيْفُ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) لاَ تَدَّخِرِيهِ شَيْئاً قَالَتْ وَاللهِ مَا عِنْدِي إِلاَّ قُوتُ الصِّبْيَةِ قَالَ فَإِذَا أَرَادَ الصِّبْيَةُ الْعَشَاءَ فَنَوِّمِيهِمْ وَتَعَالَى فَأَطْفِئِي السِّرَاجَ وَنَطْوِي بُطُونَنَا اللَّيْلَةَ فَفَعَلَتْ ثُمَّ غَدَا الرَّجُلُ عَلَى رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ لَقَدْ عَجِبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَوْ ضَحِكَ مِنْ فُلاَنٍ وَفُلاَنَةٍ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ.

"Bir adam Resulullaha geldi ve ona "Ey Allahın Resulü, ben açlıktan bittim." dedi. Resulullah, hanımlarına bir adam gönderdi. Adam onlarda hiçbir yiyecek bulamadı. Bunun üzerine "Bu adamı bu gece misafir edecek kimse yok mu? Allah ona rahmetini versin." buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan bir kişi ayağa kalktı ve "Ben misafir ederim ya Resulallah." dedi ve adamı alıp evine

götürdü. Hanımına "Bu, Resulullahın misafiridir, bundan hiçbir şey esirgeme." dedi. Hanımı: "Vallahi evde çocukların yiyeceğinden başka bir şey yoktur." dedi. Adam: "Çocuklar akşam yemeğini istediklerinde onları uyut gel, lambayı söndür. Bu gece karnımızı dürelim." dedi. Hanımı bunları yaptı. Sonra ev sahibi hakkında sabahleyin Resulullah şöyle buyurdu: "Allah falan adama ve falan kadına hayret etti. (Onları takdir etti). "İşte bunun üzerine bu âyet nazil oldu. (8)

Âyet-i kerimede, nefsinin cimriliğinden korunmuş kimselerin kurtuluşa erecekleri beyan edilmektedir. Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde, cimrilik hususunda şöyle uyurmaktadır:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ: «اتَّقُوا الظُّلْمَ. فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ. حَمَلَهُمْ عَلَىٰ أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ».

"Zulümden kaçının. Zira zulüm kıyamet gününde onu yapan için zulumat (dehşetler) getirecektir. Siz cimrilikten kaçının. Zira sizden öncekileri cimrilik helak etmiştir. Cimrilik, onların, birbirlerinin kanlarını akıtmaya ve mahremiyetlerini çiğnemeye sürüklemiştir. (9)

Âlimler, burada geçen cimriliği çeşitli şekillerde eizah etmişlerdir. Abdullah b. Mes'ud burada ifade edilen cimrilikten maksadın, kişinin, insanların malını haksız yere yemesi olduğunu söylemiştir.

Enes b. Malik'ten nakledilen bir rivayete göre ise, zekatını veren, misafire ikram eden, felaketler zamanında yardımda bulunan kimse cimriliği yenen kimsedir.

İbn-i Zeyd ise, Allahın haram kıldığı herhangi bir şeye el uzatmayan ve Allahın emrettiği şeyleri yerine getirmeyi, cimriliği engellemeyen kimse nefsinin cimriliğinden kurtulmuştur.

وَالَّذِينَ جَاءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا

8- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 59, bab: 6
9- Müslim. K.el-Birr. bab: 56. Hadis no: 2578 / Ahmed b. Hanbel. Müsned. C.2. S.160. 191

بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

10- Muhacirlerden ve Ensar'dan sonra gelen müminler şöyle dua ederler "Ey rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Müminlere karşı kalbimizde bir kin bırakma. Ey rabbimiz, şüphesiz ki sen, çok şefkatli ve merhametlisin."

*Bu âyette zikredilen ve "Medine'yi kendilerine yurt edinen Ensar'dan sonra geldikleri beyan edilen insanlardan" kimlerin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Bir kısım âlimlere göre bunlar, Medine'ye hicret eden muhacirlerdir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Medine'yi kendilerine yurt edinen ve kalblerine imanı yerleştiren Ensar'dan sonra Medine'ye gelen muhacirler de şöyle dua ederler: "Ey rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Müminlere karşı kalbimizde bir kın bırakma. Ey rabbimiz şüphesiz sen çok şefkatli ve çok merhametlisin."

Mücahid'e göre bu âyette zikredilen insanlardan maksat, daha sonra müslüman olan insanlardır. Bunların kendilerinden önce geçen müslümanları hayır ile anacakları zikredilmiştir.

Katade'ye göre ise Allah teala, Resulullahın, muhacir ve Ensar'dan olan sahabilerini zikrettikten sonra bu âyette, onlardan sonra gelen müslümanları zikretmiş ve bu müslümanların, sahabileri hayırla anmalarını emretmiş, onları dil uzatmayı yasaklamıştır.

İbn-i Ebi Leyla diyor ki: "İnsanlar üç zümre olarak değerlendirilmişlerdir. Önce hicret eden muhacirler. Onlardan sonra gelen ve onlara güzellikle uyan tabiler, bir de tabilerden sonra gelen müslümanlardır. İşte âyette bu son gurup zikredilmektedir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ
أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾

لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ
لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾

11-12- Görmez misin o münafıkları ki kitap ehlinden inkar eden kardeşlerine şöyle derler: "Yemin olsun ki eğer yurdunuzdan çıkarılırsanız elbette ki sizinle beraber biz de çıkarız. Sizin aleyhinizde hiçbir kimseye asla itaat etmeyiz. Savaşa tutulursanız mutlaka size yardım ederiz." Allah, onları yalancı olduklarına şahitlik eder.

Yemin olsun ki eğer kitap ehli olanlar yurtlarından çıkarılsalar, münafıklar onlarla beraber çıkmazlar. Eğer bir savaşa tutuşsalar onlara yardım etmezler. Yardım etseler bile mutlaka geri dönüp kaçarlar. Sonra onlar yardım görmemiş olur.

Ey Muhammed, münafıkların, kitap ehli olan Yahudi kardeşlerine söyledikleri şu sözleri işitip, kalb gözünle onların halini görmedin mi? Münafıklar şöyle demişlerdi: "Şayet sizler evlerinizden, yurdunuzdan çıkarılıp sürgün edilecek olursanız biz de yerimizi yurdumuzu bırakıp sizinle beraber çıkıp gideriz. Sizi tek başınıza bırakmamazı isteyen hiçbir kimsenin sözüne itaat etmeyiz. Şayet Muhammed ve arkadaşları size karşı savaşa girişecek olurlarsa size mutlaka yardım ederiz. Ey Muhammed, Allah şahitlik eder ki Abdullah b. Übey gibi münafıklar, Nadr oğulları Yahudilerine verdikleri bu sözlerinde yalancıdırlar. Şayet Nadr oğulları yerlerinden kovulacak olurlarsa münafıklar onlarla beraber çıkmazlar. Şayet Muhammed onlara karşı savaşacak olursa münafıklar onlara yardım etmezler. Münafıklar yardım etseler bile müslümanlara karşı direnemez gerisin geri dönüp kaçarlar. Böylece Allah, Resulüne karşı Nadr oğulları Yahudilerine yardım etmemiş olur.

*Âyet-i kerimede zikredilen "Münafıklar"dan maksat, Abdullah b. Übey b. Selul ve arkadaşlarıdır. "Kitap ehli"nden maksat, ise Medine'den kovulan Nadr oğulları Yahudileridir. Resulullahın bu Yahudileri kuşatması sırasında münafıklar bunlara adam göndererek yerlerinden ayrılmamalarını, müstahkem mevkilerinde kalmalarını, onları kimseye teslim etmeyeceklerini, savaşırlarsa onlarla beraber savaşacaklarını, Medine'den çıkarılırsa onlarla beraber çıkıp gideceklerini söylemişlerdir. Bu vaadleri bekleyen Yahudiler, münafıklardan hiçbir destek görmemişlerdir. Allah bunların kalblerine korku salmış ve develerinin götürebileceği kadar mal alıp şehri terketmek istemişler Resuullah da onlara bu şartla müsaade vermiştir.

لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِم مِّنَ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾
لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَاءِ جُدُرٍ ۚ بَأْسُهُمْ
بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ ۚ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

13- Ey müminler, kâfirlerin yüreklerine oturan korkunuz, Allah korkusundan daha şiddetlidir. Bu da onların, hakkı anlamayan bir kavim olmalarındandır.

14- Onlar, sizinle toplu halde ancak surlarla çevrilmiş müstahkem yerlerden veya duvarların arkasından savaşabilirler. Onların kendi aralarındaki çekişmeleri pek çetindir. Sen onları birlik beraberlik içinde sanırsın. Halbuki onların kalbleri darmadağınıktır. Çünkü onlar, akıllarını kullanmayan bir kavimdir.

Ey müminler, Nadr oğulları Yahudilerinin sinesinde sizin korkunuz Allahın korkusundan daha şiddetlidir. Zira bu kavim, Allahın azametini anlamayan bir topluluktur. Bu nedenle Allaha karşı gelmeyi hafif görür, onun azabından çok, sizin onları cezalandırmanızdan korkarlar. Bu Yahudiler ve münafıklar sizinle karşı karşıya gelip savaşmaya cesaret edemezler. Bunlar ancak kalelerle tahkim edilmiş kasabalarda veya duvar arkalarından savaşabilirler. Bunların birbirlerine karşı olan düşmanlıkları da pek beterdir. Ey Muhammed, sen, münafıklarla kitap ehlinin birlik ve beraberlik içinde olduklarını sanırsın. Halbuki onların kalbleri birbirinden nefret etmektedir. Bunun sebebi ise Yahudi ve münafıkların, kendileri için faydalı olanı zararlı olanlardan ayırmayı akıl edememeleridir. Zira bunların heva ve hevesleri birbirlerinden farklıdır.

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾

15- O kâfirlerin durumu, kendilerinden az önceki kâfirlerin durumu gibidir Onlar yaptıklarının cezasını tatmışlardı. Âhirette de onlar için can yakıcı bir azap vardır.

Nadr oğullarından olan Yahudi kâfirlerin ve münafıkların, Allahın azabına uğramaları bakımından halleri kendilerinden önceki kâfirlerin halleri gibidir.

*Âyette zikredilen "Önceki kâfirler"den maksat, İbn-i Abbas'a göre, Kaynuka oğulları Yahudileridir. Zira bunlar, Nadr oğullarından önce sürgün edilmişlerdir. Mücahid'e göre ise bunlar, Bedir'de mağlup olan Kureyş müşrikleridir.

Taberi âyet-i kerimenin genel ifadesinin, zikredilen bu iki gurup kâfiri kapsadığı gibi bunların dışında olan ve Resulullaha, Nadr oğullarından önce karşı gelen bütün kâfirleri kapsadığını söylemiştir.

Evet, Nadr oğullarının ve münafıkların durumu, kendilerinden önce gelen bütün kâfirlerin durumu gibi olacaktır. O kâfirler nasıl ki yaptıklarının cezasını görmüşlerse bunlar da yaptıklarının cezasını görecekler, âhirette de kendileri için can yakıcı bir azap olacaktır.

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي
أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16- Yine onların durumu, insana "İnkar et." deyip insan da inkar edince "Ben senden uzağım, âlemlerin rabbi olan Allahtan korkarım diyen şeytanın durumu gibidir.

Nadr oğulları Yahudilerine: "Yemin olsun ki eğer yurdunuzdan çıkarılırsanız elbette ki sizinle beraber biz de çıkarız. Sizin aleyhinizde hiçbir kimseye asla itaat etmeyiz. Savaşa tutulursanız mutlaka size yardım ederiz." diyen sonra da sözlerinden dönen münafıkların durumu ve bu münafıkların yardım vaadlerine aldanarak gururlanan Nadr oğullarının durumu, şeytanın vesveselerine aldanan sonra da ondan hiçbir yardım göremeyen günahkar insanın durumuna benzer. Zira şeytan insana "İnkar et" der. İnsan inkar edince de âhirette ona "Ben senden beriyim. Zira ben, âlemlerin rabbi olan Allahtan korkarım." der.

*Âyette zikredilen "İnsan" Mücahid'e göre, bütün insanlardır. Bununla, şeytanın aldatmalarına kanan ve inkara düşen herhangi bir insan misal verilmiştir.

Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Tavus ve Mukatil'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise âyette zikredilen insandan maksat, İsrailoğullarından bir rahiptir. Bu rahip şeytana aldanarak fuhuş işlemiş sonra da zina ettiği kadının gebeliği ile bu çirkin işinin ortaya çıkmasından korkarak kadını öldürmüştür. Kadının akrabaları da onu öldürmeye kalkışınca şeytan kendisine görünmüş ve kendisine secde etmesi halinde onu kurtaracağını vaadetmiştir. Rahip ona secde ettikten sonra da kadının akrabaları onu öldürmek için yakalayınca bu defa da "Ben senden beriyim.Çünkü ben, âlemlerin rabbi olan Allahtan korkarım." demiştir.

فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِى ٱلنَّارِ خَٰلِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا۟ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٧﴾

17- Nihayet her ikisinin âkibeti de ebedi olarak içinde kalacakları ateşe girmektir. Zalimlerin cezası işte budur.

Şeytanın da, ona itaat ederek inkara düşen insanın da âkıbetleri, devamlı olarak cehennemde kalmaktır. Nadr oğulları Yahudilerinin ve münafıkların cezası da budur. Zira her zalimin cezası böyledir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ
إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18- Ey iman edenler, Allahtan korkun. Herkes yarın ne hazırlayıp gönderdiğine bir baksın. Allahtan korkun. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Ey, Allahı birleyen ve peygmaberini tasdik eden müminler, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkun. Herkes kıyamet günü için nasıl ameller hazırladığına bir baksın. Allahın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak ondan sakının. Zira Allah, işlediğiniz amellerden haberdardır. Sizi amellerinize göre cezalandıracak veya mükafaatlandıracaktır.

*Bu âyet-i kerimenin izahında Cerir b. Abdullah diyor ki:

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): «مَنْ سَنَّ سُنَّةً فِي الْإِسْلَامِ حَسَنَةً، فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ. مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ. وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ».

"Bir gün öğlenden önce biz Resulullahın yanında bulunuyorduk. O sırada Resulullahın yanına yalınayak, çıplak, ortası yarık cübbelerini başlarına geçirmiş, kılıçlarını kuşanmış bir gurup geldi. Bunların hepsi Mudar kabilesindendi. Resulullahın yüzündeki ifade onlarda gördüğü fakirlikten dolayı değişti. İçeri girip dışarı çıktı. Sonra Bilal'e emretti. Bilal ezan okudu kamet getirdi. Resulullah namazı kıldırdı. Sonra bir hutbe irad ederek şu âyetleri okudu: "Ey insanlar, sizi tek bir candan yaratan, ondan eşini var eden ve her ikisinden de bir çok erkek ve kadın türetip yeryüzüne yayan rabbinizden korkun. Kendisinin adını öne sürerek birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allahtan ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz ki Allah, sizin üzerinizde devamlı gözetleyicidir." (10) "Ey iman edenler, Allahtan korkun. Herkes yarına ne hazırlayıp gönderdiğine bir baksın. Allahtan korkun şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." Bunun üzerine insanlar, dinarından, dirheminden, elbisesinden, buğdayından, bir hurmanın yarısı kadar da olsa hurmasından sadaka verdiler. Ensar'dan bir kişi de eliyle zorla taşıyabildiği, hatta taşımakta âciz kaldığı bir para kesesi getirdi. İnsanlar onu takibettiler. Öyle ki ben, yiyecek ve elbiselerden iki yığın gördüm. Resulullah (s.a.v.)in yüzünün de altın yaldızlı gümüş gibi parladığını gördüm. Sonra Resulullah şöyle buyurdu: "Kim İslamda güzel bir çığır açarsa ona hem o işi yapmanın mükafaatı hem de kendisinden sonra o işi yapanların mükafaatı vardır. Bundan dolayı kimsenin mükafaatı da eksilmez.

Kim de İslamda kötü bir çığır açacak olursa ona hem o işi yapmanın günahı hem de kendisinden sonra o işi yapanların günahı vardır. Bu, onların günahlarından hiçbir şeyi eksiltmeyecektir." (11)

10- Nesa Suresi, 4/1

11- Müslim, K.ez-Zekât, bab: 69, Hadis no: 1017 / Nesei, K.ez-Zekat, bab: 64 / Ahmed b. Hanbel,

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

19- Allahın unutan, Allahın da kendilerini, kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte doğru yoldan çıkanlar bunlardır.

Ey iman edenler, Allahın farz kıldığı emirleri yerine getirmeyerek onları unutan kimselerden olmayın. Allah böyle insanlara hayırdan nasip almalarını unuttunmuştur. İşte bunlar, Allahın itaatinden ayrılıp isyana düşen kimselerdir.

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

20- Cehennemliklerle cennetlikler bir değildir. Kurtuluşa erenler sadece cennetliklerdir.

Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Yoksa kötülükleri işleyenler hayatlarında ve ölümlerinde tam eşit olarak, iman edip salih amel işleyenlerle kendilerini bir tutacağımızı mı sanırlar? Ne kötü hüküm veriyorlar." (12) "Yoksa biz, iman edip salih amel işleyenleri, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar gibi mi tutacağız? Yoksa Allahtan hakkıyla korkanları günahkarlar gibi mi tutacağız?" (13)

لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21- Eğer biz, bu Kur'anı bir dağa indirseydik, Allahın korkusundan o dağın huşu ile boyun eğdiğini ve parça parça olduğunu görürdün. Biz, bu misalleri insanlara, düşünmeleri için veriyoruz.

12- Casiye Suresi, 45/21
13- Sâd Suresi, 38/28

Ey Muhammed, eğer biz bu Kur'anı bir dağa indirecek olsaydık Kur'anın emir ve yasaklarını yerine getirememe korkusundan o dağın boyun eğdiğini, hatta parça parça olduğunu görürdün. Kur'an, Âdemoğluna indirildi. O ise Kur'anı hafife alır, ondaki emir ve öğütlerden yüz çevirir oldu. İşte biz, insanlara, hissetme duygusuna sahip olmayan dağların, Allahın emirlerine nasil boyun eğdiklerini misal veririz ki düşünsünler ve hakka boyun eğsinler.

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ

الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

22- O, kendinden başka hiçbir ilah bulunmayan, görülmeyeni de, görüleni de bilen Allahtır. O, esirgeyen ve bağışlayandır.

23- O, kendinden başka hiçbir ilah bulunmayan, hükümran, noksan sıfatlardan uzak, selamete erdiren, emniyete kavuşturan, gözetip koruyan, her şeye galip olan, istediğini zorla yaptıran, herşeydten yüce olan Allahtır. Allah müşriklerin ortak koştuklarından münezzehtir.

24- O, yaratan, yoktan var eden, yarattıklarını şekillendiren Allahtır. En güzel isimler onundur. Göklerde ve yerde olan herşey onu tenzih ve tesbih eder. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Ma'kil b. Yesar diyor ki:

عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ:

أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَقَرَأَ ثَلاَثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ وَكَّلَ اللهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يُمْسِي، وَإِنْ مَاتَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ مَاتَ شَهِيداً، وَمَنْ قَالَهَا حِينَ يُمْسِي كَانَ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ».

"Resulullah bu âyetlerin fazileti hakkında şöyle buyurdu: "Kim sabahladığında üç kere: (أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) "Ben, kovulmuş olan şeytanın şerrinden, herşeyi işiten ve bilen Allaha sığınırım." der de Haşr suresinin son üç âyetini okuyacak olursa Allah ona yetmiş bin meleği vekil kılar. Akşam oluncaya kadar o melekler onun için af dilerler. Şayet o gün ölürse şehit olarak ölmüş olur. Kim akşamleyin bunu söyler ve bunları okursa bu dereceye ulaşmış olur." (14)

Âyet-i kerimede, en güzel isimlerin Allaha ait olduğu zikredilmektedir. Bu isimler, A'raf suresinin yüz sekseninci âyetinde zikredilmiştir.

MÜMTAHİNE SURESİ

Mümtahine Suresi Medine'de nazil olmuştur ve on üç âyettir.

Bu sure-i celile, Allahın ve müminlerin düşmanlarını dost edinmeyi yasaklayan âyet,i kerime ile başlıyor ve peygamber ve müminlerin yurtlarından, Allaha iman ettikleri için çıkarıldıklarını beyan ediyor.

Hz. İbrahim ve yanında bulunanların, kâfirlere karşı tavırlarının bize örnek olduğu ifade ediliyor.

Muhacir olarak müslümanların yanına gelen kadınların ne için hicret ettiklerinin araştırılması ve gerçekten iman etmiş olarak geldiklerinin anlaşılması halinde onların kâfirlere iade edilmemesi emrediliyor ve mümin erkeklerin kâfir kadınlarla, kâfir erkeklerin de mümin kadınlarla evlenemeyecekleri hükmü açıklanıyor. Kocalarından ayrılarak hicret eden kadınların, mümin erkeklerle evlenmeleri halinde, kâfir kocalarının verdiği mehirin iade edilmesi emrediliyor. Bu muhacir kadınlarla, mehirlerini vermek suretiyle evlenmenin caiz olduğu beyan ediliyor.

Mümin kadınların Resulullahıa gelip, Allaha hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, iftirada bulunmamak, iyilikler hususunda kendisine karşı gelmemek şartıyla biat ederlerse onların biatlarını kabul etmesi emrediliyor.

Sure-i celile "Ey iman edenler, Allahın gazabettiği bir kavmi dost edinmeyin.." âyet-i kerimesiyle sona eriyor.

SURE-İ CELİLENİN NÜZUL SEBEBİ

Bu surenin ilk âyetlerinin nüzul sebebi hakkında Hâtıb b. Ebi Beltea'nın kıssası zikredilmiştir. Hâtıb, muhacirlerden olup Bedir savaşına katılan sahabilerden biridir. Hâtıb Mekke'den hicret etmiş, çocukları ve malları ise orada kal-

mıştır. Bu şahıs Kureşli değildi. Onlarla antlaşması bulunan bir kimseydi. Bu sebeple Mekke'de kalan ailesini koruyacak hiç kimsesi yoktu. Mekkeliler Hudeybiye musalahasını bozunca Resulullah (s.a.v.) Mekke'yi fethetmeye karar verdi ve müslümanlara, savaşa hazırlanmalarını emretti. Resulullah, diğer savaşlarda olduğu gibi bu harekatı da gizli tuttu. Hâtıb, Mekke'de bulunan Kureyşlilerin, orada kalan aile efradına yardımlarını sağlamak maksadıyla, Resulullahın, onlara karşı savaşmak istediğini bildiren bir mektup yazdı ve bu mektubu Kureyşten olan bir kadınla Mekke'ye gönderdi. Bunun üzerine Allah teala, Peygamberine bu mektubun gönderilişini haber verdi. Peygamber (s.a.v.) de kadının arkasından adam göndererek mektubu yakalatıp geri getirtti.

Hz. Ali (r.a.) diyor ki:

سَمِعْتُ عَلِيّاً رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُولُ بَعَثَنِي رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) اَنَا وَالزُّبَيْرَ وَالْمِقْدَادَ فَقَالَ انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فَانَّ بِهَا ظَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا فَذَهَبْنَا تَعَادَىٰ بِنَا خَيْلُنَا حَتَّى اَتَيْنَا الرَّوْضَةَ فَاِذَا نَحْنُ بِالظَّعِينَةِ فَقُلْنَا اَخْرِجِي الْكِتَابَ فَقَالَتْ مَا مَعِي مِنْ كِتَابٍ فَقُلْنَا لَتُخْرِجِنَّ الْكِتَابَ اَوْ لَتُلْقِيَنَّ الثِّيَابَ فَاَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا فَاَتَيْنَا بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ) فَاِذَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ اَبِي بَلْتَعَةَ اِلَى اُنَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِمَّنْ بِمَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ اَمْرِ النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) مَا هٰذَا يَا حَاطِبُ قَالَ لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنِّي كُنْتُ اَمْرَأً مِنْ قُرَيْشٍ وَلَمْ اَكُنْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَكَانَ مَنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا اَهْلِيهِمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِمَكَّةَ فَاَحْبَبْتُ اِذْ فَاتَنِي مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ اَنْ اَصْطَنِعَ اِلَيْهِمْ يَداً يَحْمُونَ قَرَابَتِي وَمَا فَعَلْتُ ذٰلِكَ كُفْراً وَلَا ارْتِدَاداً عَنْ دِينِي فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) اَنَّهُ قَدْ صَدَقَكُمْ فَقَالَ عُمَرُ دَعْنِي يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَاَضْرِبَ عُنُقَهُ فَقَالَ اِنَّهُ شَهِدَ بَدْراً وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ اطَّلَعَ عَلَى اَهْلِ بَدْرٍ

فَقَالَ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ قَالَ عَمْرٌو وَنَزَلَتْ فِيهِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا

"Resulullah (s.a.v.) beni, Zübeyr'i ve Mikdat'ı bir yere gönderdi.. Bize, "Yola çıkın." Ravdatu Hah" denen yere varınca orada hevdecinin içinde giden, kendisinde bir mektup bulunan bir kadına rastlayacaksınız. Mektubu alıp getirin." buyurdu. Biz de atlarımıza binip gittik. "Ravdatu Hah" denen yere varınca, hevdecinin içinde giden kadını gördük ve ona "Mektubu çıkar" dedik. O, "Bende mektup yok. dedi. Biz de "Ya mektubu çıkarırsın yahut da elbiselerini soyunursun." dedik. Bunun üzerine ne kadın, saç örgüsünün içerisinden mektubu çıkarıp verdi. Biz de alıp Resulullaha getirdik. Bir de ne görülsün, bu mektup, Hatıb b. Ebi Beltea tarafından, Mekke'de bulunan bir kısım müşriklere gönderilen bir mektup. Hâtıb bu mektubunda onlara, Resulullahın bazı işlerini bildiriyor.

Bunun üzerine Resulullah "Ey Hâtıb bu nedir?" diye sordu. Hâtıb: "Ey Allahın Resulü, hakkımda acele davranma. Ben Kureyştendim. Fakat ben onların soyundan değildim. Seninle beraber bulunan muhacirlerden her birinin orada akrabaları var. Bunlar o akrabaları aracılığıyla Mekke'deki aile fertlerini ve mallarını koruyorlar. Benim onların arasında bir soy bağım olmadığı için onlardan bir destek sağlamak istedim ki onlar benim akrabalarımı korusunlar. Ben bu işi ne kâfirliğimden dolayı yaptım ne de dinimden döndüğümden dolayı." dedi. Bunun üzerine Resulullah, sahabilere hitaben: "O size doğruyu söyledi." dedi. Ömer ise: "Ey Allahın Resulü, bırak beni de onun boynunu vurayım." dedi. Resulullah "O Bedir'de bulundu. Ne bileceksin belki de Allah, Bedir ehline baktı ve onlara "İstediğinizi yapın. Ben sizi affettim." dedi. İşte bunun üzerine "Ey iman edenler, benim düşmünümı da sizin düşmanınızı da dostlar edinmeyin.." âyeti nazil oldu. (1)

1- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 60, bab: 1 / Tirmizî, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 60, bab: 1, Hadis no: 3305

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ
وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُم مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ
إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ
وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنتُمْ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ
السَّبِيلِ ①

1- Ey iman edenler, benim düşmanımı da sizin düşmanınızı da dostlar edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz. Halbuki onlar size gelen hakkı inkar ettiler. Peygmaberi ve sizi, rabbiniz olan Allaha iman ettiğiniz için yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer siz benim yolumda cihad için ve rızamı talep için yurdunuzdan çıktıysanız onları dost edinmeyin. Onlara olan sevginizi gizlersiniz. Oysa ben sizin gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da çok iyi bilirim. İçinizden kim benim ve sizin düşmanlarınızı dost edinirse şüphesiz ki o, doğru yoldan sapmıştır.

"Ey iman edenler, benim de sizin de düşmanınız olan müşrikleri dost ve yardımcılar edinmeyin. Siz onlara dostluk gösteriyorsunuz. Halbuki onlar size gelen ve hak olan tevhid inancını, Kur'anı ve peygamberi inkar ettiler. Sizler rabbinize iman ettiğiniz için, peygamberi ve sizleri yurtlarınızdan çıkarıp hicrete zorluyorlar. Şayet sizler benim yolumda cihad etmek için hicret ettiyseniz ve benim rızamı kazanmak için yola çıktıysanız, benim de sizin de düşmanınız olan kimseleri dostlar edinmeyin. Ey müminler sizler, müşriklere gizlice sevgi besliyorsunuz.Ben ise sizin gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da çok iyi bilirim. Artık bundan sonra sizden kim yine böyle yapacak olursa şüphesiz ki o, doğru yoldan sapmış ve haktın ayrılmış bir kimsedir."

*Bu hususta Allah teala şu âyetlerde de buyuruyor ki: "Ey iman edenler, Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirleinin dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse şüphesiz ki onlardan olur. Muhakkak ki Allah, zalim kavmi hidayete erdirmez." "Kalblerinde hastalık bulunanların, onlara doğru koştuğunu görürsün." Bize kötülük isabet etmesinden korkarız." derler. Umulur ki Allah bir fetih ihsan eder veya katından bir emir getirir de içlerinde gizlediklerine pişman olurlar." "Ey iman edenler, sizden önce kendilerine kitap verilenlerle, kâfirlerden dininizi alay ve eğlence konusu yapanları dost edinmeyin. Eğer iman ediyorsanız Allahtan korkun." (2) "Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçti. Şimdi o ölür veya öldürülürse ökçelerinizin üzerine geri mi döneceksiniz? Kim ökçesi üzerine geri dönerse Allaha hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükafaatlandıracaktır." (3)

إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾

2- Eğer sizi ele geçirirlerse hemen size düşman kesilirler. Ellerini ve dillerini size kötülük yapmak için uzatırlar. İsterler ki keşke inkar etseniz.

Ey iman edenler, kendilerine dostluk beslediğiniz kâfirler, sizi yakalayıp ellerine geçirecek olsalar size karşı düşman kesilirler. Sizi öldürmek için ellerini, kötülük yapmak için de dillerini uzatırlar. Sizin de rabbinizi inkar edip onlar gibi kâfir olmanızı isterler.

لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

2- Maide Suresi, 5/51-52-57
3- Nisa Suresi, 4/144

3- Akraba ve çocuklarınız size kıyamet gününde hiçbir fayda sağlayamayacaktır. O gün Allah sizinle onların arasını ayıracaktır. Allah, sizin yaptıklarınızı çok iyi görür.

Ey iman edenler, hısımlarınız, akrabalarınız ve çocuklarınız, kafir olmanıza ve Allahın düşmanlarını dostlar edinmenize sebep olmasınlar. Zira size kıyamet gününde ne akrabalarınız bir fayda sağlayacak ne de evlatlarınız. Allah o günde sizi birbirinizden ayıracaktır. itaat edenleri cennete, isyan edenleri ise cehenneme koyacaktır. Allah, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir. O, herkese hak ettiğini karşılığını verecektir.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ
وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا
حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ
مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾

4- Gerçekten İbrahim ve beraberindekilerde sizin için güzel bir örnek vardır. Hani bir zaman onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: "Şüphesiz biz, sizden ve Allahtan başka taptıklarınızdan uzağız. Biz sizi asla kabul etmiyoruz. Yalnızca Allaha iman etmenize kadar bizimle sizin aranızda ebedi bir düşmanlık ve kin ortaya çıkmıştır." Fakat İbrahim'in, babasına: "Mutlaka senin için Allahtan mağfiret dileyeceğim. Ama Allahtan gelecek hiçbir şeyi senden uzaklaştıramam." sözü bunun dışındadır. Ey müminler siz şöyle deyin: "Ey rabbimiz biz sana güvendik, sana yöneldik. Kıyamet günü dönüşümüz yine sanadır."

5- Ey rabbimiz, kâfirlerin lehine olacak bir imtihanla bizleri imtihan etme, günahlarımızı bağışla. Ey rabbimiz şüphesiz ki sen, herşeye galipsin, hüküm ve hikmet sahibisin."

Ey müminler, şüphesiz ki sizin için, Allahın düşmanlarını dost edinmeme bakımından İbrahim'de ve onunla birlikte olan müminlerde güzel bir örnek vardır. İbrahim ve onunla birlikte olanlar, Allahı inkar eden ve tağutlara tapan kavimlerine şöyle demişlerdi: "Biz sizlerden de Allahtan başta taptığınız put ve tağutlardan da beriyiz. Biz, sizin, Allahdan başkasına tapmanızı reddediyoruz. Bu batıl dininizi inkar ediyoruz. Sizin yalnızca Allaha iman edip onu birlemenize kadar bizimle sizin aranızda ebedi olarak düşmanlık ve kin ortaya çıkmıştır. Bu düşmanlık ve kini, yalnızca Allaha kulluk etmeniz giderir.

Ey müminler, kâfirlere karşı tavır almanızda, İbrahim ve onunla birlikte iman edenlerde sizin için güzel bir örnek vardır. Ancak İbrahim'in, babası hakkında söylediği şu sözler sizin için örnek değildir. "Mutlaka senin için Allahtan mağfiret dileyeceğim. Ama Allahtan gelecek hiçbir şeyi senden uzaklaştıramam." İbrahim ve onunla beraber iman edenler, kavimlerinin inkarcılıklarından dolayı onlardan uzaklaşınca, rablerine yönelerek şöyle demişlerdi: "Ey rabbimiz sana tevekkül ettik, tevbe ederek sana yöneldik, dirilip kabirlerimizden kalktığımız zaman yine sana döneceğiz. Ey rabbimiz, bizleri, kâfirlerin lehine olacak bir imthanla imtihan etme. Onları bize musallat ederek, kendilerinin hak yolda bizim ise batıl yolda olduğumuz zehabına kaptırma. Veya bize abazederek onların: "Eğer haklı olsalardı Allah onları cezalandırmazdı." demelerine imkan verme."

*Allah teala bu âyetlerde, kâfirlerden uzak durma, onlara düşmanlık besleme ve onları dost edinmeme hususunda müminlerin, Hz. İbrahim'i ve onunla birlikte iman edenleri örnek almalarını emrediyor. Zira Hz. İbrahim ve onunla birlikte iman edenler, kâfirlere karşı kesin bir tavır almışlar; onların taptıkları şeylerden beri olduklarını ve onlara düşman olduklarını kesin bir şekilde ortaya koymuşlar, iman ile inkar arasını kesin bir sınır çizmişlerdir. Bütün müminlerin de böyle olmaları gerekmektedir.

Allah teala, Hz. İbrahim'in, müşrik olan babası için af dilemesinin örnek alınmamasını eretmiştir. Zira Hz. İbrahim şu âyette de belirtildiği gibi babasına daha önce verdiği bir sözü yerine getirmek için böyle bir teşebbüste bulunmuş fakat babasının Allah düşmanı olduğu ortaya çıkınca ondan uzaklaşmış ve Allahtan af dilemiştir. "İbrahim'in, babası için af dilemesi ise sadece ona verdiği sözü yerine getirmesi içindir. Fakat babasının, Allahın düşmanı olduğu ortaya çıkınca İbrahim ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim, çok niyaz eden ve çok halim selim bir insandı." (4)

Bazı müfessirler, dördüncü âyetin sonundaki: "Ey rabbimiz biz sana yöneldik.." kısmından itibaren beşinci âyetin sonuna kadar Hz. İbrahim'in duası

4- Tevbe Suresi, 9/114

olduğunu söylemişlerdir. Taberi de âyeti bu şekilde izah etmiştir. Bazı müfessirler ise bu dualarının, bütün müminler için, yapmaları emredilen dualar olduğunu söylemişlerdir. Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

6- Sizlerden, Allahı ve âhiret güün arzulayanlar için bunlarda mutlaka güzel bir misal vardır. Kim yüzçevirirse şüphesiz ki Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye layıktır.

Ey müminler, sizlerden, Allahın huzuruna çıkacağını, âhiret güünde kurtuluşa ereceğini ümit edenler için, İbrahim ve onunla birlikte olanlarda güzel bir numune vardır. Sizden kim, Allahın emrettiklerinden yüzçevirir ve Allahın düşmanlarını dost edinmeye girişirse bilsin ki Allahın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Allah, onun iman ve itaatine muhtaç değildir. Yine bilsin ki Allah, nimetlerinin kıymetini bilen bütün yaratıkları tarafından övülendir. Böyle nankörlerin övmesine ihtiyacı yoktur.

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾

7- Allah, sizinle düşmanlık ettiğiniz kimseler arasında belki de bir sevgi meydana getirir. Allah herşeye kadirdir. Allah, çok affeden ve çok acıyandır.

Ey müminler belki de Allah sizinle, kendilerine karşı çıktığınız müşrikler arasında bir sevgi meydana getirir de onlara iman etmeyi nasibeder. Böylece aranızdaki düşmanlık silinmiş olur. Zira Allah herşeye kadirdir, çok affeden ve çok merhamet edendir. O halde kâfirlerle dost olma işine girişmeyin. İsterse onu yapacak olan Allahtır.

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ
تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾

8- Allah, din hususunda sizinle savaşmayan ve sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Şüphesiz ki Allah, adaletli davrananları sever.

Ey iman edenler, din uğrunda size karşı savaşmayan ve sizleri yurdunuzdan çıkarmaya çalışmyan insanlara iyi davranmanız ve onlara karşı adaletli olmanız size yasaklanmamıştır. Şüphesiz ki Allah, adaletli davrananları sever.

*Müfessirler bu âyette, kendilerine iyilik yapılmasına ve adaletli davranılmasına izin verilenlerin kimler oldukları hakkında farklı görüşler zikretmişlerdir:

Mücahid'e göre bunlar, iman ettikleri halde Mekke'den hicret etmeyen müminlerdir. Allah teala müminlere, bunlar için af dilemelerini bunlara iyilikte bulunmalarının ve bunlara adaletli davranmalarının yasaklanmadığını beyan etmiştir.

Abdullah b. Zübeyr'den nakledien bir görüşe göre ise bunlar, Mekke müşrikleri haricindeki insanlardır. Bu hususta Abdullah b. Zübeyr diyor ki:

عن بد الله بن الزبير قال قدمت قبيلة ابنة عبد العزى بن عبد أسعد من بنى مالك بن حسل على ابنتها أسماء ابنة أبى بكر بهدايا ضباب واقط وسمن وهى مشركة فابت أسماء ان تقبل هديتها وتدخلها بيتها فسألت عائشة النبى (ﷺ) فأنزل الله عز وجل لاينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين الى آخر الآية فامرها ان تقبل هديتها وان تدخلها بيتها.

"Ebubekir'in kızı Esma'nın annesi olan Abdüluzza'nın kızı Katile (veya Kabile) isimli kadın henüz müşrik iken kızı Esma'ya, keler, çökelek ve yağ getirmişti. Esma, annesinin hediyelerini kabul etmemiş ve evine girmesini istememiştir. Aişe (r..anh.) Resulullah (s.a.v.)e bu hususu sormuşv e bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirmiştir. Âyet inince Resulullah Esma'ya, hediyeleri kabul etmesini ve annesinin, evine girmesine müsaade etmesini emretmiştir. (5)

İbn-i Zeyd ve Katade'ye göre ise âyette kendilerine iyi davranılması ve adaletli olunması emredilen bu insanlardan maksat, Mekke müşriklerinden, müminlere karşı savaşmamış ve onları yurtlarından çıkarmamış olan insanlardır. İbn-i Zeyd ve Katade'ye göre bu âyet-i kerime "Müşrikleri nerede bulursanız öldürün." (6) âyet-i kerimeiyle neshedilmiştir.

Taberi, burada zikredilen insanlardan maksadın herhangi bir dinden olan insanlar olabileceğini söyleiş, âyet-i kerimenin, herhangi bir insanı özellikle kasdetmediğini beyan etmiştir. Taberi'ye göre bu âyetin neshedildiğini söylemenin de bir manası yoktur. Zira,mümin bir insanın, kendisine karşı savaşmayan ve kendisine karşı savaşanlara da yardım etmeyen bir kafire, ister akrabası olsun ister yabancı olsun, iyilikte bulunması ne haramdır ne de yasaklanmıştır. Nitekim, Abdullah b. Zübeyr'in rivayet ettiği hadis de bu görüşü desteklemektedir.

إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ

إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾

9- Allah, ancak sizinle din hususunda savaşanları sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar, kim onları dot edinirse, işte onlar, zalimlerdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, müslümanlara karşı islamı reddetmek için savaşanları,müslümanları yurtlarından çıkaranları ve müslümanları yurtlarından çıkaran müşriklere yardım edenleri dost edinmeyi yasakladığını beyan ediyor. Bunları dost edinenlerin ise zalim olacaklarını bildiriyor.

5- Ahmed b. Hanbel. Müsned. C.4. S.4

Bu hususta Maide suresinin elli birinci âyetinde şöyle buyurulmaktadır: "Rablerinin huzurunda toplanacaklarından korkanları Kur'anla uyar. Onlar için Allahtan başka ne bir dost ne de bir şefaatçi vardır. Gerekir ki, Allahtan korkarlar." (7)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ
فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ
يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُمْ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا
ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- Ey iman edenler, mümin kadınlar size muhacir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Onların imanlarını Allah daha iyi bilir Mümin olduklarını öğrendiğiniz zaman da onları kâfirlere iade etmeyin. Çünkü ne mümin kadınlar kâfirlere helaldir ne de kâfir erkekler mümin erkeklere helaldir. Kâfir kocalarının (sizlere muhacir olarak gelen mümin kadınlara) vermiş oldukları mehirleri geri iade edin. Bu muhacir kadınlara, mehirlerini verdiğiniz takdirde kendileriyle evlenmenizde bir mahzur yoktur. Kâfir kadınları nikahınız altında tutmayın. Siz, (Kâfir kadınlara) verdiğiniz mehirleri geri isteyin. Kâfir erkekler de size gelen muhacir kadınlara verdikleri mehirleri geri istesinler. İşte Allahın sizin hakkınızda hükmü budur. O, aranızda hükmeder. Allah, herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Âyet-i kerimede, kâfirlerin hakim olduğu bir beldede müslüman olup da müminlerin hakim olduğu beldeye gelen ve mümin olduklarını söyleyen kadınların, gerçekten mümin olup olmadıkların tanlamak için imtihan edilmeleri emrediliyor.

Abdullah b. Abbas'tan, Resulullahın, mümin olduklarını söyleyen muhacir kadınları nasıl imtihan ettiği sorulmuş o da şöyle demiştir: "Resulullah kadınlardan, "Allaha yemin olsun ki ben, kocama kızarak oradan çıkmadım. Allaha yemin olsun ki ben, bir yeri sevmediğim için başka bir yere gideyim diye oradan çıkmadım. Allaha yemin olsun ki ben, dünya malını elde etmek için çıkmadım. Allaha yemin olsun ki ben oradan, ancak Allahı ve Resulünü sevdiğim için çıktım." demelerini isteyerek onları emtihan ederdi.

Zühri'nin ve Ureve b. Zübeyr'in Hz. Aişe'den naklettiklerine göre ise Resulullah, iman ettiklerini söyleyen ve kâfirlerden kaçıp müminlere sığınan kadınları bu surein on ikinci âyetinde zikredilen ve "Kadınların biat şeklini" bildiren âyetle imtihan edermiş.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki: "Mümin olduklarını söyleyen kadınlar bu âyette zikredilen emirleri kabullenince Resulullah da onların Allah ve Rsulünün sevgisi için hicret ettiklerini kabul ederdi ve onlra "Haydi gidin, sizin biatınızı kabul ettim." derdi.

Mücahid diyor ki: "O kadınları imtihan edin." ifadesinden maksat şudur: "Siz o kadınlara, niçin geldiklerini sorun. Şayet onlar kocalarına kızdıklarından dolayı veya başka bir sebeple gelmişler ve mümin olmamışlarsa siz onları tekrar kocalarına yollayın."

Katade diyor ki: "Hicret edip gelen o kadınların imtihan edilmeleri şöyle olurdu: "Kadınlar, kocalarından kaçmak için gelmediklerine, sadece İslam ve müslümanları sevdiklerinden dolayı ve İslama olan hassasiyetlerinden dolayı geldiklerine dair Allaha yemin ettirilirlerdi. Kadınlar bu yemini yapınca da onların iman etmiş oldukları kabul edilirdi. İbn-i Zeyd diyor ki: "Müşriklerden bir kadın, kocasına kızdığı ve onunla münakaşa ettiği zaman kocasına şöyle derdi: "Allaha yemin olsun ki ben, Muhammed'e ve onun arkadaşlarına hicret edeceğim." İşte bunun üzerine Allah teala bu ayet-i kerimeyi indirdi ve hicret eden kadınların imtihan edilmelerini emretti. Eğer hicret eden o kadınların geliş sebepleri kocalarına kızmaları ise geri çevirilmeleri, bu sebep müslüman olmaları ise geri çevirilmemelerini emretti.

Âyet-i kerimenin devamında, "Onların mümin olduklarını öğrendiğiniz zaman da onları kâfirlere iade etmeyin." buyuruluyor. Âyetin bu kısmını şu hadise açıklamıştır.

Peygamber efendimiz, Hudeybiye musalahasını yaparken müşrikler, antlaşmaya şu şartı koymuşlardı. Müsriklerin tarafından, müslümanlığı kabul ederek Medine'ye gidenler, müşriklere geri iade edilecek fakat müslümanlardan, dinden çıkıp Mekke'ye gidenler ise müslümanlara geri iade edilmeyecekti."

Fakat bu ara, bir kısım kadınlar müslüman olarak Mekke'den Medine'ye

hicret etmişlerdir. Müşrikler, yukarıda zikredilen anlaşmaya dayanarak bu kadınların geri iade edilmelerini istemişler işte bunun üzerine bu âyet inmiş ve mümin kadınların iade edilmeyeceklerini, zira onların kâfirlere, kâfirlerin de onlara haram olduğunu beyan etmiştir. (8)

Hicret eden bu kadınlardan biri de Ümmü Gülsüm Bint-i Ukbe b. Ebi muayt'tır. Bu kadın hicret ettikten sonra kardeşleri Ammare ve Velid Resulullaha gelerek kızkardeşlerinin kendilerine verilmesini ve geri gönderilmesini istemişler, bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirmiş böyle kadınların geri iade edilmelerini yasaklamıştır.

Âyet-i kerimede, müslüman erkeklerin müslüman kadınlara, müslüman kadınların da ancak müslüman erkeklere helal oldukları beyan edilmektedir. Bu âyet nazil olmadan önce müslüman kadınların, kâfir erkeklerle evlenmeleri yasaklanmamıştı. Bu sebeple Peygamber Efendimizin kızı Zeyneb, Müslüman olmasına rağmen kocası Ebul Ass b. Rebi ile beraber yaşıyordu. Ebul Ass Bedir'de esir düşünce hanımı Zeyneb, annesi Hatice validemizden miras kalan gerdanlığı, kocasını kurtarmak için fidye olarak göndermiştir. Resulullah gerdanlığı görünce kızının haline acımış ve müslümanlara, "Bunun esirini serbest bırakabiliyorsanız bırakın." demiştir. Müslümanlar onu bırakmışlar. Bunun üzerine Resulullah, Ebul Ass'a Mekke'ye gider gitmez, kızını kendisine göndermesi şartıyla kendisini serbest bırakacağını söylemiş, Ebul Assa da bunu kabul etmiş ve verdiği sözü yerine getirerek, Resulullahın kızı Zeyneb'i Zeyd b. Harise ile birlikte hicretin ikinci yılında Medine'ye göndermiş, Zeyneb, kocası Ebul Ass'ın müslüman olup, hicretin sekizinci yılında Medine'ye gelmesine kadar beklemiş, Resulullah da onu tekrar Ebul As'a vermişir. (9)

Bu âyet-i kerime nazil oldaktan sonra, artık müslüman kadınların, ister kitap ehli olsun ister müşrik olsun, müslüman olmayanlarla evlenemeyeceği kesinleşti. Müslüman erkeklerin ise, kitap ehli olmayan kâfir kadınlarla evlenemeyecekleri hükmü kondu. Nitekim bu âyetin devamında "Kâfir kadınları nikahınız altında tutmayın." buyurulmaktadır.

Bu âyet-i kerime nazil olduktan sonra Hz. Ömer iki hanımın, Talha b. Ubeydullah a bir hanımını boşamışlardır. (10)

Ancak müslüman erkeklerin kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyan kadınlarla evlenebilecekleri şu âyette belirtilmiş ve sadece bunlar için bir ruhsat tanınmıştır. "Bugün size, temiz ve güzel olan şeyler helal kılındı. Kendilerine kitap

---

8- Bkz. Buhari, K?es-Şürût, bab: 3

9- Bkz. Ebu Davud, K..et-Talak, bab: 24, Hadis no: 2240 / Tirmizi, K.en-Nikah, bab: 43, Hadis no: 1143

10- Bkz. Buhari, K.eş-Şürût, bab: 3 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.331

verilenlerin yemekleri size helal olduğu gibi sizin yemekleriniz de onlara helaldir. Hür ve iffetli mümin kadınlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden hür ve iffetli kadınlar, namuslu olmanız, zina yapmamanız, dost edinmemeniz ve kendilerine mehirlerini vermeniz şartıyla size helaldir. Kim dini inkar ederse, şüphesiz onun, daha önceki amelleri boşa gider. Ve âhiret gününde o, hüsrana uğrayanlardandır." (11)

Âyet-i kerimede, mümin erkeklerin, bu âyet nazil olduktan sonra, ayrıldıkları kafir kadınlardan, evlenirken verdikleri mehirleri geri istemeleri emredilmiş diğer yandan kâfir erkeklerin de müslüman olup kendilerinden ayrılan hanımlarından, evlenirken verdikleri mehirleri geri istemeye hakları olduğu beyan edilmiştir.

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- Kadınlarınızdan bazılarının kaçması sebebiyle kâfirlere bir hakkınız geçecek olur da siz de onlardan bir şey elde ederseniz, karıları kaçan müslümanlara, harcadıkları kadar verin. İman ettiğiniz Allahtan korkun.

Ey iman edenler, şayet sizin kadınlarınızdan bazıları kâfirlere kaçar onlar da sizin, kadınlarınız için verdiğiniz mehirleri geri vermezlerse siz de gerek savaşarak gerekse onların kadınlarının size kaçması sebebiyle kâfirlerden bir şey elde edecek olursanız bu maldan, karıları kaçan müslümanların, karılarına verdikleri mehirleri geri verin. Bu emri yerine getirme hususunda, kendisine iman ettiğiniz Allahtan korkun.

*Âyet-i kerimede, müminlerin karılarının kaçtığı kâfilerden söz edilmektedir. Mücahid ve Katade'ye göre bu kâfirler, Resulullah ile Hudeybiye sulhünde bulunmayan kâfirlerdir. Zühri'ye göre ise bunlar, Resulullah ile musalaha yapan Kureyş müşrikleridir. Müslümanlar, müşriklerden kendilerine kaçan mümin kadınların mehirlerini eski kocalarına iade ederken müşrikler aynı şeyi yapmamışlardır. Bu sebeple âyette, müminlerin kâfirlerden bir şey elde etmeleri halinde, kaçan karılarının mehirlerini alamayan müminlere o şeylerden verilmesi emredilmiştir.

11- Maide Suresi. 5/5

Müminlerin, kâfirlerden elde edecekleri mal, Zühri'ye göre, müslüman olup da müminlere kaçan ve evlenen kadınlardan dolayı eski kocalarına verilmesi gereken şeylerdir. Zira müminler bu mehiri, kaçan kadının eski müşrik kocasına vreme yerine, karısı müşriklere kaçan ve bu kadının mehirini o müşriklerden alamayan mümin kocaya verilir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Mesruk ve İbrahim en-Nehai'ye göre, Zühri ve Katade'den de nakledilen ikinci bir görüşe göre müminlerin kâfirlerden elde ettikleri mallardan maksat, ganimet malları ve Resulullaha mahsus olan "Fey" mallarıdır. Buna göre müslüman bir erkeğin kocasına ödemeyecek olurlarsa, müslümanlar, kâfirlerden aldıkları ganimet ve Fey mallarından, bu kadının mehirini müslüman kocasına öderler.

İbn-i Zeyd'e göre ise burada zikredilen ve müslümanların kâfirlerden elde ettikleri mallardan maksat, kâfirlerden kaçıp gelen müslüman kadınlardır. Buna göre herhangi bir müslümanın hanımı kâfirlere kaçar, kafirlerden de bir kadın müslüman olup gelecek olursa bu kadına, karısı kaçan müslümanla evlenmesi teklif edilir. Kabul ettiği takdirde başka birşey almasına gerek kalmza. Kabul etmezse gerek bu kadının evleneceği kocasından alacağı mehirden, gerekse ganimet mallarından, karısı kaçan müslüman kocaya mehiri geri verilir.

Taberi, karısı kaçtığı için mağdur olan müslüman erkeğe, kâfirlerden elde edilen ganimetten veya onlardan kaçan kadınla evlenen kişiden alınan mehirden, kaçan karısına harcadığı kadar verilmesi gerektiğini söylemenin daha doğru olduğunu belirtmiştir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِٱللَّهِ شَيْـًٔا وَلَا
يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَٰنٍ يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ
وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِى مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- Ey Peygamber, mümin kadınlar sana gelip, Allâha hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup ileri sürmemek ve iyilik-

ler hususunda sana karşı gelmemek şartıyla biat ederlerse biatlarını kabul et. Allahtan onların affedilmelerini iste. Şüphesiz ki Allah, çok affeden ve çok acıyandır.

*Bu âyet-i kerime kadınların biat şeklini beyan etmektedir. Peygamber efendimiz Hudeybiye sulhünden sonra müslümanlara sığınan kadınları, bu âyette zikredilen hususları kabul edip etmediklerimeselesiyle imtihan ediyor, bunları kabul edenlerin biatlarını kabul ediyordu.

Bu hususta Hz. Ali (r.a.) diyor ki: "Resulullah kendisine hicret eden mümin kadınları bu âyetle imtihan ediyor ve mümin kadınlardan bu şartları kabul edenlere "Biatınızı kabul ettim." diyor ve bu biatı böyle yapıyordu. Allaha yemin olsun ki Resulullahın eli biat sırasında hiçbir kadının eline dokunmadı. Resulullah kadınlara sadece "Bu şartlarla sizin biatınızı kabul ettim." diyerek onlarını biatlarını kabul ediyordu. (12)

Peygamber efendimiz Mekke'yi fethettikten sonra da kadınlardan biat alırken bu âyette zikredilen hususları kabullenip kabullenmediklerini soruyor, kabul edenlerin biatını alıyordu.

Âyet-i kerimede: "Elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup ileri sürmemek." ifadesi geçmektedir. Abdullah b. Abbas'a göre bu ifadeden maksat, kadınların zina yoluyla başkalarından kazandıkları çocukları, yalan söyleyerek kocalarına isnad etmeleridir.

Yine âyet-ikerimede "İyililer hususunda sana karşı gelmemek şartıyla." buyurulmaktadır. Bundan maksat ise çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Abdullah b. Abbas, Salim b. Ebil Ca'd ve Ebu Salih'e göre, kadınların bağırıp çağırarak, feryad ederek ölüye ağlamalarıdır. Resulullah, kadınlardan biat alırken bu şekilde feryad ederek ölüye ağlamalarıdır. Resulullah, kadınlardan biat alırken bu şekilde feryad ederek ölüye ağlamamalarına dair de biat almıştır. Bu hususta şu haber naklediliyor. "Ümmü Atiyye diyor ki:

عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ بَايَعْنَا رَسُولَ اللّٰهِ (ﷺ) فَقَرَأَ عَلَيْنَا اَنْ لاَ يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئاً وَنَهَانَا عَنِ النِّيَاحَةِ فَقَبَضَتْ امْرَأَةٌ يَدَهَا فَقَالَتْ اَسْعَدَتْنِي فُلاَنَةُ اُرِيدُ اَنْ اَجْزِيَهَا فَمَا قَالَ لَهَا النَّبِيُّ (ﷺ) شَيْئاً فَانْطَلَقَتْ وَرَجَعَتْ فَبَايَعَهَا.

12- Bkz. Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 60, bab: 2

"Resulullah (s.a.v.) bizden biat aldı ve bize bu âyet-i kerimeyi okudu. Ayrıca o bize, ölünün üzerine bağırıp çağırarak ağlamamızı yasakladı. Bunun üzerine bir kadın elini biattan çekti ve dedi ki: "Falanca kadın benim ölüme ağlayarak beni mutlu etmişti şimdi ben de ona karşılığını vermek istiyorum." Resulullah da onun biatını kabul etti." (13)

Katade'ye göre ise "İyilikler hususunda Resulullaha karşı gelmemek"ten maksat, kadınların, ölülerin üzerine bağırıp çağırarak ağlamamaları ve mahremleri olmayan erkeklerle konuşmamalarıdır. Bu hususta da bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: Abdullah b. Amr b. el-Ass diyor ki: "Rukiyye'nin kızı Ümeyme,müslüman olduğuna dair biat etmek için Resulullaha geldi. Resulullah ona şöyle buyurdu: "Ben senin, Allaha herhangi bir şeyi ortak koşmaman, hırsızlık yapmaman, zina etmemen, çocuğunu öldürmemen, ellerinle ayakların arasında bir iftira uydurup ileri sürmemen, ölünün üzerine bağırıp çağırarak ağlamaman ve cahiliye dönemindeki gibi açılıp saçılmaman şartıyla biatını kabul ediyorum."

Dehhak'a göre ise "İyilikler hususunda Resulullaha karşı gelmemek" ifadesinden maksat, âyette zikredilen ve biat için şart koşulan yasaklar hususunda Resuullaha karşı gelmemeleridir.

İbn-i Zeyd'e göre ise "İyilikler hususunda Resulullaha karşı gelmemek." ifadesinden maksat, Resulullahın onlara emrettiği bütün iyiliklerde ona karşı gelmemeleridir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَوَلَّوْا۟ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا۟ مِنَ ٱلْءَاخِرَةِ
كَمَا يَئِسَ ٱلْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْقُبُورِ ﴿١٣﴾

13- Ey iman edenler, Allahın gazabettiği bir kavmi dost edinmeyin. Kâfirlerin, kabirlerdeki ölülerden ümitlerini kestikleri gibi onlar da âhiretten ümetlerini kesmişlerdir.

*Âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir: Abdullah b. Abbas, Katade ve Dehhak'a göre âyetin izahı şöyledir: Yaşayan kâfirler, öldükten sonra dirilmeye iman etmedikleri için, kendilerinden ölenlerin tekrar dirileceklerinden ümit kestikleri gibi Allahın gazabına uğrayan bu Yahudi ve diğer kâfirler de tekrar diril-

13- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 60, bab: 3,. Müslim, K.el-Cenaiz, bab: 33, Hadis no: 936

tileceklerinden ve âhirette kendilerine mükafaat verileceğinden ümit kesmişlerdir.

Mücahid, İkrime, Kelbi ve İbn-i Zeyd'e göre ise bu âyetin izahı şöyledir: Allahın gazabına uğrayan kâfirlerden, ölüp kabirlerine gidenler, azabı yakında görecekleri için Allahın rahmetinden ve Allahın kendilerini affedeceğinden ümitlerini kestikleri gibi onlardan sağ olarak yaşayanlar da Allahın, âhirette kendilerine merhametli davranacağından ve kendilerini affedeceğinden ümitlerini kesmişlerdir. Zira bunlar, kitap ehli oldukları için kendilerine gelen peygamberin hak olduğunu bile bile onu yalanlamışlar ve ona karşı çıkmışlardır. Taberi de bu izahı tercih etmiştir.

SAF SURESİ

Saf suresi Medine'de nazil olmuştur ve on dört âyettir.

Bu sure-i celile, göklerde ve yerde bulunan herşeyin Allah tealayı tenzih ve tesbit ettiğini beyan ederek başlıyor. Müminlerin, yapmadıkları şeyleri söylememeleri, böyle davrandıkları takdirde Allahın büyük gazabına uğrayacakları haber veriliyor.

Allah tealanın, kendi yolunda, birbirlerine kenetlenmiş binalar gibi saf sağlayarak çarpışanları sevdiği beyan ediliyor.

Hz. Musa'nın, kavmine, kendisine niçin eziyet ettiklerini sorduğu, Hz. İsa'nın da, kendisinden sonra "Ahmet" isminde Peygamberin, yani Hz. Muhammed (s.a.v.)in geleceğini haber verdiğini bildiriyor.

İslama karşı çıkanların, İslamın nurunu ağızlarıyla söndürmek istedikleri, fakat kâfirler istemese de Allahın, nurunu tamamlayacağı beyan ediliyor.

İnsanı can yakıcı cehennem ateşinden kurtaracak olan ticaretin, Allaha ve peygamberine iman edip mal ve can ile Allah yolunda cihad etmek olduğu haber veriliyor.

Sure-i celile, Hz. İsa'nın, havarilerine, "Allah yolunda benim yardımcılarım kimlerdir?" diye sorduğunda onların, "Allahın dininin yardımcıları biziz." dedikleri gibi müminlerin de Allahın dininin yardımcıları olmasını emreden âyet-i kerime ile sona eriyor.

SURENİN FAZİLETİ

Abdullah b. Selam diyor ki:

عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلاَمٍ قَالَ: قَعَدْنَا نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَتَذَاكَرْنَا، فَقُلْنَا: لَوْ نَعْلَمُ أَيُّ الأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ لَعَمِلْنَاهُ، فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى (سَبَّحَ للهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَالاَ تَفْعَلُونَ) قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلاَمٍ: فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ).

"Biz, Resulullahın sahabilerinden bir topluluk oturduk kendi aramızda konuşuyor ve şöyle diyorduk: "Keşke bizler, amellerin hangisinin Allaha daha sevimli olduğunu bilmiş olsak da onu yapsak." Bunun üzerine Allah teala: "Göklerde ve yerde olan herşey Allahı tenzih ve tesbih eder. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir." "Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niye söylüyorsunuz?" âyetlerini indirdi ve Resulullah (s.a.v.) bunları bize okudu." (1)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1- Göklerde ve yerde olan herşey, Allahı tenzih ve tesbih eder. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Göklerde ve yerde olan herşey, Allahın hükmüne boyun eğerek onu, kendisine yakışmayan sıfatlardan tenzih eder ve onu tesbih ederler. Allah, emirlerine karşı gelenlerden intikam almakta herşeye galiptir, yaptıklarını sevk ve idare etmekte hüküm ve hikmet sahibidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾

كَبُرَ مَقْتًا عِندَ اللَّهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾

2- Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?

3- Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah nezdinde büyük bir azaba sebep olur.

Ey, Allaha iman e dip peygamberini tasdik edenler, niçin elinizle yapmadığınız işi dilinizle söylüyorsunuz da işleriniz sözlerinize uymuyor? Yapmayacağınız bir şeyi söylemeniz, rabbiniz katında büyük bir gazaba sebep olur.

Bu âyetlerin nüzul sebebi hakkında çeşitli izahlar yapılmıştır. Abdullah b. Abbas, Ebu Salih ve Mücahid'e göre bu âyetler, Allah katında amellerin en üstünün ne olduğunu öğrenmek isteyen ve bu amelin cihad olduğunu öğrendikten sonra da gereği gibi davranmayan ve gevşeyen müminleri kınamak için nazil olmuştur.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Müminlerden bir kısım insanlar, cihad farz kılınmadan önce "Allahın bize, amellerin en sevimlisini bildirmesini isteriz ki onu işleyelim." diyorlardı. Allah, Peygamberine, kendisi için amellerin en sevimli olanının; Allaha kesin olarak iman etmek ve iman etmeyen kafirlere karşı cihad etmek olduğunu bildirdi. Fakat cihad etme emri inince de bir kısım müminlerin hoşuna gitmedi ve bu emir onlara ağır geldi. İşte bunun üzerine Allah teala: "Ey iman edenler, yapmadığınız şeyi niçin söylüyorsunuz?" âyetini indirdi. Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Kendilerine: "Ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın, zekatı verin." denilenleri görmez misin?'Onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir kısmı insanlardan, Allahtan korkar gibi hatta daha şiddetli bir şekilde korkuyorlar ve "Rabbimiz, bize savaşı niçin farz kıldın? Bizi yakın bir zamana kadar geri bırakmalı değil miydin?" diyorlar. Ey Muhammed de ki: "Dünyanın menfaati pek azdır. Âhiret ise, Allahtan korkanlar için daha hayırlıdır ve kıl kadar zulme uğramazsınız." "Nerede olursanız olun, ölüm sizi yakalar. Sağlam yapılmış kalelerde bulunsanız bile. Münafıklar, kendilerine bir iyilik isabet ettiği zaman "Bu Allahtandır." derler. Bir kötülük isabet ettiğinde ise "Bu sendendir." derler. Ey Muhammed, de ki: "Hepsi de Allahtandır. Bu kavme ne oluyor da söz anlamaya yanaşmıyorlar?" (2)

Katade ve Dehhak'a göre ise bu âyetlerin nüzul sebebi, Resulullahın sahabilerinden bazılarının yapmadıkları hayır amelleri yaptıklarını söyleyerek iftihar etmeleridir. Cihad vb. zor işlerde "Düşmana şöyle yaptım, böyle yaptım." şeklinde övünmeleridir. Âyet-i kerime, bu gibi kimseleri uyarmakta ve böyle yapmamaları için öğüt vermektedir.

İbn-i Zeyd'e göre ise bu âyetler, müminlere yardım edeceklerini vaad edip sonra da vaadlerini yerine getirmeyen münafıklar hakkında nazil olmuştur. Bunlar, Resulullaha ve müminlere: "Siz cihada çıkarsanız biz de sizinle beraber çıkar ve size yardım ederiz." diyorlar fakat müminler cihada çıkınca çeşitli bahanelerle geri kalıyorlardı. İşte Allah teala bunlara, söylediklerini yapmamalarının Allah katında büyük bir gazaba vesile olacağını bildirdi.

Taberi birinci görüşü tercih etmiş ve âyetin müminlere hitab ettiğini, bu itibarla münafıkların kasdedilmediğini söylemiş böylece üçüncü görüşü reddetmiştir. Ayrıca, Resulullahın sahabilerinden; yapmadıkları şeyleri söylemelerinin ise kasıtlı bir şekilde yalan söylemek olacağı cihetiyle bunun sahabilere yakıştırılamayacağını zikretmiştir. Böylece de ikinci görüşü de reddetmiştir.

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾

4- Şüphesiz ki Allah, kendi yolunda birbirine kenetlenmiş bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.

Ey, "Allah nezdinde en sevimli amel nedir acaba? Onu bilsek de yapsak." diyen insanlar, şüphesiz ki Allah, insanlar için seçtiği islam dini uğrunda, birbirine kaynamış bir binanın duvarları gibi kenetlenmiş bir halde savaşan insanları sever.

İbn-i Zeyd diyor ki:"İşte bu âyet-i kerime, sözleri yaptıkları işlere uyanları zikretmektedir. Resulullahın cihada çıktığı sırada onunla beraber çıkmayıp geri kalanlar ise, sözleri fiillerine uymayanlardır.

Allah yolunda saf saf dizilip savaşanlar hakkında Peygamber efendimiz de şöyle buyurmuştur:

قال رسول الله (ﷺ) ثلاثة يضحك الله اليهم الرجل يقوم من الليل والقومُ إذا صفوا والقوم اذا صفوا للقتال

"Üç kimse vardır ki, onlar, Allahın hoşuna gider. Onlar geceleyin kalkıp namaz kılan kimse, namaz için saf tutan kimseler ve savaş için saf tutan kimselerdir." (3)

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾

3- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.80

5- Hani bir zaman Musa kavmine "Ey kavmim, Allahın sizlere gönderdiği bir peygamber olduğumu bildiğiniz halde niçin bana eziyet ediyorsunuz?" demişti. Onlar doğrudan sapınca Allah da onların kalblerini saptırmıştı. Allah, doğru yoldan çıkan bir kavmi hidayete erdirmez.

Allah teala bu âyet-i kerimede, Hz. Musa'nın kavmi tarafından nasıl eziyetlere uğratıldığını zikrederek, Resulullahı, gördüğü eziyetler karşısında teselli etmekte Hz. Musa'ya eziyet eden kavminin ise haktan sapmış olduklarını bildirerek müminleri bu tür sapıklıklara düşmemeleri için uyarmaktadır.

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ
وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٦﴾

6- Hani bir zaman Meryemoğlu İsa da: "Ey İsrailoğulları, şüphesiz ki ben Allahın size gönderdiği, benden önce gelen Tevratı doğrulayan ve benden sonra gelecek "Ahmet" adında bir peygamberi müjdeleyen bir Peygamberim." demişti. Fakat O peygamber kendilerine apaçık delillerle gelince: "Bu getirdiklerin apaçık bir sihirdir." dediler.

Bu âyet-i kerime, Hz. İsa'nın, Hz. Muhammed (s.a.v.) daha gelmeden evvel, onun geleceğini ve isminin de "Ahmet" olacağını haber verdiğini bildirmektedir. Ancak, Hz. Muhammed (s.a.v.) gelince de, herkesten evvel kitap ehlinin ona iman etmeleri gerekirken onu sihirbazlıkla, itham edip getirdiği şeylerin de sihir olduğunu söylediklerini beyan etmektedir.

Peygamber Efendimiz, Hz. İsa'nın, kendisinin geleceğini müjdelediğini beyan eden bir hadis-i şerifinde şöyle buyuruyor:

قال رسول الله (ﷺ) انّـي عِنْدَ الله لخاتم النبيين وان آدم عليه السلام لمنجدل

في طينته وسأنبئكم باول ذلك دعوة أبى ابراهيم وبشارة عيسى بى ورؤيا أمى التى رأت وكذلك أمهات النبيين ترين

"Âdem (a.s.) çamurunun içinde yatarken ben, Allah katında Peygamberlerin sonuncusuydum. İlk ortaya çıkışımı size haber vereyim. Ben, atam İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi ve annemin gördüğü rüyayım. Peygamberlerin anneleri böyle rüyalar görürler." (4)

Diğer bir rivayette de Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

عن العرباض بن سارية السلمي قال سمعت رسول الله (ﷺ) يقول انى عبد الله في أم الكتاب لخاتم النبيين وان آدم لمنجدل في طينته وسأنبئكم بتأويل ذلك دعوة أبى ابراهيم وبشارة عيسى قَوْمَهُ ورؤيا أمى التى رأت انه خرج منها نور اضاءت له قصور الشام وكذلك ترى أمهات النبيين صلوات الله عليهم.

"Âdem çamurunun içinde yatarken, Allahın kulu olan ben, levh-i mahfuzda peygamberlerin sonuncusuydum. Bunu size izah edeyim." Ben atam İbrahim'in duası, İsa'nın kavmine müjdesi ve annemin gördüğü rüyayım. O, kendisinden bir nur çıkarak Şam'ın saraylarını aydınlattığını görmüştü." Peygamberlerin anneleri işte böyle rüyalar görürler." (5)

Hz. İsa'nın, Peygamberimizin geleceğini müjdelediğini bildiren hadis-i şeriflerden biri de Necaşi'nin, Habeşistan'a hicret eden müslümanlarla konuşmasını ve neticede iman ettiğini bildiren şu hadis-i şeriftir:

Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عن ابن مسعود قال بعثنا رسول الله (ﷺ) الى النجاشى ونحن نحو من ثمانين رجلا فيهم عبد الله بن مسعود وجعفر وعبد الله بن عرفطة وعثمان بن

4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.127
5- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.128

مظعون وأبو موسى فاتوا النجاشى وبعثت قريش عمرو العاص وعمارة بن الوليد بهدية فلما دخلا على النجاشى سجدا له ثم ابتدراه عن يمينه وعن شماله ثم قالا له ان نفرا من بنى عمنا نزلوا أرضك ورغبوا عنا وعن ملتنا قال فاين هم قال هم في أرضك فابعث اليهم فبعث اليهم فقال جعفر أنا خطيبكم اليوم فاتبعوه فسلم ولم يسجد فقالوا له مالك لا تسجد للملك قال انا لا نسجد الا لله عز وجل قال وما ذاك قال ان الله عز وجل بعث الينا رسوله (ﷺ) وأمرنا أن لا نسجد لاحد الا لله عز وجل وأمرنا بالصلاة والزكاة قال عمرو بن العاص فانهم يخالفونك في عيسى بن مريم قال ما تقولون في عيسى بن مريم وأمه قالوا نقول كما قال الله عز وجل هو كلمة الله وروحه ألقاها الى العذراء البتول التي لم يمسها بشر ولم يقرضها ولد قال فرفع عودا من الأرض ثم قال يا معشر الحبشة والقسيسين والرهبان والله ما يزيدون على الذى نقول فيه ما يسوى هذا مرحبا بكم وبمن جئتم من عنده أشهد أنه رسول الله فانه الذى نجد في الإنجيل وأنه الرسول الذى بشر به عيسى بن مريم انزلوا حيث شئتم والله لولا ما أنا فيه من الملك لاتيته حتى أكون أنا أحمل نعليه وأوضئه وأمر بهدية الآخرين فردت اليهما ثم تعجل عبد الله بن مسعود حتى أدرك بدرا.

"Resulullah bizi Necaşi'ye gönderdi. Bizler seksen kadar kişiydik. Gönderilenler içinde ben, Cafer, Abdullah b. Arfede, Osman b. Mez'un ve Ebu Musa da bulunuyorduk. Biz Necaşi'nin yanına vardık. Kureyş müşrikleri de Amr b. el-Ass ve Ammare b. el-Velid'i bir takım hediyelerle ona göndermişlerdi. Amr b. el-Ass ve Ammare Necaşi'nin yanına girince onun önünde secdeye kapandı-

lar. Sonra biri sağına diğeri soluna geçtiler ve ona şöyle dediler. "Amcamız oğullarından bazı insanlar senin topraklarına geldiler. Bizden ve bizim dinimizden yüzçevirdiler." Necaşi: "Onlar nerede?" diye sordu. Onlardan biri: "Senin topraklarındalar. Adam gönder onları getirsinler." dedi. Necaşi adam gönderip onları getirtti. Cafer, müslümanlara: "Bugün sizin sözcünüz benim." dedi. Müslümanlar da kabul ettiler. Cafer içeri girdi selam verdi. Necaşi'ye secde etmedi. Orada bulunanlar: "Sana ne oluyor da krala secde etmeyorsun?" dediler. Cafer: "Biz,sadece aziz ve celil olan Allaha secde ederiz." dedi. Necaşi: "Bu ne demek?" diye sordu. Cafer: "Aziz ve celil olan Allah, bize peygamberini gönderdi. Peygamber ise bize, Allahtan başka herhangi bir şeye secde etmememmizi, namaz kılmamızı ve zekât vermemizi emretti." dedi. Amr b. el-Ass: "Onlar, Meryemoğlu İsa hakkında da sana muhalefet ediyorlar." dedi. Necaşi müslümanlara: "Siz, Meryemoğlu İsa ve annesi hakında ne diyorsunuz?" dedi. Müslümanlar: "Biz onun hakkında aziz ve celil olan Allahın söylediğini söylüyoruz. O, kendisine hiçbir beşerin dokunmadığı, hiçbir hamilelik belirtisi taşımayan, kendisini Allaha adamış olan bakire Meryem'e, Allahın ulaştırdığı emri ve ruhudur." dediler.

Abdullah b. Mes'ud diyor ki : "(Bu konuşmalardan sonra) Necaşi yerden bir çubuk aldı ve şöyle dedi: "Ey Habeşliler, ey papazlar ve rahipler, Allaha yemin olsun ki onların, İsa hakkında söyledikleri bizim, onun hakkında söylediklerimizden şu kadar bile farklı değildir. (Ey müslümanlar) siz de hoş geldiniz. Onun yanından sizinle beraber gelenler de hoş geldiler. Ben şehadet ederim ki o, Allahın Resulüdür. Çünkü o, bizim, İncil'de bulduğumuzdur. Ve o, Meryemoğlu İsa'nın müjdelediğidir. Gidin dilediğiniz yerde kalın. Allaha yemin olsun ki eğer ben burada yönetici olmasaydım onun takunyalarını taşıyan ve ona abdest aldıran ben olayım diye onun yanına giderdim."

Necaşi, müşriklerin getirdikleri hediyelerin geri verilmesini emretti. Hediyeleri geri verildi. Sonra Abdullah b. Mes'ud erken döndü. Bedir savaşına katıldı. (6)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾

7- İslama davet edilirken Allaha karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir? Allah, zalim bir kavmi hidayete erdirmez.

Müslüman olmaya davet edildiği halde "Muhammed sihirbazdır, getirdiği şeyler de sihirdir." şeklinde sözler söyleyerek Allaha karşı iftirada bulunandan daha zalim kim olabilir? Allah, rablerini inkar ederek cezalandırılmayı hak eden ve böylece kendisine zulmeden bir kavmi doğru yola iletmez.

يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾

8- Onlar, ağızlarıyla Allahın nurunu söndürmek istiyorlar. Kâfirler istemese de Allah, nurunu tamamlayacaktır.

Muhammed'e "Sihirbaz" getirdiklerinde de "Sihir" diyen kâfirler bu sözleriyle Allahın nuru olan İslamı ve Kur'anı söndürmek isterler, onu ezmeye çalışırlar. Fakat Allah, kâfirler istemese de nurunu mutlaka tamamlayacaktır ve dinini galip getirecektir.

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

9- Müşrikler istemese de, dinini bütün dinlerden üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen o'dur.

Allah, PeygamberiMuhamed'i, hakkı açıklamak vazifesi ile ve hak din olan İslam ile gönderdi ki, müşrikler istemese de bu dini diğer bütün dinlere galip getirsin.

Yeryüzünde İslamdan başka hiçbir dinin kalmayacağı zamanın, Hz. İsa'nın yeryüzüne inerek insanları tek ümmet haline getireceği zaman olduğu rivayet edilmektedir.

Peygamber efendimiz. İslam geldikten sonra inkarcılığı yıkmasına rağ-

men zamanla insanların yozlaşarak tekrar putlara tapmaya döneceklerini beyan etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Lat ve Uzza gibi putlara tekrar tapınılmadıkça gece ve gündüz yok olmayacaktır." (Kıyamet kopmayacaktır)

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki: "Dedim ki:

فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنْ كُنْتُ لأَظُنُّ حِينَ أَنْزَلَ اللهُ: هُوَ الَّذِى أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ أَنَّ ذَلِكَ تَامّاً قَالَ «إِنَّهُ سَيَكُونُ مِنْ ذَلِكَ مَا شَاءَ اللهُ. ثُمَّ يَبْعَثُ اللهُ رِيحاً طَيِّبَةً فَتَوَفَّىٰ كُلَّ مَنْ فِى قَلْبِهِ مِثْقَالَ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ فَيَبْقَى مَنْ لاَ خَيْرَ فِيهِ. فَيَرْجِعُونَ إِلَى دِينِ آبَائِهِمْ».

"Ey Allahın Resulü, Allah: "Müşrikler istemese de dinini bütün dinlerden üstün kılmak için peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur." âyetini indirince ben bu işin tamamlandığını sanıyordum." Resulullah şöyle buyurdu: "Bu iş, Allahın dilediği kadar devam edecektir. Sonra Allah, güzel bir rüzgar gönderecek, kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunan herkesi öldürecek, geriye kendisinde hiçbir hayır bulunmayan kimseler kalacaktır.Onlar da atalarının dinlerine dönecektir." (7)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

10- Ey iman edenler, sizi, can yakıcı bir azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi?

11- Allaha ve Peygamberine iman edip mallarınızla canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

Ey iman edenler, ben sizlere, can yakıcı cehennem azabından sizi kurtaracak bir ticareti göstereyim mi? O ticaret, Allaha ve Resulüne iman etmeniz ve Allahın dini uğrunda mallarınızla canlarınızla cihad etmenizdir. Eğer sizler, neyin kârlı neyin zararlı olduğunu bilirseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.

Katade bu âyet-i kerimenin izahında diyor ki: "Eğer Allah insanlara can yakıcı bir azaptan nasıl kurtulacaklarını açıklamayacak olsaydı bir takım insanlar onu bilmek için kendilerini telef ederler ve öğrenmeye çalışırlardı. Şimdi ise Allah bunu size bildirdi ve sizi kurtaracak olan o alış verişin, Allah ve Resulüne iman etmek, Allah yolunda mallarınızla canlarınızla cihad etmek olduğunu beyan buyurdu. Bunu bize beyan eden Allaha hamdolsun.

Görüldüğü gibi âyet-i kerimede, cehennem azabının kurtuluşun çaresi olarak iman etmek ve Allah yolunda cihad etmek olduğu zikredilmiştir. Bu da cihadın, diğer ameller içerisindeki üstün derecesini göstermektedir.

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ (ﷺ) فَقَالَ دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ يَعْدِلُ الْجِهَادَ قَالَ لَا أَجِدُهُ قَالَ هَلْ تَسْتَطِيعُ إِذَا خَرَجَ الْمُجَاهِدُونَ تَدْخُلُ مَسْجِدَكَ فَتَقُومَ وَلَا تَفْتُرَ وَتَصُومَ وَلَا تُفْطِرَ قَالَ وَمَنْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ إِنَّ فَرَسَ الْمُجَاهِدِ لَيَسْتَنُّ فِي طُوَلِهِ فَيُكْتَبُ لَهُ حَسَنَاتٍ

"Bir adam Resulullaha geldi ve ona: "Bana, cihada denk gelecek bir amel göster." dedi. Resulullah ise: "Ben böyle bir amel bulamam." buyurdu. Sonra adama "Mücahid cihada çıktığından itibaren mescidine girip hiç ara vermeden namaz kılabilir misin? Ve hiç bozmadan oruç tutabilir misin?" diye sordu. Adam: "Buna kimin gücü yeter?" dedi. Ebu Hureyre diyor ki: "Mücahid'in atı bağlı olduğu ipte şahlandıkça sahibine sevap yazılır." (8)

8- Buhari, K. el-Cihad, bab: 1

Ebu Said el-Hudri diyor ki:

ان أبا سعيد الخُدرِيَّ قَالَ قيل يَا رَسُولَ الله اَيُّ النَّاسِ اَفْضَلُ فَقَالَ رَسُولُ الله (ﷺ) مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ الله بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ

"Denildi ki: "Ey Allahın Resulü, insanların en efdali kimdir?" Resulullah: "Allah yolunda canıyla ve malıyla cihad eden mümindir." buyurdu. (9)

يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

12- Böyle yaparsanız Allah günahlarınızı bağışlar ve sizi, altından ırmaklar akan cennetlere ve Adn cennetlerindeki güzel yerlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur.

Eğer siz, Allaha ve Resulüne iman eder ve onun yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edecek olursanız o sizin günahlarınızı örtüp sizi bağışlar ve szi, altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Adn cennetlerindeki güzelyerlere yerleştirir. İşte âhiretin şiddet ve dehşetlerinden kurtuluş da budur.

وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

13- Sevdiğiniz bir şey daha vardır. O da, Allah nezdinden bir yardım ve yakın zaferdir. Ey Muhammed, müminlere müjdele.

Eğer Allaha ve Resulüne iman eder ve Allah yolunda malarınızla, canlarınızla cihade decek olursanız sizin için dünyada da bir mükafaat vardır ki o da, Allahın, kâfirlere karşı size zafer bahşetmesi ve yakın bir fetih vermesidir. Ey

9- Buhari, K. el-Cihad, bab: 2

Muhammed, sen müminleri, Allahın kendilerine yardım edeceği ve yakın bir fetih vereceği ile müjdele.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ فَآمَنَت طَّائِفَةٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت طَّائِفَةٌ ۖ فَأَيَّدْنَا
الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

14- Ey iman edenler, Allahın dininin yardımcıları olun. Nitekim Meryemoğlu İsa da havarilerine "Allaha giden yolda benim yardımcılarım kimdir?" deyince Havariler de: "Allahın dininin yardımcıları biziz." demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir gurup iman etmiş bir gurup da inkar etmişti. Ama biz, iman edenleri, düşmanlarına karşı destekledik de muzaffer oldular.

Ey, Allahı ve Peygamberi Muhammed'i tasdik eden müminler, sizler de Allahın dininin yardımcıları olun. Sizden önce Meryemoğlu İsa'nın, en yakın adamlarına: "Allah yolunda benim yardımcılarım kim olacak?" diye sormuştu. Havariler de Allahın dininin yardımcıları bizler olacağız." demişlerdi. Ve ona yardım etmişlerdi. Böylece İsa'nın peygamber olarak gönderilmiş olduğu İsrailoğullarından bir kısmı iman etti diğer bir kısmı ise kâfir oldu. Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik. Sonunda iman edenler galip geldi.

Âyet-i kerimede, sahabilere, Resulullahın yardımcıları olmaları emredilmektedir. Medine'nin yerlileri gerçekten Resulullaha yardımcı olmuşlardır. Katade bu âyeti izah ederken diyor ki: "Bu ümmetten de Allahın dinine yardımcılar bulundu. Onlar, Allahın kitabını hakim kılmak ve hukukunu tatbik etmek için cihad etmişlerdir.

Taberi diyor ki: "Akabe biatında Ensardan yetmiş iki kişi Resulullaha biat etmiştir. Müşrikler ise onlara demişlerdir ki: "Siz bu adama biat etmenin ne demek olduğunu biliyor musunuz? Sizler böyle yapmakla, bütün Arapları boyun eğdirinceye kadar savaşmak için söz veriyorsunuz." Ensar buna rağmen Resulullaha biat etmiş ve içlerinden biri şöyle demiştir: "Ey Allahın Peygamberi, rabbin için ve kendin için dilediğin şeyleri şart koş." Resulullah da: "Rabbim

Kendim için ise, kendinizi ve çocuklarınızı koruduğunuz gibi beni de korumanızı şart koşuyorum." demiştir. Ensar: "Ey Allahın Resulü şayet bunlarıyaparsak bizler için ne var?" diye sorunca Resulullah: "Sizin için dünyada zafer âhirette de cennet vardır." buyurmuştur. Ensar: verdiği sözü yerine getirdi Allah da onları muzaffer kıldı.

Âyet-i kerimede, bir gurubun iman ettiği diğer bir gurubun ise kâfir olduğu, sonunda da iman edenlerin, Allahın yardımıyla kâfirlere galip geldikleri beyan edilmektedir. Said b. Cübeyr, Abdullah b. Abbas'ın bu hususta şunları söylediğini rivayet etmektedir. "Allah teala İsa'yı göğe yükseltmeyi dileyince İsa, bir evde bulunan on iki arkadaşının yanına, evin içinden akan bir pınardan çıkıp geldi. Başından sular damlıyordu. İsa onlara şöyle dedi: "Sizden biriniz bana iman ettikten sonra beni on iki defa inkar edecektir. Hanginiz bana benzetilip yerime öldürülmeyi buna karşılık da benim derecemde olmayı ister?" En gençlerinden biri ayağa kalktı ve "Ben istiyorum." dedi. İsa ona "Otur." dedi. Sorusunu tekrar sordu. Yine aynı genç kalktı ve "Ben istiyorum." dedi. Bunun üzerine İsa "Peki sen ol!" dedi. O genç Allah tarafından İsa'ya benzetildi. İsa, evin bacasından göğe çekilip götürüldü. Yahudiler onu aramaya geldiler. Onun benzeri olan genci öldürdü ve astılar. Havarilerden bazıları İsa'yı gerçekten on iki kere inkar ettiler.

İsa'ya iman edenler de üç guruba ayrıldılar. Bir gurup "İsa içimizde Allah idi. Dilediği kadar kaldı sonra göğe yükselip gitti." dedi. Bunlar Yakubilerdir. Diğer bir gurup ise "İsa aramızda Allahın oğluydu. Aramızda dilediği kadar kaldı. Sonra Allah onu çekip yanına götürdü." dediler. Bu guruba ise "Nasturiler" denir. Diğer bir gurup ise "İsa aramızda Allahın kulu ve peygamberidir.Aramızda Allahın dilediği kadar kaldı. Sonra Allah onu aramızdan ekip aldı." dediler. Bunlar da mümin kimselerdi.

Hz. İsa'dan sonra, kâfir olan iki gurup mümin olan bu guruba galip geldi ve onları öldürdüler. Böylece hak din sahih bir halde kaldı. Nihayet Allah, Muhammed (s.a.v.)i gönderdi. Allah ona yardım etti. Böylece müminler kâfirlere galip geldiler.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre Hz. İsa'nın Havarileri on iki kişidir. Katade ise, Resulullahın havarilerinin de on iki kişi olduğunu ve onların da Hz. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hamza, Cafer, Ebu Ubeyde b. el-Cerrah, Osman b. Mez'un, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. el-Avvam, olduklarını söylemiştir.

CUMA SURESİ

Cuma suresi, Mdine'de nazil olmuştur ve on bir âyettir.

Bu mübarek sure de, göklerde ve yerde bulunan herşeyin Allah tealayı tenzih ve tesbih ettiklerini beyan ederek başlıyor.

Allah tealanın, okur yazarlığı olmayan ümmi bir kavmin içinden, onlara Allahın âyetlerini okuyan bir peygamber gönderdiği, bunun da Allahın bir lütfu olduğu, Allah tealanın bu lütfu dilediğine verdiği beyane edilmektedir.

Kendilerine Tevrat verildikten sonra onu kabul etmeyenleri, kitap yüklü merkepler gibi olduklan, bu kitabın kıymetini bilmeyen kimselerin durumlarının çok kötü olduğu beyan edilmektedir.

Sure-i celileye adını veren cuma namazının farziyetni ifade eden âyet-i kerimelerde buyuruluyor ki: "Ey iman edenler, cuma günü namaza çağırıldığınız zaman hemen, Allahın (zikri olan) namaza koşun. Alış verişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır." "Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılıp Allahın lütfundan nasibinizi arayın. Allahı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz."

Sure-i celile, Resulullah (s.a.v.)in, hutbe okuduğu bir sırada, onu bırakıp dışarıdan gelen kervanın sesine koşan insanları itab eden şu âyetle sona eriyor. "Ey Muhammed, onlar bir ticaret ve bir eğlence görünce seni hutbe okurken ayakta bırakıp dağıldılar. Onlara de ki: "Allahın nezdindeki mükafaat, eğlence ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

CUMA SURESİNİN FAZİLETİ

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ: آلـم تَنْزِيلُ السَّجْدَةُ، وَهَلْ أَتَىٰ عَلَى الإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ وَأَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَقْرَأُ، فِي صَلاَةِ الْجُمُعَةِ، سُورَةَ الْجُمُعَةِ وَالْمُنَافِقِينَ.

"Resulullah, cuma günü sabah namazında Secde suresini ve Dehr (İnsan) suresini okurdu. Cuma namazında ise Cuma suresini ve Münafikûn suresini okurdu. " (1)

Ebu Hureyre (r.a.) da demiştir ki:

فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقْرَأُ بِهِمَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ.

"Ben, Resulullahın bu iki sureyi (Cuma ve Münafikûn surelerini) Cuma gününde okuduğunu işittim." (2)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾

1- Göklerde ve yerde bulunanlar, hükümran, noksanlıklardan uzak, herşeye galip, hüküm ve hikmet sahibi olan Allahın tenzih ve tesbih ederler.

Yedi gökte ve yerde buluna bütün yaratıklar, isteyerek veya istemeyerek Allahın tesbih ederler ve onu yüceltirler. O Allah ki dünya ve âhiretin mülk ve saltanatı ona attir. Oralarda sadece onun hükmü geçerlidir. O, müşriklerin, kendisine isnad ettikleri noksan sıfatlarda beridir. Düşmanlarından intikam almakta sertir. Yarattıklarını sevk ve idare etmekte hikmet sahibidir.

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾

2- Okuma yazma bilmeyenlere, içlerinden kendilerine Alllahın âyetlerini okuyan, onları arındıran, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen Allahtır. Daha önce ise onlar apaçık bir sapıklık içindeydiler.

Okuması yazması olmayan Araplara içlerinden Muhammed'i peygamber olarak gönderen O'dur. Muhammed onlara, Allahın kendisine gönderdiği âyetleri okudu. O peygamber onları inkarın pisliklerinden arındırır, onlara Alla-

hın kitabını ve sünneti öğretir. Her ne kadar onlar daha önce apaçık bir sapıklık içinde iseler de (Allah onlara bu nimetleri ihsan etmiştir)

*Âyette zikredilen okur yazarlığı olmayan ümmilerden maksat, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre Araplardır. Araplara "Ümmi" denilmesinin sebebi, Katade'ye göre, onların okuma yazma bilmemelerindendir. İbn-i Zeyd'e göre ise, kendilerine daha önce kitap indirilmemesindendi.

Âyete zikredilen "Hikmet"ten maksat, sünnnettir.

وَءَاخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾

3- Allah bu Peygamberi (henüz dünyaya gelip) bunlara kavuşmamış kimselere de göndermiştir. O herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

*Âyet-i kerimede, Resulullahın, henüz ortada olmayan insanlara da Peygamber gönderildiği zikredilmektedir. Henüz mevcut olmayan bu insanlardan maksat, Abdullah b. Ömer, Ebu Hureyre ve Mücahid'e göre Resulullahın vefatından sonra müslüman olan Farslardır.

Bu hususta Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كُنَّا جُلُوساً عِنْدَ النَّبِيِّ (ﷺ) فَأُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ قَالَ قُلْتُ مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَلَمْ يُرَاجِعْهُ حَتَّى سَأَلَ ثَلاَثاً وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ وَضَعَ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) يَدَهُ عَلَىٰ سَلْمَانَ ثُمَّ قَالَ لَوْ كَانَ الإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا لَنَالَهُ رِجَالٌ أَوْ رَجُلٌ مِنْ هٰؤُلاَءِ.

"Bir gün biz, Resulullahın yanında oturuyorduk. Ona Cuma suresi ve dolayısıyla bu âyet nazil oldu. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, henüz ortada olmayan bu insanlar kimlerdir?" Resulullah cevap vermedi. Ben bu soruyu üç kere tekrar ettim. İçimizde Selman-ı Fârisi de vardı. Resululah elini Selman'ın üzeri-

ne koydu ve şöyle buyurdu: "Şayet iman Süreyya yıldızında olsa bunlardan bir takım erler veya bir er ona ulaşacaktır." (3)

İbn-i Zeyd'e ve Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre Resulullah hayattayken henüz ortada olmayan ve onun vefatından sonra ona iman edecekleri belirtilen bu insanlardan maksat, Resulullahın vefatından sonra kyamet gününe kadar İslama girecek olan bütün insanlardır.

Taberi âyet-i kerimenin genel ifadesinin bu son görüşü tercih etmeyi gerektirdiğini söylemiş ve bu görüşü tercih etmiştir.

ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾

4- Bu Peyamberlik Allahın bir lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

Allahın, okur yazarlığı olmayan Araplara ve daha sonra gelip Peygmabere uyacak olan insanlara peygamber göndermesi peygamberin de onları arındırması ve onlara kitabı ve hikmeti öğretmesi, Allahın bir lütfudur. Onu kullarından dilediğine verir. Allah, bunu yaptığından dolayı kınanamaz. Zira o, herhangi bir hakka engel olmuş değildir. O, peygamberliğe daha layık olanı seçmiş ve layık olan ümmetlere göndermiştir. Allah, kullarına karşı büyük lütuf sahibidir.

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا ۚ بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾

5- Kendilerine Tevrat verildikten sonra onu kabul etmeyenler, kitap yüklü merkep gibidirler. Allahın âyetlerini yalanlayan böyle bir kavmin durumu ne kötüdür. Allah, zalim bir kavmi hidayete erdirmez.

3- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 62, bab: 1 / Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 62, bab: 1, Hadis no: 3310

Kendilerine Tevrat verilen ve onunla amel etmeleri istenen, buna rağmen onun hükmüyle amel etmeyen, Muhammed'e iman etmeleri emredilmişken onu yalanlayan Yahudi ve Hristiyanların durumu, sırtında kitap taşıyan ve taşıdığı o kitaplardan bir şey anlamayan eşeğin durumu gibidir. Allahın âyetlerini yalanlayan bu kavmin durumu ne kötüdür. Allah, rablerinin âyetlerini inkar ederek sapıklığa düşen ve bu sebeple kendi kendilerine zulmede bu kavmi hidayete erdirmez.

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾

6- Ey Muhammed, de ki: "Ey Yahudiler, insanlar içinde Allahın dostlarının sadece kendiniz olduğunuzu iddia ediyorsanız ve bu iddianızda samimi iseniz ölümü temenni ediniz."

Ey Muhammed, Yahudilere de ki: "Bütün insanlar değil de sadece siz Allahın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve bu iddianızda doğru iseniz ölümü isteyin. Zira bu iddianıza göre öldüğünüzde Allah size azap etmeyecektir. Çünkü Allah, dostlarına azap etmez. Böylece dünyanın sıkıntılarından, çilelerinden, gam ve kederinden kurtulmuş olursunuz ve cennetlerin nimetleri içerisinde rahatça yaşarsınız.

وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾

7- Yahudiler yaptıklarından dolayı ölümü asla istemezler. Allah, zalimleri çok iyi bilir.

Ey Muhammed, Yahudiler dünyada iken, işledikleri çeşitli kötülük ve günahlardan dolayı, ölüp âhirete gitmeyi ve orada yaptıklarının hesabını vermeyi asla istemezler. Allah, yaratıklarından kimin zalim olduğunu çok iyi bilmektedir. O bu zalimleri, inkarları yüzünden helak edecektir.

*Bu hususta başka âyet-i kerimelerde de şöyle buyurulmaktadır:: "De ki: "Eğer âhiret yurdu, Allah katında başka insanlara değil de sadece size tahsis edilmişse ve bu iddianızda samimi iseniz ölümü istesenize." "Yaptıklarından dolayı ölümü asla istemeyeceklerdir. Allah, zalimleri çok iyi bilir." "Muhakkak ki sen, onları hayata diğer insanlardan ve hatta Allaha şirk koşanlardan da daha düşkün bulursun. Her biri bin sene yaşamak ister. oysa herhangi birinin çok yaşaması, kendisini azaptan uzaklaştıracak değildir. Allah, onların yaptıklarını çok iyi görür." (4)

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- Ey Muhammed, de ki: "O kaçtığınız ölüm mutlaka sizi yakalayacaktır. Sonra, gizliyi de açığı da bilen Allaha döndürüleceksiniz. Ve o size, dünyada yaptıklarınızı haber verecektir."

Ey Muhammed, sen o Yahudilere de ki: "Sizin sevmediğiniz, gelmesini temenni etmediğiniz ve kendisinden kaçıp kurtulmak istediğiniz ölüm, sizleri bir gün mutlaka yakalayacaktır. Ondan sonra sizler, görülenleri ve görülmeyenleri bile rabbinizin huzuruna çıkarılacaksınız. O, sizlere, dünyada iken işlediğiniz amelleri bildirecek ve her birinize amelinizin karşılığını verecektir. İyilik edene iyiliğin mükafaatını, kötülük edene de kötülüğün cezasını verecektir.

*Abdullah b. Abbas diyor ki:

عن ابن عباس قال قال أبو جهل لئن رأيت رسول الله (ﷺ) يصلى عند الكعبة لاتيته حتى أطأ على عنقه فقال لو فعل لاخذته الملائكة عيانا ولو أن اليهود تمنوا الموت لماتوا ورأوا مقاعدهم في النار ولو خرج الذين يباهلون رسول الله (ﷺ) لرجعوا لا يجدون مالا ولا أهلا.

"Ebu Cehil dedi ki: "Yemin olsun ki eğer ben, Muhammed'in, Kâbe'de namaz kıldığını görecek olursam, ayağımı onun boynuna basmak için onun yanına varacağım." Ebu Cehil'in bu sözü Resulullaha ulaştı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Şayet bunu yapacak olsaydı onu melekler açıkça yakalayıp hırpalardı. Şayet Yahudiler ölümü temenni etmiş olsalardı, ölür ve cehennemdeki yerlerini görürlerdi. Resulullah ile lanetleşmeyi isteyen insanlar, onunla birlikte lanetleşmeye çıkmış olsalardı, geriye döndüklerinde ne mal ne de evlat bulabilirlerdi. (5)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

9- Ey iman edenler, Cuma günü namaza çağırıldığınız zaman, hemen Allahın zikri olan namaza koşun. Alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

*Âyet-i kerime, Cuma günü ezan okunduğu zaman, alış veriş gibi işlerin bırakılarak Cuma namazına gidilmesini emretmektedir.

Cuma günü "Toplantı günü" demektir. Bu güne bu ismin verilmesinin sebebi, müslümanların her haftanın bu gününde en büyük ibadethanelerinde bir araya gelmelerindendir. Allah teala, yedi kat göklerin ve yerin yaratılmasını bu günde tamamlamıştır. Âdem bu günde yaratılmış, bu günde cennete onmuş ve bu günde cennetten çıkarılmıştır. Kıyamet bu günde kopacaktır. Cuma gününde öyle bir saat vardır ki, mümin bir kul o saatte Allahtan bir hayır dilediği vakitte Allah o dilediğini ona mutlaka verir.

Cuma günü, bizden önceki ümmetler için de haftanın Bayram günü tayin edilmiş fakat Yahudiler onu terk ederek Cumartesi gününü tatil yapmışlar, Hristiyanlar da yine o günü terkederek pazar gününü tatil yapmışlardır.

Âyette zikredilen "Namaza çağırılması"ndan maksat, İmam minbere çıktıktan sonra okunan ikinci ezandır. Bunda önce okunan ezan, müslümanlar çoğalınca onları uyarmak için Hz. Osman döneminde okunmaya başlanmış olan ezandır.

Sâib b. Yezid diyo ki:

عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كَانَ النِّدَاءُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَوَّلُهُ إِذَا جَلَسَ الإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ عَلَىٰ عَهْدِ النَّبِيِّ (ﷺ) وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَكَثُرَ النَّاسُ زَادَ النِّدَاءَ الثَّالِثَ عَلَى الزَّوْرَاءِ.

"Resulullah (s.a.v.)in Ebubekir ve Ömer (r.a.)ın dönemlerinde Cumanın ilk ezanı, İmamın minbere oturduğu zaman okunan ezandı. Osman (r.a.) Halife olunca ve müslümanların sayısı çoğalınca, "Zevra" denen evden üçüncü ezanın okunmasını ilave etti." [6] (Yani birinci ezanı ilave etti. Bu ezan ikinci ezan ve kametle birlikte üçüncü ezan olmaktadır.)

Âyet-i kerimede zikredilen ve "Koşun" diye tercüme edilen (فَاسْعَوْا) ifadesinden maksat, yürürken fiilen koşmak değil, Cuma namazına ihtimam göstermek ve onu eda etmektir.

Nitekim Hz. Ömer ve Abdullah b. Abbas bu kıraat yerine âyeti "Devam edin." anlamına gelen (فَامْضُوا) kıraatıyla okumuşlardır. Zira namaza gideken koşmak hadis-i şeriflerle yasaklanmıştır.

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَأْتُوهَا تَسْعَوْنَ وَأْتُوهَا تَمْشُونَ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا.

6- Buhari, K. el-Cuma, bab: 21

"Ben, Resulullahın şöyle buyurduğunu işittim.: "Namaz için kamet getirildiğinde koşarak gelmeyin. Yürüyerek gelin. Sükunet ve vakarınızı muhafaza edin. Ne kadarına kavuşursanız onu birlikte kılın. Neyi de kaçırmış olursanız onu tamamlayın." (7)

Âyette geçen "Allahın zikri." ifadesinden maksat, Mücahid ve Cabir'e göre imanın okuduğu hutbedir.

Âyet-i kerimede geçen "Alış verişi bırakın." ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas'a göre Cuma günü caminin içindeki ezan okunduktan sonra artık alış verişin haram olmasıdır. Ata'ya göre ise o andan itibaren her işte çalışmak haramdır.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَٱبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ وَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

10- Namaz kılındıktan sonra dağılıp Allahın lütfunda nasibinizi arayın. Allahı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz.

Cuma namazı bittikten sonra, dilerseniz yeryüzüne dağılın. Buna engel yoktur. Herşeyin hazinesi elinde bulunan Allahın lütfedeceği şeyleri isteyin. Allahı överek ve size verdiği nimetlere karşı ona şükrederek onu çokça anın ki kurtuluşa eresiniz ve rabbinizin katında aradığınızı bulup, ebedi kalacağınız cennete giresiniz.

*Âyette zikredilen "Allahın lütfundan nasibinizi arayın." ifadesinin, Resululah (s.a.v.) tarafından şu şekilde izah edildiği rivayet edilmektedir: "Burada Allahın lütfunu aramak, dünya malını talep etmek değildir. O, bir hastayı ziyaret etmek, bir cenazeye iştirak etmek ve mümin bir kardeşini ziyaret etmektir."

وَإِذَا رَأَوْا۟ تِجَٰرَةً أَوْ لَهْوًا ٱنفَضُّوٓا۟ إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَآئِمًا ۚ قُلْ مَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ مِّنَ ٱللَّهْوِ وَمِنَ ٱلتِّجَٰرَةِ ۚ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ﴿١١﴾

7- Buhari, K. el-Cuma, bab: 18

11- Ey Muhammed, onlar bir ticaret ve bir eğlence görünce, seni (hutbe okurken) ayakta bırakıp dağıldılar. Onlra de ki: "Allahın nezdindeki mükafaat, eğlence ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

*Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi hakkında Cabir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ اَقْبَلَتْ عِيرٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فَثَارَ النَّاسُ اِلاَّ اثْنَا عَشَرَ رَجُلاً فَأَنْزَلَ اللهُ وَاِذَا رَأَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا اِلَيْهَا.

"Biz, bir cuma günü Resulullahın hutbesini dinlerken bir kervan geldi. On iki kişi dışında herkes dağılıp gitti. İşte bunun üzerine Allah teala: "Ey Muhammed, onlar bir ticaret ve bir eğlence görünce seni ayakta bırakıp dağıldılar." âyetini indirdi." (8)

Âyetten ve hadisten de anlaşıldığı gibi Peygamber efendimiz, bir cuma günü minberde hutbe okurken o sırada henüz mülüman olmamış bulunan Dihye b. Halife'ye ait bir ticaret kervanı, geldiğini belirten davulları çalarak Medine'ye girdi. Müslümanlardan on iki kişi hariç diğerleri kervanın getirdiği mallardan almak için hutbeyi bırakıp gitmişlerdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerime indi ve müslümanları bi daha böyle bir şey yapmamaları için uyardı. Allahın vereceği rızık ve ticaretin daha hayırlı olduğu ve Allahın en hayırlı rızık veren olduğu beyan edildi.

Âyette zikredilen "Eğlence"den maksat, davul ve zurna çalarak eğlenmedir Cabir b. Abdullah diyor ki: "Kızlar evlendirilirken davul ve zurna ile gelip mescidin yanından geçerlerdi. Cemaat Resulullahı minberin üzerinde bırakarak dağılır ve ona giderlerdi. Bunun üzerine Allah teala bu âyet-i kerimeyi indirdi.

8- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 62 b.2/Tirmizi K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 62, Hadis no: 3311

MÜNAFİKUN SURESİ

Münafikun suresi Medine'de nazil olmuştur ve on bir âyettir.

Münafikun sure-i celilesi, inanmadığı halde inanıyormuş gibi görünen münafik kişilerin, Resulullaha gelip ona, Allahın Resulü olduğunu söyledikleri-ni fakat bu davranışlarıyla yalancı olduklarını ortaya koyduklarını beyan ederek başlıyor.

Bu şekilde davranan münafıkların, yeminlerini kendilerine siper ettikleri, bu halleriyle insanları, Allahın yolunda alıkoymaya çalıştıkları, bunun ise çok kötü bir şey olduğu açıklanıyor. Ve bunlara itibar edilmemesi emrediliyor.

Münafıkların hallerini beyana devam eden surede, onların daha bir çok sahte ve olumsuz davranışlarına işaret buyuruluyor ve Beni Müstalik gazvesin-den Medine'ye döndüklerinde müminleri mağlup ederek oradan çıkaracaklarını söyledikleri haber veriliyor.

Sure-i celilede münafıkların çirkin davranışların aişaret buyurulduktan sonra müminlere hitaben şöyle buyuruluyor: "Ey iman edeler, mallarınız ve ço-cuklarınız sizi, Allahı anmaktan alıkoymasın. Kim böyle olursa işte onlar hüsra-na uğrayanlardır." "Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, kısa bir müddet bana mühlet versen de malımı hak yolda harcasam ve salih kullardan olsam." diye-ceği an gelip çatmadan size verdiğimiz rızıklardan harcayın." "Allah, eceli ge-len canı hiçbir zaman mühlet verip geri bırakmaz. Allah, yaptıklarınızdan haber-dardır."

SURENİN NÜZUL SEBEBİ

Bu sürenin nüzul sebebi hakkında Zeyd b. Erkam (r.a.) diyor ki:

عَنْ زَيْدِ بْنِ اَرْقَمَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ مَعَ عَمِّي فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ اُبَيٍّ ابْنَ سَلُولٍ يَقُولُ لاَ تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتَّىٰ يَنْفَضُّوا وَقَالَ اَيْضاً لَئِنْ رَجَعْنَا اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الاَعَزُّ مِنْهَا الاَذَلَّ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَمِّي فَذَكَرَ عَمِّي لِرَسُولِ اللّٰهِ (ﷺ) فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) اِلَى عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ اُبَيٍّ وَاَصْحَابِهِ فَحَلَفُوا مَا قَالُوا فَصَدَّقَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) وَكَذَّبَنِي فَأَصَابَنِي هَمٌّ لَمْ يُصِبْنِي مِثْلُهُ فَجَلَسْتُ فِي بَيْتِي فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ اِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ اِلَى قَوْلِهِ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لاَ تُنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اِلَى قَوْلِهِ لَيُخْرِجَنَّ الاَعَزُّ مِنْهَا الاَذَلَّ فَأَرْسَلَ اِلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ (ﷺ) فَقَرَأَهَا عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ صَدَّقَكَ.

"Ben bir gazvede [1] bulunuyordum. Orada amcam da vardı. Ben, Abdullah b. Übey b. Selul'ün şöyle dediğini işittim. "Resulullahın yanında bulunanlara bir şey vermeyin de etrafından dağılıp gitsinler. Eğer Medine'ye dönersek ye-

1- Bu gazve, "Beni mustalik" gazvesi idi.

min olsun ki en şerefli olan en zelil olanı oradan çıkaracaktır." Ben bunu amcama anlattım. Amcam da Resulullaha anlattı. Resulullah adam gönderip Abdullah b. Übey ve arkadaşlarını yanına çağırdı. Onlar, böyle bir şey söylemediklerine dair yemin ettiler. Resulullah onlara inandı ve beni yalanladı. Bunun üzerine bana, daha önce hiç görmediğim kadar ağır bir üzüntü geldi. Evimde oturup beklemeye başladım. Bunun üzerine Allah teala: "Münafıklar sana geldiği zaman.." âyetinden itibaren "En şerefli olan en zelil olanı oradan çıkaracaktır." âyetine kadar olan âyetleri indirdi. Resulullah beni çağırdı ve âyetleri bana okudu. Sonra "Allah seni tasdik etti." buyurdu. (2)

2- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 63, bab: 2

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ ۗ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾

1- Ey Muhammed, münafıklar sana geldikleri zaman: "Biz şehadet ederiz ki sen mutlaka Alahın Resulüsün." derler. Allah da bilir ki elbette sen onun peygamberisin. Ve Allah şehadet eder ki münafıklar muhakkak yalancıdırlar.

Ey Muhammed, münafıklar sana geldikleri zaman, kalblerinde olmadığı halde dilleriyle "Biz şehadet ederiz ki sen muhakkak Allahın Resulüsün." derler. Senin, Allahın Resulü olduğunu elbette ki Allah bilmektedir. Allah şehadet eder ki münafıklar: "Şüphesiz ki sen Allahın peygamberisin." sözlerinde yalancıdırlar. Çünkü onlar bu söylediklerine kendileri de inanmıyorlardı.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾

2- Onlar, yeminlerini kendilerine siper edindiler. İnsanları Allahın yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları ne kötü bir şeydir.

Münafıklar yeminlerini kendilerine siper edinip arkasına sığındılar. Onunla münafıklıklarını gidermeye çalıştılar. Hem kendilerini hem de diğer insanları Allahın şeriatından alıkoydular. Onların bu yaptıkları işler ne kötüdür.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾

3- Bunun sebebi şudur: Onlar iman ettiler sonra kâfir oldular. Böylece kalbleri mühürlendi, anlamaz oldular.

Onlar daha önce iman edip Allahın Resulünü tasdik etmelerine rağmen daha sonra şüpheye düştüler. Ve peygamberleri yalanlamaya kalkıştılar. Böylece kâfir oldular. Allah da onların kalblerini inkar mührü ile mühürledi. Artık onlar hakkı batıldan seçemez hale geldiler. Dilleriyle "Lailahe İllalllah Muhammedün Resulullah" dedikleri halde kalbleriyle bunu inkar ettiler.

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ ۖ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۖ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ
مُسَنَّدَةٌ ۖ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۚ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۚ قَاتَلَهُمُ
اللَّهُ ۖ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

4- Münafıkları gördüğün zaman onların cüsseleri hoşuna gider. Konuştuklar ızaman da sözlerini dinlersin. Aslında onlar bir yere dayalı ağaçlar gibidirler. Onlar, her gürültünün kendi aleyhlerine olduğunu sanarlar. İşte düşman onlardır. Onlardan sakın. Allah kahretsin onları. Nasıl da haktan döndürülüyorlar.

Ey Muhammed, sen bu münafıkları gördüğün zaman, yaratılışlarının düzgünlüğünden ve görünüşlerinin güzelliğinden dolayı bedenleri senin hoşuna gider. Konuştukları zaman da mutedil insanlar gibi konuştukları için sözlerini dinlersin. Fakat aslında onlar göründükleri gibi değillerdir. Onlar adeta bir yere dayatılmış odunlar gibidirler. Ne anlayışları vardır ne de bilgileri. Onlar adeta akılsız birer hayalettirler. Bu münafıklar hainliklerinden ve kötü zanlar beslemelerinden dolayı her çıkan gürültünün kendi aleyhlerine olduğunu zannederler. Çünkü onlar, kendilerini rüsvay edecek âyetlerin ineceğinen ve öldürülmelerini

müminlere helal kılacak hükümlerin gelmesinden korkarlar. Ey Muhammed, işte düşmanlar onlardır. Sen onlardan sakın. Zira sizinle beraber olduklarında dilleriyle sizinle beraber iseler de kalbleriyle düşmanların yanındadırlar. Onlar sizin aleyhinizde düşmanlarınızın casuslarıdırlar. Allah onları rezil ve rüsvay etsin. Onlar haktan nasıl da döndürülüyorlar.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ
مُسْتَكْبِرُونَ ۝٥

5- Onlara: "Gelin de Allahın peygamberi sizin affınızı dilesin." dendiği zaman (alay ederek) başlarını sallarlar ve sen onların, büyüklenerek yüz çevirdiklerini görürsün.

O münafıklara: "Gelin de Peygamber sizin için Allahtan af dilesin." denildiği zaman onlar, peygameri ve onun af dilemesini alaya alarak başlarını sallarlar ve görürsün ki onlar, davet edildikleri affa karşı böbürlenerek yüz çevirip giderler.

*Beşir b. Müslim diyor ki: "Abdullah b. Übey b. Selule bu âyetlerin indirildiği bildirilmiş ve Resulullaha giderek af dilemesi istenmiş, Abdullah başını sallayarak şöyle demiştir. "Bana iman etmemi emrettiğiniz iman ettim. Malımın zekatını vermemi emrettiğiniz verdim. Artık Muhammed'e secde etmemden başka bir şey kalmadı."

سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۝٦

6- Sen onlar için af dilesen de dilemesen de farketmez. Allah onları bağışlamayacaktır. Şüphesiz ki Allah, doğru yoldan çıkanları hidayete erdirmez.

Ey Muhammed, sen o münafıklar için af dilsen de dilemesen de farketmez. Zira Allah onları asla bağışlamayacaktır. Bilakis onları yaptıklarından do-

layı cezalandıracaktır. Şüphesiz ki Allah, itaatından ayrılan bir kavmi iman etmeye muvaffak kılmaz.

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا ۗ وَلِلَّهِ
خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾

7- Onlar: "Resulullahın beraberinde bulunan müminlere bir şey vermeyin de etrafından dağılıp gitsinler." diyenlerdir. Halbuki göklerin ve yerin hazineleri Allahındır. Fakat münafıklar (bu gerçeği) anlamazlar.

Münafıklar o kimselerdir ki kendi arkadaşlarına şöyle derler: "Resulullahın yanında bulunan ve hicret eden sahabilerine mallarınızı harcayarak ona yardımda bulunmayın ki etrafındakiler dağlıp gitsinler. "Halbuki göklerin ve yerin hazineleri sadece allaha aittir. Hiçbir kimse, Allahın dilemesi olmadıkça bir şeyi başkasına veremez. Fakat münafıklar bunun böyle olduğunu anlamazlar ve bu sebeple bu tür sözleri söylerler.

يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ
الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8- Münafıklar: "Eğer Medine'ye dönersek yemin olsun ki, en şerefli olan en zelil olanı oradan çıkaracaktır." dediler. Oysa şeref Allaha, Peygamberine ve müminlere aittir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.

Münafıklar: "Bu gazveden Medine'ye dönecek olursak yemin olsun ki en şerefli olan bizler, en zelil olan müminleri oradan çıkaracağız." dediler. Halbuki izzet ve şeref ancak Allahın, Peygamberinin ve Allaha iman eden müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.

*Surenin girişinde belirtildiği gibi, buraya kadar zikredilen âyet-i kerime-

ler, Abdullah b. Übey b. Selul isimli münafık ve arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Âyetlerde, müminlere dil uzattıkları belirtilen kişiler bunlardır. Müminler aleyhinde söylenen sözler de bunlara aittir.

Cabir b. Abdullah, münafıkların reisi Abdullah b. Übey b. Selul'ün bu sözleri söylemesinin sebebini şöyle anlatmaktadır. Cabir diyor ki:

سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ كُنَّا فِي غُزَاةٍ قَالَ سُفْيَانُ مَرَّةً فِي جَيْشٍ فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ فَقَالَ الأَنْصَارِيُّ يَا لَلأَنْصَارِ وَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ يَا لَلْمُهَاجِرِينَ فَسَمِعَ ذَاكَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) فَقَالَ مَا بَالُ دَعْوَى جَاهِلِيَّةٍ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ كَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ فَقَالَ دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُنْتِنَةٌ فَسَمِعَ بِذَلِكَ عَبْدُ اللهِ بْنِ أُبَيٍّ فَقَالَ فَعَلُوهَا أَمَا وَاللهِ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ فَبَلَغَ النَّبِيَّ (ﷺ) فَقَامَ عُمَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ دَعْنِي أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) دَعْهُ لاَ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّ مُحَمَّداً يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ وَكَانَتِ الأَنْصَارُ أَكْثَرَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ ثُمَّ إِنَّ الْمُهَاجِرِينَ كَثُرُوا بَعْدُ

"Biz, bir gazvede Resulullah ile beraberdik. Muhacirlerden bir adam Ensardan birinin arkasına bir tekme vurdu. Ensardan olan kişi "Ey Ensar neredesiniz?" diye yardım istedi. Muhacirlerden olan bir kişi de: "Ey muhacirler neredesiniz?" diye yardım istedi. Resulullah bunları duydu ve dedi ki: "Nedir bu cahiliyet çağırıları?" Dediler ki: "Ey Allahın Resulü, muhacirlerden biri Ensardan birinin arkasına vurdu." Bunun üzerine Resulullah: "Burakın bu çeşitli davaları, bu davalar kokmuş davalardır." buyurdu. Abdullah b. Übey b. Selul bunu işitti ve: "Bunu yaptılar ha?" Allaha yemin olsun ki eğer Medine'ye dönecek olursak en şerefli olanlar en zelil olanları oradan çıkaracaktır." dedi.Übey'in bu sözleri Resulullaha ulaştı. Bunun üzerine Ömer ayağa kalktı ve: "Ey Allahın Resulü, bırak beni de şu münafıkın boynunu vurayım." dedi. Bunun üzerine Resulullah

(s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bırak onun yakasını." İnsanlar: "Muhammed, arkadaşlarını öldürüyor." demesinler." Cabir diyor ki: "Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman Ensar, muhacirlerden daha çok idiler. Fakat daha sonra muhacirler Ensar'dan daha fazla oldular. (3)

Taberi bu olayla ilgili olarak çeşitli rivayetler zikretmiştir. Bu rivayetlerden biri de özetle şudur: Resulullah, Haris b. Ebi Dırar'ın komutasında (bu kişi, Resulullahın daha sonra evleneceği hanımı Cüveyriye'nin babasıdır) Mustalik oğullarının, kendisine karşı savaşmak üzere hazırlandıkları haberini aldı. Ve onlara karşı koymak için yola çıktı. Nihayt sahildeki Kudeyt nahiyesinde bulunan "Müreysi" isimli suyun başında onlarla karşılaştı. İki taraf birbiriyle çarpıştı. Allah, mustalik oğullarını mağlup etti. Onlardan öldürülenler öldürüldü. Allah onların çocuklarını, kadınlarını ve mallarını Resulullaha ganimet olarak nasietti. Öldürülenler içinde Kelb oğullarından Hişam b. Dababe de vardı. Bu adamı, Ensardan olan Ubade b. es-Samit'in kavminden biri öürmüştü. Zira onu düşman zannetmişti. İnsanlar suyun başına gelip oradan su alırlarken Hz Ömer'in atının yularını tutan ve işçisi olan Ğifar oğullarından Cehcah b. Said ile Avf oğullarından antlaşmalı dostları olan Cüheyne kabilesinden Sinan, su için kavga ettiler. Cüheyne oğullarından olan adam: "Ey Ensar topluluğu yetişin." Cehcah da: "Ey muhacirler topluluğu yetişin." diye bağırdılar. Abdullah b. Übey b. Selul öfkelendi. Yanında kavminden bir takım insanlar bulunuyordu. Onların içinde henüz genç yaşta taze biri olan Zeydb. Erkam da bulunuyordu. Abdullah b. Übey şöyle dedi: "Bunu yaptılar ha?" Bizim memleketimizde bize düşmanlık yaptılar ve artık ileri gittiler. Vallahi bizim düşmanlarımız olan Kureyş başıboşları ile bizim halimiz, "Besle köpeği yesin seni." Atasözünün anlattığı duruma benzemektedir. amma, vallahi eğer Medine'ye dönersek en aziz olan en zelil olanı elbette ki oradan çıkaracaktır." Abdullah b. Übey kavmine dönerek şöyle devam etti: "Gördünüz mü işte kendinize böyle yaptınız. Onları memleketinize soktunuz, mallarınızı onlarla bölüştünüz. Vallahi şimdi elinizde bulunan mallarınızı tutup onlara vermeyecek olsanız sizin memlekinizi bırakıp başka yere gitmek zorunda kalacaklardır."

Abdullah b. Übey'in bu konuştuklarınızı Zeyd b.Erkam da işitmişti. Zeyd, çatışmanın bittiği bir sırada gelip durumu Resulullaha anlattı. Resulullahın yanında Ömer b. el-Hattab da bulunuyordu. Ömer: "Ey Allahın Resulü, Abbad b. Bişr'e emret de bu adamı öldürsün." dei. Resulullah: "Nasıl olur ey Ömer, o vakit insanlar, "Muhammed, sahabilerini öldürüyor." diye söz ederler. Hayır bu olmaz. Fakat şimdi hemen söyle ordu hareket etsin." Halbuki o saatlerde yola çıkmak Resulullahın âdeti değildi. Buemir üzerine ordu hareket etti. Abdullah b. Übey, Zeyd b. Erkam'ın Resulullaha bunları anlattığını duyunca hemen Resu-

3- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 63, bab: 5, 7

lullahın huzuruna vardı. "Vallahi ben ne öyle bir şey söyledim ne de konuştum." diye yemin etti. Abdullah b. Übey, kavmi içinde itibar gören bir kimseydi, kavminin ileri gelenlerindendi. Ensardan, Abdullah b. Übey'in arkadaşlarından orada bulunanlar ondan çekinerek ve onu müdafaa edere şöyle dediler: "Ey Allahın Resulü, belki de çocuk, sözlerinde bir vehime kapılmıştır. Adamın söylediğini ezberleyememiş ve uydurmuş olmalıdır."

Resulullah tek başına yürüdüğü bir sırada ona Üseyd b. Hudayr geldi. Ve onu, peygambere yakışır bir şekilde selamladı. Ve sonra ona: "Ey Allahın Resulü, alışılmamış bir saatte yola çıktınız. Siz bu saatte yola çıkmazdınız." dedi. Resulullah: "Duymadınız mı arkadaşınız ne söylemiş?" buyurdu. Üseyd: "Hangi arkadaşımız ya Resulullah?" dedi. Resulullah: "Abdullah b. Übey." dedi. Üseyd de: "Ne demiş?" diye sordu. Resulullah: "O, Medine'ye dönerse en aziz olanın en zelil olanı oradan çıkaracağını söylemiş. buyurdu. Bunun üzerine Üseyd: "Ey Allahın Resulü, dilersen sen onu Medine'den çıkarırsın. Vallahi en zelil olan o, en aziz olan da sensin." dedi. Sonra Üseyd sözlerine devamla şöyle dedi: "Ey Allahın Resulü, onun söylediklerine aldırma, ona yumuşak davran. Vallahi Allah seni gönderdiği zaman kavmi ona krallık tacı giydirmek üzere boncuklar dizip taç hazırlıyordu. Abdullah b. Übey, senin, onun iktidarını gaspettiğini zannediyordu." dedi.

Resulullah o gün ve o gece ve ertesi gün kuşluk vaktine kadar ordusuyla birlikte durmadan yürüdü. Nihayet güneşin sıcaklığının insanlara dokunduğu bir ana geldiler. Resulullah, sahabileriyle birlikte orada konakladı. İnsanlar yere düşer düşmez uyuyup kaldılar. Resulullahın böyle yapması, insanların, Abdullah b. Übey b. Selul'ün sözleriyle meşgul olmalarını önlemek içindi. Sonra Resulullah tekrar Hicaz yolunu tutarak hareket etti. "Naki" ismindeki bir suyun yanında konakladı. Oradan da hareket edince şiddetli bir rüzgar esmeye başladı. Ondan rahatsız olan insanlar korkmaya başladılar. Resulullah: "Korkmayın, kâfirlerin büyüklerinden biri öldü." buyurdu. Medine'ye geldiklerinde Rifaa b. Zeyd b. Tabut'un o gün öldüğünü öğrendiler. Bu kişi Yahudilerin büyükleri ve münafıkların sığınağı idi. İşte o gün Abdullah b. Übey ve onunla beraber olan münafıkları anlatan bu sure nazil oldu. Bu sure nazil olunca Resulullah, Zeyd b. Erkam'ın kulağını tuttu ve ona: "Allah bunun kulağını doğruladı. (Bunun duyduklarının doğru olduğunu beyan etti) dedi.

Abdullah b. Übey'in oğlu Habbab (Resulullah bunun adını da Abdullah koymuştu) babasının durumunu öğrendi. Bu genç samimi bir mümindi. Resulullaha geldi ve "Ey Allahın Resulü, İşittiğimize göre Abdullah b. Übey'in size ulaşan sözünden dolayı siz onu öldürmek istiyormuşsunuz. Şayet bunu yapacaksanız bana emredin onun başını ben size getireyim. Allaha yemin olsun ki bütün Hazreçliler bilirler ki içlerinde babasına benden daha iyi davranan ve hürmetkâr olan biri yoktur. Korkarım ki başka birine emredersin babımı o öldürür, benim

de nefsim kabarır, babamı öldürenin insanlar içeisinde gezip dolaşmasına tahammül edemem. Böylece bir mümini, bir kâfire karşılık öldürmüş olurum ve cehennem ateşine girerim." dedi. Resulullah: "Hayır, biz ona yumuşak davranacağız. Beraberimizde bulunduğu müddetçe ona iyilikle muamele ederiz." buyurdu. İşte o günden sona Abdullah b. Übey ne yaparsa kavmi ona sitem ederdi, onu azarladı ve onu tehdit ederdi. Resulullah bunları işitikçe Hz. Ömer'e "Ey Ömer, görüyor musun nasıl oldu? Senin dediğin zaman ben onu öldürtecek olsaydım onun için nice burunlar titrerdi. (Onun öldürülmesine kızarlardı) fakat bugün onun öldürülmesini emretsem derhal onu öldürürler." Bunun üzerine Hz.Ömer şöyle dedi: "Allaha yemin olsun ki ben çok iyi anladım ki Resulullahın emri benim sözümden çok hayırlı ve çok faydalıdır.

İkrime diyor ki: "Abdullah b. Übey b. Selul'ün, Habbab isimli bir oğlu vardı. Resulullah onun adını değiştirerek "Abdullah" koymuştu. Abdullah, Resulullaha gelerek "Ey Allahın Resulü, babam Allaha ve Resulüne eziyet ediyor, izin ver de onu öldüreyim." dedi. Resulullah da ona "Abdullah sen babanı öldürme." dedi. Abdullah tekrar geldi ve "Ey Allahın Resulü, babam Allaha ve Resulüne eziyet ediyor. İzin ver de onu öldüreyim." dedi. Resulullah yine: "Babanı öldürme." dedi. Bunun üzerine Abdullah "Ey Allahın Resulü, sen abdest al, o sudan ona içireyim. Umulur ki Allah, kalbini yumuşatmış olur." Resulullah abdest aldı. Ondan artan suyu Abdullaha verdi. Abdullah onu götürüp babasına içirdi. Sonra ona: "Biliyor musun ben sana ne içirdim?" dedi. Babası "Biliyorum. Annenin sidiğini içirdin." dedi. Abdullah "Hayı vallahi ben sana Resulullah (s.a.v.)in abdest uyundan artanı içirdim." dedi.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ ۚ وَمَن
يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٩﴾

9- Ey iman edeler, mallarınız ve çocuklarınız, sizi, Allahı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar hüsrana uğrayanlardır.

Dehhak, buradaki "Allahı anmak" ifadesinden maksadın, beş vakit namaz olduğunu söylemiştir.

*Âyet-i kerime, müminlerin, mal ve evlatlarıyla meşgul olarak Alahı anmaktan geri kalmamalarını aksi takdirde gelip geçici mal ve evlatlara aldanırlarsa hüsrana uğrayacaklarını beyan etmektedir.

وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾

10- Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, kısa bir müddet bana mühlet versen de malımı hak yolda harcasam ve salih kullardan olsam." diyeceği an gelip çatmadan size verdiğimiz rızıklardan harcayın.

Ey, Allaha ve Peygamberine iman eden müminler, ölüm gelip size çatmadan önce hayattayken bizim size vermiş olduğumuz rızıklardan bizim yolumuzda harcayın. Aksi takdirde, bu harcamayı yapmadan ölüp giderseniz her biriniz şöyle diyecektir: "Rabbim, keşke benim ecelimi belli bir zamana kadar ertelesen de ben de mallarımı hayır yolda harcayıp salih kullardan olsam."

*Dehhak diyor ki: "Âyette geçen "Malımı hak yolda harcasam." ifadesinden maksat, kişinin, zekatını vermiş olmayı istemesidir. "Salih kullardan olsam" ifadesinden maksat da "Hac farizasını yerine getirsem." demektir.

Abdullah b. Abbas dedi ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يُبَلِّغُهُ حَجَّ بَيْتِ رَبِّهِ أَوْ تَجِبُ عَلَيْهِ فِيهِ الزَّكَاةُ فَلَمْ يَفْعَلْ سَأَلَ الرَّجْعَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ اتَّقِ اللهَ، إِنَّمَا سَأَلَ الرَّجْعَةَ الْكُفَّارُ؟ قَالَ سَأَتْلُوا عَلَيْكَ بِذَلِكَ قُرْآنًا (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ) (وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ) إِلَى قَوْلِهِ (وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) قَالَ: فَمَا يُوجِبُ الزَّكَاةَ؟ قَالَ: إِذَا بَلَغَ الْمَالُ مِائَتَيْ دِرْهَمٍ فَصَاعِدًا قَالَ: فَمَا يُوجِبُ الْحَجَّ؟ قَالَ: الزَّادُ وَالْبَعِيرُ.

"Kimin, kendisin rabbinin beytini Hac etmeye götürecek kadar malı olur veya zekat verecek kadar malı bulunur da bunları yapmayacak olursa, ölümü anında tekrar dünyaya dönmeyi ister." Bunun üzerine bir adam "Ey İbn-i Abbas, Allahtan kork, ölüm anında dünyaya dönmeyi ancak kâfirler isterler." dedi. Abdullah b. Abbas: "Ben bu hususta sana Kur'andan âyetler okuyacağım." dedi ve "Ey iman edenler, mallarınız ve çocuklarınız sizi, Allahı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar, hüsrana uğrayanlardır. "Sizden birine ölüm gelip de "Rabbim, kısa bir müddet bana mühlet versen de malımı hak yolda harcasam ve salih kullardan olsam." diyeceği an gelip çatmadan size verdiğimiz rızıklardan harcayın." "Allah, eceli gelen canı hiçbir zaman mühlet verip geri bırakmaz. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." âyetlerini okudu. Adam, Abdullah b. Abbas'a "Ne kadar mal zekat vermeyi gerektirir?" dedi. Abdullah b. Abbas "Malı iki yüz dirhem veya daha fazla olursa." dedi. Adam: "Haccetmek ne zaman farz olur?" dedi. Abdullah b. Abbas: "Azık ve deve bulunursa." cevabını verdi. (4)

وَلَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

11- Allah, eceli gelen canı, hiçbir zaman mühlet verip geri bırakmaz. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

Allah, eceli gelen hiçbir kimsenin ömrünü uzatarak onu ertelemze. Bilakis eceli geleni öldürür. Allah, kullarının yaptıklarından haberdardır. Hiçbir şey ona gizli değildir. Onları, yaptıklarına göre cezalandırır veya mükafaatlandırır.

TEĞABÜN SURESİ

Teğabün suresi Medine'de nazil olmuştur ve on sekiz âyettir.

Bu mübarek sure, göklerde ve yerde bulunan herşeyin Allah tealayı tenzih ve tesbih ettiğini beyan ederek başlıyor.

Sure-i celilede devamlı buyuruluyor ki: "Sizi yaratan Allahtır ve o sizin yaptklarnızı çok iyi görür. Gökleri yeri yaratan, sizi şekillendiren, gizli ve açık herşeyi bilen O'dur.

Daha önce Allahın Peygamberlerini yalanlayanlar cezalarını tatmışlardır. Böylece Allah, hiçbir şeye muhtaç olmadığın ve herşeye gücü yeten olduğunu göstermiştir.

Allahın, bütün varlıkları toplayacağı âhiret gününde iyi amel işleyenlerin yaptıkları kötülükler örtülür. Allahın âyetlerini inkar edenler ise ebedi olarak cehenneme atılırlar.

Allahın izni olmadan kulun başına bir musibet gelmez. Mal ve evlat insan için birer imtihan vesileidir. Gücünüzün yettiği kadar Allahtan korkun.

Sure-i celile bunlar gibi bir çok meseleye temas ederek onları gözler önüne seriyor, Allahın emir ve yasaklarını beyan ediyor. Ve "Allah, görüleni de görülmeyeni de bilir. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir." âyet- ikerimesiyle sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1- Göklerde ve yerde olanlar Allahı tenzih ve tesbih ederler. Mülk onundur. Hamd ona mahsustur. O, herşeye kadirdir.

Yedi gökte ve yerde bulunan bütün yaratıklar Allaha secde eder ve onu tazimde bulunurlar. Göklerin ve yerin, mülkü ve saltanatı sadece ona aittir. Oralarda sadece onun emri geçerlidir. Oralarda bulunan bütün varlıkların hamd etmeleri ancak Allahadır. Çünkü onlar, kendilerine rızık verenin sadece Allah olduğunu, bütün hayırların ondan geldiğini bilir ve onu överler. O, herşeye kadirdir. Dilediğini yaşatır dilediğini öldürür. Dilediğini zengin kılar dilediğini fakir düşürür. Dilediğini aziz dilediğini zelil kılar.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾

2- Sizi yaratan O'dur. İçinizden kiminiz kâfirdir, kiminiz de mümin. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görür.

Ey insanlar, sizi yaratan Allahtır. Fakat içinizden bazınız yaratıcısını ve yaratılmasını inkar eder. Bazınız da yaratıcısına iman eder, onun kendisini varattığını tasdik eder. Sizi yaratan Allah, yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir. Hiçbir şey ona gizli kalmaz. O, sizlere amellerinize göre ceza veya mükafaat verecektir. O halde onun emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakının. Aksi halde o sizi öyle bir yakalar ki, bir daha kurtulamazsınız.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿٣﴾

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ

بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٤﴾

3- O, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Sizi şekillendirmiş ve şeklinizi güzel bir biçimde yapmıştır. Dönüş yine onadır.

4- O, göklerde ve yerde olanlarıbilir. Gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir. Allah, kalblerin özünü çok iyi bilendir.

Yedi kat göğü ve yeri hakkaniyet ve adaletle yaratan Allahtır. Size şekil veren ve şeklinizi güzel yapan da O'dur. Ey insanlar, sonunda dönüşünüz onadır. O, yedi kat göklerde ve yerde olanları bilir. Onlardan hiçbir şey ona gizli değildir. O, sizin gizlediğiniz söz ve işlerinizi de bilir, açığa vurduklarınızı da. Allah, kelblerin özünü çok iyi bilendir. O halde herhangi bir şeyi ondan saklamaya kalkışmayın.

اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ ۡ فَذَاقُوْا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٥﴾

ذٰلِكَ بِاَنَّهٗ كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالُوْٓا اَبَشَرٌ يَّهْدُوْنَنَا ۡ فَكَفَرُوْا وَتَوَلَّوْا

وَّاسْتَغْنَى اللّٰهُ ۭ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿٦﴾

5- Daha önce inkar edenleri haberi size ulaşmadı mı? Onlar yaptıklarının cezasını tattılar. Onlar için can yakıcı bir azap vardır.

6- Bunun sebebi, şudur: "Onlara Peygamberleri apaçık delillerle geliyordu. Onlar da: "Bizi bir insan mı doğru yola sevkedecek?" diyorlardı. Böylece onlar, peygamberlerini inkar edip haktan yüz çevirdiler. Allah da onlara muhtaç omadığını göstedi. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmeye layıktır.

Ey kâfirler, sizden önceki Nuh, Âd, Semud, İbrahi ve Lu kavmi gibi kâfirlerin hadiseleri size gelmedi mi? Onlar, işledikleri günahların cezasını tattılar, inkarlarından dolayı, dünyada iken onları Allahın azabı yakalayıverdi. Âhirette de onlar için, can yakıcı bir azap olan cehennem azabı vardır.

*Kâfirlerin, dünyada ve âhirette böyle cezalandırılmalarının sebebi şudur: Rablerinin, onlara gönderdiği Peygamberler, davalarının doğru olduğunu gösteren apaçık deliller ve mucizeler getiriyorlardı. Fakat onlar bir beşerin, kendilerine peygamber olarak gönderilmesini gururlarına yediremeyerek "Bize bir beşer mi doğru yolu gösterecek?" diyorlardı. Böylece Allahı inkar ediyor ve peygamberlerinin peygamberliğini reddediyorlardı. Haktan yüz çeviriyorlar, peygamberlerinin davetini kabul etmiyorlardı. Allah da onlardan ve iman etmelerinde müstağni oldu. Onların iman etmelerine ihtiyacı olmadığını gösterdi. Allah, yaratıklarından hiçbirine muhtaç değildir. Yaratıklarına olan güzel lütuflarından dolayı övülmeye layıktır.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۚ وَذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾

7- Kâfirler, öldükten sonra hiç dirilmeyeceklerini iddia ederler. Ey Muhammed de ki: "Hayır, rabbime yemin ederim ki, öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz. Sonra da yaptıklarınız size bildirilecektir. Bu, Allaha çok kolaydır."

Allahı inkar edenler, öldükten sonra Allahın onları diriltip kabirlerinden çıkarmayacağını zannederler ve be sebeple inkarlarına devam ederler. Ey Muhammed, sen o kâfirlere de ki: "Hayır, durum sandığınız gibi değil, rabbime yemin olsun ki sizler mutaka diriltilip kabirlerinizden çıkarılacaksınız. Sonra da, dünyadayken işlediğiniz ameller sizlere bildirilecek ve ona göre ceza veya mükafaat göreceksiniz. Bu da Allah için pek kolay bir iştir.

فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾

8- O halde Allaha, Peygamberine ve indirdiğimiz aydınlatıcı Kur'ana iman edin. Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi bilir.

O halde,ey öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan müşrikler, Peygamberi Muhammed'e ve ona indirdiğimiz bir nur olan Kur'ana iman edin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. O, amelliriniz zaptettirmektedir. Sizlere amellerinizin karşılığını verecektir.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا
يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ
فِيْهَآ اَبَدًا ۗ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝٩

9- Allahın, varlıkları bir araya getirdiği toplanma gününde sizi topladığı gün, evet işte o gün, aldanmaların ortaya çıktığı gündür. Kim Allaha iman edip iyi amel işlerse, Allah onun kötülüklerihi örter ve içinde ebedi kalacağı, altından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur.

Allahın, yaratıkları, hesap vermek üzere bir araya topladığı gün, işte o gün sizi de bir araya toplayacaktır ve o gün aldanma günüdür. Dünyada iken müminlerden daha üstün olduklarını zanneden kâfirler, orada aldanmış olduklarını anlayacaklardır. Kim, iman edip salih ameller işleyecek olur ve Allahın emrini tutup yasaklarından kaçınacak olursa Allah onun kötülüklerini örter, günahlarını siler ve onu, altından ırmaklar akan ve içinde ebedi olarak kalacağı cennetlere koyar. İşte en büyük kurtuluş da budur. Zira cennete girdikten sonra bütün çile ve meşakkatler bitecek müreffeh bir hayat ilelebed devam edecektir.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۗ
وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝١٠
مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُّؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهٗ ۗ وَاللّٰهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۝١١

10- İnkar edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar, cehennemliklerdir. Orada ebediyyen kalacaklardır. O, ne kötü bir dönüş yeridir

11- Allahın izni olmadan kulun başına hiçbir musibet gelmez. Kim Allaha iman ederse, Allah onun kalbini hidayete eriştirir. Allah herşeyi bilendir.

Allahın birliğini inkar eden, kulu Muhammed'e indirdiği Kur'anın âyetlerini yalanlayanlar, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi olarak kalacaklardır. Ne ölüp kurtulacaklar ne de oradan çıkarılacaklardır. Cehennem ne kötü varılacak bir yerdir. Hiçbir kimsenin başına bir musibet gelmez ki o, Allahın kaza ve kaderiyle olmuş olmasın. Kim Allaha iman eder ve başına gelen herhangi bir felaketin Allahın takdiriyle geldiğine inanırsa Allah onun kalbini, emirlerine boyun eğmeye muvaffak kılar. Allah, herşeyi bilendir. O, geçmişi de bilir geleceği de.

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾

12- Allaha itaat edin, peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki, peygamberimize düşen ancak açıkça tebliğ etmektir.

Ey insanlar, emir ve yasaklarında Allaha itata edin. Size rabbinden tebliğ ettiği şeylerde de peygambere itaat edin. Şayet sizler, Allaha ve peygambere itaatten yüz çevirir, bu hususta kibirlenecek olursanız bilin ki Peygamberimiz Muhammed'e düşen sadece size, apaçık bir şekilde tebliğ etmektir. İsyan edenleri cezalandırmak Allaha aittir.

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

13- Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Müminler sadece Allaha güvensinler.

Ey insanlar, sizin gerçek mabudunuz, kendisinden başka ibadete layık hiçbir kimsenin bulunmadığı Allahtır. O halde, Allahın birliğine iman edenler ona güvensinler.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِنَّ مِنْ أَزْوَٰجِكُمْ وَأَوْلَٰدِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ
فَٱحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِن تَعْفُوا۟ وَتَصْفَحُوا۟ وَتَغْفِرُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

14- Ey iman edenler, hanımlarınızdan ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Eğer siz affeder, hatalarını başlarına kakmaz, bağışlarsanız, bilin ki Allah da, çok affeden ve çok merhamet edendir.

Ey iman edenler, şüphesiz ki eşlerinizden ve çocuklarınızdan bir kısmı sizin için düşmanıdırlar. Çünkü onlar, sizleri Allahın yolundan alıkoyar ve ona itaat hususunda engel çıkarırlar. Siz onlardan, Allahın itaatinden engelleyen söz ve fiilleri kabul etmekten kaçının. Şayet onların geçmişte yaptıkları bu tür davranışlarını affeder ve onları cezalandırmazsanız Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir. Sizi de affeder onları da.

*Bir adam, Abdullah b. Abbas'tan bu âyetin manasını sormuş, Abdullah b. Abbas da ona şu cevabı vermiştir:

عن ابْنِ عَبَّاسٍ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ عَنْ هَذِهِ الآيَةِ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ) قَالَ: هَؤُلَاءِ رِجَالٌ أَسْلَمُوا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ وَأَرَادُوا أَنْ يَأْتُوا النَّبِيَّ (ﷺ) فَأَبَى أَزْوَاجُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ أَنْ يَدَعُوهُمْ أَنْ يَأْتُوا رَسُولَ اللهِ (ﷺ) ، فَلَمَّا أَتَوْا رَسُولَ اللهِ (ﷺ) رَأَوُا النَّاسَ قَدْ فَقِهُوا فِي الدِّينِ هَمُّوا أَنْ يُعَاقِبُوهُمْ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ

أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ) الآية.

"Bu adamlar, Mekke halkından müslüman olan kimselerdir. Bunlar, Mekke'yi terkedip Medine'ye Resulullahın yanına gitmek istemişlerdir. Fakat hanımları ve çocukları, onların kendilerini bırakarak Resulullahın yanına gitmelerine engel olmuşlardır. Daha sonra bunlar, hicret edip Resulullahın yanına geldiklerinde, daha önce hicret eden müminlerin dini yönden bilgi sahibi olduklarını görmüşler ve hanımlarını ve çocuklarını cezalandırmak istemişler ve bunun üzerine Allah teala bu âyeti indirmiştir. (1)

Ata b. Yesar'a göre bu âyet, hanımları ve çocukları tarafından cihada çıkmaları engellenen Medineli müminler hakkında nazil olmuştur.

Mücahid diyor ki: "Allah teala bu âyette hanımları ve çocukları, kişiyi akrabalarını ziyaretten alıkoydukları ve rabbine karşı günah işledikleri için onları uyarmaktadır.

Katade bu âyeti okuduktan sonra şöyle demiştir: "Hanım ve çocuklardan bazıları Allaha itaat etmeye teşvik etmedikleri ve yasaklarından kaçınmayı öğütlemedikleri gibi müminleri hicret etmekten ve Allah yolunda cihada çıkmaktan alıkoyuyorlardı. İşte Allah teala, mümin kullarını bu tür hanım ve çocuklara karşı uyanık olmayı ve bunların tesirinde kalmamayı emrediyor.

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

15- Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak birer imtihandır. Allahın katında ise büyük mükafaat vardır.

Ey insanlar, şüphesiz ki mallarınız ve çocuklarınız sizin için dünyada bir imtihan ve bir fitnedir. Allah katında ise sizin için büyük bir mükafaat vardır. Eğer siz, Allaha itaat uğrunda evlatlarınızın, hanımlarınızın ve mallarınızın etkisinde kalmayıp Allaha itaatta devam ederseniz onun katında sizin için, büyük bir mükafaat olan cennet vardır.

*Bu hususta başka bir âyet-i kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşlere, besili atlara, hayvanlara ve

1- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 64

ekinlere karşı duyulan aşırı istek, insanlara süslü gösterildi. Oysa bunlar sadece dünya hayatının geçici malıdır. Varılacak güzel yer ise Allahın katındadır. (2)

Büreyde el-Eslemi diyor ki:

سَمِعْتُ أَبِي بُرَيْدَةَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يَخْطُبُنَا إِذْ جَاءَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ عَلَيْهِمَا قَمِيصَانِ أَحْمَرَانِ يَمْشِيَانِ وَيَعْثُرَانِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) مِنَ الْمِنْبَرِ فَحَمَلَهُمَا وَوَضَعَهُمَا بَيْنَ يَدَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: صَدَقَ اللهُ (إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ) فَنَظَرْتُ إِلَى هَذَيْنِ الصَّبِيَّيْنِ يَمْشِيَانِ وَيَعْثُرَانِ فَلَمْ أَصْبِرْ حَتَّى قَطَعْتُ حَدِيثِي وَرَفَعْتُهُمَا.

"Bir gün Resulullah bize hutbe okuyordu. Hasan ve Hüseyin, üzerlerine giydikleri kırmızı entarileriyle, bazan o entarilere takılıp düşerek çıkıp geldiler. Resulullah (s.a.v.) minberden indi onları kucaklayıp getirdi ve önüne koydu. Sonra şöyle buyurdu: "Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak birer imtihandır." buyuran Allah ne kadar doğru buyurmuştur. Ben baktım ki bu iki çocuk yürürlerken ayakları takılıp düşüyorlar. Sabredemedim konuşmamı kestim, onları alıp getirdim." (Sonra hutbesine devam etti.) (3)

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾

16- Gücünüzün yettiği kadar Allahtan korkun. Emirlerini dinleyin, itaat edin. Mallarınızı emrettiği yolda harcayın. Bu sizin için daha hayırlıdır. Nefsinin cimriliğinden korunmuş kimseler, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

2- Âl-i İmran Suresi, 3/14

3- Tirmizi, K.el-Menasık, bab: 31, Hdis no: 3774 / Ebu Davud, K. es-Salah, bab: 233, Hadis no: 109 / Ahmed b. Hanbel, C.5, S.354

Ey müminler, Allahın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak ve sizleri ona yaklaştıracak amelleri işleyerek, gücünüzün yettiği kadarıyla ondan korkun. Sizi cezalandırmasından çekinin. Allahın Peygamberini dinleyin. Size emrettiği ve yasakladığı şeylerde ona itaat edin. Mallarınızdan, kendinizi Allahın azabından kurtarması için harcayın. Allah kimi, kendisini, nefsinin cimriliğinden ve heva ve hevesinden arındıracak olursa işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

*Allah teala bu âyet-i kerimede "Gücünüzün yettiği kadar Allahtan korkun." buyurmaktadır. Diğer bir âyetinde de: "Ey iman edenler, Allahtan hakkıyla korkun ve ancak müslüman olarak ölün." (4) buyurmaktadır.

Zeyd b. Eslem, Katade, Rebi b. Enes, Süddi, Mukatil ve Ebul Âliye gibi bazı müfessirlerde bu suredeki " gücünüzün yettiği kadar Allahtan korkun". âyeti kerimesinin "Allahtan hakkıyla korkun." âyet-i kerimesini neshettiğini söylemişlerdir.

Said b. Cübeyr'den rivayet ediliyor ki: "Allahtan hakkıyla korkun" âyeti nazil olunca müminlere çok ağır geldi. Onlar durmadan namaz kıldılar. Öyle ki topukları şişti, alınları yara oldu. Bunun üzerine Allah teala müslümanların yükünü hafifletmek için "Gücünüzün yettiği kadar Allahtan korkun." âyetini indirdi. Ve bu âyet, Âl-i İmran suresinin yüz ikinci âyetini neshetti."

Taberi, bu âyetlerin birbirlerini neshettiklerini söylemenin isabetli olmadığını zira buna dair Resulullahtan sahih bir nas zikredilmediğini bu itibarla Âl-i İmran suresindeki âyetin de "Gücünüzün yettiği kadar Allahtan hakkıyla korkun." şeklinde izah edilebileceğini söylemiştir.

Âyet-i kerimede: "Nefsinin cimriliğinden korunmuş kimseler,işte onlar kurtuluşa erenlerdir." buyurulmaktadır. Nefsin cimriliğinden maksat, insanın, Allahın yasakladığı şeylere sürükleyen heva ve hevesine uymasıdır.

Abdullah b. Mes'ud bunu, "Başkalarının malını yeme" şeklinde izah etmiştir.

Peygamber efendimiz, cimrilik hakkında çeşitli hadis-i şerifler irad buyurmuştur. Bir hadis-i şerifide şöyle buyurmaktadır:

سمعت رسول الله (ﷺ) يقول: «شر ما في رجل شحٌّ هَالِعٌ وجبنٌ خالعٌ».

4- Âl-i İmran Suresi, 3/102

"Kişide bulunan en kötü şey, sızlandıran cimrilik, yüreğini koparan korkaklıktır." (5) Diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmuştur:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) قَالَ: «اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَىٰ أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ».

"Zulümden kaçınınız. Zira zülum kıyamet gününde zulumat (karanlıklar) olacaktır. Cimrilikten sakının zira cimrilik sizden öncekileri helak etmiştir. O, onları birbirlerinin kanlarını akıtmaya ve birbirlerine karşı haram olan şeyleri helal saymaya sevketmiştir. (6)

إِن تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

17-Eğer Allah için güzel bir ödünç takdiminde bulunursaniz Allah onun karşılığını size kat kat verir. Ve sizi bağışlar. Allah, yapılan şükrün karşılığını veren ve yarattıklarına çok yumuşak davranandır.

18- O, görüleni de görülmeyeni de bilir. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Şayet sizler, Allah yolunda mallarınızı harcar ve karşılığında Allahtan mükafaat bekleyecek olursanız Allah sizin sevaplarınızı kat kat artırır. Bir'e kar-

5- Ebu Davud, K. el-Cihad, bab: 22, Hadis no: 2521 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.302-303
6- Müslim, K. el-Birr, bab: 56, Hadis no: 2578 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.160, 191

şı yedi yüz, hatta daha fazla verebilir. Bununla birlikte işlediğiniz günahlardan dolayı sizi cezalandırması yerine affeder. Allah kendi yolunda mallarını harcayan kullarına güzel karşılıklar verendir. Ve günahkâr kullarını hemen cezalandırmayarak yumuşak davranandır. O, kullarının görmediğini de gördüğünü de bilendir. Emirlerine karşı gelenlerden intikam alması şiddetlidir. Yaratıklarını sevk ve idare etmesinde hikmet sahibidir.

TALAK SURESİ

Talak suresi on iki âyettir ve Medine'de nazil olmuştur.

Bu sure-i celilede, medeni hayatımızla ilgili çok önemli hususlar beyan edilmektedir. Sure-i celilenin de adını aldığı TALAK yani boşama meselesi ve karı koca arasındaki diğer meseleler açıklanmaktadır.

Boşamanın nasıl yapılacağı ve boşama sonunda ortaya çıkan çeşitli meselelerin nasıl çözümleneceği beyan edilmektedir ki bunlar, boşanmış kadının iddet beklemesi, boşandığı kocasından çocuğu doğacaksa iddetinin nasıl olacağı, doğuma kadar nafakasının nasıl ve kimler tarafından karşılanacağı beyan edilmektedir gibi meselelerdir ve bunların hükümleri beyan edilmektedir.

Ayrıca kocası ölen bir kadının ne kadar süre iddet bekleyeceği, âdetten kesilen kadınların iddetlerinin nasıl olacağı ve diğer hususlar açıklanmaktadır.

İman edip salih ameller işleyenlerin, karanlıklardan aydınlığa çıkacakları beyan edilmekte ve sure-i celile, gökleri ve yeri yaratanın Allah teala olduğunu beyan eden şu âyetle sona ermektedir. "Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allahtır. Allahın herşeye kadir olduğunu ve ilminin herşeyi kuşattığını bilmeniz için Allahın emirleri, göklerle yer arasında inip durmaktadır."

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ ۖ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا ﴿١﴾

1- Ey Peygamber, kadınları boşamak istediğiniz zaman iddetleri içinde boşayın ve iddeti hesaplayın. Rabbiniz olan Allahtan korkun. Apaçık bir edepsizlikte bulunmadıkça onları evlerinden çıkarmayın. Onlar da çıkmasınlar. Bunlar, Allahın koyduğu sınırlardır. Kim Allahın koyduğu sınırları aşarsa, şüphesiz ki kendine zulmetmiş olur. Bilmezsin, belki de Allah, boşanmadan sonra yeni bir durum meydana getirir.

Ayet-i kerimede "Kadınları iddetler içinde boşayın." ifadesi zikredilmektedir. Bu ifadeden maksat, kadınları adet halinde bulunmadıkları bir zamanda ve kendileriyle cinsi münasebette bulunmadan boşamaktır. Buna göre kadınları adet halindeyken boşamak veya adetten temizlendikten sonra kendileriyle cinsi münasebette bulunduktan sonra boşamak sünnete uygun olmayan bir boşama şeklidir.

*Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Mücahid, Katade, Hasan-ı Basri, İbn-i Tavus, İbn-i Sirin, İkrime, Dehhak ve diğer alimler ayetin bu ifadesini bu şekilde izah etmişlerdir. Bu hususta Abdullah b. Ömerden şu hadisler rivayet edilmiştir.

أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ

فَذَكَرَ عُمَرُ لِرَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَتَغَيَّظَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) ثُمَّ قَالَ لِيُرَاجِعْهَا ثُمَّ يُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ فَتَطْهُرَ فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا طَاهِراً قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا فَتِلْكَ الْعِدَّةُ كَمَا أَمَرَهُ اللهُ

Abdullah b. Ömer, hanımı âdetli iken onu boşamış, bunu da babası Ömere anlatmış, o da meseleyi Resulullaha arzetmiştir. Resulullah buna çok kızmış ve şöyle buyurmuştur: "Onu geri alsın, Temizlenip âdet görmesi ve tekrar temizlenmesine kadar onu nikahı altında tutsun. Şayet onu tekrar boşama durumu söz konusu olursa onu, kendisine dokunmadan ve temiz olarak boşasın. İşte Allahın emrettiği iddet budur." (1)

Ancak kişi, hanımını iddetli iken boşayacak olursa bu da geçirlidir. Fakat sünnete uygun bir boşama şekli değildir. Enes b. Sirin diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ قَالَ طَلَّقَ ابْنُ عُمَرَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَذَكَرَ عُمَرُ لِلنَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ لِيُرَاجِعْهَا قُلْتُ أَتَحْتَسِبُ قَالَ فَمَهْ وَعَنْ قَتَادَةَ عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا قُلْتُ تُحْتَسَبُ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ

"Ben Abdullah b. Ömerden işittim. O, hanımını hayızlı iken boşamış, babası Ömer, meseleyi Resulullaha anlatmış Resulullah da ona "Hanımını geri alsın." demiştir. Ben Abdullah b. Ömere dedim ki: "Bu, boşama sayılır mı?" O da şu cevabı verdi. "Ya hangisi sayılır? Şayet boşayan kişi, kadını tekrar geri almaktan âciz kalsa veya ahmakça davransa boşama hükmü düşecek midir?" (2)

1- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an Sure 65, bab: 1

Said b. Cübeyr de Abdulah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ حُسِبَتْ عَلَيَّ بِتَطْلِيقَةٍ

"Bu benim için bir talak sayılmıştır." (3)

Fıkıh âlimleri bu âyeti delil göstererek boşamayı üç kısma ayırmışlardır.

a- Sünnet olan boşama: Bu boşama, yukarıda beyan edildiği gibi kadın âdetinden temizlenmişken ve kendisiyle cinsi münasebette bulunmadan boşamak veya hamileliği açıkça ortaya çıktıktan sonra boşamaktır.

b- Bid'at olan boşama: Bu boşama, kadın âdetli iken boşamak veya âdetten temizlendiği halde kendisiyle cinsi münasebette bulunduktan sonra boşamaktır.

c- Mübah olan boşama: Bu boşama da akıl bâliğ olmamış çocuğun, âdetten kesilmiş olan kadının ve henüz kendileriyle zifafa girilmemiş kadınların boşanmasıdır. Bunların boşanması için belli bir zaman söz konusu değildir.

Âyet-i kerimede: "İddeti hesaplayın." buyurulmaktadır. Bundan maksat, kadınların boşanma olayında beklemek zorunda oldukları müddetlerin hesabını iyi yapmaktır. Zira bu süreden daha kısa bir zamanda boşandıklarını kabul ederek başkalarıyla evlenmeleri kadınlara helal değildir. Çünkü eski kocalarından hamile olmaları muhtemeldir. Keza belirtilen bu süreyi uzatmak da kadınların evlenmelerini erteleyeceğinden onlara zarar veir. Bu sebeple caiz değildir.

Âyetin devamında "Apaçık bir edepsizlikte bulunmadıkça onları evlerinden çıkarmayın. Onlar da çıkmasınlar." buyurulmaktadır. Bunun manası şudur: "Boşanan kadın iddet süresi içinde bir edepsizlik yapmadıkça boşayan kocanın onun nafakasından ve meskeninden sorumludur. Koca bu karısını boşamadan evvelki evinden çıkaramaz ve onun nafakasını vermekle yükümlüdür. Kadın da eski kocasından ilişkisi kesilmediği için onun izni olmadan evden dışarı çıkamaz.

Âyette, boşanan kadınların, iddet beklerken kocalarının tahsis ettikleri evlerinden çıkarılamayacakları, kendileri de o evlerden çıkmayacakları zikredilirken: "Onlar apaçık bir edepsizlikte bulunmadıkça" ifadesi geçmektedir. Bundan maksadın ne olduğu çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Katade, Hasan-ı Basri, Şa'bi, İbn-i Zeyd vb. âlimlere göre buradaki "Edepsizlik" ifadesinden maksat, zinadır. Bu izaha göre boşanmakta olan kadın, kendisine tahsis edilen evden çıkarılamaz ve çıkamaz. Ancak zina etmesi halinde kendisine zina cezası tatbik edilmek üzere evden çıkarılabilir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise buradaki "Edepsizlik"ten maksat, kadının herhangi bir günah işlemesidir. Günahkar olan bir kadın böyle bir evde kalma hakkını kaybeder.

Katade'ye göre ise burada zikredilen "Edepsizlik"ten maksat, kadının, kocasına karşı geçimsiz olması ve bu geçimsizliği yüzünden kocası tarafından boşanmasıdır. Böyle bir kadının, iddet bekleme sırasında boşamada bulunan kocanın kendisine ev tahsisi hakkından makrum olur.

Süddi ve Abdullahh b. Ömer'den nakledilen başka bir görüşe göre ise buradaki "Edepsizlik"ten maksat, kadının iddet beklediği evden izinsiz çıkmasıdır. Bu takdirde kadın o evde kalma hakkını kaybeder.

Taberi, âyette zikredilen "Edepsizlik"in, kadının işlediği her türlü günahı içine aldığını, bu itibarla zina etmesinde de hırsızlık yapmasında da, kocasının akrabalarına kötü davranmasında da, iddet beklediği evden izinsiz çıkmasında da bu edepsizliği işlemiş olacağını bu itibarla o evde oturma hakkını kaybedeceğini söylemiştir.

Âyet-i kerimenin sonunda "Bilemezsin belki de Allah, boşanmadan sonra yeni bir durum meydana getirir." buyurulmaktadır. Bundan maksat, karısını üç talak ile boşamayan kocanın, karısı iddet beklerken onu tekrar geri almasıdır. İşte boşanmadan sonra meydana çıkacak olan yeni durum budur. Katade, Dehhak, Süddi, İbn-i Zeyd ve Süfyan es-Sevri âyetin bu kısmını bu şekilde izah etmişlerdir.

Bir kısım âlimler bu âyete dayanarak üç talakla boşanmış olan kadının ve kocası ölmüş olan kadının iddet süresince mesken ve nafaka hakkı olmayacağını söylemişlerdir. Zira Allahın bunlar için kocaları bakımından yeni bir durum ortaya çıkarmayacağı muhakkaktır. Bu mesele ilerde gelecek olan âyetlerde daha geniş olarak anlatılacaktır.

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ
مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ

الْآخِرِ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾

2- Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca onları güzelce nikahınız altında tutun veya onlardan güzellikle ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi, yaptıklarınıza şahit tutun. Şahitliği de Allah için yapın. Allaha ve âhiret gününe iman edenlere bununla öğüt verilir. Kim Allahtan korkarsa Allah ona bir kurtuluş yolu gösterir.

Boşanan kadınlar iddet beklerken sürelerinin bitme anına yaklaşınca Allahın size vacip kildığı nafaka, barınma, elbise ve hoş sohbette bulunma gibi haklarını onlara vererek onları tekrar nikahınız altında tutun. Şahitlerden sorulduğunda şahitliği doğru olarak yapsınlar. İşte size emrettiğimiz, boşanma ile ilgili bu hükümler, Allaha ve âhiret gününe iman edenler için bir öğüttür. Kim Allahtan korkacak olursa Allah onun için bir çıkar yol gösterir.

*Süddi diyor ki: "Bu âyetin hükmü, bir veya iki talakla boşanmış kadınlar için söz konusudur. Karısını bu şekilde boşamış olan koca onu iyilikle tutmakta veya boşamakta serbesttir.

Dehhak diyor ki: "Kadının iddeti bitmeden önce kocanın ona iyilikle dönmesi, onu tekrar kabul etmesi ve onunla hoş sohbette bulunmasıdır. İyilikle ayrılmasından maksat ise, kadını iddeti bitinceye kadar bekletmesi, iddeti bittikten sonra, mehirinden geri kalan bir şey varsa onu ödemesi, bir de maddi imkanına göre boşanma bedeli "Mut'a" vermesidir."

Âyet-i kerimede: "İçinizden adalet sahibi iki kişiyi, yaptıklarınıza şahit tutun." buyuruluyor. Burada ifade edilen adalet sahibinden maksat, dindarlıklarına ve emanetlere sadık olmalarına güvenilen kimselerdir. Yapılan işlerden maksat ise Süddi'ye göre hem boşanma hem de kadını tekrar geri alma işidir. Abdullah b. Abbas da aynı şeyi söylemektedir. Buna göre hanımını bir veya iki talakla boşayan kişi, iddeti bitmeden onu tekrar geri almak isterse veya iddetini tamamlatarak onu boşamak isterse buna dair iki kişiyi şahit tutması lazımdır.

Ata diyor ki: "Evlenmede de boşanmada da, tam olarak boşanmayan hanımı geri almakta da âdil olan iki şahit gerekir.

Âyet-i kerimede: "Kim Allahtan korkarsa Allah ona bir kurtuluş yolu gösterir." buyurulmaktadır. Abdullah b. Abbas'a göre Allahın, kuluna göstereceği bu kurtuluş yolundan maksat, Allahın, kulunu dünya ve âhiret sıkıntılarından

kurtarmasıdır. Rebi' b. Huseyme göre ise Allahın, insanı dünyada iken şüpheli şeylerden kurtarması, ölüm anında da sıkıntılardan kurtarmasıdır.

Abdullah b. Mes'ud ve Mesruk'a göre ise bu kurtuluş yolundan maksat, kulun, herşeyin Allah tarafından olduğunu bilmesidir. Allah birşeyi dilerse verir dilemezse vermez.

Dehhak ve İkrime ise bu ifadeden maksadın şöyle olduğunu söylemişlerdir: Kim Allahtan korkarak hanımını Allahın emrine uygun şekilde boşayacak olursa yani bütün talakları birden kullanmayacak olursa Allah o kula hanımını tekrar geri alma yolunu gösterir. Böylece bir çıkar yol bulmuş olur.

Süddi de bu ifadeden maksadın, kadını sünnete uygun olarak boşamak ve yine sünnete uygun olarak geri almak olduğunu söylemiştir.

Bu âyetin son bölümünün ve bundan sonra gelen âyetin nüzul sebebinin, Avf b. Malik el-Eşcai'nin oğlunun düşmana esir düşmesi, babasının üzülerek Resulullaha şikayetçi olması ve Resulullahın ona sabretmesini ve Allahın göstereceği çıkar yolu beklemesini söylemesi sonuda ise çocuğun düşmandan kurtulup yine o düşmana ait büyük bir sürü ile geri dönmesi hadisesi olduğu zikredilmiştir.

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ ۚ
قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

3- Ve onu hiç ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allaha tevekkül ederse Allah ona yeter. Allah,emrini mutlaka yerine getirir. Allah, herşey için bir ölçü koymuştur.

Kim Allahtan korkarsa Allah onu, hiç ümit etmediği ve beklemediği bir yerden rızıklandırır. Kim de Allaha tevekkül ederek işini ona havale edecek olursa o ona yeter. Allah, emrini mutlaka yerine getirir. Kul ona ister tevekkül etsin ister etmesin. Tevekkül eden affa nail olur ve mükafaatını alır. Tevekkül etmeyen bunlardan mahrum kalır. Allah, boşanma, iddet vb. herşey için bir ölçü ve bir sınır tayin etmiştir. O sınırın bir başı ve bir sonu vardır.

*Âyet-i kerimede, Allaha tevekkül eden kimse için Allahın yeterli olduğu, başka güçlere ihtiyaç bulunmadığı beyan edilmektedir Bu hususta Abdullah

b. Abbas,Resulullahın kendisine şunları öğrettiğini rivayet ediyor:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) يَوْماً: فَقَالَ: يَا غُلَامُ إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ: احْفَظِ اللهَ يَحْفَظْكَ، احْفَظِ اللهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللهِ. وَاعْلَمْ أَنَّ الأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللهُ لَكَ، وَلَوِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الأَقْلاَمُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ.

"Ey genç ben sana bazı şeyler öğreteceğim (bunları iyi dinle) Sen Allahı koru, Allah da seni korur. Sen Allahı koru, onu yanında bulursun. Bir şey istediğinde Allahtan iste. Yardım istediğinde Allahtan yardım iste. İyi bil ki bütün ümmet sana bir fayda sağlamak için bir araya gelecek olsa ancak Allahın senin için yazdığı kadar fayda verir yine bütün ümmet sana bir zarar vermek için bir araya gelcek ols ancak Allahın senin için yazdığı kadar zara verebilir. Artık kalemler kaldırılmış, defterler kurutulmuştur. (kapatılmıştır) (4)

وَالَّٰٓـِٔي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشْهُرٍ وَالَّٰٓـِٔي لَمْ
يَحِضْنَ وَأُولَٰتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل
لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا ﴿٤﴾

4- Tirmizi, K. el-Kıyamet, bab: 59, Hadis no: 2516 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.1, S.293

4- Âdetten kesilen kadınlarınızın iddetinden şüphe ederseniz bilin ki onların iddeti üç aydır. Hiç âdet görmeyenler de böyledir. Hamile kadınların iddeti ise doğum yapmalarıyla tamamlanmış olur. Kim Allahtan korkarsa Allah ona işlerinde kolaylık verir.

*Âyet-i kerimenin başında "Âdetten kesilen kadınların iddetlerinden şüphe ederseniz bilin ki onlarm iddeti üç aydır." buyurulmaktadır. Buradaki "Şüphe etme" ifadesinden maksadın ne olduğu çeşitli şekilerde izah edilmiştir.

Mücahid, Zühri ve İbn,i Zeyd'den nakledilen bir görüşe göre buradaki şüphe, yaşlı kadının, âdetten tam olarak kesilip kesilmediği hususudur. Kadın, yaşlılığından dolayı âdetten kesildikten sonra tekrar onda kan görülecek olur da şüphe hasıl olursa bu kan, hastalıktan gelen bir kan kabul edilir. Böyle bir kadın üç âdet görme yerine üç ay iddet bekler. Genç yaşta âdetten kesilen kadın ise hamile olup olmadığı ortaya çıkıncaya kadar beklemek zorundadır. Onun iddeti budur.

Übey b. Ka'b'dan nakledilen diğer bir görüşe göre ise buradaki şüphe, âdetten kesilen kadının iddetinin hükmünün ne olacağı hakkındadır. Zira bu âyet gelmeden önce, akıl baliğ olmayan küçük çocukların, âdetten kesilen kadınların ve hamile olan kadınların iddetlerinin neye göre hesaplanacağı bilinmemekte idi. Âyet-i kerime geldi ve âdet görmeyen bu kadınların iddetlerinin aylarla hesap edileceğini beyan etti ve bunun üç ay olduğunu bildirdi. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Katade'ye göre ise burada hakkında şüphe edilen kadın, âdetleri düzenli olmayan kadınlar. Bir ayda bir kaç kere âdet gören veya bir kaç ayda bir âdet gören kadının iddeti üç aydır. Âdeti muntazam olmadığından iddette âdete itibar edilmez. Âyet-i kerimede geçen "Âdetten kesilen" ifadesi bu görüşün tercihe şayan bir görüş olmadığını göstermektedir.

Âyet-i kerimede: "Hiç âdet görmeyenler de böyledir." buyurulmaktadır. Bundan maksat, küçük yaşta evlenen ve zifafa girdikten sonra boşanan kadınlardır. Bunlar âdet görmedikleri için iddetleri aylarla ölçülür. Bu da üç aydır. Nitekim Süddi, Katade ve Dehhak bu kısmı aynı şekilde izah etmişlerdir.

Âyet-i kerimede: "Hamile olan kadınların iddeti ise doğum yapmalarıyla tamamlanmış olur." buyurulmaktadır. Bütün âlimler, hamile bir kadının boşanması halinde iddetinin doğum yapmasıyla sona ereceği hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak hamile olan kadının kocası vefat edecek olur ise âlimlerin çoğunluğuna göre bunun iddeti de doğum yapmasıyla sona erer. Dört ay on gün beklemesi şart değildir.

Bu hususta Sübey'a Bint-i Haris diyor ki:

أَنَّ سُبَيْعَةَ بِنْتَ الْحَرِثِ اَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ سَعْدِ بْنِ خَوْلَةَ وَهُوَ مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً فَتُوُفِّيَ عَنْهَا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهِيَ حَامِلٌ فَلَمْ تَنْشَبْ اَنْ وَضَعَتْ حَمْلَهَا بَعْدَ وَفَاتِهِ فَلَمَّا تَعَلَّتْ مِنْ نِفَاسِهَا تَجَمَّلَتْ لِلْخُطَّابِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا اَبُو السَّنَابِلِ بْنُ بَعْكَكٍ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ فَقَالَ لَهَا مَالِي اَرَاكِ تَجَمَّلْتِ لِلْخُطَّابِ تُرَجِّينَ النِّكَاحَ فَاِنَّكِ وَاللهِ مَا اَنْتِ بِنَاكِحٍ حَتَّى تَمُرَّ عَلَيْكِ اَرْبَعَةُ اَشْهُرٍ وَعَشْرٌ قَالَتْ سُبَيْعَةُ فَلَمَّا قَالَ لِي ذَلِكَ جَمَعْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي حِينَ اَمْسَيْتُ وَاَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَأَفْتَانِي بِأَنِّي قَدْ حَلَلْتُ حِينَ وَضَعْتُ حَمْلِي وَاَمَرَنِي بِالتَّزَوُّجِ اِنْ بَدَالِي

"O, Bedir savaşına katılan Sa'd b. Havle'nin nikahı altında imiş. Veda haccı sırasında o hamile iken kocası ölmüş, kocasının ölümünden fazla zaman geçmeden doğum yapmış. Nifasından temizlenince evlenme teklifinde bulunanlara karşı kendisini hazırlamış ve teklifte bulunanlarla görüşmeyi kabul etmiştir. Bunun üzerine Abdüddar oğullarından Ebussenabil b. Ba'kek isimli kişi Sübey'a ya şöyle demiştir: "Evlenme teklifinde bulunanlara karşı süslendiğini ve evlenmek istediğini görüyorum. Allaha yemin olsun ki sen dört ay on gün geçmeden evlenemezsin." Sübey'a diyor ki: "O bana bunları söyleyince akşamleyin giyinip Resulullaha gittim. Ondan bu meseleyi sordum. O bana, doğumu yaptıktan sonra evlenmemin helal olduğunu, uygun görürsem evlenebileceğimi bildirdi." (5)

Abdullah b. Mes'ud, Şa'bi, Übey b. Kâ'b, Süddi ve daha başkaları bu âyet-i kerimeyi bu şekilde izah etmişler, bu surenin Bakara suresinden daha sonra indiğini ve orada zikredilen dört ay on gün iddet beklemenin, kocası ölen ve hamile olmayan kadınlar için söz konusu olduğunu söylemişlerdir.

Hz. Ali ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre ise kocası ölen hamile kadın, dört ay on günlük süre ile doğum süresinden hangisi daha uzun ise onu beklemek zorundadır. Yani kocası öldükten sonra dört ay on

5- Buhari, K.et-Megazi, bab: 10 / Müslim, K. et-Talak, bab: 56, Hadis no: 1484, Ebu Davud, K.et-Talak, bab: 47, Hadis no: 2306

günden daha erken bir sürede doğum yapacak olursa dört ay on günü tamamlar. Ölümden sonra dört ay on gün içinde doğum yapmazsa doğum yapıncaya kadar bekler. Hz. Ali ve Abdullah b. Abbas her iki âyetle de amel etmek için böyle bir neticeye varmışlardır. Ancak hadisler bu görüşe desteklememektedir.

Taberi de iddetin doğumla tamamlanacağını söyleyen birinci görüşü tercih etmiş ve âyetin genel ifadesinin, hem boşanan hamile kadın için, hem de kocası ölen hamile kadın için geçerli olduğunu söylemiştir.

Taberi de iddetin doğumla tamamlanacağını söyleyen birinci görüşü tercih etmiş ve âyetin genel ifadesinin, hem boşanan hamile kadın için,hem de kocası ölen hamile kadın için geçerli olduğunu söylemiştir.

ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ﴿٥﴾

5- Bu hükümler, Allahın size indirdiği birer emridir. Kim Allahtan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve mükafaatını büyütür.

Boşamaya, tam olarak boşanmayan kadını geri almaya ve iddet beklemeye ait olan bu hükümler, Allahın size indirdiği emirleridir. Allah bunları size, amel etmeniz için indirmiştir. Kim Allahın yasaklarından kaçınıp emirlerini yerine getirerek ondan korkacak olursa Allah onun günahlarını ve kötü amellerini örter. Böyle yapmasından dolayı da ona büyük bir mükafaat verir ki o da cennettir.

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾

6- İddet bekleyen kadınlarınızı, imkanlarınız ölçüsünde evinizin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıştırmak için zarar vermeyin. Eğer hamile iseler doğum yapmalarına kadar nafakalarını verin. O kadınlar eğer çocuklarınızı emzirirlerse ücretlerini de verin. Meselelerinizi aranızda güzellikle halledin. Eğer halledemezseniz, çocuğu, babası hesabına başka bir kadın emzirecektir.

*Âyet-i kerimede: "İddet bekleyen kadınlarınızın, imkanlarınız ölçüsünde evinizin bir bölümünde oturtun." buyurulmaktadır.

Ebu Hanife bu âyet-i kerimeye dayanarak demiştir ki: "Bir kadın hangi şekilde boşanırsa boşansın onun, iddet süresince mesken ve nafaka hakkı vardır. Kocası, gücünün yettiği ölçüde onu bir yerde barındırmak ve onu geçindirmek zorundadır."

İmam Şafii ve İmam Malik'e göre ise bir daha geri dönülmeyecek şekilde boşanan bir kadının, iddet bekleme süresinde, kendisini boşayan kocasının üzerinde sadece mesken hakkı vardır. Nafaka hakkı yoktur. Böyle bir kadın ancak hamile olursa doğum yapıncaya kadar kocasından nafaka alma hakkına sahiptir.

Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Çünkü "Hamile oldukları takdirde onlara nafaka verin." ifadesi, hamile olmayan ve kesin olarak boşanan kadınların böyle bir hakka sahip olmadıklarını ifade etmektedir.

Hasan-ı Basri ve Hammad'a göre ise bir daha geri alınamayacak şekilde boşanan kadını iddet bekleme süresinde kocasından ne nafaka alma hakkına sahiptir ne de mesken hakkına.

Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir. Bunlar, görüşlerine delil olarak şu hadis-i şerifi zikretmektedirler. Fatıma Bint-i Kays diyor ki:

قَالَ : سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ: إِنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا ثَلاَثًا فَلَمْ يَجْعَلْ لَهَا رَسُولُ اللهِ (ﷺ) سُكْنىٰ وَلاَ نَفَقَةً.

"Kocam beni üç talak ile boşadı. Neticede Resulullah benim mesken ve nafaka hakkımın olmadığına hükmetti." (6) Ancak bu hadisin diğer rivayetlerinde Resulullah bu kadına, sadece nafaka hakkının olmadığını bildirmiştir. (7)

6- Müslim, K. et-Talak, bab: 37, 42, 47, 51, Hadis no: 1480

7- Bkz. Müslim, K.et-Talak, bab: 36, 38, Hadis no:1480

Esved b. Yezid diyor ki:

قَالَ: كُنْتُ مَعَ الأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ جَالِساً فِى الْمَسْجِدِ الأَعْظَمِ وَمَعَنَا الشَّعْبِىُّ فَحَدَّثَ الشَّعْبِىُّ بِحَدِيثِ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) لَمْ يَجْعَلْ لَهَا سُكْنىٰ وَلاَ نَفَقَةً . ثُمَّ أَخَذَ الأَسْوَدُ كَفّاً مِنْ حَصىً فَحَصَبَهُ بِهِ. فَقَالَ وَيْلَكَ! تُحَدِّثُ بِمِثْلِ هَذَا. قَالَ عُمَرُ: لاَ نَتْرُكُ كِتَابَ اللهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّنَا (ﷺ) لِقَوْلِ امْرَأَةٍ. لاَ نَدْرِى لَعَلَّهَا حَفِظَتْ أَوْ نَسِيَتْ لَهَا السُّكْنىٰ وَالنَّفَقَةُ. قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: لاَ تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ وَلاَ يَخْرُجْنَ إِلاَّ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ.

"Ömer b. el-Hattab şöyle dedi: "Biz, Allahın kitabını ve peygamberimizin sünnetini birkadının sözüyle terkedemeyiz. Bilemiyoruz belki de bu kadın, kendisi için mesken ve nafaka hakkını bellememiş veya unutmuştur. Bu hususta Aziz ve Celil olan Alllah buyuruyor ki: "Onlar apaçık bir hayasızlık yapmadıkça siz o boşanan kadınları evlerinizden çıkarmayın. Onlar da çıkmasınlar." (8)

Hz. Aişe (r.anh.) da Fatıma Bint-i Kays'ın bu rivayetini muteber saymamış ve demiştir ki: "Resulullahın, onu kocasının evinden çıkarıp Abdullah b. Ümm-i Mektum'un evinde iddet beklemesini emretmesinin sebebi, kadının orada daha güvencede olmasındandır." (9) Nitekim Fatıma Bint-i Kays diğer bir rivayette de şöyle demiştir: "Dedim ki:

عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ. قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ! زَوْجِى طَلَّقَنِى ثَلاَثاً. وَأَخَافُ أَنْ يُقْتَحَمَ عَلَىَّ . قَالَ: فَأَمَرَهَا فَتَحَوَّلَتْ.

8- Müslim, K. et-Talak, bab: 46, Hadis no: 1480
9- Bkz. Müslim, K. et-Talak, bab: 40, 44, 52, Hadis no: 1481, 1482

"Ey Allahın Resulü, kocam beni üç talak ile boşadı. Evime zorla girilmesinden korkuyorum." Bunun üzerine Resulullah bana emretti ben de evimi değiştirdim." (10)

Âyet-i kerimenin devamında "Onları sıkıştırmak için zarar vermeyin." buyurulmaktadır. Mücahid, Süddi, Süfyan es-Sevri ve Mukatil, âyetin bu bölümünün manasının "Boşadığınız kadınları bunaltıp tahsis ettiğiniz meskenlerden çıkarmak veya haklarından vaz geçirmek için onlara eziyet etmeyin." demek olduğunu söylemişlerdir. Ebudderda ise bu ifadenin manasının, kadını boşayıp da iddetinin bitmesine iki gün kala tekrar onu geri alarak onları sıkıntıya düşürmeyin ve onlara zarar vermeyin." anlamına geldiğini söylemiştir.

Yine âyet-i kerimenin devamında"Eğer hamile iseler doğum yapmalarına kadar nafakalarını verin." buyurulmaktadır. Abdullah b. Abbas burada zikredilen kadınlardan maksadın, hamile iken kesin olarak boşanan kadınlar olduğunu söylemiştir. Bunların, doğum yapıncaya kadar hem mesken hem de nafaka hakları vardır. Fakat kesin olarak boşanan kadınlar hamile değil iseler bunların, iddet bekledikleri sürece sadece mesken hakları vardır. Abdullah b. Abbas, kocası ölen kadını da kesin olarak boşanan kadın gibi mütaalaa etmiş, onun da hamile olması halinde hem nafaka hem de mesken hakkı olduğunu, nafakasının, karnındaki çocuğa düşecek mirastan verileceğini, çocuğun mirastan payı yoksa kadının nafakasının ve meskeninin, ölen kocasının mirasçıları tarafından karşılanacağını söylemiştir. Kocası ölen kadın hamile olmazsa onun da sadece iddet süresinde mesken hakkı olduğu bildirilmiştir.

Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ud, Ali b. Hüseyin ve İbrahim en-Nehai'ye göre ise bu âyet-i kerimenin hükmü, kocalarından boşanan bütün kadınları kapsamaktadır. Kadının kesin olarak boşanmış olması veya geriye döndürülecek şekilde boşanmış olması, hamile olması veya olmaması farksızdır. Bunlara göre kocasından boşanan kadının mesken ve nafaka hakkı vardır. Âyette hamilelik halinin özellikle zikredilmesi, hamilelik süresi uzun olacağından "Bu durumda kadınlara nafaka verilmez." düşüncesini bertaraf etmek içindir. Daha önce de zikredildiği gibi Ebu Hanife de bu görüştedir. Hz. Ömer'e: "Fatıma Bint-i Kays'ın kocasından üç talak ile kesin bir şekilde boşandığından dolayı Resulullahın ona nafaka takdir etmediği." hadisi zikredilince Hz. Ömer: "Dinimizde bir kadının sözüne dayanarak hükme varamayız." demiştir.

Taberi bu âyette zikredilen kadınlardan maksadın, kesin olarak boşanan kadınlar olduğunu söyleyen birinci görüşün doğru olduğunu söylemiş buna delil olarak da âyet-i kerimenin özellikle hamileleri zikretmesinin bir fark arzedeceğini beyan etmiştir.Zira her boşanan kadın için mesken ve nafaka söz konusu

10- Müslim, K. et-Talak, bab: 53, Hadis no: 1482

olursa hamile olanlara nafaka verilmesinin ayrıca zikredilmesinin bir manası kalmaz. Taberi bu görüşüne delil olarak bir de daha önce zikredilen Fatıma Bint-i Kays'ın kendisine nafaka takdir edilmediğini beyan eden hadisi delil göstermiştir.

Âyet-i kerimede yine: "O kadınlar eğer çocuklarını emzirirlerse ücretlerini de verin." buyurulmaktadır. Dehhak diyor ki: "Boşanan kadın çocuğu emzirip emzirmemekte serbesttir. Şayet emzirecek olursa ücret almaya hak kazanır. Fakat boşanan bu kadın, çocuğu emzirmeye zorlanamaz. Ancak çocuk ondan başkasını emmeyi kabul etmezse işte o zaman kadın, ücret hakkı mahfuz kalmak şartıyla çocuğu emzirmeye zorlanır. Katade diyor ki: "Çocuğun ücretle emzirilmesi söz konusu olduğunda onu emzirmeye annesi başkalarından daha layıktır." Süddi de diyor ki: "Çocuğun emzirilmesi karşılığında verilen ücret, herkesin maddi durumuna göre tain edilecek,tarafların da razı olacakları bir ücrettir."

Âyet-i kerime, "Eğer anlaşamazsanız çocuğu babası hesabına başka bir kadın emzirecektir." ifadesiyle sona ermektedir. Bu ifadeden maksat, erkekle boşanan kadın, çocuğun emzirilmesi hususunda ittifak edemezler kadın da onu emzirmemekte diretecek olursa, erkeğin bu kadını, çocuğu emzirmeye zorlamaya hakkı yoktur. Erkek, çocuğu için bir süt annesi tutacaktır."

لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ
نَفْسًا إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

7- Varlıklı kimse nafakasını, varlığı ölçüsünde versin. Rızkı dar olan da Allahın kendisine verdiği kadar versin. Allah kişiyi ancak verdiği şeyle mükellef tutar. Allah güçlükten sonra kolaylık getirecektir.

Karısını kesin olarak boşayan kimse, mali imkanı iyi ise boşadığı kadına, çocuğunu emzirme ücreti olarak kadına ve emzirilen çocuğuna iyi olan maddi imkanı nisbetinde harcamada bulunsun. Mali imkanları dar olanlar da Allahın kendilerine verdiği kadarıyla harcasınlar. Allah, nafaka vermekle yükümlü olan hiçbir kimseyi kendisine verdiği kadarından fazlasıyla mükellef kılmaz. Maddi imkanları dar olan fakirler, zenginler kadar nafaka vermekle yükümlü tutulmazlar. Allah, maddi imkanı dar olanın zor durumunu kolaylaştıracak ve ona imkan verecektir.

*Âyet-i kerimede: "Allah kişiyi ancak verdiği şeyle mükellef tutar." buyurulmaktadır. Süddi'ye göre bu ifadeden maksat zenginin fakir gibi mükellef olmamasıdır. Süfyan es-Sevri'ye göre ise bu ifadeden maksat, "Allah kişiyi ancak gücünün yettiği ile mükellef tutar." demektir. Hüşeym'e göre ise bu ifadeden maksat, "Allah kişiyi ancak farz kıldığı kadarıyla mükellef tutar." demektir. İbn-i Zeyd'e göre ise bu ifadeden maksat, "Allah kişiyi ancak ona verdiği mal kadarıyla mükellef tutar. Sadaka verme gücünde olmayanı sadaka vermekle, zekat verme gücünde olmayanı zekat vermekle mükellef tutmaz." demektir.

Âyet-i kerimenin sonunda "Allah, güçlükten sonra kolaylık getirecektir." buyurulmaktadır. Bu hususta Peygamber efendimizin şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

قال ابو هريرة بينما رجل وامرأة له في السلف الخالى لا يقدران على شئ فجاء الرجل من سفره فدخل على امرأته جائعا قد أصابته سبغة شديدة فقال لامرأته أعندك شئ قالت نعم أبشر آتاك رزق الله فاستحثها فقال ويحك ابتغى ان كان عندك شئ قالت نعم هنية نرجو رحمة الله حتى اذا طال عليه الطوى قال ويحك قومى فابتغى ان كان عندك خبز فاتينى به فانى قد بلغت وجهدت فقالت نعم الآن ينضح التنور فلا تعجل فلما ان سكت عنها ساعة وتحينت أيضا أن يقول لها قالت هى من عند نفسها لو قمت فنظرت الى تنوى فقالت فوجدت تنوها ملان جنوب الغنم ورحييها تطحنان فقامت الى الرحا فنفضتها او أخرجت ما في تنورها من جنوب الغنم قال أبو هريرة فوالذى نفس أبى القاسم بيده عن قول محمد (ﷺ) لو أخذت ما في رحييها ولم تنفضها لطحنتها الى يوم القيامة.

"Önceki zamanlarda bir erkek ve karısı (varmış) ve bunlar (geçimleri için) bir maddi imkan elde edemiyorlarmış. Bir gün erkek bir yolculuktan çok aç bir vaziyette dönmüş. Hanımının yanına gelince "Yiyecek bir şey var mı?" diye sormuş, karısı "Evet, müjde sana Allahın rızkı geldi." demiş. Adam kadına acele ettirerek "Vay haline eğer yanında bir şey varsa getir." demiş, kadın da: "Biraz sabret biz Allahın rahmetini bekliyoruz." demiştir. Adam bir hayli bekledikten sonra "Vay haline kalk sağı solu araştır. Eğer bir şey varsa getir. Çünkü

ben bittim, tükendim." demiş, kadın:"Evet, şimdi tandır ekmeği pişirir, acele etme." demiş. Adam: Biraz susmuş ve tekrar kadına bir şeyler söylemeye hazırlanırken kadın kendi kendine şöyle demiş: "Kalkıp tandırıma bir baksam." Kalkmış tandıra bakmış bir de ne görsün tandır koyunun yanlarıyla dolu. El değirmeni de un öğütüyor. Kadın el değirmeninin yanına vardı unları silkeleyip topladı. Tandırda bulunan koyun yanlarını çıkardı... Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "Canım kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki eğer o kadın değirmenin ununu silkelemeden alacak olsaydı o değirmen kıyamete kadar o kadın için un öğütecekti." (11)

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾

8- Nice ülkeler vardır ki onlar, rablerinin ve onun peygamberlerinin emirlerine karşı geldikleri için biz onları çok şiddetli bir hesaba çekmiş ve onları görülmemiş bir azaba uğratmışızdır.

Nice ülkelerin insanları vardır ki onlar rablerinin ve onun gönderdiği peygamberlerin emirlerine karşı isyan etmişler, onları reddedip inkara düşmüşler biz de onları kendilerine verdiğimiz nimetlerden dolayı inceden inceye hesaba çekmiş onlara verdiğimiz şeylere şükretmemelerini affetmemişizdir. Böylece biz onları , korkunç bir azap olan cehennem azabına uğratmışızdır.

*Ömer b. Süleyman bu âyet-i kerimenin, boşama meselesinde Allahın emrine uymayan ve helak edilen bir kavmi beyan ettiğini böylece bu ümmeti de onlar gibi olmamaları için uyardığını söylemiştir.

İbn-i Zeyd ise bu âyette zikredilen "Emirlere karşı gelme." ifadesinden maksadın, günah işlemek ve inkarcılık olduğunu söylemiştir. Allah teala bu âyette rablerinin ve peygamberlerinin emirlerini kabul etmeyen ve inkara düşen kavimleri nasıl cezalandıracağını haber vermektedir.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾

11- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.421

9- Onlar yaptıklarının cezasını tattılar. İşlerinin akıbeti hüsran oldu.

İşte rablerinin ve onun gönderdiği peygamberlerinin emrine karşı gelen bu gibi ülkelerin insanları, işledikleri günah ve isyanın cezasını tatmış oldular. Onların yaptıkları amellerinin sonucu da hüsrandı, zarara uğratılmaktı. Çünkü onlar, dünyanın gelip geçici geçimliğini âhiretin bol ve sürekli olan nimetlerine tercih etmişlerdir.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾

10- Allah onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. O halde ey iman eden akıl sahipleri Allahtan korkun. Allah size bir zikir (Kur'an) indirmiştir.

Allah kendi emrine ve Peygamberlerinin emirlerine karşı gelip inkara düşen bu gibi insanlara kıyamet gününde dehşetli bir azap hazırlamıştır. O da cehennemin ateşidir. O halde ey iman eden akıl sahipleri, siz, Allahın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak ondan korkun. Allah sizlere öğüt veren Kur'anı indirdi. Ondan öğüt alıp sizden öncekilerin durumuna düşmeyin.

*Âyet-i kerimede geçen "Zikir" kelimesi, İbn-i Zeyd'e göre "Kur'an" demektir. Bu husus başka âyetlerde de ifade edilmiş ve şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz ki zikri (Kur'anı) biz indirdik biz. Onun koruyucusu da şüphesiz ki biziz." (12) "Şüphesiz ki zikir (Kur'an) kendilerine gelince onu ilk inkar edenler (mutlaka cezalandırılacaklardır). Şüphesiz o, aziz bir kitaptır." (13)

Taberi ise âyette geçen "Zikir" kelimesinden maksadın "Peygamber" demek olduğunu, bundan sonra gelen âyetin birinci kelimesinin de bunu böyle açıkladığını söylemiştir.

رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ

12- Hicr Suresi, 15/9
13- Fussilet Suresi, 41/41

الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَن يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾

11- İman edip salih ameller işleyenleri, karanlıklardan nura çıkarmak için Allah size, apaçık âyetlerini okuyan bir peygamber göndermiştir. Kim, Allaha iman eder salih amel işlerse, Allah onu, içinde ebedi kalacağı, altından ırmaklar akan cennetlerine koyar ve ona güzel rızıklar verir.

Ey insanlar, Allah, kendisine iman eden ve emrettikleriyle amel eden kullarını, inkarın karanlıklarından imanın aydınlığına çıkarması için sizlere Allahın apaçık âyetlerini okuyan bir peygamber gönderdi. Ona uyun ki inkarın karanlıklarından kurtulup imanın aydınlığına kavuşmuş olasınız. Kim, Allaha iman eder ve onun emirlerini yerine getirerek salih ameller işleyecek olursa Allah onu, içinde ebedi olarak kalacağı, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Allah o cennetlerde oraya girenlerin rızıklarını bol verecek ve onlara güzel muamelede bulunacaktır.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا

أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

12- Yedi göğü ve yerden de bir o kadar yaratan Allahtır. Allahın her şeye kadir olduğunu ve ilminin herşeyi kuşattığını bilmeniz için Allahın emirleri, göklerle yer arasında inip durmaktadır.

*Âyet-i kerimede, Allah tealanın, yedi göğü ve yerden bir o kadarını yarattığı zikredilmektedir. Âyetin zahirine bakıldığında yerlerin de gökler gibi yedi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yedi göğün ne demek olduğunu, ve o kadar da yedi yerin ne manaya geldiğini izah etmek pek güçtür. Bu hususta eski yeni çeşitli yorumlar yapılmıştır.

Taberi'nin zikrettiği görüşleri şu şekilde özetlemek mümkündür: Bu görüşlerden biri Taberi'nin Katade'den maktu bir şekilde, Tirmizi'nin ise Ebu Hureyre'den muttasıl bir şekilde rivayet ettiği ve yerin de gökler gibi yedi kat

olduğunu bildiren şu hadis-i şeriftir: "Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: بَيْنَمَا نَبِيُّ اللهِ (ﷺ) جَالِسٌ وَأَصْحَابُهُ إِذْ أَتَى عَلَيْهِمْ سَحَابٌ، فَقَالَ نَبِيُّ اللهِ (ﷺ): هَلْ تَدْرُونَ مَا هَذَا؟ فَقَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ: هَذَا الْعَنَانُ، هَذِهِ زَوَايَا الأَرْضِ يَسُوقُهُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى قَوْمٍ لاَ يَشْكُرُونَهُ وَلاَ يَدْعُونَهُ. قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا فَوْقَكُمْ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّهَا الرَّقِيعُ، سَقْفٌ مَحْفُوظٌ، وَمَوْجٌ مَكْفُوفٌ، ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ كَمْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا مَسِيرَةُ خَمْسمائَةِ سَنَةٍ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ سَمَاءَيْنِ، مَا بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسمائَةِ سَنَةٍ حَتَّى عَدَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ، مَا بَيْنَ كُلِّ سَمَاءَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّ فَوْقَ ذَلِكَ الْعَرْشَ وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّمَاءِ بُعْدُ مِثْلِ مَا بَيْنَ السَّمَاءَيْنِ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَكُمْ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّهَا الأَرْضُ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا الَّذِي تَحْتَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّ تَحْتَهَا الأَرْضَ الأُخْرَى، بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسمائَةِ سَنَةٍ، حَتَّى عَدَّ سَبْعَ أَرَضِينَ، بَيْنَ كُلِّ أَرْضَيْنِ مَسِيرَةُ خَمْسمائَةِ سَنَةٍ. ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّكُمْ دَلَّيْتُمْ رَجُلاً بِحَبْلٍ إِلَى الأَرْضِ السُّفْلَى لَهَبَطَ عَلَى اللهِ. ثُمَّ قَرَأَ: (هُوَ الأَوَّلُ وَالآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ).

"Bir gün Resulullah sahabileriyle birlikte otururken üzerlerine bir bulut gelmiş. Bunun üzerine Resulullah: "Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş, sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler. Resulullah da buyurmuştur ki: "Bu, buluttur. Şunlar da yeryüzünün köşeleridir. Allah tebareke ve teala, bu bulutu kendisine şükretmeyen ve kendisine dua etmeyen bir kavme gönderiyor." Resulullah (s.a.v.) sözlerine devamla şöyle demiştir: "Üzerinizde ne olduğunu biliyor musunuz?" Onlar da: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler. Resulullah: "Üzerinizde bulunan göktür. O, muhafaza edilmiş bir tavan ve akması önlenmiş bir su dalgasıdır." buyurmuştur. Resulullah (s.a.v.) daha sonra: "Sizinle gök arasında ne kadar mesafe vardır?" diye sormuş onlar da: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler, Resulullah ise: "Sizinle onun arasında beş yüz yıllık mesafe bulunmaktadır." buyurmuştur. Daha sonra da "Bu göğün üzerinde ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş, sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." demişler, Resulullah da buyurmuştur ki: "Bunun üzerinde iki gök daha vardır. Bunlardan her birinin arasındaki mesafe beş yüz yıllık mesafedir." Böylece Resulullah, her biri arasında yeryüzü ile dünya seması arasındaki mesafe kadar bir uzaklık bulunan yedi kat göğü saymıştır. Sonra: "Onun üzerinde ne var?" diye sormuş sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." diye cevap vermişler, Resulllah ise "Onun üzerinde Arş bulunmaktadır. Onunla yedi gök arasındaki mesafe iki gök katının arasındaki mesafe kadardır." buyurmuştur. Resulullah daha sonra "Altınızda ne bulunduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş sahabiler de "Allah ve Resulü daha iyi bilir." diye cevap vermişler. Resulullah "O, yeryüzüdür." buyurmuştur. Sonra Resulullah: "Yeryüzünün altında ne bulunduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş, sahabiler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." diye cevap vermişler, Resulullah da: "Onun altında başka bir yer daha vardır. Onların arasındaki mesafe beş yüz yıllık bir mesafedir." buyurmuştur. Sonra Resulullah onların her ikisinin arasında beş yüz yıllık bir mesafe bulunan yedi kat yeri saymıştır. sonra Resulullah şöyle buyurmuştur: "Muhammed'in hayatı kudret elinde olan Allaha yemin olsun ki, şayet sizler bir adamı ip ile en altta olan yer tabakasından aşağı sarkıtacak olsanız o, Allaha (onun kudret ve ilmine) ulaşır." Resulullah daha sonra da "Herşeyden önce var olan O'dur. Herşeyden sonra kalacak olan da O'dur. Zahir olan da, (üstte olan da) O'dur. Bâtın olan da (altta olan da) O'dur. O, herşeyi bilendir." âyetini okumuştur. (14)

Taberi'nin, Katade'den naklettiği başka bir izahta da şöyle denmektedir: Katade diyor ki: "Göklerle yer arasında dört melek karşılaşmış ve birbirlerine nereden geldiklerini sormuşlardır. Meleklerden biri "Beni rabbim, yedinci gökten gönderdi. Ben, rabbimden orada ayrıldım geldim." Diğeri: "Beni rabbim yedinci yerden gönderdi. Ben rabbimden orada ayrıldım." demiş üçüncüsü: "Beni

14- Tirmizi, K. Tesfir el-Kur'an, Sure: 57, bab: 1, Hadis no: 3298

rabbim doğudan gönderdi. rabbimden orada ayrıldım geldim." Dördüncüsü : "Beni rabbim batıdan gönderdi. Ben ondan orada ayrıldım geldim." demiştir. Katade bu âyetin izahında şunları da söylemiştir: "Allah, yedi gök yedi de yer yaratmıştır. Göklerin her birinde ve yerlerinden her birinde yaratıklar yaratmış, onlara emirlerini göndermiştir. Onların üzerinde onun hükmü geçerlidir.

Rebi' b. Enes diyor ki: "Birinci gök, dökülmesine engel olunmuş su dalgalarından ibarettir. İkinci gök kayadır. Üçüncü gök demirdir. Dördüncü gök buhardır. Beşinci gök gümüştür. Altıncı gök altındır. Yedinci gök yakuttur.

Mücahid diyor ki: "Bu yeryüzü yedi yere nisbetle, çöle kurduğun bir otağ (büyük çadır) gibidir. Bu gök de, diğer göklere nisbetle yeryüzünde bir çöle attığın bir halka gibidir."

Abdullah b. Abbas'a "Yedi göğü ve bir o kadar yeri yaratan Allahtır." âyeti sorulduğunda o, "Ben bunun tefsirini size yapacak olursam sizler inkara düşersiniz. İnkara düşmeniz bu izahlarımı yalanlamanızla olur." demiştir.

TAHRİM SURESİ

Tahrim suresi on iki âyettir ve Medine'de nazil olmuştur.

Bu sure-i celile de, bütün davranışlarıyla bize örnek olan Resulullahın hayatından, yaşanmış ve neticede bir hükme bağlanmış bazı meseleleri beyan etmektedir.

Resulullah efendimiz, hanımlarından birinin arzusu istikametinde, diğer hanımıyla münasebetini kesme kararı alıyor. Fakat Allah teala bu davranışı tasvip etmiyor. Böylece, hayatımızda çokça rastlayacağımız bu gibi durumlarda nasıl davranmamız gerektiği bize öğretilmiş oluyor.

Eşler arasındaki aile münasebetlerinin nasıl olması gerektiği, yine Resulullahın yaşadığı bir olayla bize intikal ediyor ve eşlerin, birbirlerinin sırlarını iyi saklamaları, onları üçüncü kişilere nakletmemeleri gerektiği beyan ediliyor.

Beşeri hayatın en önemli kurumu olan aile, karı ile kocanın beraberliği ile kuruluyor. Bu kurumun sağlam yürüyebilmesi için bu iki asıl unsurun yani karı ile kocanın birbirlerine saygılı davranmaları ve karşılıklı olarak aile sırlarını muhafaza etmeleri gerektiği haber veriliyor.

Sure-i celilede devramla, müminlerin, yapmış oldukları hatalardan dolayı rablerine, yapmış oldukları o hatayı bir daha yapmama kararlılığı ile tevbe etmeleri emrediliyor.

Peygamber (s.a.v.)in, kâfirlere karşı cihad etmesi emrediliyor.

Sure-i celilede Allah teala devamla, iki salih peygamber olan Nuh ve Lut (a.s.)ı karılarını, kâfirlerin kâfirliğine, Firavun'un karısını da müslümanlara misal olarak gösteriyor.

Yine namus timsali Hz. Meryem'i, namuslarını koruyanlara misal olarak gösteren şu âyet-i kerime ile sure-i celile sona eriyor.

"(Allah, iman edenlere) namusunu koruyan İmran'ın kızı Meryem'i de misal gösterdi. Biz ona ruhumuzdan üfledik. O, rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmişti ve itaatkâr olanlardandı."

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ ۖ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾

1- Ey Peygamber, eşlerinin rızasını kazanmak için Allahın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok affeden ve çok merhamet edendir.

Ey Peygamber, Allahın sana helal kılmış olduğu bir şeyi sadece hanımlarının rızası için neden kendine haram kılıyorsun? Ey Muhammed, Allah, tevbe eden kullarının günahlarını affedendir. Bu sebeple senin de, helal olan bir şeyi kendine haram kılmanı affetmiştir. Allah, tevbe eden kullarının tevbesini kabul eden ve onları, suçlarından dolayı cezalandırmayarak onlara merhamet edendir.

*Âyet-i kerimede zikredilen ve Resulullahın, kendisine haram kıldığı beyan edilen şeyden maksat, bir kısım âlimlere göre, cariyesi Mâriye el-Kıptiye'dir. Diğer bazılarına göre ise bal şerbetidir.

Bu surenin baş tarafında bulunan âyetlerin nüzul sebebi hakkında çeşitli görüşler zikredilmiştir. Bunlardan biri şudur: Resulullah (s.a.v.) cariyesi Mâriye el-Kıptiyye'ye yaklaşmayı kendisne haram kılmış ve bunun için de yemin etmiştir. Bunun üzerine Allah teala bu surenin baş tarafında bulunan âyetleri indirmiş, Resulullaha, helal olan cariyesini kendisine haram kılmasından dolayı sitem etmiştir. Böylece bu haram olma durumunu herhangi bir müeyyideye tabi tutmadan kaldırmıştır. Yeminini bozması için de yemin keffareti vermesini emretmiştir. Zeyd b. Eslem, Mesruk, Abdurrahman b. Zeyd, Dehhak ve Âmir eş-Şa'bi bu görüştedirler.

Bu olay şöyle cereyan etmiştir: Resulullah (s.a.v.) cariyesi ve oğlu İbrahim'in annesi olan Mâriye el-Kıptiyye ile, hanımı Hafsa'nın evinde bir araya gelmiş bunu gören Hafsa ise onları kıskanmış ve Resulullaha sitem etmiştir. Resulullah da cariyesi Mâriyeyi kendisine haram kılmıştır. Bunun zürerine Hefsa:" Ey Allahın Resulü, Allahın sana helal kıldığı bir şeyi nasıl haram kılarsın?" demiş, Resululah Mâriye'ye bir daha yaklaşmayacağına dair Hafsa'nın yanında Allaha yemin etmiştir. İşte bunun üzerine Allah teala bu surenin baş tarafında bu-

lunan âyetleri indirmiş, Resulullahın haram kılmasını geçersiz saymış, yemin için de keffaret vermesini emretmiştir. Halbuki Resulullah, Hafsa'ya bu meseleyi gizli tutmasını söylemişti. Fakat Hafsa meseleyi Aişe'ye anlatmış, bunun üzerine de âyetler inmiş ve meseleyi açıklığa kavuşturmuştur.

Bu âyetlerin nüzul sebebi hakkında ikinci görüşte de birinci görüşte zikredilen olay gösterilmiş ancak bu görüştekiler, Resulullahın Mâriye'yi kendisine sadece haram kıldığını fakat buna dair yemin etmediğini söylemişlerdir. Bunlar, Allah tealanın, Resulullahın bir şeyi kendisine haram kılmasını yemin kabul ettiğini bu itibarla Resulullaha yemini bozması için yemin keffareti vermesini emrettiğini söylemişlerdir. Abdullah b. Abbas, Katade ve Hasan-ı Basri bu görüştedirler. Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah, Peygamberine ve müminlere emretti ki, onlar, helal kıldığı bir şeyi kendilerine haram kılacak olurlarsa on fakiri doyuracak, yahut giydirecek veya bir köle azad ederek yemin keffareti versinler. Ve kendilerine haram kıldıkları şeyin haramlığını ortadan kaldırmış olsunlar. Ancak kadını boşama meselesi bunun dışındadır.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bir gün Resulullahın zevcesi Hafsa babasının evine gitti. Orada babasıyla sohbet etti. O sırada Resulullah da cariyesini çağırttı ve onunla beraber Hafsa'nın evinde kaldı. Aslında o gün sıra Aişe'nindi. O ara Hafsa evine geldi ve Resulullah ile cariyesini evinde buldu. Ve Resulullaha sitem etti.Resululah da ona: "'Ben sana bir sır vereceğim. Bunu kimseye söyleme." dedi. Hafsa: "Nedir o?" dedi. Resulullah ona: "Şahit ol, ben senin hatırın için bu cariyeyi kendime haram kıldım." dedi. Hafsa da Aişe'ye giderek Resulullahın bu sırrını ona söyledi. İşte bunun üzerine bu âyetler nazil oldu.

Âyetlerin nüzul sebebi hakkında zikredilen ve daha sahih hadislerce de kuvvetlendirilen diğer bir görüş ise şudur: Resulullah, hanımlarından Zeyneb Bint-i Cahş'ın evinde, diğer bir rivayette Hafsa'nın evinde bal şerbeti içmiştir. Zeyneb'i kıskanan Aişe ve Hafsa, diğer bir rivayette Hafsa'yı kıskanan Aişe ve Sevde, Resulullah yanlarına geldiği zaman ona ağzının, meşe ağacından akan reçinenin kokması gibi koktuğunu söylemişler, Resulullah ise bal içtiğini söylemiş ve bir daha da içmeyeceğine dair yemin etmiştir. Bu durumu da diğer hanımlarına söylememesini tenbih etmiştir. Fakat hanımlarından biri, bu durumu açığa vurunca bu âyetler nazil olmuş ve Resulullahın, kendisine helal olan şeyleri haram kılmamasını ve yemini için de keffaret vermesini emretmiştir.

Resulullahın, bal şerbetini, hanımlarından Zeyneb Bint-i Cahş'ın yanında içtiğini beyan eden bir hadiste Hz. Aişe (r. anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يَشْرَبُ عَسَلاً عِنْدَ

زَيْنَبَ ابْنَةَ جَحْشٍ وَيَمْكُثُ عِنْدَهَا فَوَاطَأْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ عَنْ أَيَّتِنَا دَخَلَ عَلَيْهَا فَلْتَقُلْ لَهُ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرَ قَالَ لاَ وَلَـٰكِنِّي كُنْتُ أَشْرَبُ عَسَلاً عِنْدَ زَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ فَلَنْ أَعُودَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لاَ تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَبَداً

"Resulullah (s.a.v.) Zeyneb Bint-i Cahş'ın yanında bal şerbeti içer ve onun yannda dururdu. Bir gün Hafsa ile ben şöyle anlaştık: Resulullah hangimize gelecek olursa "Sen reçine yemişsin. Sende reçine kokusu hissediyorum." diyelim. Resulullah bunlardan birinin yanına varınca o Resulullaha bu sözü söylemiş, Resulllah da "Hayır, Zeyneb Bint-i Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Onu bir daha içmeyeceğim. Buna dair yemin ettim. Sen bunu kimseye söyleme." demiştir. (1)

Abdullah b. Abbas diyor ki:

أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يُحَدِّثُ أَنَّهُ قَالَ مَكَثْتُ سَنَةً أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَنْ آيَةٍ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَسْأَلَهُ هَيْبَةً لَهُ حَتَّى خَرَجَ حَاجّاً فَخَرَجْتُ مَعَهُ فَلَمَّا رَجَعْتُ وَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَدَلَ إِلَى الأَرَاكِ لِحَاجَةٍ لَهُ قَالَ فَوَقَفْتُ لَهُ حَتَّى فَرَغَ ثُمَّ سِرْتُ مَعَهُ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَنِ اللَّتَانِ تَظَاهَرَتَا عَلَى النَّبِيِّ (ﷺ) مِنْ أَزْوَاجِهِ فَقَالَ تِلْكَ حَفْصَةُ وَعَائِشَةُ

"Ömer b. el-Hattab'a bir âyetin izahını sormak için bir yıl bekledim. Onun heybetinden çekinerek soramıyordum. Nihayet Hacca gitti. Ben de onunla beraber Hacca gittim. Hacdan dönerken yolda Ömer bir ihtiyacı için çalıların arasına gitti. Onu bekledim. İşini bitirince onunla beraber yürüdüm ve ona dedim ki:"Ey müminlerin emiri, Resulullahın hanımlarından, ona karşı iş birliği yapmak isteyen iki hanımı kimdir?" Ömer: "Onlar Hafsa ve Aişe'dir." dedi. (2)

Resulullahın, bal şerbetini, Zeyneb Bint-i Cahş'ın yanında değil de Hafsa'nın yanında içtiğini beyan eden bir rivayette de Hz. Aişe (r. anh.) diyor ki:

1- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 66, bab: 1
2- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 66, bab: 2

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يُحِبُّ الْعَسَلَ وَالْحَلْوَاءَ وَكَانَ اذَا انْصَرَفَ مِنَ الْعَصْرِ دَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ فَيَدْنُو مِنْ احْدَاهُنَّ فَدَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ فَاحْتَبَسَ اَكْثَرَ مَا كَانَ يَحْتَبِسُ فَغِرْتُ فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ فَقِيلَ لِي اَهْدَتْ لَهَا امْرَأَةٌ مِنْ قَوْمِهَا عُكَّةً مِنْ عَسَلٍ فَسَقَتِ النَّبِيَّ (ﷺ) مِنْهُ شَرْبَةً فَقُلْتُ اَمَا وَاللهِ لَنَحْتَالَنَّ لَهُ فَقُلْتُ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ انَّهُ سَيَدْنُو مِنْكِ اَذَا دَنَا مِنْكِ فَقُولِي اَكَلْتَ مَغَافِيرَ فَانَّهُ سَيَقُولُ لَكِ لاَ فَقُولِي لَهُ مَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي اَجِدُ مِنْكَ فَانَّهُ سَيَقُولُ لَكِ سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ فَقُولِي لَهُ جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ وَسَأَقُولُ ذَلِكَ وَقُولِي اَنْتِ يَا صَفِيَّةُ ذَاكِ قَالَتْ تَقُولُ سَوْدَةُ فَوَاللهِ مَا هُوَ الاَّ اَنْ قَامَ عَلَى الْبَابِ فَأَرَدْتُ اَنْ اُبَادِئَهُ بِمَا اَمَرْتَنِي بِهِ فَرَقاً مِنْكِ فَلَمَّا دَنَا مِنْهَا قَالَتْ لَهُ سَوْدَةُ يَا رَسُولَ اللهِ اَكَلْتَ مَغَافِيرَ قَالَ لاَ قَالَتْ فَمَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي اَجِدُ مِنْكَ قَالَ سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ فَقَالَتْ جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ فَلَمَّا دَارَ اِلَيَّ قُلْتُ لَهُ نَحْوَ ذَلِكَ فَلَمَّا دَارَ اِلَى قَالَتْ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ . فلما دار الى حَفْصَةَ قَالَتْ يَا رسول اللهِ اَلاَ اَسْقِيكَ مِنْهُ قَالَ لاَ حَاجَةَ لِي فِيهِ قَالَتْ تَقُولُ سَوْدَةُ وَاللهِ لَقَدْ حَرَمْنَاهُ قلت لَهَا اسْكُتِي.

"Resulullah balı ve tatlıyı severdi. İkindi namazından geldikten sonra hanımlarının yanına gider ve onlarla ilgilenirdi. Bir gün Ömer'in kızı Hafsa'nın yanına girdi. Orada her zamankinden daha çok kaldı. Ben ise bunu kıskandım ve sebebini sordum. Bana denildi ki: "Hafsa'nın akrabalarından bir kadın ona bir küçük tulum bal hediye etmiş o da bu baldan Resulullaha şerbet sunmuş. Dedim ki: "Vallahi biz bunun için bir tuzak kuracağız. Sevde'ye dedim ki: "Resulullah senin yanına geldiğinde sana yaklaşınca de ki: "Sen reçine yemişsin." O sana diyecektir ki: "Hayır." Sen ona de ki: "Peki senden gelen bu koku nedir?" O, sana "Hafsa bana bal şerbeti içirdi." diyecektir.Sen de ona de ki: "Onun balını yapan arılar Urfut ağacından çiçek almışlar." Ben de böyle söyleyeceğim." Safiye'ye de dedim ki: "Ey Safiye sen de böyle söyle. Aişe diyor ki: "Sevde dedi ki: "Allaha yemin olsun ki aradan çok vakit geçmeden Resulullah, kapıya geldi. Senden korktuğum için Resulullahı, bana dediğin gibi karşılamak istedim." Resulullah Sevde'ye yaklaşınca o Resulullaha: "Ey Allahın Resulü, sen reçine yemişsin." dedi. Resulullah: "Hayır." dedi. Sevde ise: "O halde senden gelen bu

koku ne?" dedi. Resulullah: "Hafsa bana bal şerbeti içirdi." dedi. Sevde "O balın arıları urfut ağacından çiçek almış." dedi. Aişe diyor ki: "Resulullah bana gelince ben de ona aynı şeyi söyledim. Safiye'ye gidince o da aynı şeyi söyledi. Resulullah tekrar Hafsa'ya gidince, Hafsa: "Ey Allahın Resulü, ben sana bunu içirmeyeyim mi?" dedi. Resulullah: "Hayır. Benim ona ihtiyacım yoktur." dedi. Aişe diyor ki: "Sevde şöyle diyordu. "Allaha yemin olsun ki biz Resulullahı o baldan mahrum ettik." Ben de ona dedim ki: "Sus konuşma." (3)

Olay hakkında rivayet edilen bu iki hadis gözönüne alındığında olayın tekrar ettiğini söylemek daha isabetli olur. Ancak, âyetlerin nüzul sebebi olarak birinci rivayeti almak daha uygundur. Taberi ise özetle şöyle demiştir: "Âyet-i kerime Resulullahın, kendisine helal olan birşeyi haram kıldığını ve bundan vazgeçmesi gerektiğini beyan etmiş haram kıldığı şeyin ne olduğu hakkında herhangi bir izahta bulunmamıştır. Bu itibarla Resulullahın, kendisine haram kıldığı şey, cariyesi de olabilir, herhangi bir içecek de olabilir, bunlardan başka bir şey de olabilir. Resulullah kendisine o şeyi haram kılarken bir de yemin etmiştir. Bu sebeple Allah teala ona "Helal olan bir şeyi kendisine haram kıldığından dolayı sitem etmiş ve yemini için de keffaret vererek onu bozabileceğini beyan etmiştir.

Görüldüğü gibi bir kısım âlimler bu âyet-i kerimeleri izah ederlerken Resulullahın, birşeyi kendisine haram kıldığını ve bu haram kılmasının da yemin sayıldığını, bu itibarla keffaretle yeminini bozmak için kendisine izin verildiğini söylemişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler ise Resulullahın helal olan herhangi bir şeyi kendiine haram kılmadığını sadece kendisine helal olan bir şeyden elini çekeceğine dair yemin ettiğini söylemişlerdir. Bunlara göre Allah teala Resulullahın bu yeminini, helal olan bir şeyi kendisine haram kılıyormuş gibi saymış ve bundan dolayı ona sitem etmiştir. Ayrıca keffaretle yeminini bozabileceğini de bildirmiştir.

Taberi ise, Resulullahın, hem helal olan bir şeyi kendisine haram kıldığını hem de ona dair yemin ettiğini söylemiş ve yukarıda zikredilen izahı yapmıştır.

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ ۖ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾

2- Şüphesiz ki Allah, yeminlerinizi, keffaret vermek suretiyle bozma-

3- Buhari, K. et-Talak, bab: 8

nızı size meşru kıldı. Allah sizin dostunuzdur. O, herşeyi bilendir. Hüküm ve hikmet sahibidir.

*Allah teala, yeminlerini bozmak isteyenlerin verecekleri keffaretleri başka bir âyette şöyle beyan etmiştir: "Allah sizi, kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerinizden sorumlu tutmaz. Fakat bile bile yaptığınız yeminlerinizden sizi sorumlu tutar. Bu (bozulan) yeminin keffareti ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu yedirmek veya giydirmek yahut da bir köle azad etmektir. Bunları bulamayan kimse için de üç gün oruç tutmaktır. Yapıp ta bozduğunuz yeminlerinizin keffareti işte budur. Yeminlerinizi koruyun. İşte Allah, âyetlerini size böyle açıklar ki, şükredesiniz." (4)

Mukatil diyor ki: "Bu âyetin nazil olmasından sonra Resulullah bir cariye azadederek Mariye'yi kendisine helal kılmıştır.

Hasan-ı Basri ise Resulullahın geçmiş ve gelecek günahları affedildiğinden, bu âyet- i kerimenin nazil olmasıyla, yemininden dolayı bir keffaret vermediğini, bu âyetin müminler için hüküm koyduğunu söylemiştir.

وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ
وَأَعْرَضَ عَن بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾

3- Hani, Peygamber, hanımlarından birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat hanımı bu sözü açığa vurunca, Allah da, Peygamberine sırrın ifşa edildiğini bildirmişti. Peygamber de ifşa edilen sırların bir kısmını ifşa eden hanımına bildirmişti.. Bir kısmını da bildirmekten vazgeçmişti. Peygamber bu sırların açığa vurulduğunu hanımına bildirdiğinde, hanımı: "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber de "Her şeyi bilen ve herşeyden haberdar olan Allah bildirdi." dedi.

*Abdullah b. Abas, Katade, Zeyd b. Eslem, Abdurrahhman b. Zeyd, Şa'bi ve Dehhak'a göre âyette zikredilen "Peygamberin zevcelerinden biri"nden mak-

4- Maide Suresi, 5/89

sat, Hz. Ömer'in kızı Hafsa, ona gizlice söylediği söz de "Cariyesini kendisine haram kılması ve buna dair yemin ederek "Bunu kimseye söyleme" demesiydi. Hafsa bu sırrı açığa vurmuş, bunun üzerine Allah teala, Hz. Muhammed (s.a.v.)e Hafsa'nın bu sırrı başkasına söylediğini bildirmiş Resulullah da bunu Hafsa'ya söylemiştir. Hafsa, Resulullahın kendisine bunu söylemesi üzerine "Bunu sana kim söyledi?" demiş Resulullah da "Her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah bildirdi." buyurmuştur.

Âyet-i kerimede, Resulullahın, sırrını ifşa eden hanımına, Allahın kendisine bildirdiği hususlardan bir kısmını söylediği bir kısmını da söylemediği zikredilmektedir. Bu da Resulullahın üstün ahlakını göstermektedir. O, sırrını ifşa eden hanımını fazlaca mahcup etmekten kaçınmıştır.

إِنْ تَتُوبَآ إِلَى ٱللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ۖ وَإِنْ تَظَٰهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ

وَصَٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾

4- (Ey Peygamberin hanımları) Eğer ikiniz de Allaha tevbe ederseniz eğilmiş olan kalbleriniz gerçeğe yönelmiş olur. Şayet peygambere karşı birbirinize arka çıkarsanız, bilin ki Allah, onun dostudur. Bundan başka Cibril, salih müminler ve melekler de yardımcısıdır.

Ey Hafsa ve Aişe, eğer yaptıklarınızdan vazgeçerseniz sizin için daha hayırlıdır. Zira kalbleriniz haktan kaymıştı ve Resulullahın, kendisine haram kılmak istemediği bir şeyi haram kılmasını istiyordunuz. Ey Aişe ve Hafsa, eğer ikiniz de Resulullahın aleyhine birbirinizle yardımlaşacaksanız şunu bilin ki Cebrail, müminlerin salihlerinden olan kimseler ve diğer melekler onun yardımcısıdır. Sonunda siz zararlı çıkarsınız.

*Âyette zikredilen "İki kadın"dan maksat, Abdullah b. Abbas'ın, Hz. Ömer'den öğrendiğine göre Hz. Aişe ve Hz. Hafsa'dır. Bu husus yukarıda zikredilen bir hadiste de beyan edilmiştir.(5)

Bu iki kadının kalblerinin eğilmesinden maksat, Resulullahın sevmediği bir şeyi istemeleridir.

Resulullahın yardımcıları olduğu beyan edilen salih müminlerden mak-

5- Bkz. Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 66, bab: 2, 3

sat, Mücahid ve Dehhak'a göre Hz. Ebubekir ve Ömer'dir. Katade ve Süfyan es-Sevri'ye göre ise diğer peygamberlerdir. Taberi, müminlerin salih olanlarından maksadın, bütün salih müminler olduğunu söylemiştir.

عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ
تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ وَأَبْكَارًا ۝

5- Ey Peygamberin hanımları, eğer Peygamber sizi boşarsa, yerine rabbi ona sizden daha hayırlı, Allahın emirlerine boyun eğen, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir.

*Enes (r.a.) diyor ki: "Ömer (r.a.) şöyle dedi:

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي الْغَيْرَةِ عَلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُنَّ عَسىٰ رَبُّهُ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اِنْ يُبْدِلَهُ اَزْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ فَنَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ.

"Resulullah (s.a.v.)in hanımlarının hepsi onu kıskanmada sanki ittifak içindeydiler. Bir gün onlara dedim ki: "Eğer o sizi boşarşa yerinize rabbi ona sizden daha hayırlılarını verir." Bunun üzerine bu âyet nazil oldu. (6)

Hz. Ömer diyor ki:

قَالَ ثُمَّ قَالَ عُمَرُ وَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَا نَعُدُّ لِلنِّسَاءِ اَمْراً حَتّٰى اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِنَّ مَا اَنْزَلَ وَقَسَمَ لَهُنَّ مَا قَسَمَ قَالَ فَبَيْنَا اَنَا فِي اَمْرٍ اَتَاَمَّرُهُ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتِي لَوْ صَنَعْتَ كَذَا وَكَذَا قَالَ فَقُلْتُ لَهَا مَالَكِ وَلِمَا هٰهُنَا فِيمَا تَكَلُّفُكِ فِي اَمْرٍ اُرِيدُهُ

6- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 66, bab: 3

فَقَالَتْ لِي عَجَباً لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ مَا تُرِيدُ اَنْ تُرَاجِعَ اَنْتَ وَاِنَّ ابْنَتَكَ لَتُرَاجِعُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) حَتَّى يَظَلَّ يَوْمَهُ غَضْبَانَ فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ مَكَانَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ فَقَالَ لَهَا يَا بُنَيَّةُ اَنَّكِ لَتُرَاجِعِينَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) حَتَّى يَظَلَّ يَوْمَهُ غَضْبَانَ فَقَالَتْ حَفْصَةُ وَاللهِ اِنَّا لَنُرَاجِعُهُ فَقُلْتُ تَعْلَمِينَ اَنِّي اُحَذِّرُكِ عُقُوبَةَ اللهِ وَغَضَبَ رَسُولِهِ (ﷺ) يَا بُنَيَّةُ لَا يَغُرَّنَّكِ هَذِهِ الَّتِي اَعْجَبَهَا حُسْنُهَا حُبُّ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) اِيَّاهَا يُرِيدُ عَائِشَةَ قَالَ ثُمَّ خَرَجْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى اُمِّ سَلَمَةَ لِقَرَابَتِي مِنْهَا فَكَلَّمْتُهَا فَقَالَتْ اُمُّ سَلَمَةَ عَجَباً لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ دَخَلْتَ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَبْتَغِي اَنْ تَدْخُلَ بَيْنَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) وَاَزْوَاجِهِ فَأَخَذَتْنِي وَاللهِ اَخْذاً كَسَرَتْنِي عَنْ بَعْضِ مَا كُنْتُ اَجِدُ فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهَا وَكَانَ لِي صَاحِبٌ مِنَ الْاَنْصَارِ اِذَا غِبْتُ اَتَانِي بِالْخَبَرِ وَاِذَا غَابَ كُنْتُ اَنَا آتِيهِ بِالْخَبَرِ وَنَحْنُ نَتَخَوَّفُ مَلِكاً مِنْ مُلُوكِ غَسَّانَ ذُكِرَ لَنَا اَنَّهُ يُرِيدُ اَنْ يَسِيرَ اِلَيْنَا فَقَدِ امْتَلَاَتْ صُدُورُنَا مِنْهُ فَاِذَا صَاحِبِي الْاَنْصَارِيُّ يَدُقُّ الْبَابَ فَقَالَ اَفْتَحِ افْتَحْ فَقُلْتُ جَاءَ الْغَسَّانِيُّ فَقَالَ بَلْ اَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ اَعْتَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اَزْوَاجَهُ فَقُلْتُ رَغِمَ اَنْفُ حَفْصَةَ وَعَائِشَةَ فَاَخَذْتُ ثَوْبِي فَاَخْرُجُ حَتَّى جِئْتُ فَاِذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مَشْرُبَةٍ لَهُ يَرْقَى عَلَيْهَا بِعَجَلَةٍ وَغُلَامٌ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ اَسْوَدُ عَلَى رَأْسِ الدَّرَجَةِ فَقُلْتُ لَهُ قُلْ هَذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَاَذِنَ لِي فَقَصَصْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ هَذَا الْحَدِيثَ فَلَمَّا بَلَغْتُ حَدِيثَ اُمِّ سَلَمَةَ تَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَاِنَّهُ لَعَلَى حَصِيرٍ مَا بَيْنَهُ شَيْءٌ وَتَحْتَ رَأْسِهِ وِسَادَةٌ مِنْ اَدَمٍ حَشْوُهَا لِيفٌ وَاِنَّ عِنْدَ رِجْلَيْهِ قَرَظاً مَصْبُوباً وَعِنْدَ رَأْسِهِ اَهَبٌ مُعَلَّقَةٌ فَرَاَيْتُ اَثَرَ الْحَصِيرِ فِي جَنْبِهِ فَبَكَيْتُ فَقَالَ مَا يُبْكِيكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ اِنَّ كِسْرَى وَقَيْصَرَ فِيمَا هُمَا فِيهِ وَاَنْتَ رَسُولُ اللهِ فَقَالَ اَمَا تَرْضَى اَنْ تَكُونَ لَهُمُ الدُّنْيَا وَلَنَا الْآخِرَةُ.

"Biz, cahiliye döneminde kadınlara değer vermezdik. Nihayet Allah tea-la, onların haklarında indirmiş olduğu âyetleri indirdi. Onların haklarını belirtti. Ben, bir mesele hakkında düşünüyordum. Bir de baktım ki karım "Şöyle şöyle yapsan." diyor. Dedim ki: "Bu meseleden sana ne? Benim yapmak istediğim bir iş seni ne ilgilendirir?" O bana dedi ki: "Ey Hattab'ın oğlu, şaşarım sana, sana karışmamı istemiyorsun. Halbuki senin kızın, Resulullahın işine karışıyor. Öyle ki Resulullahın gün boyu ona kızgın gezdiği oluyor." Ravi diyor ki: "Ömer cübbesini sırtına aldı ve doğruca Hafsa'nın yanına gitti ve ona: "Kızım sen Resulullahın işine karışıyormuşsun. Öyle ki işine karıştığın gün devamlı kızgın oluyormuş?" Hafsa: "Vallahi biz onun işine karışıyoruz." dedi. Bende dedim ki: "Bak, ben seni Allahın cezalandırmasından, Allahın Resulünün gazabından sakındırıyorum. Kızım, Resulullahın, güzelliğini takdir ettiği şu kadını (Aişe'yi) sevmesi seni aldatmasın." Ömer diyor ki: "Sonra oradan çıktım. Akrabam olması dolayısıyla Ümmü Seleme'ye gittim. Ona da konuştum. Ümmü Seleme: "Şaşıyorum sana ey Hattab'ın oğlu, herşeye karışıyorsun. Resulullah ile hanımlarının arasına da girmek istiyorsun." dedi. Vallahi Ümmü Seleme'nin bu sözleri bana öyle tesir etti ki cesaretimi kırdı. Onun yanından da çıktım benim Ensar'dan arkadaşlarım vardı. Ben Resululahın yanında ulunamadığım zamanlarda Ensar'dan olan arkadaşlarından biri bana haberleri getiriyordu. O gelmediği zaman da ben ona haberleri götürüyordum. Biz o zaman, Gassan krallarının birinin saldırısından korkuyorduk. Zira onun, üzerimize geleceği bize bildirilmişti. Zihnimizi tamamen o meşgul ediyordu. Bir gün baktım ki Ensardan olan arkadaşmı kapıyı vurdu. O bana: "Aç aç" dedi. Ben de "Gassanlı mı geldi?" dedim. Arkadaşım "Ondan daha kötüsü oldu. Resulullah hanımlarından uzaklaştı." dedi. Ben de dedim ki: "Hafsa ile Aişe'nin burnu yere sürüldü." Elbisemi giydim, dışarı çıktım. Resulullahın yanına vardım. Onun, merdivenle çıkılan damın üstündeki odada kaldığını gördüm. Resulullahın siyah kölesi de merdivenin başında duruyordu. Ona dedim ki: "Resulullaha de ki: "Ömer b. el-Hattab geldi." Resulullah bana izin verdi. Ben daha önce olanları ona anlattım. Ümmü Seleme'ninsözlerine gelince Resulullah gülümsedi. O anda kuru bir hasır üzerinde oturuyordu. Hasırın üzerinde hiçbir sergi yoktu. Başının altında içi hurma lifleriyle dolu deriden bir yastık bulunuyordu. Ayak ucunda Selem ağacının yaprakları sağa sola dağılmıştı. Başucunda asılı bir posteki bulunuyordu. Ben, Resulullahın yanlarında hasırın izlerini gördüm ve bunun üzerine ağladım. Resulullah: "Niçin ağlıyorsun?" dedi. Dedim ki: "Ey Allahın Resulü, Kisra ve Kayzer, içinde bulundukları o durumda yaşıyorlar da sen Allahın peygamberi olduğun halde bu durumdasın." Resulullah buyurdu ki: "Sen, dünyanın onların, âhiretin de bizim olmasını istemez misin?" (7)

7- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 66, bab: 2

Abdullah b. Abbas, Katade ve Dehhak, âyet-i kerimenin: "Oruç tutan." diye tercüme edilen (سائحات) "Saihat" kelimesini bu şekilde izah etmişlerdir. Zeyd b. Eslem ise bundan maksadın, "Hicret eden kadınlar." demek olduğunu söylemiştir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ عَلَيۡهَا
مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٞ شِدَادٞ لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ ٦

6- Ey iman edenler, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden kendinizi ve ailenizi koruyun. Ateşin başında sert ve şiddetli, Allahın kendilerine verdiği emirlere karşı gelmeyen, verilen emirleri olduğu gibi yerine getiren melekler vardır.

*Allah teala bu âyet-i kerimede müminlere, kendilerini ve ailelerini cehennem ateşinden korumalarını emretmiştir. Hz. Ali (r.a.) demiştir ki: "Kişinin, aile efradını cehennem ateşinden koruması onları eğitmesi ve yetiştirmesiyle olur."

Abdullah b. Abbas ise "Kişi Allaha itaat ederek, ona karşı gelmekten kaçınarak ve aile efradına Allahı anmalarını emrederek kendisini ve ailesini cehennem azabından korumuş olur." demiştir.

Mücahid, bu âyetin manasının: "Siz Allahtan korkun, aile efradınıza da Allahtan korkmalarını emredin. Böylece cehennem azabından korunmuş olursunuz." demek olduğunu söylemiştir.

Katade diyor ki: "Kişinin, aile efradını cehennem azabından koruması, onlara, Alaha itaat etmelerini emretmesi ve karşı gelmelerini yasaklamasıyla olur. Kişi, aile efradını Allahın emirlerine göre sevk ve idare eder ve onların, Allahın emirlerini yerine getirmelerine yardımcı olur. Onlarda, Allaha karşı gelen bir durum görürse onları azarlar ve durumlarını düzeltir. Böylece de onları azaptan kurtarmış olur.

Âyette zikredilen, cehennemin yakıtı olan taşlardan maksat, Abdullah b. Mes'ud, Mücahid ve Süddi'ye göre "Kibrit taşı" diye adlandırılan taş cinsidir. Diğer bir kısım âlimlere göre ise bunlardan maksat, putlardır.

Âyette, ateşin başında bulundukları zikredilen meleklerden maksat, cehennem zebanileridir. Bunlar, cehennemliklere karşı çok sert ve çok dehşetlidirler.Onlara asla merhamet etmezler.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَعْتَذِرُوا۟ ٱلْيَوْمَ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

7- Kıyamet günü, inkar edenlere şöyle denilir: "Ey kâfirler, bugün mazeret göstermeyin. Sizler ancak dünyada yaptıklarınızla cezalandırılıryorsunuz."

*Kur'an-ı Kerimde kâfirlere çok az hitabedilmiştir. Bu âyet de onlardan biridir. Kâfirlere bu hitap âhirette yöneltilecek ve mazeretlerinin kabul edilmeyeceği kendilerine bildirilecektir.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ تُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾

8- Ey iman edenler, Allaha nasuh bir tevbe ile (günah işlemeye bir daha dönmeyecek bir tevbe ile) tevbe edin. Belki rabbiniz kötülüklerinizi siler. Peygamberi ve beraberindeki müminleri utandırmayacağı günde sizi, altından ırmaklar akan cennetlere koyar.O gün onların nuru önlerinde ve sağ taraflarında yürürken "Rabbimiz nurumuzu tamamla, bizi bağışla. Şüphesiz ki sen herşeye kadirsin." derler.

*Allah teala bu âyet-i kerimede müminlere, günahlarını affetmesi ve âhirette cennetlerine koyması için kendisine samimi bir şekilde tevbe etmelerini emretmektedir.

Hz. Ömer, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Mücahid ve Dehhak'a göre âyet-i kerimede zikredilen "Nasuh tevbe"den maksat, kulun işlediği günah için tevbe etmesi ve bir daha ona dönmemesidir.

Katade ve İbn-i Zeyd'e göre ise "Nasuh tevbe"den maksat, samimiyetle yapılan tevbedir.

Âyet-i kerimede, Allahın, kıyamet gününde peygamerini ve onunla birlikte iman edenleri rüsvay etmeyeceğini, onların nurlarının ise önlerini ve sağ taraflarını aydınlattığını ve onların, rablerinden, nurlarının sonuna kadar devam etmesini isteyeceklerini bildirmektedir.

Mücahid, Dehhak ve Hasan-ı Basri diyorlar ki: "Kıyamet gününde müminler, münafıkların nurlarının söndüğünü görünce rablerinden, kendi nurlarının devam etmesini isteyeceklerdir. Âyet-i kerime bu hususu beyan etmektedir.

Müminlerin âhirette, abdest aldıkları organları parlayacak ve onları aydanlatacaktır.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَىٰهُمْ
جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٩﴾

9- Ey Peygamber, kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et. Onlara sert davran. Onların sığınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir yerdir.

Ey Peygamber, kâfirlere karşı silahla, münafıklara karşı da cezaları uygulama ile ve korkutmalarla cihad et. Onlara karşı sert davran. Onların âhirette varıp kalacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü bir yerdir.

ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱمْرَأَتَ نُوحٍ وَٱمْرَأَتَ لُوطٍ ۖ كَانَتَا
تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَٰلِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ ٱللَّهِ

شَيْـًٔا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾

10- Allah, kâfirlere, Nuh ve Lut'un karılarını misal gösterdi. Onlar, salih kullarımızdan olan iki kulumuzun nikahı altında idiler. Kocalarına karşı hainlik ettiler. Bu iki peygamberin, Allah tarafından karılarının başına inen azaba karşı onlara bir faydaları olmadı. Onlara: "Diğer inkar edenlerle beraber siz de cehenneme girin." dendi.

*Abdullah b. Abbas'a göre kocalarına ihanet ettikleri beyan edilen Hz. Nuh ve Hz. Lut'un karılarının ihanetleri dini meselelerdedir. Başka hususta değildir. Zira hiçbir peygamberin hanımı ahlaksızlığa düşmemiştir. Burada Hz. Nuhun karısının ihaneti onun kâfir olması ve Nuh'u delilikle suçlamasıdır. Lutun karının ihaneti Lut'un gizlediği misafirleri, Lutilik yapan ahlaksızlara bildirmesidir.

İkrime bu iki kadının ihanetinin, Allaha ortak koşmaları olduğunu, Dehhak bunların ihanetinin, Allahı inkar etmeleri olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre Hz. Nuh'un karısının ihaneti, Nuh'un sırlarını öğrenip iman edenleri zorbalara haber vermesidir. Hz. Lut'un karısının ihaneti ise, Lut'un misafir ettiği herhangi bir kişiyi, o çirkin işi, yani erkeğin erkekle cinsi temasta bulunması işini yapan insanlara bildirmesidir.

Âyet-i kerimede bu kadınların kocalarının Peygamber oluşunu o kadınların diğer kâfirlerle birlikte Allah tarafından cezalandırılmalarına mani olmadığı beyan edilmektedir. Bu da kâfirlerin hiçbir kurtuluş yollarının olmadığını göstermektedir.

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي
عِندَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾

11- Allah, iman edenlere Firavun'un karısını misal gösterdi. O şöyle demişti: "Rabbim, cennette benim için katında bir ev yap. Beni Firavun'dan ve onun kötü amelinden kurtar. Beni şu zalim kavimden kurtar."

*Allah teala bu âyet-i kerimede, varlığına ve birliğine iman eden mümin-lere Firavun'un karısı Âsiye'yi misal vermiştir. Âsiye Allaha iman etmiş, onun birliğini tasdik etmiştir. Onun, bir kâfir olan Firavun'un nikahında bulunması Allaha ve Peygmaberi Musa'ya iman etmesine engel olmamış ve böylece iman etmesinden dolayı övgüye layık olmuştur. Zira Allah tealanın, yarattıkları hakkındaki hükmü, hiçbir kimsenin başka birinin günahını yüklenmeyeceği, herkesin ancak kazandığı ile başbaşa kalacağı şeklindedir. Firavun'un karısı olan Âsiye iman edince rabbine şöyle yalvarmıştı: "Rabbim, cennette benim için nezdinde bir ev yap. Beni Firavun'un işkencelerinden ve onun ameli olan inkarcılıktan kurtar. Ve beni, Allahı inkar eden zalim bir kavmin inkarcılığından ve uğratılacakları azaptan kurtar.

Allah, Âsiye'nin duasını kabul etmiş ve ona cennette bir ev yapmıştır. Taberi, Selman'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Firavun'un karısı güneş altında bırakılarak ona işkence ediliyordu. Fakat Firavun oradan ayrılınca onu melekler kanatları altında gölgelendiriyorlardı. Ve Âsiye cennetteki evini görüyordu."

Kasım b. Ebi Bizze diyor ki: "Firavun'un hanımı: "Kim galip geldi?" diye soruyordu. Ona: "Musa ve Harun galip geldi." denilince "Ben, Musa ve Harun'un rabbine iman ettim." dedi. Firavun ona adamlarını gönderdi ve dedi ki: "Bulabileceğiniz en büyük kayayı getirin. Eğer o bu sözünde devam edecek olursa o kayayı onun üzerine bırakın. Şayet sözünden dönerse o benim karımdır." Firavun'un adamları onun yanına varınca kadın gözlerini göğe çevirdi. Orada, rabbinin kendisine yaptığı evi gördü. İmanında ısrar etti, Allah da onun ruhunu aldı. Firavun'un adamları kayayı ruhsuz cesedin üzerine attılar.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا
وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

12- (Allah, iman edenlere) namusunu koruyan İmran'ın kızı Meryem'i de misal gösterdi. Biz ona ruhumuzdan üfledik. O, rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmişti ve itaatkâr olanlardandı.

Allah, iman edenlere de İmran'ın kızı Meryem'i misal vermiştir. Meryem, iffetli ve namusunu koruyan biriydi. Allah, elçisi Cebrail vasıtasıyla, Meryem'in entarisinin cebinden ona üfledi. Bunun üzerine Meryem, İsa'ya hamile kaldı. Meryem, rabbinin "Ol" sözüyle var olan oğlu İsa'ya ve hak kitaplar olan Tevrat ve İncil'e iman etti. O, Allaha itaat eden kullardandı.

*Âyette geçen ve "Numune" diye tercüme edilen "Ferc" kelimesinden maksat, Taberi'ye göre "Cep" veya herhangi bir "Yırtık" demektir. Cebrail Meryem'e gelip ona rabbinin bir çocuk vaadettiğini ve çocuğunun olması için entarisinin cebinden üfleyeceğini söyleyince Meryem cebini ve kendisini Cebrail'den korudu. Fakat onun iradesi dışında Allahın emri yerine gedi. Ve Meryem, Hz. İsa'ya hamile kaldı.

Âyette geçen ve "Rabbinin sözleri" diye tercüme edilen "Kelimat" Taberiye göre Hz. İsa'dır. Ona "Söz" denilmesinin sebebi, onun, babası olmadan Allahın sözüyle meydana gelmesindendir.

Peygamber efendimiz, Hz. Meryem'in üstünlüğünü beyan eden bir hadisi şerifinde şöyle buyurmuştur:

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) كَمُلَ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إِلاَّ آسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ وَمَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَإِنَّ فَضْلَ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ.

"Erkeklerden bir çoğu kemale (en üstün mertebeye) ulaşmıştır. Kadınlardan ise sadece Firavun'un karısı Âsiye ve İmran'ın kızı Meryem bu üstün mertebeye ulaşmışlardır. Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tirid'in diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir." (8)

MÜLK SURESİ

Mülk suresi otuz âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Bu sure-i celile, kainatta mevcut olan mülk ve varlıkların Allaha ait olduğunu beyan ederek başlıyor.

Mekki surelerin özelliğini taşıyan bu sure-i celilede, insanların, sağlam bir inanca sahib olmaları için kainat düzenine bakmaları, gökleri temaşa etmeleri tavsiye ediliyor ve bu bakışta insanın acz ve mağlubiyete uğrayacağı beyan ediliyor.

Rablerini inkar edenlerin cehennem azabına uğratılacakları haber veriliyor ve bu cehennem azabının da şiddetli olacağı ifade ediliyor.

Rablerine iman edenler için de büyük bir mükâfaatın bulunduğu müjdeleniyor. Allah tealanın, cereyan eden bütün hadisattan haberdar olduğu zikrediliyor.

Âhirette azabı görünce inkarcıların yüzlerinin simsiyah kesileceği ve bu dünyadayken âhireti ve hesabı yalanlayanların tabi olacakları azabın kendilerine gösterilerek "İşte hakkında ısrarla iddiada bulunduğunuz azap budur." deneceği ifade buyuruluyor.

Sure-i celile, Allah tealanın biz kullarına vermiş olduğu nimetlerin en büyüklerinden biri olan, hatta maddi hayatımızın devamı için çok önemli bir madde olan suyun, nimet olarak büyüklüğüne işaret eden şu âyet-i kerime ile sona eriyor:

"De ki: "Söyleyin bana, suyunuz yerin dibine çekilse size kim bir akar su getirebilir?"

SURE-İ CELİLENİN FAZİLETİ

Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: إِنَّ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ ثَلاَثُونَ آيَةً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ، وَهِيَ سُورَةُ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ.

"Kur'anda otuz âyetten meydana gelen bir sure bir kişi için şefaatçi oldu ve onun günahları affedildi. Bu sure (تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ) suresidir." (1)

Cabir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ لاَ يَنَامُ حَتَّى يَقْرَأَ الم تَنْزِيلُ، تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ.

"Resulullah (s.a.v.) Secde suresini ve Mülk suresini okumadan uyamazdı." (2)

Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: ضَرَبَ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (ﷺ) خِبَاءَهُ عَلَى قَبْرٍ وَهُوَ لاَ يَحْسِبُ أَنَّهُ قَبْرٌ فَإِذَا فِيهِ إِنْسَانٌ يَقْرَأُ سُورَةَ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ حَتَّى خَتَمَهَا، فَأَتَى النَّبِيَّ (ﷺ) . فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي ضَرَبْتُ خِبَائِي عَلَى قَبْرٍ

1- Tirmizi, K. Fadail el-Kur'an, bab: 9, Hadis no: 2891

وَأَنَا لاَ أَحْسِبُ أَنَّهُ قَبْرٌ فَإِذَا فيه إِنْسَانٌ يَقْرَأُ سُورَةَ تَبَارَكَ الْمُلْكُ حَتَّى خَتَمَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): هِيَ الْمَانِعَةُ، هِيَ الْمُنْجِيَةُ تُنْجِيهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.

"Resulullahın sahabilerinden biri bir kabirin üzerine, oranın kabir olduğunu bilmeyerek bir çadır kurmuştur. Sonra orada bir kimsenin Mülk suresini sonuna kadar okuduğunu işitmiştir. Sahabi Resulullaha gelip: "Ey Allahın Resulü, ben bir kabir üzerine bir çadır kurdum. Oranın kabir olduğunu bilmiyordum. Bir de ne göreyim, onun içinde birisi Mülk suresini okuyor. Sureyi sonuna kadar okudu." demiştir. Resulullah: "Bu sure, engel olan ve kurtarıcı olan bir suredir.Bu sure okuyanı kabir azabından kurtarır."[3] buyurdu.

3- Tirmizi, K. Fadail el-Kur'an, bab: 9, Hadis no: 2890

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1- Mülk elinde olan Allah, yücedir. O herşeye galiptir.

Dünya ve âhiretin mülkü ve saltanatı, emir ve hükmü elinde bulunan Allah, yücedir, büyüktür. O herşeye kadirdir. O, herhangi bir şey yapmak istediğinde hiçbir şey ona mani olamaz. O, hiçbir şeyden âciz değildir.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾

2- Hanginizin daha iyi amel işleyeceğini denemek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O, herşeye galiptir, çok affedendir.

Ölümü de hayatı da yaratan O'dur. O, dilediğini öldürür, dilediğini de belli bir süreye kadar yaşatır. Böylece içinizden hanginizin amelinin, daha güzel olduğunu ortaya koymuş olur. O, kendisine karşı gelenlerden intikam almakta pek güçlüdür, tevbe edenlere karşı da çok affedendir.

*Katade bu âyeti izah ederken diyor ki: "Allah, insanoğlunu ölüm hadisesiyle zelil kılmıştır. Dünyayı yaşama ve yok olma yurdu yapmıştır. Âhireti ise dünyada yapılanların karşılığının verildiği ve devamlı olan bir yurt kılmıştır.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۖ مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِن تَفَاوُتٍ ۖ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ

مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾

3- Yedi göğü tabakalar halinde yaratan O'dur. Sen,rahman olan Allahın yarattıklarında bir düzensizlik göremezsin. Gözünü göğe çevir bak, bir aksaklık görebiliyor musun?"

Yedi göğü birbiri üzerinde tabakalar halinde yaratan O'dur. Ey düşünen insan sen, Alllahın yarattığı gökler, yerler ve diğer şeylerde bir düzensizlik ve bir çelişki göremezsin. Gözünü o yaratıklara döndür de bak. Onlarda bir kusur, bir aksaklık görebiliyor musun?

*Âyette geçen ve "Aksaklık" diye tercüme edilen (فطور) "Fütur" kelimesinin manası, Abdullah b. Abbas'a göre zayıflık, Katade'ye göre "Bozukluk", Süfyan es-Sevri'ye göre "Çatlak ve yarık" demektir.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾

4- Sonra gözünü iki defa daha çevir, bak. Göz, perişan ve bitkin bir halde sana dönecektir.

Sonra ey Âdemoğlu, gözünü, bir kere baktıktan sonra bir kere daha çevir ve yaratılanlara bak. Sen onlarda hiçbir eksiklik görebilir misin? Bunu asla göremeyeceksin. Gözün, zelil ve bitkin bir halde geriye dönmüş olacak, herhangi bir kusur ve eksilik bulamayacaktır.

*"Perişan" diye tercüme edilen (خاسئاً) kelimesinden maksat, "Aşağılanmış, zelil olmuş." demektir. "Bitkin" diye tercüme edilen (حسير) kelimesinden maksat ise "Bitkin, yorgun, körelmiş" demektir.

Allah teala bu âyetlerde, gökleri çok dakik ve muntazam bir şekilde yarattığını, onlara bakıldığında herhangi bir kusur ve eksiklik görmenin mümkün olmayacağını beyan ettikten sonra bundan sonraki âyette de göklerin yıldızlarla donatılmasının sır ve hikmetlerinden bir kısmını açıklıyor ve buyuruyor ki:

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِّلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

5- Biz dünya semasını, lamba gibi parlayan yıldızlarla donattık. Onlarla şeytanların taşlanmasını sağladık. Âhirette de biz, şeytanlara, alev alev yanan bir azap hazırladık.

*Katade bu âyetin izahında diyor ki: "Allah teala bu yıldızları üç şey için yaratmıştır. Bunları, göklerin süsü olmaları için, şeytanları taşlamak için ve kendileriyle yol bulmak için yaratmıştır. Kim bunlar hakkında bundan başka bir yoruma gidecek olursa o sadece kendi şahsi görüşünü ileri sürmüş olur. Bu bakımdan başarısızlığa uğrar ve bilmediği bir şey hakkında kendisini zorlamış olur.

Allah teala, âyet-i kerimenin sonunda, dünyada yıldızlarla taşlanan şeytanların, âhirette de alev alev yanan cehennem azabına konulacaklarını beyan etmiştir.

Göklerde yıldızların yaratılış hikmetini belirten başka âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz biz, dünya göğünü bir zinet olan yıldızlarla süsledik." "Biz o göğü her isyankâr şeytandan koruduk." "Böylece onlar, o yüce topluluğu dinleyemezler. Kovulmak için her taraftan kendilerine ateş atılır. Kıyamet gününde de onlar için devamlı bir azap vardır." "Ancak o yüce topluluktan bir söz kapanların da peşine, herşeyi delip geçen bir alev takılır." (4)

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾

إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۖ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾

فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾

6- Rablerini inkar edenler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü bir yerdir.

7- Cehenneme atıldıkları zaman onun kaynarken çıkardığı uğultuyu duyarlar.

8- Cehennem öfkesinden parçalanacak hale gelir. Cehenneme her topluluk atıldığında zebaniler onlara: "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi." diye soracaklardır.

9- Onlar da "Evet uyarıcı gelmiş fakat biz yalanlamıştık ve Allah hiçbir şey indirmedi. Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz." demiştik diye cevap verdiler.

10- "Eğer dinlesek veya düşünseydik, alev alev yanan cehennemin ehlinden olmazdık." derler.

11- İşte böylece günahlarını itiraf ederler. Kahrolsun alev alev yanan cehennem ehli.

Dünyada iken rablerini inkar eden kafirlere cehennem azabı vardır.Cehennem varılacak ne kötü bir yerdir. Kâfirler âhirette cehenneme atılırken onun kaynadığını ve uğultu çıkardığını işiteceklerdir. Cehennem kâfirlere karşı o derece öfkelenecek ki nerdeyse öfkesinden kendi kendini parçalayacaktır. Cehenneme her topluluk atıldığında cehennemin zebanileri onlara: "Sizler dünyada iken sizi bu azaba uğrayacağınıza dair hiçbir uyarıcı gelmedi mi?" diyecekler, onlar da itirafın kendilerine fayda vermediği bir yerde:"Evet bize uyarıcı gelmişti fakat biz onu yalanladık ve o uyarıcıya dedik ki: "Allah, kendi katından bir şey indirmedi. Siz, haktan uzak büyük bir sapıklık içindesiniz." dediler. Yine onlar: "Eğer bizler uyarıcıyı dinleyip bizi davet ettiği şeyleri akıl edecek olsaydık bizler, alev alev yanan bir cehennem ehlinden olmazdık." dediler. Böylece onlar günahlarını itiraf ettiler. Ne yazık ki günahlarını itiraf etmeleri onlara bir fayda vermedi. Cehennemlikler ezilsin yok olsunlar.

*Âyette geçen ve "Kahrolsun" diye tercüme edilen (سُحْقًا) kelimesi, Said b. Cübeyr tarafından "Cehennemde bir vadi" olarak izah edilmiştir. Buna göre âyetin bu bölümünün manası şöyledir: "Cehennemlikler, suhk vadisine düşsünler."

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

12- Görmedikleri halde rablerinden korkanlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükafaat vardır.

*Allah teala bundan önceki âyetlerde kâfirlerin âhiretteki âkıbetlerini beyan ettikten sonra bu âyet-i kerimede de rablerini görmedikleri halde imanlarının gereği olarak ondan korkanları âhirette affa nail olmakla ve kendilerine büyük sevaplar verileceği ile müjdelemektedir.

وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ ۖ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾

13- Sözünüzü ister gizleyin ister açığa vurun. Şüphesiz ki Allah, kalblerin özünü çok iyi bilendir.

Ey insanlar, sözünüzü ister gizleyin ister açıkça söyleyin. Bu, Allah için farketmez. Zira o, göğüslerin özünü bilendir. Onların özünü bilen Allah, elbette ki konuştuklarının her çeşidini de çok iyi bilir.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾

14- Yaratan hiç bilmez mi? Halbuki o, herşeyi bütün incelikleriyle bilendir ve herşeyden hakkıyla haberdardır.

Hiç, yaratan rab yarattığı şeyleri bilmez mi? Yarattıklarından herhangi bir şey ona gizli kalır mı? Halbuki o, kullarının bütün inceliklerini çok iyi bilen ve bütün yaptıklarından haberdar olandır.

*Allah teala, bundan sonra gelecek âyetlerde, kullarına lutfettiği yeryüzünü, ondaki nimetleri, göğü ve diğer nimetlerini hatırlatarak buyuruyor ki:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ ۖ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

15- Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Yeryüzünün her tarafında gezip dolaşın ve Allahın vermiş olduğu rızıklardan yeyin. Dirildikten sonra dönüş ancak onadır.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Yeryüzünün tarafları" diye tercüme edilen (مَنَاسِك) Menasik kelimesinin manası, Abdullah b. Abbas, Beşir b.Kâ'b ve Katade'ye göre "Yeryüzünün dağları" demektir. Mücahid ve Süddi'ye göre ise bu kelimenin manası "Yeryüzünün etrafı, vadileri ve yolları." demektir. Abdullah b. Abbas ve Katade'den nakledilen ikinci bir görüş de bu istikamettedir.

Taberi de bu görüşü tercih etmiş,meal de bu görüşe göre hazırlanmıştır.

ءَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾

أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾

16- Gökte olanların, Allahın emriyle sizi, yerin dibine geçirmeyeceğinden emin misiniz? O vakit bir de bakarsınız ki yeryüzü şiddetle sarsılıp çalkalanıyor.

17- Gökte olanların, Allahın emriyle başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? O vakit uyarmanın ne olduğunu bileceksiniz.

*Allah teala bu âyetlerde de, yaratıklarına karşı olan sonsuz lütfunu beyan etmektedir. Öyle ki, yaratıklarından bir kısmı onu inkar ettiklerinden ve ona ibadeti bırakıp başka şeylere taptıklarından, yerin dibine geçirilmeyi veya göklerin üzerlerine taşlar yağdırmasını hak etmişlerdir. Buna rağmen Allah teala, yaratıklarına merhamet ederek bu tür cezaları,istisnai durumlar dışında vermemekte ve kullarını bu hususta uyarmaktadır. Allah, kullarının yaptıklarından

dolayı onları hemen cezalandıracak olsa yeryüzünde hareket eden bir canlı varlık dahi bırakmazdı. Fakat Allah, cezalandırmayı belli bir vadeye kadar ertelemiştir. O gün geldiği vakit herkese layık olduğu cezayı verecektir.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾

18- Şüphesiz bundan öncekiler de yalanlamışlardı. Yaptıklarını reddedip onları cezalandırmam nasılmış bir bak.

Şüphesiz ki Kureyş müşriklerinden önceki kavimler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Benim, onların yalanlamalarını nasıl reddettiğimi bir görmüş olsaydın. Ben onları dehşetli bir azaba uğrattım.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

19- Üstlerinde kanatlarını açıp kapayarak uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları havada tutan ancak Rahman olan Allahtır. Şüphesiz ki o, herşeyi çok iyi bilendir.

*Allah teala, bu âyet-i kerimede de müşriklere, yaratıklarından kuşları misal gösteriyor ve onların, göklerde uçmalarının ve havada durabilmelerinin ancak kendisinin sevk ve idaresiyle olduğunu beyan ediyor ki onlar bu olayları düşünerek ibret alsınlar ve rablerinin hiçbir ortağı olmadığını idrak etsinler.

أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾

20- Veya Rahman olan Allahtan başka size yardım edecek kuvvet kimdir. Kâfirler sadece bir aldanış içindedirler.

Ey Kureyş müşrikleri, Rahman olan Allahın, sizi cezalandırması halinde ona karşı size yardım edecek yardımcınız kim vardır? Şüphesiz ki kâfirler, ilahlarının, kendilerini Allaha yaklaştıracağı kuruntularında aldanmadan başka bir şey içinde değildirler.

أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۚ بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾

21- Yahut Allah, sizlere vermekte olduğu rızkı kesecek olursa ondan başka size kim rızık verecek? Doğrusu kâfirler, azgınlıkta ve haktan kaçmakta direnmektedirler.

Allah, size vermiş olduğu yiyecek ve içecekleri sizden kesecek olsa sizi kim rızıklandıracaktır. Doğrusu kâfirler, azgınlıklarında, böbürlenerek haktan kaçmakta inat ettiler. Bundan dolayı kendilerini rızıklandıran Allahı birlemediler.

أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾

22- Yüzüstü sürünerek yürüyen mi yoksa doğru yolda dosdoğru yürüyen mi daha doğru gider?

Ey insanlar, önünü, sağını ve solunu göremez bir halde yüzüstü sürünerek yürüyen mi, yol üzerinde daha doğru yürür? Yoksa dosdoğru bir yol üzerinde düzgün bir şekilde yürüyen mi?

*Bazı âlimler bu âyet-i kerimenin mecazi anlamda olduğunu, sapıklık içinde olanın, yüzüstü sürünerek yürüyene, hak üzere olanın da düzgün bir şekilde yürüyene benzetildiğini ve bunların birbirlerine eşit olmayacağını ifade ettiğini söylemişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid ve Dehhak, âyeti bu şekilde izah etmişlerdir. Dehhak,yüzüstü sürünenden maksadın kâfir, dosdoğru yürüyenden maksadın da mümin olduğunu söylemişlerdir.

Diğer bazı âlimler de bu âyet-i kerimenin mecazi anlam taşımadığını, bunun manasının hakiki olduğunu söylemişler ve şöyle izah etmişlerdir: Allah kıyamet gününde kâfirleri yüzüstü süründürerek haşredecek, müminleri ise düzgün bir şekilde yürüyerek bir araya toplayacaktır. Âyet, insanların kıyametteki durumlarını tasvir etmektedir. Katade bu âyeti bu şekilde izah etmiştir.

Enes b. Malik diyor ki:

حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ يَا نَبِيَّ اللهِ يُحْشَرُ الْكَافِرُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى الرِّجْلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِراً عَلَى أَنْ يُمْشِيَهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"Bir adam dedi ki: "Ey Allahın Peygamberi, kıyamet gününde kâfir yüzüstü sürünerek haşrolunacaktır öyle mi?" Resulullah ise: "Dünyada onu iki ayağı üzerine yürüten, kıyamet gününde onu yüzüstü yürütmeye kadir olamaz mı?" buyurdu. (5)

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾

23- Ey Muhammed, de ki: "Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalbler veren O'dur. Ne de az şükredersiniz."

Ey Muhammed sen, Allaha ortak koşanlardan öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlara de ki: "Sizi ilk yaratan, size işittiğiniz kulakları veren, Allahtır. Bu nimetlere karşı ne de az şükrediyor ve bunları Allahın emrettiği yolda ne de az kullanıyorsunuz.

5- Buhari, K. Tefsir el- Kur'an, Sure: 25, bab: 1/Müslim, K. el Müha fikîn, bab: 54, Hadis Nı 2806

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24- De ki: "Sizi yeryüzünde yatıp yarayan O'dur Onun huzurunda toplanacaksınız."

Ey Muhammed, de ki: "Sizi yeryüzünde yaratan Allahtır. Sizler diriltilip kabirlerinizden çıkarıldıktan sonra yaptıklarınızdan hesap vermek için onun huzurunda toplanacaksınız. Siz bunun hazırlığını yapın."

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- Kâfirler: "Eğer doğru söylüyorsanız bu vaadedilen ne zamandır?" derler.

Kâfirler, "Bize vaadettiğiniz, öldükten sonra dirilme işinde doğru söylüyorsanız, söyleyin bakalım, kıyamet ne zaman kopacak ve biz, Allahın huzurunda ne zaman bir araya getirileceğiz?

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

26- Ey Muhammed de ki: "Bunun ilmi ancak Allah katındadır. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."

Ey Muhammed, senden, azabın acele gelmesini ve kıyametin hemen kopmasını isteyen kâfirlere de ki: "Kıyametin kopmasına ait bilgi ancak Allahın katındadır. Onu Allahtan başka kimse bilmemektedir. Ben ise sadece bir uyarıcıyım. Sizleri, inkarınızdan dolayı Allahın azabına uğratılmanızla uyarıyorum.

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِى كُنتُم بِهِۦ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾

27- Vaadolundukları azabı çok yakınlarında görünce inkar edenlerin yüzleri kötüleşip simsiyah kesilir. Onlara: "İşte hakkında ısrarla iddiada bulunduğunuz azap budur." denir.

Müşrikler, Allahın azabının pek yaklaştığını görüp onun gerçekleşeceğini kesin olarak anlayınca işte o zaman Alllah, kâfirlerin yüzünü kötüleştirip karartır. Ve onlara: "İşte sizin, hemen gelmesini istediğiniz azap budur." der.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِىَ ٱللَّهُ وَمَن مَّعِىَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ ٱلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

28- Ey Muhammed de ki: "Allah beni ve beraberimde olanları helak etse de, merhamet etse de, söyleyin bana, kâfirleri bu can yakıcı azaptan kim kurtaracak?"

Ey Muhammed, kavminin müşriklerine de ki: "Rabbim, beni ve benimle beraber olanları öldürse de veya bize merhamet edip belli bir zamana kadar bizi ertelese de kâfirleri, can yakıcı bir azap olan cehennem ateşinden kim kurtaracaktır? Bizim ölümümüz veya yaşamamız onları cehennem azabından kurtaramayacaktır. O halde sizin, kıyametin acele kopmasını ve azabın derhal gelmesini istemenizde sizin için hiçbir fayda yoktur. Bilakis o azabın gelmesi, sizin için büyük bir felakettir.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَٰنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾

29- De ki: "O, Rahman olan Allahtır. Biz ona iman ettik ve ona güvendik. Yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz."

Ey Muhammed, sen, o müşriklere de ki: "Bizim Rabbimiz, Rahman olan Allahtır. Biz onu tasdik ettik. İşlerimizde ona tevekkül ettik. Ve ona güvendik. Sizler yakında kimin haktan uzak olup apaçık bir sapıklık içinde olduğunu, rabbinizin huzurunda haşrolunca bilmiş olacaksınız."

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

30- De ki: "Söyleyin bana, suyunuz yerin dibine çekilse size kim bir akar su getirebilir?"

Ey Muhammed sen o müşriklere de ki: "Ey Allaha, başka varlıkları denk tutan müşrikler, şayet sizin suyunuz yerin dibine çekilecek olsa size, kolayca elde edebileceğiniz suları kim getirebilir?

*Âyette geçen ve "Akar su" diye tercüme edilen "Main" kelimesinin manası Abdullah b. Abbas'a göre tatlı su, Said b. Cübeyr'e göre gözle görünen su, Katade ve Dehhak'a göre ise "Akan su" demektir. Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.

KALEM SURESİ

Kalem suresi, elli iki âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Bu mübarek sure de diğer Mekki sureler gibi insanların, iman edip rablerinin takdirlerine boyun eğmeleri gerektiğini ve herşeyin o yüce rabbin dilemesi ve takdiriyle meydana geldiğini beyan ile başlıyor.

Allah teala, Kur'an-ı Kerimin birçok yerinde olduğu gibi bu surenin başında da söze yeminle başlıyor. Burada Cenab-ı Hak, yarattığı şeylerden, kalem ve onun yazdıklarına yemin ederek başlıyor ve Peygamber efendimize hitaben buyuruyor ki: "Ey Muhammed, kalem ve onunla yazdıklarına yemin olsun ki sen deli değilsin." "Şüphesiz sana, arkası kesilmeyen bir mükafaat vardır ve muhakkak ki sen, büyük bir ahlak üzeresin."

Sure-i celilede bu âyetlerden sonra insanların bazı davranış biçimlerine işaretle o davranışlar mezmum sayılıyor ve buyuruluyor ki: "Ey Muhammed, çok yemin eden, alçak, çok kınayan, çokça koğuculuk eden, hayırı durmadan engelleyen, saldırgan, çok günahkâr, pek katı kalbli, bununla birlikte soysuz olan hiçbir kimseye malı ve çocukları var diye sakın itaat etme."

Sure-i celilede daha sonra, insanların hayatında her zaman vuku bulabilecek bir hususa işaretle, fakirlere daima yardımda bulunulması öğütleniyor. Kazandıkları mallar bakımından fakirleri hesabetmeyen, onlara bir şey vermek istemeyen kimsenin burnunun yere sürüleceği beyan edilerek bahçe sahiplerinin kıssası anlatılıyor. Fakirlere bahçelerinden bir şey vermek istemeyen cimri insanların bahçeleri bir gecede mahvoluyor. Allah teala bu kıssa ile mallarına bir zeval erişen insanların buna asla karşı koyamayacağı beyan edilmiş oluyor.

Yine sure-i celilede, balığın karnında yaşama durumuna düşen Yunus aleyhisselamın kıssasına kısaca temas ediliyor ve peygamberle birlikte insanlar sabırlı olmaya davet ediliyor.

Sure-i celile, nazar duası olarak okunan şu âyet-i kerimelerle sona eriyor: "Kâfirler Kur'anı işittikleri zaman neredeyse gözleriyle seni kaydırıp devirecek-

lerdi. "O delidir." diyorlardı."

"Oysa Kur'an, âlemlere gönderilen bir hikmet ve bir öğütten başka bir şey değildir."

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾

مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾

1-2- Nûn. Kalemc ve onunla yazdıklarına yemin olsun ki ey Muhammed, rabbinin nimeti sayesinde deli değilsin.

*Surenin başında geçen "Nun" kelimesi, Mukatta'a harflerindendir. Bu harfler hakkında Bakara suresinin başında yeteri kadar izahat verilmiştir. Ancak Taberi buradaki Nun harfi hakkında da bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bunlarışu şekilde özetlemek mümkündür:

Ebu Zıbyan'ın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiğine ve Mücahid'e göre Nun kelimesinden maksat, yerküresinin, üzerinde bulunduğu büyük bir balıktır. Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah önce kalemi yarattı. Kalem olacak her şeyi yazdı. Sonra su buharı yükseldi. Gökler de bu buhardan yaratıldı. Sonra Allah Nun'u yarattı. Yeryüzü bunun üzerine döşendi. Yeryüzü hareket edip sarsıldı. Dağlar yaratılıp yeryüzünün sarsıntısını durdurdu. Bu sebeple dağlar yeryüzünekarşı övünmektedirler." Abdullah b. Abbas bundan sonra: "Nun, kalem ve onunla yazdıklarına yemin olsun ki... "âyetini okudu.

Görüldüğü gibi Abdullah b. Abbas, kalemin yaratılmasından sonra Nun şeklinde bir şeyin yaratıldığını ve yeryüzünün, onun üzerine döşendiğini, sular buharlaşıp gökler yaratıldıktan sonra yeryüzünün, sarsılmasını önlemek için dağların yaratıldığını ifade etmektedir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen rivayetlerde balık kelimesi zikredilmemiş "Nun" kelimesi zikredilmiştir. Sadece Mücahid'in rivayetinde Nun'un yerine balık kelimesi zikredilmiştir. Bu da, kalemden sonra yaratılan ve yerin, üzerine oturtulduğu zikredilen o maddenin, balık şeklinde yuvarlak bir madde olduğuna işaret etmektedir. Yeryüzünün canlı bir balık üzerinde durduğunu söylemek isabetli değildir.

İkrime'nin, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre buradaki Nun kelimesinden maksat, (الرَّحْمَٰن) "Rahman" kelimesinin nunudur. Buna göre(الر) "er" Rahman kelimesinin bir parçası (حم) diğer

bir parçası (ن) "Nun" da başka bir parçasıdır.

Sabit b. el-Bünani'nin Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre bu surenin başındaki "Nun" harfinden maksat, içine mürekkep konan divit demektir.

Muaviye b. Ebi Kurre ise buradaki Nun kelimesinden maksadın nurdan bir levha olduğunu söylemiştir. Katade ve İbn-i Zeyd ise "Nun kelimesi bir yemindir. Allah bununla yemin etmiştir." demişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler "Buradaki Nun kelimesi surenin ismidir." demişlerdir. Başka bir kısım âlimler ise: "Buradaki nun kelimesi alfabe harflerinden bir harftir. Bazı sureler bu gibi harflerle başlatılmıştır." demişlerdir.

Âyette zikredilen "Kalem" kelimesi bildiğimiz kalemdir. Ancak buradaki kalemden maksadın, Allah tealanın ilk defa yarattığı ve kendisine kıyamete kadar olacak şeyleri yazmayı emrettiği kalem olduğu söylenmiştir.

Ubade b. es-Samit, oğluna vasiyet ederken şöyle demiştir:

فَلَقِيتُ الْوَلِيدَ بْنَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ صَاحِبَ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) فَسَأَلْتُهُ: مَا كَانَ وَصِيَّةُ أَبِيكَ عِنْدَ الْمَوْتِ؟ قَالَ: دَعَانِي أَبِي فَقَالَ لِي: يَا بُنَيَّ اتَّقِ اللهَ وَاعْلَمْ أَنَّكَ لَنْ تَتَّقِيَ اللهَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِاللهِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ كُلِّهِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ، فَإِنْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا دَخَلْتَ النَّارَ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ: إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللهُ الْقَلَمَ فَقَالَ: اكْتُبْ. فَقَالَ: مَا اكْتُبُ؟ قَالَ: اكْتُبِ الْقَدَرَ مَا كَانَ وَمَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى الأَبَدِ.

"Ey oğlum, Allahtan kork ve bil ki sen, Allaha iman etmedikçe, hayrıyla ve şerriyle kadere iman etmedikçe Allahtan korkmuş olamazsın. Şayet bunun dışında bir düşünce üzere ölürsen cehennem ateşine girmiş olursun. Ben, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu işittim: "Allahın ilk yarattığı şey kalemdir. Allah onu yaratınca "Yaz" dedi. O da "Neyi yazayım?" dedi. Allah: "Olanı ve nihayete kadar olacağı kapsayan kaderi yaz." buyurdu. (1)

1- Tirmizi, K.el-Kader, bab: 17, Hadis no: 2155/ Ebu Davud, K. es-Sünne, bab: 16, Hadis no: 4700

Abdullah b. Abbas da, Allah teâlânın, ilk yarattığı şeyin kalem olduğunu söylemiştir. Mücahid ise buradaki kalemden maksadın Kur'anı yazan kalem olduğunu söylemiştir.

Âyet-i kerimede "Kalemle yazılana" yemin edilmektedir. Burada zikredilen, "Kalemle yazılan"dan maksat, her kalemle yazanın yazdığı şeyle veya meleklerin yazdıkları amel defterleri yahut kalemin yazdığı Kur'an-ı Kerimdir. Ya da kalemin yazdığı kaderdir.

Allah teala, kaleme ve onunla yazılanlara yemin ederek Resulullahın, müşriklerin iddia ettikleri gibi deli olmadığını zira onun, rabbi olan Allahın lütfuna ve peygamberlik nimetine mazhar olduğunu beyan etmiştir.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾

3- Şüphesiz sana, arkası kesilmeyen bir mükafaat vardır.

Ey Muhammed,muhakkak ki sana, müşriklerin çeşitli eziyet ve işkencelerine karşı sabretmenden dolayı kesintiye uğramayan mükafaatlar vardır.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

4- Muhakkak ki sen, büyük bir ahlak üzeresin.

*Abdullah b. Abbas, Mücahid, Süddi, Dehhak, İbn-i Zeyd, Rebi' b. Enes ve Ebu Malik, buradaki "Ahlak" kelimesinden maksadın "Din" olduğunu söylemişler ve âyeti: "Şüphesiz ki sen büyük bir din üzeresin." şeklinde izah etmişlerdir. Atiyye ise buradaki "Ahlak" kelimesinden maksadın "edep" olduğunu söylemiş ve âyetin manasının: "Şüphesiz ki sen büyük bir edep üzeresin." şeklinde olduğunu söylemiştir. Peygamber efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur:

قال رسول الله (ﷺ) إنما بعثت لأتمم صالح الأخلاق

"Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim."[2]

2- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S. 38 / Muvatta, K. Hüsnü'l-Hulk, bab: 8

Sa'd b. Hişam, Hz. Aişe'ye Resulullahın ahlakını sorduğunda şu cevabı vermiştir:

فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ! أَنْبِئِينِي عَنْ خُلُقِ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) قَالَتْ: أَلَسْتَ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قُلْتُ: بَلَىٰ. قَالَتْ: فَإِنَّ خُلُقَ نَبِيِّ اللهِ (ﷺ) كَانَ الْقُرْآنَ.

"Sen Kur'an okumuyor musun?" Sa'd "Evet" demiştir. Bunun üzerine Hz. Aişe: "Şüphesiz ki Resulullahın ahlakı Kur'andı." diye cevap vermiştir. (3)

Enes b. Malik diyor ki:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: خَدَمْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) عَشْرَ سِنِينَ. وَاللهِ! مَا قَالَ لِي: أُفًّا قَطُّ. وَلَا قَالَ لِي لِشَيْءٍ لِمَ فَعَلْتَ كَذَا؟ وَهَلَّا فَعَلْتَ كَذَا؟

"Ben Resulüllaha on sene hizmet ettim. Vallahi o bana hiçbir zaman "Of" demedi. O bana bir iş için: "Niçin bunu böyle yaptın?" Veya "Bunu neden yapmadın?" demedi. (4)

فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾

بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾

3- Müslim, K. el-Müsafirîn, bab: 139, Hadis no: 746

5-6-Hanginizin aklını kaybetmiş olduğunu, yakında sen de göreceksin. Onlar da göreceklcr.

7- Şüphesiz rabbin, yolundan sapanı çok iyi bilir. O, doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

Ey Muhammed, sen de kavminin müşrikleri de, sizden hanginizde delilik bulunduğunu göreceksiniz.Şüphesiz ki rabbin, Kureyş müşrikleri gibi hak dinden sapanları da çok iyi bilir. Senin gibi ve sana uyanlar gibi hidayet üzere olanları da çok iyi bilir.

*Âyet-i kerimede, "Hanginizin aklını kaybetmiş olduğu" şeklinde tercüme edilen cümle, Mücahid tarafından "Hangi topluluğun içinde deli var? Muhammed'in topluluğu içinde mi yoksa ona karşı gelen müşrikler topluluğu içinde mi?" şeklinde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas tarafından ise "Hanginizde delilik var?" şeklinde izah edilmiş Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Katade tarafından ise "Hanginiz şeytana daha yakınsınız?" şeklinde izah edilmiştir.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾

8-9- Ey Muhammed, yalancılara uyma. Onlar isterler ki, sen onlara yumuşak davranasın, onlar da sana yumuşak davransınlar.

*Âyette zikredilen "Onlar isterler ki sen onlara yumuşak davranasın. Onlar da sana yumuşak davransınlar." ifadesi, Abdullah b. Abbas, Dehhak ve Süfyan es-Sevri tarafından, "Allahın âyetlerini yalanlayanlar isterler ki sen, Allahı inkar edesin, onlar da inkar etsinler." şeklinde izah edilmişir.

Mücahid, Katade ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "Senin onlara taviz vermeni beklerler ki onlar da sana taviz versinler. Veya "Dinin aleyhine onlara yumuşak davranmanı isterler ki onlar da sana yumuşak davransınlar." şeklinde izah edilmiştir. Taberi de bu izah tarzını tercih etmiş ve âyetin manasının şöyle olduğunu söylemiştir: "Ey Muhammed,müşrikler isterler ki, onların ilahlarına davet etmelerine uyasın da, dinin aleyhine onlara yumuşak davranasın. Onlar da sana, dinleri aleyhine yumu-

şak davransınlar ve seni rabbine ibadet etmen hussunda serbest bıraksınlar." Taberi bu izahı yaptıktan sonra şu âyetleri zikretmiştir: "Eğer seni, azimli ve sebatlı kılmasaydık, nerde ise onlara az da olsa meyledecektin." "Eğer onlara biraz olsun meyletseydin, dünya ve âhiretin azabını sana kat kat tattırırdık. Sonra kendin için bize karşı bir yardımcı da bulamazdın." (5)

وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾

هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾

مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾

عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾

أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾

10-14- Ey Muhammed, çok yemin eden, alçak, çok kınayan, çokça koğuculuk eden, hayırı durmadan engelleyen, saldırgan, çok günahkar, pek katı kalbli, bunlarla birlikte soysuz olan hiçbir kimseye, mal ve çocukları var diye sakın itaat etme.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, Resulullaha şu kimseleri dinlememesini ve onlara, mal ve çocukları var diye itaat etmemesini emretmektedir. Onlar şunlardır:

"Çok yemin eden alçak." Buradaki (Çok yemin eden"den maksat, "Yalan yere çokça yemin eden" demektir. "Alçak"tan maksat ise, Abdullah b. Abbas'a göre "Yalan söyleyerek kendisini alçak düşüren demektir. Mücahid'e göre, âciz, Katade'ye göre ise, "Çokça şer işleyen"dir.

Çok kınayan, çokça koğuculuk eden: Buradaki "Çokça kınayan" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas ve Katade'ye göre "Çokça gıybet edip âdeta müslümanların etini yiyen, İbn-i Zeyd'e göre ise "İnsanları dürtükleyen, çimdik-

5- İsra Suresi, 14/74-75

leyen ve onları döven" demektir. "Çok koğuculuk eden" cümlesinden maksat ise, Katade'ye göre "İnsanların bazılarının sözlerini alıp diğerlerine götüren." Abdullah b. Abbas'a göre ise: "Yalan sözler gezdiren" dir.

Kelbi, "Çok koğuculuk yapan" kişiden maksadın, Ahnes b. Şerik adındaki kişi olduğunu söylemiştir.

Peygamber efendimiz, bir hadis-i şerifinde:

فَقَالَ حُذَيْفَةُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ

"Koğuculuk yapan cennete giremez." buyurmuştur. (6)

Peygamber efendimiz, kabir azabı çeken iki kimse için şöyle buyurmuştur:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ (ﷺ) بِحَائِطٍ مِنْ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ اَوْ مَكَّةَ فَسَمِعَ صَوْتَ اِنْسَانَيْنِ يُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) يُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ثُمَّ قَالَ بَلَىٰ كَانَ اَحَدُهُمَا لاَ يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ وَكَانَ الآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَهَا كِسْرَتَيْنِ فَوَضَعَ عَلَىٰ كُلِّ قَبْرٍ مِنْهُمَا كِسْرَةً فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ (ﷺ) لَعَلَّهُ اَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ تَيْبَسَا

"Şüphesiz ki bunlar azap görüyorlar. Bunlar, büyük bir günahtan dolayı azap görmüyorlar. Bunlardan biri kendisini idrardan sakındırmıyordu. Diğer ise koğuculuk yapıyordu." (7)

6- Buhari, K?el-Edeb, bab: 50/ Müslim, K. el-İman, bab: 169-170, Hadis no:105

7- Buhari, K.el-Vudu' bab: 55/Müslim, K.el-İman, bab: 115, Hadis no: 292

"Hayırı durmadan engelleyen, saldırgan, çok günahkar." cümlesindeki "Hayırı çokça engelleyen" ifadesinden maksat, "Cimri olan ve üzerine düşen hakları yerine getirmeyen." demektir. "Saldırgan"dan maksat, "İnsanların üzerine saldıran ve Allahın koyduğu sınırları çiğneyerek haramlara düşen" demektir. "Çok günahkar"dan maksat ise "Rabbine karşı günah işleyen ve haram yiyen" demektir.

Pek katı kalbli, bunlarla birlikte soysuz olan: Cümlesindeki "Pek katı kalbli" diye tercüme edilen (عُتُلٍّ) "Utullin" kelimesinden maksat, "Katı, sert, sıhhatli, dolgun yücutlu kimsenin kendisine dokunamadığı kişi" demektir.

Resulullah (s.a.v.)e (عُتُلٍّ) ve (زَنِيمٍ) kelimelerinin manaları sorulduğunda Resulullah:

قال سئل رسول الله (ﷺ) عن العتل الزنيم فقال هو الشديد الخلق المصحح الاكول الشروب الواجد للطعام والشراب الظلوم للناس رحب الجوف

"O, vücudu kuvvetli, sağlam, çok yiyen, çok içen, yiyecek içecek bulan, insanlara çokça zulmeden ve karnı geniş olan"dır." buyurmuştur. (8)

Vehb ez-Zimari diyor ki: "Gök ve yer şu adama ağlar ki, Allah onun vücudunu mükemmel yaratmış, karnını geniş yapmış ve ona dünya nimetlerinden ısırıp yiyeceği nimetler vermiş sonra da o kişi, insanlara karşı zulmeder olmuştur. İşte (عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ) bu demektir.

Ubeyd b. Umeyr diyor ki: "(عُتُلٍّ) çok yiyen, çok içen, çok kuvvetli olan kimsedir. Böyle kimselerin âhirette bir arpa tanesinin ağırlığı kadar sevabı olmayacaktır.Mülkün sahibi olan Allah, bunlardan yetmiş bin tanesini bir defada cehenneme dolduracaktır.

Abdullah b. Abbas'a göre (عُتُلٍّ) katı bir şekilde münafık olandır. Mücahid'e göre (عُتُلٍّ) şerri çok şiddetli olandır. İkrime'ye göre (عُتُلٍّ) kâfir ve sinsi olan demektir. Hasan-ı Basri ve Katade'ye göre ise (عُتُلٍّ زَنِيمٍ) hayasız, edepsiz ve sinsi olan demektir.

Âyette geçen ve "Soysuz" diye tercüme edilen (زَنِيمٍ) kelimesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Abdullah b. Abbas, Said b. el-Müseyyeb, Said b. Cübeyr ve Mücahid'den nakledilen bir görüşe göre bu kelimeden maksat, bir kavimden olmadığı halde o kavme yamanan ve o kavimden biriymiş gibi kabul edilen kimsedir.

Dehhak ve İkrime'nin, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise (زَنِيمٍ) kelimesinden maksat, koyunların boynunda görülen küe ve etten meydana gelmiş, sarkan küpe gibi et ben'i bulunan demektir. Buna göre âyette anlatılan bu kâfirin boynunda ya gerçekten bir et beni bulunmakta ve bununla tanınmaktaydı, yahut da, koyunların o et küpeleryle tanındıkları gibi bu kâfir de kendisini tanıtan bazıalametlere sahipti.

Said b. Cübeyr'in, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise (زَنِيمٍ) kelimesinden maksat, kendisinden şüphelenilen şerli bir kimsedir.

Ali b. Ebi Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre (زَنِيمٍ) kelimesinden maksat, "Çokça zulmeden" demektir.

Şehr b. Havşeb'den nakledilen diğer bir görüşe göre (زَنِيمٍ) kelimesinden maksat, kaba, sert, çok haram yeyip içen" demektir.

Ebu Rezin'e göre (زَنِيمٍ) kelimesinden maksat, kâfirlik alameti demektir. Mücahid diyor ki: "Koyunlar küpeleriyle tanındıkları gibi kâfirler de bu sıfatla tanınırlardı." İkrime'ye göre ise (زَنِيمٍ) içten pazarlıklı demektir. Ebu Rezin'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise (زَنِيمٍ) kelimesinden maksat, "Facir kimse" demektir.

Buhari, Mücahid'in, Abdullah b. Abbas'tan (عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ) âyeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmektedir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ قَالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ لَهُ زَنَمَةٌ مِثْلُ زَنَمَةِ الشَّاةِ.

"Bu, Kureyşten bir adamdı. Bunun boynunda koyunların boynunda bulunan et küpesi gibi, etten bir ben vardı." (9)

Âyet-i kerimenin "Mal ve çocukları var diye sakın ona itaat etme" bölümü, kıraat (okunuş) farklılıklarına göre çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Mealde bir kıraat şekli tercih edilmiş ve ona göre tercüme yapılmıştır. Diğer bir kıraat şekline göre, âyet başka iki şekilde daha izah edilmiştir. Bunlardan biri "Böyle olan kimse mal ve oğullar sahibi olduğu için mi kendinisе âyetlerimiz okunduğunda, "Bunlar öncekilerin efsaneleridir." diyor." şeklindedir. Ve bu sıfatların sahibi olan kişi kınanmaktadır. Diğer izah şekli ise "Bu sıfatların sahibi olan kişi mal ve oğullar sahibi olduğu için mi sen ona itaat ediyorsun?" şeklindedir ve itaat eden kınanmaktadır.

إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

15- Âyetlerimiz ona okunduğu zaman: "Bunlar eskilerin masallarıdır" der.

Bu gibi inkarcılara, kitabımız Kur'an okunduğu zaman onlar âyetleri alaya alarak ve onları inkar ederek "Bu, öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir." derler.

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

16- Biz yakında onun burnunu damgalayacağız (ezeceğiz).

*Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bazı müfessirlere göre bu âyetin manası şöyledir: "Biz yakında onun burnunu kılıçla keseceğiz de o yaşadığı müddetçe bu onda bir iz olarak kalacaktır." Bu görüşte olan Abdullah b. Abbas diyor ki: "Âyetin zikrettiği bu gibi insanlar, Bedir günü savaştılar, savaş anında burunları kesildi."

Said b. Cübeyr'in Katade'den naklettiği başka bir görüşe göre bu âyetin manası: "Biz bu gibi insanlara, yaşadıkları müddetçe kendilerinden gitmeyen çirkin bir iz bırakacağız." demektir.

Ma'mer'in Katade'den naklettiği başka bir görüşe göre bu âyetin manası: "Biz yakında onun burnuna işaret olacak bir damga basacağız." demektir. Bazı

âlimler ise bu âyetin manasının "Biz yakında (yani âhirette) cehennemliklerin yüzüne cehennemlik alameti basacağız, yani yüzlerini karartacağız." demek olduğunu söylemişlerdir.

Taberi âyetin manasının "Biz bunun durumunu yakında açığa çıkaracağız ki burnuna damga vurulanın tanınması gibi bunu tanımış olsunlar da kimseye gizli kalmasın." demek olduğunu söylemiştir.

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾

وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾

17- Bahçe sahiplerini imtihan ettiğimiz gibi bunları da imtihan ettik. Bir zaman bahçe sahipleri, sabahleyin erkenden bahçelerinin meyvelerinin devşireceklerine dair yemin etmişlerdi.

18- Hiçbir istisnaya yer vermemişlerdi.

Biz, Kureyş müşriklerini, o meşhur bahçe sahiplerini imtihan ettiğimiz gibi imtihan ettik. Bahçe sahipleri mahsullerini toplayacaklarına dair yemin etmişler, yeminlerine: "Eğer Allah dilerse" şeklinde hiçbir istisna da getirmemişlerdi.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde Kureyş müşriklerini kınamaktadır. Zira Allah teala âyette zikredilen o bahçe sahiplerine bolca nimetler verdiği gibi Kureyşlilere de katından büyük bir lütuf ve rahmet olmak üzere, Hz. Muhammed'i Peygamber olarak göndermiştir. Fakat Kureyşliler, bahçe sahiplerinin kendilerine verilen büyük nimetlere karşı nankörlük ettikleri gibi bunlar da Hz. Muhammed'i yalanlayarak ve ona karşı çıkarak bu emsalsiz nimeti tepmişlerdir. Böylece bahçe sahiplerinin geçirdikleri imtihan gibi bir imtihan geçirmişlerdir.

Âyette zikredilen bu bahçe sahipleri İkrime'ye göre şunlardır: İkrime diyor ki: "Bunlar Habeşistanlı bir kısım insanlardı. Babalarının bir bahçesi vardı. O bahçenin ürünlerinden fakirlere yedirip onları doyuruyordu. Babaları ölünce oğulları şöyle dediler: "Babamız fakirleri yedirip doyururken ahmaklık ediyordu." Bunlar, sabahleyin erkenden mahsullerini toplayacaklarına dair yemin etmişler, yeminlerine hiçbir istisna getirmemişler ve fakirlere bir şey vermeyecek-

lerine dair karar almışlardı. Neticede Allah tealanın beyan ettiği âkıbete uğradılar.

Abdullah b. Abbas burada zikredilen bahçe sahiplerinin, kitap ehli isanlar olduklarını söylemiştir.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿١٩﴾

فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾

19-20- Onlar daha uykudyken rabbin tarafından o bahçeyi bir bela sardı da simsiyah kesiliverdi.

*Âyette zikredilen "Bela" dan maksat Allah tarafından gönderilen bir âfettir. "Simsiyah" diye tercüme edilen (الصَّرِيم) kelimesi, Abdullah b. Abbas'a göre "Karanlık gece gibi oldu." demektir. Süfyan es-Sevri ve Süddi'ye göre "Biçilmiş ekine döndü, kırılıp döküldü." demektir. Bazılarına göre de "Yanıp simsiyah kesildi." demektir. Said b. Cübeyr ise (الصَّرِيم) kelimesinin, Yemen'de San'a şehrine altı mil uzaklıkta bulunan verimsiz bir yerin adı olduğunu, bunların bahçelerinin de o toprağa benzer duruma geldiğinin haber verildiğini söylemiştir.

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾

أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾

فَانطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾

أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ ﴿٢٤﴾

21-22- Sabah erkenden birbirlerine: "Haydi devşireceksenız mahsulünüzün başına erken gidin." diye seslendiler.

23-24- "Bugün hiçbir yoksul oraya girip yanınıza sokulmasın." diye aralarında fısıldaşarak bahçeye doğru yürüdüler.

Bu bahçe sahipleri; sabah olunca birbirlerine şöyle seslenmişlerdi: "Eğer mahsulünüzü toplayacaksanız onun başına gidin." Nihayet kalkıp gittiler. Kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Bugün bahçede sizin yanınıza sakın kimse girmesin."

وَغَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾

25- Onlar (fakirlere yardıma) engel olmaya güçlerinin yeteceğini zannederek gittiler.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Yardıma engel olmaya" diye tercüme edilen (عَلَىٰ حَرْدٍ) ifadesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir:

Abdullah b. Abbas'a göre, güçlü ve kuvvetli bir şekilde mahsullerini toplayabileceklerini zannederek" demektir.

Katade, Hasan-ı Basri, İbn-i Zeyd ve Mücahid'e göre bu ifadeden maksat, "Ciddiyetle" demektir. Bunlara göre âyetin manası: "Bahçenin mahsullerini toplayacaklarına güçlerinin yeteceğini zannederek ciddi bir şekilde gittiler." demektir.

İkrime ve Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "Karar vermiş olarak" demektir. Bunlara göre âyetin manası: "Bahçenin mahsulerini toplayacaklarına güçlerinin yeteceğini zannederek ve daha önceden karar vermiş bir şekilde gittiler." demektir.

Hasan-ı Basri'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "İhtiyaçları olarak" demektir. Buna göre âyetin manası: "Bahçe sahipleri fakirlere kin besleyerek ve mahsullerini toplayacaklarına güçlerinin yettiğini sanarak gittiler." demektir.

Taberi âyetin: "Bahçe sahipleri daha öce vermiş oldukları karar üzere kasıtlı bir şekilde, kararlarını uygulayacaklarına güçlerinin yettiğini zannederek sabahleyin gittiler." şeklinde izah edilmesinin daha doğru olacağını söylemiştir.

فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوٓا۟ إِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾

26- Bahçeyi görünce şöyle dediler: "Şüphesiz biz yolumuzu şaşırdık."

27- Daha doğrusu biz mahrum edilmişiz.

Bahçe sahipleri, bahçelerini yanmış, mahsulleri imha edilmiş bir şekilde görünce onun, kendi bahçeleri olup olmadığında şüphe etmişler, bir kısmı diğerine: "Galiba biz yolumuzu şaşırdık, başka bir bahçeye gittik." demişlerdir. Bahçelerini tanıyan diğer bir kısmı ise "Hayır bir yolumuzu şaşırmadık, bilakis bizler mahsullerden mahrum edildik ve cezalandırıldık." demişlerdir.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

28- İçlerinden en insaflıları: "Ben size (tevbe edip) Allahı tesbih etmeniz gerekir demem miydim?" dedi.

*Âyette zikredilen "Allahı tesbih"ten maksat, Mücahid"e göre "Eğer Allah dilerse" demektir. Buna göre âyetin manası: "Bahçe sahiplerinden en insaflı olanı diğerlerine demiştir ki: "Ben size dememiş miydim ki: "Bu bahçenin mahsulünü sabahleyin erkenden toplarız." derken: "Eğer dilerse bunu yaparız" deyin ve böylece Allahı anmış olun."

قَالُوا۟ سُبْحَانَ رَبِّنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَٰوَمُونَ ﴿٣٠﴾

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾

عَسَىٰ رَبُّنَا أَن يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾

29- Onlar da: "Biz, rabbimizi, layık olmadığı sıfatlardan tenzih ederiz, şüphesiz biz zalimlermişiz." dediler.

30- Birbirlerini kınamaya başladılar.

31- Yazıklar olsun bize, şüphesiz biz, haddi aşanlarmışız.

32- Umulur ki rabbimiz, bize bu bahçeden daha hayırlısını verir. Biz, herşeyi yalnız rabbimizden dileriz." dediler.

Bahçe sahipleri: "Biz rabbimizi tesbih ve tenzih ederiz. Şüphesiz ki bizler yemin ederken "Eğer Allah dilerse" demeyerek ve bahçenin mahsullerinden fakirlere vermemeyi kararlaştırarak zalimlerden olmuşuz." dediler ve birbirlerine yönelerek, düştükleri kötü durumdan dolayı birbirlerini kınadılar. Neticede kendi kendilerine şöyle dediler: "Vay halimize, bizler azmışız, Allahın emrine karşı gelmişiz. Umulur ki bizim, yaptıklarımızdan tevbe ettikten sonra rabbimiz bize bu bahçemizden daha hayırlısını verir. Biz, rabbimizin bize bundan daha hayırlısını vermesini niyaz ederiz."

كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33- İşte azap böyledir. Âhiret azabı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi.

Ey insanlar, işte azabımız böyledir. biz, emrimize karşı gelenleri, bahçe sahiplerinin bahçelerine âfet göndererek onu imha ettiğimiz gibi cezalandırırız. Kıyamet gününde rablerini inkar edenlerin ve ona karşı gelenlerin cezası ise daha büyüktür. Keşke müşrikler bunu bilseler. Yaptıklarından vaz geçer rablerine itaat ederler.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾

34- Şüphesiz Allahtan korkanlar için rableri nezdinde "Naim" cennetleri vardır.

35- Biz, müslümanları hiç suçlularla bir tutar mıyız?

Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak ondan korkanlar için, katında naim cennetleri vardır. Ey insanlar, âhirette kendilerine nimet vermeme açısından emirlerime itaat edip bana kulluk eden müslümanlarla, emir ve yasaklarıma karşı gelen ve çeşitli günahlar işleyen suçluları hiç bir tutar mıyız?

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾

إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾

أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾

سَلْهُمْ أَيُّهُمْ بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

36- Ne oluyor size? Nasıl böyle hüküm verebiliyorsunuz?

37-38- Yoksa içinde, seçtiğinizin sizin olacağını beyan eden bir kitabınız mı var da onu okuyorsunuz?

39- Yoksa karar verdiğiniz her şey sizin olacaktır." diye aranızda kıyamet gününe kadar devam edecek olan bir ahit mi var?

40- Ey Muhammed, sor onlara, içlerinden hangisi buna kefil olabilir?

41- Yoksa onların ortakları mı var? Eğer iddialarında samimi iseler onları da getirsinler.

Ey kavim ne oluyor size? Nasıl Allahın kullarından, kendine itaat edenle isyan edenin ayrılacağına dair hüküm veriyorsunuz? Siz bunların eşit olacaklarını sanmayın. Ey kavim, sizin, müslümanlarla suçluların eşit olacaklarına dair verdiğiniz hükme dayanak olacak, Allah tarafından gönderilmiş bir kitabınız mı var da ve oradan, dilediğiniz gibi hüküm verebileceğinizi çıkarıyorsunuz? Yahut sizler, dilediğiniz gibi hüküm verebileceğinize dair bizden kıyamet gününe kadar bozulmayacak ahitler mi aldınız da hüküm veriyorsunuz? Ey Muhammed, sen bu müşriklere sor, bunlardan hangisi bizden böyle bir ahit aldığına dair kefildir? Yoksa bunların iddia ettikleri sözlerde, kendileriyle yardımlaştıkları bir takım ortakları mı var da onlarla birlikte karar veriyorlar? Eğer bu iddialarında samimi iseler ortaklarını da getiriversinler.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

42-43- O gün baldır açılır. (kıyamet gününün dehşetinden paçalar sıvanır) Kâfirler secdeye davet edilirler. Fakat secde edemezler. Gözleri açılmaz bir halde onları zillet kaplamıştır. Halbuki onlar (dünyada) sağlam oldukları halde secdeye davet ediliyorlardı.

*Âyet-i kerimenin baş tarafında "O gün baldır açılır" ifadesi geçmektedir. bir kısım âlimler bu ifadenin mecazi bir anlam taşıdığını söylemişler, diğer bir kısım âlimler ise bunu, zahiri manada almışlar ve bunu destekleyen hadis-i şerifler zikretmişlerdir.

Bu ifadedin mecazi bir anlam taşıdığını söyleyenler çeşitli izahlarda bulunmuşlardır.

İkrime'ye, Katade'ye, Said b. Cübeyr'e, Mücahid'e ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir görüşe göre "Baldırın açılması" ifadesinden maksat, sı-

kıntılı bir günün, dehşetli bir olayın ortaya çıkmasıdır. Bu gün, bir savaş günü de olabilir. Zira böyle bir günde iş ciddiye alınır ve paçalar sıvanır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre "Baldırın açılması" ifadesinden maksat, dünyanın gitmesi, âhiretin ortaya çıkmasıdır. O gün ameller ortaya dökülür. Kapalı olan baldırlar açıldığı gibi sırlar da açığa çıkar. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, kıyamet gününün korkunçluğundan dolayı orada görülen sıkıntı ve darlıkların ortaya çıkmasıdır. Yine Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre bu ifadeden maksat, kıyamet gününün en dehşetli anıdır.

Ebu Musa el-Eş'ari'den nakledilen bir görüşe göre ise "Baldırın açılması"ndan maksat, büyük bir nurun ortaya çıkmasıdır. İnsanlar bu nuru görünce Allaha secde edeceklerdir.

Rebi' b. Enes'e göre ise bu ifadeden maksat, perdenin kaldırılmasıdır. Yani, yaratıcı ile yaratan arasındaki perde kaldırılacaktır." demektir. "O gün baldır açılır." ifadesinin mecazi olmayıp gerçek manada kullanıldığını söyleyenlere gelince:

Abdullah b. Mes'ud, Ebu Hureyre ve Ebu Said el-Hudri, kıyamette Allah tealanın, baldırını açarak kendisini müminlere tanıtacağını, müminlerin de bunun karşısında Allaha secde edeceklerini söylemişler ve bu hususta şu hadisleri rivayet emişlerdir.

Ebu Said el-Hudri diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ (ﷺ) يَقُولُ يَكْشِفُ رَبُّنَا عَنْ سَاقِهِ فَيَسْجُدُ لَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ وَيَبْقَى مَنْ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا رِيَاءً وَسُمْعَةً فَيَذْهَبُ لِيَسْجُدَ فَيَعُودُ ظَهْرُهُ طَبَقاً وَاحِداً.

"Ben, Resulullahın şöyle dediğini işittim. Rabbimiz baldırını açacak, her mümin erkek ve kadın ona secde edecektir. Ancak, dünyada iken gösteriş olsun ve desinler diye secde edenler o gün secde edemeyeceklerdir. Secde etmeye çalışacaklar fakat sırtları tek bir parça haline gelecek ve secdeye eğilemeyeceklerdir. [10] Bu hususta Ebu Hureyre [11] ve Abdullah b. Abbas'tan da hadisler riva-

10- Buhari, K? Tefsir el-Kur'an, Sure: 68, bab: 2 K. et-Tevhid, bab: 24 / Müslim, K.el-İman, bab: 302, Hadis no: 183

11- Bkz. Darimi, K. er-Rikak, bab: 82

yet edilmiştir. Ebu Said el-Hudri'nin rivayet ettiği hadis, Buhari'nin Kitap et-Tevhid'inde ve Müslim'in Kitap el-İman'ında daha uzun bir şekilde rivayet edilmiştir.

Âyet-i kerimenin devamında "Kâfirler secdeye davet edilirler. Fakat secde edemezler." buyurulmaktadır. Yani âhirette baldırın açılması, kulları Allaha secde etmeye sevkedecektir. Fakat onlar, secde edemeyeceklerdir.

Yine âyette "Gözleri açılmaz bir halde onları zillet kaplamıştır. Halbuki onlar dünyada sağlam oldukları halde secdeye davet ediliyorlardı." buyurulmaktadır. Kâfirlerin âhirette, dehşetten dolayı gözleri baygın hale gelecek, Allahın azabından dolayı onları zillet ve hakirlik kaplayacaktır. Bu onların, dünyada iken böbürlenmelerinin ve gururlanmalarının karşılığıdır. Onlar dünyada sağlam iken Allaha secde etmeye davet ediliyorlar fakat secde etmiyorlardı. Âhirette secde etmek isteselerde secde edemez duruma geleceklerdir. Allahı gören müminler ona secde ederlerken kâfir ve münafıklar eğilemeyecekler ve dimdik kalacaklardır.

Said b. Cübeyr ve İbrahim et-Teymi, "Onlar dünyada secdeye davet ediliyorlardı." ifadesinden maksadın, "Ezan okunarak farz namazlarını kılmaya çağırılıyorlardı." olduğunu söylemişlerdir.

فَذَرْنِي وَمَن يُكَذِّبُ بِهَٰذَا الْحَدِيثِ ۖ سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾

وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

44- Ey Muhammed, Kur'anı yalanlayanları sen bana bırak. Biz onları nereden geldiğini bilmedikleri bir azaba yavaş yavaş yaklaştıracağız.

45- Ben onlara mühlet veriyorum. şüphesiz benim tuzağım çok kuvvetlidir.

*Allah teala bu âyetlerde, Kur'anı yalanlayan kâfirleri tehdit etmekte, onları dünya nimetleriyle eğlendirmektedir. Kâfirler bu nimetleri kendi gayretleriyle elde ettikleri kanaatıyla her zaman öyle olacaklarını zannederler. Ancak bu onların, bir gafletidir.Adım adım cehennem ateşine yaklaştırıldıklarından haberleri yoktur. Allah onlara mühlet verir ama, yakaladığında da bir daha kurtulamazlar.

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾

أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

46- Ey Muhammed, yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da, ağır borç altında mı kalıyorlar?

47- Yoksa, gaybın ilmi yanlarında da oradan mı çıkarıp yazıyorlar?

Ey Muhammed, sen Allaha ortak koşan bu müşriklerden, hakka davetine ve öğüt vermene karşılık bir ücret mi alıyorsun da onlar, ağır borç altına giriyor ve davetini kabul etmiyorlar. Yoksa onların ellerinde, gayba ait bilgilerin yazıldığı Levh-i Mahfuz mu var da onlar oradan bir takım bilgileri kopya ediyor ve onlarla sana karşı tartışıyorlar ve inkarcıların, iman edenlerden daha üstün olduklarını oradan mı öğreniyorlar?

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾

48- Ey Muhammed,sen rabbinin hükmüne sabret. Balık tarafından yutulan Yunus'un durumuna düşme. O, kederli bir halde rabbine nida etmişti.

Ey Muhammed, getirdiğin Kur'ana karşı çıkan şu müşrikler hakkında rabbinin sana verdiği hükme sabret. Rabbinin sana emrettiğini devam ettir. Onların eziyet etmeleri seni tebliğinden alıkoymasın. Sakın sen, balık tarafından yutulan Yunus b. Metta gibi aceleci ve sabırsız olma. Onun gibi tebliği bırakma, aksi takdirde, onun uğratıldığı cezaya çarptırılırsın. O, kederli bir halde rabbine münacaatta bulunmuştu. Ve "Senden başka hiçbir ilah yoktur, seni tenzih ve tesbih ederim, doğrusu ben, zalimlerden oldum." [12] demişti. "Biz de duasını kabul edip onu sıkıntılardan kurtardık.." [13]

12- Enbiya Suresi, 21/87

13- Enbiya Suresi, 2188

لَوْلَآ أَن تَدَارَكَهُۥ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾

فَٱجْتَبَىٰهُ رَبُّهُۥ فَجَعَلَهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٥٠﴾

49- Eğer ona rabbinin nimeti yetişmeseydi, kınanmış olarak çıplak bir yere atılmış olacaktı.

50- Rabbi onu peygamber seçerek salih kullardan eyledi.

Eğer Yunus'a, rabbinin affetme ve merhamet etme nimeti ulaşmamış olsaydı, o balığın karnından kınanmış bir halde, çıplak bir araziye atılmış olurdu da kendisini muhafaza edecek bir şey bulamazdı. Fakat rabbin ona, merhamet etti ve onun için geniş yapraklı bir bitki bitirdi. Rabbi onu, peygamberliğe seçti ve onu, salih kulları olan Peygamberlerinden kıldı.

وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَٰرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا۟ ٱلذِّكْرَ وَيَقُولُونَ

إِنَّهُۥ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾

51- Kâfirler, Kur'anı işittikleri zaman neredeyse gözleriyle seni kaydırıp devireceklerdi. "O delidir." diyorlardı.

Ey Muhammed, kâfirler, Kur'anı işittiklerinde sana olan kinleri kabarıyor, şiddetli düşmanlıklarından dolayı nerdeyse seni gözleriyle delip geçmek istiyorlar. Onlar sana "Şüphesiz ki bu delidir." diyorlar.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٢﴾

52- Oysa Kur'an âlemlere gönderilen bir hikmet ve bir öğütten başka bir şey değildir.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeye ve bir kısım sahih hadislere dayanarak göz değmesinin gerçekten var olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta Abdullah b. Abbas, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ « الْعَيْنُ حَقٌّ. وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابَقَ الْقَدَرَ سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ وَإِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَاغْسِلُوا » .

"Göz değmesi (nazar) haktır. Şayet herhangi bir şey kaderin önüne geçmiş olabilseydi, göz (nazar) geçerdi. Göz değmesinden dolayı yıkanmanız istenirse yıkanın." (14) yani, gözü değenin, bir kabın içine abdest alması ve abdest azalarından dökülen suyun kendi başına dökmesi istenirse bunu yapsın."

Bu hususta Ebu Ümame b. Sehl diyor ki:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ ابْنِ حُنَيْفٍ: قَالَ. مَرَّ عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ بِسَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، وَهُوَ يَغْتَسِلُ فَقَالَ: لَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ، وَلاَ جِلْدَ مُخَبَّأَةٍ. فَمَا لَبِثَ أَنْ لُبِطَ بِهِ فَأُتِيَ بِهِ النَّبِيَّ (ﷺ) فَقِيلَ لَهُ: أَدْرِكْ سَهْلاً صَرِيعاً . قَالَ « مَنْ تَتَّهِمُونَ » ؟ »قَالُوا : عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ. قَالَ « عَلاَمَ يَقْتُلُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ؟ اذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مِنْ أَخِيهِ مَا يُعْجِبُهُ. فَلْيَدْعُ لَهُ بِالْبَرَكَةِ » ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَأَمَرَ عَامِراً أَنْ يَتَوَضَّأَ فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ وَرُكْبَتَيْهِ وَدَاخِلَةَ إِزَارِهِ. وَأَمَرَتْهُ أَنْ يَصُبَّ عَلَيْهِ قَالَ سُفْيَانُ : قَالَ مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ: وَأَمَرَهُ أَنْ يَكْفَأَ الإِنَاءَ مِنْ خَلْفِهِ.

"Âmir b. Rebia, Sehl b. Huneyf yıkanırken yanından geçmiş ve şöyle demiştir: "Ben bu gün gibi bir gün (bu deri vücut) gibi bir deri) görmedim. Özel

odasında oturan kızın derisi dahi böyle değildir Bunun üzerine yıkanmakta olan Sehl, hemen bayılıp yere düşmüştür. O, Resulullaha getirilmiş ve "Sehl'e kavuş ya Resulullah, o bayılıp yere düştü," denmiştir. Resulullah: "Sehl hakkında kimi suçluyorsunuz?" diye sormuş orada bulunanlar: "Âmir b. Rebia'yı." diye cevap vermişler, Resulullah: "Sizden biriniz niçin kardeşini öldürmeye girişiyor? Şayet o, kardeşinden beğendiği bir şey görecek olursa ona: "Mübarek olsun." diye dua etsin." Sonra Resulullah su getirilmesini emretti ve Âmir'in onunla abdest almasını istedi. Âmir yüzünü yıkadı. ellerini dirseklerine kadar yıkadı. Ayaklarını dizlerine kadar yıkadı. Etekliğinin içinden sağ uç tarafını da yıkadı. Resulullah Âmir'e, abdest azalarından dökülen suyu bizzat kendi başına dökmesini emretti." Zühri'nin rivayetine göre başının arkasından dökmesini emretti." (15)

Görüldüğü gibi gözü değen kişinin yıkanmasının nasıl olacağı anlaşılmış oldu.

Taberi: "Kur'an, âlemlere gönderilen bir hikmet ve öğütten başka bir şey değildir." âyetinde geçen ve "Kur'an" diye tercüme edilen "Zikir" kelimesinden maksadın, Hz. Muhammed olduğunu ifade etmiş ve âyetin manasının "Oysa Muhammed, âlemlere gönderilen bir hatırlatıcıdan başkası değildir." şeklinde olduğunu söylemiştir.

HAKKA SURESİ

Hâkka suresi elli iki âyettir ve Mekke'de nazil olmuştur.

Bu mübarek sure, bir gün mutlaka gerçekleşecek olan kıyameti haber vererek başlıyor.

Semud ve Âd kavimlerinin, bir gün mutlaka gerçekleşecek olan kıyameti yalanladıkları için Allah teala tarafından korkunç azaplarla cezalandırıldıkları haber veriliyor. Korkunç çığlık ve aralıksız esen uğultulu soğuk rüzgarın bu kavimleri helak ettiği ve onlardan kurtulan olmadığı beyan ediliyor.

Firavun'un ve ondan önceki kavimlerin de hep aynı hatayı işledikleri ve bu yüzden de helak edildikleri haber veriliyor.

Sure-i celilede kıyametin dehşetli sahneleri ve o zorlu günden sonra hesap verme anı tasvir ediliyor. Amelleri salih olanların cennete konulup nimetlere erdirileceği, inkarcıların ise cehenneme atılacakları ve orada işkencelere tabi olacakları ifade buyuruluyor.

Sure-i celilede bundan sonra Allah teala, Hz. Muhammed (s.a.v.)in hak peygamber olduğunu yeminle beyan ediyor ve Kur'anın kendisi tarafından indirildiğini haber veriyor. Kur'an'ın kâfirler için de bir pişmanlık kaynağı olduğu beyan ediliyor ve sure-i celile, "Öyle ise ey Peygamber, yüce rabbinin adını tesbih et." âyetiyle sona eriyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

الْحَاقَّةُ ﴿١﴾
مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾
وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾

1-3- Mutlaka gerçekleşecek olan kıyamet, nedir o mutlaka gerçekleşecek olan kıyamet? Mutlaka gerçekleşecek olan kıyametin mahiyetini sen nereden bileceksin?

Bir kısım işlerin gerçekleşeceği ve dünyada işlenen amellerin karşılıklarının verileceği kıyamet günü. Nedir o, içinde olayların gerçekleşeceği kıyamet günü? Ey Muhammed, mutlaka gerçekleşecek olan o kıyamet gününün ne olduğunu sana bildirecek olan nedir?

*Âyette zikredilen ve "Gerçekleşecek olan" diye tercüme edilen (اَلْحَاقَّةُ) kelimesi, kıyametin isimlerinden biridir. Kıyamete (اَلْحَاقَّةُ ، اَلصَّاخَّةُ ، اَلطَّامَّةُ ، اَلْوَاقِعَةُ ، اَلْقَارِعَةُ) isimleri verilmektedir. Bunların ne anlama geldiklerini şöylece izah etmek mümkündür:

(اَلْحَاقَّةُ) Mutlaka gerçekleşecek olan veya içinde bir takım hadiselerin mutlaka gerçekleşeceği yahut amellerin cezalarının mutlaka tahakkuk edeceği gün demektir.

(اَلْقَارِعَةُ) Dehşeti ve sıkıntısı insanların kalblerinin kapısını çalan gün demektir.

(اَلْوَاقِعَةُ) Mutlaka meydana gelecek olan çığlık demektir.

(اَلطَّامَّةُ) Her felaketi bastıran demektir.

(اَلصَّاخَّةُ) Çığlık koparan demektir.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "el-Hakka kıymetin isimlerinden biridir. Allah, kıyamet gününün dehşetini bu şekilde beyan etmiş ve kullarını bundan sakındırmıştır.

Katade diyor ki: "Kıyamete el-Hâkka, denmesinin sebebi, o günün, her amel işleyenin amelini ortaya çıkarmasındandır.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌۢ بِٱلْقَارِعَةِ ﴿٤﴾

4- Semud ve Âd kavimleri, dehşetlerle dolu o korkunç kıyamet gününü yalanladılar.

Salih Peygamberin kavmi Semud ve Hud peygamberin kavmi Âd, dehşeti insanların kalbini ürperten kıyamet gününü yalanladılar.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا۟ بِٱلطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾

5- Bu yüzden Semud kavmi, korkunç bir hadise ile helak oldular.

Âyette, "Korkunç bir hadise" diye tercüme edilen (اَلطَّاغِيَةُ) "Tağiye" kelimesinden maksat, Mücahid ve İbn-i Zeyd'e göre, tuğyan ve isyan demektir. Buna göre âyetin manası: "Semud kavmi, inkarları ve işledikleri günahları yüzünden helak oldu." demektir.

Katade'ye göre ise "Tâğiye" kelimesinden maksat, "Haddi aşan bir çığlık" demektir. Bu çığlık normal işitme haddini aştığı için böyle isimlendirilmiştir. Allah teala, onların üzerine, çığlıkla gelen bir âfet göndermiş ve onları helak etmiştir.

Taberi bu son görüşü tercih etmiş ve buna delil olarak da daha sonra zikredilen, Âd kavminin rüzgarla helak oluşunun ildirilmesini göstermiş ve demiştir ki: "Görülüyor ki âyetler, kavimlerin ne sebeple helak olduklarını değil nasıl helak olduklarını bildirmektedir."

وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا۟ بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾

6- Âd kavmi ise, uğultu çıkaran çok soğuk ve azgın bir rüzgarla yok edildi.

*Âd kavmini helak eden rüzgara "Azgın" denmesinin sebebini Abdullah b. Abbas ve Hz. Ali şöyle izah etmişlerdir: Hz. Ali diyor ki: "Hiçbir damla su inmez ki o, meleğin elinde bulunan ölçü ile inmiş olmasın. Ancak Nuh tufanı olduğu gün suya, meleğin kontrolu dışında inme izni verilmiştir. Bu sebeple sular taşıp dağları aşmıştır. İşte Allah tealanın, "Biz, tufan kopup sular taştığı zaman sizi gemide taşıdık." [1] âyeti bunu ifade etmektedir. Yine: Hiçbir rüzgar esmez ki meleğin elinde bulunan ölçü ile esmiş bulunmasın. Ancak Âd kavminin helak olma gününde rüzgara, meleğin kontrolu dışında esme izni verildi. Ve rüzgar, haddi aşan bir şekilde esti. İşte Allah tealanın: "Âd kavmi ise uğultu çıkaran çok soğuk ve azgın bir rüzgarla yok edildi." âyeti de bunu ifade etmektedir. Yani rüzgar, kendisini idare eden meleğe isyan etmiştir.

Abdullah b. Abbas diğer bir görüşünde bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Âd kavmi, helak eden,soğuk, merhametsiz, uğursuz ve hiç kesilmeden esen bir rüzgarla helak edilmiştir."

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ
نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾
فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّن بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

7- Allah (onların köklerini kesmek için) o kasırgayı, yedi gece, sekiz gün aralıksız estirdi. Eğer orada olsaydın onların, kökünden sökülmüş kof hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün.

8- Sen onlardan hiç kurtulup kalanı gördün mü?

*Âyet-i kerimede geçen ve "Aralıksız" diye tercüme edilen (حُسُومًا) kelimesi, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud, Mücahid, İkrime ve Katade tarafından bu şekilde izah edilmiştir. Taberi de bu izahı tercih etmiştir Süfyan es-Sevri ise bunu "Köklerini kesen" diye izah etmiştir.

Allah teala bu âyetlerde, Âd kavmini, rüzgarla nasıl helak ettiğini beyan etmektedir. Peygamber efendimiz de bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

1- Hâkka Suresi 69/11

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) قَالَ نُصِرْتُ بِالصَّبَا وَاُهْلِكَتْ عَادٌ بِالدَّبُورِ

"Bana saba rüzgarı ile yardım edildi. Âd kavmi ise batı rüzgarı ile helak edildi." (2)

وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَن قَبْلَهُۥ وَالْمُؤْتَفِكَٰتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾

فَعَصَوْا۟ رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَّابِيَةً ﴿١٠﴾

9- Firavun da ondan önce gelmiş geçmiş milletler de, altı üstüne çevirilmiş kavimler de, hep aynı hatayı işleyegeldiler.

10- Rablerinin Peygamberine karşı isyan ettiler. Bunun üzerine Allah da, onları son derece şiddetli bir azapla yakalayıverdi.

Fravun, ondan önce geçen Nuh, Âd, Semud kavimleri ve memleketlerinin üstü altına getirilen Lut kavmi, bu yalanlama suçunu ve günahları işlemişlerdi. Onların hepsi de rablerinin, kendilerine gönderdiği peygamberine karşı olmuşlardı. Bunun üzerine rableri de onları, şiddetli bir yakalayışla yakalayıverdi ve onları helak etti.

*Firavun'un, ondan önce geçen kavimlerin ve üstlerinin altlarına çevirildiği bildirilen kavimlerin işledikleri hatadan maksat, Allahın indirdiği emirleri yalanlamaları, ona isyan etmeleri ve şirke düşmeleri gibi durumlardır.

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنَٰكُمْ فِى الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾

لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ أُذُنٌ وَٰعِيَةٌ ﴿١٢﴾

11-12- Ey insanlar, sizlere bir ibret olsun ve duyabilen kulaklar iyice anlasın diye biz, tufan kopup sular kabardığı zaman, sizi gemide taşıdık.

Ey insanlar, Nuh tufanı esnasında sular çoğalıp belli sınırları aşınca biz sizlerin atalarınızı ve onların sulbünde de sizleri, suyun üzerinde akıp giden gemiye yükletip taşıttık ki bu gemiyi sizin için bir öğüt ve bir ibret yapalım ve işiten kulaklar da bu hadiseyi işitip kalblerinde muhafaza etsinler.

*Katade diyor ki: "Burada ifade edilen "Suların kabarması"ndan maksat Nuh zamanında kopan tufandır. Bu tufan koptuğunda sular, herşeyin on beş arşın üzerine çıkmıştır.

Nuh'un gemisi, Kur'anın nüzulundan sonra dünyaya gelen insanları taşımamıştır. Buna rağmen, bizim Nuh'un gemisiyle taşındığımızı zikretmektedir. Bunun sebebi, sulblerinde bulunduğumuz atalarımızın, Nuh'un gemisinde taşınmış olmalarıdır.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾

وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾

فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾

وَانشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾

13- Sur'a bir defa üfürüldüğü zaman,

14- Yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp tek bir çarpışla darmadağın edildiği zaman,

15- Evet, işte o gün, mutlaka gerçekleşecek olan kıyamet kopacaktır.

16- Gök yarılacaktır. O gün gök, zayıf bir hale gelecektir.

İsrafil, dünyanın sona ermesi için birinci sura üfürdüğü zaman yeryüzü ve dağlar, yerlerinden oynayıp, tek bir sarsıntı ile sarsılıp darmadağın olduktan sonra işte o gün kopacak olan kıyamet kopacak, zayıflamış olan gök yarılacaktır.

وَالْمَلَكُ عَلَىٰٓ أَرْجَآئِهَا ۚ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَٰنِيَةٌ ﴿١٧﴾

17- Melekler göğün etrafındadırlar. O gün Rabbinin arşını o meleklerin de üstünde sekiz melek yüklenir.

*Âyette geçen "Melekler göğün etrafındarırlar" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas'a göre "Gök yarıldığında meleklerin göğün çevresinde bulunmalarıdır. Dehhak bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Kıyamet gelince Allah, dünya semasına ve orada bulunanlara emredecek, orada bulunan melekler inip yeryüzünü ve orada bulunanları kuşatacaklardır. Sonra Allah teala, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci göklere ve orada bulunanlara emredecek onlar da inip birinci göğün sakinlerinin arkasında saf tutacaklardır. Sonra yüce melik sol tarafında cehennem olduğu halde inecek,yeryüzü halkı bunu görünce korkup kaçacaklardır. Kaçan kimseler yeryüzünün herhangi bir yerine varınca orayı yedi kat meleğin çember içine aldığını görecekler, tekrar dönüp, geldikleri yere gideceklerdir.

Dehhak diyor ki: "İşte Allah teala şu âyetlerde bu durumu beyan etmektedir: "Ey kavmim, sizin için insanların birbirlerini çağıracakları o kıyamet gününden korkuyorum." "O gün, arkanızı dönüp kaçacaksınız. Fakat hiç kimse sizi, Allahın azabından korumayacaktır. Allah, kimi doğru yoldan saptırırsa artık onu hidayete erdirecek hiçbir kimse yoktur." [3] "Rabbin ve saf saf olan melekler, karşına geldiği zaman", "İşte o gün, cehennem getirilecek, yine o gün insan, herşeyi anlayacaktır. Fakat bu anlamanın ona ne faydası olacak?" [4] "Melekler göğün etrafındadırlar. O gün rabbinin arşını o meleklerin de üstünde sekiz melek yüklenir." [5]

Âyette "O gün rabbinin arşını o meleklerin de üstünde sekiz melek yüklenir" buyurulmaktadır. Abdullah b. Abbas ve Dehhak'a göre, burada zikredilen sekiz melekten maksat, sekiz sıra melek demektir. Bunların sayılarını Allah bilir.

İbn-i Zeyd diyor ki: "Burada zikredilen melekler, arşı taşıyacak kadar güçlü kuvvetli olan sekiz tane melektir. Arşı yüklenen meleklerin halen dört olduğu âhirette ise sekiz olacağı, Resulullah'tan rivayet edilmişir.

3- Mümin Suresi, 40/32-33
4- Fecr Suresi, 89/22-23
5- Hâkka Suresi, 69/17

Peygamber efendimiz, arşı yüklenen meleklerin büyüklüğünü beyan ederek şöyle buyurmuştur:

عن النبى (ﷺ)، قال: أُذِنَ لِى أَنْ أُحَدِّثَ عَنْ مَلَكٍ مِنْ مَلَائِكَةِ الله من حَمَلَةِ الْعَرْشِ، إِنَّ مَا بَيْنَ شَحْمَةِ أُذنه إلى عاتقه مسيرة سبعمائة عام».

"Allahın meleklerinden, arşı yüklenen melekler hakkında size konuşmam için bana izin verildi. Şüphesiz ki onlardan birinin kulağının yumuşağı ile omuzu arasındaki mesafe yedi yüz yıllık mesafe kadardır." (6)

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾

18- O gün hesap vermek üzere huzura çağırılırsınız. Hiçbir şeyiniz gizli kalmaz.

Ey insanlar, kıyamet gününde sizler, rabinizin huzuruna çağırılırsınız. Sizin yaptıklarınızdan hiçbir şeyAllaha gizli kalmaz. Çünkü o, sizi, ilmiyle kuşatmıştır.

*Ebu Musa el-Eş'ari, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ أَبِى مُوسىٰ الأَشْعَرِىِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ الله (ﷺ) «يُعْرَضُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَ عَرَضَاتٍ فَأَمَّا عَرْضَتَانِ، فَجِدَالٌ، وَمَعَاذِيرُ. وَأَمَّا الثَّالِثَةُ، فَعِنْدَ ذَلِكَ تَطِيرُ الصُّحُفُ فِى الأَيْدِى فَآخِذٌ بِيَمِينِهِ وَآخِذٌ بِشِمَالِهِ».

"İnsanlar kıyamet gününde üç kere huzura çağırılacaklar. İkisi, tartışmalar ve özür beyan etmelerle geçecek üçüncüsünde ise amel defteri çıkıp herkesin eline gelecek. Amel defterini bazıları sağ taraflarından bazıları da sol taraflarından alacaklardır." (7)

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾

19-20- O gün amel defteri sağ tarafından verilen, (etrafındakilere) şöyle der: "İşte kitabım, alın okuyun. Ben (dünyadayken) hesaba çekileceğimi biliyordum."

Amel defterleri sağ taraflarından verilen insanlar, hesaplarının ağır geldiğini öğrenince sevinirler ve bu sevinçlerinden dolayı, karşılaştıkları herkese "işte benim amel defterim, alın okuyun. Ben rabbimin huzurunda hesaba çekileceğimi biliyordum." derler.

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾

قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

21-23- Artık o,razı olduğu bir hayat içindedir. Meyveleri sarkmış yüce cennettedir.

24- (O gün, cennetliklere şöyle denir) "Geçmişteki günlerde işlediğiniz iyi amellerin mükafaatı olarak âfiyetle yeyin, için."

7- İbn-i Mace, K. ez-Zühd, bab: 33, Hadis no: 4277 / Tirmizi, K. el-Kıyame, bab: 4, Hadis no: 2425

Artık, amel defteri sağ tarafından verilen o insan, meyveleri, onları toplamak isteyenlere yaklaştırılmış yüce cennette, tam razı olacağı bir hayat içinde yaşayacak ve onun gibilere Allah şöyle diyecektir: "Siz bu cennetin yemeklerinden yeyin, içeceklerinden için, bunlar size âfiyet olsun. Yeyip içtiğinizden dolayı hiçbir sıkıntı çekmeyeceksiniz. Herhangi bir beşeri ihtiyacınız da olmayacaktır. Bu nimetler size, fani dünyadaki günlerde yaptığınız amellere karşılıktır.

*Cennet meyvelerinin, onları toplayanlara yakın oluşu hususunda Bera b. Âzib diyor ki: "Kişi yattığı yerden bile o meyveleri koparabilecektir."

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾

وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾

يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾

مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾

هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾

25- O gün, amel defteri sol tarafından verilen ise şöyle der: "Bana keşke amel defterim verilmeseydi."

26- Hesabımın ne olduğunu bilmeyedim.

27- Keşke ölümüm, sonum olsaydı (da tekrar dirilmeseydim)

28- Malım bana hiçbir fayda vermedi.

29- Gücüm de kalmadı."

Kıyametgününde arasat meydanında kendisine amel defteri sol tarafından verilen kişi, sonunun kötü olacağını anlayınca şöyle diyecektir: "Keşke amel defterim bana hiç verilmeseydi.Hesabımın ne olduğunu bilmiş olmasaydım. Keşke ölümüm sonum olsaydı da bir daha dirilip hesaba çekilmemiş olsaydım. Dünyada iken kazandığım malım bana hiçbir fayda sağlamadı. O beni, Allahın azabından uzaklaştıramadı. Nüfuzum, mevki ve makamım da yok olup

gitti. Elimde beni savunmaya yarayacak hiçbir delilim kalmadı."

*Katade diyor ki: "Böyle bir insan için dünyada en sevmediği şey ölüm olduğu halde âhirette ölüp bir daha da dirilmemeyi isteyecektir. Fakat bu da mümkün olamayacaktır.

Âyette "Güç" diye tercüme edilen (سُلْطَانٌ) kelimesi, Abdullah b. Abbas, İkrime, Mücahid ve Dehhak'a göre, "Delil" demektir. İbn-i Zeyd'e göre ise "Mülk ve saltanat" demektir.

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾
ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾
ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾

30- O gün, cehennem zebanilerine şöyle denilir: "Alın, bağlayın onu.

31- Sonra, alev alev yanan cehenneme atın.

32- Sonra da onu, yetmiş arşın uzunluğundaki zincire vurun.

Allah, cehennem zebanileri olan meleklerine şöyle diyecektir: "Amel defteri sol tarafından verilen bu kişiyi yakalayın. Boynuna halkalar takın, sonra onu cehenneme atın. Daha sonra da onu, yetmiş arşın uzunluğunda olan bir zincire dizin."

*Âyet-i kerimede, cehennemlik insanın vurulacağı zincirin yetmiş arşın boyunda olduğu zikredilmektedir. Bu arşının, dünya arşını gibi olmadığı, uzunluğunun ne kadar olacağını ancak Allahın bileceği ifade edilmiştir. Cehennemlik olan kul bu zincir ile cehenneme atılacaktır.

Dehhak ve Nevf el-Bekali, bu zincirin, cehennemlik kişinin ağzından sokulup arkasından çıkarılmak suretiyle zincire dizileceğini söylemişlerdir.

Abdullah b. Amr b. el-Ass, bu zincirin uzunluğu hakkında Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِي قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): لَوْ أَنَّ رُضَاضَةً مِثْلَ هَذِهِ، وَأَشَارَ إِلَى مِثْلِ الْجُمْجُمَةِ أُرْسِلَتْ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ، وَهِيَ مَسِيرَةُ خَمْسِمِائَةِ سَنَةٍ لَبَلَغَتِ الأَرْضَ قَبْلَ اللَّيْلِ، وَلَوْ أَنَّهَا أُرْسِلَتْ مِنْ رَأْسِ السِّلْسِلَةِ لَصَارَتْ أَرْبَعِينَ خَرِيفاً اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ قَبْلَ أَنْ تَبْلُغَ أَصْلَهَا أَوْ قَعْرَهَا.

"Resulullah, kafa tası gibi bir şeye işaret ederek "Şayet bunun gibi bir parça, beş yüz yıllık mesafede bulunan gökyüzünden yere gönderilecek olsa gece olmadan buraya ulaşır. Fakat bu (cehenneme asılan) zincirin başından aşağıya doğru atılacak olsa onun dibine varmadan önce gece gündüz, kırk yıl aşağı doğru inmeye devam eder." buyurmuştur. (8)

إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾

وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾

فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾

لَّا يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَٰطِـُٔونَ ﴿٣٧﴾

33- Çünkü o, yüce olan Allaha inanmazdı.

34- Yoksulu yedirmeyi teşvik etmezdi.

35- O yüzden bugün onun, burada samimi hiçbir dostu yoktur.

36- Onun irinden başka yiyeceği de yoktur.

37- Onu ise ancak, günahkarlar yer.

Ey zebaniler, siz onu böylece cezalandırın, Çünkü o, dünyada iken yüce olan Allaha iman etmez ve onu birlemezdi. Dünyada iken kendisi yoksulları doyurmadığı gibi başkalarını da bu yoksulları doyurmaya teşvik etmezdi. Bu kıyamet gününde ise, onun için burada samimi bir dost yoktur. Onun için bir yiyecek de yoktur. Ancak cehennemliklerden akan kan ve irinler ve pislikler vardır. Bunları, ancak Allahı inkar etme gibi günahları işleyenler yiyeceklerdir.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾
وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾
إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾
وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۖ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾
وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۖ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾
تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾

38-39-40- Gördüklerinize ve görmediklerinize yemin ederim ki, muhakkak Kur'an, şerefli bir Peygamberin tebliğ ettiği bir kelamdır.

41- O, bir şairin sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz. (Ne de iman etmez adamlarmışsınız)

42- Kur'an, bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz. (Ne düşünmez adamlarmışsınız)

43- O, âlemlerin rabbi Allah tarafından indirilmiştir.

Ey Allahı ve Peygamberi yalanlayan kâfirler topluluğu, mesele, sizin iddia ettiğiniz gibi değildir. Sizin gördüğünüz şeylere de görmediğiniz şeylere de yemin ederim ki bu Kur'an, şerefli bir Peygamber olan Muhammed'in söyleyip tebliğ ettiği bir kitaptır. Kur'an, sizin iddia ettiğiniz gibi bir şair sözü değildir.

Ey Kureyş müşrikleri, Kur'ana ne de az iman ediyorsunuz? Kur'an bir kahinin sözü de değildir. Zira Muhammed, kahin değildir. Ne de az düşünüp öğüt alıyorsunuz. Kur'an, âlemlerin rabbi tarafından Muhammed'e indirilmiştir.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾

لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾

ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾

فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾

44-45-46-47- Eğer Muhammed, kendinden bazı sözler uydurup da, bizim söylediğimizi iddia etseydi elbette onu kuvvetle yakalar, sonra da can damarını keserdik. Hiç biriniz de buna mani olamazdı.

Şayet Muhammed, bir kısım batıl sözler uydurup yalan yere bize isnad edecek olsaydı biz onu şiddetli bir şekilde yakalar ve kalb damarını koparırdık. Sizden herhangi biriniz de bizim onu cezalandırmamıza engel olamazdınız.

*Mealde "Can damarı" diye tercüme edilen (الْوَتِينَ) "Vetin" kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Said b. Cübeyr, Dehhak ve İbn-i Zeyd tarafından "Kalbin asılı olduğu damar" şeklinde izah edilmiştir.

وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

وَإِنَّهُۥ لَحَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٥١﴾

فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

48- Muhakkak ki Kur'an, Allahtan korkanlar için bir hikmet ve bir öğüttür.

49- Şüphesiz, içinizden onu yalanlayanların olduğunu da biliyoruz.

50- Doğrusu Kur'an, kâfirler için bir pişmanlık vesilesidir.

51- O, şüphe götürmez mutlak gerçektir.

52- Öyle ise ey Peygamber yüce rabbinin adını tesbih et.

Şüphesiz ki Kur'an, Allahın emirlerini tutup yasaklarından kaçınan takva sahipleri için öğüt ve ibret kaynağıdır. Ey insanlar, biz sizin içinizden Kur'anı yalanlayanları da çok iyi bilmekteyiz. Şüphesiz ki Kur'an, kıyamet gününde kâfirler için bir pişmanlık vasıtası olacaktır. İyi bilin ki Kur'an, şüphe götürmeyen kesin bir gerçektir. Muhammed'in uydurduğu bir kitap değildir. O halde ey Muhammed, yüce olan rabbinin ismini an, onu, kendisine yakışmayan sıfatlardan tenzih ve takdis et.

MEARİC SURESİ

Mearic suresi kırk dört âyettir, Mekke'de nazil olmuştür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾

لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾

مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾

1-3- Birisi kâfirlere inecek azabın daha ne zaman gerçekleşeceğini sordu. Dereceler sahibiAllah nezdinden, onlara inecek azabı hiçbir kuvvet önlemeyecektir.

*Abdullah b. Abbas bu âyetleri şöyle izah etmiştir: "Kâfirler, Allahın azabının ne zaman geleceğini sormuşlardır. Allah da onlara, o azabın mutlaka gerçekleşeceğini bildirmiştir.

Mücahid diyor ki: "Kâfirlerden bazıları, dünyada iken, Allahın azabının gelmesini istemişlerdir. Bu istekleri şu âyette zikredilmiştir."Yine bir zaman onlar: "Ey Allahım, eğer bu Kur'an nezdinden indirilmiş hak bir kitapsa gökten

üzerimize taşlar yağdır veya bize can yakıcı bir azap ver." demişlerdi. [1] Bu azap âhirette gerçekleşecektir.

Katade ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Bir kısım insanlar, azabın kimlere geleceğini sormuşlar, Allah da azabın kâfirlere geleceğini ve o kâfirlere gelen azabı kimsenin savamayacağını beyan etmiştir."

İbn-i Zeyd ise (سَأَلَ) kelimesini hemze yerine elif ile (سَالَ) şeklinde okuyan kıraata dayanarak âyetlerin manalarının şöyle olduğunu söylemiştir: Cehenem vadilerinden biri olan (سَائِلٌ) vadisi kâfirlerin uğratılacakları azap verici bir şey akıtacaktır.

Âyet-i kerimede geçen ve "Dereceler sahibi" diye tercüme edilen (ذِي الْمَعَارِجِ) sıfatı Abdullah b. Abbas, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre Allaha ait bir sıfattır. Manası "Lütuf, nimetler ve üstünlük sahibi olan Allah." demektir. Mücahid'e göre ise bu sıfat, göğün sıfatıdır. Yani gök, çeşitli derecelere sahiptir." demektir.

تَعْرُجُ الْمَلَٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۝٤

4- Melekler ve ruh (Cebrail) ona (Allahın emrinin indiği yer) elli bin dünya senesinin karşılığı olan bir günde çıkarlar.

*Âyette zikredilen "Ruh" kelimeside maksat, Cebrail veya insanların ruhları yahut da insanlara benzeyen özel bir kısım varlıklardır. Ebu Salih bu son görşütedir. "Ona" zamirinden maksat ise Allah tealadır. Bu âyet çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Mücahid'e göre bu âyet "Yeryüzünün en alt tabakası ile yüce arşın arasında bulunan mesafeyi beyan etmektedir. Ve âyetin izahı şöyledir: "Melekler ve ruh, aralarında elli bin yıllık mesafe bulunan yerin en altından, arş'ta Allahın nezdine bir günde giderler."

Abdullah b. Abbas, İkrime, Katade ve Dehhak'a göre ise be âyet, kıyamet gününü beyan etmekte ve kıyamet gününün elli bin yıla denk bir gün olduğunu açıklamaktadır. Ve âyetin izahı şöyledir: "Melekler ve ruh, Allahın yaratıkları arasında verdiği hükmü bitirdiği gün onun huzuruna varacaklardır. O günün süresi ise elli bin yıla denktir.

1- Enfal Suresi, 8/32

Ebu Said el-Hudri diyor ki;

عن أبى سعيد الخدرى قال قيل لِى رسول الله (ﷺ) يوما كان مقداره خمسين ألف سنة ما أطول هذا اليوم فقال رسول الله (ﷺ) والذى نفسى بيده انه ليخفف على المؤمن حتى يكون أخف عليه من صلاة مكتوبة يصليها في الدنيا

"Resulullaha, miktarı elli bin sene olan gün ne de uzun bir gündür." diye sordular. Resululah da şöyle buyurdu: "Hayatım kudret elinde bulunan Allaha yemin olsun ki o gün müminler için hafiflettirilecek öyle ki o gün mümine, dünyada iken kıldığı bir vakit farz namazından daha hafif olacaktır." (2)

Mücahid ve İkrime'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise bu günden maksat, dünyanın ömrüdür. Yani dünyanın ömrü, yaratılışından sonuna kadar elli bin senedir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşte ise kendisinden, diğer bir âyette zikredilen ve bin yıla eşit olduğu beyan edilen bir günün ne demek olduğu sorulmuş o da soran kimseye "Miktarı elli bin gün olduğu zikredilen günün ne demek olduğunu sormuştur. Soran kişi "Ben sana bunu öğrenmek için sordum." deyince Abdullah b. Abbas: "Bu ikisi de Alahın Kur'anda zikrettiği iki gündür. Bunların ne demek olduğunu Allah daha iyi bilir." demiş ve fikir yürütmekten kaçınmıştır.

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝

5- Ey Muhammed, sen güzelce sabret.

Ey Muhammed, müşriklerin sana olan eziyetlerine karşı sızlanmadan sabret. Onlardan gördüğün kötülükler seni rabbinin, tebliğ etmeni emrettiği şeylerden alıkoymasın.

2- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.3, S.75

*İbn-i Zeyd bu âyet-i kerimenin Resulullaha, kâfirlere karşı savaşmasını ve onlara karşı sert davranmasını emreden âyetlerden önce indiğini, bu sebeple neshedilmiş olduğunu söylemiştir. Taberi ise Resulullahın Peygamber olarak gönderilmesinden itibaren ölümüne kadar kâfirlerden eziyet çektiğini, zaman zaman onların eziyetlerine katlandığını bu itibarla âyet-i kerimenin neshedildiğini söylemenin doğru olmadığını söylemektedir.

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾

وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾

6- Kâfirler kıyamet gününü uzak görüyorlar.

7- Biz ise onu çok yakın görüyoruz.

8- O gün gök, erimiş maden gibi olacaktır.

9- Dağlar da atılmış renkli yün gibi olacaktır.

10- O gün dost dostun halini soramaz.

Bu müşrikler kıyamet gününü ve o gün görecekleri azabı uzak görüyorlar. Zira onlar, öldükten sonra dirilmeyi ve ceza göreceklerini kabul etmiyorlar. Biz ise kıyamet gününü ve o gün verilecek cezayı çok yakın görüyoruz. Zira her gelici olan şey yakındır. O gün gök, eritilmiş bir maden ve bulanık bir zeytin yağı gibi olacaktır. Dağlar ise yün gibi atılmış olacaktır. O gün herkes kendi derdine düştüğünden yakın dostlar birbirlerinin hallerini soramayacaklardır.

يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾

وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾

وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾

وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾

11-14- O gün onlar birbirlerine gönderilirler. Suçlu, oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini korumuş olan sülalesini ve yeryüzünde bulunanların hepsini feda edip o günün azabından kurtulmak ister.

*"O gün onlar birbirlerine gösterilirler." ifadesinden zikredilen insanlardan kimin kasdedildiği hakkında farklı görüşler zikredilmiştir.

Abdullah b. Abbas ve Katade'ye göre, o gün birbirlerine gösterilecek olan insanlar, akrabalardır. Allah, herkese akrabasını gösterip tanıtacak sonra da herkes kendi derdine düşeceğinden en yakın akrabalarından bile kaçacaktır. Bu husus diğer âyetlerde de şöyle ifade ediliyor: "O gün insan, anne ve babasından, karısından ve çocuklarından kaçar." "O gün herkesin kendine yetecek kadar derdi vardır.

Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Zira bu âyet, dostların birbirlerinin hallerini soramayacaklarını beyan eden âyetten sonra gelmiştir. Bu sebeple zamirin onlara ait olması tercihe şayandır.

Mücahid ise burada, birbirlerine gösterilecek olanlardan maksadın cennetlik olan müminlerle cehennemlik olan kâfirler olduklarını söylemiştir.

İbn-i Zeyd ise âyette birbirlerine gösterilecekleri zikredilen insanların, önder olan kâfirlerle onlara uyan kâfirler olacaklarını söylemiştir. Zira bunlar birbirlerini tanımayacak ve karşılıklı olarak tartışmaya girişeceklerdir.

Allah teala bu âyetlerde âhiretin ne kadar dehşetli olduğunu, o günün şiddetinden kurtulmak için insanın herşeyini feda etmek istediğini ancak bunun da kabul edilmeyeceğini beyan etmektedir. Kur'an-ı Kerimin çeşitli yerlerinde buna benzer âyetler bulunmaktadır. Onlardan bazıları şunlardır: "Ey insanlar, rabbinizden korkun. Ne babanın evladına ne de evladın babasına hiçbir yardımda bulunamayacağı günden sakının. Şüphesiz ki Allahın vaadi haktır. Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın." (4) "Ey insanlar, şüphesiz Allahın vaadi haktır. Sakın sizi dünya hayatı aldatmasın. O çok aldatıcı şeytan, sakın sizi Allahın affına güvendirerek aldatmasın." (5) "Sur'a üfürüldüğü zaman aralarında soy bağı kalmaz. Ve birbirlerine de bir şey soramazlar." (6)

كَلَّآ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾

نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾

4- Lokman Suresi, 31/33
5- Fâtır Suresi, 35/180.
6- Müminûn Suresi, 23/101

تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾

وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾

15-18- Fakat bu asla olmaz. Muhakkak ki cehennem, derileri kavurup soyan alevli bir ateştir. O, sırtını dönüp yüzçevireni ve servet toplayıp yığanı kendisine çağırır.

*Âyette geçen ve "Deriler" diye tercüme edilen (اَلشَّوىٰ) kelimesi, çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas ve Mücahid'e göre (اَلشَّوىٰ) kelimesinden maksat, baş ve başın derisi demektir. Ebu Salih'e göre (اَلشَّوىٰ) "Baldır eti" demektir. Bu kelime, Hasan-ı Basri'ye göre "Baş" Katade'ye göre, insanın değerli uzuvları ve bütün her tarafı demektir. Dehhak'a göre ise "Et ve deri" demektir. İbn-i Zeyd'e göre (اَلشَّوىٰ) insan vücudunun büyük uzuvları demektir. Taberi, Allah tealanın, cehennem ateşinin insanın kafa derisini ve vücudunun her tarafını pişirerek kopardığını bizlere beyan ettiğini söylemiştir.

Âyet-i kerime, cehennem ateşinin, sırtını dönüp yüzçevireni kendisine çağırdığını zikretmiştir. Sırtını dönüp yüzçevirenden maksat, Allaha itaate sırt çeviren, Allahın kitabına ve peygamberlerine iman etmekten yüzçeviren demektir. Yani, cehennem, kâfirleri kendisine çağıracak, onun, müminlerin üzerinde ise bir otoritesi olmayacaktır. Âyette geçen "Servet toplayıp yığan"dan maksat, zekatını vermeyen ve harcaması farz olan yerlere malını harcamayan, böylece, Allahın, malında farz kılmış olduğu hakkı yerine getirmeyerek mal biriktiren demektir.

Abdullah b. Ukeym, para kesesinin ağzını bağlamaz ve "O cehennem, sırtını dönüp yüz çevireni ve servet toplayıp yığanı kendisine çağırır." âyetini okurdu.

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾

19- Gerçekten insan sabırsız ve hırslı yaratılmıştır.

*Âyet-i kerimede zikredilen insandan maksat, "Kâfir ve müşrikler"dir. "Sabırsız ve hırslı" diye tercüme edilen (هَلُوعًا) ifadesi, Said b. Cü-

beyr'e ve Dehhak'a göre "Çok cimri ve çok sızlanan" İkrime'ye göre "Velveleci" Şu'be'ye göre "Hırslı" İbn-i Zeyd'e ve Katade'ye göre "Çok sızlanan" şekillerinde izah edilmiş, Abdullah b. Abbas ise daha sonra gelen iki âyetin, bu âyetteki (هلوعاً) kelimesini izah ettiğini söylemiştir.

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾

وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾

20- Başına bir felaket geldiği zaman feryad eder.

21- Kendisine bir hayır dokunduğu zaman da çok cimrileşir.

Böyle bir insanın malı azalır ve fakir düşerse pek sızlanır, buna karşı sabretmez. Buna mukabil malı artar, zenginleşirse, Allahın kendisine verdiği nimetlere karşı cimri kesilir de onu, Allahın emrettiği yerlere harcamaz.

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾

الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾

22-23- Ancak şunlar müstesnadır. Namaz kılıp namazlarına devam ederler.

*İnsanlar pek sabırsız, çok hırslı, çok cimri ve çok şikayetçi olan varlıklardır. Ancak şunları yapan insanlar bu sıfatlardan uzaktırlar: Allahın kendisine farz kıldığı namazı eda edip ona kesintisiz olarak devam edenler.Burada zikredilen namazdan maksat, farz kılınan beş vakit namazdır. Bu namazı kılan müminlerden maksat ise İbrahim en-Nehai ve Katade'ye göre, beş vakit namazını kılan her mümindir. İbn-i Zeyd'e göre ise bunlar, Resulullah ile birlikte namaz kılmaya devam eden müminlerdir. Ukbe b. Âmir'e göre ise bunlar, namaz kılarken sağlarına sollarına bakmayan kimselerdir.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ﴿٢٤﴾

لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾

24-25- Mallarında istçyenin vc yoksulun belli bir hakkı olduğunu kabul edenler,

*Âyette, müminlerin mallarında isteyenin ve yoksulun belli bir hakkı olduğu zikredilmektedir. Katade ve Said b. Cübeyr, bu haktan maksadın, Allahın farz kıldığı zekat olduğunu söylemişlerdir. Abdullah b. Abbas ve Mücahid'e göre ise burada zikredilen "Hak"tan maksat, zekatın dışındaki bir haktır. Abdullah b. Abbas bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Bu hak, zekatın dışında bir haktır. Bu hak, akrabana verdiğin, misafire ikram ettiğin şey, âciz ve zayıf bir kimseyi taşıman yahut bir yoksula yardım etmendir."

Abdullah b. Ömer, Şa'bi ve İbrahim en-Nehai'ye göre ise bu hak, zekatı kapsadığı gibi zekat dışı hakları da kapsamaktadır. Abdullah b. Ömer'e "Bu haktan maksat, zekat mıdır?" diye sorulunca o soran kişiye: "Şüphesiz ki senin üzerinde zekatın dışında da hak vardır." demiştir.

Âyette zikredilen "İsteyen"den maksat, "El açıp dilenen" demektir. "Yoksul"dan maksat ise çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Abdullah b. Abbas, Said b. el-Müseyyeb, Ata, Mücahid ve İbrahim en-Nehai'ye göre burada zikredilen "Yoksul, yani mahrum"dan maksat, Beytül Maldan payı olmayan, çalışıp kazanamayan ve kendisini geçindirecek bir sanatı da bulunmayandır. Buna "Muharif" de denir.

İbrahim en-Nehai ve Hasan b. Muhammed el-Hanefiyye'ye göre burada zikredilen "Mahrum"dan maksat, savaşa katılmayan bu itibarla da ganimetten payı olmayan ve ganimetler taksim edilirken orada bulunan kimsedir. Bu gibi insanlara, ganimetten mahrum olduklarından dolayı belli miktarda bazı şeyler verilir. Âyet-i kerime bunları zikretmektedir.

İkrime'ye göre âyette zikredilen "Yoksul"dan maksat, malı artmayan demektir. Ebu Kılabe ve İbn-i Zeyd'e göre "Yoksul"dan maksat, malı âfetlerle telef olan demektir. Katade ise "Yoksul"dan maksadın, iffetinden dolayı el açıp istemeyen kimse" olduğunu söylemiştir. Şa'bî: "Doğrusu ben yoksulun kim olduğunu anlamaktan âciz kaldım." demiştir.

Taberi, yoksul kelimesinin bütün cihetlerden yoksul olan kimseyi kapsadığını, her ne yönden olursa olsun yoksul düşen kimsenin, mal sahiplerinin mallarında hakkı olduğunu söylemiştir.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾
وَالَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾
إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾
وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾
إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾
فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾
وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾
وَالَّذِينَ هُم بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾
وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾
أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

26- Hesap gününe iman edenler,

27-28- Rablerinin azabından korkanlar -Şüphesiz rablerinin azabından kimse emin olamaz-

29-31- Mahrem yerlerini eşleri ve cariyeleri dışında herkesten koruyanlar, onlar ise kınanmazlar. Bunun dışına taşanlar ise haddi aşanlardır.

32- Emanetlerine ve sözlerine riayet edenler,

33- Şahitliklerini dosdoğru yapanlar

34-35- Namazlarına devam edenler. Evet işte onlar, cennetlerde ağırlanacak kimselerdir.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde de kendisine bir kötülük geldiğinde çokça sızlanan ve kendisine Allahın nimeti eriştiğinde de çokça cimri kesilen insanlardan olmayanları zikretmeye devam etmiştir. Bunlar ise şunlardır: Öldükten sonra diriltildiklerinde yaptıklarının karşılığı verilecek olan bir günün ge-

leceğine iman edenler, dünyada iken rablerinin âhirette, emrine karşı gelenler için hazırladığı azabından korkanlar,bu sebeple onun koyduğu farzlara titizlik gösterip beyan ettiği sınırı aşmayanlar, avret mahallerini eşleri ve cariyeleri dışındaki kimselerden koruyup zinaya düşmeyenler, avret mahallerini ancak eşleri ve cariyelerine karşı koruma zorunluğu hissetmeyenler kınanmazlar. Zira bu kimseler onlar için helaldir. Fakat eşi ve cariyesinin dışına taşanlar, Allahın beyan ettiği helalların sınırını aşan kimselerdir. Bunlar bu halleriyle harama düştükleri için cezalandırılacaklardır.

Yine, başına gelen kötülüklerden dolayı sızlanmayıp kendilerine bir hayır dokunduğu zaman da cimrileşmeyen insanlardan bir kısmı da şunlardır: Yerine getirmesi icabeden farzlar gibi Allahın onlara verdiği emanetlere ve kulların kendilerine teslim ettiği emanetlere ayrıca Allaha ve kullarına vermiş oldukları ahitlere riayet edenler, bir husus için şahitlik yapmaya çağırıldıklarında o şahitliği dosdoğru yapanlar, onu değiştirip bozmayanlar, namazlarının vakitlerini ve farzlarını muhafaza edenler, işte bunlar cennetlere konacaklar ve Allah tarafından orada ikram göreceklerdir.

فَمَالِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾

عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾

36-37- Ey Muhammed, ne oluyor bu kâfirlereki sana doğru koşuşuyorlar? (Sonra da) sağdan ve soldan guruplar halinde dağılıp gidiyorlar.

*Abdullah b. Abbas bu âyetleri şu şekilde izah etmiştir: "Ne oluyor bu kâfirlere ki sağdan soldan guruplar halinde seni dikkatle izliyorlar? Ne Allahın kitabını ne de Peygamberini arzuluyorlar.

Âyette geçen ve "Guruplar" diye tercüme edilen (عزين) kelimesi Abdullah b. Abbas'a göre, insanlardan oluşan bir topluluk, Mücahid'e göre, birbirinden uzak meclisler, Katade'ye göre fırkalar, Dehhak'a göre insanların oluşturduğu halka ve arkadaş grupları, Hasan-ı Basri'ye göre, çevreye dağılmış insanlar demektir. Ebu Hureyre ve Cabir b. Semüre'den rivayet edilen bir hadiste Peygamber efendimiz de (عزين) kelimesini ayrı ayrı guruplar manasında kullanmıştır. Cabir b. Semüre diyor ki:

قَالَ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَرَآنَا حِلَقاً. فَقَالَ «مَالِي أَرَكُمْ عِزِينَ».

"Sahabiler mescidin içinde öbek öbek oturmuş konuşurken Resulullah mescide girdi ve onlara: "Ne oluyor da sizi böyle bölük bölük görüyorum?" (7) buyurdu.

أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾

كَلَّا ۖ إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

38- Onlardan her biri, Naim cennetine girmeyi mi umuyor?

39- Hayır, giremeyeceklerdir. Gerçekten biz onları, kendilerinin de bildiği bir şeyden yarattık.

Ey Muhammed, sana doğru bakıp duran bu kâfirlerden her biri,nimetlerle dolu olan cennete gireceğini mi ümit ediyor? Hayır, durum bu kâfirlerin ümit ettikleri gibi değildir. Zira biz onlardan her birini bildikleri bir damla murdar sudan yarattık.Onlar bu halleriyle cenneti hak etmiş olamazlar. Cennete girmek ancak onları bu gibi bir damla sudan yaratan Allaha itaat etmekle hak edilmiş olur. Onlar cennete girmeyi nasıl arzuluyorlar? Zira onlar, isyankâr kâfirlerdir.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾

عَلَىٰ أَن نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾

7- Müslim, K.es-Salah, bab: 119, Hadis no: 430 / Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 16, Hadis no: 4823 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.5, S.101

40-41- Doğuların ve batıların rabbine yemin ederim ki biz onların yerine daha hayırlılarını getirmeye kadiriz ve kimse önümüze geçemez.

42- Ey Muhammed, sen onları kendi hallerine bırak. Varsınlar kendilerine vaadedilen gün gelinceye kadar (bâtıl inançlara) dalsınlar ve oyalanıp dursunlar.

*Allah teala bu âyetlerde, dilerse isyankâr kâfirleri tümünü helak edip onların yerine itaatkâr müminleri getirebileceğini, bunu yaparken de onun elinden hiçbir kimsenin kurtulamayacağını beyan ediyor ve bu beyanından önce de "Doğuların ve batıların rabbine yemin ederim ki." diyerek bizzat kendisine yemin ediyor. Doğunun ve batının birer tane olmalarına rağmen âyette "Doğular ve batılar" diye ifade edilmesinin hikmetini Abdullah b. Abbas şöyle izah etmiştir. "Güneş her yıl üç yüz altmış ayrı yerden doğar. Yılın sonunda ilk doğduğu yere istemeyerek döner ve şöyle der: "Rabbim, sen beni, kullarının üzerine doğdurma. Zira ben, onların sana isyan ettiklerini görüyorum."

Ey Muhammed, sen sana doğru koşuşan, sağından ve solundan dağılıp fırkalar oluşturan o müşrikleri bırak ki vaadedildikleri kıyamet günüyle karşı karşıya gelinceye kadar batıl inançlarına dalıp dursunlar. Ve geçici dünyada oynayıp eğlensinler.

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

43-44- O gün kâfirler, gözleri açılmaz bir halde, kendilerini zillet bürümüş olarak sanki dikili bir şeye koşuyorlarmış gibi süratle kabirlerinden çıkarlar. İşte vaadolundukları gün bu gündür.

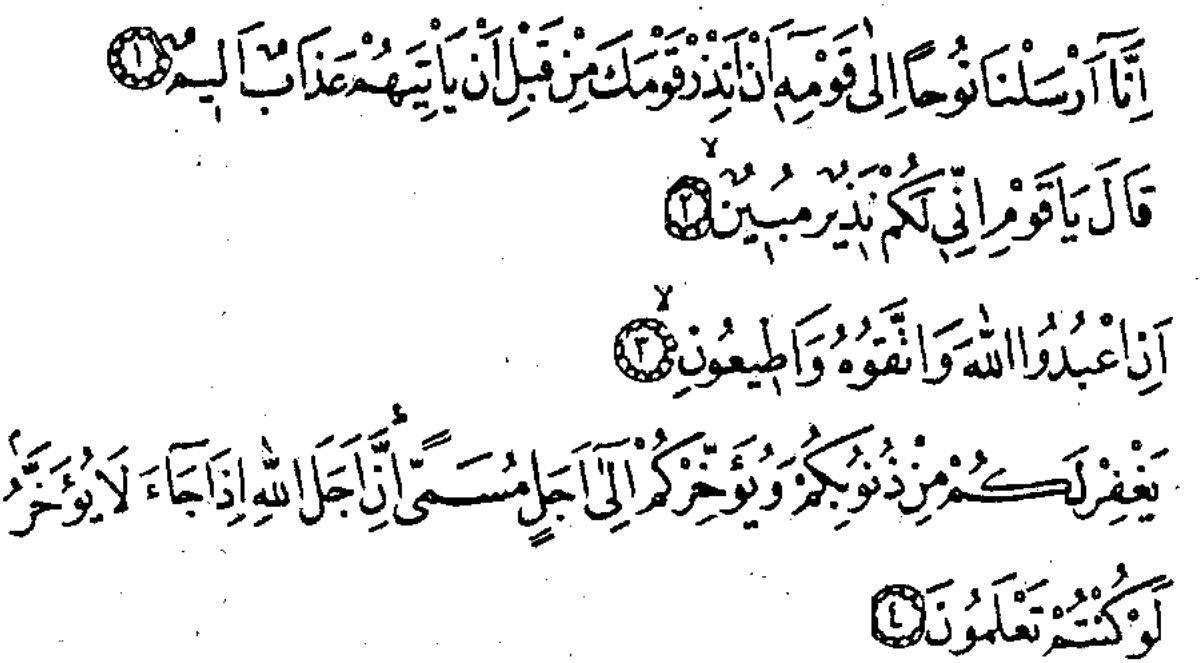
Vaadedildikleri o gün gelince sanki dikilen bir sancağın altına veya putlara koşuyormuşcasına kabirlerinden hızlı bir şekilde çıkıp mahşer yerine gideceklerdir. O gün onların gözleri korkudan baygın hale gelmiş olacak, kendilerini zillet kaplayacaktır. İşte onların vaadedildikleri kıyamet günü böyle bir gündür.

NUH SURESİ

Nuh suresi yirmi sekiz âyettir. Mekke'de nazil olmuştur.

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

1- Biz Nuh'u kavmine "Can yakıcı bir azap gelmeden önce onları uyar." diye Peygamber olarak gönderdik.

2- Nuh şöyle dedi: "Ey kavmim, ben, şüphesiz ki sizin için apaçık bir uyarıcıyım.

3-4- Allaha ibadet edin. Ondan korkun ve bana itaat edin ki, Allah günahlarınızı bağışlasın ve sizi muayyen bir vakte kadar ertelesin. Allahın tayin ettiği ecel geldiği zaman, asla ertelenmez. Keşke bunu bir bilseydiniz.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, Hz. Nuh'u Peygmaber olarak kavmine gönderdiğini ve ona kavmini, tufan gibi can yakıcı bir azabın gelip çatmasından önce uyarmasını emrettiğini, Hz. Nuh'un da, Allahın verdiği emre uyarak, kavmini uyardığını ve onlara şöyle dediğini beyan etmektedir.

"Ey kavmim, ben sizi, Allahın azabına uğramanızdan sakındıran, açık bir uyarıcıyım. İnkarınızdan dolayı bu azaba uğratılmaktan kaçının. Allaha kulluk edin, putları bırakın. Ona iman edip salih ameller işleyerek ondan korkun. Size emrettiğim ve yasakladığım şeylerde bana itaat edin ki Allah günahlarınızı affetsin ve sizi, eceliniz gelinceye kadar ertelesin. Cezalandırmasın. Allahın, levh-i mahfuzda, yaratıkları için yazdığı ecel geldiği zaman asla ertelenmez. Keşke sizler bunu bilmiş olsaydınız. İşte o zaman Allaha itaat ederdiniz.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾

فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾

وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ

وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿٨﴾

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ﴿٩﴾

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ﴿١١﴾

وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾

5- Nuh şöyle dedi: "Rabbim, kavmimi gece gündüz imana davet ettim.

6- Davetim onları, senin yolundan daha çok uzaklaştırmaktan başka bir şeye yaramadı.

7- Doğrusu ben, bağışlaman için onları ne zaman imana davet ettiysem, onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar. (Beni görmemek için) elbiselerine büründüler (inkarlarında) ısrar ettiler ve büyüklendikçe büyüklendiler.

9- Sonra da onlara, bazen açıktan açığa, bazen de gizliden gizliye hakkı tebliğ ettim.

10- Ve şöyle dedim: "Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin. Şüphesiz ki o, çok bağışlayandır.

11- Size gökten bol bol yağmur indirsin.

12- Size çok mallar ve oğullar versin, bahçeler bağışlasın. Irmaklar akıtsın.

Nuh, kavmine, rabbinin peygamberliğini tebliğ edip onları uyarınca onlar Nuh'a karşı çıktılar. Kendilerine, rabbi tarafından getirdiklerini reddettiler. Bunun üzerine Nuh, onları, rabbine şikayet ederek şöyle dedi: "Ey rabbim, ben kavmimi, gece gündüz seni birlemeye, sana kulluk etmeye davet ettim. Onları, senin cezalandırmandan ve kahrından sakındırdım. Fakat benim onları davet etmem, onların, haktan daha fazla kaçmalarından başka bir şeye yaramadı. Ben onları, günahlarını affetmen için seni birlemeye ve sana itaat etmeye her davet ettiğimde, davetimi işitmemek için parmaklarını kulaklarına tıkadılar. Beni görmemek için elbiseleriyle yüzlerini örttüler. Şer ve inkarlarında ısrar ettiler. Hakka boyun eğmeyi gururlarına yedirmeyip büyüklendikçe büyüklendiler. Sonra ben onları, açıkça davet ettim. Daha sonra da davetimi iyice açıkladım. Başbaşa kaldığımızda, onları gizli olarak da davet ettim. Ve onlara dedim ki: "Siz, rabbinizden, günahlarınızın affını dileyin ve inkarcılığınızdan vazgeçip ona tevbe edin, onu birleyin ve ibadeti sadece ona yapın ki sizi bağışlasın. Zira o, kendisine yönelenin tevbesini çokça kabul edendir. Eğer sizler, tevbe eder, rabbinizi birler ve ona samimi olarak kulluk edecek olursanız sizin üzerinize gökten ard arda yağan yağmurlar gönderir de rızkınızı bollaştırır. Bununla birlikte rabbiniz size mallar ve oğullar verir. Malları ve oğulları olanların da mal ve oğullarını artırır. Sizin için çeşitli bahçeler meydana getirir ve bahçelerinizi, ekinlerinizi sulayacağınız pınarlar var eder.

*Nuh (a.s.)ın, kavmini dine davet etmesi, onları haktan uzaklaştırmaktan başka bir şeye yaramamıştır. Bu hususta Katade diyor ki: "Bize nakledildiğine göre, Nuh kavminden insanlar oğullarını tutup Nuh (a.s.)a götürürmüş ve onlara "Bundan kaçın. Sakın seni baştan çıkarmasın. Beni de babam, senin gibi iken tutup buna getirmiş ve benim seni bundan sakındırdığım gibi o da beni sakındırmıştı." derdi.

Nuh (a.s.) kavmine, Allahtan af diledikleri takdirde Allahın onlara bol bol yağmur vereceğini söylemiştir.

Şa'bi diyor ki: "Bir gün Ömer b. el-Hattab, yağmur duasına çıktı ve orada istiğfar dilemekten başka bir duada bulunmadı. Geri dönünce: "Ey müminlerin emiri, senin, Allahtan yağmur istediğini duymadık." dediler. Hz. Ömer de onla-

ra şu cevabı verdi: "Ben, yağmuru, kendileriyle yağmur istenen, göğün kepçeleriyle istedim." Hz. Ömer bundan sonra "Rabbinizden bağışlanmanızı dileyin. Şüphesiz ki o, çok bağışlayandır. Size gökten bol bol yağmur indirsin." âyetlerini okudu. Daha sonra da: "Ey kavmim, rabbinizden af dileyin. Sonra ona tevbe edin ki, size gökten, bol bol yağmurlar indirsin, kuvvetinize kuvvet katsın. Suçlular olarak yüz çevirmeyin." (1) âyetini okudu.

Hz. Nuh, kavmine Allahtan af dilemeleri halinde Allahın, kendilerine, mallar, oğullar, bahçeler ve nehirler vereceğini zikretmiştir. Bu hususta Katade diyor ki: "Nuh (a.s.) kavminin dünyaya tamahlarından dolayı boyunlarının kırıştığını görmüş ve onlara: "Gelin Allaha itaat edin. Bunu yaparsanız, hem dünyayı hem de âhireti elde edersiniz." demiştir.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾

13- Size ne oluyor da Allaha yüceliği yakıştıramıyorsunuz?

*Bu âyet-i kerime, çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Mücahid'e Dehhak'a ve Ali b. Talha'nın Abdullah b. Abbas'tan naklettiğine göre âyetin manası şöyledir: "Size ne oluyor da, Allaha büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?"

Said b. Cübeyr'in, Abdullah b. Abbas'tan naklettiğine göre âyetin manası "Size ne oluyor da Allaha hakkıyla tazim etmiyor ve onu ululamıyorsunuz?" şeklindedir.

İbn-i Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Size ne oluyor da Allahın azametini bilmiyorsunuz?"

Katade'ye göre âyetin manası şöyledir: "Size ne oluyor da, neticenin Allaha ait olduğunu kabul etmiyorsunuz? İbn-i Zeyd'e göre âyetin manası "Size ne oluyor da itaatın Allaha ait olduğunu ümit etmiyorsunuz?" şeklindedir.

Taberi ise âyetin "Size ne oluyor da Allahın azametinden dolayı ondan korkmuyorsunuz?" şeklinde izah edilmesinin daha doğru olduğunu söylemiştir.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾

14- Oysa o sizi, çeşitli merhalelerden geçirerek yaratmıştır.

*Âyette geçen "Çeşitli merhaleler" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas ve Dehhak'a göre, önce menisonra kan pıhtısı sonra da bir parça et olma merhaleleridir.Mücahid'e göre ise bu merhalelerden maksat, önce topraktan sonra meniden daha sonra da kan pıhtısından meydana gelen merhalelerdir.

Katade'ye göre ise bu merhalelerden maksat, önce meni sonra kan pıhtısı sonra kemikleşme daha sonra kemikleri etle kaplama son olarak da insanı bambaşka bir varlık haline getirip onda tüyler bitirme merhaleleridir. İbn-i Zeyd'e göre ise bu merhaleler meni, meninin kana karışması, sonra kanın meniye galip gelerek kan pıhtısı halini alması, daha sonra bir parça et haline gelmesi sonra kemikleşmesi daha sonra da kemiklerin etle bürünmesi merhaleleridir.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾

وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾

15- Allahın, yedi göğü tabaka tabaka nasıl yarattığını,

16- O tabakalar içinde ay'ı nasıl bir nur, güneşi de nasıl bir kandil yaptığını görmez misiniz?

Nuh, müşrik olan kavmine karşı konuşmasına devamla onlara şöyle demiştir: "Ey kavmim, siz, bakıp ibret almıyor musunuz ki Allah, yedi göğü birbiri üzerine konmuş tabakalar halinde nasıl yarattı ve bu göklerde ay'ı bir nur güneşi de bir kandil yaptı?

*Abdullah b. Amr b. el-Ass diyor ki: "Ay ile güneşin asıl ışıkları göklerdedir. Bunu anlamak için dilerseniz şu âyeti okuyun: "Allahın, yedi göğü tabaka tabaka nasıl yarattığını, o tabakalar içinde ay'ı nasıl bir nur, güneşi de nasıl bir kandil yaptığını görmez misiniz?"

Dehhak ise şöyle demiştir: "Ay, yedi göğün yaratıldığı anda yaratılmıştır. Zira Allah teala: "Ay'ı yedi kat gökte bir nur yaptı." buyurmaktadır.

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾

لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾

17- Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirdi.

18- (Öldükten) sonra sizi tekrar oraya döndürecek ve (oradan yine diriltip) çıkaracaktır.

19-20- Geniş yollarında gezip dolaşasınız diye Allah yeri sizin için halı gibi serip döşedi."

*Nuh (a.s.) kavmine karşı sözlerine devamla diyor ki: "Allah sizi yeryüzünün toprağından yarattı. Öldükten sonra sizi tekrar oraya döndürüp toprak yapacaktır. Kıyamet kopunca da sizi diriltip, ölmeden önceki halinize getirerek topraktan çıkaracaktır. Allah, yeryüzünü de sizlere, serilen halılar haline getirmiştir ki yeryüzünde çeşitli yollardan gidip gelerek ihtiyaçlarınızı karşılayasınız.

Nuh (a.s.) Allahın kudretini ve azametini kavmine hatırlatmak için onun, gökleri ve yeri nasıl yarattığını, yeryüzünü insanların yaşaması için nasıl müsait hale getirdiğini anlatmış ve bunları yaratana kulluk edilmesini, ona ortak koşmanın çirkin bir şey olduğunu pekiştirerek söylemiştir.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾

21- Nuh şöyle dedi: "Rabbim, kavmim bana isyan etti. Malı ve evladı kendisine zarardan başka bir şey vermeyen kimseye uydu.

22-Onlar büyük tuzaklar kurdular.

Nuh, Allaha yönelerek kavmi hakkında şu şikayete bulundu: "Rabbim, kavmim bana isyan etti. Emrime karşı geldi. Onları davet ettiğim hidayeti ve hakkı reddettiler. Onlar beni dinleyecekleri yerde malı ve evladı çok olanı dinle-

diler. Halbuki onun malı ve evladı, kendisini zarara uğratmak ve Allahtan uzaklaştırmaktan başka bir şey yapmamıştır. Onlar bu inkarlarıyla da kalmayıp büyük tuzaklar kurmuşlardır. Kendilerine tabi olanlara doğru yolda olduklarını telkin etmişler ve onları aldatmışlardır.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾

23- "Sakın ilahlarınızı bırakmayın "Ved" "Suva" "Yeğus" "Yeuk" ve "Nesr" gibi putlarınızdan vazgeçmeyin." dediler.

*Abdullah b. Abbas diyor ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا صَارَتِ الْأَوْثَانُ الَّتِي كَانَتْ فِي قَوْمِ نُوحٍ فِي الْعَرَبِ بَعْدُ أَمَّا وَدٌّ كَانَتْ لِكَلْبٍ بِدَوْمَةِ الْجَنْدَلِ وَأَمَّا سُوَاعٌ كَانَتْ لِهُذَيْلٍ وَأَمَّا يَغُوثُ فَكَانَتْ لِمُرَادٍ ثُمَّ لِبَنِي غُطَيْفٍ بِالْجَوْفِ عِنْدَ سَبَأٍ وَأَمَّا يَعُوقُ فَكَانَتْ لِهَمْدَانَ وَأَمَّا نَسْرٌ فَكَانَتْ لِحِمْيَرَ لِآلِ ذِي الْكَلَاعِ أَسْمَاءُ رِجَالٍ صَالِحِينَ مِنْ قَوْمِ نُوحٍ فَلَمَّا هَلَكُوا أَوْحَى الشَّيْطَانُ إِلَى قَوْمِهِمْ أَنِ انْصِبُوا إِلَى مَجَالِسِهِمُ الَّتِي كَانُوا يَجْلِسُونَ أَنْصَابًا وَسَمُّوهَا بِأَسْمَائِهِمْ فَفَعَلُوا فَلَمْ تُعْبَدْ حَتَّى إِذَا هَلَكَ أُولَئِكَ وَتَنَسَّخَ الْعِلْمُ عُبِدَتْ

"Nuh kavminin taptığı putlar daha sonra Araplara intikal etmiştir. Ved isimli put, "Dumetül Cendel" denen yerde bulunuyordu. Ve Kelb kabilesine aitti. "Suva" Huzeyl kabilesine aitti. "Yeğus" Murat kabilesine aitti. Daha sonra Sebe' de bir vadinin içinde bulunuyordu. Ve Ğutayf oğullarına ait olmuştu. "Yeuk" Hemdan oğullarına aitti. Nesr ise himyerlilerin "Zilkila" ailesine aitti. As-

lında bu isimler Nuh kavminden salih kimselerin adlarıydı. Bunlar ölünce şeytan bunların kavimlerinin oturdukları meclislerde bunları hatırlatarak timsaller dikmelerini ve bu timsallere onların adlarını vermelerini telkin etmiş onlar da bunu yapmışlardır. Önceleri bu şeylere tapılmıyordu. Bunları dikenler ölüp gidince ilim de (bunların ne için dikildikleri konusundaki bilgiler de) silinip gitti. Böylece bu putlara ibadet edilmeye başlandı. (2)

Katade de bu putların hikayesini bu şekilde izah etmiştir.

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾

24- böylece bir çok insanı sapıttılar. Sen bu zalimlerin sadece sapıklıklarını artır."

*Nuh, sözlerine devamla şöyle demiştir: Bu putlara tapanlar, kendileri haktan saptıkları gibi bir çok kimseyi de doğru yoldan saptırmışlardır. Ey rabbim, sen zalimlerin kalblerini mühürleyerek sadece sapıklıklarını artır.

Hz. Nuh, kavminin inkarcılıkta ısrar etmesi ve kendisine karşı gelmesi üzerine onların aleyhine duada bulunmuş Allah teala da duasını kabul ederek onları suda boğmuştur.

مِّمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَنصَارًا ﴿٢٥﴾

25- Onlar, işledikleri günahlarından dolayı tufanda boğuldular. Peşinden, yakıcı bir ateşe atıldılar ve kendilerini azaptan kurtaracak, Allahtan başka yardımcılar bulamadılar.

Nuh kavmi inkarlarında inatçılıkları ve peygamberlerine karşı gelmeleri gibi günahlarının çok oluşu sebebiyle Allah tarafından suda boğuldular. Suyun dalgalarından çıkarılıp cehennem ateşine sokuldular. Onlar, kendileri için Allahtan başka hiçbir yardımcı bulamadılar. Allahın, kendilerini cezalandırmasına karşı koyamadılar.

وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾

إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾

26- Nuh şöyle dedi: "Rabbim, kâfirlerden, yeryüzünde dolaşan tek kişi bırakma.

27- Eğer onları yeryüzünde bırakırsan kullarını saptırırlar ve ancak günahkar ve kâfir çocuklar doğururlar.

*Katade diyor ki: "Nuh (a.s.) bu duasını şu vahiy kendisine geldikten sonra yapmıştır. "Nuh'a şöyle vahyedildi: "Daha önce iman etmişlerden başka artık kavminden hiçbir kimse iman etmeyecektir. Yaptıklarından dolayı sakın üzülme." (3)

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

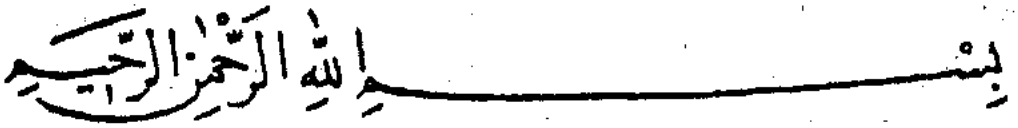
28- Rabbim, beni, anamı, babamı, evime mümin olarak girenı, mümin erkekleri ve kadınları affet. Zalimlerin ise sadece helakini artır.

Nuh daha sonra şöyle demişti: "Rabbim, beni affet, günahlarımı ört. Anamı babamı da affet ve günahlarını ört. Benim mescidime ve namazgâhıma girenleri de affet. Bütün mümin erkek ve kadınları da affet. İnkarlarıyla kendilerine zulmedenlerin ise sadece zararlarını artır. Dünya ve âhirette hüsrana uğrat."

*Mücahid diyor ki: "Kavmi önceleri Nuh'u dövüyordu. Öyle ki o, bayılıyordu. Kendisine gelince de "Ey rabbim, sen kavmimi affet çünkü onlar bilmiyorlar." diyordu.

CİN SURESİ

Yirmi sekiz âyettir. Mekke'de nazil olmuştur.

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

1-2- Ey Muhammed, de ki: "Bana şu vahyedildi: Cinlerden bir topluluk (Kur'an okumamı) dinlemiş ve şöyle demişler: "Gerçekten biz, hayrete düşüren ve hidayeti gösteren bir Kur'an işittik ve ona iman ettik. Artık rabbimiz olan Allaha hiçbir kimseyi ortak koşmayacağız.

Ey Muhammed, de ki:"Allah bana şöye vahyetti: "Cinlerden bir topluluk Kur'anı dinlemiş ve kavimlerine döndüklerinde onlara: "Biz gerçekten hayret edilecek bir Kur'an işittik. O Kur'an, kendisine uyanları hakka davet ediyor ve onlara doğru yolu gösteriyor. Bu sebeple biz ona iman ettik. Rabbimize hiçbir kimseyi ortak koşmayacağız."

*Abdullah b. Abbas bu âyeti izah ederken şöyle demiştir: "Resulullah cinleri ne görmüş ne de Kur'anı onlara bilerek okumuştur." Abdullah b. Abbas böyle söylemiş ve şunları nakletmiştir:

Verka diyor ki:"Zevbea" diye adlandırlana cin'in topluluğu, onunla birlikte Mekke'ye, Resulullah (s.a.v.)e geldiler. Resulullahın Kur'an okumasını işittiler. Sonra ayrılıp gittiler. İşte şu âyet-i kerime bunu izah etmektedir: "Ey Muhammed, bir zaman Kur'anı dinleyecek bir cin taifesini sana yöneltmiştik. Kur'anın okunuşunda hazır bulununca birbirlerine "Susun dinleyin" dediler. Okuma bitince de kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler." (1)

Mekke'ye gelen bu cinlerin sayısı dokuz idi. İçlerinde Zevbea da bulunuyordu. Dehhak da: "Ey Muhammed de ki: Bana şu vahyedildi. Cinlerden bir topluluk Kur'an okumamı dinlemiş ve şöyle demişler..." âyetinin, "Ey Muhammed, bir zaman Kur'anı dinleyecek bir cin taifesini sana yöneltmiştik.." âyetine işaret ettiğini söylemiş ve şöyle demiştir: "İsa ile Muhammed'in arasında gökler korunmamıştı. Allah teala Muhammed (s.a.v.)i gönderince dünya göğü korunma altına alındı. Şeytanlar alevlerle kovuldu. Bunun üzerine İblis şöyle dedi: "Yeryüzünde yeni bir şey meydana geldi." Sonra cinlere emretti ve yeryüzünü tarayıp meydana gelen o şeyin haberini kendisine getirmelerini istedi. Cinlerden gönderdiği ilk topluluk, Yemen'deki Nusaybin cinleri idi. Bunlar cinlerin en şereflileri ve efendileriydi. İblis bunları Tihame'ye ve onun çevresinde bulunan Yemen diyarına gönderdi. O topluluk devam edip Mekke'ye iki günlük mesafede bulunan "Nahle" vadisine geldiler. Orada Resulullahı sabah namazını kılarken buldular. Onun Kur'an okuduğunu işittiler. Yanına varınca birbirlerine "Susun" dediler. Resulullah bunları ne gördü ne de hissetti. Ta ki Allah teala Resulullaha: "Ey Muhammed, de ki: Bana şu vahyedildi. Cinlerden bir topluluk Kur'an okumamı dinlemiş ve şöyle demişler.." âyetini indirdi.

Cinlerle ilgili daha geniş bilgi için Ahkaf suresinin yirmi dokuzuncu âyetinin izahına bakılabilir.

وَأَنَّهُۥ تَعَٰلَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا ٱتَّخَذَ صَٰحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾

3- Doğrusu rabbimizin yüceliği her yücelikten üstündür. O, ne eş edinmiştir ne de çocuk.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Yücelik" diye tercüme edilen (جَدُّ) "Ced" kelimesi müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir:

Abdullah b. Abbas, Süddi, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre "Ced" kelimesi-

1- Ahkaf Suresi, 46/29

nin manası "Emir, saltanat ve kudret" demektir. Buna göre âyetin manası şöyledir: "Cinler dediler ki: Rabbimizin emri, saltanatı ve kudreti her şeyin üstündedir, yücedir."

İkrime, Mücahid ve Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre "Ced" kelimesinden maksat, "Azamet ve celal" demektir. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Rabbimizin büyüklüğü ve celali pek yücedir." Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.

Hasan-ı Basri'ye göre "Ced" kelimesinden maksat, "Zenginlik" Mücahid'e göre ise "Zikir" demektir. Bu izahlara göre âyetin manası: "Rabbimizin zenginliği veya zikri pek yücedir." demektir.

Ebu Cafer buradaki "Ced" kelimesinin "Dede" manasına geldiğini ve bu sözün, cinlerin cahillerinin sözü olduğunu söylemişse de bu görüş reddedilmiştir.

Taberi buradaki "Ced" kelimesinin, azamet, kudret ve saltanat manasına geldiğini söylemenin daha doğru olacağını söylemiş ve özetle şunları zikretmiştir: Ced kelimesi Arapça'da iki manada kullanılmaktadır. Bunlardan biri, babanın babası veya annenin babası demek olan "Dede" manasınadır. Âyette cinlerin, ced kelimesini "Dede" anlamında kullandıkları düşünülemez. Zira onlar âyetin devamında "O ne eş edinmiştir ne de çocuk." demektedirler. Bunu diyen cinlerin, "Rabbimizin dedesi". tabirini kullanarak şirk koşmaları düşünülemez.

Ced kelimesinin ikinci manası ise, pay ve nasip demektir. İşte cinler bu kelimeyi bu manada kullanmışlardır. Cinler bu sözleriyle şunları kasdetmişlerdir: "Rabbimizin mülk, saltanat, kudret ve azamette olan payı pek yücedir. Artık onun ne eşi olabilir ne de çocuğu. Zira eş edinme, şehvani arzuları giderme acziyetinin bir neticesidir. Rabbimiz ise böyle bir âcizlikten beridir, münezzehtir."

وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ۝٤

وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۝٥

4- Doğrusu bizim beyinsizimiz, Allah hakkında gerçek dışı şeyler söylüyormuş.

5- Halbuki biz, insanların ve cinlerin, Allah hakkında yalan söyleyeceklerini sanmıyorduk.

*Kur'anı dinleyen cinler, sözlerine devamla şöyle demişlerdir: "Doğrusu bizim içimizdeki beyinsiz İblis, Allaha karşı haksız sözler söylüyormuş. Doğrusu bizler insanların ve cinlerin Allaha karşı yalan bir şey söyleyeceklerini hiç zannetmiyorduk."

Cinler, Kur'anı işitmezden önce kâfir ve müşriklerin, İblisin telkiniyle Allah hakkında söylediklerinin doğru olduğunu sanıyorlarmış. Fakat Kur'anı dinleyince onların yalancı olduklarını anlamış ve Allaha karşı böyle bir cür'ette bulunmalarına hayret ederek bu sözleri söylemiş ve İblise "Beyinsiz" demişlerdir.

وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾

6- Gerçekten, insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sınırlardı da o cinlerin cür'et ve azgınlıklarını artırırlardı.

*Kur'anı dinleyen cinler, sözlerine devamla şöyle demişlerdir: "İnsanlardan bir kısım erkekler, yolculuk yaparlarken konakladıkları yerlerde cinlere sığınırlar ve böylece cinleri kendilerine karşı cesaretlendirirlerdi.

Abdullah b. Abbas, Hasan-ı Basri, İbrahim en-Nehai, Mücahid, Katade, Rebi' b. Enes ve İbn-i Zeyd bu âyeti izah ederlerken şöyle demişlerdir: Cahiliye döneminde insanlardan herhangi bir kişi yolculuğu esnasında belli bir vadide konaklayınca cinleri kasdederek: "Ben bu vadinin azizine (en güçlü zatına) sığınırım." diyorlardı. Böylece insanlar cinlerden cesaretlerini artırıyorlar cinler de bunu söyleyen insanların günahlarını artırıyorlardı.

Âyet-i kerimede zikredilen ve "Cür'et ve azgınlık" diye tercüme edilen (رَهَقًا) kelimesi çeşitli manalarda yorumlanmış ve buna sebep olanın, insanlar mı yoksa cinler mi olduğu hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Abdullah b. Abbas ve Katade'ye göre (رَهَقًا) kelimesinin manası "Günah"tır. İbrahim en-Nehai ve Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre de (رَهَقًا) kelimesinin manası "Cür'et, cesaret" demektir. Mücahid'e göre bu kelimenin manası "Korkmak"tır. Buna göre Abdullah b. Abbas ve Katade'ye göre âyetin manası şöyledir: "İnsanlar, cinlerin azizlerine sığınarak onların daha fazla günah işlemelerine sebep olmuşlardır. Zira cinler, insanların bu sığınmasıyla şımararak, Allahın haram kıldığı şeyleri daha fazla işlemeye girişmişlerdir Taberi bu izah tarzını tercih etmiştir.

İbrahim en-Nehai ve Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: "İnsanlar, cinlerin ululanına sığınarak aslında kendilerinden çekinen cinlerin cesaretlerini artırırlar. Böylece cinler insanları korkutmaya ve sindirmeye girişirler."

Mücahid'e göre ise âyetin manası şöyledir: Kâfirler cinlere sığınarak azgınlıklarını daha da artırırlar. Allahı bırakıp cinlere sığındıkları için daha fazla günaha girerler.

Rebi' b. Enes ve İbn-i Zeyd'e göre ise, insanlar cinlere sığınarak cinlerin kendilerini korkutmalarını daha da artırırlar.

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ﴿٧﴾

7- Onlar da sizin gibi, Allahın, hiçbir kimseyi Peygamber olarak göndermeyeceğini zannetmişlerdi.

*Taberi bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: Cinler birbirlerine şöyle demişlerdi: Gerçek şu ki sizin, Allahın herhangi bir kimseyi peygamber göndermeyeceğini zannettiğiniz gibi o insanlar da öyle zannetmişlerdir.

Bazı müfessirler bu âyet-i kerimeyi, cinlerin sözünden saymayıp Allah tealanın, kullarına hitabı sayarak şöyle izah emişlerdir "Ey insanlar, sizin zannettiğiniz gibi o cinler de Allahın herhangi bir kimseyi Peygmaber olarak göndermeyeceğini zannetmişlerdir. Veya: Ey cinler, sizin zannettiğiniz gibi insanlar da Allahın, herhangi bir kimseyi peygamber olarak göndermeyeceğini zannetmişlerdir."

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾

وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾

وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾

8- Gerçekten biz göğü yokladık. Orayı kuvvetli bekçiler ve kayan ateşlerle doldurulmuş bulduk.

9- Doğrusu biz daha önce gökte olup bitenlerin işitileceği bir yerde oturuyorduk. Fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir ateş parçasıyla karşılaşıyor.

10- Gerçekten bilmiyoruz, yeryüzündekilere bir kötülük mü istendi, yoksa rableri onların iyiliğini mi murat etti?

*Cinler sözlerine devamla şöyle demişlerdir: Biz göklere tırmanıp oralara başvurduk. Onların sağlam bekçilerle yani meleklerle ve akıp giden ateşlerle, yani şeytanları takibeden yıldızlarla dolu olarak bulduk. Gerçek şu ki biz cinler topluluğu, daha önce gökte neler olup bittiğini işitmek için orada belli yerlere oturur bilgi almaya çalışırdık. Fakat şu anda kim dinlemeye kalkışacak olursa kendisini gözetleyen bir ateşle karşı karşıya kalmış olur. Doğrusu bizler bilmiyoruz ki, gökteki haberlerin dinlenilmesinin yasaklanmasıyla Allah, yeryüzü sakinlerine bir kötülük mü dilemiş oluyor yoksa rableri onları hakka iletmeyi mi diliyor? Onlara bir peygamber göndererek onları irşad mı etmek istiyor?

Daha önce de izah edildiği gibi Hz. Muhammed, peygamber olarak gönderilmeden önce şeytanlar ve cinler göklere tırmanarak orada meleklerin konuşmalarından bazı şeyler alarak yeryüzüne getirmeye çalışırlarmış. Allah teala Hz. Muhammed (s.a.v.)i gönderdikten sonra şeytanların ve cinlerin göğe çıkma yollarını kapatmış ve onların, konuşmaları çalmalarına engel olmuştur. İşte bu âyetlerde cinler bu hususlardan bahsetmektedirler.

İbn-i Zeyd diyor ki: "Cinler göğü yoklayıp bu durumu tesbit edince İblise gitmiş ve ona: Bizim gökten bir şeyler işitmemize ne engel olabilir?" diye sormuşlar. İblis de onlara: "Gök ancak iki şeyden dolayı korunmaya alınır. Ya Allahın yeryüzüne aniden indirmeyi istediği bir azaptan dolayı veya göndereceği irşad eden ve düzelten bir peygamberden dolayı." demiştir. İbn-i Zeyd bunu zikrettikten sonra: "İşte Allah tealanın: "Gerçekten bilmiyoruz, yeryüzündekilere bir kötülük mü istendi yoksa rableri onların iyiliğini mi murad etti?" âyeti bunu beyan etmektedir." demiştir.

وَأَنَّا مِنَّا الصَّٰلِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾

وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِى الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُۥ هَرَبًا ﴿١٢﴾

وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۖ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ ۖ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾

وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾

11- Şüphesiz biz cinlerden, iyi olanlar da var daha aşağı mertebede olanlar da. Hepimiz ayrı yollar tutmuştuk.

12- Gerçekten biz, yeryüzünde Allahı âciz bırakamayacağımıza ve hiçbir zaman Allahın hakimiyetinden kurtulup kaçamayacağımıza kanaat getirdik.

13- Doğrusu biz Kur'anı işitince ona iman ettik. Rabbine iman eden, ne sevabının noksanlaştırılacağından ne de haksızlığa uğratılacağından korkar.

14- Şüphesiz biz de müslümanlar da vardır, haktan ayrılan zalimler de vardır. Müslüman olanlar doğru yolu arayıp bulmuşlardır.

15- Haktan ayrılan zalimlere gelince, onlar cehennemin yakıtı olmuşlardır.

Şüphesiz ki biz cinlerden Allaha itaat eden müslüman salih kullar olduğu gibi yine bizden salih olmayanlar da vardır. Biz, çeşitli meyil ve arzularda olan gruplardık. Yani bir kısmımız müslüman diğerlerimiz ise kâfirdi. Doğrusu bizler bildik ki Allahın bize bir kötülük dilemesi halinde biz onu yeryüzünde âciz bırakamayız. Bizi yakalamak istediğinde elinden kaçıp kurtularak onu âciz düşüremeyiz. Nerede olursak olalım Allah bizim üzerimizde mutlak kudret sahibidir. Doğrusu biz, kendine iman edenleri doğru yola ileten Kur'anı işitince onu tasdik ettik. Ve onun, Allah tarafından olduğunu kabul ettik. Kim rabbine iman ederse o kimse ne sevaplarının eksiltileceğinden korkar ne de başkalarının günahlarının kendisine yükletilerek haksızlık yapılacağından korkar. Şüphesiz ki içimizden Allaha itaat ederek ona boyun eğip müslüman olanlar da vardır. Hak yoldan ayrılan zalimler de vardır. Kim müslüman olup Allaha itaat ederek ona boyun eğecek olursa işte onlar, dinleri hususunda doğru yolu arayıp bulmuşlardır. İslamdan uzak kalan zalimler ise cehennemin yakıtıdırlar. Cehennem onlarla tutuşturulacaktır."

*Cinlerin konuşmaları burada sona ermiş bundan sonra gelen âyetlerde ise Allah teala şöyle buyurmuştur:

وَأَن لَّوِ ٱسْتَقَٰمُوا۟ عَلَى ٱلطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَٰهُم مَّآءً غَدَقًا ﴿١٦﴾

16- (Eğer insanlar ve cinler) doğru yolda devam etseydiler mutlaka onlara bol su verirdik. (Rızıklandırırdık.)

*Bu âyet-i kerime iki şekilde izah edilmiştir:

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve Said b. Cübeyr bu âyeti, mealde zikredildiği şekilde izah etmişlerdir. Bunlara göre âyetin manası şöyledir: "Eğer hak yoldan ayrılan zalimler, doğru yolda bulunmuş olsalardı biz onları bol sularla sulardık ve onları güzel rızıklarla rızıklandırırdık. Böylece onları, verdiğimiz rızıklarla imtihan ederdik. Onlar, ezeli ilmimizde bildiğimiz âkıbetlerine varırlardı.

Kur'an-ı Kerimde, izah edilen bu manada bir çok âyetler bulunmaktadır. "Eğer onlar Tevratı, İncili, ve rableri tarafından kendilerine indirileni tatbik etseydiler üstlerinden ve ayaklarının altından rızıklandırıldıkları nimetleri yerlerdi. Onlardan bir kısmı mutedil bir ümmettir. Birçoklarının yaptıkları da ne kötü şeydir." (2) "Eğer o memleketlerin halkı iman edip Allahtan korksalardı yerden ve gökten onlara bereket kapıları açardık. Fakat onlar yalanladılar. Bunun üzerine biz de onları yaptıklarından dolayı azabımızla yakaladık." (3)

Ebu Miclez ise bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: "Eğer bu haktan ayrılan zalimler, sapıklıklarında devam edecek olurlarsa onlara mühlet vermek için bol sular verir ve çok rızıklarla rızıklandırırız."

Kur'an-ı Kerimde, izah edilen bu manada da âyetler vardır: "Allah, içinizden iman edip salih amel işleyenlere vaadetmişti ki mutlaka kendilerinden öncekileri mirasçı kıldığı gibi kendilerini de yeryüzünde mirasçı kılacak, kendileri için razı olup seçtiği dinlerini iyice yerleştirecek ve kendilerini korkularından sonra emniyete kavuşturacaktır. Onlar bana ibadet ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kim inkar ederse işte onlar, fasıkların ta kendileridir." "Namazı dosdoğru kılın, zekatı verin ve peygambere itaat edin ki merhamet edilesiniz." (4) "Kendilerine hatırlatılanları unuttuklarında onlara her-

2- Maide Suresi, 5/66
3- A'raf Suresi, 7/96
4- Müminun Suresi, 23/55-56

şeyin kapısını açtık. Nihayet kendilerine verilen o nimetlerle sevinip zevke dalınca onları azabımızla ansızın yakalayıverdik. Hemen ümitsizliğe kapılıp şaşkına döndüler." (5)

لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

17- Böylece onları bununla imtihan edelim. Kim rabbinin zikrinden yüz çevirirse rabbi onu, gittikçe artan bir azaba uğratır.

Böylece onlara bol nimetler veririz ki onları imtihan edelim. Kim, rabbinin zikri olan Kur'andan yüzçevirir ve onu dinlemezse rabbi onu, çetin bir azaba uğratır.

*Âyette, rablerinin zikrinden yüz çevirinlere verileceği beyan edelin azabın sıfatını beyan eden ve "Gittikçe artan" diye tercüme edilen (صَعَدًا) kelimesi, Abdullah b. Abbas tarafından "Yukarı doğru tırmandıran çetin bir azap" olarak izah edilmiştir. Abdullah b. Abbas bunun, cehennemde bir dağ olduğunu ve cehennemlik olan kişinin bu dağa yukarı tırmanmak zorunda kaldığını söylemiştir.

Mücahid ise bu kelimeden maksadın çetin bir azap olduğunu, Katade de bunun, "Hiç rahat vermeyen bir azap" olduğunu, İbn-i Zeyd ise günahkarın üzeine yağan bir azap olduğunu söylemiştir.

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾

18- Şüphesiz mescitler Allaha mahsustur. O halde orada Allah ile beraber bir başkasını anmayın.

Ey Muhammed de ki: "Bana vahyolundu ki mescitler Allaha aittir. Oralarda Allahtan başka hiçbir kimseye ibadet etmeyin. Oralarda ona ortak koşmayın. Sadece Allahı birleyin ve samimi olarak ona ibadet edin."

5- En'am Suresi, 6/44

*Katade diyor ki: "Yahudi ve Hristiyanlar Havra ve kiliselerine girdiklerinde Allaha ortak koşuyorlardı. Bunun üzerine Allah, Peygamberi Muhammed'e, camilerde sadece Allaha kulluk edilmesini ve onun birlenmesini emretti.

Said b. Cübeyr diyor ki: "Cinler Resulullaha dediler ki: "Biz mescide nasıl gireceğiz? Senden uzağız. Seninle birlikte nasıl namaz kılacağız?" İşte bunun üzerine: "Şüphesiz mescitler Allaha mahsustur. O halde orada Allah ile beraber bir başkasını anmayın." âyeti nazil oldu. Yani cinlerin, insanlara karışmadan namaz kılmaları emredilmiş oldu.

Katade buradaki "Mescitler" ifadesinden maksadın, bütün mescitler olduğunu söylemiştir.

وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبْدُ ٱللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا۟ يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾

19- Allahın kulu Muhammed, namaza kalkıp Allaha ibadet ettiği zaman, cinler üzerine üşüşüyor, neredeyse keçe gibi birbirlerine giriyorlardı.

*Bu âyet-i kerime farklı şekillerde izah edilmiştir. Abdullah b. Abbas ve Dehhak'tan nakledilen bir görüşe göre bu âyetin manası şöyledir: "Ey Muhammed, de ki: "Bana vahyolunanlardan biri de şudur ki: Allahın kulu Muhammed,Kur'anı okuyarak Allaha davet ettiğinde cinler Kur'anı dinleme arzusuyla birbirlerinin üzerine üşüştüler. Neredeyse Muhammed'in üzerine düşeceklerdi.-"

Said b. Cübeyr ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen ikinci bir görüşe göre ise bu âyetteki ifadeler cinlerin sözleridir. Zira cinler, Resulullahın, sahabilerine namaz kıldırdığını görünce onların bu hallerine şaşmışlar ve bunu kavimlerine anlatmışlardır." Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Allahın kulu olan Muhammed, kalkıp namaz kıldırınca çevresinde bulunanlar ona uydular. Onlar neredeyse Muhammed'in üzerine düşüp keçeleşeceklerdi."

Katade, İbn-i Zeyd ve Hasan-ı Basri'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu âyet-i kerime, Allah tealanın, kâfirlerin, Hz. Muhammed'e nasıl karşı çıktıklarını haber veren bir âyetidir ve manası şöyledir: "insanlar ve cinler, Allahın kulu Muhammed, onları, "Lailahe İllallah'a " davet edince bu daveti söndürmek için yek vücut oldular. Hepsi birden Muhammed'in karşısına dikildiler.

Taberi bu son görüşü tercih etmiş ve gerekçe olarak da şunları zikretmiştir: Bundan önce zikredilen âyet, cinlerin sözü değil Allah tealanın beyanıdır. Bu âyeti de bir önceki gibi saymak uygundur.

Ayrıca bundan önceki âyette, insanların mescitlerde sadece Allaha kulluk etmeleri, ona ortak koşmamaları emredilmektedir. Bu âyetin de Resulullaha tabi olanların çokluğunu beyan eder şekilde değil de insanların, onun davasına karşı çıkmakta ittifak ettiklerini beyan eder şekilde yorumlamak, Allaha ortak koşmamayı emreden önceki âyete daha uygun düşer.

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾

قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾

20- Ey Muhammed de ki: "Ben sadece rabbime ibadet eder ve ona hiçbir şeyi ortak koşmam."

21- De ki: "Ben size ne zarar verebilirim ne de fayda."

22- De ki: "Kimse beni Allahın azabından kurtaramaz. Ondan başka sığınacak yer de bulamam."

Ey Muhammed, senin getirdiğin öğütleri reddeden müşriklere de ki: "Ben, rabbime ibadet ederim. Hiçbir kimseyi ona ortak koşmam." Yine de ki: "Ben size, ne dininiz ne de dünyanız hakkında bir zarar verme gücüne sahibim. Ben sizi kemale de erdiremem. Bunlar, herşeyin mülkü elinde olan Allaha attir." Yine de ki: "Allah benim için bir şey dilediği zaman beni onun elinden hiçbir kimse kurtaramaz. Ona karşı bana hiçbir kimse yardım edemez. Ben de Allahtan başka sığınacak hiçbir sığınak bulamam."

إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾

23- Ben ancak Allahın emirlerini tebliğ etmeye ve peygamberlikle ilgili hususları bildirmeye kadirim. Kim, Allah ve peygamberine karşı gelirse ona, içinde ebedi kalacağı cehennem ateşi vardır.

Ey Muhammed, Arap müşriklerine de ki: "Ben size ne bir zarar verebilirim ne de sizi olgunluğa erdirebilirim. Ben size, ancak bana Allah tarafından verileni tebliğ eder ve onun peygamberliğini bildiririm. Kim, allahın emir ve yasaklarına uymayarak ona karşı gelir peygamberini de yalanlayarak ona isyan edecek olursa şüphesiz ki onun için cehennem ateşi vardır. O, cehennem ateşine girecek ve orada ebedi olarak kalacaktır.

حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوْا۟ مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾

24- Kendilerine vaadolunan azabı görünce, kimin yardımcısının daha güçsüz ve sayısını daha az olduğunu öğreneceklerdir.

Müşrikler, kendilerine vaadedilen azabı ve kıyametin kopmasını bizzat gözleriyle görünce kimin yardımcısının daha güçsüz ve sayısının daha az olduğunu bileceklerdir. Yardımcıları daha zayıf ve daha az olanlar, Allahı birleyen müminler mi yoksa ona ortak koşan müşrikler mi olacaklardır?

قُلْ إِنْ أَدْرِىٓ أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُۥ رَبِّىٓ أَمَدًا ﴿٢٥﴾

25- Ey Muhammed de ki: "Size vaadolunan azap yakın mıdır? Yoksa rabbim ona uzun bir müddet mi tayin etmiştir bilemem?"

Ey Muhammed, kavminden, Allaha ortak koşan müşriklere de ki: "Rabbinizin size vaadettiği azap ve kıyametin kopması yakın mıdır? Yoksa rabbim onun için uzun bir süre mi tayin emiştir bilemem. Rabbim gaybı bilendir. O, bildiği gaybı hiçbir kimseye göstermez.

عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾

26- O, gaybı bilendir. Kimseye gaybını göstermez.

27- Ancak Peygamber olarak seçtiği kimse bunun dışındadır. Çünkü Allah, seçtiği peygamberin önüne ve ardına gözetleyici koyar.

Allah, sadece kendisinin bildiği gaybla ilgili ilmini, yaratıklarından hiçbir kimseye göstermez.Ancak seçtiği peygamberleri hariç. Allah bunları seçtiği gibi gaybla ilgili bazı bilgileri bunlara vahiy yoluyla bildirir. nitekim Muhammed'e, içinde gaybla ilgili haberler bulunan Kur'anı vermiştir. O bize, kıyamette ne olacağını bildirmektedir. Zira Allah, seçtiği peygamberin önüne ve arkasına, onu koruyan melekler gönderir. Böylece peygamberine vahiy ile bildirdiği gaybı, şeytanlar ve cinler çalamazlar ve cinler, bu gayb haberlerini getiren meleklerin şekline giremezler.

*Dehhak bu âyeti izah ederken diyor ki: "Allah teala Hz. Muhammed'e bir melekle vahiy gönderdiğinde o melekle birlikte başka melekler de gönderirdi ki, onu, önünden arkasından korusunlar da şeytan bu meleğin şekline girmesin.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Allah teala Hz Muhammed'e vahiy gönderirken onu önünden ve arkasından koruyan melekler de gönderirdi ki ona gönderilen meleğin vahiy getiren bir melek olduğunu anlamış olsun. Böylece Peygamber, bu meleklerin, rablerinin tebliğ ettiği peygamberlikle ilgili vahiyleri getirdiklerini bilmiş olsun.

لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

28- Bu, elçilerin, rablerinin emirlerini tebliğ ettiklerini onun bilmesi içindir. Allah onların ne yaptıkların bütün incelikleriyle kuşatır. O, herşeyi bir bir saymıştır.

*Bu âyet-i kerime çeşitli şeklilerde izah edilmiştir.

Said b. Cübeyr ve Ma'mer, Katade'nin bu âyeti şu şekilde izah ettiğini söylemişlerdir: "Allah, gönderdiği elçilerini önünden ve arkasından koruyan melekler gönderir ki Muhammed, kendinden önceki Peygamberlerin de rablerinin emirlerini tebliğ ettiklerini, onların da melekler tarafından korunmuş olduklarını bilmiş olsun."

Mücahid ise bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: "Allah, gönderdiği elçinin önünden ve arkasından onu koruyan melekler gönderir ki Peygamberi yalanlayan müşrikler bu peygamberler, rablerinin emirlerini tebliğ ettiklerini bilmiş olsunlar.

Said b. Cübeyr Abdullah b. Abbas'ın bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah ettiğini söylemiştir: "Allah, gönderdiği elçisini, önünden ve arkasındankoruyan melekler gönderir ki Muhammed, meleklerin, rablerinin emirlerini tebliğ ettiklerini bilmiş olsun."

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cebrail (a.s.) hiçbir vahiy getirmemiştir ki onunla birlikte dört muhafız melek bulunmuş olmasın."

Taberi ise birinci görüşü tercih etmiştir.

MÜZZEMMİL SURESİ

Yirmi âyettir. 10. 11. ve 20. âyetleri Medine'de diğerleri Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾

1- Ey elbisesine bürünen Peygamber,

*Said b. Cübeyr ve Ma'mer, Katade'nin, bu âyeti şöyle izah ettiğini söylemişlerdir: "Ey namaz kılmak için elbisesine bürünen Peygamber."

Davud ise İkrime'nin bu âyeti şöyle izah ettiğini söylemiştir: "Ey Peygamberlik elbisesine bürünen Peygamber."

Taberi birinci izah şeklini tercih etmiş, bundan sonra gelen âyetin, namaz kılmayı emretmesi hasebiyle bu görüşte olduğunu söylemiştir.

قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾

نِّصْفَهُ أَوِ انقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾

أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾

2- Gecenin birazı hariç olmak üzere kalk namaz kıl.

3- Gecenin yarısını kalk. Yahut yarısından biraz eksilt.

4- Veya yarısından biraz fazla kıl. Kur'anı ağır ağır tane tane oku.

*Allah teala, gece namaz kılmayı Resulullaha farz kılınca onu, âyetlerde zikredilen seçeneklerden birini seçmekte serbest bırakmıştır. Buna göre Resulullah dilerse gecenin yarısını, dilerse yarısından biraz eksiğini dilerse yarısından biraz fazlasını namazla geçirecektir. Ayrıca Allah teala, Resulullaha Kur'anı okurken tane tane ve ağır ağır okumasını emretmiştir.

Gece namazı sadece Resulullah için farz idi. Resulullah gece namaz kılarken sahabileri de onunla birlikte namaz kılıyorlardı. Fakat bu namaz onlara zor geliyordu. Bu sebeple Allah teala Peygamberin dışındaki müminlere gece namazının farz olmadığını bildirerek bu konuda onların yükünü hafifletti.

Bu hususta Abdullah b. Abbas diyor ki: "Müzzemmil suresinin baş tarafı nazil olunca müslümanlar bu surenin son âyeti ininceye kadar, Ramazan ayındaki teravih namazı kadar gece namazı kılıyorlardı. Bu durum bir sene devam etti."

Yine Abdullah b. Abbas diyor ki: "Müzzemmil suresinin baş tarafındaki âyetleri, bu surenin son âyeti olan şu âyet neshetmiştir: "... Gece ve gündüzü ölçüp ayarlayan Allahtır. Gece ve gündüzün bütün vakitlerini ayarlayamayacağınızı bildiği için Allah sizi affetti." Abdullah b. Abbas, Ebu Abdurrahman ve Hasan-ı Basri, müslümanların, gece namazını bir yıl bu kadar kıldıklarını söylerken Katade bir veya iki yıl kıldıklarını, Said b. Cübeyr ise Resulullahın ve onunla birlikte bir kısım müslümanların, gece namazını, bu ayetlerde zikredilen şekliyle on yıl kıldıklarını, bundan sonra bu surenin son âyeti indirilerek müminlerin yüklerinin hafifletildiğini söylemişlerdir.

Hz. Aişe (r.anh.) müslümanların Resulullah ile birlikte gece namazını nasıl kılmaya başladıklarını beyan ederek buyuruyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) كَانَ يَحْتَجِزُ حَصِيراً بِاللَّيْلِ فَيُصَلِّي وَيَبْسُطُهُ بِالنَّهَارِ فَيَجْلِسُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ النَّاسُ يَثُوبُونَ إِلَى النَّبِيِّ

(ﷺ) فَيُصَلُّونَ بِصَلاَتِهِ حَتَّى كَثُرُوا فَأَقْبَلَ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنَ الأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ فَإِنَّ اللهَ لاَ يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا وَإِنَّ أَحَبَّ الأَعْمَالِ إِلَى اللهِ مَا دَامَ وَإِنْ قَلَّ.

"Resulullahın bir hasırı vardı. Resulullah onu geceleri hücre haline getiriyor ve içinde namaz kılıyordu. Gündüz ise o hasırı serip üzerinde oturuyordu. Bunun üzerine insanlar Resulullahın etrafında toplandılar, onun kıldığı gibi namaz kılmaya başladılar. Ve sonunda iyice çoğaldılar. Bu hali gören Resulullah: "Ey insanlar, amellerden gücünüzün yettiğini yapın. Zira siz usanmadıkça Allah usanmaz. (Allah hiçbir zaman usanmaz siz usanırsınız.) Allah katında amellerin en sevimlisi az da olsa devamlı olanıdır." (1) buyurdu.

Taberi ise Hz. Aişe'nin bu hadisi rivayet ettikten sonra şunları söylediğini zikretmiştir: "Resululaha bu surenin baş tarafındaki âyetler inince müslümanlar, gece namazının kendileri için farz olduğunu kabul ettiler. Öyle ki bazıları namaz kılarken ayakta durmak için kendilerini iplerle bağlıyorlardı. Allah teala bunların, kendi rızasını kazanmak için sıkıntıya girdiklerini görünce bunu onlardan kaldırdı. Bu surenin son âyetini indirerek onların sadece farz olan ibadetleri yapmalarını emretti. Gece ibadetini ise nafile kıldı.

Âyet-i kerimede Resulullahın, Kur'anı tane tane ve ağır ağır okuması emredilmektedir. Hasan-ı Basri, Katade ve İbn-i Abbas bu ifadeden maksadın, Kur'anı açık seçik okumak olduğunu Mücahid ise Kur'anı ara vermeden peşpeşe okumak olduğunu söylemişlerdir.

Resulullah (s.a.v.) Kur'anı iyi anlamak için tane tane ve yavaş yavaş okurdu. Hz. Hafsa diyor ki:

وَكَانَ يَقْرَأُ بِالسُّورَةِ فَيُرَتِّلُهَا حَتَّى تَكُونَ أَطْوَلَ مِنْ أَطْوَلَ مِنْهَا.

1- Buhari, K.el-Libas, bab: 43 / Müslim, K.el-Müsafirin, bab: 215, Hadis no: 782

"Resulullah bir sureyi tane tane okuyordu. öyle ki o sure kendisinden uzun olan bir sureden daha uzun hale geliyordu." (2)

Enes b. Malik'ten, Resulullahın Kur'anı nasıl okuduğu soruldu. Enes: "Resulullah Kur'anı uzatarak okurdu.." dedi. Sonra Enes "Bismillahirrahmanirrahim" dedi ve (بسم الله) "Bismillahı" (الرَّحْمٰنَ) "er-Rahmanı" (الرَّحِيم) "er-Rahimi" uzatarak okudu.

Ümmü Selem (r.anh.) diyor ki:

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) يَقْطَعُ قِرَاءَتَهُ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، ثُمَّ يَقِفُ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ، ثُمَّ يَقِفُ، وَكَانَ يَقْرَؤُهَا مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ.

"Resulullah Kur'an okurken her âyette durarak okurdu. (الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)i okur sonra dururdu. Sonra (الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ)i okur tekrar dururdu. (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ) i de (مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ) şeklinde okurdu." (3)

Kur'anı okurken süslü okumak, Kur'anı sesiyle güzelleştirmek İslami âdaptandır. Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde:

قَوْلِ النَّبِيِّ (ﷺ) الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَزَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ.

"Kuranı güzel okuyan kimse, şerefli ve itaatkâr kimselerle (meleklerle) beraberdir. Kur'anı sesinizle güzelleştirin." (4) buyurmuştur.

Peygamber efendimiz diğer bir hadis-i şerifinde de:

2- Müslim, K.el-Müsafirin, bab: 118, Hadis no: 733 / Tirmizi, K. el-Mevakıt, bab: 158, Hadis no: 373
3-Tirmizi, K.Kıraat el-Kur'an, bab: 1, Hadis no: 2927 / Ebu Davud, K.el-Huruf, bab: 1, Hadis no: 4001

قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ

"Kur'anı güzel sesiyle okumayan bizden değildir." (5) buyurmuştur.

إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ۝٥

5- Doğrusu biz sana (mes'uliyeti) ağır bir kelam vahyedeceğiz.

*Hasan-ı Basri ve Katade, burada ifade edilen ağırlıktan maksadın, Kur'an-ı Kerim'in hükümleriyle amel etmenin ağırlığı olduğunu söylemişlerdir. Katade diyor ki: "Vallahi Kur'anın farzları ve koyduğu cezalar ağırdır."

Diğer bir kısım âlimler ise bu âyetin, Kur'an indiği sırada ağır ağır geldiğini beyan ettiğini söylemişlerdir. Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عن عائشة انها قالت ان كان ليوحى الى الرسول (ﷺ) وهو على راحلته فتضرب بجرانها

"Resulullah devesinin üzerinde iken ona vahiy gelince deve çöker boynunu yere uzatırdı." (6)

Zeyd b. Sabit diyor ki:

قَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ أَنْزَلَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ (ﷺ) وَفَخِذُهُ عَلَى فَخِذِي فَثَقُلَتْ عَلَيَّ حَتَّى خِفْتُ أَنْ تَرُضَّ فَخِذِي.

5- Buhari, K.et-Tevhid, bab: 44

6- Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.6, S.118

"Resulullahın dizi benim dizimin üzerinde iken Allah ona vahiy indirdi. Onun dizi o kadar ağırlaştı ki ben dizimin kırılacağını zannettim." (7)

إِنَّ نَاشِئَةَ ٱلَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾

6- Şüphesiz gece ibadete kalkmak daha tesirli ve okumak daha elverişlidir.

*"Geceleyin ibadete kalkmak." diye tercüme edilen (نَاشِئَةَ ٱلَّيْلِ) ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Ebi Nüceyh, İkrime, Mücahid, İbn-i Zeyd ve Dehhak'a göre, mealde zikredildiği gibi "Geceleyin ibadete kalkmak"tır. (نَاشِئَةٌ) "Kalkmak" demektir.

Ebu Miclez, Ebu Reca ve Katade'ye göre ise bu ifadeden maksat, yatsıdan sonra ibadet için kalkmaktır. Bu izaha göre yatsıdan sonra ibadet etmek daha tesirli ve o sırada okumak daha verimlidir. "Daha tesirli" diye tercüme edilen (أَشَدُّ وَطْئًا) "Eşeddü Vat'en" ifadesi Abdullah b. Abbas, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre, geceleyin ibadet etmek, gündüz ibadet etmekten daha sağlam ve kalb için daha iyi muhafaza edicidir." demektir. Yani geceleyin ibadet eden, dünyevi meşguliyetlerden uzak kalarak kendisini tamamen ibadete verme imkanını bulur.

Mücahid ve Ebi Nüceyh ise (وَطْئًا) ifadesini (وِطَاءً) şeklindeki kıraatıyla okumayı esas almışlar ve bu ifadeyi şöyle izah etmişlerdir: "Geceleyin ibadet etmek, kalbin, kulağın ve gözün birlik içinde olmalarını daha iyi sağlar."

"Geceleyin okumak daha elverişlidir." ifadesi, Enes b. Malik tarafından "Geceleyin Kur'an okumak daha doğru olur." şeklinde izah edilmiş Katade ve İbn-i Zeyd ise, dünya meşgalesinden uzak kalındığı için geceleyin Kur'an okumak daha sağlam ve daha muhafazalı olur." şeklinde izah etmişlerdir. Abdullah b. Abbas ise "Kur'anı anlamaya daha yakın olur." şeklinde izah etmiştir.

إِنَّ لَكَ فِي ٱلنَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾

7- Buhari, K.es-Salah, bab: 12

7- Çünkü gündüz, senin uzun bir mes'uliyetin var.

*Abdullah b. Abbas ve Katade bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir. "Şüphesiz ki senin için gündüzün uzun bir boş zaman vardır. Geceleyin ibadet et. Gündüzün bu boş zamanında da uyursun."

İbn-i Zeyd ise şöyle izah etmiştir: "Şüphesiz ki senin, gündüzün ihtiyaçlarını karşılaman için uzun bir zamanın vardır. O halde geceni dinine ayır." İbn-i Zeyd diyor ki: "Bu emir, gece namazının farz olduğu zamanda idi. Sonra Allah kullarına lutfederek bu namazı hafifletti. Daha sonra ise mecburi olmaktan çıkardı. Allah teala bu hususta şöyle buyurmuştur: "Ey elbisesine bürünen Peygamber, gecenin birazı hariç olmaküzere kalk namaz kıl.Gecenin yarısını kalk yahut yarısından biraz eksilt veya yarısından biraz fazla kıl. Kur'anı ağır ağır tane tane oku." Daha sonra ise şöyle buyurmuştur: "Ey Muhammed, şüphesiz rabbin, senin ve beraberindeki bir gurup ashabının, gecenin üçte ikisine yakın, yarısı ve üçte biri kadar bir müddet kalkıp namaz kıldığını bilir. Gece ve gündüzü ölçüp ayarlayan Allahtır. Gece ve gündüzün bütün vakitlerini hesaplayamayacağınızı bildiği için Allah sizi affetti. O halde Kur'andan kolayınıza geleni okuyun."

İbn-i Zeyd sözlerine devamla diyor ki: "Daha sonra daha geniş bir emir geldi. Hem müminlerden hem de Resulullahtan gece namazının farziyetini kaldırdı. Ve buyurdu ki: "Ey Muhammed, gecenin bir bölümünde, sadece sana mahsus nafile namaz kıl. Muhakkak rabbin seni övülmüş bir makama erdirecektir." (8)

Said b. Hişam diyor ki:

قال : قلت حدثيني عن قيام الليل، قالت ألست تقرأ (يا أيها المزّمل)؟ قال: قلت: بلى قالت،: فان أول هذه السورة نزلت، فقام أصحاب رسول الله (ﷺ) حتى انتفخت أقدامُهم، وحُبس خاتمُها في السماء اثنى عشر شهرا ثم نزل آخرها، فصار قيام الليل تطوعا بعد فريضة

8- İsra Suresi, 17/79

"Aişe (r.anh.)a ya dedim ki: "Ey müminlerin annesi, Resulullahın gece namazını bana bildirir misin?" Aişe: "Sen, müzzemmil suresini okumuyor musun?" dedi. "Evet." dedim. Aişe: "Allah bu surenin baş tarafını indirdi. (Gece namazını farz kılmıştı) Resulullahın sahabileri bu namazı kıldılar. Öyle ki ayakları şişiyordu. Allah bu surenin son kısmını on iki ay göndermedi. Sonra bu surenin sonunu göndererek gece namazını hafifletti. Gece namazı kılmak farz iken nafile oldu." (9)

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾

8- Rabbinin adını an ve sadece ona yönel.

Ey Muhammed, rabbinin ismini çokça an. Dünya işlerini bitirdikten sonra ibadetinde ve duanda kendini Allaha ver. İbadetini ve duanı sadece ona yap.

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾

9- O, doğunun da batının da rabbidir. Ondan başka ilah yoktur. O halde sen sadece onu vekil edin.

10- Kâfirlerin sözlerine sabret ve onlardan güzellikle uzaklaş.

Ey Muhammed, rabbin, doğunun, batının ve onların aralarında bulunanların rabbidir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O halde sana emrettiği hususlarda sadece ona tevekkül et. Kavminin müşriklerinin, eziyet etmek için sana söyledikleri sözlere karşılık sabret. Onlara, Allah rızası için aldırış etme.

9- Ebu Davud, K. es-Salah, bab: 316, Hadis no: 1342 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.6 S.54

*Katade bu son âyetin, Tevbe suresinin inmesinden sonra neshedildiğini söylemiştir. Zira Allah teala, kâfirlerin "Lailahe İllallah Muhammedün Resulullah" demelerine kadar onlarla savaşılmasını emretmiştir. Böylece kâfir oldukları halde kendilerine aldırış edilmemesi emri kaldırılmıştır.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾

إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾

وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾

11- Sen, benimle o varlık sahibi olan yalanlayanları başbaşa bırak ve onlara biraz mühlet ver.

12-13- Şüphesiz onlar için nezdimizde ağır zincirler, yakıcı bir ateş, yutulması zor bir yiyecek ve can yakıcı bir azap vardır.

Ey Muhammed, benimle kendisine nimet verdiğim, buna rağmen âyetlerimi yalanlayan o kâfirleri, zamanları gelinceye kadar başbaşa bırak. Sen onlara çok az bir mühlet ver. Şüphesiz ki âyetlerimizi yalanlayan bu kâfirler için katımızda, kelepçeler, alev alev yanan cehennem ateşi ve boğazlarına tıkanıp kalan zakkum ağacı gibi yemekler vardır. Ayrıca onlara, can yakıcı bir azap da vardır.

*Abdullah b. Zübeyr diyor ki: "Hz. Aişe dedi ki: "Bu âyetler indikten sonra çok geçmeden Bedir savaşı oldu. Yani kâfirler daha dünyadayken yaptıklarının cezasını buldular.

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾

14- O gün yer ve dağlar şiddetle sarsılır. Dağlar, savurulan kum yığınlarına döner.

*Allah teala bu âyet-i kerimede, kıyamet gününde dünyanın nasıl alt üst olacağını, sağır taşlardan oluşan dağların bile esip savurularak kumlar haline geleceğini beyan ederek o günün dehşetini bizlere bildirmektedir.

إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ ٱلرَّسُولَ فَأَخَذْنَٰهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾

15- Ey insanlar, şüphesiz biz, Firavuna bir Peygamber gönderdiğimiz gibi size de kıyamet günü şahitlik edecek bir peygamber gönderdik.

16- Firavun, gönderdiğimiz peygambere isyan etti. Bunun üzerine biz de onu şiddetli bir azapla yakaladık.

Ey insanlar, sizden önce Mısır Firavununa, hakka davet eden Musa'yı Peygamebr olarak gönderdiğimiz gibi size de Muhammed'i Peygamber olarak gönderdik. O, sizin için, davetimi kabul edip etmediğinize dair kıyamet gününde huzurumda şahitlik edecektir. Firavun kendisine gönderdiğimiz peygambere isyan etmişti. Biz de onu, azabımızla şiddetli bir şekilde yakalayıvermiştik. Siz de onun durumuna düşmeyin. Yoksa siz de aynı cezaya çarptırılırsınız.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ ٱلْوِلْدَٰنَ شِيبًا ﴿١٧﴾

ٱلسَّمَآءُ مُنفَطِرٌۢ بِهِۦ ۚ كَانَ وَعْدُهُۥ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

17- Eğer siz de inkar ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o günün azabından nasıl kurtulacaksınız?

18- O günün şiddetinden gök parçalanır ve Allahın vaadi mutlaka yerine gelir.

Ey kâfirler, eğer sizler Allahı inkar eder ve onu tasdik etmeyecek olursanız o takdirde, çocukları ihtiyarlatan kıyamet gününün o dehşetinden nasıl korunmuş olabilirsiniz? Halbuki o günde gök çatlayacak ve parçalanacaktır. Allahın vaadi mutlaka yerine gelir. O halde siz bu günden korkun.

*Kıyamet gününün dehşetinden dolayı çocukların ihtiyarlayacakları ve göklerin parçalanacağı zikredilmektedir.

Ebu Said el-Hudri diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ يَقُولُ اللّٰهُ تَعَالَى يَا آدَمُ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ فَيَقُولُ اخْرِجْ بَعْثَ النَّارِ قَالَ وَمَا بَعْثُ النَّارِ قَالَ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعَمِائَةٍ وَتِسْعَةٌ وَتِسْعِينَ فَعِنْدَهُ يَشِيبُ الصَّغِيرُ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ.

"Kıyamet gününde Allah teala: "Ey Âdem." buyuracak. Âdem de: "Buyur rabbimiz, emrine âmâdeyim ve emrinle mutluyum. Hayır senin elindedir." diyecektir. Bunun üzerine şöyle seslenilecektir: "Allah sana, soyundan cehennemlikler gurubunu ayırmanı emrediyor." Âdem: "Ey rabbim cehennemlikler gurubu nedir?" diyecek. Allah: "Her bin'den dokuz şüz doksan dokuzudur." buyuracaktır. İşte o zaman küçük çocuklar ihtiyarlayacak hamile olan, çocuğunu düşürecek, sen insanların sarhoş olduklarını göreceksin. Halbuki onlar sarhoş değillerdir. Fakat Allahın azabı pek şiddetlidir." (10)

إِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

19- Doğrusu bu âyetler birer öğüttür. Dileyen, rabbine giden bir yol tutar.

Şüphesiz ki kıyamet gününü, onun dehşetini ve Allahın orada kâfirlere nasıl azabedeceğini beyan eden bu âyetler birer öğüt ve ibrettir. Yaratıklardan kim dilerse rabbine giden yolu tutmuş olur. Ona iman eder ve salih ameller işler.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ ٱلَّيْلِ وَنِصْفَهُۥ وَثُلُثَهُۥ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلَّذِينَ مَعَكَ ۚ
وَٱللَّهُ يُقَدِّرُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۖ فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ ۚ
عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ ۙ وَءَاخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى ٱلْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَءَاخَرُونَ
يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَقْرِضُوا۟
ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرًا
وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20- Ey Muhammed, şüphesiz rabbin, senin ve beraberindeki bir gurup ashabın, gecenin üçte ikisine yakın, yarısı ve üçte biri kadar bir müddet kalkıp namaz kıldığını bilir. Gece ve gündüzü ölçüp ayarlayan Allahtır. (Gece ve gündüzün ibadet vakitlerini) hesaplayamayacağınızı bildiği için Allah sizi affeti. O halde Kur'andan kolayınıza geleni okuyun. Allah, içinizden hasta olanları, yeryüzünde Allahın lütfundan rızık arayanları ve Allah yolunda savaşanları bilmektedir. O halde Kur'andan kolayınıza geleni okuyun. Namazınızı kılın. Zekatınızı verin. Allah için güzel bir ödünç verin. Yaptığınız iyiliklerin mükafaatını Allah nezdinde, hem yaptıklarınızdan daha hayırlı, hem de sevapça daha büyük olarak bulacaksınız. Allahtan mağfiret dileyin. Çünkü Allah, çok affedendir, çok merhamet edendir.

Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, sahabilerinden bir gurupla birlikte, gecenin üçte ikisine yakın bir vakti, bazan yarısını bazan da üçte birini ibadetle geçirdiğini bilmektedir. Gece ve gündüzün vakitlerini planlayan Allahtır. O sizin bu vakitlerde farz kıldığı ibadetleri yapmaya güç yetiremeyeceğinizi, gece ibadetlerinden âciz kalacağınızı bildi ve bunu sizden kaldırarak sizi bağışladı. Artık bundan sonra geceleyin Kur'andan gücünüzün yettiği kadarını okuyun. Yine Allah içinizden, hasta olacak olanları, Allahın lütfundan rızık arayarak yeryüzünde ticaret yapacakları ve içinizden, Allah yolunda cihad edecek olanları bildi. Daha önce size farz kıldığı gece ibadetini kaldırdı. Artık siz bundan sonra, Kur'andan, gücünüzün yettiğini okuyun. Size farz kılınan beş vakit namazı kılın. Malınızda farz kılınan zekatı verin. Bunları bırakmanız için size izin yoktur. Bir de mallarınızı Allah yolunda harcayarak ona karz-ı hasende bulunun. Zekatın dışındaki infakları yapın. Ey müminler, siz dünyada iken kendiniz için sunduğunuz hayırları Allah katında daha hayırlı ve mükafaatı daha büyük olarak bulacaksınız. O halde âhiretiniz için hayır işleyin, amel yapın. Allahtan çokça bağışlanmanızı dileyin. Bütün günahlarınızın affedilmesini isteyin ki Allah da sizi affetsin. Zira Allah çok affeden ve çok merhamet edendir.

*Âyet-i kerimede "Kur'andan kolayınıza geleni okuyun." buyurulmaktadır. Süddi bundan maksadın yüz âyet okumak olduğunu söylemiş, Hasan-ı Basri ise "Kim bir gecede yüz âyet okuyacak olursa Kur'an onun aleyhine delil olmayacaktır." demiştir.

MÜDDESSİR SURESİ

Bu sure-i celile elli altı âyettir. Mekke'de nazil olmuştur.

Âlimlerin çoğunluğunun aksine, Cabir b. Abdullah'a göre, Kur'an-ı Kerim'in ilk inen suresi bu suredir.

Cabir b. Abdullah diyor ki:

أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يُحَدِّثُ عَنْ فَتْرَةِ الْوَحْيِ فَبَيْنَا أَنَا أَمْشِي إِذْ سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ فَرَفَعْتُ بَصَرِي قِبَلَ السَّمَاءِ فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِرَاءٍ قَاعِدٌ عَلَى كُرْسِيٍّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجِئْتُ مِنْهُ حَتَّى هَوَيْتُ إِلَى الْأَرْضِ فَجِئْتُ أَهْلِي فَقُلْتُ زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي فَزَمَّلُونِي فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ إِلَى قَوْلِهِ فَاهْجُرْ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ الرِّجْزُ وَالْأَوْثَانُ ثُمَّ حَمِيَ الْوَحْيُ وَتَتَابَعَ.

"Ben, Resulullahın, vahyin kesildiğini anlattığını işittim. Resulullah konuşmasında şöyle buyurdu: "Ben bir gün yürürken gökten bir ses işittim. Başımı yukarı kaldırdım baktım. Bir de ne göreyim, Hirada bana gelen melek yerle gök arasında bir kürsü üzerinde oturuyor. Ben ondan çok korktum, yere kapandım. Geri geldim ve "Beni örtün, beni örtün." dedim. Üzerimi örttüler. Bunun üzerine Allah teala "Ey sarınıp bürünen Peygamber, kalk insanları uyar, rabbini yücelt, elbiselerini temizle, azaba götürecek şeylerden sakın." âyetlerini indirdi. Sonra vahiy kızıştı bir daha kesilmedi." (1)

Yahya b. Ebi kesir diyor ki: "Ben, Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, Kur'anın ilk inen âyetlerinin hangisi olduğunu sordum. O da (يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ) Müddesir suresi olduğunu söyledi. Dedim ki: (اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي

1- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 74, bab: 5

خلق) suresinin indiğini söylüyorlar." Ebu Seleme dedi ki: "Ben bunu, Cabir b. Abdullah'tan sordum ve ona, aynen senin bana söylediğin şeyleri söyledim. Cabir dedi ki: "Ben sana ancak Resulullahın söylediğini anlatıyorum. Resulullah buyurdu ki: "Ben Hira'yı mekan edinmiştim. Orada ikamet etmeye son verince aşağı indim. Bana seslenildi. Sağıma baktım bir şey göremedim. Soluma baktım bir şey göremedim. Sonra başımı yukarı kıldırıp göğe doğru baktım. Orada acaip bir şey gördüm. (Diğer bir rivayette, bana gelen, o meleği, gökle yer arasındaki tahtta oturuyor gördüm) Hatice'ye geldim "Beni örtün, üzerime soğuk su dökün." dedim. Beni sardılar. Üzerime soğuk su döktüler." Bunun üzerine "Ey sarınıp bürünen Peygamber, kalk insanları uyar, rabbini yücelt." âyetleri nazil oldu.

Âlimlerin çoğunluğu ise Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadise dayanarak, Kur'anın ilk inen âyetlerinin Alak suresinin baş tarafındaki âyetler olduğunu söylemişlerdir:

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) مِنَ الْوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّادِقَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ فَكَانَ يَأْتِي حِرَاءً فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ وَهُوَ التَّعَبُّدُ اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ وَيَتَزَوَّدُ لِذَلِكَ

"Resulullah (s.a.v.)e vahyin ilk başlangıcı, uykuda gördüğü sadık rüyalar olmuştu. Resulullah hiçbir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi açık bir şekilde ortaya çıkmış olmasın. Resulullah Hira'ya giderdi. Orada tek başına kalır, belli gecelerde rabbine ibadet ederdi. Bunun için oraya giderken azık alır giderdi. Sonra tekrar Hatice'nin yanına dönüp aynı maksatla azık alıp giderdi. Nihayet o, Hira mağarasındayken ona hak olan vahiy geldi. Orada Resulullaha melek geldi ve ona: "Oku." dedi. Resulullah (s.a.v.) "Ben okuma bilmem." dedi.

Resulullah diyor ki: "O zaman melek beni tutup takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bıraktı. Yine bana "Oku" dedi. Ben de ona: "Okuma bilmem." dedim. İkinci defa, beni tutup takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bıraktı ve yine "Oku" dedi. Ben de ona: "Okuma bilmem." dedim. Üçüncü defa beni tutup takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bıraktı ve bana "Yaratan rabbinin adıyla oku. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, rabbin kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren en büyük kerem sahibidir. (2) dedi.

Resulullah, bu âyetlerle birlikte, korkudan dolayı etleri titreyerek dönüp geldi. Hatice'nin yanına girdi ve ona "Beni örtün, beni örtün, beni örtün." dedi. Resulullahın korkusu geçince "Ey Hatice, bana ne oluyor?" dedi ve durumu ona anlattı ve "Ben kendimden korkuyorummm."dedi. Hatice "Hayır, müjde sana, Allaha yemin olsun ki, Allah seni asla yalnız bırakmaz. Zira sen, akrabana iyi davranıyor, doğruyu konuşuyor, âcizlerin yükünü taşıyor, misafire ikram ediyor ve haktan gelen âfetlere karşı yardımda bulunuyorsun." dedi. Sonra Hatice, Resulullahı alıp babasının öz kardeşi, amcası Nevfel'in oğlu olan Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay'a götürdü. Varaka cahiliye döneminde Hristiyan olmuş bir kimseydi. Arapça okur yazardı. İncilden Allahın dilediği kadarını yazardı. O sırada gözleri görmeyen yaşlı bir kimseydi. Hatice ona "Amcam oğlu, kardeşinin oğlunu dinle." dedi. Varaka, Resulullaha "Kardeşimin oğlu, ne görüyorsun?" dedi. Resulullah ona, gördüklerini anlattı. Varaka "Senin bu gördüğün, Musa'ya indirilen vahiy meleğidir. Keşke ben senin, ümmetini (dine) davet edeceğin günlerde genç bir kimse olsaydım. Kavmin seni yurdundan çıkarırken hayatta olsaydım." dedi.

Resulullah: "Onlar beni yurdumdan çıkaracaklar mı?" dedi. Varaka "Evet, senin bu getirdiğin dava ile hiçbir kimse gelmemiştir ki ona düşmanlık yapılmış olmasın. Şayet ben, senin günlerine yetişecek olursam, sana büyük bir güçle yardım ederdim." dedi. Bundan sonra çok geçmeden Varaka vefat etti.

Bu sırada vahiy bir müddet kesildi. Zühri diyor ki: "Bize ulaştığına göre Resulullah, vahyin kesilmesinden dolayı öyle üzüldü ki, bir kaç kere gidip kendisini yüksek dağların başından aşağı atmak istedi. Resulullah, kendisini aşağı atmak için her dağa çıktığında Cebrail ona görünüyor ve ona "Şüphesiz ki sen, gerçekten Allahın Peygamberisin." diyordu. Bunun üzerine Resulullah sakinleşiyor, heyecanı yatışıyor ve dönüp geri geliyordu. Vahyin kesilmesi uzayınca Resulullah aynı şeyi yapmak için gidiyordu. Dağın tam tepesine ulaşınca, yine Cebrail ona görünüyor ve ona aynı şeyleri söylüyordu." (3)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾

1- Ey sarımp bürünen Peygamber,

*Abdullah b. Abbas ve Katade, bu âyet-i kerimeyi 'Ey elbisesine bürünüp uyuyan Peygamber." şeklinde izah etmişler, İkrime ise: "Ey Peygamberlik yükünü üstlenip ona bürünen peygamber." şeklinde izah etmiştir.

قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾

2- Kalk, (insanları) uyar.

3- Rabbini yücelt.

Ey Peygamber, yatmayı bırak. Kalk Allaha ortak koşan kavmini, Allahın azabı ve daha önceki kâfirlerin uğradıkları âkıbetle uyar. Ey Muhammed,rabbine kulluk ederek ve ihtiyaçlarını sadece ondan isteyerek onu yücelt.

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾

4- Elbiselerini temizle.

*Abdullah b. Abbas, İkrime, Katade, Dehhak ve İbrahim en-Nehai'ye göre bu âyette zikredilen"Elbiselerini temizle" ifadesinden maksat, "Elbiselerini, günah işleme ve ihanette bulunma manevi kirlerinden temizle." demektir. Kata-

de diyor ki: "Araplar, ahdini bozan adama "elbisesi kirli." verdiği sözü yerine getirene ise "Elbisesi temiz." derler.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre "Elbiselerini temizle" ifadesinden maksat, "Güzel ameller işle, davanışlarını düzelt." demektir.

Muhammed b. Sîrîn ve İbn-i Zeyd'e göre ise "Elbiselerini temizle" ifadesinden maksat "Elbiselerini su ile yıka ve onları necasetten arındır." demektir.

Taberi bu son görüşün tercihe şayan olduğunu söylemiş ancak "Mânevi kirlerden arın." şeklindeki görüşün, Selef'in çoğunluğunun görüşü olduğunu bildirmiştir.

وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ۝

5- Azaba götürecek şeylerden sakın.

*Bu âyet-i kerimede zikredilen (الرُّجْز) kelimesini (ر) harfini ötreli okuyanlar, bundan maksadın putlar olduğunu ve âyetin manasının "Sen, putlara ibadet etmekten ve onlara hizmette bulunmaktan kaçın." demek olduğunu söylemişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, İkrime, Katade,Zühri ve İbn-i Zeyd, âyeti bu şekilde izah etmişlerdir. (ر) harfini esre ile okuyanlar ise bu kelimeden maksadın "Günah işleme" olduğunu buna göre âyetin manasının "Sen, seni azaba götürecek günahları işlemekten kaçın." demek olduğunu söylemişlerdir. İbrahim en-Nehai ve Dehhak bu âyeti bu şekilde izah etmişlerdir.

وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ۝

6- Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma.

*Bu âyet-i kerime, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Damre b. Habib, ebu el-Ahves, İkrime, İbrahim en-Nehai, Dehhak, Katade, Tavus ve Mücahid bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: Ey Muhammed, sen daha fazlasını sana versinler diye hediye verme." yani, verdiğin şeyden daha büyük bir karşılık bekleme Dehhak diyor ki: "Verdiğin hedi-

ye karşılığında daha fazla bir şey almak faiz gbi gözükse de helâldir. Ancak bu, özellikle Resulullaha yasaklanmıştır.

Hasan-ı Basri ve Rebi' b. enes ise âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: "Yapmış olduğun amelinden dolayı rabbine karşı sitemde bulunma ve amelini gözünde büyütme. Zira, amelin, rabbinin sana verdiği nimetler karşısında çok büyük bir şeydir. Taberi bu görüşü tercih etmiş ve bundan önceki âyetlerin, Resulullaha, Allaha ciddi bir şekilde yalvarmasını ve gördüğü eziyetlere karşı sabretmesini emrettiklerini, bu âyetin de o âyetlerle uyumlu bir şekilde yorumlanmasının doğru olacağını söylemiştir.

Mücahid ise bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: Ey Muhammed, sen çokça hayır işlemekten gevşeme, sıkı dur."

İbn-i Zeyd ise bu âyeti şu şekilde izah etmiştir: "Ey Muhammed, sen peygamberliğini insanların başına kakarak ondan dolayı insanlardan ücret alıp malını çoğaltmaya kalkma.

وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾

7- Rabbinin rızası için sabret.

*Mücahid ve İbn-i Zeyd bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: Ey Muhammed, sen, davetin karşılığında çekeceğin sıkıntılara, rabbinin rızası için sabret."

İbrahim en-Nehai ise şöyle izah etmiştir: "Verdiğin şeylerden dolayı karşılık bekleme. Onların karşılığında rabbine sabret, fedakarlıkta bulun."

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾
فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾
عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

8- Sur'a üfürüldüğü gün,

9- İşte o gün, çok zor bir gündür.

10- Hele kâfirler için hiç de kolay değildir.

*Zühri, âyette zikredilen ve "Sur" diye tercüme edilen "Nakur" kelimesinin, borazan şeklinde bir şey olduğunu söylemiştir.

Ebu Said el-Hudri diyor ki:

عن أبي سعيد الخدري ان النبي (ﷺ) كان يقول كيف أنعم وصاحب الصور قد التقم الصور وحنى جبهته وأصغى سمعه ينتظر متى يؤمر

"Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ben nasıl rahat ederim ki sur sahibi suru ağzına almış, alnını yere eğmiş ve kulağını dinlemeye vermiş sur'a üfleme emrini beklemektedir." Bunun üzerine sahabiler: "Ey Allahın Resulü, bize neyi emredersin?" dediler. Resulullah da onlara: "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. Biz, Allaha tevekkül ettik." deyin.[4] buyurmuştur.

Allah teala bu âyetlerde kıyamet gününün çetin bir gün olduğunu beyan etmiştir.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾

11- Beni şu adamla başbaşa bırak. Ben onu (annesinin karnında) tek başına yarattım.

Ey Muhammed, annesinin karnında hiçbir şey olmadığı halde tek başına yarattığım o insanı bana bırak. Onun hesabını ben göreceğim ve ona, layık olduğu cezayı vereceğim.

*Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade, İbn-i Zeyd ve Dehhak'tan nakledildiğine göre bu âyette ve bundan sonraki âyetlerde sıfatları zikredilen bu kişiden maksat, Velid b. Muğire el-Mahzumi'dir.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾

وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾

4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.73 / Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 39, Hadis no: 3243

12-13- Sonra ona bol servet ve yanından ayrılmayan oğullar verdim.

*Mücahid ve Said b. Cübeyr'e göre ona verilen bu servet bin dinarmış. Süfyan es-Sevri'ye göre bu servet dört bin dinarmış. Numan b. Salim'e göre onu malı, sahib olduğu araziden ibaretmiş. Ata b. Ebi Rebah'ın, Hz. Ömer'den rivayet ettiğine göre, Veli b. Muğire'ye verilen mal, her ay devam eden geliridir. Velid'in yanından ayrılmayan oğullarının sayısı Mücahid'e göre on'dur.

وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾
ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾

14- Ona büyük imkanlar sağladım.

15- Sonra (verdiğim nimetleri) daha da artırmamı büyük bir hırsla ister.

Ben onun yaşantısını geniş kıldım. Buna rağmen o doymadı. Yine de kendisine verdiğim mal ve evlat gibi nimetleri daha da artırmamı, aç gözlülükle istiyordu.

كَلَّآ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِـَٔايَـٰتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾

16- Hayır, çünkü o, âyetlerimize karşı aşırı inatçıdır.

Hayır, hayır, onun ümit ettiği şeyler gerçekleşmeyecektir. Zira o, bizim delilimiz olan kitaplarımızı ve Peygamberlerimizi inkar etmekte inatçıydı.

سَأُرْهِقُهُۥ صَعُودًا ﴿١٧﴾

17- Onu mutlaka sarp bir yokuşa sardıracağım.

Ben onu hiç rahat bulamayacağı çetin bir azaba uğratacağım.

*Ebu Said el-Hudri Resulullahın, bu âyette zikredilen ve "Sarp yokuş" diye tercüme edilen (صَعُودًا) kelimesi hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) قَالَ: الصَّعُودُ جَبَلٌ مِنْ نَارٍ يَتَصَعَّدُ فِيهِ الْكَافِرُ سَبْعِينَ خَرِيفاً ثُمَّ يَهْوِي بِهِ كَذَلِكَ فِيهِ أَبَداً.

"Saud, ateşten bir dağdır. Kâfir yetmiş yıl ona tırmanır, sonra onunla beraber uçar.Ve o kâfir devamlı olarak böyle yapar. (5)

إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾
فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾
ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾
ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾
ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾
ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾
فَقَالَ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾
إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾

18- Çünkü o, düşündü, ölçtü biçti.

19- Kahrolası nasıl da ölçtü biçti?

20- Yine kahrolsun, nasıl da ölçtü biçti.

21- Sonra baktı.

22- Sonra yüzünü ekşitip kaşlarını çattı.

23-24- En sonunda sırt çevirdi. Büyüklük tasladı ve "Bu eskilerden kalan bir sihirden başka bir şey değildir.

25- Bu sadece bir insan sözüdür." dedi.

5- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 74, Hadis no:3326

Annesinin kamında tek başına yarattığım bu insan, Muhammed'e indirilen Kur'an hakkında düşündü. Onun hakkında ne söyleyeceğini ölçtü biçti. Lanete uğrayası, Kur'an hakkında ne söyleyeceğini nasıl da ölçtü biçti. Sonra lanete uğrayası, bunu nasıl ölçüp biçti. Sonra bu meseleye baktı. Sonra kaşlarını çattı, yüzünü ekşitti. Allaha iman etmekten ve onun indirdiğini tasdik etmekten yüz çevirdi. Hakkı ikrar etmeye karşı böbürlendi. Kur'an hakkında "Bu, başkalarından alınmış bir sihirdir. Başka bir şey değildir. Bu Kur'an sadece insan sözüdür. Bu Allahın kelamı değildir." dedi.

*Müfessirler, bu âyetlerin Velid b. Muğire'yi tasvir ettiklerini söylemişlerdir. Bu hususta İkrime diyor ki: "Velid b. Muğire, Resulullaha geldi. Resulullah ona Kur'an okudu. Velid Resulullaha karşı yumuşar gibi oldu. Bu durum Ebu Cehil'e intikal etti. Bunun üzerine Ebu Cehil Velid b. Muğire'ye "Ey amcam, kavmin sana yardım topluyor." dedi. Velid: "Niçin?" diye sordu. Ebu Cehil "Sana vermeleri için. Çünkü sen, Muhammed'e giderek onda bulunan şeylere tenezzül etmişsin." dedi. Velid: "Kureyş de biliyor ki, ben onların içinde çok malı olan biriyim." diye cevap verdi. Ebu Cehil: "O halde Muhammed aleyhinde bir şey şöyle ki kavmin, onun söylediklerine karşı çıktığını ve onu sevmediğini bilsinler." dedi. Velid: "Ben onun hakkında ne söyleyeyim. Vallahi içinizde şiirleri, recezleri, kasideleri ve cin şiirlerini benden daha iyi bilen kimse yoktur. Vallahi onun söylediği bunlardan hiç birine benzemiyor. Vallahi onun söylediğinin bir tatlılığı var. Onun söylediği, kendisinin dışında olanları yıkıyor. Vallahi o yükselir, hiçbir şey onun üstüne çıkamaz." diye cevap verdi. Ebu Cehil: "Vallahi kavmin, onun hakkında bir şey söylemedikçe senden razı olmazlar." dedi. Velid "Bırak beni onun hakkında biraz düşüneyim." diye cevap verdi. Düşündükten sonra ise, "Onun söyledikleri başkasından alınan bir şiirdir." dedi. İşte bunun üzerine "Beni şu adamla başbaşa bırak." âyetinden, "Onun üzerinde on dokuz melek vardır." âyetine kadar olan kısım nazil oldu.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Velid b. Muğire, Ebubekir b. Ebi Kuhafe'nin yanına gitti. Ona Kur'andan sordu. Ebubekir ona Kur'an okuyunca Velid onun yanından çıkıp Kureyşin yanına gitti. Ve onlara şöyle dedi: "İbn-i Ebi Kebşe'nin (Muhammed'in) söylediklerine şaşılır. Vallahi o ne şiirdir ne de sihir. Ne de delilikten kaynaklanan saçmalık. Şüphesiz ki onun söylediği, Allah kelamıdır." Bunları işiten Kureyşliler aralarında toplandılar ve "Vallahi şayet Velid dinini değiştirecek olursa bütün Kureyşliler dinlerini değiştirirler." dediler. Ebu Cehil bu meseleyi işitince "Vallahi ben ona yeterim. Bu meseleyi bana bırakın." dedi. Gidip Velid'in yanına vardı ve ona: "Kavmin sana sadaka topladı görmüyor musun?" dedi. Velid: "Ben onların mal ve evladı en çok olanı değil miyim?" diye cevap verdi. Ebu Cehil: "Senin, İbn-i Ebi Kuhafe'ye (Ebubekir'e), onun yemeğinden faydalanmak için gidip geldiğini söylüyorlar." dedi. Velid: "Benim kabilem bunu mu söyledi? Onlar artık diğer Kusay oğulları hakkında da bir şey-

ler söylemekten geri durmazlar. Ben artık ne Ebubekir'e, ne Ömer'e ne de İbn-i Ebi Kebşe'ye yaklaşırım. İbn-i Ebi Kebşe'nin sözleri başkalarından alınan sihirli sözlerden başka bir şey değildir." dedi. Bunun üzerine Allah teala: "Beni şu adamla başbaşa bırak.." âyetinden "O, insan derisini yakıp kavurarak simsiyah eder." âyetine kadar olan âyetler nazil oldu.

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾
وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾
لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾
لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾
عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

26- Ben onu mutlaka "Sakar" denilen cehenneme sokacağım.

27- Sen "Sakar"ın ne olduğunu nereden bileceksin?

28- O, ne bir şey geri bırakır ne de yakmaktan vazgeçer.

29- O, insan derisini yakıp kavurarak simsiyah eder.

30- Onun üzerinde on dokuz zebani vardır.

*Allah teala, bu âyet-i kerimelerde, yukarı sıfatları zikredilen insanları, herşeyi yakıp yok eden "Sakar" cehennemine koyacağını, cehennemin, onların derilerini yakarak değiştireceğini ve cehennemde on dokuz meleğin vazifelendirildiğini beyan etmektedir.

Cabir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ نَاسٌ مِنَ الْيَهُودِ لأُنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (ﷺ): هَلْ يَعْلَمُ نَبِيُّكُمْ عَدَدَ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ؟ قَالُوا: لاَ نَدْرِي حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ غُلِبَ أَصْحَابُكَ الْيَوْمَ. قَالَ: وَبِمَ غُلِبُوا؟ قَالَ: سَأَلَهُمْ يَهُودُ: هَلْ يَعْلَمُ نَبِيُّكُمْ عَدَدَ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ؟

قَالَ: فَمَا قَالُوا؟ قَالَ: قَالُوا لاَ نَدْرِى حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا. قَالَ: أَيُغْلَبُ قَوْمٌ سُئِلُوا عَمَّا لاَ يَعْلَمُونَ؟ فَقَالُوا: لاَ نَعْلَمُ حَتَّى نَسْأَلَ نَبِيَّنَا، لٰكِنَّهُمْ قَدْ سَأَلُوا نَبِيَّهُمْ، فَقَالُوا: أَرِنَا اللهَ جَهْرَةً، عَلَيَّ بِأَعْدَاءِ اللهِ، إِنِّي سَائِلُهُمْ عَنْ تُرْبَةِ الْجَنَّةِ وَهِيَ الدَّرْمَكُ، فَلَمَّا جَاءُوا قَالُوا: يَا أَبَا الْقَاسِمِ كَمْ عَدَدُ خَزَنَةِ جَهَنَّمَ؟ قَالَ: هٰكَذَا وَهٰكَذَا فِي مَرَّةٍ عَشْرَةٌ، وَفِي مَرَّةٍ تِسْعٌ. قَالُوا: نَعَمْ قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ (ﷺ): مَا تُرْبَةُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: فَسَكَتُوا هُنَيْهَةً، ثُمَّ قَالُوا: أَخْبِزَةٌ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ): الْخُبْزُ مِنَ الدَّرْمَكِ.

"Yahudilerden bir kısım insanlar, Resulullahın sahabilerine gelerek: "Sizin, Peygamberiniz, cehennemin zebanilerinin kaç tane olduğunu biliyor mu?" diye sorudular. Sahabiler: "Bilmiyoruz. Onu Peygamberimizesorulur." dediler. Bunun üzerine bir adam Resulullaha gelerek: "Ey Muhammed, bugün senin sahabilerin mağlup edildi." dedi. Resulullah "Ne ile mağlup edildiler?" diye sordu. Adam: "Yahudiler onlara "Sizin Peygamberiniz, cehennem zebanilerinin sayısını biliyor mu?" diye sordular." dedi. Resulullah: "Onlar ne cevap verdiler?" diye sordu. Adam: "Bilmiyoruz. Onu Peygamberimize soralım." dediler." diye cevap verdi. Resulullah: "İnsanlara bilmedikleri bir şey sorulur onlar da "Biz bunu bilmiyoruz. Peygamberimize soralım." derlerse mağlup mu olurlar? Halbuki kendileri Peygmaberlerine,"Sen bize Allahı açıkça göster." şeklinde isteklerde bile bulunmuşlardır. "O, Allah düşmanları bana gelsinler ben onlara cennetin toprağının ne olduğunu soracağım. Aslında onun toprağı, un şeklinde ince bir topraktır." dedi.

Yahudiler Resulullaha geldiler ve "ey Ebel Kasım, cehennemin zebanileri kaç tanedir?" diye sordular. Resulullah, parmaklarının önce on'unun birden daha sonra da dokuzunu göstererek, "Şu ve şu kadardır." dedi. Yahudiler: "Evet" dediler. Bunun üzerine Resulullah onlara "Cennetin toprağı nedir?" diye sordu. Yahudiler biraz sustular, sonra: "ey Ebel Kasım o, ekmektir." dediler. Resulullah onlara: "Ekmek undandır." dedi. (6) Yani, cehennemin toprağı ekmek değil, un şeklinde ince topraktır." demek istedi.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ
كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ
مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ
رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

31- Biz, cehennem zebanilerini sadece meleklerden yaptık. Biz, onların sayılarını kâfirler için bir imtihan vesilesi kıldık ki, kendilerine kitap verilenler kesin bilgi edinsinler. Müminler imanlarını kuvvetlendirsinler. Kitap ehli ve müminler şüpheye düşmesinler. Kalblerinde hastalık olanlar ve kâfirler de "Allah bu misalle ne demek istedi?" desinler. Bu misalle Allah, dilediğini sapıtır ve dilediğini hidayete erdirir. Rabbinin ordularını kendinden başka kimse bilemez. Bu, insanoğluna bir hatırlatmadır.

*Âyet-i kerimede "Biz, cehennem zebanilerini sadece meleklerden yaptık."buyurulmaktadır. Bu âyetin nüzul sebebi hakkında Abdullah b Abbas diyor ki: "Ebu Cehil, "Cehennemin üzerinde on dokuz zebani vardır." âyet-i kerimesiyle bu âyeti işitince Kureyşlilere şöyle demiştir: "Vay anneleri kendilerini kaybedesi Kureyşliler. Ben, İbn-i Ebi Kebşe'nin (Muhammed'in) cehennem zebanilerinin sayısının on dokuz olduğunu haber verdiğini işitiyorum. Sizlerse çok sayıdasınız. Sizden on kişi, zebanilerden birine güç yetirmekten âciz misiniz?" Bunun üzerine Allah teala,Resululaha, Ebu Cehil'e gitmesini, Mekke'nin "Batha" denilen vadisinde elinden tutarak ona şöyle demesini vahyetti: "Gerektir sana bela gerek." (Kahrolasın) Sonra yine gerektir sana bela gerek." (Belaya uğrayasın)" (7)

Resulullah Ebu Cehil'e bunu yapınca Ebu Cehil şöyle dedi: "Vallahi sen de rabbin de birşey yapamazsınız." Fakat Allah onu, Bedir gününde rezil etti.

Âyet-i kerimenin devamında: "Biz, onların sayılarını kâfirler için bir imtihan vesilesi kıldık.." buyurulmaktadır. Bu âyet, Ebu Cehil ve Ebul Eşeddîn gi-

7- Kıyamet Suresi, 75/34-35

bi kâfirlerin, bu melekleri yalanlamaları ve arkadaşlarına "Ben onlara yeterim" şeklinde sözler söylemeleri dolayısıyla, fitneye düştüklerini beyan etmektedir.

Âyette "Kendilerini kitap verilenler, kesin bilgi edinsinler." buyurulmaktadır. Cehennem zebanilerinin sayısının on dokuz olduğu, Tevrat ve İncilde de zikredildiğinden, Kur'an-ı Kerim'de de aynı sayı zikredilince kitap ehli olan Yahudi ve Hristiyanlar, Kur'anın ve Hz. Muhammed'in hak olduklarını kesin olarak öğrenmiş olurlar.

Âyet-i kerimede yine: "Rabbinin ordularını kendinden başka kimse bilemez.." buyurulmaktadır. Allah tealanın ordusu, Ebu Cehil'in sandığı kadar sadece cehennemin üzerindeki on dokuz zebaniden ibaret değildir. Kaldı ki bu zebanilerin her biri çok büyük ve çok güçlüdürler.

Resulullah (s.a.v.) yedi kat gökte bulunan "Beytül Ma'muru" anlatırken oraya girip çıkan melekler hakkında şöyle buyurmuştur:

فَرُفِعَ لِيَ الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ فَسَأَلْتُ جِبْرِيلَ فَقَالَ هَذَا الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ يُصَلِّي فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ إِذَا خَرَجُوا لَمْ يَعُودُوا إِلَيْهِ آخِرَ مَا عَلَيْهِمْ

"Her gün orada yetmiş bin melek namaz kılar. Oradan bir çıkan bir daha oraya dönmez. Oraya son girişleri olur." (8)

Âyet-i kerimenin sonunda "Bu, insanoğluna bi hatırlatmadır." buyurulmaktadır. Yani, "Sakar" adındaki cehennem, insanoğluna bir hatırlatma olarak zikredilmiştir.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾
وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾
وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾
إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾
نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾
لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾

32-36- Hayır, hayır (Sakar onların düşündükleri gibi değildir) ay'a, geçip giden geceye ve ağaran sabaha yemin olsun ki "Sakar" insanları uya-

ran en büyük hadiselerden biridir.

37- Evet o, sizden ileri giden veya geri kalanlar için bir uyarıdır.

Hayır, hayır, müşrikler, cehennem zebanilerine galip gelecek değillerdir. Ay'a, karanlığı çekilip giden geceye, aydınlatan sabaha yemin olsun ki, cehennem en büyük olaylardan biridir. O cehennem, insanoğlunu uyarmaktadır. Evet o, sizden Allaha itaatte ileri gitmek isteyenler için veya Allaha isyandan geri kalmak isteyenler için bir uyarı aracıdır.

Âyette zikredilen "Uyarıcı" sıfatı, Hasan-ı Basri'ye göre cehenneme, Ebu Rezin'e göre, Allah tealaya, İbn-i Zeyd'e göre ise Resulullaha aittir. Meal birinci görüşe göre hazırlanmıştır.

كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾
إِلَّآ أَصْحَٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾
فِى جَنَّٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾
عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾
مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾

38- Herkes kazandığına karşılık bir rehindir.

39- Ancak amel defteri sağından verilenler bunun dışındadır.

40-41-42- Onlar cennetlerdedirler. Onlar suçlulara sorarlar: "Sizi "Sakar" cehennemine sürükleyen nedir?"

Emir ve yasaklarla mükellef olan herkes, dünyada işlediği günahının karşılığında cehennemde rehin olarak tutulacaktır. Ancak amel defterleri sağdan verilenler müstesnadır. Bunlar cehennemde rehin tutulmayacak, cennetlerin içine konulacaklardır. Zira, Allah onların kusurlarını affedecektir. Onlar, cehennemde olan günahkarlara: "Sizi, "Sakar" cehennemine sokan sebep nedir?" diye soracaklardır.

*Âyette zikredilen ve "Amel defteri sağdan verilenler." şeklinde tercüme edilen "Ashab-ı Yemin"den maksat, Hz. Ali'ye göre müslümanların çocukları, Abdullah b. Abbas'a göre ise melekler olduğu rivayet edilmiştir. Zira, daha sonraki âyette "Ashab-ı Yemin"in günahkarlara "Sizi cehenneme sokan nedir?" diye sordukları zikredilmektedir. Bu da bu soruyu soranların, çocuklar ve melekler gibi günah işlemeyen kimseler olduklarını göstermektedir. Çünkü, mükellef olan ve günah işlemeye müsait olan insanların suçlulara bu soruyu sormaları

beklenemez. Zira onlar da insanı cehenneme sokan sebebin, günah işlemek olduğunu bilmektedirler.

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾
وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾
وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾
وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾
حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

43- Suçlular şöyle cevap verirler: "Biz, namaz kılanlardan değildik.

44- Yoksullara bir şey yedirmezdik.

45- Batıla dalanlarla beraber biz de dalardık.

46- Ceza gününü yalanlardık.

47- Ölüm gelip çatıncaya kadar bu halde devam ettik."

Suçlular, kendilerine, "Sizi cehenneme sokan sebep nedir?" diye soran "Ashab-ı Yemin'e" şu cevabı vereceklerdir: "Biz, dünyada iken, Allah için namaz kılanlardan değildik. Biz, Allahın bize verdiği nimetlere karşı cimri davranarak yoksulları doyurmazdık. Batıl şeylere dalanlarla birlikte biz de dalardık. Bizler, ceza ve hesabın bulunacağı âhiret gününü yalanlardık. Sevap veya cezanın verileceğine inanmazdık. Nihayet bize, kesin haberi veren ölüm geldi.

فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾

48- Bu suçlulara şefaat edenlerin şefaatı fayda vermez.

Allahın, bir kısım günahkârlar için şefaat etmelerine izin verdiği bu gibi günahkarlara şefaatleri fayda vermeyecektir.

*Bu âyet-i kerimeden, Allah tealanın, yaratıklarından bir kısmına, diğerlerine şefaat etmeleri için izin vereceği hükmü çıkarılmaktadır.

Peygamber efendimiz, bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır:

فَيَشْفَعُ النَّبِيُّونَ وَالْمَلَائِكَةُ وَالْمُؤْمِنُونَ فَيَقُولُ الْجَبَّارُ بَقِيَتْ شَفَاعَتِي فَيَقْبِضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ فَيُخْرِجُ أَقْوَامًا قَدِ امْتُحِشُوا فَيُلْقَوْنَ فِي نَهَرٍ بِأَفْوَاهِ الْجَنَّةِ يُقَالُ لَهُ مَاءُ الْحَيَاةِ فَيَنْبُتُونَ فِي حَافَتَيْهِ كَمَا تَنْبُتُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ.

"Peygamberler, melek ve müminler şefaatçı olacaklardır. Cebbar olan Allah, "Benim şefaatım kaldı." diyecektir. Cehhennem ateşinden bir avuç alacak onunla, yanıp kararmış olan kavimleri cehennemden çıkaracak, onlar, cennetin başında bulunan ve kendisine "Hayat suyu" denilen nehire atılacaklar ve onların vücutları, sel yataklarında biten dere otu gibi bitecektir..." (9)

Peygamber efendimiz diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmuştur:

قال فينجى الله تبارك وتعالى برحمته من يشاء قال ثم يؤذن للملائكة والنبيين والشهداء ان يشفعوا فيشفعون ويخرجون ويشفعون ويخرجون ويشفعون ويخرجون

"Sonra Allah teala, rahmetiyle dilediğini cehennem ateşinden kurtaracak sonra meleklere, Peygamberlere ve şehitlere şefaat etmeleri için izin verilecek onlar da şefaatçı olup cehennemden insanları çıkaracaklar, tekrar şefaatçi olup-tekrar çıkaracaklar tekrar şefaatçi olup tekrar çıkaracaklardır.."(10)

.Peygamber efendimiz, diğer bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmuştur:

فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ (ﷺ) يَقُولُ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَكْثَرُ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ سِوَاكَ؟ قَالَ: سِوَايَ.

9- Buhari, K. et-Tevhid, bab: 24

"Ümmetimden bir kişinin şefaati ile Temim oğullarından daha fazla insan cennete girecektir." Denildi ki: "Ey Allahın Resulü, o kimse senin dışında bir kimse mi olacaktır?" Resulullah: "Evet, benim dışımda bir kimse olacaktır." (11) buyurdu.

Ebudderda Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

قال رسول الله (ﷺ) : « يشفع الشهيد في سبعين من أهل بيته ».

"Şehit, ailesinden yetmiş kişiye şefaat edecektir." (12)

Peygamber efendimiz, başka bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurmuştur:

عن إبى سعيد الخدرى عن النبى (ﷺ) قال قد أعطى كل نبىّ عطية فكل قد تعجلها وانى أخرت عطيتى شفاعة لامتى وان الرجل من امتى ليشفع للفئام من الناس فيدخلون الجنة وان الرجل ليشفع للقبيلة وان الرجل ليشفع للعصبة وان الرجل ليشفع للثلاثة وللرجلين وللرجل

"Her Peygambere bir hak verilmiştir. Hepsi de onu dünyada kullanmakta acele etmiştir.Ben ise bu hakkımı, ümmetime şefaat için geri bıraktım. Ümmetimden öyle adam vardır ki, insanlardan büyük bir kitleye şefaatçı olur da onlar cennete girerler.Öyle kimse vardır ki bir kabile için şefaatçı olur. Öyle kimse de vardır ki, akrabalarına şefaatçı olur. Öyle kimse vardır ki üç kişiye, iki kişiye, bir kişiye şefaatçı olur." (13)

Abdullah "Sizi sakar cehennemine sürükleyen nedir?" "Suçlular şöyle cevap verirler: "Biz namaz kılanlardan değildik." "Yoksullara bir şey yedirmezdik. Batıla dalanlarla beraber biz de dalardık." "Ceza gününü yalanlardık." âyetlerini okuduktan sonra elinin dört parmağını avucuna doğru kapatmış "Siz, zikredilen şu dört şeyi yapanlarda herhangi bir hayır görüyor musunuz? Dikkat edin, cehennemde bu dört şeyi işleyenler dışında kimse bırakılmayacaktır." demiştir.

11- Ebu Davud, K. el-Cihad, bab: 26, Hadis no: 2522
12- Ebu Davud, K. el-Cihad, bab: 26, Hadis no: 2522

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾

49- Hal böyleyken bunlara ne oluyor da öğütten yüzçeviriyorlar?

Durum böyle iken bu müşriklere ne oluyor da Kur'andan yüzçeviriyorlar. Ondan öğüt ve ibret almıyorlar?

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾
فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

50-51- Arslandan ürkmüş yaban eşekleri gibi kaçışıyorlar.

Âyette geçen ve "Arslan" diye tercüme edilen (قَسْوَرَةٌ) kelimesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Ebu Musa el-Eş'ari, Mücahid, İkrime ve Katade'den nakledilen bir görüşe göre bundan maksat, "Okçular" demektir.

Said b. Cübeyr ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre (قَسْوَرَةٌ) kelimesi "Avcılar" anlamına gelmektedir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bir başka görüşe göre ise (قَسْوَرَةٌ) kelimesinden maksat, "erkekler topluluğu", başka bir görüşe göre ise "Erkeklerin çıkardığı ses"tir.

Ebu Hureyre, İbn-i Zeyd'e ve Abdullah b. Abbas'tan nakledilen başka bir görüşe göre ise (قَسْوَرَةٌ) kelimesi "Arslan" anlamına gelmektedir. Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾

52- Daha doğrusu her biri kendilerine apaçık sahifeler verilmesini istiyor.

Müşriklerin Kur'andan yüzçevirmeleri, onun, Allah katından geldiğini bilmemelerinden değil herbirinin ayrı ayrı kendisine kitap indirilmesini istemelerindendir.

*Katade diyor ki: "İnsanlardan bazıları: "Ey Muhammed, eğer sana uymamızı istiyorsan falan ve filanlara, sana uymamızı emreden özel bir kitap getir." dediler.

كَلَّا بَل لَّا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾

53- Hayır, hayır, doğrusu onlar âhiretten korkmuyorlar.

Hayır, hayır onlara apaçık sahifeler verildiğinde peygamberleri tasdik edecek değillerdir. Çünkü onlar, öldükten sonra âhirette diriltilip hesaba çekileceklerinden korkmuyorlar. İşte onları, Kur'andan yüz çevirten asıl sebep budur.

كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾

فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

54- Hayır, hayır, yüzçevirdikleri bu Kur'an, gerçekten bir öğüttür.

55- Dileyen öğüt alır.

56- Ondan ancak Allah dilerse öğüt alırlar. Allah, kendinden korkulmaya ve affetmeye daha layıktır.

Hayır, müşriklerin dediği gibi Kur'an, başkalarından alınan bir büyü veya bir beşer sözü değildir. Fakat o, Allah tarafından, yaratıklarına bir hatırlatmadır. Ancak kullarından kime bu Kur'anla öğüt verecek olursa o kul, Kur'andan öğüt alır. Allah dilemedikçe Kur'an kendilerine hatırlatılan hiçbir kimse ondan öğüt alamaz. Zira Allahtan başka kimsenin buna gücü yetmez. Allah, cezalandırmasından korkulmaya ve tevbe edenleri affetmeye daha layıktır.

*Enes b. Malik, Resulullah (s.a.v.)in "Allah, kendisinden korkulmaya ve affffetmeye daha layıktır." âyeti hakkında şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) أَنَّهُ قَالَ فِي هذِهِ الآيَةِ: (هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ) قَالَ: قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا أَهْلٌ أَنْ أُتَّقَى، فَمَنْ اتَّقَانِي فَلَمْ يَجْعَلْ مَعِيَ إِلَـٰهاً فَأَنَا أَهْلٌ أَنْ أَغْفِرَ لَهُ.

"Aziz ve Celil olan Allah buyurdu ki: "Ben, kendisinden korkulmaya daha layık olanım. Kim benden korkar da benimle birlikte başka bir ilah edinmeyecek olursa onu affetmeye de ben layıkımdır." (14)

14- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 74, Hadis no: 3328

KIYAMET SURESİ

Kıyamet suresi kırk âyettir. Mekke'de nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴿١﴾

1- Kıyamet gününe yemin ederim.

*Said b. Cübeyr, bu âyeti, mealde zikredildiği şekilde izah etmiştir.

Ebubekr b. Ayyaş ile bir kısım Kûfe âlimleri ise bu âyeti "Hayır, kıyamet gününe yemin olsun ki." şeklinde izah etmişler ve daha önce geçmiş olan bir sözün reddedilip ve yemin edilmesi halinde bu şekilde yemin edileceğini söylemişlerdir. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Hayır, durum, müşriklerin, cenneti ve cehennemi inkar etmeleri gibi değildir. Kıyamet gününe yemin olsun ki onlar tekrar diriltileceklerdir"

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾

2- Kendini kınayan nefse yemin ederim ki (mutlaka diriltileceksiniz.)

*Said b. Cübeyr ve Katade bu âyette de yemin bulunduğunu söylemişler-

dir. Taberi de bu görüşü tercih etmiş ve âyetin üslubunun buna müsait oduğunu söylemiştir. Meal de bu görüşe göre hazırlanmıştır.

Hasan-ı Basri ise bu âyette yemin bulunmadığını, âyetin manasının, "Ben, kendini kınayan nefse yemin etmem." demek olduğunu söylemiştir.

Âyette geçen ve "Kendini kınayan" diye tercüme edilen (اَللَّوَّامَةِ) "Levvame" kelimesi çeşitli şekilerde izah edilmiştir.

Said b. Cübeyr ve İkrime'ye göre bunun manası, "Sahibini, hayır işlediğinde de şer işlediğinde de kınayan" demektir. Buna göre âyetin manası: "Kaçırdığı şeylerden dolayı pişman olan ve kendisini kınayan nefse yemin olsun ki." demektir.

Katade'ye göre ise bu kelimenin manası "Günah işleyen." demektir. Buna görede âyetin manası "Günah işleyen nefse yemin ederim ki." demektir.

Abdullah b. Abbas'a göre de: Bu kelimenin manası "Kınanmış olan" demektir. Buna göre de âyetin manası "Kınanmış olan nefse yemin ederim ki." demektir.

Taberi, bütün bu görüşlerin birbirlerine yakın görüşler olduklarını, ancak "Sahibini hayır işlediğinde de şer işlediğinde de kınayan ve kaçırdığına pişman olan" şeklinde izah etmenin âyetin zahirine daha muvafık olduğunu söylemiştir.

أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَلَّن نَّجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾

3- İnsanoğlu, kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi zannediyor?

İnsanoğlu, öldükten sonra çürüyüp dağılan kemiklerini, kıyamette kendisini dirilttiğimizde bir araya getiremeyeceğimizi mi zannediyor? Böyle zannetmesin. Zira biz kıyamette dirilttiğimiz insanların bütün kemiklerini bir araya getirmeye kadiriz ve bunu yapacağız.

بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ أَن نُّسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾

4- Hayır, biz onun parmak uçlarını bile yeniden yaratmaya kadiriz.

*Abdullah b. Abbas, İkrime, Hasan-ı Basri, Mücahid, Katade ve Dehhak

bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: "Hayır, durum insanoğlunun zannettiği gibi değildir. Biz onun kemiklerini bir araya getirip dirilteceğiz. Biz onun parmaklarını da birleştirerek deve ve at gibi tek tırnaklı yapmaya kadiriz. Yani biz insanın parmaklarını, dünyada iken bu hayvanlar gibi yapabilirdik. Fakat öyle yapmadık. Parmaklarını ayrık ve birbirinden farklı yaptık ki onlarla her türlü işi yapabilsin. Dünyada iken insanın parmaklarını böyle yaratan Allah, öldükten sonra da onun kemiklerini bir araya getirerek tekrar diriltmeye kadirdir.

Bu âyet-i kerimenin, mealde de işaret edildiği gibi insanoğlunun parmak izlerinin âhirette de aynen var edileceğini ifade ettiğini söylemek mümkündür.

بَلْ يُرِيدُ الْإِنسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ۝٥

5- Daha doğrusu insan devamlı suç işlemek ister.

Daha doğrusu insan, rabbinin, öldükten sonra kemiklerini bir araya getirip kendisini dirilteceğini öğrenmek istemez. Fakat o, Allaha isyana devam etmek ister. Yaptıkları günahlardan tevbe etme yerine "İlerde tevbe ederim." diyerek kendisini oyalar.

*Müfessirler bu âyet-i kerimeyi çeşitli şekillerde izah etmişlerdir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade, Hasan-ı Basri, Süddi, İkrime ve Said b. Cübeyr, çok az bir takım farklarla bu âyeti şu şekillerde izah etmişlerdir. "İnsan günah işlemeye, burnunun doğrultusunda koşar. Yaptıklarından vazgeçmez. İlerde tevbe ederim." ümidiyle kendisini oyalar."

Dehhak ise şöyle izah etmiştir:"Daha doğrusu insan, dünya malını talep etmekte devamlı ileri gitmek ister. Ölümü hiç hatırlamaz."

Ali b. Ebi Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiğine ve İbn-i Zeyd'e göre ise âyetin manası şöyledir: "Daha doğrusu kâfir insan, önünde bulunan kıyamet gününü ve hesaba çekilmeyi yalanlamak ister."

Bazı âlimler de bu âyeti "Daha doğrusu insan, kıyametten önce gelecek olan hakkı inkar etmek ister." şeklinde izah etmişlerdir.

يَسْـَٔلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ ۝٦

6- "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorar.

Devamlı olarak isyana doğru koşan insan, ilerde tevbe edeceğini hesaba katarak "Kıyamet ne zaman kopacaktır?" diye sorar.

*Hz. Ömer (r.a.) diyor ki: "Kim, kıyametin ne zaman kopacağını soracak olursa bu sureyi okusun."

فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾

وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾

يَقُولُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾

7- Gözlerin kamaştığı,

8- Ayın tutulduğu,

9- Güneşin ve ayın bir araya getirildiği zaman

10- İşte o gün insan, "Kaçacak yer neresi?" der.

*Âyette geçen "Gözlerin kamaştığı" ifadesi, "Gözlerin dehşetten belerdiği ve ölüm anında açık kaldığı zaman." şeklinde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas ve Mücahid, bu halin, kişinin ölümü halinde gerçekleşeceğini söylemişlerdir.

Âyette geçen "Ayın tutulduğu zaman" ifadesinden maksat, ayın ışığının kaybolmasıdır. "Güneş ve ayın bir araya getirildiği zaman" ifadesinden maksat, Mücahid'e göre bunların kıyamet gününde dürülmeleridir. İbn-i Zeyd'e göre ise ikisinin birleştirilerek yeryüzüne atılmalarıdır.

Atâ b. Yesar diyor ki: "Bunlar, kıyamet gününde birleştirilerek denize atılacaklar ve deniz, Allahın büyük bir ateşi haline gelecektir.

Taberi bu ifadeden maksadın, güneşle ayın, ışıklarını kaybetmede eşit olacaklarını beyan etmek olduğunu söylemiştir.

كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾

11- Hayır, hayır, sığınacak yer yoktur.

Hayır, hayır, orada kaçana fayda sağlayacak bir kaçış söz konusu değildir. Orada, kendisine sığınılacak herhangi bir kule, dağ ve müstahkem mevki gibi bir yer de yoktur.

*Âyette geçen ve "Sığınacak yer" diye tercüme edilen (وَزَرَ) "Vezer" kelimesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir:

Abdullah b. Abbas, bu kelimenin manasının "Kule" ve sığınak" olduğunu söylemiştir.

Mutarrif ve Hasan-ı Basri de bu kelimenin "Dağ" manasına geldiğini söylemişler Mücahid, "Sığınak ve dağ" Katade "Dağ", "Sığınacak yer, kurtarıcı mekan" manasına geldiğini, Said b. Cübeyr ve Katade "Dağ ve kule" manasına geldiğini İbn-i Zeyd ise "İçinde kaybolunacak her yer" manasına geldiğini söylemişlerdir.

Görüldüğü gibi, görüşler birbirlerine yakındır. Bu itibarla "Sığınılacak yer" şeklinde izah etmek isabetlidir.

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾

12- O gün herkesin varıp duracağı yer ancak rabbinin huzurudur.

*Katade, bu âyeti, mealde zikredildiği şekilde izah etmiş, İbn-i Zeyd ise bu âyeti "O gün yerleştirme işi rabbine aittir. O, cennetlikleri cennete, cehennemlikleri de cehenneme yerleştirecektir." şeklinde izah etmiştir.

يُنَبَّأُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾

13- O gün insana, yaptığı ve yapmadığı herşey haber verilir.

Güneş ve ayın birleştirilip dürüldükleri o gün insana, yaptığı veya yap-

mayıp ertelediği şeyler bildirilecektir.

*Âyette zikredilen ve "Yaptığı ve yapmadığı" diye tercüme edilen (بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ) "Bima Kaddeme Ve Ahhare" ifadesi çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Mes'ud'a göre bu ifadeden maksat, şudur: İnsanoğluna, dünyada iken yaptığı hayır ve şer amelleri bildirileceği gibi, ölümünden sonra işlenmesine sebep olduğu hayır ve şer ameller de kendisine bildirilecektir.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "Kıyamet gününde insana, hem yaptığı günahlar ve hem de erteleyip yapmadığı vazifeler haber verilecektir." demektir.

Mücahid'e göre ise bu ifadeden maksat, kıyamet gününde, insana, en önce yaptığı ameli de en son yaptığı ameli de" haber verilecektir." demektir.

Katade'ye göre bu ifadeden maksat, "Kıyamet gününde insana, yaptığı itaatler ve yapmadığı dini vecibeler haber verilecektir." demektir.

İbn-i Zeyd'e göre ise âyetin manası "Kıyamet gününde insana, hem yaptığı hayır ve şer amelleri haber verilecek hem de yapmadığı vazifeleri haber verilecektir." şeklindedir.

Taberi, doğru olan görüşün, kıyamet gününde insana, hayatındayken yaptığı hayır ve şerlerin haber verileceği ve ölümünden sonra da işlenmesine vesile olduğu halde, bunlardan işlenen veya işlenmeyen hayır ve şerlerden sorulacağı görüşüdür. Zira âyetin umum ifadesi bunu bu şekilde izah etmeyi gerektirmektedir.

بَلِ الْإِنسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾

وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾

14-15- Daha doğrusu insan, özürlerini ortaya koysa bile, kendi yaptığına şahittir.

*Âyet-i kerimede geçen "İnsan, kendi yaptığına şahittir." ifadesi Abdullah b. Abbas tarafından, "Doğrusu insan, ne yaptığını bilmektedir ve yaptıkları-

na bizzat kendisi şahittir." şeklinde izah edilmiştir.

Ali b. Ebu Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise bu ifadenin izahı şöyledir: Daha doğrusu insanın aleyhine bizzat kendisi şahitlik edecektir. Yani, insanın, kulak, göz, el-ayak gibi organları onun ne yaptığına dair, aleyhinde şahitlik edeceklerdir.

Katade bu âyeti izah ederken şöyle diyor: Bakarsın ki insan, diğer insanların kusurlarını ve günahlarını görür fakat kendi günahlarından gafildir.

İbn-i Zeyd, bu âyeti "Daha doğrusu insan, bizzat kendi aleyhine kendisi şahittir." şeklinde izah ettikten sonra âyeti okumuştur: "O gün insana "Kitabını oku. Bu gün hesap görme bakımından sen kendine yetersin." denilir." (1)

Âyet-i kerimede "İnsan özürlerini ortaya koysa da" ifadesi zikredilmektedir. Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Mücahid, İkrime ve İbn-i Zeyd bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: Daha doğrusu insan, işlediği günahlara karşı bir kısım özürler ileri sürerek haksız yere kendisini savunmaya kalkışsa da o, bizzat kendi aleyhine şahitlik yapacaktır." Abdullah b. Abbas bu âyeti bu şekilde izah ettikten sonra şu âyetleri okumuştur: "O gün zalimlere, mazeretleri hiçbir fayda sağlamayacaktır." (2) "...Bu kâfirler (âhirette gerçekleri görünce) boyun eğip "Biz hiçbir günah işlemedik" derler.." (3) ".. (Allaha ortak koşanlar) "Rabbimiz olan Allaha yemin olsun ki biz ona ortak koşanlardan değildik." demekten başka çareleri kalmaz." (4)

Zürare b. Evfa, Abdullah b. Abbas'ın, bu ayet-i kerimeyi şu şekilde izah ettiğini söylemiştir: "Daha doğrusu, insanın aleyhine, bizzat kendi nefsinde şahit vardır. Bu insan kendisini günahsız göstermeye çalışsa bile."

Süddi ise bu âyeti şöyle izah etmiştir: Daha doğrusu insan, kendi yaptıklarına şahittir velev ki yaptıklarının önüne perde çekse, üzerine kapılar kilitlese de..." Hasan-ı Basri diyor ki: "Özürler beyan etse de kabul edilmeyecektir."

لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾

1- Nisa Suresi, 4/14
2- Mümin Suresi, 40/52
3- Nahl Suresi, 16/28

16- Ey Muhammed, (Cebrail sana Kur'anı okurken) Onu acele almak için Cebraille beraber dilini oynatma.

*Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Şa'bî, İbn-i Zeyd ve Dehhak'a göre, Allah tealanın Resulullaha, Cebrail Kur'anı kendisine okurken acele etmemesini emretmesinin sebebi şudur: Cebrail (a.s.) Resulullah (s.a.v.)e Kur'andan bir şey getirdiğinde, Resulullah, Kur'anı çok sevdiğinden, Cebrail ile birlikte dilini hareket ettirir, Kur'anı acele olarak ezberlemek isterdi. Bunun üzerine bu âyet indi ve Kur'anı alırken acele etmemesi, zira Kur'anı Allahın ona mutlaka ezberleteceği bildirildi.

Abdullah b. Abbas diyor ki:

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَانَ يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ اذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ فَقِيلَ لَهُ لاَ تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ يَخْشَى اَنْ يَتَفَلَّتَ مِنْهُ انَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ اَنْ نَجْمَعَهُ فِي صَدْرِكَ وَقُرْآنَهُ اَنْ تَقْرَأَهُ فَاِذَا قَرَأْنَاهُ يَقُولُ اُنْزِلَ عَلَيْهِ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ اَنْ نُبَيِّنَهُ عَلَىٰ لِسَانِكَ.

"Resulullaha vahiy geldiğinde onu ezberlemek maksadıyla dilini hareket ettirirdi. Bunun üzerine Allah teala "Onu, acele alasın diye dilini Cebrail ile birlikte hareket ettirme." âyetini indirdi. (5)

Abdullah b. Abbas bu âyeti izah ederken diğer bir rivayette de şöyle diyor:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ لاَ تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) اِذَا نَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ بِالْوَحْيِ وَكَانَ مِمَّا يُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَهُ وَشَفَتَيْهِ

فَيَشْتَدُّ عَلَيْهِ وَكَانَ يُعْرَفُ مِنْهُ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ الآيَةَ الَّتِي فِي لاَ أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ قَالَ عَلَيْنَا أَنْ نَجْمَعَهُ فِي صَدْرِكَ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ فَإِذَا أَنْزَلْنَاهُ فَاسْتَمِعْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ عَلَيْنَا أَنْ نُبَيِّنَهُ بِلِسَانِكَ قَالَ فَكَانَ إِذَا أَتَاهُ جِبْرِيلُ أَطْرَقَ فَإِذَا ذَهَبَ قَرَأَهُ كَمَا وَعَدَهُ اللّٰهُ.

"Cebrail, Resulullaha vahiy indirdiğinde Resulullah, Cebrail'in okumasıyla birlikte dilini ve dudaklarını hareket ettirirdi. Bu ona zor gelirdi. Öyle ki, onun bu hareketi, görenler tarafından farkedilirdi. Bunun üzerine Allah teala, kıyamet suresindeki: "Ey Muhammed (Cebrail sana Kur'anı okurken) onu acele almak için Cebrail ile beraber dilini oynatma." "Onu (senin göğsünde) bir araya toplamak ve okutmak şüphesiz bizim işimizdir." "Biz onu okuttuğumuz zaman (indirdiğimiz zaman) sen onun okuyuşunu takibet." "Onu dinle" "Sonra onu açıklamak şüphesiz bizim işimizdir. Yani, Kur'anı senin dilinle açıklamak bizim işimizdir." âyetleri indi ve artık ondan sonra Cebrail Resulullaha geldiğinde başını eğer ve onu dinlerdi. Cebrail gidince de, Allah tealanın, ona vaadettiği gibi vahyedileni okurdu. (6) Taberi bu izah tarzını tercih etmiştir.

Mücahid ve Katade'ye göre Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre, Allah tealanın, Resulullaha, Cebrail Kur'anı okurken onu acele almak için dilini oynatmamasını emretmesinin sebebi şudur: Resulullah, Cebrail kendisine Kur'an okurken onu unuturum korkusuyla Cebrail ile birlikte dilini hareket ettirir ve Kur'anı acele ezberlemek isterdi. Allaha teala, Kur'anı onun kalbinde yerleştireceğini ve unutturmayacağını beyan ederek Resulullahın, acele etmemesini bildirmiştir.

إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿١٧﴾

17- Onu bir araya toplamak ve okutmak şüphesiz bizim işimizdir.

Ey Muhammed, Kur'anı senin zihninde toplamak, onu senin kalbinde yerleştirmek ve ondan sonra onu sana okutmak bizim işimizdir.

*Abdullah b. Abbas ve Dehhak bu âyeti bu şekilde izah ederlerken Katade bunu şöyle izah etmiştir: "Ey Muhammed, Kur'anı senin kalbinde toplamak ve onu sana sevdirmek bizim işimizdir."

فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿١٨﴾

18- Biz onu, Cebraile okuttuğumuz zaman, sen onun okuyuşunu takibet.

*Bu âyeti kerime, farklı şekillerde izah edilmiştir. Said b. Cübeyr'in Abdullah b. Abas'tan rivayetine göre o, bu âyeti şöyle izah etmiştir: "Biz o Kur'anı sana indirdiğimiz zaman sen onun okunmasını dinle."

Ali b. Ebi Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiğine ve Katade ile Dehhak'a göre bu âyetin manası şöyledir: "Kur'an sana okunduğunda sen ondaki hükümlere uy. Onunla amel et." Taberi bu görüşü tercih etmiştir.

ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾

19- Sonra onu açıklamak şüphesiz bizim işimizdir.

*Katade bu ayeti "Sonra Kur'anın, helalini, haramını, emirlerini ve yasaklarını beyan etmek bize aittir." şeklinde izah etmiş, Abdullah b. Abbas ise "Ey Muhammed, Kur'anı senin lisanınla insanlara açıklamak size aittir." şeklinde izah etmiştir.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾

وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾

20-21- Hayır, hayır, ey insanlar, siz, çabuk elde edilen dünya varlığını seversiniz de âhireti bırakırsınız.

Ey insanlar, durum, sizin söylediğiniz gibi değildir. Sizin, öldükten sonra dirilmeyeceğinizi ve yaptığınız amellerin karşılığını görmeyeceğinizi söylemenizin sebebi, kolayca elde ettiğiniz geçici dünyayı ve onun lezzetlerini sevmenizdir. Sizler, gelip geçici olan dünyaya iman ediyor, ebedi olan âhireti yalanlıyorsunuz.

*Katade diyor ki: "İnsanların çoğu, âcil olanı ve kolayca elde edileni seçmişlerdir. Ancak Allahın, merhamet edip koruduğu kimseler hariç."

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾

22- O gün, öyle yüzler vardır ki pırıl pırıl parlarlar.

*Hasan-ı Basri, Mücahid ve İbn-i Zeyd bu âyeti, "Kıyamet gününde öyle yüzler vardır ki, onlar sevinçlerinden ve nimetlere eriştiklerinden dolayı hoşnut ve güzeldirler." şeklinde izah etmişlerdir.

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre de âyet şöyle izah edilmiştir: "Kıyamet gününde öyle yüzler vardır ki onlar, sevinç içindedirler.

إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾

23- Rablerine bakarlar.

*İkrime ve Hasan-ı Basri, bu âyet-i kerimeyi, "Kıyamet gününde öyle yüzler vardır ki, onlar, kendilerini yaratan Allaha bakacaklardır." şeklinde izah etmişler, Taberi de, hadis-i şerifler zikrederek bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Ömer, Resulullahın bu hususta şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ (ﷺ) إِنَّ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً لَمَنْ يَنْظُرُ إِلَى جِنَانِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَخَدَمِهِ وَسُرُرِهِ مَسِيرَةَ أَلْفِ سَنَةٍ، وَأَكْرَمُهُمْ عَلَى اللهِ

مَنْ يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِهِ غَدْوَةً وَعَشِيَّةً، ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾.

"Cennetliklerin en aşağı derecesinde olan bir insan, bahçelerine, hanımlarına, hizmetçilerine ve oturacağı koltuklara bin yıllık bir mesafeden bakacaktır. (Yani bin yılda gidilebilecek kadar bir sahaya sahib olacaktır) Cennetliklerin, Allah katında en üstünü ise her gün sabah akşam, Allahın yüzüne bakacaklardır." Resulullah sonra: "O gün öyle yüzler vardır ki pırıl pırıl parlarlar. Rablerine bakarlar." âyetlerini okudu.(7)

Allah tealanın, kıyamet gününde görüleceği hususunda sahabiler, tabiiler ve selef-i salihîn ittifak etmişler, sadece, daha sonra izah edileceği üzere Mücahid bu âyeti başka bir şekilde izah etmiştir. Allah tealanın görüleceği hususunda Ebu Said el-Hudri'den, Ebu Hureyre'den, Cabir b. Abdullah'tan, Ebu Musa el-Eş'ari'den, Buhari ve Müslim'de, Süheyb-i Rumi'den, Cabir b. Abdullah'tan Sahih-i Müslim'de, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'tan, Tirmizi ve Ahmed b. Hanbel'in müsnedinde hadisler rivayet edilmiş ve kıyamette Allah tealanın görüleceği, mütevatir hadislerle sabit olmuştur.

Ebu Hureyre (r.a.) diyor ki:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُمَا أَنَّ النَّاسَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ هَلْ تُمَارُونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ قَالُوا لاَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَهَلْ تُمَارُونَ فِي الشَّمْسِ لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ قَالُوا لاَ قَالَ فَإِنَّكُمْ تَرَوْنَهُ كَذَلِكَ

"Bir kısım insanlar: "Ey Allahın Resulü, biz kıyamet gününde rabbimizi görecek miyiz?" dediler. Resulullah da "Siz, ayın on dördünde ve altında bulutların bulunmadığı bir anda ayın görülmesini tartışır mısınız?" buyurdu. Onlar, "Hayır, Ey Allahın Resulü," dediler. Resulullah: "Altında bulutların bulunmadığı bir anda güneşin görülmesi hususunu tartışır mısınız?" buyurdu. "Hayır" dediler. Resulullah: "İşte siz, rabbinizi böylece göreceksiniz." buyurdu.(8)

Ebu Said el-Hudri diyor ki:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ أُنَاسًا فِي زَمَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) نَعَمْ هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ بَالظَّهِيرَةِ ضَوْءٌ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لاَ قَالَ وَهَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ ضَوْءٌ لَيْسَ فِيهَا سَحَابٌ قَالُوا لاَ قَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) مَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلاَّ كَمَا تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا.

"Resulullah sağ iken bir kısım insanlar ona: "Ey Allahın Resulü, biz kıyamet gününde rabbimizi görecek miyiz?" dediler. Resulullah: "Evet (göreceksiniz) Siz öğle vaktinde, gökte bulutların olmadığı aydınlık bir anda, güneşin görülmesinde sıkıntı çeker, birbirinizle tartışır mısınız?" buyurdu. Onlar: "Hayır." dediler. Resulullah: "Sizler, ayın on dördünde, gökte bulutlarıh bulunmadığı aydınlık bir anda ayı görmekte sıkıntı çeker, birbirinizle tartışır mısınız?" buyurdu. Onlar: "Hayır." dediler. Resulullah: "Sizler kıyamet günüde, Aziz ve Celil olan Allahı görmekte ancak bu haldeki güneş ve ayı görmekteki sıkıntı ve tartışmanız kadar bir sıkıntı çekecek ve tartışmada bulunacaksınız." buyurdu. (9)

Cerir b. Abdullah diyor ki:

عَنْ جَرِيرٍ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ قَالَ إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ لاَ تُضَامُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ.

"Biz Resulullahın yanında oturuyorduk. O ayın ondördünde aya baktı ve şöyle buyurdu: "Şüphesiz ki sizler, bu ayı gördüğünüz gibi rabbinizi göreceksiniz ve onu görmekte, kalabalıktan dolayı sıkıntı çekmeyeceksiniz." (10)

9- Buhari, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 4, bab: 8 / Müslim, K. el-İmam, bab: 302, Hadis no: 183

Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ جَنَّتَانِ مِن فِضَّةٍ آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ آنِيَتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَمَا بَيْنَ الْقَوْمِ وَبَيْنَ أَنْ يَنْظُرُوا إِلَى رَبِّهِمْ إِلاَّ رِدَاءُ الْكِبْرِ عَلَىٰ وَجْهِهِ فِي جَنَّةِ عَدْنٍ.

"İki cennet gümüştendir. Kapları ve içlerinde bulunan herşeyleriyle. İki cennet de altındandır. Kapları ve içlerinde bulunan herşeyleriyle. İnsanların, Adn cennetlerinde rablerine bakmaları ile kendileri arasında, sadece rablerinin yüzündeki azamet perdesi bulunacaktır." (11)

Süheyb-i Rumi, Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنْ صُهَيْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ «إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، قَالَ يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: تُرِيدُونَ شَيْئاً أَزِيدُكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: أَلَمْ تُبَيِّضْ وُجُوهَنَا؟ أَلَمْ تُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وَتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ؟ قَالَ فَيَكْشِفُ الْحِجَابَ فَمَا أُعْطُوا شَيْئاً أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ عَزَّ وَجَلَّ».

"Cennetlikler cennete girdikleri zaman, Allah tebareke ve teala onlara "Bir şey istiyor musunuz onu size fazladan vereyim?" der. Onlar da: "Sen bizim yüzümüzü ak etmedin mi? Bizi cennete koyup cehennem ateşinden kurtarmadın mı?" derler. Allah perdeyi kaldırır, cennetliklere, aziz ve celil olan rablerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiş olur." (12)

Cabir b. Abdullah diyor ki:

11- Buhari, K. et-Tevhid, bab: 24/ Müslim, K.el-İman, bab: 296, Hadis no: 180

أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يُسْأَلُ عَنِ الْوُرُودِ. فَقَالَ: نَجِيءُ نَحْنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ كَذَا وَكَذَا انْظُرْ أَيْ ذَلِكَ فَوْقَ النَّاسِ. قَالَ فَتُدْعَى الأُمَمُ بِأَوْثَانِهَا وَمَا كَانَتْ تَعْبُدُ، الأَوَّلُ فَالأَوَّلُ. ثُمَّ يَأْتِينَا رَبُّنَا بَعْدَ ذَلِكَ فَيَقُولُ: مَنْ تَنْظُرُونَ؟ فَيَقُولُونَ: نَنْظُرُ رَبَّنَا. فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ. فَيَقُولُونَ: حَتَّى نَنْظُرَ إِلَيْكَ. فَيَتَجَلَّى لَهُمْ يَضْحَكُ.

"Kıyamet gününde insanlar, putlarıyla ve tapmış oldukları şeylerle çağırılırlar. Bunlar sırayla çağırılırlar. Sonra bize rabbimiz gelir ve buyurur ki: "Kimi bekliyorsunuz?" Derler ki: "Rabbimizi bekliyoruz." Allah: "Rabbiniz benim" der. Onlar da "Seni görelim." derler. Allah onlara gülerek görünür." (13)

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu âyet-i celile şu şekilde izah edilmiştir: "O gün yüzler pırıl pırıl parlamaktadır ve rablerinden sevap verilmesini beklemektedirler." Ebu Salih de bu âyeti bu şekilde izah etmiştir.

Taberi birinci görüşün daha doğru olduğunu söylemiş ve sahih hadislerin buna delil olduğunu bildirmiştir.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾

تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

24-25- O gün, belini kıracak azabın geleceğini bilen asık çehreler de vardır.

Kıyamet gününde renkleri değişip siyahlaşmış asık yüzler de vardır. Onlar, bel kemiklerini kıracak olan cehennem azabının kendilerine geleceğini idrak etmiş olacaklardır.

كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾

وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾

26- Hayır, hayır, can boğaza geldiği zaman,

27- "Tedavi edecek kim var?" denildiği zaman,

Hayır durum, müşriklerin, Allaha ortak koşmaları ve isyanlarından dolayı cezalandırılmayacaklarını sanmaları gibi değildir. Onlardan birinin canı, ölümü anında gelip boğazına dayanınca aile efradı: "Bunu iyileştirecek doktor veya büyücü kim vardır??" diye sızlanınca onlar orada neyin ne olduğunu bileceklerdir.

*Âyet-i kerimede geçen ve: "Tedavi edecek kim var?" şeklinde tercüme edilen (مَنْ رَاقٍ) "Men Rak" ifadesi, İkrime, Ebu Kılabe, Dehhak, Katade ve İbn-i Zeyd tarafından: "Tedavi edecek hangi doktor veya büyücü var?" şeklinde izah edilmiştir.

Ebul Cevza ve Abdullah b. Abbas tarafından ise: "Ölüm gelip boğaza dayanınca melekler: "Bunun ruhunu kim alıp yukarı çıkaracaktır? Rahmet melekleri mi yoksa azap melekleri mi?" diye soracaklardır." şeklinde izah etmişlerdir. Meal birinci görüşe göre hazırlanmıştır.

وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾

28- Can veren kimse, dünyadan ayrılma olduğunu anladığı zaman,

Can veren kimse, malından, ailesinden, çocuklarından ve bütün dünyadan ayrıldığını idrak ettiği zaman, varılacak yer, Allahın huzurudur.

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾
إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾

29- Bacakları birbirine dolaştığı zaman,

30- Evet, işte o gün, sevkediliş ancak rabbinin huzurunadır.

*Âyette geçen, "Bacaklar birbirine dolaştığı zaman" ifadesi müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade, Hasan-ı Basri, Dehhak, Atiyye ve İbn-i Zeyd'e göre bu ifadeden maksat, dünyanın dehşetinin, âhiretin dehşetine karışmasıdır. Yani, can veren kişi, dünyada veda ederken bir taraftan onun sıkıntısını çeker diğer tarafta âhirete ilk adımını atarak orada olacak şeylerden dolayı büyük bir sıkıntı hisseder. Böylece dünyada olan bir ayağı ile âhirete attığı diğer ayağı birbirine dolaşmış olur.

Hasan-ı Basri ise, iki bacağın birbirine dolaşmasından maksadın, ölünün, kefenlenirken bacaklarının sarılması olduğunu söylemiştir.

Âmir eş-Şa'bî, Ebu Malik, Hasan-ı Basri ve Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre, ölenin bacaklarının birbirine dolaşmasından maksat, kişinin, ölümü anında gücünü kaybederek bacaklarının birbirine fiilen dolaşmasıdır.

Ebu Malik ve Süddi'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, ölenin bacaklarının ölümü anında kuruması ve sertleşmesidir.

Ebu İsa'ya göre bu ifadeden maksat, ölen kişinin işlerinin birbirine karışmasıdır.

Mücahid'e göre bu ifadeden maksat, ölenin felaketlerinin birbirine karışmasıdır.

Taberi, ölenin, dünyadaki sıkıntıları ile âhiretteki sıkıntılarının birbirine karıştığını söyleyen görüşü tercih etmiştir. Buna delil olarak da: "Evet, işte o gün sevkediliş ancak rabbinin huzurunadır." âyetini göstermiştir.

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾
وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾

ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ ﴿٣٣﴾

31- İnkarcı insan ne iman etti ne de namaz kıldı.

32- Bilakis yalanladı, yüz çevirdi.

33- Sonra çalım atarak ailesine gitti.

İnkarcı insan, Allahın kitabına inanmadı. Bilakis o, Allahın kitabını yalanladı ve Allaha itaatten yüzçevirdi. Sonra da o, böbürlenerek yürüyüp ailesine gitti.

*Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre bu âyetlerde anlatılan kâfirlerden maksat, Ebu Cehil'dir. Bundan sonra gelen âyetler de onu tehdit etmektedir.

أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾

ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ﴿٣٥﴾

34- Gerektir sana bela gerek,

35- Yine gerektir bela sana gerek.

*Katade diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) Ebu Cehil'i yakaladı elinden tuttu ve ona: "Gerektir sana bela gerek. Yine gerektir sana bela gerek." buyurdu. Ebu Cehil: "Ey Muhammed, ne sen ne de rabbin bana bir şey yapabilirsiniz. Zira ben Mekke'nin iki dağı arasında en güçlü kimseyim." dedi. Bedir savaşı başladığında yine müslümanlara üstten baktı ve "Artık bu günden sora Allaha kulluk edilmeyecektir." dedi. Allah da onun boynunu vurdurdu. Ve onu en kötü bir şekilde öldürttü.

Musa b. Ebi Aişe diyor ki: "Ben, Said b. Cübeyr'e dedim ki: "Resulullah bunları Ebu Cehil'e kendiliğinden mi söyledi yoksa Allah teala ona emretti de onun için mi söyledi?" Said dedi ki: "O kendiliğinden söyledi. Daha sonra Allah teala bu âyetleri indirerek şöyle buyurdu: "Gerektir sana bela gerek. Sonra yine gerektir sana bela gerek."

أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾

36- İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?

Bu kâfir insan, kendisine herhangi bir emir ve yasak konmayacağını ve herhangi bir ibadeti yapmakla yükümlü kılınmayacağını ve başıboş salıverileceğini mi sanıyor?

أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾

ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾

فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٩﴾

أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

37- O, rahme dökülen meniden bir damlacık su değil miydi?

38- Sonra o damla bir kan pıhtısı olmuş, derken Allah onu yaratıp güzel bir şekle koymuş,

39- Ondan erkek ve dişi iki cins yaratmıştır.

40- Bütün bunları yapan Allah, ölüleri tekrar diriltmeye kadir değil midir?

Allahın, kendisini öldürdükten sonra tekrar diriltileceğini inkar eden kâfir, ilk yaratılışını bir hatırlasın. O, başlangıçta ana rahmine dökülen bir damla meni değil miydi? Daha sonra Allah onu, azaları düzgün bir beşer haline getirmedi mi? Allah ona eş vermedi mi? Erkek ve kız çocuklar bahşetmedi mi? Bütün bunları yaratan Allah, hiç yoktan var ettiği insanı, öldürdükten sonra tekrar diriltmeye kadir değil midir?

Resulullah (s.a.v.) bu âyet-i kerimeyi okuyunca: "Seni tesbih ederiz. Evet, kadirsin." dedi. (14)

14- Bkz. Ebu Davud, K. es-Salah, bab: 150, Hadis no: 884

Ebu Hureyre (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

سمعت أبا هريرة يقول: قال رسول الله (ﷺ): «من قرأ منكم (والتين والزيتون) فانتهى الى آخرها (أليس الله باحكم الحاكمين) فليقل: بلى، وأنا على ذلك من الشاهدين، ومن قرأ (لا أُقسم بيوم القيامة) فانتهى إلى (أليس ذلك بقادر على أن يحيى الموتى) فليقل: بلى، ومن قرأ (والمرسلات) فبلغ (فبأي حديث بعده يؤمنون) فليقل: آمنّا بالله».

قَالَ كَانَ النَّبِيُّ (ﷺ) يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ آلم تَنْزِيلُ وَهَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنْسَانِ

"Sizden kim, "Vettîni Vezzeytuni" suresini okur da, "Allah, hükmedenlerin en güzel hüküm vereni değil midir?" şeklindeki son âyetine erişecek olursa, "Evet öyledir. Ben de buna dair şahitlerdenim." desin. Kim de "La Uksimu Biyevmil Kıyame" suresini okur da, "Bütün bunları yapan Allah, ölüleri tekrar diriltmeye kadir değil midir?" âyetine gelince "Evet öyledir." desin. Kim de Mürselat suresini okur da, "Onlar Kur'andan başka hangi söze iman edecekler?" âyetine erişecek olursa, "Allaha iman ettik." desin. (15)

15- Ebu Davud, K. es-Salah, bab: 151, Hadis no: 887

İNSAN SURESİ

İnsan Suresi, otuz bir âyettir ve Medine'de nâzil olmuştur.

Bu mübarek surenin fazileti hakkında Ebu Hureyre (r.a.) tarafından şu hadis rivayet edilmektedir:

Ebu Hureyre (r.a.) Resulullah (s.a.v.)in, Cuma günü sabah akşam namazında secde suresini ve insan (Dehr) suresini okuduğunu rivayet etmiştir. [1]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا ﴿١﴾

1- Gerçekten insanın üzerinden öyle bir zaman geçti ki o vakit insan anılan bir şey değildi.

*Âyet-i kerimede zikredilen "İnsan" Katade'ye göre Hz. Âdem'dir. Katade bu hususta diyor ki: "Allahın yarattığı en son varlık Hz. Âdem'dir."

İnsanın üzerinden geçtiği beyan edilen zamanın ne kadar bir süre olduğu hakkında iki görüş zikredilmektedir. Bazılarına göre bu zaman kırk yıldır. Bunlara göre Hz. Âdem çamurdan, insan şeklinde yaratıldıktan sonra kendisine ruh üfleninceye kadar kırk yıl geçmiştir. Bu sebeple âyette insanın üzerinden belli bir varlık olmadığı zikredilmiştir.

1- Buhari, K.el-Cuma, bab: 10 / Müslim, K.el-Cuma, bab: 65, 66, Hadis no: 880

Diğer bir kısım âlimlere göre ise insanın üzerinden geçtiği zikredilen bu zamanın sınırları belli değildir. Bu itibarla insana ruh üflenmeden veya yaratılmadan önce "Üzerinden şu kadar zaman geçti" demek doğru değildir.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾

2- Şüphesiz ki biz insanı karışık bir damla sudan yarattık. Biz onu imtihan ederiz. Biz onu işiten ve gören bir şekilde var ettik.

*Âyet-i kerimede, meninin karışık bir damla su olduğu ifade edilmektedir. Karışık olmaktan maksat, İkrime, Abdullah b. Abbas, Rebi b. Enes, Hasan-ı Basri ve Mücahid'e göre, erkek ve kadının menilerinin birbirlerine karışmalarıdır. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Abbas, İkrime ve Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre "Karışık bir damla su" ifadesinden maksat, insanın yaratılışındaki çeşitli aşamalardır. İnsan, ana rahminde bir damla su iken pıhtılaşmış kan haline gelir. Sonra bir çiğnem ete dönüşür, daha sonra kemikler oluşur. Sonra Allah o kemikleri ete bürür. Daha sonra da bambaşka bir yaratık haline getirir.

Abdullah b. Abbas ve Mücahid'den nakledilen başka bi görüşe göre "Karışık bir damla su"dan maksat, renkleri değişik olan menilerin birbirine karışmasıdır. Erkeğin menisi beyaz ve kırmızımsı iken kadının menisi kırmızı ve yeşilimsidir.

Diğer bir görüşe göre "Karışık bir damla su" ifadesinden maksat, insanın aslı olan meninin çeşitli maddeleri ihtiva etmesidir.

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

3- Doğrusu biz ona hidayet yolunu gösterdik. Ya şükreder veya nankörlük eder.

Doğrusu biz, insana, cennete giden yolu gösterdik ve tanıttık. O, ya şükredicidir yahut nankördür.

*Mücahid bu âyeti şöyle izah etmiştir: Biz, insana cennetlik ve cehennemlik olma yolunu göstermişizdir. O, ya cennetlik olur veya cehennemlik."

Katade ise şöyle izah etmiştir: Biz insana, gideceği yolu göstermişizdir. O, ya nimetlere karşı şükreden veya nankörlük edendir."

إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ سَلَٰسِلَا۟ وَأَغْلَٰلًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾

4- Doğrusu biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alev alev yanan bir cehennem hazırladık.

Doğrusu biz, nimetlerimize karşı nankörlük eden ve emirlerimize karşı gelenler için cehennemde bağlanacakları zincirler, elleri boyunlarına raptedilecek halkalar ve üzerlerine alev alev yanacak olan ateşler hazırladık.

إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾

5- Şüphesiz iyilikte bulunanlar (cennette) kâfûr katılmış bir kadehten içerler.

Şüphesiz ki rablerinin emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak takvaya eren müminler âhirette, içine kâfûr kokusuna benzeyen maddeler katılmış bir kaseden su içeceklerdir.

*Bir kısım âlimler, âyette zikredilen "Kâfûr'un, cennette bir pınar olduğunu söylemişlerdir.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾

6- Bu, Allahın kullarının içecekleri ve istedikleri yerden fışkırtacakları bir pınardır.

Cennetliklerin kaselerine konacak olan kâfûr kokulu meşrubat, Allahın, cennete koyduğu kullarının içecekleri bir pınardır. Onlar o pınarı diledikleri yerde ve diledikleri şekilde akıtabileceklerdir.

*Mücahid, âyette geçen "İstedikleri yerden fışkırtacaklar" ifadesini, "Diledikleri yöne çevirebilecekler, diledikleri yere götürecekler." şeklinde izah et-

miş, Süfyan es-Sevri ise "Onu diledikleri yerde kullanabileceklerdir," şeklinde izah etmiştir.

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾

7- O takva sahibi müminler, adaklarını yerine getirirler, şerri yaygın olan bir günden korkarlar.

Takva sahibi müminler, Allaha itaat hususunda yaptıkları, namaz kılma, zekat verme ve Hac yapma gibi adaklarını yerine getirirler ve onlar, adaklarını yerine getirmemek hususunda, şerri her tarafı kuşatan günde, Allahın kendilerine azap edeceğinden korkarlar.

*Kişi, sevap işleme hususunda yapmış olduğu adağı yerine getirmekle yükümlü olduğu halde, günah işleme hususunda yaptığı adağı yerine getirmemekle mükelleftir.

Bu hususta Resulullah (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ مَنْ نَذَرَ اَنْ يُطِيعَ اللّٰهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ اَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ.

"Kim, Allaha itaat edeceğine dair bir adak yapacak olursa Allaha itaat etsin. Kim de Allaha isyan hususunda bir adak yapacak olursa Allaha isyan etmesin." (2)

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾

8- Onlar, yemeğe ihtiyaç ve istekleri olduğu halde onu yoksula, yetime ve esire yedirirler.

2- Buhari, K.el-Eyman, bab: 28

Takva sahibi o müminler, yemek yemeye iştahları olduğu halde o yemeği kendileri yemeyip ihtiyaç sahibi yoksullara, babası ölmüş yetimlere, esirlere ve mahkumlara yedirirler.

*Âyette zikredilen "Esirler"den maksat, Katade, İkrime ve Hasan-ı Basri'ye göre müşrik olan esirlerdir.Zira bu âyetin nazil olduğu sıradaki esirler, müşriklerden alınan esirlerdi.

Mücahid ve Said b. Cübeyr'e göre ise bu âyette zikredilen "Esirler"den maksat, müminlerin mahkumlarıdır. Taberi, esir kelimesinin bu iki sınıfı da kapsayacağını söylemenin daha doğru olacağını ifade etmiştir. Zira bu ifadeyi belli bir sınıfa tahsis etmeyi gösteren bir delil yoktur.

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾

9- Ve şöyle derler: "Biz sizi ancak Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.

*Mücahid ve Said b. Cübeyr diyorlar ki: "Takva sahipleri, kendilerine ikramda bulundukları kişilere bu sözleri bizzat söylemezler. Fakat Allah teala onların kalblerinde olanı bildiği için onları bu gibi sözlerle över ki bu tür amellere devam etsinler.

إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾

10- Çünkü biz, asık suratlı ve katı bir günde rabbimizin azabından korkarız.

O takva sahibi müminler sözlerine şöyle devam ederler: "Biz, sizden bir karşılık beklemek veya bir teşekkür ümid ederek yemek yedirmeyiz. Biz sizlere, dehşetinden dolayı yüzlerin asık olacağı bir günde rabbimizin bizi güvene kavuşturmasını dileyerek sizlere yemek yediriyoruz.

*Âyet-i kerimede, kıyamet gününün, asık suratlı ve dehşetli olduğu zikredilmiştir. Kıyamet gününün bu sıfatları çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Ali b. Ebi Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan rivayet ettiğine göre "Asık suratlı" diye tercüme edilen (عبوساً) "Abusen" kelimesinden maksat, "Sıkıntılı" demek ve "Katı" diye tercüme edilen (قمطريراً) "Kam-

tariran" kelimesinden maksat da "Uzun" demektir. Bu izaha göre kıyamet günü, sıkıntılı ve uzun bir gün olarak sıfatlandırılmıştır.

İbn-i Zeyd'e göre ise (عَبُوساً) kelimesinden maksat, "Şerli", (قَمْطَرِيراً) kelimesinden maksat ise "Şiddetli" demektir. Buna göre kıyamet günü "Şerli ve şiddetli bir gün" olarak sıfatlandırılmıştır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre (عَبُوساً) kelimesinden maksat, "Yüzünü ekşiten", (قَمْطَرِيراً) kelimesinden maksat ise "Kaşları çatan, alnı kırıştıran gün" demektir.

İkrime'ye ve onun Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe göre onlar bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: Kıyamet gününde kâfir suratını ekşitir. Öyle ki iki gözünün arasından katran gibi bir ter akar. İşte (قطرير) bu terin adıdır. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Takva sahibi müminler derler ki: "Şüphesiz ki bizler, kâfirlerin yüzlerini ekşiterek, alınlarından katran gibi ter döktükleri kıyamet gününde rabbimizin bizi cezalandırmasından korkarız."

Katade diyor ki: "Kıyamet gününün dehşetinden dolayı o gün yüzler ekşitilecek ve kaşlar çatılacaktır."

فَوَقَىٰهُمُ ٱللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمِ وَلَقَّىٰهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾

11- Allah da onları o günün şiddetinden korur. Yüzlerine güzellik verir, kalblerini sevinçle doldurur.

Allah da, dünyada iken, onu razı edecek ameller yaptıklarından dolayı bu takva sahibi insanları o şiddetli kıyamet gününün şerrinden korur. Yüzlerine parlaklık, kalblerine sevinç verir."

وَجَزَىٰهُم بِمَا صَبَرُوا۟ جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾

12- Onların sabırlarının mükafaatı cennet ve ipekten elbiselerdir.

Takva sahibi müminlerin, dünyada iken Allah itaatte sabretmelerinin ve onu razı edecek amellere tahammül etmelerinin karşılığı olarak Allah onları cennete koymakla ve onlara orada ipekten elbise giydirmekle mükafaatlandırmıştır.

مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَآئِكِ ۖ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾

13- Onlar cennette koltuklara yaslanırlar. Orada ne güneşin sıcaklığını ne de soğuğun şiddetini görürler.

Takva sahibi müminler, cennette koltuklara yaslanırlar. Onlar cennette ne kendilerine eziyet verecek bir güneş sıcaklığı ne de kendilerini üşütecek bir soğukluk göreceklerdir.

*Âyette geçen (زَمْهَرِيرًا) "Zemherir" kelimesinden maksat, "Şiddetli soğuk" demektir. Allah teala, cennetlikleri hem güneşin sıcağından hem de kışın soğuğundan koruyacak olan gerçek selamet yurdu olan cennette huzur içinde yaşatacaktır.

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde cehennemin soğuğunun "Zemherir" adını taşıdığını beyan etmiş ve buyurmuştur ki:

وَاشْتَكَتِ النَّارُ إِلَى رَبِّهَا فَقَالَتْ يَا رَبِّ أَكَلَ بَعْضِي بَعْضًا فَأَذِنَ لَهَا بِنَفَسَيْنِ نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ أَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الْحَرِّ وَأَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الزَّمْهَرِيرِ

"Cehennem ateşi rabbine şikayetçi olarak "Ey rabbim, kendi kendimi yedim." demiştir. Bunun üzerine Allah ona iki kere nefes alma izni vermiştir. Bir nefesi kışta diğeri yazdadır. İşte bu sizlerin hissettiğiniz en şiddetli sıcak ve yine sizlerin hissettiğiniz en şiddetli zemherir soğuğudur." (3)

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾

14- Cennetin ağaçlarının gölgesi onların üzerine düşmüş ve meyvelerinin koparılması kolaylaştırılmıştır.

*Mücahid diyor ki: "Cennetlik olan kimse cennetteki ağaçtan meyveyi koparmak için ayağa kalktığında ağaç onun ulaşacağı bir yere kadar yükselir. Yatacak olursa yine onun ulaşacağı bir yere kadar eğilir. İşte meyvelerin toplanmasının kolaylaştırılmasından maksat budur.

Katade ise diyor ki: "Cennetliklerin, ağaçlara uzattıkları ellerine ne uzaklık ne de diken engel olacaktır."

وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾

15- Çevrelerinde gümüşten billur kaplar ve kupalar dolaştırılır.

*Cennetliklerin yemek yedikleri ve su içtikleri kaplar billur gibi şeffaf gümüştendir. Bunların dünyada benzeri yoktur. Çünkü bu dünyada gümüşten olan ve aynı zaman şeffaf olan bir madde yoktur.

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Cennette hiçbir şey yoktur ki onun benzeri size dünyada verilmiş olmasın. Ancak gümüşten olan şeffaf kristaller müstesnadır."

Abdullah b. Abbas, Mücahid ve Hasan-ı Basri, bu âyet-i kerimeyi izah ederlerken âyetin, cennetteki kap ve bardakların, gümüş gibi beyaz, cam gibi şeffaf olduklarını beyan ettiğini söylemişlerdir.

قَوَارِيرَا مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾

16- Onların billurları gümüştendir. Takdim edenler, cennet halkına göre ayarlamışlardır.

O bardak ve kapların, billur gibi şeffaf olan maddeleri gümüştendir. Onların içinde yiyecek ve içecek getirenler, onları yiyecek ve içecek olan kişilerin ihtiyacı kadar ayarlarlar. Getirdikleri ne fazla olur ne de eksik.

*Hasan-ı Basri, Said b. Cübeyr, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd, âyette zikredilen "Takdim edenler, cennet halkına göre ayarlamışlardır." cümlesini, "Takdim edenler, cennetliklerin içecekleri kadar-meşrubat ayarlarlar. Getirdikleri meşrubat ne artar ne de eksik olur." şeklinde izah etmişlerdir.

Abdullah b. Abbas ise bu ifadeyi: "Kupalar, hizmetçilerin ve hizmet edilenlerin ellerinin büyüklüğüne göre ayarlanmıştır." şeklinde izah etmiştir.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾

17- Cennette müminlere,zencefil katılmış kadehler sunulur.

*Katade ve Mücahid, cennetliklerin içecekleri meşrubata zencefil karıştırılarak içirileceğini söylemişler diğer bir kısım âlimler ise âyette zikredilen zencefilin cennette özel bir ırmağın adı olduğunu, o ırmağın suyunun meşrubatlara katılacağını söylemişlerdir. Bu görüş de Katade'den nakledilmiştir.

عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾

18- O, cennette, "Selsebil" denilen bir kaynaktır.

Takva sahibi müminlerin içtikleri, içine zencefil katılmış olan meşrubat, cennette, selsebil diye adlandırılan bir pınardan çıkar.

*Katade, "Selsebil" kelimesinin, "Akıcı" anlamına gelen "Selaset" kötünden türediğini ve pınarın bir sıfatı olduğunu ve bundan maksadın da, suyu kolayca akan ve boğazdan kolayca geçen ve cennetliklerin diledikleri yere akan bir pınar olduğunu söylemişlerdir.

Mücahid ise, pınarın hızlı akışından dolayı ona "Selsebil" adının verildiğini söylemiştir.

İkrime ise "Selsebil" kelimesinin, cennette bulunan bir ırmağın adı olduğunu söylemiştir. Ona bu ismin verilmesinin sebebi, suyun tatlılığı ve insanın boğazından kolayca geçmesidir.

Taberi diyor ki: "Doğru olan görüş, selsebil kelimesinin, pınarın sıfatı olduğunu söyleyen görüştür. Pınarın selsebil diye vasıflandırılmasının sebebi ise insanın boğazından kolayca geçmesi, akarken de kolayca akması ve cennet ehlinin emirine âmâde olmasıdır.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا ﴿١٩﴾

19- O müminlerin çevrelerinde, cennette ebedi kalacak gençler dolaşır. Onları görsen, saçılmış birer inci sanırsın.

Âyette geçen ve "Ebedi kalmak" diye tercüme edilen (مُخَلَّدُونَ) "Muhalledûn" kelimesi Katade tarafından "Ölmeyecekler" şeklinde izah edil-

miş, diğer bazı âlimler tarafından ise "Gençlikleri değişmeyecek" şeklinde izah edilmiştir. Diğer bir kısım âlimler de bu ifadeden maksadın "Kolları bilezikli" demek olduğunu başka bir kısım âlimler ise "Kulakları küpeli" demek olduğunu söylemişlerdir.

Cennetliklere hizmet eden bu gençler tenlerinin beyazlığı ve sayılarının çokluğu yönünden çevreye saçılan incilere benzetilmişlerdir.

Abdullah b. Amr diyor ki: "Cennetliklerden hiçbir kimse yoktur ki onun için bin "Ğilman" hizmet görmüş olmasın. Bunlardanher biri diğerinden ayrı bir vazife yapacaktır."

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾

20- Cennetin neresine bakarsan bak, bol nimet ve büyük bir mülk görürsün.

Ey Muhammed, sen o cennetin neresine bakacak olursan orada cennetliklere verilmiş bol nimetler ve büyük bir mülk görürsün.

*Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde, cennetliklere verilen yerin genişliğini belirterek şöyle buyurmuştur:

قال رسول الله (ﷺ) ان أدنى أهل الجنة منزلة لينظر في ملك ألفى سنة يرى اقصاه كما يرى أدناه ينظر في أزواجه وخدمه وان أفضلهم منزلة لينظر في وجه الله تعالى كل يوم مرتين

"Cennetliklerin en aşağı mertebede olanı, mülküne iki bin yıllık bir mesafeden bakar. Onun en uzak yerini, en yakın yerini gördüğü gibi görür." (4)

Mücahid ve Süfyan es-Sevri, bu âyette zikredilen "Büyük mülk"ten maksadın, meleklerin, cennetliklerin selamlamaları ve onlardan izin istemeleri olduğunu söylemişlerdir.

4- Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.2, S.13

عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوٓا۟ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ

شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾

21- Cennet halkının üzerinde ince yeşil ipekten ve kalın atlastan elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara tertemiz içecekler ikram eder.

*Takva sahibi müminlerin üzerinde iç elbiseleri olarak ince yeşil ipek, dış elbiseleri olarak da parlak kalın atlas vardır. Onlar, gümüşten bileziklerle süslenecekler, rableri onlara tertemiz meşrubatlar bahşedecektir. Öyle ki, onların içtikleri bu meşrubatlar, idrara ve necasete dönüşmeyecek, vücutlarından misk gibi kokan ter olarak atılacaktır.

Ebu Kılabe diyor ki: "Cennetlikler, diledikleri kadar yeyip içtikten sonra tertemiz meşrubatlar isteyecek ve onu içeceklerdir. Bununla karınları temizlenecektir. Öyle ki onların yedikleri ve içtikleri, tere ve misk gibi kokan havaya dönüşecektir. Bu nedenle karınları devamlı çekik olacaktır."

Mücahid, burada zikredilen temiz meşrubattan maksadın, Allah tealanın, cennetliklere lutfedeceğini beyan ettiği meşrubatlar olduğunu söylemiştir.

Âyette geçen ve "Tertemiz içecekler" diye tercüme edilen (شَرَابًا طَهُورًا) "Şeraben Tahuran" kelimesinden maksadın, suyu cennette akan bir nehir olduğu, günah işleyenlerin o nehirde yıkanarak benek benek hale gelen tenlerinin onunla temizleneceği rivayet edilmiştir.

إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ﴿٢٢﴾

22- Şüphesiz bütün bu nimetler, dünyadaki çalışmalarınızın mükafaatıdır. Çalışmalarınız makbul sayılmıştır" denir.

Takva sahibi müminlere âhirette şöyle denecektir. "Size verilen bu ikramlar, dünyada iken işlediğiniz salih amellerin karşılığıdır. Zira sizin dünyadaki gayretleriniz rabbiniz tarafından makbul görülmüş ve bu yüzden mükafaatlandırılmıştır.

*Katade diyor ki: "Allah onların günahlarını affetti ve yaptıkları iyiliklere karşı da teşekkürde bulundu."

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنزِيلًا ﴿٢٣﴾

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾

23- Ey Muhammed, şüphesiz ki Kur'anı sana biz indirdik biz.

24- Rabbinin hükmüne sabret. İnsanların günahkarlarına veya nankör olanlarına uyma.

Ey Muhammed, seni imtihan etmek için sana Kur'anı biz indirdik biz. O halde sen, rabbinin farzlarını yerine getirmek ve peygamberliğini tebliğ etmek hususundaki imtihanına karşı sabret. Kavminin müşriklerinden günah işleyene veya rabbinin nimetlerine karşı nankörlük edene itaat etme.

*Katade diyor ki: "Ebu Cehil "Vallahi şayet Muhammed'in namaz kıldığını görecek olursam ayağımı boynuna basacağım." dedi. Bunun üzerine Allah teala: "İnsanların günahkarlarına veya nankör olanlarına uyma" âyetini indirdi.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

25- Sabah akşam rabbinin adını an.

Ey Muhammed, sabah namazında, öğle ve ikindi namazında rabbinin ismini an.

*İbn-i Zeyd, sabah kelimesinden maksadın, "Sabah namazı", "Akşam"

diye tercüme edilen (أَصِيلًا) kelimesinden maksadın da öğle namazı olduğunu söylemiştir.

وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَٱسْجُدْ لَهُۥ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾

26- Gecenin bir bölümünde ona secde et ve gece uzun zaman onu tesbih et.

*İbn-i Zeyd diyor ki: "Geceleyin namaz kılmak ve Allahı uzun uzun tesbih etmek, önceleri Resulullaha farz kılınmıştı. Müzzemmil suresinde de Resulullahın, gecenin yarısında veya yarısından biraz azında yahut daha fazlasında namaz kılması farz kılınmıştı. Daha sonra Allah teala, Müzzemmil suresinin son âyetiyle bu farzı Resulullahtan ve diğer insanlardan kaldırdı ve bu namazları nafile ibadet kıldı ve şöyle buyurdu: "Ey Muhammed, gecenin bir bölümünde, sadece sana mahsus nafile namazı kıl." (5)

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ ٱلْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾

27- Doğrusu şu kâfirler, çabuk elde edileni (dünya varlığını) severler. Ve şiddeti ağır olan günü arkalarına atarlar.

Doğrusu, Allaha ortak koşan bu müşrikler, dünyayı severler. Onda ebedi kalmayı isterler ve onun zinetlerine hayran olurlar. Allahın azabının gerçekleşeceği zor bir gün olan kıyameti arkalarına atarlar. Onun için herhangi bir amel işlemezler.

نَّحْنُ خَلَقْنَٰهُمْ وَشَدَدْنَآ أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ أَمْثَٰلَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

5- İsrâ Suresi, 17/79

28- Onları yaratıp, yaratılışlarını sağlam yapan biziz. Dilersek onları helak eder, yerlerine başkalarını getiririz.

*Âyette zikredilen ve "Yaratılışları" diye tercüme edilen (أَسْرَهُمْ) "Esrehum" ifadesi, Abdullah b. Abbas, Mücahid ve Katade tarafından bu şekilde izah edilmiştir.

İbn-i Zeyd ise, Ebu Hureyre'nin bu ifadeyi "Eklemler" diye izah ettiğini, kendisinin ise bunu "Kuvvet" anlamında yorumladığını söylemiştir.

Allah teala bu âyet-i kerimede, emrine karşı gelenleri tehdit etmekte ve onları dilediği zaman imha edip yerlerine itaatkâr yaratıklar getireceğini beyan etmektedir.

إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

29- Bu bir öğüttür. Dileyen, rabbine giden yolu tutar.

Şüphesiz ki bu süre, düşünüp öğüt almak isteyen kimse için bir hatırlatma ve öğüttür. Ey insanlar, kim dilerse, rabbinin emirlerini tutup yasaklarından kaçınarak onun rızasına götüren yola girmiş olur ve bu Kur'andan öğüt alır.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾

30- Allah dilemedikçe siz hiçbir şey dileyemezsiniz. Şüphesiz Allah, herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Ey insanlar, şüphesiz ki rabbiniz, ona giden yolu tutmanızı dilemedikçe sizler o yolu tutmayı isteyemezsiniz. Zira karar vermek size değil ancak Allaha aittir. Şüphesiz ki Allah herşeyi bilendir. Kimlerin hidayete layık olup kimlerin olmadığını çok iyi bilir ve yaptıklarında hikmet sahibidir.

يُدْخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحْمَتِهِۦ ۚ وَٱلظَّٰلِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

31- O, dilediğini rahmetine koyar. Zalimlere de can yakıcı bir azap hazırlamıştır.

O, sizden dilediğini rahmetine koyar da ölmeden tevbe eder. Allah da onun tevbesini kabul eder ve onu âhirette cennetine koyar. İnkarcılıklarıyla ölerek kendi kendilerine zulmedenlere ise can yakıcı bir azap hazırlamıştır.

MÜRSELAT SURESİ

Mürselat suresi elli âyettir. 18. âyeti Medine'de diğerleri Mekke'de nazil olmuştur.

Bu mübarek surenin fazileti hakkında Abdullah b. Mes'ud diyor ki:

عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ (ﷺ) فِي غَارٍ اِذْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ وَالْمُرْسَلَاتِ فَاِنَّهُ لَيَتْلُوهَا وَاِنِّي لأَتَلَقَّاهَا مِنْ فِيهِ وَاِنَّ فَاهُ لَرَطْبٌ بِهَا اِذْ وَثَبَتْ عَلَيْنَا حَيَّةٌ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) اقْتُلُوهَا فَابْتَدَرْنَاهَا فَذَهَبَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ (ﷺ) وُقِيَتْ شَرَّكُمْ كَمَا وَقِيتُمْ شَرَّهَا

"Biz Mina'da Resulullah ile beraber bir mağarada bulunurken onu Mürselat suresi indirildi. O, onu okuyordu. Ben de sureyi onun ağzından öğreniyordum. O surenin yaşlığı henüz onun ağzındayken bir yılan aniden üzerimize atladı. Resulullah (s.a.v.) "Onu öldürün." buyurdu. Biz ona yöneldik yılan kaçtı. Resulullah: "Siz onu şerrinden kurtulduğunuz gibi o da sizin şerrinizden kurtuldu." buyurdu. (1)

Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü Fadl, oğlu Abdullah b. Abbas'ın Mürselat suresini okuduğunu işitince ona:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا اَنَّهُ قَالَ اِنَّ اُمَّ الْفَضْلِ سَمِعَتْهُ وَهُوَ يَقْرَأُ وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفاً فَقَالَتْ يَا بُنَيَّ وَاللهِ لَقَدْ ذَكَّرْتَنِي بِقِرَاءَتِكَ هَذِهِ السُّورَةَ

1- Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 77, bab: 4

إِنَّهَا لآخِرُ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ (ﷺ) يَقْرَأُ بِهَا فِي الْمَغْرِبِ.

"Yavrum bu sureyi okumakla onu bana hatırlatmış oldun. Bu benim, Resulullahın, akşam namazında okuduğunu işittiğim en son şeydir." dedi. (2)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾
فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾
وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾
فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾
فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾
عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾
إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾

1-7- Birbiri ardınca gönderilenlere, esip savuranlara, yaydıkça yayanlara, ayırdıkça ayıranlara, özüre yer bırakmamak ve uyarmak için zikre getirenlere yemin olsun ki size vaadedilen mutlaka gerçekleşecektir.

*Âyette zikredilen ve "Birbiri ardnıca gönderilenler" diye tercüme edilen ifade:

Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Ebu Salih, Mücahid ve Katade

2- Buhari, K.el-Ezan, bab: 98

tarafından, "Peşpeşe salıverilen ve estirilen rüzgarlara yemin olsun ki..." şeklinde izah edilmiştir.

Mesruk'un rivayetine göre, Abdullah b. Mes'ud ve Ebu Salih'e göre ise bu ifadeden maksat, Allahın emir ve yasaklarıyla peşpeşe gönderilen meleklere yemin olsun ki..." demektir.

Taberi, âyet-i kerimeyi, herhangi bir şekilde kayıtlamanın uygun olmadığını, onu genel anlamda almanın daha uygun olacağını, bu nedenle âyette zikredilen "Peşpeşe gönderilenler"den maksadın, rüzgarlar, melekler ve peygamberler gibi bütün gönderilenleri kaplayacağını söylemenin daha uygun olduğunu izah etmiştir.

"Esip savuranlar" ifadesinden maksat ise, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Ebu Salih ve Katade'ye göre, şiddetli esen rüzgarlardır.

"Yaydıkça yayanlar" ifadesinden maksat, Abdullah b. Mes'ud, Mücahid, Ebi Salih ve Katade'ye göre "Rüzgarlar"dır.

Ebu Salih'ten nakledilen başka bir görüşe göre bu ifadeden maksat, "Yağmurlar"dır. Yine Ebu Salih'ten nakledilen bir rivayete göre bu ifadeden maksat, "Kıyamette amel defterlerini yayan meleklerdir."

Taberi âyetin genel ifadesine bağlı kalarak "Yayanlar"dan maksadın "Bulutları yayan rüzgarlar, yeryüzüne suları yayan yağmurlar ve amel defterlerini yayan melekler" gibi izahların hepsini kapsadığını söylemiştir.

"Ayırdıkça ayıranlara" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas ve Ebu Salih'e göre "Hak ile batılın arasını ayıran melekler"dir.

Katade'ye göre ise "Hak ile batılın arasını ayıran Kur'an"dır.

Taberi âyetin, "her hak ile batılın arasını ayıranı kapsadığını söylemiştir.

"Zikri getirenler"den maksat, Abdullah b. Abbas, Katade ve Süfyan es-Sevri'ye göre peygamberlere vahiy getiren meleklerdir.

"Size vaadedilen mutlaka gerçekleşecektir." ifadesinden maksat, kıyamet gününün ve ondaki hesap, ceza ve mükafaatlarının mutlaka gerçekleşmesidir.

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾

وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾

وَإِذَا ٱلْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾

وَإِذَا ٱلرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾

8- Yıldızların ışığı silindiği zaman,

9- Gök yarıldığı zaman,

10- Dağlar yerinden sökülüp savurulduğu zaman,

11- Peygamberlere vakitleri bildirildiği zaman

*Âyet-i kerimede geçen ve "Peygamberlere vakitleri bildirildiği zaman diye tercüme edilen (وَإِذَا ٱلرُّسُلُ أُقِّتَتْ) "Ve izerresulü Ukkıtet" ifadesi, Abdullah b. Abbas tarafından "Peygamberler bir araya getirildiği zaman" veya "toplandığı zaman" şeklinde izah edilmiştir. Mücahid tarafından "Peygamberlere, ümmetlerine karşı şahitlik etmek için hazır bulunacakları vakit tayin edildiği zaman" şeklinde izah edilmiş, İbrahim en-Nehai tarafından "Peygamberlere belli bir vakit vaadedildiği zaman" şeklinde izah edilmiş, İbn-i Zeyd tarafından ise "Peygamberlere, kıyamet gününde bir araya gelmelerine kadar süre verildiği zaman" şeklinde izah edilmiştir.

لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿١٢﴾

لِيَوْمِ ٱلْفَصْلِ ﴿١٣﴾

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا يَوْمُ ٱلْفَصْلِ ﴿١٤﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾

12- Bu dehşetli hadiseler hangi güne bırakıldı?

13- Hak ile batılın ayrıldığı güne bırakıldı.

14- Sen o hak ile batılın ayrıldığı günü nereden bileceksin?

15- O gün, yalanlayanların vay haline.

Peygmaberler ve onlara vaadedilen kıyamet günündeki hesap, azap ve mükafaatlar hangi güne ertelendi hiç biliyor musunuz? Bu dehşetli şeyler, alla-

hın, yarattıklarının arasında hüküm vereceği, haklıyı haksızdan ayıracağı bir zümreyi cennete, diğerini de cehenneme sevkedeceği günü ayırmıştır. Ey Muhammed, hakkın batıldan ayırdedileceği o günün ne olduğunu sen nasıl bileceksin? O gün, yalanlayanlara, cehennemliklerin kan ve irinlerinin aktığı Veyl vadisi vardır.

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾

ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾

كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

16- Biz daha öncekileri helak etmedik mi?

17- Sonra gelenleri onların akıbetine uğratırız.

18- İşte biz, suçlulara böyle yaparız.

19- O gün, yalanlayanların vay haline.

*Nuh, Âd ve Semud kavimleri gibi geçmiş ümmetlerden peygamberlerimi ve âyetlerimi yalanlayanları helak etmedik mi? Onlarını ardından gelip de inkarcılıkta onların yolunu tutanları da onlarını peşine takarız. Nitekim İbrahim, Lut ve Şuayb'ın kavimlerini böyle yapmışısdır. Biz, bizi ve peygamberlerimizi yalanlayan suçlulara da böyle yaparız. Kıyamet gününde vay o yalanlayanların haline. Onlar için Veyl deresi vardır.

أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾

فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾

إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾

20- Biz sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı?

21-22- Biz o bayağı suyu belli bir zamana kadar sağlam bir yere yerleştirmedik mi?

23- Onun ne olacağını biz takdir ettik. Biz ne güzel takdir ediciyiz.

24- O gün, yalanlayanların vay haline.

Ey insanlar, biz sizi, basit bir damla sudan yaratmadık mı? Annenizin rahminden ayrılma vaktine kadar sizi, sağlam bir yer olan o rahimde yerleştirmedik mi? Bunları biz takdir ettik. Biz ne güzel takdir edenleriz. Allahın kendilerini basit bir sudan yarattığını yalanlayanları, kıyamet gününde vay hallerine. Onlara Veyl deresi vardır.

*Dehhak "Onun ne olacağını biz takdir ettik. Biz ne güzel takdir ediciyiz." ifadesini "Ona biz güç yetirdik. Biz ne güzel güç yetiriciyiz." şeklinde izah etmiştir.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾

أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

25-26- Biz yeryüzünü, diri ve ölüleri kapsayan bir yer yapmadık mı?

27- Oraya sabit ve yüksek dağlar dikmedik mi? Orada size tatlı sular içirmedik mi?

28- O gün, yalanlayanların vay haline.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde kendilerine verdiği çeşitli nimetlerle

insanları uyarıyor ve buyuruyor ki: "Ey insanlar, biz yeryüzünü sizleri içine alan bir kap halinde yaratmadık mı? O dirilerinizi de ölülerinizi de içine alır. Biz o yeryüzünde hareket etmeyen yüksek dağlar yaratmadık mı? Biz sizi, yeryüzünde akan tatlı sularla sulamadık mı? Kıyamet gününde bu nimetleri yalanlayanların vay haline, onlara Veyl deresi vardır.

"Biz yeryüzünü diri ve ölüleri kapsayan bir yer yapmadık mı?" âyetleri, Abdullah b. Abbas tarafından "Biz, yeryüzünü sizin için bir örtü ve bir korunma yeri kılmadık mı? O, ölülerinizi de dirilerinizi de örter." şeklinde izah edilmiştir.

Mücahid ve Katade tarafından ise "Biz yeryüzünü, dirilerinizi üzerindeki konutlarda, ölülerinizi de içindeki toprakta bir araya getirip örten bir örtü yapmadık mı?" şeklinde izah edilmiştir. Mücahid diğer bir izah şeklinde de "Biz yeryüzünü, dirilerinizin pisliklerini örten ve ölülerinizin cesetlerini içine alan sonra da çürütüp toprak haline getiren bir vasıta yapmadık mı?" olarak açıklamıştır.

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ﴿٢٩﴾

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى ظِلٍّ ذِىْ ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾

لَّا ظَلِيْلٍ وَّلَا يُغْنِىْ مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾

29- (Kıyamet günü kâfirlere şöyle denir) Dünyada yalanlayıp durduğunuz şeye (cehenneme) koşun.

30- Üç kola ayrılan (cehennemin dumanına ait) gölgeye gidin.

31- O, gölge yapmadığı gibi ateşten de koruyamaz.

*Allah teala, kendilerine yeryüzünü bir siper, oradaki dağları bir denge unsuru ve suları da içme ve temizlenme vasıtası olarak verdiği, kullarına seslenerek bu nimetlere karşı nankörlük edenlere diyor ki: "Kıyamet gününde size şöyle denilecektir: "Dünyada iken yalanladığınız Allahın azabına koşun. Cehennemin ateşinden çıkan ve üç kola ayrılan dumanın altına gidin. O, öyle bir dumandır ki sizi sıcağa karşı gölgelendirmez ve sizi ateşten kurtarmaz.

إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾

32- Cehennem, saray büyüklüğünde kıvılcımlar saçar.

*Bu âyet-i kerime, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Ebu Sahr ve Muhammed b. Ka'b tarafından, mealde verildiği şekilde izah edilmiş Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Bu izaha göre cehennemden çıkan kıvılcımlar, büyüklükte köşkler gibidir.

Katade, Dehhak ve Hasan-ı Basri'ye ve Abdurrahman b. Âbidin İbn-i Abbas'tan naklettiğine göre bu âyetin izahı şöyledir: Cehennem ateşi kalın ağaçlar gibi kıvılcımlar saçar."

Abdullah b. Abbas diyor ki: "Biz, üçarşın boyunda veya daha kısa yahut daha büyük ebatta odunlar keser kış için hazırlardık. Biz bu odunları, âyette kıvılcımlara sıfat olarak zikredilen "Kasr" kelimesiyle ifade ederdik."

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşte de o, bu âyeti şöyle izah etmiştir. "Cehennem ateşi odun yığını gibi kıvılcımlar fırlatır."

كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾

33- Sanki o kıvılcımlar sarı develer gibidir.

*Bu âyet-i kerime, Hasan-ı Basri ve Katade tarafından mealde verildiği şekilde izah edilmiş ancak bunlar, "Sarı deve"den maksadın "ASiyaha yakın koyu sarı develer" oldukların zira develerin bu renkte olduklarını söylemişlerdir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b. Abbas bu âyeti şu şekilde izah etmiştir "Sanki o kıvılcımlar, gemilerin halatları gibidir."

Said b. Cübeyr ve Mücahid ise: "Sanki o kıvılcımlar köprülerin halatları gibidir." diye izah etmişlerdir.

Ali b. Ebi Talha'nın, Abdullah b. Abbas'tan naklettiği diğer bir görüşe görebu âyetin manası şöyledir: "Sanki o kıvılcımlar bakır külçeleridir."

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾

34- O gün, yalanlayanların vay haline.

Kıyamet gününde Allahın, kâfirleri uyardığı bu azapları yalanlayanların vay hallerine. Onlara Veyl deresi vardır.

هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ ﴿٣٥﴾

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

35- O gün onlar konuşamazlar.

36- Özür dilemeleri için kendilerine izin de verilmez.

37- O gün, yalanlayanların vay haline.

*Taberi diyor ki: "Eğer biri diyecek olursa ki: "Bu âyette "O gün onlar konuşamazlar." buyuruluyor. Diğer âyetlerde ise cehennemliklerin "Rabbimiz bizi buradan çıkar. Eğer tekrar inkara dönecek olursak gerçekten zalimler oluruz." [3] "Kıyamet günü kâfirler şöyle derler "Ey rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Şimdi bir kurtuluş yolu var mıdır?" [4] şeklinde konuşacakları zikrediliyor. Bu nasıl izah edilir?" Ona denilir ki: "Konuşup konuşmama, durumlara göre farklı olacaktır. Bazan konuşturulacaklar bazan da konuşturulmayacaklardır."

Bu âyet-i kerimede de onların, kıyamet gününün bir bölümünde konuşamayacakları bildirilmiştir. "O gün" kelimesinin, "Konuşamazlar" fiiline muzaaf yapılması bunu ifade etmektedir.

3- Mü'minûn Suresi, 23/107
4- Mümin Suresi, 40/11

Abdullah b. Abbas'tan da "O gün onlar konuşamazlar." "O gün biz onların ağızlarını mühürleriz de bize dilleri konuşur. Ayakları da ne yapacaklarına şahitlik eder." (5) "Sonra içinde bulundukları zor durumdan dolayı "Rabbimiz olan Allaha yemin olsun ki biz ona ortak koşanlardan değildik." demekten başka çaresi kalmaz." (6) âyet-i kerimeleri sorulmuş o da: "O gün durumlar çeşitlidir. Bazan konuşacaklar bazan da ağızlarına mühür vurulacaktır." demiştir. (7)

هَٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

فَإِن كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

38- Bugün hak ile batılın ayırdedildiği gündür. Sizleri ve geçmiş ümmetleri bir araya topladık.

39- Eğer kuracağınız bir tuzak varsa bana kurun.

40- O gün, yalanlayanların vay haline.

Kıyamet gününde dirilen bu yalanlayıcılara şöyle denecektir: İşte bugün, Allahın, kullarının arasını hak ile ayıracağı bir gündür. Bugünde sizi ve sizden önceki ümmetleri, dünyada size vaadettiğimiz gibi bir arada topladık ve vaadimizi yerine getirdik. Eğer bugün sizi, Allahın azabından kurtaracak bir hiyleniz varsa o hiylenize başvurun. Bu haberi yalanlayanların vay haline. Onlara Veyl deresi vardır.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾

وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾

5- Yasin Suresi, 36/65
6- En'am Suresi, 6/23
7- Bkz. Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 77, bab: 1

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾

41-42- Şüphesiz ki takva sahipleri o gün gölgelerde, pınar başlarında ve canlarının istediği meyveler arasındadırlar.

43- (O gün onlara şöyle denir) "Yaptıklarınızın karşılığı olarak âfiyetle yeyin için."

44- Şüphesiz biz, iyilikte bulunanları işte böyle mükafaatlandırırız.

Şüphesiz ki Allahın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınarak ondan korkan takva sahipleri kıyamet gününde, kendilerini sıcak ve soğuktan koruyacak gölgeler altında, ağaçlarının altından ırmaklar akan pınarların başlarında ve arzuladıklarından yiyecekleri meyvelerin içinde bulunacaklar ve kendilerine: "Ey insanlar, ey topluluk, ey takva sahipleri bu meyvelerden yeyip bu pınarlardan için, âfiyet olsun. Bunlar sizin vücudunuza herhangi bir zarar vermeyecektir. Bu nimetler size, dünyada yaptığınız ameller karşılığında verilmiştir." denilecektir. Evet, şüphesiz ki biz, âhirette, iyilikte bulunanları işte bu şekilde mükafaatlandıracağız. Âhirette verilecek olan bu nimetleri yalanlayanların vay haline. Onlara Veyl deresi vardır.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾

45- O gün, yalanlayanların vay haline.

46- (Ey kâfirler) Dünyada az bir zaman yeyin ve eğlenin bakalım. Şüphesiz siz suçlularsınız.

47- O gün, yalanlayanların vay haline.

Ey, kıyamet gününü yalanlayan kâfirler, dünyada ömrünüzün geri kalan bölümünde az bir zaman yeyin ve eğlenin. Sizler, suçlularsınız. Sizden önceki suçluların âkıbetine uğrayacaksınız. Kıyamet gününde, Allahın beyan ettiği bu

haberleri yalanlayanların vay haline. Onlara Veyl deresi vardır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾

48- Onlara: "Rükû edin" denildiği zaman rüku etmezler.

*Abdullah b. Abbas bu âyeti: "Kıyamet gününde kâfirlere "Haydi secdeye kapanın." dendiği zaman dünyada secde etmedikleri için orada Allahın huzurunda secde edemezler." şeklinde izah etmiştir.

Katade ise bu âyeti, "Dünyada iken kâfirlere "Rüku edin" dendiği zaman onlar bunu beceremezler." şeklinde izah etmiş Mücahid ise: "Dünyada iken onlara "Namaz kılın" dendiği zaman onlar namaz kılamazlar." şeklinde izah etmiştir.

Taberi bu âyet-i kerimenin, mücrimlerin, Allahın emirlerine ve yasaklarına karşı geldiklerini ve ona itaat etmediklerini ifade ettiğini söylemenin daha uygun olacağını açıklamıştır.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

49- O gün, yalanlayanların vay haline.

O gün, Allahın peygamberlerini ve onların tebliğ ettiği emir ve yasakları yalanlayanların vay haline. Onlara Veyl deresi vardır.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

50- Onlar, Kur'andan başka hangi söze iman edeceklerdir?

O suçlular, Allah tarafından gönderildiğine dair açık deliller taşıyan bu Kur'anı yalanladıktan sonra artık hangi söze iman edeceklerdir? (8)

8- Bkz. Bu son âyet hakkında zikredilen hadisler için Kıyamet Suresinin sonu.

NEBE' SURESİ

Nebe' suresi kırk âyettir. Medine'den nazil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾

1- Onlar, birbirlerine neyi soruşturup duruyorlar?

Ey Muhammed, Allaha ortak koşan Kureyş müşrikleri neyi sorup duruyorlar? Senin davet ettiğin din hakkında ve senin peygamberliğin hususunda tartışıp duruyorlar.

عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾

الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾

2-3- İhtilafa düştükleri o büyük haberdan soruyorlar.

İnsanların, hakkında ihtilaf ettikleri, bazılarının kabul edip diğerlerinin yalanladığı bu büyük haberden maksat, Katade ve İbn-i Zeyd'e göre, "Öldükten sonra dirilmektir." İnsanlar ölümü bizzat gizleriyle gördüklerinden dolayı onu yalanlamaları mümkün değildir. Fakat öldükten sonra dirilmeyi gözleriyle gör-

medikleri için bu büyük haberi bazıları tasdik eder mümin olurlar bazıları da yalanlayıp inkara düşerler.

Mücahid'e göre ise âyette zikredilen büyük haberdan maksat, Kur'an-ı Kerim'dir. İnsanlar Kur'anı kabul edip etmemek hususunda iki kısma ayrılmış ve bu hususta ihtilafa düşmüşlerdir.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

4- Hayır, yakında bileceklerdir.

5- Yine hayır yakında bileceklerdir.

Allah teala bu âyetlerde, öldükten sonra dirilmeyi inkar eden müşriklere cevap veriyor ve onları tehdit ederek buyuruyor ki:"Hayır, durum müşriklerin zannettikleri gibi değildir. Kıyamet gününde onlar, Allahın, kâfirlere ne yaptığını bileceklerdir.

Dehhak, bu iki âyetin birincisinin kâfirleri tehdit ettiğini diğerinin ise müminlere müjde mahiyetinde olduğunu söylemiştir. Bu izaha göre âyetlerin manası şöyledir: "Hayır, kâfirlerin, yakında neyin ne olacağını bileceklerdir. Yine hayır, müminler de yakında neyin ne olacağını bileceklerdir."

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾

وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾

6- Biz, yeryüzünü bir döşek,

7- Dağları da, yeryüünü tutan kazıklar yapmadık mı?

Allah teala bu âyetlerden itibaren insanlara, dünyada lutfettiği çeşitli nimetleri zikretmekle, kâfirlerin bu nimetlere karşı nankörlüğü yüzünden onları âhirette cehennem azabına uğratmakla tehdit etmektedir. Böylece insanlar düşü-

nüp aklılarını başlarına alsınlar, Allahın nimetlerine karşı şükranda bulunup âhiretteki ebedi nimetlerine erişsinler.

İşte Allah teala nimetlerini sayarak şöyle buyuruyor: Ey insanlar, biz yeryüzünü sizler için bir beşik haline getirmedik mi? Siz onu yatak ve yorgan edinip üzerine yatarsınız. Dağları, yeryüzünün sarsılmaması için kazıklar halinde kılmadık mı? Çadırların, ayakta durması için ipleriyle kazıklara bağlandıkları gibi yeryüzün de bu dağlarla bağlanmıştır.

وَخَلَقْنَٰكُمْ أَزْوَٰجًا ﴿٨﴾

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾

وَجَعَلْنَا ٱلَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾

وَجَعَلْنَا ٱلنَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾

8- Sizi çift çift yarattık.

9- Uykunuzu bir dinlenme vasıtası yaptık.

10- Geceyi, sizi saran bir örtü yaptık.

11- Gündüzü de geçiminizi temin için çalışma zamanı kıldık.

12- Üzerinize de yedi sağlam gök yaptık.

Biz sizi, erkekli dişili, uzun, kısa, güzel ve çirkin olarak türlü şekillerde yarattık. Uykunuzu sizin için bir dinlenme vasıtası kıldık. Sizler, diri olduğunuz halde ölü imişsiniz gibi uyursunuz. Geceyi sizin için bir elbise, bir örtü olarak yarattık. O, karanlığı ile sizi bürür ki çalışmayı durdurup dinlenesiniz. Gündüzü de sizin için geçim temin etme zamanı kıldık. Onu aydınlık yaptık ki istediğiniz yere gidebilesiniz ve dünya işlerinizi göresiniz. Üzerinize sapa sağlam yedi gök yaptık. Onlarda ne bir çatlak vardır ne de bir kırık.. Onlar zamanla eksilmezler de.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾

13- Gökte parıl parıl parlayan bir güneş yarattık.

"Parıl parıl parlayan" diye tercüme edilen (وَهَّاجًا) kelimesi Mücahid ve Süfyan es-sevri tarafından bu şekilde izah ediliş, Abdullah b. Abbas ve Katade tarafından ise "Aydınlatan, ışık saçan" şeklinde izah edilmiştir.

وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾

14- Yağmaya hazır bulutlardan bol bol sular indirdik.

"Yağmaya hazır bulutlar" diye tercüme edilen (مُعْصِرَات) "Mu'sırat" kelimesi, Abdullah b. Abbas, Süfyan es-Sevri ve Rebi' b. Enes tarafından bu şekilde izah edilmiş Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Yine Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd'den nakledilen diğer bir görüşe göre bu kelimeden maksat, "Yağmur yüklü bulutları taşıyan rüzgarlardır." İbn-i Zeyd bunu izah ederken şu âyeti okumuştur: "Rüzgarları gönderip onlarla bulutları yürüten, gökte bulutları dilediği gibi yayan ve parça parça ayıran Allahtır." (1)

Hasan-ı Basri ve Katade ise demişlerdir ki: "Bu kelimeden maksat, göklerdir." Buna göre âyetin manası: "Biz, göklerden bolca yağmur gönderdik." demektir.

"Bol" diye tercüme edilen (ثَجَّاجًا) "Seccacen" kelimesi, İbn-i Vehb tarafından bu şekilde izah edilmiş, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Katade ve Rebi' b. Enes tarafından ise "ard arda dökülen" şeklinde izah edilmiştir. Taberi de bu izah şeklini tercih etmiş ve Resulullahın, Hac hakkında buyurduğu şu hadiste bu kelimenin bu manaya geldiğini söylemiştir.

Hz. Ebubekir diyor ki:

عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ: أَنَّ النَّبِيَّ (ﷺ) سُئِلَ: أَيُّ الْحَجِّ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «الْعَجُّ وَالثَّجُّ».

."Resulullaha "Hangi hac daha efdaldir?" diye soruldu. O da: "Çokça tebiye yapılan ve çokça kurban kanı akıtılın hacdır." (2) buyurdu. Bu hadiste "Kanı akıtılan" diye tercüme edilen (الثَّجُّ) "Essecc" kelimesi zikrerilmiştir.

لِنُخْرِجَ بِهِۦ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾

وَجَنَّٰتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾

15-16- Onunla tane ve bitkiler, dalları birbirine girmiş gür ağaçlı bahçeler yetiştirelim diye.

Biz, gökteki yağmur yüklü bulutlardan su indirdik ki onunla insanların yiyecekleri taneleri, hayvanların yiyecekleri otlar ve insanların, meyvelerinden istifade edecekleri birbirine girmiş bahçeler ortaya çıkaralım.

إِنَّ يَوْمَ ٱلْفَصْلِ كَانَ مِيقَٰتًا ﴿١٧﴾

يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾

17- Şüphesiz ki haklıyı haksızdan ayırma günü, tesbit edilmiş bir vakittir.

18- O gün sur'a üflenir ve bölük bölük (mahşere) gelirsiniz.

Şüphesiz ki Allahın, yarattıklarını bibirlerinden ayırdedeceği, haklının hakkını haksızdan alacağı gün, tayin edilmiş bir gündür. O günde Allah herkese layık olduğu şekilde muamele edecektir. İşte o gün sure üflenecek, sizler, bölük bölük Allahın huzuruna geleceksiniz. Zira her peygamber kendi ümmetiyle ge-

2- Tirmizî, Kitâbu'l-Hac, bab: 14, Hadis no: 827

lecektir. Nitekim diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır:"Kıyamet günü bütün insanları önderleriyle çağıracağız." (3)

وَفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ أَبْوَٰبًا ﴿١٩﴾

وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾

19- Gök açılacak, kapı kapı olacaktır.

20- Dağlar yerlerinden yürütülüp serap olacaktır.

O gün gök parçalanacak, onda yollar açılacaktır. Veya o gün gök parçalanacak, herbir parçası kapılar haline gelecektir. Dağlar yerlerinden yürütülüp yok olacaktır. Artık onlar bir serap haline gelecek ve onları görmek hayal olacaktır.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾

21- Şüphesiz ki cehennem bir gözetleme yeridir.

Taberi bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmiştir: Şüphesiz ki cehennem gözetleyicidir. O, kendisine girip içinde kalacak ve kendisinden geçip cennete gidecek olan insanları sabırsızlıkla beklemektedir."

Hasan-ı Basri ve Katade diyorlar ki: "Bu âyet-i kerime gösteriyor ki hiçbir kimse cehennem azabından geçmeden cennete gidemeyecektir."

Nitekim bu hususta diğer bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Sizden cehenneme uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, rabbinin üzerine aldığı değişmez bir hükümdür." (4)

3- İsra Suresi, 17/71

لِلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾

22- Azgınların varacakları yerdir.

Cehennem, dünyada iken Allahın koyduğu sınırları aşan azgınlar için bir konak ve bir sığınaktır. Zira onların gidecekleri başka yerleri yoktur.

لَّٰبِثِينَ فِيهَآ أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾

23- Orada çağlar boyu kalacaklardır.

Bu âyet-i kerime çeşitli şekillerde izah edilmiştir. Bunları beş görüş olarak özetlemek mümkündür.

a- Katade ve Rebi' b. Enes bu âyeti, haddi aşanların cehennemde, ardı arkası kesilmeyen çağlarda kalacaklarını ifade ettiğini söylemişlerdir. Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

b- Taberi bu âyeti şu şekilde izah etmenin de mümkün olacağını söylemiştir. Haddi aşanlar, cehennemde, belli bir azap içinde çağlar boyu kalacaklar sonra o azapları değiştirilip kendilerine başka azaplar yapılacaktır. Nitekim Allah teala bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurmaktadır. "Bu böyle... Şüphesiz haddi aşan azgınlar için de kötü bir akıbet vardır." "O da cehennemdir. Onlar oraya gireceklerdir. Ne kötü döşektir o." "İşte kaynar su ve irin. Tatsınlar onu." "Buna benzer daha başka çeşit çeşit azaplar." (5)

c- Halid b. Ma'dân ise bu âyet-i kerimenin ve "Gökler ve yer durdukça onlar ateşte kalacaklardır. Ancak rabbinin dilemesi müstesnadır..." (6) âyet-i kerimesinin, müminlerin günahkarları hakkında olduğunu, onların, günahlarına göre uzun zamanlar cehennemde kalabileceklerini ifade ettiğini söylemiştir.

d- Mukatil b. Hayvan, bu âyet-i kerimenin, "Artık tadınız. Size azabı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız." (7)

5- Sâd Suresi, 38/55-57
6- Hud Suresi, 11/107
7- Nebe' suresi. 78/30

âyetiyle neshedildiğini söylemişse de Taberi birinci âyetin, geleceğe ait bir haberi bildirdiğini, haberlerin ise neshedilmelerinin mümkün olmadığını bu sebeple bu görüşe itibar edilemeyeceğini söylemiştir.

e- Diğer bir kısım âlimler ise âyette zikredilen "Çağlar boyu" ifadesinden maksadın, uzun zaman olduğunu söylemişler ve bu zamanın miktarında farklı görüşler zikretmişlerdir.

Beşir b. Ka'b'a göre burada ifade edilen "Çağlar"dan her birinin süresi üç yüz senedir. Her sene üç yüz altmış gündür. Ve her gün de bin güne denktir.

Hz. Ali, Ebu Hureyre, Abdullah b. Abbas, Said b. Cübeyr, Katade ve Rebi' b. Enes'e göre ise âyette zikredilen çağlardan her birinin müddeti seksen yıldır her yıl on iki aydır. Her ay otuz gündür. Her gün de bin yıldır.

Hasan-ı Basri'ye göre ise burada zikredilen "Çağlar"ın, aslında sayısı söz konusu değildir. Bunlar ebedilik ifade ederler. Bununla birlikte tek bir çağın yetmiş bin yıl olduğu, bu yılların her bir gününün de dünyada sayılan günlerden bir gün olduğu zikredilmiştir.

لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾

إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾

جَزَاءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾

24- Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tadacaklardır.

25-26- Ancak yaptıklarına uygun olarak kaynar su ve irin tadacaklardır.

Haddi aşanlar, cehennemde ne kendilerini serinletecek soğuk bir şey tadacaklar ne de susuzluklarını giderecek bir meşrubat içeceklerdir. Onlar sadece son derece kaynar sular bir de cehenemliklerin yanmasından dolayı akan kan ve irinleri tadacaklardır.

Âyet-i kerimede geçen ve "Serinlik" diye tercüme edilen (بَرْدًا) kelimesi bir kısım müfessirler tarafından "Uyku" olarak izah edilmiş cehennemliklerin uyku tatmayacaklarını söylemişlerdir. Ancak Taberi (بَرْدًا) kelimesinin bilinen manasının "Soğukluk" olduğunu söyleyerek bu görüşü uygun bulmamıştır.

Yine âyet-i kerimede geçen ve "İrin" diye tercüme edilen (غَسَّاقًا) "Ğassakan" kelimesi, müfessirler tarafından çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

Bazı müfessirler bu kelimeden maksadın, cehennem ateşinde yananlardan dökülen kan, irin, sarı su, göz yaşı vb. şeyler olduğunu söylemişler ve bunlardan her biri bu kelimeyi cehennemliklerden akan farklı şeylere yorumlamışlardır.

Atiyye, Katade ve İbn-i Zeyd (غَسَّاقًا) "Ğassakan" kelimesinden maksadın, cehenemliklerin et ve derilerinden akan kan ve irin olduğunu, İbn-i Zeyd "Ğassak'ın cehennem ateşi, cehennemlikleri yakıp erittiğinde onların derilerinden çkan ve belli bir havuzda toplanan cerahat olduğunu bu cerahatın da cehennemliklere içecek olarak sunulduğunu söylemişlerdir.

İkrime "Ğassak"ın, cehennemliklerin gözlerinden akan kan ve irin olduğunu, Süfyan es-Sevri, "Ğassak"ın, cehennemliklerin gözlerinden akan yaş olduğunu, İbrahim en-Nehai ve Ebu Rezin ise "Ğassak"ın, cehennemliklerin yıkandıkları sular ve onlardan akan kan ve irinler olduğunu söylemişlerdir.

Diğer bir kısım âlimler ise "Ğassak"ın, insan suresinin on üçüncü âyetinde geçen "Zemherir" yani çok soğuk demek olduğunu söylemişlerdir. Abdullah b. Abbas, Mücahid, Rebi' b. Enes ve Ebu Aliye bu görüştedirler, ancak Mücahid, bunun boğazdan geçmeyecek kadarsoğuk bir içecek olduğunu söylemiştir.

Abdullah b. Büreyde'ye göre ise "Ğassak"tan maksat, pis kokan bir içecektir. Taberi "Ğassak"tan maksadın, cehennemde bulunan ve "Zemherir" diye isimlendirilen çok soğuk bir içecek olduğunu ve çok pis koktuğunu söylemiştir. Taberi bu hususta şu hadis-i şerifi rivayet etmiştir.

Ebu Said el-Hudri, Resulullahın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: لَوْ أَنَّ دَلْوًا مِنْ غَسَّاقٍ يُهْرَاقُ فِي الدُّنْيَا لَأَنْتَنَ أَهْلُ الدُّنْيَا.

"Şayet ğssaktan dünyaya bir kova dökülecek olsa dünya halkı kokar." (8)

إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾

8- Tirmizi, K.el-Cehennem, bab: 4, hadis no: 2584 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.28, 82

27- Onlar hesaba çekileceklerini ümit etmiyorlardı.

Bu kâfirler dünyada iken, Allahın, âhirette kendilerini, verdiği nimetlerden dolayı hesaba çekeceğini sanmıyorlardı.

İbn-i Zeyd diyor ki: "Onlar, öldükten sonra dirilip hesaba çekileceklerine iman etmiyorlardı. Bu sebeple öldükten sonra hesaba çekileceklerini sanmaları mümkün değildi. Allah bunlar hakkında şöyle buyurmuştur: "Şöyle dediler: "Ölüp toprak ve kemik olduğumuz zaman mı? Biz mi o zaman tekrar diriltilecek mişiz?" "Şüphesiz biz de daha önce atalarımızın tehdit edildiği şöyle tehdit edildik. Bu, öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir." (9) "Kâfirler birbirlerine şöyle dediler: "Vücudumuz parça parça ayrılıp toprak olduktan sonra, yeniden yaratılışla dirileceğinizi haber veren bir adam gösterelim mi size?" (10) "Acaba o, Allaha karşı yalan mı uyduruyor? Yoksa onda bir delilik mi var?" (11)

Evet, Resulullah müşriklere, öldükten sonra dirileceklerini haber verdiğinde onlar, Resulullaha bu gibi iftiralarda bulunuyorlardı.

وَكَذَّبُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾

وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَـٰهُ كِتَـٰبًا ﴿٢٩﴾

فَذُوقُوا۟ فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

28- Âyetlerimizi durmadan yalanlıyorlardı.

29- Biz, herşeyi yazarak saymışızdır.

30- Artık tadınız. Size azabı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız.

Bu kâfirler, delillerimizi ve âyetlerimizi devamlı olarak yalanladılar. Biz de herşeyi saymış tesbit etmişizdir. Herşeyin sayısı ve miktarı yazılıdır. Hiçbir şey bizim ilmimizin dışında kalamaz. Bu kâfirlere cehennemde şöyle denecektir. "Ey kâfirler, dünyada iken yalanladığınız Allahın azabını tadın. Biz, sizin, içinde bulunduğunuz azabı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız.

9- Mü'minûn Suresi, 23/82-83
10- Sebe' Suresi, 34/7

Abdullah b. Amr diyor ki: "Cehennemlikler için bundan daha dehşetli bir âyet inmemiştir. Bu âyet, onların azabının artırılacağını beyan etmektedir."

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾

حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾

وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾

وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾

31-34- Şüphesiz, rablerinden korkanlar için kurtuluş, bahçeler, bağlar ve göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar ve dolu dolu kadehler vardır.

35- Onlar cennette ne boş bir söz ne de bir yalan işitirler.

Şüphesiz takva sahipleri için, cehennem ateşinden kurtulup cennete erişme ve arzuladıklarını elde etme mükafaatı vardır. O arzuladıkları şeyler, bahçeler, bağlar, aynı yaşta memeleri tomurcuklanmış kızlar, içleri dolu dolu kadehler vardır. Onlar cennette ne batıl bir söz işitecekler ne de yalan.

Abdullah b. Abbas, "Kurtuluş" diye tercüme edilen (مَفَازًا) "Mefazen" kelimesini, "Gezinti yeri, mesire" şeklinde izah etmiştir. "Dolu, dolu" diye tercüme edilen (دِهَاقًا) "Dihakan" kelimesi, Abdullah sb. Abbas, Ebu Hureyre, Hasan-ı Basri, Mücahid ve Katade tarafından bu şekilde izah edilmiş İkrime ise bundan maksadın "Arınmış" demek olduğunu söylemiştir. Buna göre âyetin manası: "Takva sahiplerine arınmış, katıksız içeceklerle dolu kaseler sunulacaktır." demektir.

Said b. Cübeyr, Mücahid ve İbn-i Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre (دِهَاقًا) "Dihakan" kelimesinden maksat, "ard arda dökülen"de-

mektir. Buna göre de âyetin manası şöyledir: Takva sahiplerine, arka arkaya akan kaseler vardır "

جَزَآءً مِّن رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

36- Bunlar, rabbinden bir mükafaat ve yeterli bir lütuftur.

Âyette geçen ve "Yeterli" diye tercüme edilen (حسابا) "Hisaben" kelimesi, Mücahid, Katade ve İbn-i Zeyd tarafından "Hesap edilerek" şeklinde izah edilmiştir. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Takva sahiplerine verilecek olan bu nimetler, rabbin tarafından onların amellerine karşılık verdiği bir mükafaat ve yaptığı amelleri hesaba katılarak verilen bir lütuftur."

İbn-i Zeyd diyor ki:"Allah teala, takva sahiplerinin bir ameline karşı on, yedi yüz ve daha fazla mükfaat verecektir. Bu, onların amellerinin tam karşılığı olmayıp Allahın, lütfundan verdiği fazlaca nimetlerdir.

İbn-i Zeyd bu âyeti izah ederken şu âyetleri okumuştur: "Kim bir iyilik ortaya koyarsa ona o iyiliğin on katı vardır. Kim de bir kötülük işlerse sadece o kötülüğün misliyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar." "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz tane olmak üzere yedi başak veren bir tanenin durumuna benzer. Allah dilediğine kat kat verir. Allah, lütfu geniş olan ve herşeyi bilendir." (12)

رَّبِّ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾

37- O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin rabbidir. O, rahman olan Allahtır. Hiç kimse onun önünde konuşamaz.

Takva sahiplerine bu mükafaatları veren rabbin, göklerin, yerin ve onların arasında bulunan varlıkların rabbidir. O, rahmandır. Yaratıklarını esirger. Âhirette izin verdiklerinin dışında kimse onun karşısında konuşamaz. Ve onunla tartışmaya giremez.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

38- Cebrail ve meleklerin saf saf dizildikleri gün, rahman olan Allahın izin verdiği ve doğru konuşan hariç, onun huzurunda kimse konuşamaz.

"Cebrail" diye tercüme edilen "Ruh" kelimesi, Dehhak ve Şa'bî tarafından bu şekilde izah edilmiştir.

Abdullah b. Mes'ud ve Abdullah b. Abbas tarafından nakledilen diğer bir görüşe göre "Ruh" kelimesinden maksat, meleklerin, yaratılış bakımından en büyük olanıdır.

Mücahid, A'meş ve Ebu Salih'e göre ise "Ruh" kelimesinden maksat, insan şeklinde olan ve fakat insan olmayan diğer yaratıklardır.

Katade ve Hasan-ı Basri'ye göre ise "Ruh" kelimesinden maksat insanlardır.

Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre de "Ruh"tan maksat, insanların ruhlarıdır. Bu izaha göre âyetin manası şöyledir: "Birinci sur ile ikinci sur arasında, ruhlar bedenlere iade edilmeden önce onlar ve melekler saf saf dizildikleri zaman, rahman olan Allahın izin verdiği ve doğru konuşan hariç, onun huzurunda kimse konuşamaz."

İbn-i Zeyd ise babasının, "Ruh"tan maksadın, "Kur'an" olduğunu söylediğini ve şu âyeti okuduğunu söylemiştir. "Ey Muhammed, böylece biz sana emrimizle bir ruh (insanlar için bir hayat olan Kur'an) vahyettik. Sen önceleri kitap nedir iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu bir nur kıldık. Kullarımızdan dilediğimizi onunla hidayete erdiririz. Şüphesiz ki sen dosdoğru bir yolu gösteriyorsun." (13)

Taberi, burada zikredilen "Ruh"tan maksadın, Allahın yaratıklarından bir yaratık olduğunu, bu yaratığın zikredilen şeylerden herhangi birisi olabileceğini, kelimeyi bunların birine tahsis etmenin doğru olmadığını, çünkü buna dair herhangi bir nass bulunmadığını söylemiştir.

Âyet-i kerimede, Rahman olan Allahın izin verdiği ve doğru konuşan hariç kimsenin, Allahın huzurunda konuşamayacağı zikredilmektedir. Buradaki "Doğru söyleyenler"den maksat, İkrime'ye göre meleklerdir. Allah, cennetlikleri cennete cehennemlikleri de cehenneme sevkettiğinde melekler bunlardan her birinin nereye gittiğini soracaklar, gittikleri yerleri öğrenince de kâfirler için "Bu, onların yaptıklarının karşılığıdır. Allah onlara zulmetmemiştir." diyeceklerdir. Müminler için de "Allahın rahmetiyle cennete giriyorsunuz." diyeceklerdir.. İşte kıyamet gününde doğru söyleyen o meleklerin konuşmasına izin verilecektir.

Abdullah b. Abbas, Mücahid, Ebu Salih ve yine İkrime'den nakledilen diğer bir görüşe göre burada zikredilen "Doğru söyleyenler"den maksat, dünyada iken kelime-i şehadet getirip onun gereğince amel edenlerdir. Âhirette sadece bu insanların konuşmasına izin verilecektir.

Taberi, âyetin bu izahlardan herhangi biriyle tahsis edilmesinin doğru olmadığını, manasının hepsini kapsar mahiyette olduğunu söylemiştir.

ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا ﴿٣٩﴾

39- İşte bu, hak olan bir gündür. Dileyen, rabbine giden bir yolu tutar.

İşte ruhun ve meleklerin saf saf dizileceği kıyamet günü, kendisinde şüphe olmayan hak bir gündür. Kullardan kim dilerse bu günü tasdik ederek ve bugün için hazırlık yaparak rabbine giden bir yolu tutar ve kurtuluşa erer.

إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًۢا ﴿٤٠﴾

40- Şüphesiz ki biz sizi yakın bir azapla uyardık. O gün kişi yaptığı amellere bakar. Kâfir ise "Keşke toprak olsaydım." der.

Ey insanlar, şüphesiz ki biz sizi yakın bir azapla uyardık. O azabın geldiği gün, mümin kul, dünyada iken ne işlediğine bakar. Salih amelinden dolayı Allahtan sevap bekler. Kötü amellerinden dolayı da Allahın cezalandırmasından korkar. Kâfir ise Allahın azabından kurtulmayı temenni ederek: "Keşke ben de hayvanlar gibi toprak olsaydım." der.

Abdullah b. Amr, Ebu Hureyre ve Süfyan es-Sevri, kıyamet gününde Allahın, bütün varlıkları diriltip bir araya getireceği ve onların birbirlerinden haklarını aldıktan sonra hayvanlara "Toprak olun" diyeceğini, işte o zaman kâfirlerin "Keşke biz de toprak olsaydık." diyeceklerini söylemişlerdir.

Abdullah b. Zekvan ise: "İnsanlar arasında hüküm verildikten sonra cehennemlikelerin cehenneme gitmeleri emredilecek, Âdemoğlu dışındaki cin ve benzeri varlıkların müminlerine "Toprak olun" denilecek. İşte onları duyan kâfirler de "Keşke biz de toprak olsaydık." diyeceklerdir." demiştir.

NAZİAT SURESİ

Naziat Suresi kırk altı âyettir ve Mekke'de nâzil olmuştur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla.

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾

1- Yemin olsun şiddetle çekip alanlara.

*Âyette zikredilen "Şiddetle çekip alanlar"dan maksat, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas, Mesruk ve Said b. Cübeyr'e göre, insanların canını çekip alan meleklerdir. Mücahid'e göre ise insanların canını çekip alan ölümdür.

Hasan-ı Basri ve Katade'ye göre, bir ufuktan diğer ufka çekilip giden yıldızlardır. Ata'ya göre savaşta okları çekip atan yaylardır. Süddi'ye göre, insanın göğsünü tırmalayan nefeslerdir.

Taberi âyetin genel bir ifade beyan ettiğini, bu sebeple her çekip çıkaranı kapsadığını, bunun melek veya ölüm yahut yıldız veya yay gibi herhangi bir şey olabileceğini, bu nedenle de âyeti bunlardan herhangi birine tahsis etmenin doğru olmadığını, onu genel manada anlamanın daha doğru olduğunu söylemiştir.

وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾

2- Kolaylıkla çekip çıkaranlara.

*Abdullah b. Abbas, "Kolaylıkla çekip çıkaranlar" diye tercüme edilen " (وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا) "Vennaşitati Nestan" ifadesinden maksadın, müminlerin ruhlarını kolaylıkla alan melekler olduğunu söylemiştir. Bu ifade, "İpi deveden çözdü" manasına gelen (نَشَطَ الْعِقَالَ مِنَ الْبَعِيرِ) deyiminden de anlaşıldığı gibi bu anlamda kullanılmıştır.

Mücahid, Süddi ve İbn-i Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre bu ifadeden maksat, müminlerin canlarını çekip alan ölümdür.

Katade'ye göre ise bu ifade "Bir ufuktan başka bir ufka akıp giden" yıldızlar anlamındadır. Ata'ya göre ise bu ifade "Kementler" demektir.

Taberi âyetin ifadesinin genel olduğunu, bir yerden boşanıp başka bir yere giden her şeyi kapsadığını söylemiştir.

وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾

3- Yüzüp gidenlere.

*Bu ifade Mücahid'e göre, insanoğullarının ruhlarının içerisinde yüzen ölüm ve göklerde yüzen melekler demektir.

Katade'ye göre "Yörüngelerde yüzen yıldızlar" demektir.

Ata'ya göre "Denizde yüzen vapurlar" demektir. Taberi ise âyetin genel anlamda olduğunu, bütün bunları ve benzeri yüzen herşeyi kapsadığını söylemiştir.

فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾

4- Yarışıp geçenlere.

*Mücahid'e göre bunlardan maksat, melekler veya ölümdür. Ata'ya göre atlardır. Katade'ye göre "Gökte birbirleriyle yarışan yıldızlar." demektir.

Taberi âyetin genel manada olduğunu ve bütün yarışanları kapsadığını söylemiştir.

فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾

5- İşleri yürütenlere ki,

Bunlardan maksat, Allahın emirlerini yürüten meleklerdir.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾

6- O gün sarsan sarsacaktır. (Kıyamet mutlaka kopacaktır)

تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾

7- Onu, arkasından gelen takibedecektir. (Onu, ikinci defa sur'a üfleme takibedecektir).

*Burada zikredilen "Sarsan" ve "O sarsanı takibedecek olan"dan maksat, Abdullah b. Abbas, Mücahid, Hasan-ı Basri ve Dehhak'a göre birinci ve ikinci defa sura üflemedir. Hasan-ı Basri, "Bunlar sura iki defa üflemektir. Birinci üflemekle bütün canlılar öldürülür. İkinci üflemekle de bütün ölüler diriltilir." demiş ve şu âyeti okumuştur. "Sur'a üfürülecektir. O zaman, Alllahın dilediklerinin dışında göklerde ve yerde kim varsa düşüp ölecektir. Sonra sura bir defa daha üfürülecektir. Bir de ne görürsün (insanlar) kabirlerinden doğrulmuşlar bakışıyorlar." (1)

Resulullah (s.a.v.) bu iki surun arasında kırk yıl bulunacağını, ikinci sura üfleme yaklaşınca Allahın, gökten yağmur indirerek otların bitmesi gibi ölülerin vücutlarının yerden biteceğini beyan etmiştir. (2)

1- Zümer Suresi, 39/68

2- Bkz. Buhari, K.Tefsir el-Kur'an, Sure: 78 / Müslim, K.el-Fiten, bab: 141, Hadis no: 2955

Ebu Hureyre (r.anh.)dan rivayet edilen bir hadise göre sura üç defa üflenecektir. Birinci üflemede herşey sarsılacak ve şiddetli bir korku meydana gelecektir. İkincide herşey ölüp yere serilecek üçüncüde ise diriltilip kabirlerinden çıkarılacaklardır.

Mücahid, "O gün sarsan sarsacaktır." âyetini "O gün sarsılan yer ve dağlar sarsılacak, zelzele olacaktır." şeklinde izah etmiş "Onu, arkasından gelen takibedecektir." âyetini ise "Göklerin yarılıp yerin parçalanacağı" şeklinde izah etmiştir.

İbn-i Zeyd ise: "O gün sarsan sarsacaktır." ifadesini, yeryüzünün sarsılacağına "Onu arkasından gelen takibedecektir." ifadesini ise kıyametin kopacağına yorumlamıştır.

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾

أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾

8- O gün kalbler korkudan titrer.

9- Gözler ise açılmaz hale gelir.

Kıyamet gününde yaratıkların kalbleri, o günün dehşetinden dolayı korkar ve titrer. Varlıkların gözleri üzüntü ve korkudan dolayı açılmaz hale gelir, zelil olurlar.

يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾

10- Kâfirler: "Biz tekrar eski halimize mi döndürüleceğiz?" derler.

*Âyet-i kerimede geçen ve "Eski halimize mi döndürüleceğiz?" diye tercüme edilen (حَافِرَة) "Hafire" kelimesinden maksat, Abdullah b. Abbas, Muhammed b. Ka'b ve Süddi'ye göre "Hayat" demektir. Bu izaha göre âyetin manası: "Öldükten sonra dirilmeyi inkar eden kâfirler, dünyada iken "Bizler öldükten sonra tekrar hayata mı döndürüleceğiz? derler." şeklindedir.

Mücahid'e göre bu kelimeden maksat, "Kazılan kabir çukuru" demektir. Buna göre ise âyetin manası: "Bizler ölüp kabir çukuruna girdikten sonra mı tekrar hayata döndürüleceğiz? derler." şeklindedir.

İbn-i Zeyd'e göre (حَافِرَة) "Hafire" kelimesinden maksat,

"Cehennem ateşi" demektir. İbn-i Zeyd, âyetin manasının, "Bizler cehennem ateşine mi döndürüleceğiz?" demek olduğunu söylemiş, cehennemin bir çok adının bulunduğunu, bu adlarının "Nar, Cahim, Sakar, Cehennem, Haviye, Hâfire, Leza ve Hutame olduğunu söylemiştir.

وَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ﴿١١﴾

11- Çürümüş kemik olduktan sonra mı?

*"Çürümüş" diye tercüme edilen (نَخِرَةً) "Nahire" kelimesi, Abdullah b.Abbas, Mücahid ve Katade tarafından bu şekilde izah edilmiştir. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşe göre "İçinden rüzgar geçtiğinde ses çıkaran içi boş kemik" demektir.

قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾

12- "O halde bu, zararlı bir dönüştür." derler.

Öldükten sonra dirilmeyi yalanlayan bu müşrikler, "Öldükten sonra dirilme hali gerçekleşecek olursa zararlı bir geri dönüş olacaktır." demişlerdir.

*İbn-i Zeyd diyor ki: "Hangi geri dönüş bundan daha zararlı olabilir ki? Zira onlar diriltilip cehennem ateşine sürüleceklerdir. Bu sebeple kötü bir dönüştür.

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾

13- Halbuki dönüş, bir çığlıktan ibarettir.

Öldükten sonra tekrar dirilme, ancak sura bir defa üflemeye bağlıdır. Ve onunla gerçekleşecektir.

فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

14- Bir de bakarsın ki hepsi yeryüzündeler.

*"Yeryüzü" diye tercüme edilen (ساهرة) "Sahira" kelimesi, Abdullah b. Abbas, İkrime, Hasan-ı Basri, Katade, Said b. Cübeyr, Mücahid, Dehhak ve İbn-i Zeyd tarafından bu şekilde izah edilmiş Taberi de bu görüşü tercih etmiştir.

Osman b. Ebil Atik ve Süfyan es-Sevri'ye göre "Sahire" kelimesi, belli bir yerin adıdır. Osman, bu yerin, "Hassan dağı" ile "Eriha" dağı arasında bulunan kel tepe olduğunu, Allah tealanın orayı, dilediği şekilde uzattığını söylemiştir. Süfyan es-Sevri ise buranın Şam'da bulunan bir yerin adı olduğunu söylemiştir. Vehb b. Menebbih ise "Sahira"nın Kudüs dağının yanında bulunan bir dağ adı olduğunu söylemiştir.

Katade'den nakledilen diğer bir görüşe göre ise "Sahira"dan maksat cehennemdir.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾

اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿١٧﴾

فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾

وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾

15- Ey Muhammed, sana Musa'nın hadisesi geldi mi?

16- Hani rabbi, "Tuva" denilen mukaddes vadide ona şöyle hitabetmişti.

17- "Firavuna git. Çünkü o azdı.

18- Ona şöyle de: "Temizlenmeye arzun var mı?

19- Sana, rabbini tanıma yolunu göstereyim mi ki ondan korkasın?"

Ey Muhammed, İmran oğlu Musa'nın haberi sana ulaştı mı? Bir zaman rabbi ona, mübarek ve temiz vadide şöyle hitabetmişti. "Sen Firavuna git. Zira o, rabbine karşı böbürlenmede ve saldırganlıkta haddi aştı. Ona de ki: "Senin, inkarcılık kirlerinden temizlenme vaktin gelmedi mi? Ben seni, rabbinin senden razı olacağı hak dine ileteyim mi? Böylece onun emir ve yasaklarına uyarak ondan korkmuş olasın."

*Âyette zikredilen "Tuva" kelimesi, Mücahid, İbn-i Zeyd ve Katade'ye göre, Allah tealanın, Hz. Musa'ya seslendiği mukaddes vadinin adıdır.

Mücahid'den nakledilen diğer bir görüşe göre "Tuva" kelimesinin manası: "Ayaklarını çıkar ve yere yalınayak bas" demektir. Buna göre âyetin manası: "Hani bir zaman rabbi Musa'ya nida etmiş ve ona: "Yere yalınayak bas. Firavuna git zira o azdı." şeklindedir.

Hasan-ı Basri'den nakledilen diğer bir görüşe göre "Tuva" kelimesi, "Tiva" şeklinde okunmuş ve manasının "İki defa" demek olduğu izah edilmiştir. Buna göre âyetin manası: "Hatırla, bir zaman rabbi Musa'ya, iki defa kutsallaştırılan vadide şöyle nida etmişti: "Firavuna git. Zira o azdı."

Âyette zikredilen "Temizlenme"den maksat İkrime'ye göre "Lailahe İllallah" "Allahtan başka ilah yoktur" demektir.

İbn-i Zeyd'e göre ise temizlenmekten maksat, müslüman olmaktır. İbn-i Zeyd, Kur'anda geçen ve "Temizlenme" veya "Arınma" şeklinde izah edilen (تَزَكّٰى) "Tezekkâ" kelimesinin manasının, müslüman olmak demek olduğunu söylemiş ve bu hususta şu âyetleri okumuştur. "Bunlar, altlarından ırmaklar akan "Adn" cennetleridir. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır. İşte kendisini günahlardan arındıranın mükafaatı budur." (3) "Ey Muhammed, ne biliyorsun belki de o kendisini arındıracaktı." (4) "Onun temizlenmemesinden sana ne?" (5)

فَأَرَىٰهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾

3- Tâha Suresi, 20/76
4- Abese Suresi, 80/3

20- Musa, Firavuna en büyük mucizeyi gösterdi.

*"En büyük mucize"den maksat, Hasan-ı Basri, Mücahid ve Katade'ye göre "Beyaz el" ve "Âsâ" mucizesidir. Bu mucizeler hakkında diğer âyet-i kerimelerde şöyle buyurulmaktadır: "Bunun üzerine Musa âsâsını yere attı. O, hemen apaçık bir yılan oluverdi." "Elini koynundan çıkardı. Bir de ne görsünler bakanlara, pırıl pırıl parlayan bembeyaz bir el." (6)

فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾

ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾

فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾

فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾

21- Fakat Firavun yalanladı ve isyan etti.

22- Sonra yüzçevirip fesat çıkarmaya girişti.

23- İnsanları topladı ve haykırarak şöyle dedi:

24- Ben sizin en yüce rabbinizim."

Fakat Firavun, Musa'yı, gösterdiği mucizelere rağmen yalanladı. Onun, rabbine itaat etmeye davet etmesine isyan etti. Sonra Firavun, Musa'nın, kendisine Allaha davetinden yüzçevirdi. Yeryüzünde bozgunculuğa devam etti. Kendisine tabi olanları bir araya topladı. Onlara seslenerek şöyle dedi: "Ben sizin en yüce rabbinizim."

فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾

25- Bunun üzerine Allah onu, âhiret ve dünya azabına uğrattı.

*Bu âyet-i kerime, Hasan-ı Basri ve Katade tarafından mealde verildiği şekilde izah edilmiştir. Bu izaha göre âyetten şu anlaşılmaktadır: Allah, Firavunu dünyada iken suda boğma cezasına çarptırmıştır. Âhirette de en şiddetli azaba koyacaktır." Nitekim başka bir âyet-i kerimede: "Firavun ailesini azapların en şiddetlisine sokun" denilecektir."[7] buyurulmaktadır.

Abdullâh b. Abbas, Mücahid, Şa'bî, Dehhak ve İbn-i Zeyd ise bu âyet-i kerimeyi şu şekilde izah etmişlerdir: Allah, Firavunu, son sözünün ve ilk sözünün cezası olarak yakalayıp cezalandırdı. Buraza zikredilen "Son sözü"nden maksat, bu âyetten önceki âyette zikredilen "Ben sizin en yüce rabbinizim." İlk sözünden maksat ise: "Firavunun, "Ey ileri gelenler, ben sizin için benden başka ilah tanımıyorum..."[8] sözleridir. Firavunun bu iki sözü arasında kırk yıl geçtiği rivayet edilmektedir.

Ebu Rezin ise âyeti şu şekilde izah etmiştir: Allah, Firavunu, son sözü olan "Ben sizin en yüce rabbinizim..." sözünden bir de isyanından dolayı yakalayıp cezalandırdı.

Mücahid'den nakledilen başka bir görüşe göre âyetin manası şöyledir: "Allah, Firavunu ilk ve son amelinden dolayı yakalayıp cezalandırmıştır."

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾

26- Bunda, Allahtan korkan için büyük bir ibret vardır.

Şüphesiz ki Firavunun, dünyada iken cezalandırılıp âhirette azaba uğratılmasında, Allahın cezalandırmasından korkan kimse için büyük bir öğüt ve ibret vardır.

ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾
رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾
وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾

7- Mümin Suresi, 40/46

27-28- Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü mü? Ki Allah onu yaptı. Yüksekliğini yükseklere kaldırdı ve nizama koydu.

29- Onun gecesini karanlık gündüzünü aydınlık yaptı.

Ey, öldükten sonra dirilmeyi yalanlayanlar, "Çürümüş kemikler haline geldikten sonra tekrar hayata mı döndürüleceğiz?" diyenler, sizin yaratılmanız mı yoksa göklerin yaratılması mı daha zordur? Allah o gökleri yaptı. Onun binasını çok yüksek kıldı. Onu düzgün hale koydu. Allah, o gökte görülen geceyi karanlık kıldı. Gündüzünü ise aydınlık kıldı. Nurunu ortaya çıkardı. Elbette ki bütün bunları yapan, sizi ve benzerlerinizi öldürdükten sonra diriltmeye de kadirdir.

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا ﴿٣٠﴾

30- Bundan sonra yeryüzünü düzgün bir şekle koydu.

*Âyette geçen "Bundan sonra" ifadesinden maksat, Abdullah b. Abbas ve Mücahid'e göre "Gökler yaratıldıktan sonra" demektir. Bu izaha göre Allah tealа önce yeryüzünü, içindeki varlıklarla yaratmış, sonra göğü yaratmış daha sonra da yeryüzünü düzgün bir şekle koymuştur. Yani ondan sular çıkarmış, orada otlaklar yapmış ve oraya, sarsılmaması için dağlar yerleştirmiş ve böylece orayı, insanların yaşayacağı bir yer haline getirmiştir. Taberi de bu izah tarzını tercih etmiştir.

Mücahid ve Süfyan es-Sevri'ye göre, âyette geçen ve "Bundan sonra" diye tercüme edilen (بعد ذلك) "Ba'da zalike" ifadesinden maksat, "Bununla beraber" demektir. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Allah, önce yeryüzünü yaratıp bununla birlikte onu düzene koydu. Daha sonra da göğe yönelerek onu yarattı." Bu müfessirler, şu âyet-i kerimenin de bunu ifade ettiğini zikretmişlerdir. "Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan O'dur. Sonra göğe yönelip onları yedi gök olarak düzenleyen de O'dur. O, herşeyi çok iyi bilendir." (9)

"Düzgün bir şekle koydu" diye tercüme edilen (دحا) "Deha" kelimesi, Katade, Süfyan es-Sevri ve Süddi tarafından "Döşedi" manasına geldiği rivayet edilmiş İbn-i Zeyd tarafından ise "Ekti ve yardı" manalarına yorumlanmıştır.

أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعَىٰهَا ﴿٣١﴾

وَالْجِبَالَ أَرْسَىٰهَا ﴿٣٢﴾

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

31- Yeryüzünün sularını ve otlaklarını ortaya çıkardı.

32- Oraya dağlar yerleştirdi.

33- Bunlar sizin ve hayvanlarınızın geçinmesi içindir.

Allah, yeryüzünde nehirler fışkırttı ve orada insanların ve hayvanların yiyeceği çeşitli bitkiler var etti. Yeryüzünün sarsılmaması için üzerine dağları yerleştirdi. Allah bu şeyleri sizin bizzat şahsınız için ve hayvanlarınız için bir geçimlik ve bir rızık olarak yarattı.

*Âyet-i kerimede, yeryüzünde, sarsılmaması için dağlar yerleştirildiği zikredilmektedir. Bu hususta Peygamber efendimiz de şöyle buyurmaktadır:

عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللهُ الأَرْضَ جَعَلَتْ تَمِيدُ فَخَلَقَ الْجِبَالَ فَعَادَ بِهَا عَلَيْهَا فَاسْتَقَرَّتْ، فَعَجِبَتِ الْمَلاَئِكَةُ مِنْ شِدَّةِ الْجِبَالِ قَالُوا: يَا رَبِّ هَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْجِبَالِ؟ قَالَ: نَعَمْ الْحَدِيدُ. قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْحَدِيدِ؟ قَالَ: نَعَمْ النَّارُ. فَقَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: نَعَمْ الْمَاءُ. قَالُوا: يَارَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ أَشَدُّ مِنَ الْمَاءِ؟ قَالَ: نَعَمْ الرِّيحُ، قَالُوا: يَا رَبِّ فَهَلْ مِنْ خَلْقِكَ شَيْءٌ

أَشَدُّ مِنَ الرِّيحِ؟ قَالَ: نَعَمْ ابْنُ آدَمَ ، تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ بِيَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ.

"Allah, yeryüzünü yaratınca o sallanmaya başladı. Bunun üzerine dağları yarattı ve onları yeryüzüne yerleştirdi. Böylece yeryüzünü karar kıldı. Melekler dağların gücüne hayret ederek şöyle dediler: "Ey rabbimiz, yarattıkların içinde dağlardan daha güçlü ve kuvvetli var mı?" Allah: "Evet var. O, demirdir." buyurdu. Melekler: "Ey rabbimiz, yaratıkların içinde demirden daha güçlü ve kuvvetlisi var mı?" dediler. Allah: "Evet var, o cehennem ateşidir." buyurdu. Melekler: "Ey rabbimiz, yarattıkların içinde ateşten daha güçlü ve kuvvetlisi var mı?" dediler. Allah: "Evet var, O, su'dur." buyurdu. Melekler: "Ey rabbimiz, yaratıkların içinde sudan daha güçlü ve kuvvetlisi var mı?" dediler. Allah: "Evet var. O, rüzgardır." buyurdu. Melekler: "Ey rabbimiz, yaratıkların içinde rüzgardan daha güçlü ve kuvvetlisi var mı?" diye sordular. Allah: "Evet var. O, Âdemoğludur. Sağ eliyle sadaka verir onu sol elinden gizler." buyurdu. (10)

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾

يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾

34- Her felaketi bastıran o büyük kıyamet günü geldiği zaman.

35- O gün insan ne yaptığını hatırlar.

36- Cehennem her bakana gösterilir.

*Kıyamet gününe "Her felaketi bastıran" denmiştir. Zira kıyamet gününde görülecek manzara ve felaketler, hiç bir zaman görülmesi mümkün olmayan

10- Tirmizi, K. Tefsir el-Kur'an, Sure: 113, Hadis no: 3369 / Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.3, S.124

manzara ve felaketlerdir. Evet bu günde her insan, dünyada iken yaptıklarını hatırlayacak ve cehennem de gözler önüne çıkarılacaktır.

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿٣٧﴾

وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾

37-39- Azıp dünya hayatını tercih edenin varıp kalacağı yer cehennemdir.

Rabbinin emrine karşı gelip ona kulluk etmeyerek isyan eden ve böylece haddi aşan, ayrıca geçici dünya hayatını, ebedi olan âhiret nimetlerine tercih eden kimse, evet böyle bir kimse cehenneme varacak ve orayı mesken edinecektir.

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾

فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾

40-41- Rabbinin huzuruna çıkacağından korkup kendini şehevi arzularından koruyana gelince, onun da varıp kalacağı yer, mutlaka cennettir.

Rabbinin huzuruna çıkıp orada hesaba çekileceğinden korkarak onun emir ve yasaklarını tutan ve nefsini, Allahın sevmediği isteklerden alıkoyan kimseye gelince, şüphesiz ki onun varıp kalacağı yer cennettir.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿٤٢﴾

فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَا ﴿٤٣﴾

إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَاهَا ﴿٤٤﴾

إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾

42- Ey Muhammed, sana kıyametten soruyorlar. Ne zaman ortaya çıkacak? diye.

43- Nerde senin onu anlatman?

44- Onun nihai ilmi rabbine aittir.

45- Sen ancak, kıyametten korkanı uyarıcısın.

*Allah teala bu âyet-i kerimelerde, öldükten sonra dirilmeyi inkar edenlerin, Resulullahtan, durmadan kıyametin ne zaman kopacağını sorduklarını ancak Resulullahın, kıyametin ne zaman kopacağını bilemeyeceğini ve buna ait bilginin ancak Allaha ait olduğunu, Resulullahın ise sadece insanları, kıyametin kopacağı ve o günde hesaba çekilecekler hususunda uyarmakla vazifeli olduğunu beyan etmektedir.

Hz. Aişe (r.anh.) diyor ki: "Resulullahtan devamlı olarak kıyametin ne zaman kopacağı soruluyordu. Nihayet Aziz ve Celil olan Allah: "Nerde senin onu anlatman? Onun nihai ilmi rabbine aittir." âyetlerini indirdi."

كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ﴿٤٦﴾

46- Onlar kıyameti gördükleri gün dünyada ancak bir akşam ve bir kuşluk vakti kadar kaldıklarını sanırlar.

Kıyametin kopacağını yalanlayan bu insanlar, onu bizzat gözleriyle gördükleri gün, kıyametin dehşetinden dolayı kendilerinin dünyada sadece bir günün akşamı veya kuşluk vakti kadar bir zaman kaldıklarını zannedeceklerdir.

İÇİNDEKİLER

TUR SURESİ

Surenin takdimi 5
Surenin fazileti 6
Tur dağına, Beytül Mamura ve diğer şeylere yeminle Allaha karşı çıkacak hiçbir gücün olmadığı ve onun azabının mutlaka geleceği beyanı 7
Cennetliklerin, orada erişecekleri çeşitli nimetlerdin ahvali 13

NECM SURESİ

Surenin takdimi 25
Surenin fazileti 26
Peygamber (s.a.v.)in, kendi hevasından konuşmadığı, onun söylediklerinin vahiy eseri olduğu hususu 28
Resulullah (s.a.v.)e vahyi, Cebrailin getirdiği ve bunda hiçbir şüphenin bulunamayacağı meselesi 29
Resulullah (s.a.v.)in Cebrail (a.s.)ı Sidretül Münteha'da gördüğü haberi 36
Hiçbir kimsenin, başkasının günahını çekmeyeceği ve insana, çalıştığımdan başka bir şeyin bulunmadığı 52

KAMER SURESİ

Surenin takdimi 61
Surenin fazileti 61

Ay'ın yarıldığı ve mucizenin, kıyametin yaklaştığı bir zamanda meydana geldiği haberi 63
Lut kavminin, yaptıkları fenalıklardan dolayı azaba uğraması 77
Her şeyin, bir kadere bağlı olarak yaratılması 82

RAHMAN SURESİ

Surenin takdimi 91
Surenin fazileti 91
Allah tealanın, insanı yaratması ve ona her şeyi öğretmesi 93
Bütün nimetleri, Allah tealanın verdiği, bu nimetlerin hiçbirinin yalanlanamayacağı, inkar edilemeyeceği 97
Her şey yok olup gidecek, sadece azamet ve ikram sahibi Allah kalacaktır 102
Göklerin ve yerin çevresinden ancak elde edilecek bir güçle çıkılabileceğinin beyan ve haberi 104

VAKIA SURESİ

Surenin takdimi 125
Surenin fazileti 127
Kıyametin mutlaka gerçekleşeceği ve onun vasıflarının beyanı 129
Allaha yaklaştırılmış olanların nail olacakları nimetler 133
Amel defteri sağlarından verilenler 140
Amel defteri soldan verilenler 143
Sapıkların ve yalanlayıcıların cehennemdeki yiyecekleri zakkumdur 145
Ekilen şeyleri Allah tealanın bitirdiği 148
İçilen suyu buluttan, Allah tealanın indirdiği 150

HADİD SURESİ

Surenin takdimi ve fazileti 163
Her şeyden önce Allah vardı. Her şey yok olduktan sonra yine o kalacaktır 166
Allah için borç verenin mükâfaatı 174
Dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden ibaret olduğu 180
Peygamberlerin peş peşe gönderilişi ve nihayet Hz. İsanın gelişi 186
Kitap ehlinin, iman etmesi halinde alacağı mükafaat 190

MÜCADELE SURESİ

Surenin takdimi 197
Hz. Zeynebin, Kocası hakkında Resulullaha şikayette bulunması 199
Zıhar yapmanın ne demek olduğu ve cezası 204
Fısıltı ile konuşmanın yasaklanması 208
Toplantı yerlerine yeni gelenlere yer açılmasının emir ve tavsiyesi 212

HAŞR SURESİ

Surenin takdimi 223
Peygamber (s.a.v.) verilen ganimet mallarını nerelere verileceği 230
Muhacirlere kucak açan Ensar'ın fazileti 236
Herkes, âhiret için ne hazırlayıp gönderdiğine baksın 243

MÜMTAHİNE SURESİ

Surenin takdimi ve nüzul sebebi 249
Hz. İbrahimde güzel örenklerin bulunduğu 255
Mümin kadınların, Resulullah (s.a.v.)e ne üzere biat ettikleri 264

SAF SURESİ

Surenin takdimi 269
Surenin fazileti 270
Yapılmayacak şeylerin söylenmemesi, yapmayacağı şeyi söylemenin, Allah nezdinde gazaba sebep olacağı 271
Allah tealanın, kendi yolunda saf saf olarak savaşanları sevdiği 273
Hz. İsanın, kendisinden sonra gelecek olan peygamberi, yani Hz. muhammed (s.a.v.)i (Ahmedi) müjdelemesi 274
İnsanı, can yakıcı azaptan kurtaracak olan ticaretin Allah yolunda mal ile ve can ile cihad etmek olduğu 280
Allahın yardımcıları olmanın anlamı 282

CUMA SURESİ

Surenin takdimi 285
Surenin fazileti 286
Cuma günü namaza çağırıldığında herkes namaza koşsun 292
Namaz bitince de herkesin işine gidebileceği 294

MÜNAFİKÛN SURESİ

Surein takdimi 297
Surenin fazileti 298
Peygamber (s.a.v.)e gelip yemin eden münafıkların yalancılığı 301

Münafıkların, Medineye döndüklerinde müminleri zelil edeceklerini söylemeleri 304
Ölüm gelip çatmadan Allah yolunda harcamanın öğütlenmesi 309

TEĞABÜN SURESİ

Surenin takdimi 311
Hanımlardan ve çocuklardan, kişiye düşmanlık edeceklerin çıkabileceği 317
Malların ve çocukların, kişi için bir imtihan vasıtası olduğu 318
Bütün gayretinizi kullanarak Allahtan korkun 319
Allah için ödünç verene Allah, karşığını kat, kat verir 321

TALAK SURESİ

Surenin takdimi 323
Kadınları boşamak istediğinizde iddetleri içinde boşayın 324
Âdettken kesilen kadınların iddeti üç aydır 331
İddet bekleyen kadınların, bazı imkânlardan yararlandırılmaları 334
Yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratan Allahtır 341

TAHRİM SURESİ

Surenin takdimi 345
Ey peygamber, eşlerinin rızasını kazanmak için, Allahın sana helal kıldığı şeyi niçin haram ediyorsun? 347
Ey peygamberin hanımları, eğer peygamber sizi boşarsa, yerinize Allah, daha hayırlılarını verir 354
Ey iman edenler, nefsinizi ve ehlinizi cehennem ateşinden koruyun 357

MÜLK SURESİ

Surenin takdimi 363
Surenin fazileti 364
Ölümün ve hayatın, imtihan için yaratıldığı 367

KALEM SURESİ

Surenin takdimi 379
Kaleme ve onunla yazdıklarına yemin olsun ki ey Muhammed, sen deli değilsin (senin hakkında bu hususdaki iddialar yalandır.) 381
Ey Muhammed, sen, en büyük ahlak üzeresin 383
Malı ve çocukları var diye bir kimseye değer verilemez 387
Bahçe sahiplerinin imtihan edilişi ve mahrum bırakılışı 391
Gözleriyle seni kaydırıp devirmek isteyenler 401

HAKKA SURESİ

Surenin takdimi 405
Kıyamet mutlaka gerçekleşecektir 407
Kıyamette gök yarıldığında, melekler onun etrafında olacaklardır 412
Amel defterleri sağ taraflarından verilenler refah içindedirler 414
Amel defterleri sol taraflarından verilenler ise sıkıntı içindedirler 415

MEARİC SURESİ

Allahtan gelecek olan azabı kimse önleyemeyecektir 421
Melekler ve Cebaril, Allahın emrinin indiği yere, elli bin dünya senesinin karşılığı olan bir günde çıkarlar 422

Kâfirler, kıyamet gününü uzak görüyorlar. Halbuki o yakındır 424
İnsanın, yaratılışla, berabedinde getirdiği bazı huylar 427
Bu olumsuz huylardan kurtulmanın şart ve yolları 428

NUH SURESİ

Nuh (a.s.)ın, kavmine peygamber olarak gönderilişi 433
Nuh (a.s.)ın kavmini, hakka davet edişi 434
Kavminin ise inkarlarında ve putlarına tapmakta ısrar edişleri 439
Nuh (a.s.)ın kavminin tufanda boğulup yok olması 440

CİN SURESİ

Cinlerden bir topluluğun, Kur'anı dinlemesi 443
Bazı insanların, cinlere sığınması 446
Cinlerin, iyilerinin de bulunması 449

MÜZZEMMİL SURESİ

Resulullah (s.a.v.)e gece kalkıp namaz kılmasının emredilmesi 458
Resulullah (s.a.v.)e mesuliyeti ağır bir kelamın (Kur'anın) vahyedilmesi 461
Kıyametin dehşetinden, göğün parçalanası 466
Resulullah (s.a.v.)in, gecenin üçte ikisinden sonra kalkıp
namaz kılması 468

MÜDDESSİR SURESİ

Surenin takdimi ve fazileti 471

"Ey örtünüp bürünen peygamber, kalk ve insanları uyar" emrinin verilmesi 475
Sur'a üfürüldüğü günün, kâfirlere zor olması 477
İnkarcı insanın, davete sırt çevirmesi ve göreceği ceza (sakar'a atılması) 480
Suçlulara, şefaatın fayda vermemesi 487

KIYAMET SURESİ

İnsanoğlunun, kemiklerin tekrar bir araya getirilmeyeceğini zannetmesi 494
İnsanoğlunun, devamlı olarak suç islemek istemesi 495
Cebrail (a.s.) Kur'anı okurken, Resulullah (s.a.v.)in onu öğrenmek için acele ederek dilini oynatmaması tenbini 500
Kıyamette, parlayan yüzlerin, rablerine bakmaları 503
Günâhkar yüzlerin de asık olması 507

İNSAN SURESİ

İnsanın başlangıçta zikre değer bir şey olmaması 513
İnsana doğru yolun gösterilmesi 514
Müminlerin, asık suratlı (kıyamet gününden) korkmaları 517
Müminlerin, cennette ağırlanmaları ve cennet nimetleri 519

MÜRSELAT SURESİ

Surenin takdimi ve fazileti 529
Allah tealanın, esip savuranlar, yaydıkça yayanlar vb. şeylere yemin etmesi 530
Kıyametin vukuu anında meydana gelecek bazı sahneler 532
Cehennemin dehşetinin beyan edilmesi 536

NEBE SURESİ

İnsanların, birbirlerine kıyametin ahvalinden sormaları 541
Yeryüzü ve orada var edilenlerin beyan edilmesi 542
Azgınların varacakları yerin cehennem olması ve oradaki yiyekceri 547
Rablerinden korkanlara verilecek olan nimetler 551
Allahın huzurunda, ancak onun izin verdiklerinin konuşabileceği 553

NAZİAT SURESİ

Allah tealanın, bazı şeylere yemin ederek kıyametin kopacağını haber vermesi 557
Kıyametin, bazı ahvalinin beyan edilmesi 560
Hz. Musanın, firavuna gidip tebliğde bulunması 562
Hz. Musanın mucizelerine rağmen Firavunun inkâr etmesi 564